

PŘÍRODA

ČÍSLO 38

PRAHA • 2018

JAN HORA, ZDENĚK KUČERA, MICHAL NĚMEC & EVA VOJTĚCHOVSKÁ [eds]

MONITORING DRUHŮ PŘÍLOHY I SMĚRNICE O PTÁCÍCH A PTAČÍCH OBLASTÍ V LETECH 2011–2013

Autoři textů druhů přílohy I a ptačích oblastí

V závorce je uveden počet textů.

T. Bělka (5), P. Benda (1), V. Beran (2), J. Bureš (1), J. Cepák (1), G. Čamlík (4), T. Diviš (1), J. Flousek (3), M. Haluzík (1), M. Honců (1), J. Hora (79), D. Horal (15), R. Chaloupek (1), B. Chutný (1), J. Chytil (3), P. Kafka (1), B. Kloubec (5), D. Křenek (7), Z. Kučera (45 map), I. Kunstmüller (2), T. Lorenc (3), P. Lumpe (1), P. Macháček (7), M. Mandák (1), P. Molitor (2), V. Mrlík (2), J. Neudert (2), V. Pavel (2), K. Pavelka (1), R. Petro (1), F. Pojer (1), Z. Polášek (2), K. Poprach (3), M. Pudil (1), J. Pykal (9), M. Růžička (1), V. Sajfrt (1), P. Šaj (1), J. Šebastian (2), K. Šimeček (2), V. Škorpíková (5), M. Škrott (1), V. Šoltys (1), V. Tejrovský (3), M. Tichai (1), V. Tomášek (1), L. Urbánek (4), M. Valášek (1), O. Volf (2), J. Vrána (2), M. Vymazal (1), J. Zaňát (1), P. Zasadil (1).

Vážení čtenáři!

Hodnocení monitoringu ptáků v našich ptačích oblastech i ve zbytku republiky mi připomíná klasickou pohádku – všude samá trojka, spousta nepřekonatelných překážek a vše s dobrým zakončením. Tři vstupní přání – tři tříletá monitorovací období, v ideálním případě zakončená kvalitní publikací pro každé z nich. Tři na první pohled nesplnitelné úkoly, aby se vstupní přání mohla vůbec vyplnit – třikrát vyhodnocení podkladů v různých formátech od několika desítek tu více, tu méně spolehlivých spolupracovníků, třikrát vychytání všech nesrovnalostí a provázání dat mezi jednotlivými druhy i jednotlivými oblastmi, třikrát neko-nečná závěrečná editace. A jeden kouzelný dědeček, bez jehož pomoci by se nesplnitelné úkoly nezvládly a vstupní tři přání nesplnila.

Předkládaná publikace je dokladem, že pohádka – jak také jinak – dopadla přes všech-ny krkolomné zápletky šťastně. Po dvou předcházejících dílech, shrnujících monitoring „naturových“ druhů ptáků za období 2005–2007 (HORA et al. 2010a) a 2008–2010 (HORA et al. 2015), tu máme třetí – s vyhodnocením tří let monitoringu 2011–2013, ve kterých byla možná naposledy použita metodika srovnatelná mezi všemi třemi periodami.

A jsme u kouzelného dědečka. U všech tří publikací byl klíčovým tahounem Jan Hora, schopný získat doplňková data a nezbytné upřesňující informace i od autorů, u kterých by nikdo jiný neuspěl. Bez jeho obětavosti, energie a precizní editace by žádná ze tří publikací – v nezbytné kvalitě – patrně nikdy nevznikla.

Janu Horovi, jeho spolueditorům i autorům dílčích textů děkuji za úsilí a trpělivost se všemi spolupracovníky, všem spolupracovníkům za pomoc při terénním sběru dat a přípravě podkladů... a vám přeji poučné čtení!

Jiří Flousek
předseda České společnosti ornitologické
(www.birdlife.cz)

Organizace a zajištění monitoringu

V letech 2011–2013 proběhl třetí cyklus monitoringu druhů přílohy I směrnice o ptácích a ptačích oblastí soustavy Natura 2000 v ČR. Koordinaci monitoringu opětovně zajišťovala ČSO společně s AOPK ČR, jejímž prostřednictvím byly veškeré práce po celé tříleté období také financovány. Po snížení finančních prostředků byl rozsah monitoringu od roku 2012 a zejména v roce 2013 omezen. Na zajištění monitoringu se podíleli členové ČSO, pracovníci AOPK ČR a správ národních parků a další spolupracovníci. Jmenný seznam všech spolupracovníků je uveden v samostatné kapitole Seznam spolupracovníků v letech 2011–2013.

Druhy přílohy I byly monitorovány v ptačích oblastech, v nichž jsou předmětem ochrany, dále pak v územích, která rovněž hostí významnou populaci daného druhu, jak v ptačích oblastech, v nichž tyto druhy nejsou předmětem ochrany, tak mimo ptačí oblasti. Po omezení rozsahu monitoringu byly výsledky dostačující pro vyhodnocení získány pro 45 z 52 druhů hodnocených v publikaci s výsledky z let 2008–2010. U dalších 6 druhů a 1 poddruhu byly získány jen dílčí výsledky a 1 druh (linduška úhorní) vůbec nebyl monitorován.

V rámci tříletého cyklu byly jednotlivé druhy monitorovány jednou za 3 roky nebo každoročně, v druhém případě buď pouze v ptačích oblastech, nebo celostátně. V ptačích oblastech byly každoročně monitorovány: (1) druhy, u nichž nařízení vlády vyžaduje hlásit vlastníkům pozemků lokalizaci hnízd (čáp černý, včelojed lesní, luňák hnědý, luňák červený, výr velký), (2) chřástal polní ve vybraných PO, (3) zimní shromaždiště, resp. podzimní nocoviště (kalous pustovka, moták pilich, luňák červený) a (4) shromažďující se vodní ptáci. V rámci území celé ČR byly každoročně monitorovány druhy hnízdící v koloniích (kvakoš noční, volavka stříbřitá, kolpík bílý, racek černohlavý, rybák obecný), dále orel mořský, raroh velký, sokol stěhovavý (kteří zároveň patří mezi druhy, u nichž nařízení vlády vyžaduje hlásit lokalizace hnízd) a jeřáb popelavý. Každoročně také byla sčítána hnízda čápa bílého v jihomoravských lužních lesích a na posledních tradičních lokalitách na jižní Moravě se pátralo po dropovi velkém a dytíkovi úhorním.

Základními metodami monitoringu druhů přílohy I směrnice o ptácích byly (stejně jako v letech 2005–2007 a 2008–2010):

1. Bodový a liniový transekt, pěší či s použitím dopravního prostředku, se dvěma či jediným sčítáním v sezóně (podrobně HORA et al. 2010a).
2. Na vymezeném území kontroly známých hnízd, dohledávání hnízd nových a identifikace teritorií (čáp černý, dravec, výr velký), přičemž přímá kontrola hnízd není povolenou metodikou monitoringu.
3. Sčítání hnízd v koloniích, a to buď po opuštění kolonie a opadu listí (kvakoš noční) nebo v době hnízdění stativovým dalekohledem (kolpík bílý, volavka stříbřitá) či sečtení hnízd přímo v kolonii (rybák obecný, racek černohlavý).
4. Sčítání na tokaništích (tetřev hlušeč, tetřev obecný).
5. Sčítání jedinců na shromaždištích vodních ptáků, zimních shromaždištích motáků pilichů a kalousů pustovek a podzimních či zimních nocovištích luňáků červených.
6. Další specifické metody, např. registrace teritorií a nor ledňáčka říčního pochůzkou podél vodního toku nebo při jeho splouvání (monitoring ledňáčka proběhl jen ve 2 PO), koordinované sčítání zimujících orlů mořských apod.

Výsledky monitoringu, jejichž výstupy jsou předepsány metodikami a plány monitoringu, byly odevzdávány formou závěrečných textových zpráv, doplněných mapovými zákresy monitorovaných území, lokalit či transektů a pozitivních registrací jedinců daného druhu,

převážně v elektronické podobě. Závěrečné zprávy obsahovaly informace o použité metodě, termínech a počtu kontrol, počtu zjištěných jedinců během kontroly, stavu biotopu či negativních vlivech ohrožujících místní populace daných druhů.

Získaná data byla zadávána do aplikací „Monitoring druhů“ (MOD) a Nálezová databáze ochrany přírody“ (NDOP). Data z monitoringu slouží jak pro účely výzkumu a ochrany ptáků a jejich biotopů, tak pro zpracování hodnotících zpráv o stavu populací druhů ptáků pro Evropskou komisi.

Struktura hodnocení druhů přílohy I směrnice o ptácích

Struktura hodnocení výsledků monitoringu druhů přílohy I směrnice o ptácích se oproti předcházejícímu zpracování výsledků z let 2008–2010 (HORA et al. 2015) nezměnila.

Vzhledem k omezení rozsahu monitoringu v roce 2012 a zejména 2013 byly vyhodnoceny výsledky 44 druhů a 1 poddruhu. Texty nejsou zpracovány pro motáka pochopa, ledňáčka říčního, strakapouda jižního, strakapouda prostředního, lindušku úhorní, pěnici vlašskou, slavíka modráčka středoevropského a tuhyka obecného. Pokud byly uvedené druhy monitorovány aspoň v některé PO, v níž jsou předmětem ochrany, pak jsou výsledky hodnoceny v textu dotčené oblasti.

Název druhu

Český, vědecký a anglický název druhu i pořadí druhů zůstávají beze změny, i když taxonomie ptáků doznala změn. Byly převzaty z publikací HUDEC et al. (2003) a BIRDLIFE INTERNATIONAL (2004). Cílem je neměnit názvosloví a strukturu použitou v předchozích dvou publikacích (HORA et al. 2010a, 2015).

Seznam ptačích oblastí, v nichž je druh předmětem ochrany, a seznam ptačích oblastí, v nichž druh hnízdil nebo se shromažďoval.

V obou seznamech jsou ptačí oblasti řazeny podle abecedy.

Nové poznatky

V této části jsou představeny významné aktuální informace a publikace vztahující se hlavně k období 2011–2013, uveřejněné u nás, případně i v okolních státech. Dále se informuje o plánech péče, mezinárodních konferencích apod.

Metodika a rozsah monitoringu

Kompletní metodiky monitoringu jednotlivých druhů přílohy I směrnice o ptácích jsou k dispozici na www.biomonitoring.cz. Rozsah monitoringu je charakterizován roky, počtem oblastí či lokalit, počtem sčítání, v závislosti na použité metodě počtem linií a jejich celkovou délkou nebo počtem transektů a počtem bodů či počtem ploch a jejich rozlohou, případně počtem čtverců, ve kterých monitoring proběhl.

Výsledky monitoringu

Výsledky monitoringu jsou uváděny ve dvou základních variantách podle rozsahu monitoringu:

1. Sečtení celostátní populace.

Jedná se o druhy hnízdící v koloniích (kvakoš noční, volavka stříbřitá, kolpík bílý, racek černohlavý, rybák obecný), dále o orla mořského, raroha velkého, sokola stěhovavého, tetřívka obecného, jeřába popelavého, tenkozobce opačného a slavíka modráčka tundrového.

2. Monitoring modelových lokalit.

Výsledkem jsou kvantitativní charakteristiky podle použité metodiky (např. počet párů/♂♂/teritorií na jednotku plochy, frekvence, počet ♂♂/teritorií/párů/ex. na jednotku délky linie apod.).

U většiny druhů jsou výsledky uvedeny v tabulce a stručně okomentovány. Oblasti či lokality v tabulce jsou řazeny v pořadí (1) ptačí oblasti, v nichž je druh předmětem ochrany, (2) ostatní ptačí oblasti, (3) oblasti a lokality mimo ptačí oblasti; v každé skupině v abecedním pořadí.

U každého druhu je připojena mapa ČR s čtvercovou sítí $10' \times 6'$, s obrysy ptačích oblastí a s vyznačením výsledků monitoringu v konkrétním roce či v celém období 2011–2013, a to ve variantách v závislosti na rozsahu a metodě monitoringu:

1. Rozlišení čtverců s pozitivním a negativním monitoringem. Protože monitoringem může být pokryta jen část čtverce, vyznačení negativního monitoringu nemusí znamenat, že se daný druh v celém čtverci nevyskytuje. U některých druhů mohou být všechny čtverce, v kterých monitoring proběhl, s pozitivním výsledkem, nebo naopak s výsledkem negativním.
2. Kombinace čtverců s pozitivním a negativním monitoringem, pozitivní čtverce se symboly 3 kategorií – prokázané hnízdění, pravděpodobné hnízdění a možné hnízdění: luňák hnědý, luňák červený.
3. Kombinace čtverců s monitoringem v hnízdní době a v zimě: moták pilich a drop velký, u kterého jsou doplněna všechna pozorování v letech 2011–2013.
4. Vyznačena všechna známá hnízdiště v ČR. Jde o druhy hnízdící v koloniích či jen na několika málo lokalitách: kvakoš noční, volavka stříbřitá, kolpík bílý, tenkozobec opačný, racek černohlavý, rybák obecný, slavík modráček tundrový.
5. Znázorněno rozšíření druhu v ČR s rozlišením 2 kategorií – prokázané hnízdění a pravděpodobné hnízdění: orel mořský, rorh velký, sokol stěhovavý.
6. Znázorněno rozšíření druhu v ČR s rozlišením 3 kategorií – prokázané hnízdění, pravděpodobné hnízdění a možné hnízdění: jeřáb popelavý.
7. Kombinace čtverců s hnízdními výskyty a negativním monitoringem: rybák černý.
8. Vyznačeny všechny čtverce s výskytem druhu v ČR: orel královský (vyjma výskytů zaznamenaných při telemetrickém sledování ptáků označených v zahraničí).

Pro označení pohlaví jsou v textu i tabulkách použity symboly ♂ a ♀, v množném čísle ♂♂ a ♀♀.

Vývoj populace v ČR

Shodně s částí Výsledky monitoringu je vývoj populace hodnocen ve dvou stejných variantách. V tabulkách a grafech už nejsou, s výjimkou několika druhů (např. tetřev obecný, jeřáb popelavý), zahrnuta data před rokem 2005 (začátek pravidelného monitoringu). Konkrétnější závěry lze formulovat jen u druhů monitorovaných v období 2005–2013 každým rokem, či u druhů, ke kterým jsou k dispozici srovnatelné výsledky z doby před zahájením monitoringu. U druhů monitorovaných jednou za 3 roky lze rozdíly mezi výsledky z pouhých tří let jen obtížně vysvětlovat, protože tyto výsledky mohou být ovlivněny celou řadou faktorů. Při interpretaci údajů je nutno rovněž vzít v úvahu, že monitoring probíhá v nejvýznamnějších lokalitách výskytu druhů v ČR.

Stav z hlediska ochrany přírody

Hodnotí se vývoj populace, zda je stav druhu příznivý či nepříznivý, uvádějí se nové nebo přetrvávající problémy a návrhy opatření, hodnotí se efektivita již přijatých opatření apod. Uvedeny jsou oblasti, v kterých druh nově opakovaně splňuje kritéria PO.

Autoři textu a monitoringu

Uvedeni jsou zpracovatelé textu a grafických příloh a všichni spolupracovníci, kteří monitoring zajistili, podle jednotlivých oblastí a v abecedním pořadí. Oblasti a lokality jsou řazeny v pořadí (1) ptačí oblasti, v nichž je druh předmětem ochrany, (2) ostatní ptačí oblasti a (3) oblasti a lokality mimo ptačí oblasti, v každé skupině řazené podle abecedy.

Struktura zpracování výsledků monitoringu ptačích oblastí

Struktura hodnocení výsledků monitoringu ptačích oblastí se oproti předcházejícímu zpracování z let 2008–2010 (HORA et al. 2015) nezměnila.

Název ptačí oblasti, kód, rozloha a seznam předmětů ochrany

Zpracováno bylo všech 41 ptačích oblastí řazených v abecedním pořádku.

Změny v ptačí oblasti

Tato část zahrnuje významné změny v prostředí předmětů ochrany, včetně realizovaných rozvojových záměrů, nové plány péče, soubory doporučených opatření apod. Uvedené informace se týkají hlavně období 2011–2013, v některých případech i pozdějších let.

Metodiky a rozsah monitoringu

Stručný popis použité metodiky je uveden pro každý předmět ochrany nebo skupinu druhů monitorovaných společně. Podrobné informace o metodice je možné zjistit na webových stránkách AOPK ČR (www.biomonitoring.cz). Rozsah monitoringu je charakterizován roky a termíny a v závislosti na použité metodě počtem a celkovou délkou linií, počtem bodových transektů a bodů, rozlohou, počtem rybníků apod.

Výsledky monitoringu

Zpracování výsledků monitoringu zachovává stejnou strukturu, včetně použití tabulek a ve vhodných případech i sloupcového nebo spojitého grafu. K představení výsledků jsou použity následující varianty, případně jejich kombinace:

1. Absolutní početnost druhu v PO (např. druhy hnízdící v koloniích).
2. Počet obsazených hnízd + počet teritorií bez dohledaného hnízda (např. čáp černý a někteří dravci).
3. Počet kontrolovaných a obsazených lokalit (např. výr velký).
4. Maximální počet zjištěný v průběhu roku, případně sezónní změny početnosti (shromažďující se druhy).
5. Počet párů/teritorií/♂♂ na 10 km nebo 1 km linie (v závislosti na velikosti, případně početnosti druhu).
6. Počet párů/teritorií/♂♂ na 10 ha nebo 100 km² (v závislosti na velikosti druhu).
7. Frekvence (F) = procento druhem obsazených bodů z celkového počtu bodů; případně počet párů/teritorií/♂♂ na 1 bod.

Vývoj populací předmětů ochrany

Stručné hodnocení rozdílů ve výskytu a početnosti předmětů ochrany v průběhu celého období monitoringu 2005–2013. Konkrétnější závěry lze většinou formulovat jen u druhů monitorovaných v období 2005–2013 každým rokem, či u druhů, ke kterým jsou k dispozici srovnatelné výsledky z doby před zahájením monitoringu. U druhů monitorovaných jednou za 3 roky výsledky mohou být ovlivněny celou řadou faktorů, proto je hodnocení rozdílů vyplývajících z jejich porovnání velmi obtížné či dokonce nemožné. Pokud to výsledky dovolují, jsou aktualizovány odhady početnosti druhů pro PO. V případě, že se monitoring v daném roce neuskutečnil, je v příslušné kolonce tabulky napsáno „X“; „0“ znamená negativní výsledek. Ve sloupcových grafech je rok, z kterého nejsou k dispozici údaje, odlišen otázníkem od roku s negativním výskytem. Přerušení

křivky ve spojitém grafu znamená, že z dotčeného časového období nejsou k dispozici konkrétní údaje.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Vyjmenovány jsou hnízdící nebo pravděpodobně hnízdící druhy s odhady či konkrétními početnostmi pro období 2011–2013, případně druhy, u kterých hnízdění není vyloučeno, a významné nehnízdící druhy. Na závěr jsou uvedeny druhy monitorované v rámci celostátního monitoringu.

Stav z hlediska ochrany přírody

Stručně je zhodnocen stav PO a druhů, které jsou předmětem ochrany. Uvedeny jsou významné změny v početnosti či odhadech, případné problémy v dodržování ochranných podmínek stanovených vládním nařízením, ohrožující faktory, návrhy na opatření, efektivita přijatých opatření atd. Vyjmenovány jsou i druhy, které nově splňují kritéria a mohou být tedy kandidáty na zařazení mezi předměty ochrany.

Autoři textu, koordinátor a autoři monitoringu

Seznam zahrnuje zpracovatele textu a grafických příloh, jméno koordinátora monitoringu v PO a seznamy spolupracovníků, kteří zajistili monitoring jednotlivých druhů. Druhy jsou řazeny podle systému v pořadí (1) předměty ochrany v PO, (2) další druhy přílohy I a (3) druhy dle článku 4 odst. 2 směrnice o ptácích. Jména spolupracovníků jsou řazena podle abecedy.

Vysvětlivky

Seznam použitých zkratk

AEO – agroenvironmentální opatření

AOPK ČR – Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky

CES – kroužkování ptáků za konstantního úsilí na stejných lokalitách (*Constant Effort Sites*), celoevropský monitorovací projekt

ČR – Česká republika

ČSO – Česká společnost ornitologická

EIA – vyhodnocení vlivů na životní prostředí (*Environmental Impact Assessment*)

EVL – evropsky významná lokalita

F – frekvence (např. procento druhem obsazených bodů z celkového počtu bodů)

FK ČSO – faunistická komise ČSO

FP JOK – faunistická pozorování Jihočeského ornitologického klubu

GPS – globální polohový systém (*Global Positioning System*)

GSM – globální systém mobilní komunikace (*Global System for Mobile Communications*)

CHKO – chráněná krajinná oblast

CHVÚ – chránené vtáčie územie

JOK – Jihočeský ornitologický klub (pobočka ČSO)

JPSP – Jednotný program sčítání ptáků

KRNAP – Krkonošský národní park

k. ú. – katastrální území

LEČ – letní čas

LHC – lesní hospodářský celek

LHP – lesní hospodářský plán

LS – lesní správa

MME – Maďarská ornitologická společnost (*Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület*)

MOS – Moravský ornitologický spolek – středomoravská pobočka ČSO, Moravské ornitologické sdružení (1959–1991)

MZCHÚ – maloplošné zvláště chráněné území

MŽP – Ministerstvo životního prostředí

NDOP – aplikace Portálu AOPK ČR „Nálezová data ochrany přírody“

NM – Národní muzeum

NNO – nestátní nezisková organizace

NP – národní park

NPP – národní přírodní památka

NPR – národní přírodní rezervace

PO – ptačí oblast

PP – přírodní památka

PR – přírodní rezervace

PUPFL – pozemek určený k plnění funkcí lesa

SEA – strategické posuzování vlivů na životní prostředí, resp. posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí (*Strategic Environmental Assessment*)

SOVDS – Skupina pro ochranu a výzkum dravců a sov ČSO

SPA – Special Protection Area (ptačí oblast)

SR – Slovenská republika

VDNM – Vodní dílo Nové Mlýny

VLS – Vojenské lesy a statky

VN – vodní nádrž

VÚ – vojenský újezd

VZCHÚ – velkoplošné zvláště chráněné území

ZCHÚ – zvláště chráněné území

Okresy

BN – Benešov, BO – Brno-venkov, BV – Břeclav, CB – České Budějovice, CL – Česká Lípa, CV – Chomutov, DC – Děčín, DO – Domažlice, HK – Hradec Králové, HO – Hodonín, CH – Cheb, JH – Jindřichův Hradec, JN – Jablonec, KD – Kladno, KH – Kutná Hora, KM – Kroměříž, KO – Kolín, KV – Karlovy Vary, LB – Liberec, LT – Litoměřice, MB – Mladá Boleslav, ME – Mělník, MO – Most, NA – Náchod, NB – Nymburk, OL – Olomouc, OV – Ostrava, PA – Pardubice, PB – Příbram, PI – Písek, PJ – Plzeň-jih, PR – Přerov, PZ – Praha-západ, SO – Sokolov, ST – Strakonice, SU – Šumperk, SY – Svitavy, TA – Tábor, TC – Tachov, UH – Uherské Hradiště, UO – Ústí nad Orlicí, VY – Vyškov, ZN – Znojmo

Státy

AT – Rakousko, CZ – Česká republika, DE – Německo, DK – Dánsko, FR – Francie, NL – Nizozemsko, PL – Polsko, SK – Slovensko

Pohlaví a věkové kategorie

♂, ♂♂ – samec, samci

♀, ♀♀ – samice, více samic

ad. – adultní, tj. dospělý

pull. – pullus, tj. mládě v prachovém peří

juv. – juvenilní, tj. v šatu mláďat

imm. – imaturní, tj. s jakýmkoli opeřením kromě dospělého (mladý)

subad. – subadultní, tj. téměř dospělý s šatem, který není ještě konečný

Zdroje dat, jejich citace a seznam literatury

Kromě údajů z monitoringu jsou v publikaci využity i údaje z faunistických databází, deníků terénních stanic, písemných a ústních sdělení i z literatury, včetně zahraniční.

Autoři citovaných publikací jsou v textu odlišeni kapitálkami. Zpravodajové a spolupracovníci jsou psáni obyčejným písmem a k příjmení je připojena iniciála křestního jména. V případě shodného příjmení a počátečního písmene jména spolupracovníka je uvedeno celé jméno. Pokud je shodné jméno i příjmení, jsou osoby rozlišeny buď uvedením místa bydliště, nebo označením pracoviště v závorce za příjmením.

Neuveřejněná data, která pocházejí od některého z autorů textu: citována jménem se zkratkou unpubl. = nepublikováno (Z. Polášek unpubl.).

Data pocházející od zpravodajů a spolupracovníků při monitoringu (s výjimkou autorů textů): k jménu připojen způsob komunikace (P. Macháček in litt., J. Hora in verb.).

Krátké poznámky, jednotlivé údaje z faunistických článků apod. jsou citovány přímo v textu tzv. zkrácenou citací se jménem autora psaným kapitálkami: MANDÁK, *Acrocephalus* 2009, 25: 74.

Údaje převzaté z publikovaných faunistických pozorování: údaj jednoho pozorovatele – G. Čamlík in ŠKORPIKOVÁ, *Crex* 2014, 34: 197; údaj od dvojice či více pozorovatelů – J. Marcel & A. Kobr in FLOUSEK, *Prunella* 2011, 36: 31; údaje od dvou různých pozorovatelů ve stejném zdroji – M. Kodera a J. Flousek in FLOUSEK, *Prunella* 2013, 38: 27–28.

Údaje z nepublikovaných seznamů faunistických pozorování (deníky terénních stanic, zápisy ze schůzí poboček ČSO, údaje převzaté z webu): M. Frencl, deník terénní stanice ČSO V. Tisý; P. Jakeš, FP JOK 2013/1; J. Chytil, avif.birds.cz, P. Albert & J. Závora, avif.birds.cz.

Zpravodajové citování autory uveřejněných prací: M. Mandák & P. Molitor (in ŠÁLEK et al. 2016).

Citace prací uvedených v seznamu literatury – jeden autor: PYKAL 2013.

Citace prací dvou autorů: KŘENEK & KRUPA 2013.

Citace prací tří a více autorů: BUREŠ et al. 2002.

Několik prací téhož autora (týchž autorů) z jednoho roku: odlišeny připojením malého písmena k letopočtu (HORA et al. 2010a), písmena jsou přidávána v abecedním pořadí.

Opakování citace v textu: použita zkratka l. c. = loco citato (MACHÁČEK l. c.). Nepoužívá se, pokud se v textu vyskytují citace téhož autora (týchž autorů, stejného jména prvního autora v citaci s použitím et al.) z různých roků. Dále se zkratka l. c. nepoužívá pro zdroj(e) dat v popiscích tabulek či grafů.

Seznam literatury: citované publikace (vč. nepublikovaných studií, závěrečných zpráv, diplomových prací aj. – odlišeny zkratkou Ms.) jsou zařazeny v abecedním pořádku na konci knihy v kapitole Literatura.

Poděkování

Na třetí etapě monitoringu v letech 2011–2013 se podílelo 439 spolupracovníků, členů ČSO, AOPK ČR a národních parků i pracovníků Lesů ČR, s. p. a VLS, s. p. I přes omezení rozsahu monitoringu se opětovně podařilo získat velké množství dat o výskytu druhů přílohy I směrnice o ptácích v ptačích oblastech i mimo ně. Editoři publikace všem spolupracovníkům za jejich terénní práci jménem organizátorů monitoringu, tj. jménem ČSO a AOPK ČR, děkují. Zvláštní poděkování zaslouží členové ČSO, kteří soukromě pokračovali v monitoringu druhů, který nebyl v letech 2012 a hlavně 2013 naplánován a financován, a své výsledky ochotně poskytli ke zpracování.

Seznam spolupracovníků v letech 2011–2013

J. Alexová, M. Banaš, J. Bartoníček, V. Bartuška, J. Bašta, P. Bauer, J. Bauerová, H. Bednářová, V. Bejček, T. Bělka, E. Belloti, P. Benda, L. Beneš, L. Beran, V. Beran, P. Berka, V. Berka, O. Bílek, P. Bílek, M. Blažek, T. Bodnár, D. Boucný, V. Bouček, T. Brejša, T. Brinke, J. Brlka, K. Broulík, K. Brož, J. Brožek, L. Bufka, J. Bureš, O. Bušek, P. Bürger, J. Cepák, J. Círl, P. Czyž, G. Čamlík, J. Čapek, Jakub Čejka, Jaromír Čejka, P. Čermák, Milan Černý, Miroslav Černý, V. Čeřovský, K. Čihák, I. Čiháková, T. Diviš, F. Divoký, L. Dostál, E. Drahoňovská, M. Drha, B. Droz, L. Dusík, M. Dusík, O. Dušek, L. Dvořáčková, M. Dvořák, V. Dvořák, F. Eidelpes, M. Fejfar, J. Feřtová, M. Fiala, K. Filip, J. Fišer, J. Fišera, J. Fliegel, V. Fliegelová, J. Flousek, Z. Flousková, J. Franc, M. Frencl, A. Fuchsová, D. Fuka, V. Gahura, K. Gdulová, M. Glacner, J. Grúz, M. Haifler, L. Hajný, M. Haluzík, J. Hanel, J. Hanuš, K. Hanzlík, J. Harčarik, I. Harčariková, J. Hartl, M. Hátle, J. Havlíček, P. Havlíček, P. Heralt, I. Hertl, J. Heryán, P. Hintner, J. Hlášek, L. Hlášek, V. Hlaváč, K. Hlávka, K. Hochman, M. Holub, Pavel Homolka[†], Petr Homolka, M. Honců, J. Hora, M. Hora, M. Horáková, V. Horáková, D. Horal, A. Horová, K. Hroch, K. Hromádko, M. Hromádko, F. Hruška, J. Hruška, J. Hřebačka, H. Hubáčková, A. Hýlová, R. Chaloupek, M. Chaloupka, J. Chlumský, K. Chmel, B. Chutný, J. Chytil, O. Illich, J. Jahelka, M. Jakoubek, R. Janák, J. Janásek, T. Janata, L. Jandová, S. Janů, L. Jasso, D. Jäger, M. Jelínek, J. Jeniš, V. Jeřábek, L. Jeřábková, F. Jetmar, M. Ježek, M. Ježková, P. Jindřišek, P. Jiříčka, P. Jiskra, F. Jon, L. Jonák, R. Juras, Z. Jůzlová, L. Kadava, P. Kafka, J. Kalenský, P. Kaňková, Z. Karafiát, I. Karhánková, Č. Kašpar, J. Kašpar, L. Katryčová, M. Kavka, L. Klečková, J. Klejdus, T. Klimovič, J. Kloubcová, B. Kloubec, T. Kněžínek, E. Knižátková, A. Kobr, M. Kocábek, K. Kočí, R. Kočvara, V. Kodet, O. Konecký, V. Kopecký, M. Kopečková, J. Korbelt, T. Korytář, J. Kotrba, M. Kouba, V. Koutecká, T. Koutný, P. Kovařík, V. Koza, F. Krahulec, P. Krása, F. Krause, P. Krečmer, M. Krestová, M. Krupa, J. Krupička, D. Křenek, B. Křenková, P. Kříž, A. Kubát, Vít Kubelka, Vojtěch Kubelka, J. Kubenka, V. Kuchař, J. Kult, P. Kuna, T. Kunca, I. Kunstmüller, P. Kurka, B. Landsfeld, F. Laštovic, M. Lazarovič, V. Lemberk, S. Lepič, L. Lešák, T. Lorenc, M. Lubas, V. Luka, P. Lumpe, P. Mach, K. Machač, P. Macháček, I. Machar, K. Makoň, P. Malčák, H. Malíková, M. Mandák, Z. Mára, F. Marec, J. Marek, J. Matějů, H. Matušík, Š. Mazánková, D. Melichar, V. Melichar, P. Menclová, E. Mikolášková, M. Mimra, M. Miškovský, F. Možný, J. Mokrý, P. Molitor, J. Mráz, L. Mráz, Z. Mrkáček, V. Mrlík, R. Muláček, P. Mückstein, V. Nedbal, L. Němeček, E. Netušilová, J. Neudert, Z. Neudertová, Z. Novák, P. Nový, B. Okurka, K. Okurka, P. Orel, V. Oušková, M. Pakandl, M. Pátková, J. Patzelt, V. Pavel, P. Pavelčík, J. Pavelka, K. Pavelka, J. Pavlásek, P. Pavlík, K. Pecl, M. Pešata, L. Peške, V. Petera, L. Petrilák, R. Petro, V. Pinta, M. Podhrázký, K. Pohlodková, F. Pojer, D. Polášek, L. Polášek, Z. Polášek, K. Poprach, S. Popule, J. Porkert, M. Porteš, L. Pospíšil, T. Pospíšil

šil, J. Procházka (AOPK ČR), J. Procházka (Bechyně), M. Prokop, M. Prokopová, J. Přihoda, O. Ptáčková, M. Pudil, J. Pykal, D. Rak, A. Ramach, J. Reif, L. Rektoris, R. Remar, D. Rešl, V. Riedl, J. Riegert, A. Rulfová, J. Rus, P. Růžek, M. Růžička, D. Rymešová, J. Rýzle-rová, P. Řehánek, P. Řepa, V. Sajfrt, M. Schmidt, J. Schovánek, L. Schröpfer, A. Sigmund, J. Sikora, M. Skalka, P. Skřivan, V. Sládeček, T. Sládek, P. Slavíček, M. Slezák, Z. Smolík, V. Sojka, P. Sova, V. Sova, O. Spannbauer, J. Spíšek, pí. Staňková, D. Steinbachová, F. Stránský, Martin Strnad, Michael Strnad, K. Stručková, J. Sviečka, I. Svoboda, V. Svoboda, A. Svobodová, P. Šaj, M. Šálek, D. Šanc, Z. Šanc, M. Šebela, J. Šebestian, M. Šemnická, V. Šena, J. Šerek, M. Šerek, J. Ševčík, J. Šifta, P. Šimčík, K. Šimeček, Jan Šimek, Jaroslav Šimek, S. Šimek, P. Šímová, J. Šimurda, P. Šin, J. Šindelář, J. Šírek, J. Škorpíková, V. Škorpíková, M. Škrott, V. Šoltys, I. Špatenková, R. Špilák, O. Šreibr, K. Šrubař, F. Štancl, P. Štěpánek, P. Šťastná, J. Šťastný, K. Šťastný, P. Šťastný, V. Štorek, V. Šu-tera, P. Tájek, P. Tájková, J. Tázlar, V. Tejrovský, T. Telenský, V. Teplý, M. Ticháčková, M. Tichai, I. Tláškal, V. Tláškal, J. Tobíková, V. Tomášek, R. Tomický, R. Tuček, Z. Tunka, L. Turčoková, P. Urban, L. Urbánek, A. Vacátková, R. Vacek, V. Vacek, J. Vačkař, M. Valášek, S. Valda, A. Vašát, B. Vašíček, M. Vavřík, D. Velehradský, Z. Vermouzek, J. Veselá, L. Veselá, Jaroslav Veselý, Josef Veselý, Z. Veselý, O. Vihan, L. Viktora, J. Vitovský, Jakub Vlček, Jiří Vlček, D. Vodnárek, O. Vojtěch, E. Vojtěchovská, M. Volek, J. Volf, O. Volf, Pavel Volf, Petr Volf, E. Volfová, J. Vondráček, L. Vozábal, J. Vrána, I. Vránová, R. Všetečka, S. Vyhnal, V. Vyhnálek, M. Vymazal, J. Vyskočil, R. Zahrádka, J. Zahradníková, J. Zaňát, J. Zapadlo, Š. Zápotočný, P. Zasadil, M. Zárybnická, O. Závalský, J. Závora, L. Zavřel, P. Zázvorka, M. Zděnek, J. Zilvar, J. Zima, M. Zrzavý.

Druhy přílohy I směrnice o ptácích

Bukač velký ▪ *Botaurus stellaris* ▪ Great Bittern

Ptačí oblasti, v nichž je bukač velký předmětem ochrany: Poodří.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Bohdanečský rybník, Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Českobudějovické rybníky, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Doupovské hory, Heřmanský stav–Odra–Poolší, Lednické rybníky, Rožďalovické rybníky, Řežabinec, Soutok – Tvrdonicko, Třeboňsko, Žehuňský rybník – Obora Kněžičky.

Nové poznatky

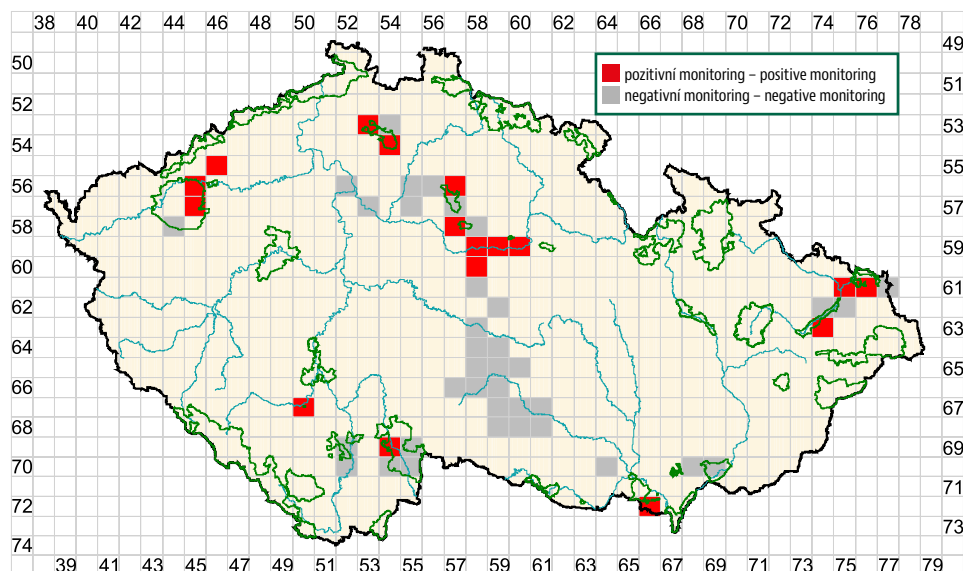
Při výzkumu polygynie u bukače velkého na rybnících ve východním Polsku bylo 55,5 % ze 144 hnízd nalezených v letech 2003–2009 ve skupinách po 2–4 hnízdech a průměrná vzdálenost mezi sousedícími hnízdy byla 23,5 m (KASPRZYKOWSKI & POLAK 2013).

Metodika a rozsah monitoringu

Registrace volajících ♂♂ (1) z jednoho či více stanovišť dle rozlohy lokality nebo (2) na bodovém transektu pokrývajícím více lokalit, s využitím dopravního prostředku. Tři až pět kontrol od poloviny IV. do poloviny VI., především v době nejvyšší hlasové aktivity, tj. mezi 3:00 až 5:00 (1:00–7:00) LEČ, případně v podvečer. V roce 2011 probíhal monitoring ve 23 oblastech a zahrnoval celkem 159 rybníků, tůní a dalších mokřadů nacházejících se v 54 čtvercích. Oproti roku 2008 nebyl bukač monitorován na Hodonínských a Mutěnických rybnících.

Výsledky monitoringu

Ze 158 monitorovaných lokalit bylo obsazeno 15 (9,4 %), při započítání údajů zaznamenaných mimo termíny monitoringu 18 lokalit (11,3 %) v 17 čtvercích, přičemž při monitoringu

Výsledky monitoringu bukače velkého v roce 2011.

Pozn.: Ve čtvercích 6175, 6374, 7266 výskyt druhu zjištěn mimo termíny monitoringu.

Results of the Great Bittern monitoring in 2011.

Note: The species was recorded in squares 6175, 6374, 7266 outside the regular terms of monitoring.

bylo zaznamenáno 17 ♂♂ a celkem 20 ♂♂. V roce 2011 bylo obsazeno 7 z 13 lokalit obsazených v roce 2005 a 14 z 23 lokalit z roku 2008.

V období 23. 5. – 5. 6. 2011 volali až 4 ♂♂ v sukcesních porostech v dlouhodobě zaplavených polích na lokalitě Lanžhotská Čista (k. ú. Lanžhot a Tvrdonice), vzhledem k poklesu vody během hnízdního období k zahnízdění zřejmě nedošlo (D. Horal in litt.).

Výsledky monitoringu bukače velkého v roce 2011.

Pozn.: V závorkách jsou uvedeny celkové počty zahrnující i zjištění mimo termíny monitoringu.

Results of the Great Bittern monitoring in 2011.

Note: Totals in parentheses also include numbers recorded outside the regular monitoring period.

Oblast Area	Počet lokalit No. of localities	Počet obsazených lokalit No. of occupied localities	Počet ♂♂ No. of ♂♂
PO Poodří	23	0 (1)	0 (1)
PO Bohdanečský rybník	1	1	1
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví	7	0	0
PO Českokubějovické rybníky: Vrbenské a Čejkovické rybníky	14	0	0
PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady	7	2	3
PO Doupovské hory	7	2	2
PO Heřmanský stav – Odra – Poolší	6	1 (2)	1 (2)
PO Lednické rybníky	4	0 (1)	0 (1)
PO Rožďalovické rybníky	10	2	2
PO Řežabinec	1	1	1
PO Třeboňsko	23	1	1
PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky	2	1	1
Časlavsko	5	1	1
Mladoboleslavsko	5	0	0
Pardubicko: Strašovský rybník	1	1	1
Polabí: Mělnicko	9	0	0
Polabí: PR Týnecké mokřiny	1	1	1
Pražské pole, Chomutov	2	1	2
Vysočina 1: Havlíčkovobrodsko	5	0	0
Vysočina 2: Jihlavsko	8	0	0
Vysočina 3: Třebíčsko	10	0	0
Vysočina 4: Želetavsko	5	0	0
Znojemsko	2	0	0
Celkem – Total	158	15 (18)	17 (20)

Vývoj populace v ČR

Monitoring v letech 2005, 2008 a 2011 potvrdil kolísání početnosti bukače velkého v ČR. Celostátní populace byla, s přihlédnutím k výskytům v lokalitách mimo kontrolované oblasti (avif.birds.cz, NDOP), v jednotlivých letech odhadnuta postupně na 20–30 párů, 40–50 párů

Druhy přílohy I směrnice o ptácích

a 30–40 párů. Uvedené hodnoty odpovídají odhadům z mapování hnízdního rozšíření ptáků v letech 1973–1977, 1985–1989 a 2001–2003: 15–30, 20–30 a 30–40 párů (ŠTASTNÝ et al. 1987, 1996, 2006). Dlouhodobé změny jihočeské populace podrobně popsali KLOUBEK et al. (2015).

Porovnání výsledků monitoringu bukače velkého v letech 2005, 2008 a 2011.

Comparison of results of the Great Bittern monitoring in 2005, 2008 and 2011.

Rok Year	Počet lokalit No. of localities	Počet a % obsazených lokalit No. and % of occupied localities				Počet ♂♂ No. of ♂♂	
		Při monitoringu During monitoring	%	Celkem Total	%	Při monitoringu During monitoring	Celkem Total
2005	114	11	9,6	13	11,4	12	15
2008	164	19	11,6	23	14,0	20–21	25–26
2011	159	15	9,4	18	11,3	17	20

Porovnání výsledků monitoringu bukače velkého na 87 lokalitách kontrolovaných ve všech třech letech 2005, 2008 a 2011.

Comparison of the results of the Great Bittern monitoring at 87 localities checked in all three years 2005, 2008 and 2011.

Rok Year	Počet a % obsazených lokalit No. and % of occupied localities				Počet teritorií No. of territories	
	Při monitoringu During monitoring	%	Celkem Total	%	Při monitoringu During monitoring	Celkem Total
2005	11	12,6	13	14,9	12	15
2008	12	13,8	16	18,4	13	18
2011	13	14,9	16	18,4	15	18

Stav z hlediska ochrany přírody

Populace bukače velkého v ČR dlouhodobě kolísá kolem 30 párů a její stav je hodnocen jako nepříznivý. Hlavní příčinou je intenzivní chov ryb, kvůli kterému není dostatečná nabídka potravy a vhodných litorálních porostů pro hnízdění. Klíčovým opatřením na ochranu bukače velkého je zavedení rybníčního hospodaření šetrného k přírodě na vybraných lokalitách. Na hnízdištích je důležité zamezit kolísání vodní hladiny.

Zpracovali: J. Hora, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Poodří: K. Pavelka • PO Bohdanečský rybník: T. Bělka, K. Čihák, I. Čiháková, V. Koza, M. Růžicka • PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví: G. Čamlík • PO Českobudějovické rybníky (Vrbenské a Čejkovické rybníky): J. Šebestian • PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady: M. Honců, J. Procházka (AOPK ČR), K. Šrubař • PO Doupovské hory: V. Tejrovský • PO Heřmanský stav – Odra – Poolší: M. Haluzík, M. Mandák, Z. Polášek • PO Lednické rybníky: P. Macháček • PO Rožďalovické rybníky: Z. Smolík, F. Stránský, V. Šoltys • PO Řezabinec: J. Šebestian • PO Třeboňsko: V. Bartuška, J. Cepák, J. Hora • PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky: M. Jelínek, L. Urbánek, J. Vyskočil

- Čáslavsko: I. Kunstmüller ● Mladoboleslavsko: J. Šifta ● Pardubicko (Strašovský rybník): F. Štancí
- Polabí – Mělnicko: P. Lumpe ● Polabí – PR Týnecké mokřiny: M. Jelínek ● Pražské pole, Chomutov: V. Tejrovský ● Vysočina 1–4: I. Kunstmüller ● Znojensko: J. Klejdus

Bukáček malý ▪ *Ixobrychus minutus* ▪ Little Bittern

Ptačí oblasti, v nichž je bukáček malý předmětem ochrany: Heřmanský stav – Odra – Poolší, Žehuňský rybník – Obora Kněžičky.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Bohdanečský rybník, Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Českobudějovické rybníky, Jaroslavické rybníky, Lednické rybníky, Litovelské Pomoraví, Poodří, Rožďalovické rybníky, Řezabinec, Soutok – Tvrdonicko, Střední nádrž VDNM, Třeboňsko.

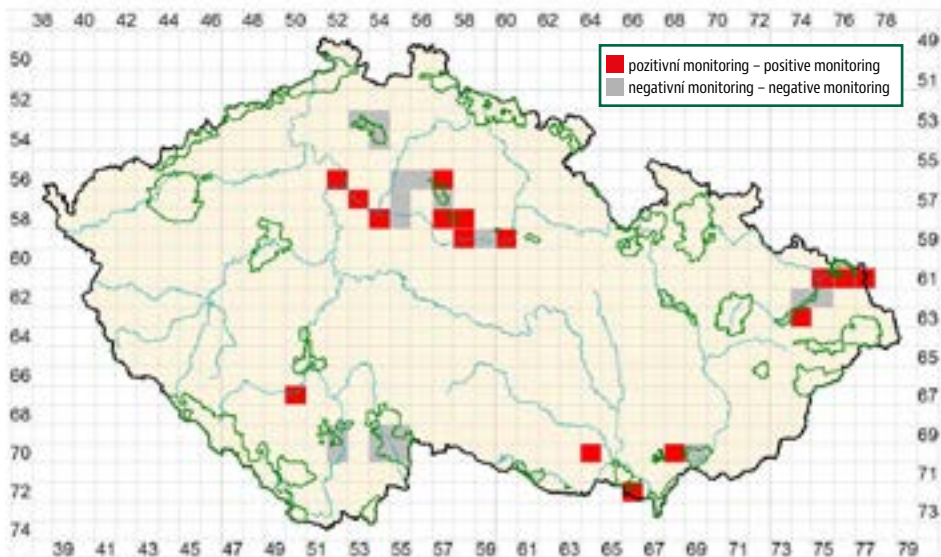
Nové poznatky

F_{LIS} (2016) studoval v letech 2010–2012 v jihovýchodním Polsku hnízdní prostředí bukáčka malého na komplexu 8 rybníků o rozloze 3,3–19,5 ha a hloubce 0,9–1,5 m. Nalezl 44 hnízd a na 23 z nich bukáčci hnízdili (♂ může během hnízdní doby postavit více hnízd). Všechna hnízda byla umístěna v pobřežním pásu rákosu obecného v místech o hloubce vody mezi 11 a 101 cm, 0–65 cm nad vodou, 90–740 cm od volné hladiny. V roce 2011 hnízdilo na rybníku o rozloze 3,8 ha 8 párů, přičemž vzdálenost mezi hnízdy kolísala mezi 39 až 140 m, v následujícím roce však bukáčci po částečném pokosení rákosu na tomto rybníku vůbec nehnízdili.

Metodika a rozsah monitoringu

Registrace všech hlasových projevů a pozorování na vymezených břehových partiích rybníků či jiných mokřadů při 3–5 kontrolách v V. až 1. polovině VII., krátce před soumrakem (cca 30–60 minut) do 2:00 LEČ a asi 30 minut před rozedněním a hodinu následně.

V roce 2011 probíhal monitoring v 17 oblastech a zahrnoval celkem 130 tůní, rybníků a dalších mokřadů nacházejících se v 34 čtvercích. Oproti rokům 2005 a 2008

Výsledky monitoringu bukáčka malého v roce 2011.

Pozn.: Ve čtvercích 5652, 5657, 5753, 6176, 6177, 6374 a 7266 výskyt druhu zjištěn jen mimo termíny monitoringu.
Results of the Little Bittern monitoring in 2011.

Note: The species was only recorded in squares 5652, 5657, 5753, 6176, 6177, 6374 and 7266 outside the regular periods of monitoring.

nebyly monitorovány soustavy Hodonínských a Mutěnických rybníků, které patří k významným lokalitám výskytu bukáčka malého (v roce 2005 5–7 párů, v roce 2008 9 párů).

Výsledky monitoringu

Ze 130 lokalit monitorovaných v roce 2011 bylo obsazeno 13 (10,0 %) a při započítání údajů zaznamenaných mimo termíny monitoringu celkem 21 (16,2 %) lokalit v 16 čtvrtcích. Celkem bylo registrováno 23 párů, při započítání dalších údajů z monitorovaných lokalit 33 párů. Výsledky z PO Heřmanský stav – Odra – Poolší a PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky jsou komentovány v textech těchto oblastí. Mimo monitorované oblasti byl zjištěn mimořádně vysoký počet 13 ♂♂ (nárůst z 2–3 párů v předchozích letech) na šterkovištích a mrtvých ramenech Moravy u Spytihněvi a Napajedel, v následujících 2 letech ale počet poklesl na 9, resp. 8 ♂♂ (KRČMÁŘ 2011, in litt.). V roce 2011 bylo kroužkováno 35 bukáčků, v následujících 2 letech počet stoupl na 50, resp. 64 ex. (ČEPÁK & KLVAŇA, Kroužkovatel 2012, 14: 4 a 2014, 18: 6, KLVAŇA & ČEPÁK, Kroužkovatel 2013, 16: 4).

Výsledky monitoringu bukáčka malého v roce 2011.

Pozn.: V závorkách jsou uvedeny celkové počty zahrnující i zjištění mimo termíny monitoringu.

Results of the Little Bittern monitoring in 2011.

Note: The totals in parentheses also include numbers recorded outside the regular monitoring period.

Oblast / lokalita Area / locality	Počet lokalit No. of localities	Počet obsazených lokalit No. of occupied localities	Počet ♂♂ No. of ♂♂
PO Heřmanský stav – Odra – Poolší	6	2 (3)	4 (5)
PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky	2	2	6
PO Bohdanečský rybník	1	1	1
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví	7	1	3
PO Českobudějovické rybníky: Vrbenské a Čejkovické rybníky	14	0	0
PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady	8	0	0
PO Lednické rybníky	4	0 (3)	0 (5)
PO Poodří	23	0 (1)	0 (1)
PO Rožďalovické rybníky	10	0 (1)	0 (1)
PO Řežabinec	1	1	1
PO Třeboňsko	23	0	0
Mladoboleslavsko	5	0	0
Parbubicko: Strašovský rybník	1	0	0
Polabí: Čelákovicko	11	3	3
Polabí: Mělnicko	10	0 (2)	0 (2)
Polabí: PR Týnecké mokřiny	1	1	3
Znojemsko	3	2	2
Celkem – Total	130	13 (21)	23 (33)

Vývoj populace v ČR

Jak celkové výsledky monitoringu v letech 2005, 2008 a 2011, tak i výsledky z lokalit kontrolovaných ve všech 3 letech dokumentují pokles početnosti v roce 2011 oproti roku 2008 a její návrat na úroveň roku 2005. Pokles početnosti postihl i obě PO, v kterých je bukáček předmětem ochrany (podrobněji v textu dotčených PO). Naopak na mrtvých ramenech řeky Moravy a šterkovištích na Spytihněvsku v roce 2011 ve srovnání s předchozími roky počet bukáčků výrazně vzrostl, aby však v následujících letech opět klesl (KRČMÁŘ 2011, in litt.). Velikost celostátní populace v roce 2011 byla, při započítání výskytů v lokalitách mimo monitorované oblasti (avif.birds.cz, NDOP), odhadnuta na 80–100 párů, tedy stejně jako v roce 2005 (HORA et al. 2010a), zatímco v roce 2008 odhad činil 100–120 párů (HORA et al. 2015). I když oproti období 2001–2013 početnost bukáčka vzrostla z 60–80 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006), stále zaostává za odhadem 150–300 párů stanoveným na základě výsledků mapování hnízdního rozšíření ptáků v letech 1973–1977 (ŠŤASTNÝ et al. 1987) a zejména za stavem v 60. letech minulého století, kdy bukáček byl nejrozšířenějším volavkovitým ptákem (HUDEC & ČERNÝ 1972). Dlouhodobé změny v rozšíření a početnosti bukáčka malého v jižních Čechách popsali KLOUBEC et al. (2015).

Porovnání výsledků monitoringu bukáčka malého v letech 2005, 2008 a 2011.

Comparison of results of the Little Bittern monitoring in 2005, 2008 and 2011.

Rok Year	Počet lokalit No. of localities	Počet a % obsazených lokalit No. and % of occupied localities				Počet teritorií No. of territories	
		Při monitoringu During monitoring	%	Celkem Total	%	Při monitoringu During monitoring	Celkem Total
2005	102	16–18	15,7–17,6	22–24	21,6–23,5	30–32	39–44
2008	126	30	23,8	34	27,0	55	59
2011	130	13	10,0	21	16,2	23	33

Porovnání výsledků monitoringu bukáčka malého na 66 lokalitách kontrolovaných ve všech třech letech 2005, 2008 a 2011.

Comparison of the results of the Little Bittern monitoring at 66 localities checked in all three years 2005, 2008 and 2011.

Rok Year	Počet a % obsazených lokalit No. and % of occupied localities				Počet teritorií No. of territories	
	Při monitoringu During monitoring	%	Celkem Total	%	Při monitoringu During monitoring	Celkem Total
2005	7	10,6	12	18,2	18	26–29
2008	14	21,2	18	27,3	36	40
2011	9	13,6	15	22,7	19	27

Stav z hlediska ochrany přírody

Bukáček malý v ČR zůstává i nadále kriticky ohroženým druhem. V obou PO, v kterých je předmětem ochrany, se v roce 2011 nacházel v nepříznivém stavu. Příčiny zůstávají stejné, početnost hnízdících bukáčků ovlivňuje primárně stav litorálních rákosin, hlavně jejich výška a hustota. K poškození litorálu dochází v důsledku rycí činnosti chovaných ryb, především kapra. Zdá se, že negativně působí i klimatické změny posledních let, zejména přívalové srážky často doprovázené krupobitím a silným větrem, způsobujícím hlavně na větších plochách silné vlnobití.

Zpracovali: J. Hora, Z. Kučera, L. Urbánek

Monitoring zajistili:

PO Heřmanský stav – Odra – Poolší: M. Haluzík, M. Mandák, Z. Polášek • PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky: M. Jelínek, L. Urbánek, J. Vyskočil • PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Po-moraví: G. Čamlík • PO Českobudějovické rybníky (Vrbenské a Čejkovické rybníky): J. Šebestian • PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady: K. Filip, M. Honců, J. Procházka (AOPK ČR) • PO Lednické rybníky: P. Macháček • PO Poodří: K. Pavelka • PO Rožďalovické rybníky: Z. Smolík, F. Stránský, V. Šoltys • PO Řežabinec: J. Šebestian • PO Třeboňsko: V. Bartuška, J. Cepák, J. Hora • Mladoboleslavsko: J. Šifta • Pardubicko (Strašovský rybník): F. Štandl • Polabí – Čelákovicko: M. Jelínek • Polabí – Mělnicko: P. Lumpe • Polabí – PR Týnecké mokřiny: M. Jelínek • Znojemsko: J. Klejdus

Kvakoš noční ▪ *Nycticorax nycticorax* ▪ Black-crowned Night-heron

Ptačí oblasti, v nichž je kvakoš noční předmětem ochrany: Českokudějovické rybníky, Jaroslavické rybníky, Lednické rybníky, Třeboňsko.

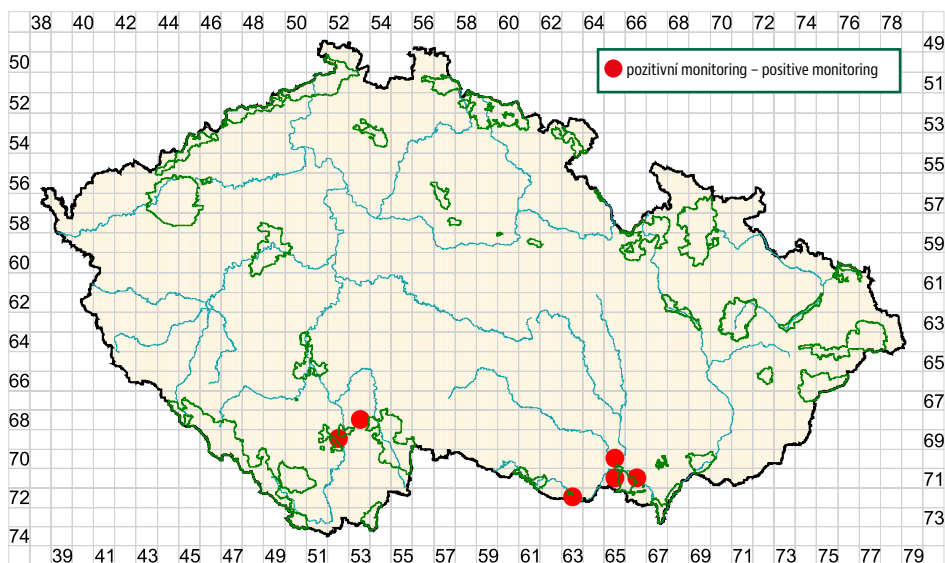
Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Střední nádrž VDNM.

Nové poznatky

V Polsku byla v roce 2012 sledována migrace 3 kvakošů pomocí GPS/GSM vysílačů. Přestože žádný z ptáků nemohl být kvůli výpadkům vysílačů sledován až na zimoviště, byla získána řada zajímavých poznatků. Tah započal v IX. až X. Vysílač jednoho kvakoše přestal fungovat ještě v počáteční fázi migrace. Další pták doletěl za 3 dny na Sicílii, přičemž urazil vzdálenost přibližně 1 565 km, avšak po 11denní zastávce na ostrově se jeho vysílač odmlčel. Třetí jedinec letěl přes střední Itálii a Korsiku do Alžírsko a při přeletu Sahary jeho vysílač přestal fungovat. Na všech místech se na delší dobu zastavil. Kvakoši táhli většinou v noci. Při denních zastávkách ($n = 7$) odpočívali jednou u jezera a v ostatních případech v křovinách či stromech a dokonce v lese 170 m od okraje. Čtyři několikadenní přestávky (údolí řeky, malé rybníky, pískovna a vádí) trvaly průměrně 17 dní (9–20 dní) a ptáci využívali území o rozloze 150–13 796 ha. Druhý z kvakošů překonal 1 118 km za 36 hodin s jednou krátkou, asi šestihodinovou denní přestávkou po překonání Jaderského moře, třetí pták letěl 1 058 km z Korsiky do Alžírsko 40 hodin (vše LEDWOŇ & BETLEJA 2015).

Metodika a rozsah monitoringu

Sečtení hnízd z roku 2011 v následující zimě ve všech známých koloniích v ČR a v letech 2012 a 2013 na všech jihomoravských hnízdištích a v kolonii v PO Třeboňsko. Ve 4 koloniích v PO Českokudějovické rybníky se zimní sčítání hnízd z let 2012 a 2013 neuskutečnilo, protože ostrůvky nebyly kvůli nedostatečnému zamrznutí rybníků přístupné. V koloniích s klesajícím počtem párů může být při zimním sčítání hnízd stav nadhodnocen, protože

Hnízdní rozšíření kvakoše nočního (kolonie) na území ČR v letech 2011–2013.

Breeding distribution (colonies) of the Black-crowned Night-heron in the Czech Rep. in 2011–2013.

mohou být započítána i hnízda v předchozím hnízdním období neobsazená a dosud nerozpadlá. Využity jsou také výsledky sčítání hnízd při kroužkování mláďat na 2 koloniích v PO Českbudějovické rybníky v letech 2011–2013 (J. Šimek in litt.). V hnízdní době kontroly kolonie stativovým dalekohledem ze břehu s cílem zjistit zejména stav kolonie z hlediska ochrany přírody v období od přiletu kvakošů na hnízdiště do jeho opuštění.

Výsledky monitoringu

V roce 2011 kvakoši noční hnízdili v 8 koloniích, v 5 v Čechách a ve 3 na Moravě. V ptačích oblastech hnízdilo 83,6 % celostátní populace. Změny početnosti v tříletém období v jižních Čechách nelze hodnotit, pouze lze konstatovat, že na Třeboňsku stav poklesl mezi roky 2011 a 2013 o 20 %. Na Moravě byl zaznamenán mírný nárůst kolonie na Zámeckém rybníku v Lednici, stavy v PO Jaroslavické rybníky a na Pohořelických rybnících byly velmi vyrovnané a v roce 2012 bylo poprvé zjištěno hnízdění v PO Střední nádrži VDNM – 16 hnízd na bezech na Ivaňském ostrovu (MACHÁČEK et al. 2012). Další informace k výsledkům monitoringu kvakoše nočního a údaje o vývoji jednotlivých kolonií jsou uvedeny v textech příslušných ptačích oblastí.

Výsledky monitoringu kvakoše nočního na území ČR v letech 2011–2013.

Pozn.: V závorkách počty hnízd při kroužkování mláďat.

Results of the Black-crowned Night-heron monitoring in the Czech Rep. in 2011–2013.

Note: In parentheses numbers of nests at ringing of young.

Oblast Area	Rybník Pond	Počet hnízd – No. of nests		
		2011	2012	2013
PO Českbudějovické rybníky	Zlivský	45 (44)	(43)	(55)
	Starohaklovský	58 (37)	(29)	(64)
	Nový Vrbenský	190	?	?
	Domin	56	?	?
PO Jaroslavické rybníky	Horní	84	87	88
PO Lednické rybníky	Zámecký	169	194	190
PO Třeboňsko	Bošilecký	111	100	89
Pohořelické rybníky	Starý	140	137	134
PO Střední nádrž VDNM		0	16	9
Celkem – Total		853		

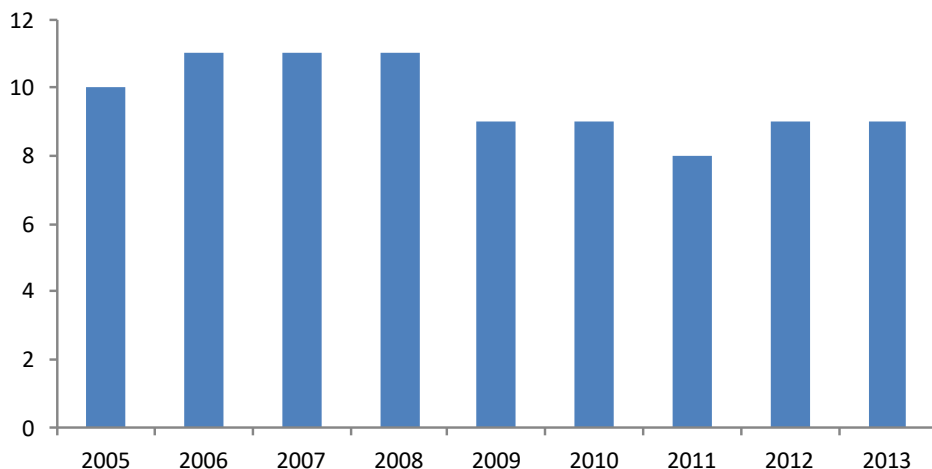
Vývoj populace v ČR

V období monitoringu 2005–2013 kvakoši hnízdili v 8–11 koloniích, k roku 2013 v 9 koloniích. V roce 2012 bylo hnízdění poprvé doloženo na Střední nádrži VDNM. Celkový počet

Vývoj početnosti kvakoše nočního na jižní Moravě, v jižních Čechách a ČR v letech 2005 a 2007–2013. Numbers of the Black-crowned Night-heron in Southern Moravia, Southern Bohemia and Czech Rep. in 2005 and 2007–2013.

Oblast – Area	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
jižní Morava – Southern Moravia	272	435	381	419	455	393	434	421
jižní Čechy – Southern Bohemia	293	374	345–350	414	435–445	460	?	?
ČR celkem – Czech Rep. total	565	809	726–731	833	890–900	853	?	?

hnízd v ČR v roce 2011 byl zhruba o 40 hnízd nižší než v roce 2010, avšak ve srovnání s rokem 2005 1,5× vyšší. Na jižní Moravě se početnost v období 2007–2013 stabilizovala kolem 420 hnízd (381–455 hnízd), v jižních Čechách až do roku 2011 rostla, oproti roku 2005 1,6×.

Počet kolonií kvakoše nočního v letech 2005–2013.
Number of colonies of the Black-crowned Night-heron in 2005–2013.

Stav z hlediska ochrany přírody

Populace kvakoše nočního v ČR se nachází v příznivém stavu. V ptačích oblastech se v roce 2011 nacházelo 7 z 8 kolonií a 84 % celostátní populace kvakoše nočního. Kolonie na rybníku Starý u Pohořelic k roku 2013 již 11 let plní kritéria pro PO. Hnízdiště kvakoše se nacházejí na ostrůvcích a poloostřůvcích, které někdy mohou být ohroženy erozí vlnami, jako je tomu v případě Horního rybníku v PO Jaroslavické rybníky a Zlivského rybníku v PO Českobudějovické rybníky.

Zpracovali: J. Hora, Z. Kučera, P. Macháček, J. Pykal

Monitoring zajistili:

PO Českobudějovické rybníky: J. Pykal, J. Riegert, Jaroslav Šimek ● PO Lednické rybníky: P. Macháček ● PO Jaroslavické rybníky: V. Škorpíková ● PO Třeboňsko a rybník Dvořiště mimo PO: V. Luka, J. Neudert, Z. Neudertová, J. Ševčík ● PO Střední nádrž VDNM: J. Chytil, P. Macháček ● Pohořelické rybníky: V. Škorpíková

Volavka stříbřitá ▪ *Egretta garzetta* ▪ Little Egret

Ptačí oblasti, v nichž je volavka stříbřitá předmětem ochrany: —.

Další ptačí oblasti s významným výskytem volavky stříbřité v letech 2011–2013:

Českokbudějovické rybníky (hnízdění), Lednické rybníky (pravděpodobné hnízdění), Střední nádrž VDNM (pravděpodobné hnízdění).

Nové poznatky

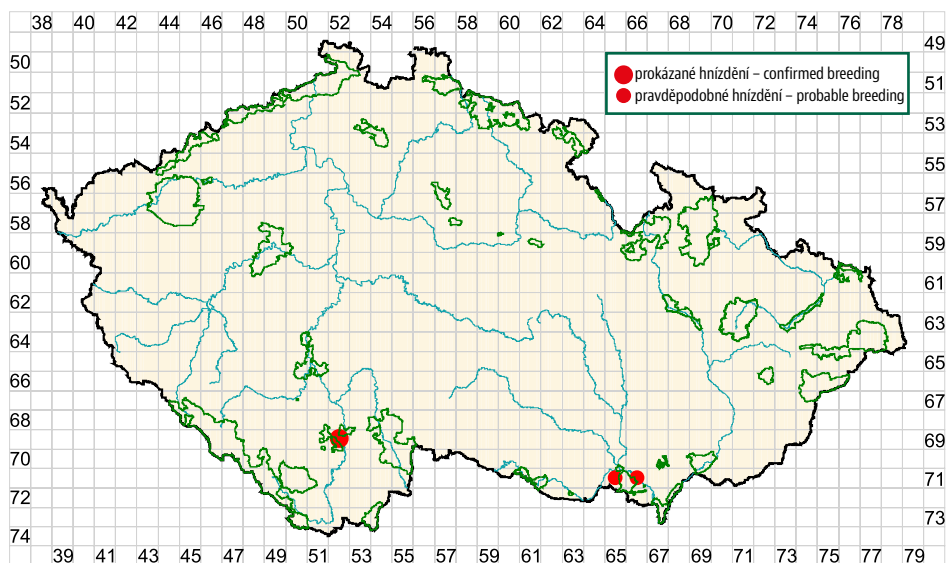
V roce 2011 bylo poprvé zaznamenáno hnízdění 2 párů v PO Záhorské Pomoravie na Slovensku (RIDZOŇ et al. 2015), necelý 1 km od české hranice. V roce 2012 hnízily volavky stříbřité podruhé v Polsku (poprvé v roce 2003), a to ve Slezsku, kde pár vyvedl 3 mláďata v kolonii kvakošů (BETLEJA et al. 2012). Na Neziderském jezeru hnízilo v roce 2013 rekordních 11 párů (NEMETH 2014).

Metodika a rozsah monitoringu

V letech 2011–2013 každoročně kontroly hnízdíšť stativovým dalekohledem 1× za měsíc po dobu přítomnosti ptáků a registrace pohnízdních hejnek na Českokbudějovicku. Dále byly evidovány zprávy nasvědčující možnému či pravděpodobnému hnízdění na jižní Moravě.

Výsledky monitoringu

Po celé monitorovací období hnízila volavka stříbřitá na Českokbudějovicku v kolonii kvakoše nočního na Novém Vrbenském rybníku. V roce 2011 se jednalo o 2 páry (13. 7. 7 juv.), v roce 2012 zřejmě o 3 páry (16. 7. 10 juv.) a v roce 2013 také o 3 páry (14. 8. 9 juv.). Není ani vyloučeno hnízdění na Zlivském rybníku, avšak při kroužkování v kolonii kvakošů doloženo v dotčeném období nebylo (J. Šimek in litt.). Největší skupiny po vyvedení mláďat čítaly 12 ex.: 22. a 25. 7. 2011 (M. Frencl a J. Studecký, oba avif.birds.cz) a 4. 8. 2012 (Martin Šálek & M. Kipson, avif.birds.cz).

Hnízdni rozšíření volavky stříbřité na území ČR v letech 2011–2013.

Breeding distribution of the Little Egret in the Czech Rep. in 2011–2013.

Na jižní Moravě nebylo hnízdění volavky stříbřité doloženo, řada pozorování v letech 2011–2013, včetně každoročních pozorování vzletných mláďat v létě, však na ně naznačuje, a to především v kolonii kormoránů a brodivých ptáků na Zámeckém rybníku u Lednice, v NPP Pastvisko u Lednice (MACHÁČEK 2014, avif.birds.cz) a v roce 2012 v kolonii kvakošů na Ivaňském ostrově PO Střední nádrž VDNM – 2 páry (G. Čamlík in MACHÁČEK et al. 2012). V největší skupině na jižní Moravě bylo 16 ex. – 9. 7. a 30. 8. 2011 v NPP Pastvisko u Lednice (V. Vyhnálek & V. Sajfrt a V. Vyhnálek, avif.birds.cz).

Vývoj populace v ČR

Na Českobudějovicku volavky stříbřité od prvního zahnízdění v roce 1997 (RAJCHARD & NOVÁK 1998) trvale hnízdí v malém počtu, který je jen výjimečně vyšší než 3 páry. Historii výskytu a hnízdění volavky stříbřité v jižních Čechách shrnuli KLOUBEC et al. (2015). Na jižní Moravě byla do roku 2013 doložena jen 2 hnízdění: po jednom páru v roce 1988 na Zámeckém rybníku v Lednici (MARTIŠKO & REJMANOVÁ 1990) a v roce 2010 na Pohořelických rybnících (ONDRA 2012a). Pokus o zahnízdění na Zámeckém rybníku zaznamenali v roce 2000 MACHÁČEK & CHYTIL (2001) a téměř určitě tam volavky stříbřité hnízdily v roce 2012 (MACHÁČEK 2014).

Výsledky monitoringu volavky stříbřité na Českobudějovicku v letech 2005–2013.

Results of the Little Egret monitoring in the České Budějovice area in 2005–2013.

Rok Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet párů No. of pairs	2	2–3	až 6	3	2–3	3	2	3	3
Max. počet ex. po hnízdění Maximal number of individuals after breeding season	?	4	19	10	5	13	12	12	?

Stav z hlediska ochrany přírody

Volavka stříbřitá hnízdí v ČR pravidelně jen v PO Českobudějovické rybníky, a to od roku 1997 v počtu kolísajícím mezi 1–6 páry. Vzhledem k vazbě na kolonie kvakoše nočního však může mít prospěch z ochrany tohoto druhu, který je předmětem ochrany PO. Na kolonii kvakošů a jiných brodivých ptáků a kormoránů jsou rovněž vázána sporadická hnízdění na jižní Moravě.

Zpracovali: J. Hora, D. Horal, Z. Kučera, P. Macháček, J. Pykal

Monitoring zajistili: J. Pykal a členové JOK – pobočky ČSO

Volavka bílá • *Egretta alba* • Great Egret

Ptačí oblasti, v nichž je volavka bílá předmětem ochrany: Třeboňsko (shromaždiště).

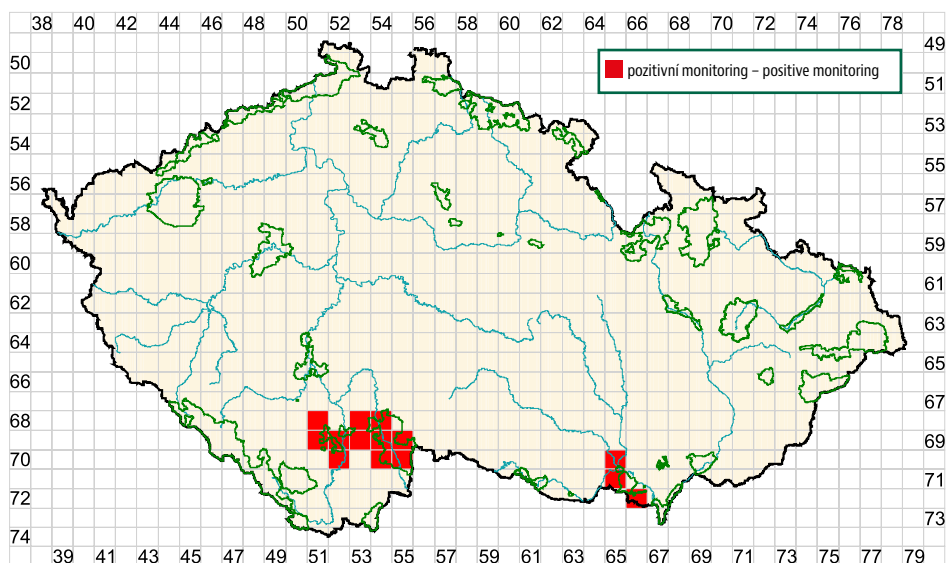
Další ptačí oblasti s výskytem hejn ≥ 120 ex. v letech 2011–2013: Bohdanečský rybník, Českobudějovické rybníky, Dehtář, Lednické rybníky, Střední nádrž VDNM.

Nové poznatky

Dramatický vzestup hnízdních i nehnízdnicích populací volavky bílé v Evropě po roce 1980 podrobně zpracoval ŁAWICKI (2014). Hnízdní areál v té době expandoval směrem na sever a západ a v období 1989–2012 volavky bílé poprvé zahnízdily v 13 evropských zemích, v roce 2012 poprvé v Belgii (1 pár, v letech 2006 a 2009 neúspěšné pokusy), Německu (3 páry, z toho 1 úspěšně), Švédsku (1 pár), Velké Británii (2 páry). V Polsku vzrostly stavy od roku 1997 na 144 párů v roce 2011, v roce 2012 hnízdilo v kolonii v mokřadech řeky Biebrzy 116 párů a na rybnících v údolí řeky Barycz se shromažďuje mimo dobu hnízdění více než 2 000 ex. Mláďe okroužkované žlutým odečítacím kroužkem 17. 6. 2012 v Polsku bylo 12. 8. téhož roku zastíženo na Znojmsku (KLVAŇA & CEPÁK, Kroužkovatel 2013, 16: 10). Populace volavky bílé na Neziderském jezeru po rekordních počtech 766 a 764 párů v letech 2009 a 2010 poklesla v roce 2011 na 640 párů, v roce 2012 na 655 párů a v roce 2013 dokonce na 561 párů (NEMETH 2014).

Metodika a rozsah monitoringu

V letech 2011–2013 každoročně sčítání při pravidelných hladinových sčítáních vodních ptáků v ptačích oblastech Třeboňsko, Českobudějovické rybníky, Dehtář, Lednické rybníky a Střední nádrž VDNM (celkem 14 čtverců). Cílené kontroly velkých rybníků v PO Třeboňsko v době jejich výlovů. Shromažďování údajů o hejnech o 120 a více jedincích z celého území ČR.

Výsledky monitoringu volavky bílé v letech 2011–2013.

Pozn.: Čtverce s negativními výsledky monitoringu nebyly zjištěny.

Results of the Great Egret monitoring in 2011–2013.

Note: No squares with a negative record were registered.

Výsledek monitoringu

V PO Třeboňsko bylo v roce 2012 zaznamenáno rekordní shromaždiště volavek bílých – 490 ex. 18. 10. na Horusickém rybníku na Třeboňsku. Předchozí nejvyšší počet, 380 ex.,

Nejvyšší počty volavky bílé v PO Třeboňsko v letech 2011–2013.

The highest numbers of the Great Egret in the Třeboňsko SPA in 2011–2013.

Zdroje dat pro největší shromaždiště v roce – Data sources for largest congregations in year:

2011 a 2013: termíny sčítání vodních ptáků – terms of water bird census; 2012: J. Ševčík, NDOP

Rok Year	Největší shromaždiště – <i>Largest congregations</i>						Maxima celkových počtů (n = 69 rybníků) <i>Maximal totals</i> (n = 69 ponds)	
	v termínech sčítání vodních ptáků <i>in terms of water bird census</i>			v roce <i>in year</i>				
	Počet ex. No. of individuals	Datum Date	Rybník Pond	Počet ex. No. of individuals	Datum Date	Rybník Pond	Počet ex. No. of individuals	Datum Date
2011	490	18. 10.	Horusický	490	18. 10.	Horusický	556	18. 10.
2012	134	15. 10.	Záblatský	301	22. 10.	Záblatský	220	15. 10.
2013	323	21. 10.	Horusický	323	21. 10.	Horusický	577	21. 10.

Nejvyšší počty volavky bílé v PO Českobudějovické rybníky v letech 2011–2013.

The highest numbers of the Great Egret in the Českobudějovické rybníky SPA in 2011–2013.

Zdroje dat pro největší shromaždiště v roce – Data sources for largest congregations in year:

2011: P. Jakeš, FP JOK č. 2/2011; 2012: P. Albert & J. Závora, avif.birds.cz; 2013: Martin Šálek, avif.birds.cz.

Rok Year	Největší shromaždiště – Largest congregations						Maxima celkových počtů (n = 22 rybníků) Maximal totals (n = 22 ponds)	
	v termínech sčítání vodních ptáků in terms of water bird census			v roce in year				
	Počet ex. No. of individuals	Datum Date	Rybník Pond	Počet ex. No. of individuals	Datum Date	Rybník Pond	Počet ex. No. of individuals	Datum Date
2011	40	16. 3.	Volešek	270	23. 10.	Vlhlavský	72	22. 11.
2012	50	14. 11.	Volešek	210	15. 10.	Blatec	66	14. 11.
2013	119	14. 10.	Blatec	230	17. 10.	Bezdvřev	140	14. 10.

Nejvyšší počty volavky bílé v PO Lednické rybníky v letech 2011–2013.

The highest numbers of the Great Egret in the Lednické rybníky SPA in 2011–2013.

Zdroje dat pro největší shromaždiště v roce – Data sources for largest congregations in year:

2011, 2012: sčítání vodních ptáků – water bird census; 2013: A. Goebel et al., avif.birds.cz.

Rok Year	Největší shromaždiště – <i>Largest congregations</i>						Maxima celkových počtů (n = 4 rybníky) <i>Maximal totals</i> (n = 4 ponds)	
	v termínech sčítání vodních ptáků <i>in terms of water bird census</i>			v roce <i>in year</i>				
	Počet ex. No. of individuals	Datum Date	Rybník Pond	Počet ex. No. of individuals	Datum Date	Rybník Pond	Počet ex. No. of individuals	Datum Date
2011	145	4. 11.	Nesyt	145	4. 11.	Nesyt	165	26. 10.
2012	109	1. 10.	Mlýnský	109	1. 10.	Mlýnský	119	1. 10.
2013	52	10. 10.	Hlohovecký	150	23. 11.	Nesyt	84	10. 10.

byl zaznamenán tamtéž v X. 2001. Hejna o více než 120 ex. byla zjištěna nejen v PO Třeboňsko, ale i v ptačích oblastech Bohdanečský rybník, Českobudějovické rybníky, Dehtář, Lednické rybníky a Střední nádrž VDNM. Mimo ptačí oblasti se hejna čítající více než 120 ex. vyskytla hlavně na jižní a střední Moravě (Hodonínsko, Tovačov, Záhlinice).

Nejvyšší počty volavky bílé v dalších ptačích oblastech (alespoň v jednom roce ≥ 120 ex.).

The highest numbers of the Great Egret in other SPAs (at least 150 ind. in a given year).

Zdroje dat – Data sources:

1 – J. Mach, avif.birds.cz; 2 – F. Pochmon in VRÁNA & ŽDÁREK, Panurus 2014, 19: 107; 3 – F. Marec, avif.birds.cz; 4 – P. Jakeš, FP JOK 2013/1; 5 – M. Šebela in MACHÁČEK et al. 2012; 6 – T. Kněžíček, M. Čutka, P. Hobza & M. Bartoš, avif.birds.cz; 7 – J. Chytil, avif.birds.cz

PO – SPA	Datum Date	Počet ex. No. of individuals	Zdroj Data source
Bohdanečský rybník	27. 10. 2013	min. 120	1
	30. 10. 2013	165	2
Dehtář	3. 11. 2012	cca 160	3
	17. 11. 2012	124	4
Střední nádrž VDNM	26. 1. 2012	175	5
	28. 1. 2012	cca 130	6
	11. 12. 2013	158	7

Shromaždiště volavek bílých o ≥ 120 ex. na rybnících mimo ptačí oblasti v letech 2011–2013.

Great Egret congregations numbering more than 120 individuals on ponds outside SPAs in 2011–2013.

Lokalita Locality	Datum Date	Počet ex. No. of individuals	Zdroj (vše avif.birds.cz) Data source (all avif.birds.cz)
Jarohněvický rybník, Dubňany (HO)	18. 11. 2012	161	O. Ryška
	12. 11. 2013	138 / 128	A. Prágr / K. Šimeček
	15. 11. 2013	230	T. Baldrián, P. Brychta, V. Baldrián
	16. 11. 2013	cca 260 / 244	O. Ryška, M. Pluháček / K. Šimeček
	23. 11. 2013	140	K. Šimeček
	27. 11. 2013	170	O. Ryška
	29. 11. 2013	min. 200	A. Prágr, O. Ryška
Hradecký rybník, Tovačov (PR)	29. 10. 2013	173	J. Šírek
	30. 10. 2013	188	L. Doupal
Mutěnické rybníky, Mutěnice (HO)	3. 12. 2013	min. 180	A. Prágr
Hodonínské rybníky, Lužice (HO)	8. 12. 2013	min. 150	L. Řičánek, M. Řičánková
Záhlinické rybníky, Hulín (KM)	16. 11. 2013	min. 125	M. Palička
	25. 11. 2012	140	J. Šafránek, Z. Němeček, J. Šafránek ml.
	10. 11. 2013	cca 180	P. Shromáždil, Z. Němeček
Rybníky Skříň a Rozhrna, Neratov (PA)	8. 11. 2013	cca 180	D. Matthey, I. Moran

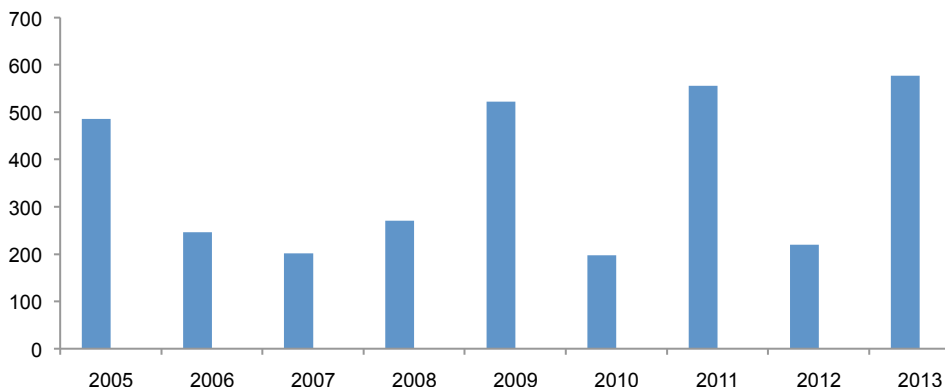
Vývoj nehnízdící populace volavky bílé v ČR

Nehnízdící volavky bílé se již vyskytují prakticky na celém území ČR, na Šumavě až do nadmořských výšek kolem 800 m. Největší shromaždiště se většinou vytvářejí na ryb-

nících v době podzimních výlovů. Např. na Horusickém rybníku jsou v době výlovů, které se tam konají ob rok, vysoké počty volavek bílých pravidlem: 2005 345 ex., 2007 340 ex., 2009 241 ex., 2011 490 ex. a 2013 323 ex. Koncem léta i na podzim se velké skupiny zdržují také na strništích a loukách, kde loví hraboše, pravidelně např. na Zbudovských blatech v PO Českobudějovické rybníky (max. 29. 7. 2007 165 ex. – V. Kubelka, FP JOK 2007/2, 18. 7. 2011 157 ex. – J. Pykal, FP JOK 2011/2).

Zvyšují se i počty zimujících jedinců. V lednovém termínu mezinárodního sčítání vodních ptáků v roce 2012 byl zaznamenán rekordní počet zimujících volavek bílých v ČR: na 87 lokalitách 569 ex., z toho 222 ex., tj. 39% na jižní Moravě (MUSIL & MUSILOVÁ 2014, MUSILOVÁ et al. 2014). M. Šebela (in MACHÁČEK et al. 2012) napočítal 26. 1. 2012 na Střední nádrži VDNM 175 ex.

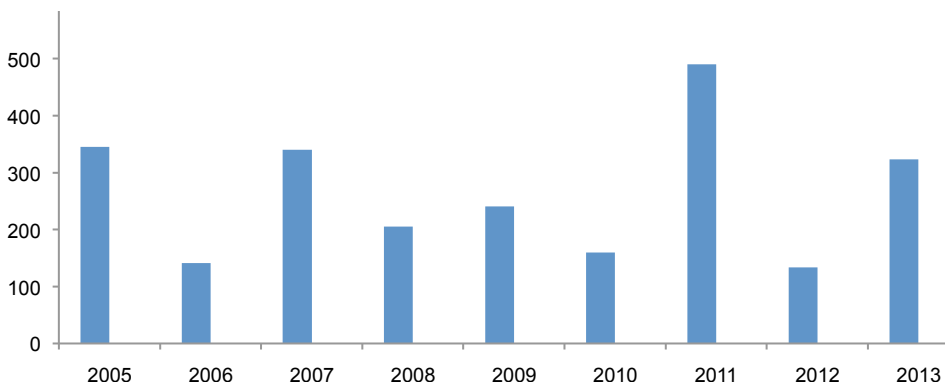
Další informace o vývoji početnosti nehnízdících volavek bílých na Třeboňsku předkládají MACHÁČEK et al. (2008), HORA et al. (2010a, 2015) a KLOUBEC et al. (2015).

Nejvyšší počty volavky bílé při sčítání vodních ptáků na 69 rybnících na Třeboňsku v říjnu a listopadu v letech 2005–2013.

The highest Great Egret numbers recorded during the waterbird census at 69 ponds in the Třeboňsko area in October and November of 2005–2013.

Zdroj dat – Data source: Správa CHKO Třeboňsko.

Největší podzimní shromaždiště volavky bílé na Třeboňsku v letech 2005–2013.

The largest Great Egret autumn congregations in the Třeboňsko area in 2005–2013.

Zdroje dat – Data sources: 2005–2010 HORA et al. 2010a a 2015, 2011–2013 Správa CHKO Třeboňsko.

Stav z hlediska ochrany přírody

Volavky bílé se na území ČR vyskytují celoročně, ale nehnízdí zde. V hnízdní době bývají na Třeboňsku a Českobudějovicku pravidelně pozorováni jednotliví ptáci ve svatebním šatu, ale hnízdění (s výjimkou roku 1949) dosud prokázáno nebylo. Po celé devítileté období monitoringu bylo výrazně překračováno kritérium „shromaždiště 120 jedinců“ nejen v PO Třeboňsko, v níž je volavka bílá předmětem ochrany, ale pravidelně také v PO Českobudějovické rybníky. Z hlediska ochrany druhu a jeho shromaždišť nejsou známy závažnější problémy. Pokud by volavka bílá v ČR začala hnízdit, bude třeba hnízdištěm zajistit přísnou ochranu, zejména vyloučit rušení a při hnízdění v rákosinách rybníků zamezit kolísání vodní hladiny.

Zpracovali: J. Hora, Z. Kučera, P. Macháček, J. Neudert, J. Pykal

Monitoring zajistili:

PO Třeboňsko: V. Luka, J. Neudert, Z. Neudertová, J. Ševčík • PO Českobudějovické rybníky a PO Dehtář: T. Bodnár, J. Pykal a další členové JOK – pobočky ČSO • PO Lednické rybníky: P. Macháček • PO Střední nádrž VDNM: J. Chytil, P. Macháček

Čáp černý ▪ *Ciconia nigra* ▪ Black Stork

Ptačí oblasti, v nichž je čáp černý předmětem ochrany: Beskydy, Doupovské hory, Horní Vsacko, Krkonoše, Šumava, Třeboňsko.

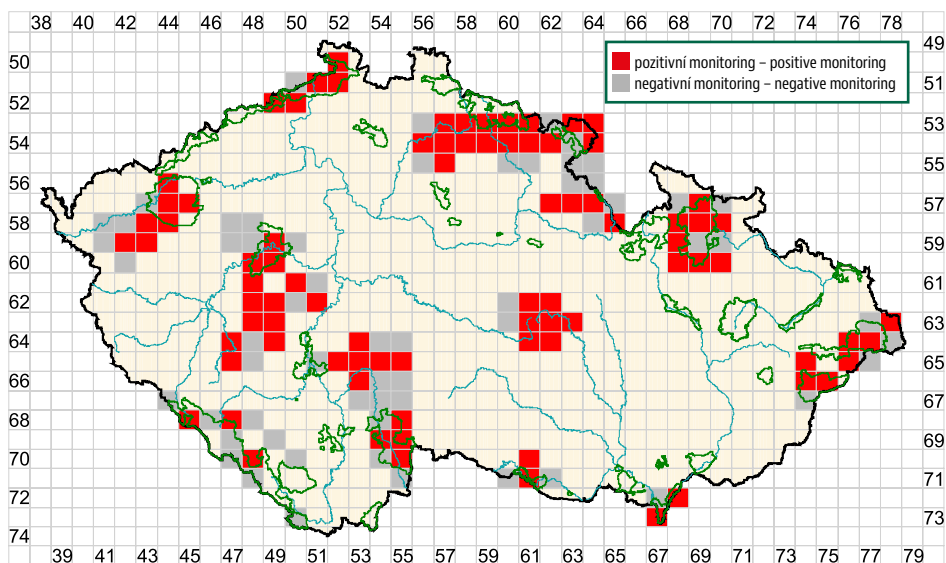
Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Boletice, Broumovsko, Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Hostýnské vrchy, Jeseníky, Jizerské hory, Králický Sněžník, Křivoklátsko, Labské pískovce, Libavá, Litovelské Pomoraví, Novodomské rašeliníště – Kovářská, Novohradské hory, Pálava, Podyjí, Poodří, Rožďalovické rybníky, Soutok – Tvrdonicko, Údolí Otavy a Vltavy, Východní Krušné hory.

Nové poznatky

ŠŤASTNÝ & HUDEC (2016) publikovali nové poznatky v přepracované kapitole o čápu černém z různých oblastí biologie druhu (početnost, potrava, růst mláďat, tahové poměry). V roce 2014 proběhlo 3. celostátní sčítání čápů černých, jehož výsledky vyhodnotila KAMENÍKOVÁ (2017). Hnízdění, početnost a migraci středoevropské populace čápa černého souborně popsala TAMÁS (2012). Článek o migraci mláďat z jednoho hnízda označených v ČR na tahovém rozhraní zveřejnili LITERÁK et al. (2017a), podobné téma o způsobu migrace mladých ptáků zpracovali také LARUE et al. (2016). Tah a zimování polských ptáků na západní migrační trase vyhodnotili DUDZIK et al. (2016); SCHMIDT et al. (2014) popsali početnost a tahové poměry v Rakousku.

Metodika a rozsah monitoringu

V roce 2012 byl zajištěn monitoring v 5 ptačích oblastech, kde je čáp černý předmětem ochrany (v rozsáhlé PO Šumava se stále nepodařilo dostatečně pokrýt celé území a existují jen zlomkové údaje) a v dalších 12 oblastech a územích (totožných jako v roce 2009) stejnou metodikou jako v letech 2006 a 2009, tj. pozorováním toku, kontrolou všech známých i neobsazených hnízd a dohledáváním nových hnízd. Celková monitorovaná plocha

Výsledky monitoringu čápa černého v roce 2012.

Results of the Black Stork monitoring in 2012.

v roce 2012 byla stejná jako v roce 2009, tj. 7 781 km². Monitoring (vč. PO Šumava) se uskutečnil ve 144 čtvercích.

Výsledky monitoringu

V roce 2012 bylo evidováno celkem 107 párů (59 hnízd a 48 teritorií), tj. 1,38 páru/100 km²; obsazeno bylo 84 (58,3%) čtverců. V 5 PO (bez PO Šumava), kde je čáp černý předmětem ochrany, bylo zdokumentováno celkem 27 párů, tj. 1,25 páru/100 km². V ostatních sledovaných oblastech a územích bylo zaregistrováno 80 párů, tj. 1,42 páru/100 km². Výsledky získané v 5 PO se jen mírně liší od ostatních území. V roce 2012 se oproti roku 2009 snížil celkový počet zdokumentovaných hnízdních párů o 18,3% (o 27,0% v PO a o 14,9% v ostatních sledovaných oblastech). Výraznější pokles v PO je dán zejména menším počtem párů zjištěným v PO Doupovské hory v roce 2012 (jen 8 párů), přičemž je vysvětlen nepříznivým počasím a částečně i špatnou dostupností území kvůli výcviku vojsk (V. Tejrovský in litt.). Průměr za celé devítileté období monitoringu (2005–2013) v této PO je 11,7 párů a dokládá poměrně stabilní poměry této významné subpopulace.

Také v ostatních monitorovaných územích lze celkový pokles v roce 2012 přičíst nepříznivým podmínkám a pravděpodobně i menší intenzitě sledování v daném roce. Průměrné

Výsledky monitoringu čápa černého v roce 2012.

Results of the Black Stork monitoring in 2012.

Oblast Area	Rozloha (km ²) Area (km ²)	Počet hnízd No. of nests	Počet teritorií No. of territories	Počet párů/100 km ² No. of pairs/100 km ²
PO Beskydy (část)	388	5	0	1,3
PO Doupovské hory	631	6	2	1,3
PO Horní Vsacko	270	4	0	1,5
PO Krkonoše	520	2	3	1,0
PO Třeboňsko (část)	350	2	3	1,4
PO Krivoklátsko	320	5	0	1,6
PO Labské pískovce	355	5	5	2,8
PO Podyjí	77	1	1	2,6
PO Soutok – Tvrdonicko	96	1	2	3,1
CHKO Broumovsko (vč. PO)	430	3	7	2,3
CHKO Český ráj a okolí	500	3	5	1,6
CHKO Jeseníky (vč. PO)	740	4	5	1,2
CHKO Orlické hory	234	4	1	2,1
CHKO Slavkovský les (část)	298	3	1	1,3
CHKO Žďárské vrchy	709	1	9	1,4
Brdy	670	6	1	1,0
Táborsko	1 193	4	3	0,6
Celkem – Total	7 781	59	48	1,38
PO pro čápa černého SPAs with Black Stork as a target species	2 159	19	8	1,25
Ostatní území Other areas	5 622	40	40	1,42

hodnoty za celé monitorované období (2011–2013) se podle sdělení jednotlivých monitorovatelů ve většině území blíží hodnotám v letech 2008–2010.

Výsledky z ptačích oblastí, v nichž je čáp černý předmětem ochrany, jsou dále komentovány v textech dotčených PO. BENDA (2011a, 2012a, 2013a) podobně jako v předchozích letech uveřejnil zprávy o sledovaných hnízdech a kroužkovacích výsledcích čápů černých označených v CHKO Labské pískovce a NP České Švýcarsko. Josef Vrána nadále provozoval webovou stránku, kde shromažďuje data o čápech černých z východních Čech (<http://www.capiweb.cz/>).

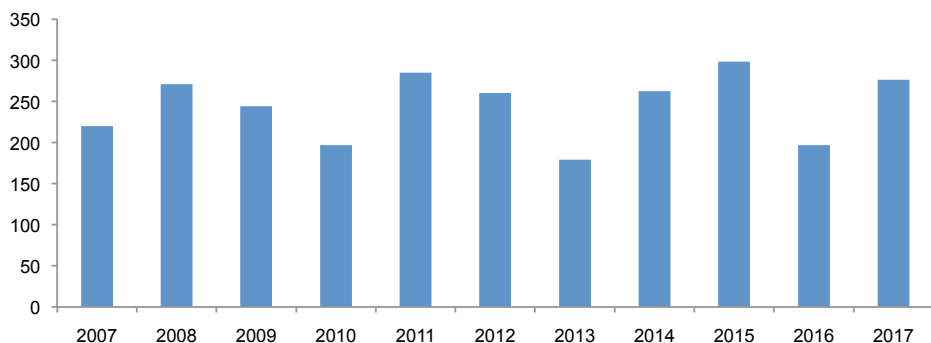
Vývoj populace v ČR

Z porovnání výsledků let 2009 a 2012 vyplývá, že celkové stavy čápů černých v ČR zřejmě poklesly o necelých 20 %, zatímco počty v letech 2006 a 2009 (146, resp. 131 párů) naznačovaly poměrně stabilní úroveň. To platilo i pro 5 PO, v nichž je čáp černý předmětem ochrany (v roce 2006 39, v roce 2009 37 párů). Rozdíly v hnízdní hustotě mezi roky 2006 a 2009 byly také minimální (1,74, resp. 1,68 páru/100 km²). V roce 2012 byla zjištěna celkově nižší hustota (1,38 páru/100 km²) oproti stabilním stavům v letech 2009 a 2006 (1,84, resp. 1,73 páru/100 km²), což je pokles asi o 23 %. Tento pokles lze pravděpodobně vysvětlit nepříznivými podmínkami právě ve sledovaném roce 2012 a částečně i menší intenzitou monitoringu v této sezóně, protože většina zpravodajů a monitorovatelů celkově hlásí v letech 2011 až 2013 „průměrné“ stavy odpovídající předchozímu monitorovacímu období.

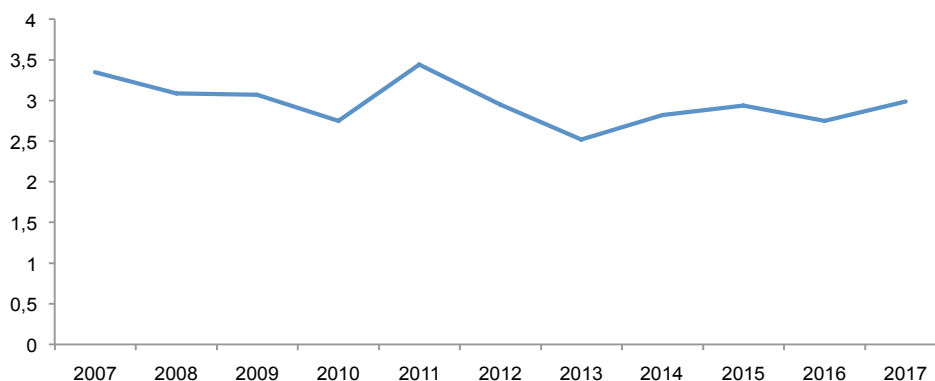
Dobrá stav populace čápa černého dokládá i vyhodnocení celostátního sčítání z roku 2014 – 505 hnízdních párů (KAMENÍKOVÁ 2017). Tento výsledek potvrdil domněnku, že v minulých obdobích mohla být početnost čápů černých v ČR mírně podhodnocována (HORA et al. 2015). Celková početnost byla v letech 2001–2003 (ŠŤASTNÝ et al. 2006) odhadnuta na 300–400 párů, ale již JINDROVÁ (2009) vypracovala modelový odhad početnosti pro území ČR 524 hnízdních párů. Na druhé straně je potřeba uvést, že z některých oblastí (Orlické hory; J. Vrána in litt., západní část CHKO Šumava; I. Procházka in verb.) je hlášen výraznější pokles počtu obsazených hnízd i pozorování v hnízdní době, ale příčiny tohoto poklesu jsou zatím nejasné.

Ve většině oblastí je obsazenost hnízd a teritorií vyrovnaná a stabilní. Na průběh a výsledek hnízdění může mít výraznější vliv nepříznivé počasí v hnízdní sezóně, zejména chladno a deštivo v době kladení vajec nebo výchovy malých mláďat, případně i velmi suché počasí jako na jižní Moravě v roce 2012 (D. Horal in litt.). Pokud takové klimatické podmínky či situace nastanou na větší části území ČR, výrazně se to projeví i v celkovém počtu okroužkovaných mláďat, jak dokládá graf a obdobně i v průměrném počtu mláďat ve hnízdě (a v celkovém počtu úspěšných hnízd, tj. s vyvedenými mláďaty). V letech 2007–2017 znázorněných v grafech byla přibližně srovnatelná intenzita sledování a kroužkování čápů černých na území ČR. Meziroční rozdíly v uvedených parametrech mohou být až třetinové – viz zejména roky 2010, 2013 a 2016 v grafu celkového počtu kroužkovaných mláďat v ČR a v grafu průměrného počtu mláďat ve hnízdě.

KLOUBEC et al. (2015) podrobně zhodnotili vývoj populace a současnou početnost na území jižních Čech (k roku 2012 cca 60 párů). GRÚZ (2012) shrnul historii hnízdění čápa černého v Krkonoších a jejich podhůří od roku 1952 a KAFKA & GRÚZ (2012) vyhodnotili výsledky kroužkování v období 1966–2012. Krkonošská populace (NP a jeho ochranné pásmo) byla na základě mapování hnízdního rozšíření v letech 2012–2014 odhadnuta na 16–21 párů (FLOUSEK et al. 2015).

Počty okroužkovaných mláďat na území ČR v letech 2007–2017.
Numbers of ringed nestlings in the Czech Rep. during 2007–2017.

Průměrný počet mláďat ve hnízdě v letech 2007–2017.
Average number of nestlings in the nest in 2007–2017.

Stav z hlediska ochrany přírody

Přestože v roce 2012 byl zaznamenán pokles hnízdních párů způsobený zřejmě nepříznivými klimatickými podmínkami, je celkový stav populace čápa černého v ČR příznivý, což bylo doloženo také výsledky celostátního sčítání v roce 2014. Na nepříznivé počasí mohou čápi patrně reagovat posunem či odkladem začátku hnízdění. K průkaznému doložení tohoto fenoménu je potřeba vyhodnotit alespoň několik dalších hnízdních sezón.

Stále platí, že na průběh jednotlivých hnízdění mají významný vliv nejrůznější práce v lese, ať už plánované či neplánované, které buď přímo postihnou hnízdo, nebo ruší ptáky při hnízdění. Těmto problémům lze předcházet dobrou vzájemnou informovaností a spoluprací mezi lesními hospodáři a ochranáři. To se týká i oprav poškozených hnízd a umísťování náhradních podložek. Novým jevem se stává totální narušení či destrukce rozsáhlých lesních porostů vlivem klimatických změn, zejména suchem (vč. listnatých porostů, zejména buku lesního) a následným napadením oslabených smrkových porostů kůrovcem (např. v posledních letech na severní Moravě). V těchto lokalitách čápi nenačítají klid pro hnízdění kvůli celoročnímu zpracovávání kalamitního dříví a někde již ani vhodné stromy ke stavbě hnízda.

Trvalou pozornost orgánů ochrany přírody je nutno věnovat zabezpečení elektrických vedení proti úrazu ptáků. Mezinárodním problémem zůstává odstřel protahujících čápů

v některých oblastech na jihovýchodní tahové cestě. Zatím jen malá pozornost je věnována osvětě místních obyvatel v afrických zimovištích.

Zpracovali: F. Pojer, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Beskydy: D. Křenek • PO Doupovské hory: O. Bušek, V. Melichar, V. Tejrovský • PO Horní Vsacko: D. Křenek, M. Škrott • PO Krkonoše: J. Grúz, J. Fišera, J. Flousek, P. Kafka, J. Kalenský, L. Petrilák • PO Šumava: T. Lorenc, Jan Procházka • PO Třeboňsko: J. Cepák, J. Mráz • PO Křivoklátsko: A. Fuchsová, H. Hubáčková, F. Pojer, M. Tichai • PO Labské pískovce: P. Benda, V. Kopecký, V. Šena • PO Podyjí: V. Škorpíková • PO Soutok – Tvrdonicko: D. Horal • CHKO Broumovsko (vč. PO): P. Kafka, Josef Vrána • CHKO Český ráj: Z. Mrkáček • CHKO Jeseníky (vč. PO): T. Pospíšil, P. Šaj • CHKO Orlické hory: P. Kafka, Josef Vrána • CHKO Slavkovský les: Pavla a Přemysl Tájkovi • CHKO Žďárské vrchy: Jaromír Čejka, M. Fiala • Brdy: F. Pojer • Tábořsko: J. Jahelka

Čáp bílý ▪ *Ciconia ciconia* ▪ White Stork

Ptačí oblasti, v nichž je čáp bílý předmětem ochrany (hnízdíště v lužních lesích):

Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví (kolonie opuštěna), Pálava (poslední hnízdění v roce 2005), Soutok – Tvrdonicko.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Lednické rybníky.

Nové poznatky

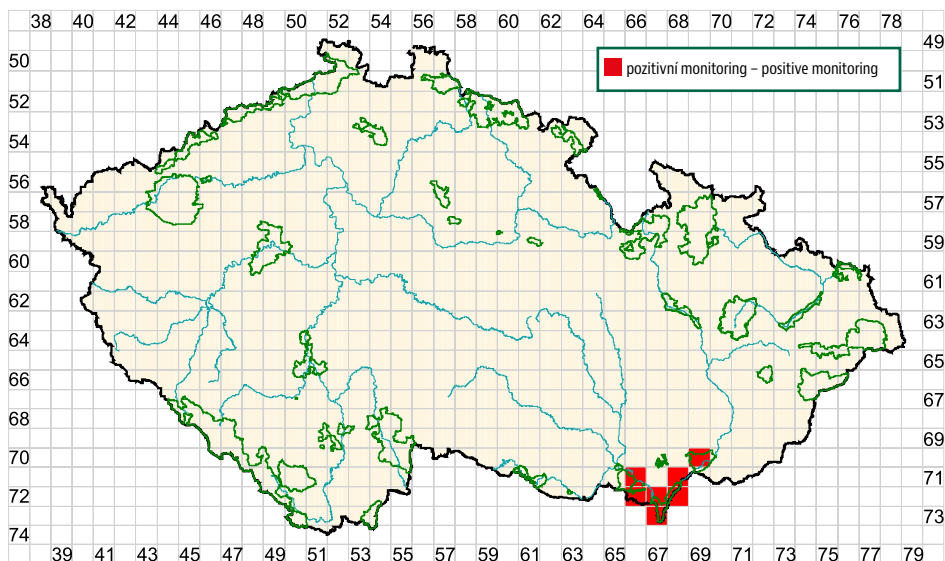
V oblasti lužních lesů na rakouské straně v údolní nivě řek Dyje a Moravy (oblast March-Thaya-Auen) hnízdilo v roce 2011 69 párů, v roce 2012 63 páry a v roce 2013 63 páry (DVOŘÁK et al. 2012, 2014, T. Zuna-Kratky in litt.). Průměrný počet vyvedených mláďat se ve stejném období pohyboval mezi 2,03 až 2,39. Souhrnný článek o stromových hnízdech čápů bílých na Záhorí (CHVÚ Záhorské Pomoravie) zpracovali VONGREJ & JUREČEK (2014). V roce 2012 hnízdilo v tomto CHVÚ celkem 19–20 párů (RIDZOŇ et al. 2015, KARASKA et al. 2015).

Metodika a rozsah monitoringu

V letech 2011–2013 každoročně kontrola všech známých obsazených i neobsazených hnízd a dohledávání nových hnízd v jihomoravských lužních lesích v ptačích oblastech i mimo ně. Byly provedeny nejméně tři kontroly: (1) 10.–31. 5. obsazenost hnízd a registrace nových hnízd, (2) 10.–30. 6. obsazenost hnízd a přítomnost mláďat, (3) 1.–31. 7. počty vzrostlých mláďat na hnízdech.

Výsledky monitoringu

V období 2011–2013 byla početnost párů čápa bílého hnízdících v lužních lesích poměrně vyrovnaná. Úspěšnost hnízdění klesla z 82,2% v roce 2011, přes 69,4% v roce 2012 na 61,7% v roce 2013. V ptačích oblastech, v nichž je čáp bílý předmětem ochrany, hníz-

Výsledky monitoringu čápa bílého v lužních lesích v letech 2011–2013.

Pozn.: Ve čtverci 7069 kolonie opuštěna, jen v letech 2011 a 2013 po jediném páru bez mláďat.

Results of the White Stork monitoring in floodplain forests in 2011–2013.

Note: In square 7069 the colony was abandoned, in 2011 and 2013 one pair without young only.

dílo kolem 75 % populace v lužních lesích, při započítání hnízd v PO Lednické rybníky 98 % (každý rok jen 1 hnízdo mimo PO). I nadále zůstalo neobsazeno hnízdiště v NPR Křivé jezero v PO Pálava, do kolonie PR Oskovec a PR Oskovec II v PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, která byla opuštěna v roce 2010, se vrátil jediný pár v roce 2011 a pak v roce 2013, ale v obou případech nevyhníždil. Po celé 3 roky byly opuštěné i kolonie Sekulská Morava v PO Soutok – Tvrdonicko a Obelisk (Květné jezero) u Lednice.

Od řeky Moravy u Libivé (SU, čtverec 6167), kde se v roce 2010 nacházela stromová kolonie (6. 6. 7 obsazených a 1 rozestavěné hnízdo – V. John & R. Studený in HORA et al. 2015), bylo v roce 2012 hlášeno 1 obsazené hnízdo (V. John, avif.birds.cz) a čápi byli na něm pozorováni i v roce 2013 (cap.birdlife.cz).

Početnost čápa bílého v jihomoravských lužních lesích v letech 2011–2013.

HPa: hnízda obsazená párem, HPm: páry s vyvedenými mláďaty.

Numbers of the White Stork in the floodplain forests of Southern Moravia in 2011–2013.

HPa: nests occupied by a pair, HPm: pairs with fledged young.

Území – Area	2011		2012		2013	
	HPa	HPm	HPa	HPm	HPa	HPm
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví: PR Oskovec a PR Oskovec II	1	0	0	0	1	0
PO Soutok – Tvrdonicko	33	28	36	26	34	23
PO Pálava: Křivé jezero	0	0	0	0	0	0
Celkem v PO, v nichž je čáp bílý předmětem ochrany Total for SPAs where the White Stork is the subject of the protection	34	28	36	26	35	23
PO Lednické rybníky: Zámecký rybník	10	8	12	7	11	5
Lednice a okolí: Obelisk (Květné jezero) + solitérní hnízda – solitary nests	1	1	1	1	1	1
Lužní lesy celkem – Floodplain forests total	45	37	49	34	47	29

Vývoj populace v lužních lesích

V průběhu monitoringu od roku 2005 poklesl stav čápa bílého v jihomoravských lužních lesích poprvé pod 50 párů. Oproti 104 párům v roce 2001 ubyla více než polovina populace. Od roku 2005 zanikly 4 kolonie (Křivé jezero, Oskovec a Oskovec II, Obelisk, Sekulská Morava), všechny v důsledku rušení hnízdicími či nocujícími orly mořskými nebo hnízdicími orly královskými. Nejvýznamnějšími stromovými hnízdišti zůstaly Skařiny a volná kolonie na starých solitérních dubech v komplexu luk Pohansko – Lány v PO Soutok – Tvrdonice a k nim se připojil od roku 2010 Zámecký rybník v PO Lednické rybníky, kam se přesunuli ptáci z opuštěné kolonie na Květném jezeru (Obelisk). V koloniích Skařiny, Pohansko – Lány a Zámecký rybník hnízdilo v jednotlivých letech 2011–2013 postupně 76, 82 a 85 % z celé populace čápa bílého v lužních lesích.

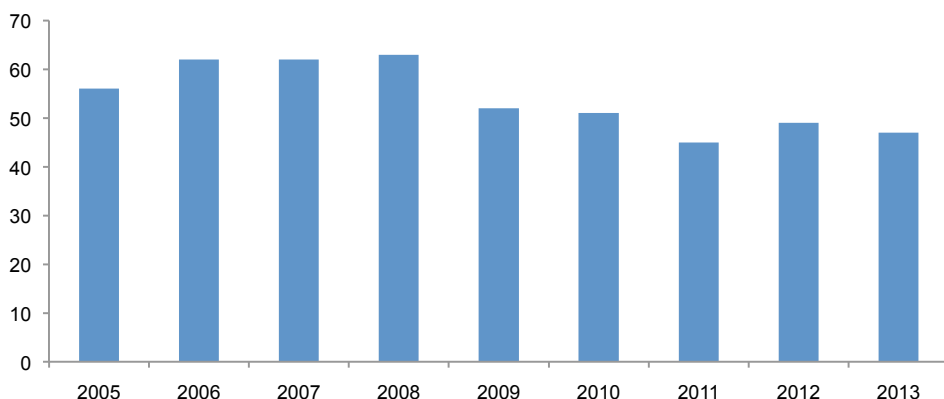
Stav z hlediska ochrany přírody

V lužních lesích na jižní Moravě hnízdilo v celé tříleté periodě 2011–2013 poprvé od roku 2005 méně než 50 párů, průměrně 47 párů čápa bílého. Oproti roku 2001 se 104 páry stav poklesl na méně než polovinu. Od roku 2005 chybí čáp bílý v lužních lesích v PO Pálava a od roku 2010 v PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, opuštěny byly i kolonie Sekulská Morava v PO Soutok a kolonie Obelisk (Květné jezero) u Lednice. Ve všech

Vývoj početnosti čápa bílého (vyjádřený počtem hnízd obsazených párem) v jihomoravských lužních lesích a na hlavních hnízdištích v letech 2005–2013.

Numbers of the White Stork (expressed as the number of nests occupied by a pair) in the main nesting sites of the floodplain forests of Southern Moravia in 2005–2013.

Lokalita – Locality	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lužní lesy celkem – Floodplain forests total	56	62	62	63	52	51	45	49	47
Skařiny	11	11	12	15	10	17	14	17	15
PR Oskovec a PR Oskovec II	16	18	15	16	13	0	1	0	1
Pohansko – Lány	9	9	12	11	10	12	10	11	12
Sekulská Morava	2	4	3	1	1	1	0	0	0
Obelisk (Květné jezero)	6	6	6	6	4	0	0	0	0
Zámecký rybník	1	2	2	2	2	10	10	12	11

Vývoj početnosti čápa bílého (vyjádřený počtem hnízd obsazených párem) v jihomoravských lužních lesích v letech 2005–2013.

Development of the White Stork numbers (expressed as the number of nests occupied by a pair) in the South-Moravian floodplain forests in 2005–2013.

případech bylo příčinou opuštění kolonií zahánění orlů mořských nebo orlů královských v lokalitě či jejím blízkém okolí, případně vznik společného nocoviště prvního druhu. Úbytek počtu kolonií zvyšuje riziko ohrožení druhu. Ohrožení pro volnou kolonii Pohansko – Lány představuje dožívání starých solitérních dubů. Nelze ani vyloučit negativní vliv silného úbytku ploch s víceletými porosty píce na zemědělských pozemcích v okolí lužních lesů. I nadále platí doporučení zabezpečit rizikové úseky elektrického vedení 22 kV v oblasti dolního Pomoraví a Podjíví.

Zpracovali: J. Hora, D. Horal, Z. Kučera, P. Macháček, J. Zaňát

Monitoring zajistili:

PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví: J. Zaňát • PO Pálava: J. Chytil, P. Macháček

• PO Soutok – Tvrdonicko: D. Horal, P. Macháček, J. Zaňát • PO Lednické rybníky, okolí Lednice mimo PO: P. Macháček

Kolpík bílý ▪ *Platalea leucorodia* ▪ Eurasian Spoonbill

Ptačí oblasti, v nichž je kolpík bílý předmětem ochrany: –.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Českobudějovické rybníky (pravidelné hnízdění od roku 1991).

Nové poznatky

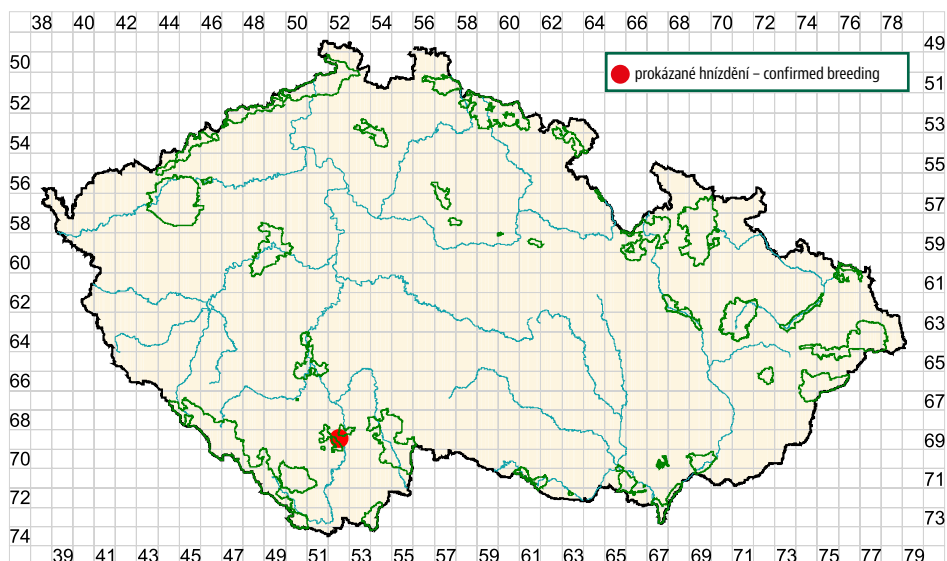
V letech 2011 a 2012 hnízdilo na Neziderském jezeru rekordních 101, resp. 103 párů, avšak v roce 2013 stav poklesl na 79 párů (NEMETH 2014).

Metodika a rozsah monitoringu

V letech 2011–2013 každoročně nejméně 4 kontroly známých či potenciálních hnízdišť stativovým dalekohledem ze břehu v termínech IV. (přílet), V., VI., VII., zimní sečtení hnízd (mezi XI. až II.), pokud hnízda nebyla sečtena při kroužkování. Dále byla registrována po-hnízdní hejnká v PO Českobudějovické rybníky. Po celou dobu probíhala evidence zpráv o výskytu z celé ČR.

Výsledky monitoringu

V letech 2011–2013 kolpíci každoročně hnízdili v PO Českobudějovické rybníky v počtu 2–4 párů. Po celou dobu hnízdili v kolonii kvakošů na ostrůvku Nového Vrbenského rybníka. V největších skupinách po vyhnízdění bylo v jednotlivých letech napočítáno 8 ex. 9. 7. 2011 (V. Kubelka, FP JOK 2011/2), 12 ex. 21. 7. 2012 (Z. Ondrášek a Š. Kronus & M. Kronus, všichni avif.birds.cz) a 10 ex. 29. 6. 2013 (J. Vondrka, FP JOK 2013/2). Kolpíci byli vícekrát zastiženi také v širším okolí PO, v PO Dehtář 5. 8. 2012 dokonce 23 ex. (L. a M. Nováková & J. Závora, avif.birds.cz). Mimo Českobudějovicko se kolpíci objevili na jiných místech Čech v roce 2012, a to v okresech PI (PO Řežabinec), PT, KO, SY, PA a UO (avif.birds.cz), a jednou v roce 2013 9 ex. na přeletu nad Benešovem (P. Procházka,

Hnízdní rozšíření kolpíka bílého na území ČR v letech 2011–2013.

Breeding distribution of the Eurasian Spoonbill in the Czech Rep. in 2011–2013.

Výsledky monitoringu kolpíka bílého v letech 2011–2013.
Results of the Eurasian Spoonbill monitoring in 2011–2013.

Rok Year	Rybník Pond	Počet hnízd No. of nests	Poznámka Note
2011	Nový Vrbenský	2	15. 6. 4 juv. na hnízdě (J. Pykal) 4 juv. at nest
2012	Nový Vrbenský	4	27. 4. min. 8 ad. u hnízd na ostrově (V. Kubelka, FP JOK 2012/2) 8 ad. next to nests on island 10. 5. 4 hnízda na ostrově (P. Bürger, FP JOK 2012/2) 4 nests on island 6. 6. min. 3 hnízda, první mláďata už létají (J. Pykal) 3 nests, first young already fledged
2013	Nový Vrbenský	3	27. 4. a 4. 5. 3 páry (J. Vondrka, FP JOK 2013/2) 3 pairs 29. 6. 3 ad. + 7 juv. (J. Vondrka, FP JOK 2013/2) 3 adults + 7 juveniles

avif.birds.cz). V roce 2012 byla hlášena také řada výskytů z jižní Moravy – z Lednických rybníků, Jaroslavického rybníku a Hodonínska (ŠKORPÍKOVÁ, Crex 2014, 34: 186–187, avif.birds.cz), zatímco v roce 2011 tamtéž výskyt zaznamenaný nebyl a v roce 2013 byli hlášeni jen několikrát jednotliví ptáci (avif.birds.cz). Tomu odpovídají i výsledky sčítání vodních ptáků na Lednických rybnících: v roce 2011 výskyt kolpíků nebyl zaznamenaný, v roce 2012 byli zastiženi 15× v celkovém počtu 56 ex. a v roce 2013 jen 3× po 1 ex. (P. Macháček in litt.). V největší skupině kolpíků na jižní Moravě bylo 7 ex., a to 17. 8. 2012 na rybníku Nesyt (V. Vyhnaněk, avif.birds.cz).

Vývoj populace v ČR

PO Českobudějovické rybníky byly po celé období monitoringu 2005–2013, stejně jako v roce 1987 a od začátku pravidelného hnízdění v roce 1991, jediným hnízdištěm kolpíka bílého v ČR. S výjimkou let 2003 (11 párů) a 2008 (7 párů) se početnost pohybovala do 5 párů. Během celé historie hnízdění na Českobudějovicku kolpíci vystřídali několik lokalit: 1987 rybník Volešek, od roku 1991 střídavě rybníky Zbudovský a Velké Nákří, v roce 1997 poprvé na Zlivském rybníku a od roku 2010 na Novém Vrbenském rybníku, kde se již v roce 2009 od konce IV. do VI. pravidelně zdržovaly 1–3 ex. (KUBELKA 2012), avšak při

Změny početnosti kolpíka bílého v PO Českobudějovické rybníky v letech 2005–2013.

Pozn.: Vně PO 5. 8. 2012 23 ex. v PO Dehtář (L. Novák, avif.birds.cz) a 10. a 11. 8. 2013 11 ex. na rybníku Březovec u Čakova.

Changes in the Eurasian Spoonbill population in the Českobudějovické rybníky SPA in 2005–2013.

Note: Outside SPA 5-8-2012 23 individuals at Dehtář SPA, 10-8. and 11-8-2013 11 individuals at Březovec pond near Čakov.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet párů No. of pairs	4	4	3	7	4–6	3–5	2	4	3
Počet mláďat No. of young	15	11–12	3	>10	15	?	4	?	7
Max. počet ex. po vyhnízdění Maximal number of individuals after breeding season	20	15	12	38	14	?	8	11 (23)	10 (11)

zimní kontrole ostrůvku hnízdo nalezeno nebylo. Největší hejnka po vyhnízdění byla zaznamenána právě v letech s nejvyšším počtem hnízdících párů – 2003 a 2008: 41, resp. 38 ex. Podrobně historii hnízdění kolpíka bílého na Českobudějovicku popsali HORA et al. (2010a) a KLOUBEC et al. (2015). Na jižní Moravě kolpíci hnízdili naposledy v roce 1988 na Střední nádrži VDNM (MACHÁČEK et al. 2012).

Stav z hlediska ochrany přírody

Českobudějovicko je od roku 1991 jediným hnízdištěm kolpíka bílého v ČR. Početnost je stále nízká a jen výjimečně překračuje hranici 5 párů (2003 11 párů, 2008 7 párů), proto tento druh není navrhován jako předmět ochrany PO. Jeho ochrana je zajištěna jak jeho statusem zvláště chráněného druhu v kategorii kriticky ohrožený, tak vazbou na kolonie kvakoše nočního, které jsou předmětem ochrany PO.

Zpracovali: J. Hora, Z. Kučera, J. Pykal

Monitoring zajistili: J. Pykal a další členové JOK – pobočky ČSO

Včelojed lesní ▪ *Pernis apivorus* ▪ European Honey-buzzard

Ptačí oblasti, v nichž je včelojed lesní předmětem ochrany: Doupovské hory, Křivoklátsko, Pálava, Soutok – Tvrdonicko, Třeboňsko.

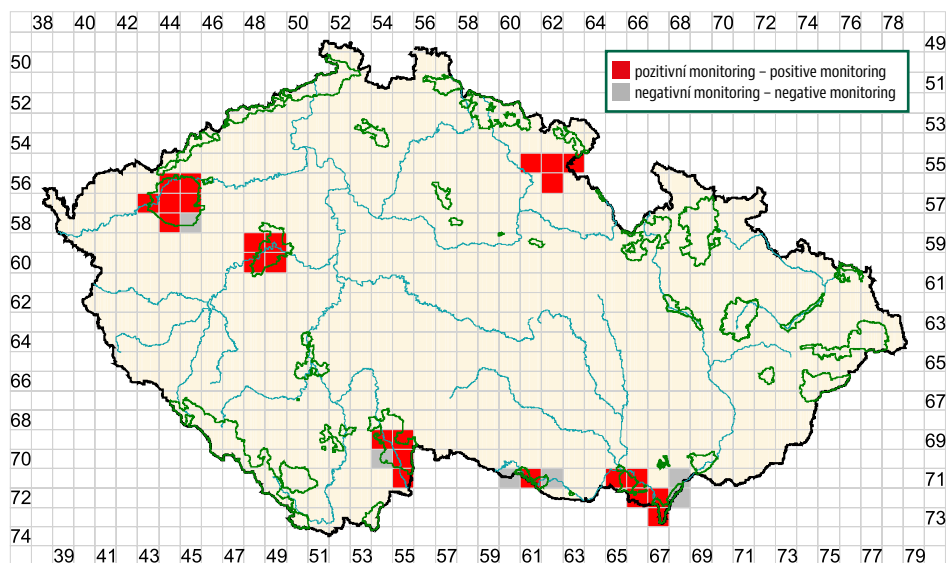
Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Beskydy, Boletice, Broumovsko, Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Heřmanský stav – Odra – Poolší, Horní Vsacko, Hostýnské vrchy, Jeseníky, Jizerské hory, Králícký Sněžník, Krkonoše, Labské pískovce, Libavá, Litovelské Pomoraví, Podyjí, Poodří, Rožďalovické rybníky, Šumava, Údolí Otavy a Vltavy, Východní Krušné hory, Žehuňský rybník – Obora Kněžičky.

Nové poznatky

Publikovány byly poznatky o ekologii a chování včelojedů jak během migrace a zimování na afrických zimovištích, tak v době hnízdění na evropských hnízdištích. Na základě využití nových technologií, zejména satelitní telemetrie a GPS loggerů, byly zjištěny u desítek jedinců včelojeda lesního informace o velikosti domovských okrsků (*home ranges*), o jejich využívání a o vlivu celého spektra ekologických faktorů, které velikost a využívání domovských okrsků ovlivňují (např. dostupnost a nabídka potravy, klimatické faktory, fragmentace lesů), a to jak na zimovištích v tropické Africe, tak na hnízdištích v Evropě.

Zatímco velikost domovských okrsků dospělých ptáků byla na zimovištích v Africe stabilní a činila jen několik málo km² (např. ♂ zimoval v Kamerunu na ploše 3,1 km² – MEYBURG et al. 2010), tak zimoviště mladých ptáků nebyla stabilní, protože jednotliví mladí ptáci cestovali mezi místy zimního pobytu až do výsledné vzdálenosti 2 500–4 000 km (od Mali, Burkiny Faso a Pobřeží slonoviny přes Ghanu, Togo, Benin, Nigérii až do Konga – STRANDBERG et al. 2012).

Velikost domovských okrsků na evropských hnízdištích činila např. v severním Německu 12,3–25,8 km² (MEYBURG et al. l. c., ZIESEMER & MEYBURG 2015), v centrální části Nizozemska v některých případech 13, 28, ale i 43 km² (VAN DIERMEN et al. 2009), v jiných případech

Výsledky monitoringu včelojeda lesního v roce 2012.

Results of the European Honey-buzzard monitoring in 2012.

před snášením vajec jen 5–8 km², později při hnízdění až 15 km², přičemž ♂♂ obsazovali větší a více celistvé domovské okrsky než ♀♀, jejichž okrsky byly více fragmentované a vzdálenější od hnízd. Zálety za potravou tak činily u ♂♂ nejčastěji do 2 km od hnízda, zatímco ♀♀ zalétaly za potravou dále, až přes 10 km od hnízd (VAN MANEN et al. 2011).

Pozoruhodné výsledky byly zjištěny rovněž při studiu mezidruhových vztahů mezi včelojedem lesním a jestřábem lesním na středoevropských hnízdištích (GAMAUF et al. 2013). Ke hnízdění si včelojedi vybírali místa vzdálenější od hnízd jestřába, než by se dalo očekávat jejich náhodným výběrem. V některých případech včelojedi hnízdili v blízkosti lidských obydlí, což mohl být jeden z mechanismů, jak se jestřábovi vyhnout. Predace včelojedích mláďat byla vyšší v místech umístěných blíže obsazenému hnízdu jestřába (980–1 045 m), než v místech vzdálenějších (1 700–2 020 m). Také T. Diviš (unpubl.) zaznamenal během 40 let výzkumu dravců na Náchodsku, že oba druhy se na stejných lokalitách jako hnízdiči až na ojedinělé výjimky nikdy nepotkávaly. Zároveň včelojeda nezjistil v potravě jestřába, což může být právě výsledek dobré ochranné strategie včelojeda.

Metodika a rozsah monitoringu

Kontrola známých hnízd a dohledávání nových hnízd. Pokud to podmínky umožňují, využití registrace tokajících nebo krmících ptáků ze stabilních pozorovacích stanovišť. Počet kontrol se řídí rozlohou monitorované oblasti, velikostí populace, úrovní znalosti hnízd (i starších).

V roce 2012 se monitoring uskutečnil v 7 oblastech o celkové ploše 1 618,1 km² (v 30 čtvercích). V ptačích oblastech Doupovské hory, Křivoklátsko, Pálava a Soutok – Tvrdonicko, v nichž je včelojed lesní předmětem ochrany, monitoring proběhl i v letech 2011 a 2013 a na Třeboňsku v roce 2011; výsledky jsou vyhodnoceny v textech těchto PO. V rámci SOVDS zahájila v roce 2012 činnost pracovní skupina pro včelojeda (MRĚLÍK 2013).

Výsledky monitoringu

V roce 2012 bylo na celkové ploše 1 618,1 km² zaznamenáno celkem 51–52 párů včelojedů, což představuje 3,2 páru/100 km². Obsazeno bylo 24 (80 %) čtverců. Nejvyšší hustoty byly zjištěny v jihomoravských ptačích oblastech Pálava, Podyjí a Soutok – Tvrdonicko. Jedním z důvodů těchto hustot ovšem může být, že jde o menší území obklopená z větší části zemědělskou krajinou, v níž včelojed nenachází vhodné podmínky pro hnízdění. Ve velkých územích (např. v PO Třeboňsko) jsou stavy včelojeda spíše podhodnoceny. Výsledky pracovní skupiny pro včelojeda v letech 2012 a 2013 publikoval MRĚLÍK (2013, 2014).

Výsledky monitoringu včelojeda lesního v roce 2012.

Results of the European Honey-buzzard monitoring in 2012.

Oblast Area	Rozloha (km ²) Area (km ²)	Počet párů No. of pairs	Počet párů/100 km ² No. of pairs/100 km ²
PO Doupovské hory	631,2	12	1,9
PO Křivoklátsko (část)	200,0	7	3,5
PO Pálava	85,4	6	7,0
PO Soutok – Tvrdonicko	95,8	7–8	7,3–8,4
PO Třeboňsko (část)	275,0	7	2,5
PO Podyjí	76,7	6	7,8
Náchodsko	254,0	6	2,4
Celkem – Total	1 618,1	51–52	3,2

Vývoj populace v ČR

Výsledky monitoringu včelojeda lesního z pouhých 3 let (2006, 2009 a 2012) a navíc pokrývající jen malou část celostátní populace tohoto druhu neumožňují objektivní závěry o velikosti a vývoji celostátní populace. V 5 územích, v kterých byl monitoring v letech 2006 (HORA et al. 2010a), 2009 (HORA et al. 2015) a 2012 proveden téměř na stejné ploše (v jednotlivých letech celkem 1 355,1 km², 1 363,1 km² a 1 343,1 km²), počet párů výrazně kolísá. Podobně tomu je i v případě ptačích oblastí, v kterých v období 2005–2013 monitoring včelojeda proběhl každoročně. Na meziročních rozdílech i na rozdílech mezi jednotlivými oblastmi se podílí celá řada faktorů, a to kromě klimatických podmínek, nabídky potravy, rozlohy a lesnatosti území také znalost území, intenzita průzkumu a metodické problémy. Nárůst odhadů celostátní početnosti na základě výsledků mapování hnízdního rozšíření z 300–350 párů v letech 1973–1977 přes 600–850 párů v letech 1985–1989 na 650–1 200 párů v letech 2001–2003 (ŠTASTNÝ et al. 1987, 1996, 2006) spíše odráží nárůst počtu ornitologů specializujících se na dravce a zvyšující se zkušenosti mapovatelů. MRLÍK et al. (2013) hodnotí početnost včelojeda lesního v ČR jako dlouhodobě stabilní. Dlouhodobé poznatky z pozorování, monitoringu a výzkumu dravců (tedy i včelojeda lesního) na Náchodsku uveřejnil DVIŠ (2017).

Za pozornost stojí srovnání hustoty hnízdní populace v ČR a v jiných zemích. Hustota populace v ČR dosahovala maxima v roce 2005 v PO Soutok – Tvrdonicko

Porovnání výsledků monitoringu včelojeda lesního prováděného na shodné ploše v letech 2006, 2009 a 2012. Pozn.: PO Křivoklátsko v roce 2006 212,0 km² a v roce 2012 220,0 km², všechny oblasti celkem 1 355,1 km², resp. 1 363,1 km².

Comparison of the results of the European Honey-buzzard monitoring carried out in the same area in 2006, 2009 and 2012.

Note: Křivoklátsko SPA 212.0 km² in 2006 and 220.0 km² in 2009, all areas 1,355.1 km² and 1,363.1 km² respectively.

Oblast Area	Rozloha (km ²) Area (km ²)	Počet párů No. of pairs			Počet párů/100 km ² No. of pairs/100 km ²		
		2006	2009	2012	2006	2009	2012
PO Doupovské hory	631,2	15	11	12	2,4	1,7	1,9
PO Křivoklátsko	200,0	10–12	6	7	4,7–5,7	2,7	3,5
PO Pálava	85,4	8	10	6	9,4	11,7	7,0
PO Soutok – Tvrdonicko	95,8	14–15	9	7–8	14,6–15,6	9,4	7,3–8,4
PO Podyjí	76,7	5	9	6	6,5	11,7	7,8
Náchodsko	254,0	5	10	6	2,0	3,9	2,4
Celkem – Total	1 343,1	57–60	55	44–45	4,2–4,4	4,0	3,3–3,4

Porovnání výsledků každoročního monitoringu v ptačích oblastech, v nichž je včelojed lesní předmětem ochrany, v letech 2005–2013.

Comparison of annual monitoring results from the SPAs, where the European Honey-buzzard is the target species, in 2005–2013.

PO – SPA	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Doupovské hory	1,4	2,4	1,6	1,4	1,7	1,6	1,7	1,9	1,7
Křivoklátsko	3,1–4,4	4,7–5,7	2,2	3,6	2,7	4,1	4,5	3,5	3,0
Pálava	X	9,4	4,7	10,5	11,8	10,5	10,5	7,0	8,2
Soutok – Tvrdonicko	18,8	14,6–15,6	14,6	9,4–12,5	9,4	8,4	10,4	7,3–8,4	X
Třeboňsko	X	3,8	2,3	3,6	4,0	2,9	2,5	2,5	X

(18,8 páru/100 km²) a v roce 2009 v PO Pálava a PO Podyjí (v obou 11,7 páru/100 km²). V nedalekém Rakousku v Národním parku Donau-Auen, tj. ve srovnatelných biotopech, však činila v letech 1990–1991 až 26,0 páru/100 km² (GAMAUF I. c.), případně v letech 2003–2006 v polském Bělověžském pralese 16,7–25,0 páru/100 km² (VAN MANEN 2013). Nicméně běžnější jsou hustoty nižší, např. 7,3 páru/100 km² v rakouském Burgenlandu v letech 1988–1989 (GAMAUF I. c.), 5,7–8,1 páru/100 km² v severním Německu v období 2001–2010 (MEYBURG et al. I. c.), nebo 4,0–4,8 páru/100 km² v Nizozemsku (VAN DIERMEN I. c.).

Je nutno si uvědomit, že srovnávání hnízdních hustot včelojeda může být do jisté míry zavádějící. Reprezentativní výsledky může poskytnout jen výzkum na ploše o dostatečné velikosti (ideálně řádově stovky km²), ovšem takové studie prakticky nejsou k dispozici. Při porovnávání hustot v různých oblastech je pak kromě velikosti studijní plochy nutné zohlednit především zastoupení lesních a otevřených biotopů.

Stav z hlediska ochrany přírody

Stav populace včelojeda lesního v ČR lze hodnotit jako příznivý. MRLÍK et al. (I. c.) hodnotí početnost tohoto druhu jako dlouhodobě stabilní, kolísající zejména v závislosti na klimatických podmínkách a následně potravní nabídce, zejména zemních vos. Při nepříznivém počasí v květnu řada párů vůbec nepřistoupí k hnízdění, panuje-li chladné a deštivé počasí v červnu, klesá úspěšnost rozmnožování. Antropické vlivy v podobě rušení či lesních těžeb a probírek v době hnízdění nejsou pro včelojeda významným ohrožujícím faktorem (viz též HORA et al. 2010a, 2015).

Zpracovali: T. Diviš, J. Hora, D. Horal, Z. Kučera, V. Mrlík

Monitoring zajistili:

PO Doupovské hory: O. Bušek, V. Tejrovský • PO Křivoklátsko: A. Fuchsová, M. Haifler, H. Hubáčková, R. Remar, M. Tichai • PO Pálava: V. Mrlík • PO Soutok – Tvrdonicko: D. Horal, H. Matušík
• PO Třeboňsko: J. Cepák, J. Mráz • PO Podyjí: V. Škorpíková • Náchodsko: T. Diviš

Luňák hnědý ▪ *Milvus migrans* ▪ Black Kite

Ptačí oblasti, v nichž je luňák hnědý předmětem ochrany: Soutok – Tvrdonicko.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Doupovské hory, Krkonoše, Pálava, Poodří, Rožďalovické rybníky, Řezabinec, Třeboňsko.

Nové poznatky

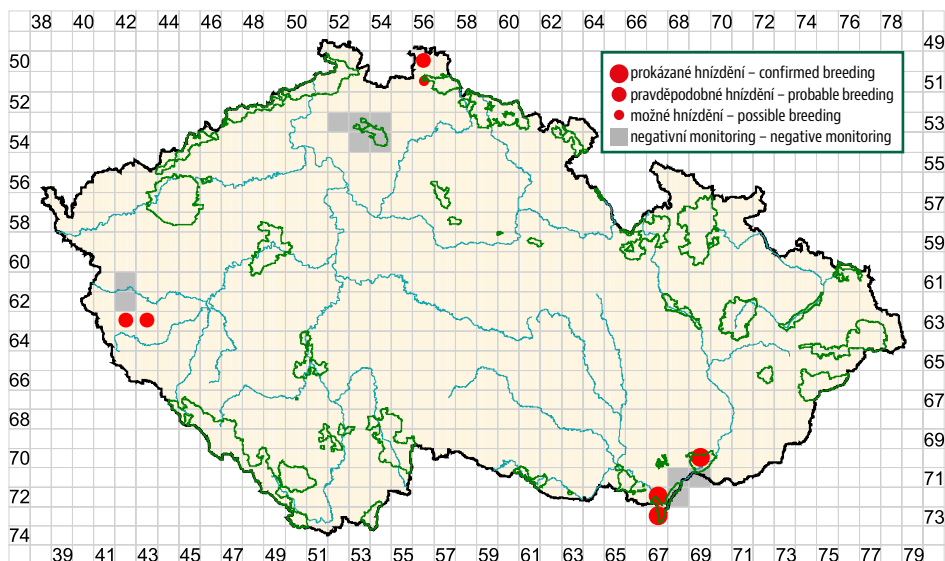
Počínaje zimou 1997/1998 bývá zjišťováno zimování jednotlivých luňáků hnědých na společných nocovištích luňáků červených v oblasti česko-rakousko-slovenského příhraničí kolem soutoku řek Moravy a Dyje. Údaje do zimy 2016/2017 jsou shrnuty v článku LITERÁK et al. (2017b). Vyplývá z nich, že luňáci hnědí nebyli zjištěni pouze ve 3 z 20 zim. V ostatních 17 zimách tam bylo pozorováno mezi 1–3 ptáky. Článek shrnuje i další poznatky o nárůstu počtu zimujících ptáků např. v Řecku a Turecku.

V roce 2013 bylo v PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví zjištěno hnízdění smíšeného páru samice luňáka červeného se samcem luňáka hnědého. Jedno ze 3 mláďat bylo predováno jestřábem a 2 byla úspěšně vyvedena. Lokalita je tradičním hnízdištěm obou druhů. Případ detailně popsali LITERÁK et al. (2014) a zároveň shrnuli veškeré další známé případy hybridizace obou druhů luňáků. Potravu, přinášenou mláďatům na hnízdo, studoval u obou druhů luňáků na hnízdištích na jižní Moravě HORÁK (2013).

Metodika a rozsah monitoringu

V roce 2012 kontrola známých hnízd a lokalizace nových hnízd na základě vyhodnocení cílené registrace tokajících párů či krmících ptáků při procházení územím či z pozorovacích stanovišť. Monitoring se uskutečnil v 5 oblastech a bylo jím pokryto 576 km² v 17 čtvcích.

V rámci činnosti SOVDS byl v letech 2011–2013 druh monitorován ještě v některých dalších oblastech, např. ve středních Čechách, v několika oblastech jižní a střední Moravy, na Jindřichohradecku aj. (GAHURA et al. 2012, GAHURA 2013, 2014).

Výsledky monitoringu luňáka hnědého v roce 2012.

Results of the Black Kite monitoring in 2012.

Výsledky monitoringu

Těžištěm hnízdního výskytu luňáka hnědého v ČR zůstává jižní Morava, kde hnízdí více než 50 % naší populace (GAHURA 2013). Jedná se především o oblast lužních lesů. Kromě 16 párů, zjištěných při monitoringu v PO Soutok – Tvrdonicko, a 1 páru v PO Bzenec-ká Doubrava – Strážnické Pomoraví, zde byly dále registrovány (nad rámec monitoringu) zprávy o dalších 14 hnízděních: okres BV 8 párů, BO 5 párů a ZN 1 pár [poznámka: všech 5 hnízdišť na okrese BO spadalo až do změny územního členění Jihomoravského kraje v roce 2007 pod okres Břeclav a v řadě publikovaných zdrojů, např. GAHURA 2013, jsou do něj nadále zahrnována]. Z celkového počtu 30 jihomoravských hnízdišť se 25 hnízdišť nacházelo v biotopu lužního lesa. V PO Pálava není údaj o hnízdění v roce 2012 znám, bylo zde však předpokládáno (1 pár v NPR Křivé jezero) v letech 2011 i 2013.

Dále bylo v rámci monitoringu zjištěno 1 pravděpodobné a 1 možné hnízdění páru na Frýdlantsku (v celém regionu Frýdlantska i mimo monitorovanou oblast je velikost populace odhadována na max. 5 párů) a pravděpodobné hnízdění 2 párů v oblasti Tachovské brázdy.

Členové SOVDS (GAHURA 2013) zjistili v roce 2012 navíc hnízdění i v dalších regionech. V kategorii prokázaného hnízdění se jednalo o okresy KM (2), PR (1), JH (2), MO (1), CV (1) a ST (1), další páry (i v dalších oblastech) pak v kategoriích pravděpodobného či možného hnízdění. Výsledky SOVDS jsou publikovány každoročně a dostupné jsou tedy i údaje z let 2011 a 2013 (GAHURA et al. 2012, GAHURA 2014). V roce 2011 tak bylo navíc hnízdění prokázáno i v okresech PA (1), UO (1), v roce 2013 v okrese HK (1). Údaje o hnízdění pak lze nalézt i v různých regionálních faunistických pracích, např. v roce 2012 bylo prokázáno hnízdění 1 páru i na Českobudějovicku a na Písecku (B. Kloubec, resp. J. Šebestian & M. Frencl in KLOUBEC et al. 2015).

V rámci monitoringu pravidelných podzimních a zimních společných nocovišť luňáka červeného v PO Soutok – Tvrdonicko a okolí byla věnována pozornost i přítomnosti luňáka hnědého. Během sledovaných 3 sezón zde bylo zimování tohoto donedávna přísně tažného druhu zjištěno v zimě 2011/2012 (2 ex.) a z roku 2012 existuje pozorování z konce XI.

V pohnízdním a předtahovém období bývají zjišťovány v potravně bohatých oblastech i vyšší koncentrace luňáků hnědých (spolu s dalšími druhy dravců), ve sledovaném období to bylo nejvíce 14 ex. koncem VIII. 2013 na Přerovsku (J. Šírek & D. Lučan, avif.birds.cz).

Výsledky monitoringu luňáka hnědého v roce 2012.

Results of the Black Kite monitoring in 2012.

Oblast Area	Rozloha (km ²) Area (km ²)	Hnízdění – Breeding			Počet párů/100 km ² No. of pairs/100 km ²
		prokázané confirmed	pravděpodobné a možné probable and possible	celkem total	
PO Soutok – Tvrdonicko	96	14	2	16	16,7
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví	117	1	0	1	0,9
PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady a okolí	106	0	0	0	0
Frýdlantsko	63	0	2	2	3,2
Tachovská brázda	194	0	2	2	1,0
Celkem – Total	576	15	6	21	3,6

Vývoj populace v ČR

Luňák hnědý hnízdí v ČR jen v několika desítkách párů. Na základě výsledků mapování hnízdního rozšíření ptáků v letech 2001–2013 byla jeho početnost odhadnuta na 40–60 párů (ŠTASTNÝ et al. 2006) a k roku 2012 55–65 párů (LANDSFELD a koordinátoři 2013). Počet 44 párů v roce 2011, který uvedli MRLÍK et al. (2013), je totožný s výsledkem monitoringu SOVDS (GAHURA et al. 2012). Jádrová jihomoravská populace se zdá být dlouhodobě stabilní či mírně klesající, s poměrně značnými meziročními výkyvy. I když sporé údaje o hnízdění mimo jižní Moravu neumožnily formulovat jednoznačné závěry o populačním trendu tohoto druhu v ČR, výsledky SOVDS naznačily pokles v roce 2013 (43 párů) oproti roku 2012 (51 párů), který pak pokračoval i v roce 2014 (35 párů) – GAHURA (2015).

Porovnání výsledků v oblastech monitorovaných v letech 2006, 2009 i 2012 prostřednictvím hodnoty počtu párů na 100 km².

Pozn.: Výsledky roku 2006 přepočítány s ohledem na opravu rozlohy území v Tachovské brázdě (viz HORA et al. 2015). Comparison of results from areas monitored in 2006, 2009 and 2012, expressed as number of pairs per 100 km².

Note: Results from 2006 recalculated to take into account the correction of the size of the locality in the Tachovská brázda area (see HORA et al. 2015).

Oblast Area	Rozloha (km ²) Area (km ²)	Počet párů/100 km ² No. of pairs/100 km ²		
		2006	2009	2012
PO Soutok – Tvrdonicko	96	15,6	12,5	16,7
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví	117	0,9	1,7	0,9
Tachovská brázda	194	1,0	1,5	1,0
Celkem – Total	407	4,4	4,2	3,7

Stav z hlediska ochrany přírody

V PO Soutok – Tvrdonicko, která je u nás jedinou ptačí oblastí vyhlášenou pro luňáka hnědého, jsou ochranné podmínky dodržovány a díky spolupráci mezi ornitology a lesním personálem je zajišťována účinná ochrana jednotlivých hnízdišť; přetrvávajícím problémem je však i zde úbytek starých porostů. Na populaci luňáka hnědého u nás nadále působí několik ohrožujících faktorů. Na prvním místě je nutno zmínit nebezpečí otrávených návnad: z dosud známých případů se vymyká především otřesný případ z Radešína u Martiněvsi na Litoměřicku, kde mezi více než 20 otrávenými dravci (káně, pochopi, luňáci červení...) byli v IX. 2012 nalezeni i 2 luňáci hnědí; masové trávení v této oblasti navíc pokračovalo i v dalších letech. Riziko představují i další způsoby záměrného pronásledování dravců (zejména odstřel), nezabezpečená vedení vysokého napětí 22 a 35 kV a vyrušování i ztráta biotopu při lesních pracích (např. postupný zánik tradičních hnízdišť v PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, na Uherskohradištsku nebo ve zbytcích lužních lesů na dolních tocích řek Svatky a Jihlavy).

Zpracovali: J. Hora, D. Horal, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Soutok – Tvrdonicko: D. Horal, H. Matušík • PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví: G. Čamlík • PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady a okolí: J. Procházka (AOPK ČR) • PO Pálava: D. Horal, V. Mrlík • Frýdlantsko: Jakub Čejka • Tachovská brázda: K. Machač, V. Pinta

Luňák červený ▪ *Milvus milvus* ▪ Red Kite

Ptačí oblasti, v nichž je luňák červený předmětem ochrany: Soutok – Tvrdonicko.

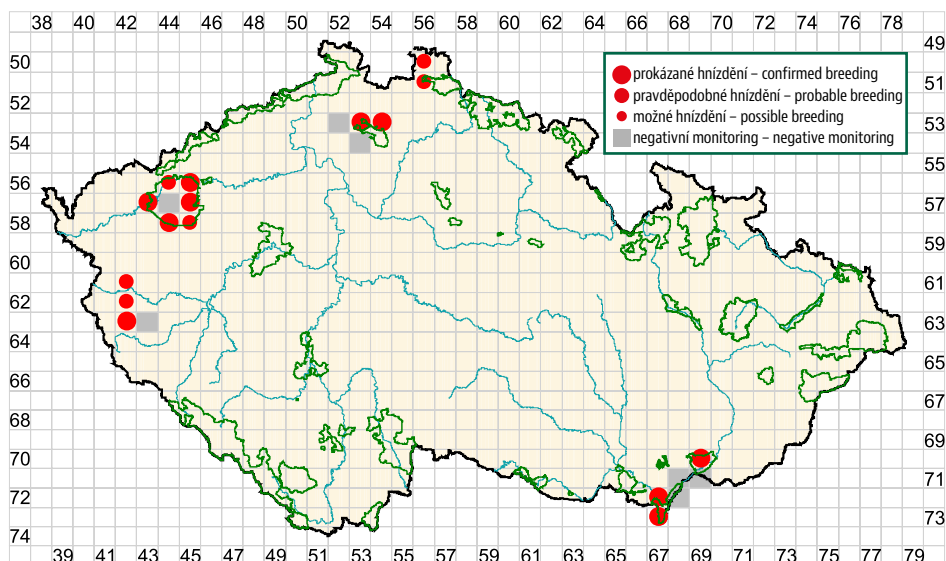
Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Broumovsko, Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Doupovské hory, Krkonoše, Křivoklátsko, Labské pískovce, Pálava, Rožďalovické rybníky, Řežabinec, Třeboňsko, Údolí Otavy a Vltavy, Východní Krušné hory.

Nové poznatky

Jedny z prvních výsledků satelitního telemetrického sledování uveřejnili PFEIFFER & MEYBURG (2009), kteří v Německu (Durynsko) sledovali luňáky červené migrující na zimu do Španělska. V další studii stejní autoři (PFEIFFER & MEYBURG 2015) zjistili, že počet vyvedených mláďat negativně koreluje s velikostí domovského okrsku (*home-range*). U 27 hnízdících ♂ se velikost okrsku pohybovala v rozmezí 4,8–507,1 km², u 12 ♀ pak 1,1–307,3 km². Velikost se výrazně lišila i u stejných jedinců v průběhu několika sezón (např. u ♂ až 28×). Luňáci s velkými okrsky měli pouze 1 mládě, což nasvědčuje omezené dostupnosti potravy. Luňáci, kteří vyváděli více mláďat, proti tomu obývali středně velké až malé domovské okrsky. Dospělí ptáci létali za snadno dostupnou potravou v době sečení travních porostů a krátce po něm na velké vzdálenosti – až 34 km. Velikost domovského okrsku tak může sloužit jako užitečný indikátor kvality biotopu, který přináší klíčové informace pro ochranu druhu na ekosystémové úrovni.

O hnízdění smíšeného páru luňáka červeného a luňáka hnědého v roce 2013 v PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví (LITERÁK et al. 2014) je referováno v textu luňáka hnědého. Možnými ochrannými dopady existence hybridní zóny obou druhů na ochranu luňáka červeného, endemita západní Palearktidy a světově ohroženého druhu, se zabývá práce HENEGER et al. (2016).

Potravu, přinášenou mláďatům na hnízdo, detailně studoval u obou druhů luňáků na hnízdištích na jižní Moravě HORÁK (2013).

Výsledky monitoringu luňáka červeného v roce 2012.

Results of the Red Kite monitoring in 2012.

Metodika a rozsah monitoringu

Kontrola známých hnízd a dohledávání nových hnízd, zjišťování úspěšnosti hnízdění. Pokud to podmínky umožňují, využití registrace tokajících nebo krmících ptáků ze stabilních pozorovacích stanovišť. V roce 2012 se monitoring uskutečnil v 7 oblastech o celkové rozloze 1 292 km² a v 23 čtvercích. V období 2011/2012–2013/2014 proběhlo také sčítání na společném podzimním a zimním nocovišti v PO Soutok – Tvrdonicko. V letech 2011–2013 byl luňák červený monitorován v rámci činnosti SOVDS (SCHRÖPFER 2012, RAK 2013a, 2014).

Výsledky monitoringu

Významnou a také nejlépe pokrytou hnízdní oblastí luňáka červeného v ČR zůstává jižní Morava, především lužní lesy, byť na ně tento druh není vázán tolik, jako luňák hnědý. Kromě 13 párů, zjištěných při monitoringu v PO Soutok – Tvrdonicko, 1 páru v PO Pálava (NPR Křivé jezero) a 1 páru v PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, zde byly dále registrovány (nad rámec monitoringu) zprávy o dalších 9 hnízděních: okres BV 8 párů a okres BO 1 pár, k tomu přistupuje ještě možné hnízdění 1 páru na okrese ZN [poznámka: hnízdiště na okrese BO spadalo až do změny územního členění Jihomoravského kraje v roce 2007 pod okres Břeclav, a někde je do něj nadále zahrnováno]. Z celkového počtu 25 jihomoravských hnízdišť se 22 hnízdišť nacházelo v biotopu lužního lesa.

Dále bylo v rámci monitoringu zjištěno či předpokládáno hnízdění 3 párů v PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady (vše prokázaná hnízdění a dále 1 pravděpodobné hnízdění mimo monitorovanou plochu), 2–3 párů na Frýdlantsku (v celém regionu i mimo monitorovanou oblast je stav odhadován na 5–7 párů), 6 párů v oblasti Tachovské brázdy (z toho 2 prokázaná hnízdění) a 9 párů v PO Doupovské hory (5× prokázané, 3× pravděpodobné a 1× možné hnízdění, přičemž počet hnízdících párů je odhadován na 7–10).

Členové SOVDS (RAK 2013a) zjistili v roce 2012 navíc hnízdění i v dalších regionech. V kategorii prokázaného hnízdění se jednalo o okresy KD a ME (4 páry), DC (Šluknovsko, 3 – podrobně viz ŠENA 2013 a BENDA 2013b), NB (2), BN a PB (2) a v kategoriích pravděpodobného či možného hnízdění o okresy DO, JH (Třeboňsko) a SO (Kraslicko). Publikovány byly i údaje z let 2011 a 2013 (SCHRÖPFER l. c., RAK 2014). V roce 2013 tak bylo navíc hnízdění prokázano i v okresech JH (Třeboňsko) a ZN. Údaje o předpokládaných hnízděních pocházejí ještě z okresů PZ (rok 2011), MB, KH a širších regionů Vysočiny či severočeských pánevních oblastí (rok 2013).

Údaje o hnízdění pak lze nalézt i v různých regionálních faunistických pracích, např. v roce 2011 poprvé vyhníždili luňáci červení na Pardubicku (ČESÁK 2011) a v roce 2012 bylo prokázano hnízdění 1 páru na Blatensku (ST, J. Vlček in KLOUBEC et al. 2015). Na Děčínsku (Šluknovsko, Labské pískovce) byla v jednotlivých letech 2011–2013 prokázána celkem 4, 3 a 4 hnízdění (ŠENA l. c., BENDA l. c.).

Stejně jako v minulých letech, i během sledovaného období bylo každoročně obsazeno společné nocoviště v oblasti soutoku Moravy a Dyje, přičemž v jednotlivých letech i během konkrétních zim se jeho lokalizace měnila v závislosti na několika faktorech (průběh zemědělských prací, stavy drobných hlodavců, rušení lovem či jinými aktivitami, počasí atd.). Vzhledem k tomu, že území je hranicí tří států (CZ, SK, AT), i nocoviště se přesouvají mezi těmito státy. Vzhledem k bezprostřední blízkosti všech lokalit však považujeme za metodicky správné uvádět maxima pro daný podzim či zimu vždy z celé oblasti, nikoli pouze pro její českou část. Všechny údaje z české strany se týkají území PO Soutok – Tvrdonicko.

Druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě tradičního nocoviště v PO Soutok – Tvrdonicko bylo v zimách 2012/2013 a 2013/2014 paralelně obsazeno i další nocoviště na Břeclavsku výše proti proudu Dyje. V jednotlivých zimách zde byla zjištěna maxima 23 ex. (P. Berka unpubl.), resp. 27 ex. (P. Berka & D. Horal unpubl.).

V pohnízním a předtahovém období bývají zjišťovány v potravně bohatých oblastech vyšší koncentrace luňáků červených (spolu s dalšími druhy dravců) i mimo tradiční oblast Břeclavska. Řadu takových údajů o skupinách v počtu 10–30 ex. uvádí faunistická databáze ČSO avif.birds.cz, nejvyšší počty (shodně 27 ex.) byly zjištěny na Domažlicku v VIII. 2011 a na Tachovsku v VII. 2013 (v obou případech pozorovatel L. Schröpfer). Další pozorování větších hejn pocházejí z okresů KD, CH, KO, PJ, SY a KV. Podobně R_{AK} (2013a) zmiňuje z podzimu 2012 ze západní poloviny Čech (okresy TC, KL, LT) podzimní shromaždiště-nocoviště až 20 jedinců luňáků červených (občas společně s jednotlivými luňáky hnědými), podobně i v roce 2013 (R_{AK} 2014).

Výsledky monitoringu luňáka červeného v roce 2012.

Results of the Red Kite monitoring in 2012.

Oblast Area	Rozloha (km ²) Area (km ²)	Hnízdění – Breeding			Počet párů/100 km ² No. of pairs/100 km ²
		prokázané confirmed	pravděpodobné a možné probable and possible	celkem total	
PO Soutok – Tvrdonicko	96	9	4	13	13,5
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví	117	1	0	1	0,9
PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady a okolí	106	3	0	3	2,8
PO Doupovské hory	631	5	4	9	1,4
PO Pálava	85	1	0	1	1,2
Tachovská brázda	194	2	4	6	3,1
Frýdlantsko	63	0	2–3	2–3	3,2–4,8
Celkem – Total	1 292	21	14–15	35–36	2,7–2,8

Nejvyšší počty luňáka červeného na společném nocovišti v PO Soutok – Tvrdonicko na podzim (VIII.–XI.) v letech 2011–2013.

Pozn.: V roce 2013 nocoviště na rakouské straně.

The highest numbers of the Red Kite at the common night roost in the Soutok – Tvrdonicko SPA in the autumns (August to November) of 2011–2013.

Note: The night roost in 2013 was situated on the Austrian side.

Rok – Year	2011	2012	2013
Počet exemplářů – No. of individuals	100–110	82–85	27

Nejvyšší počty luňáka červeného na společném nocovišti v PO Soutok – Tvrdonicko v zimách (XII.–II.) 2011/2012–2013/2014.

The highest numbers of the Red Kite at the common night roost in the Soutok – Tvrdonicko SPA in the winters (December to February) of 2011/2012–2013/2014.

Zima – Winter	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Počet ex. – No. of individuals	60	46–47	50

Vývoj populace v ČR

Srovnání výsledků ze všech tří period monitoringu naznačují, že populace luňáka červeného v ČR je stabilní, popř. lokálně i mírně rostoucí. Kvalitní výsledky monitoringu, prováděného především členy ČSO, umožnily k roku 2012 stanovit nový odhad velikosti hnízdní populace v ČR na 175 párů (RAK 2013a), resp. rozmezí 165–185 párů (LANDSFELD a koordinátoři 2013).

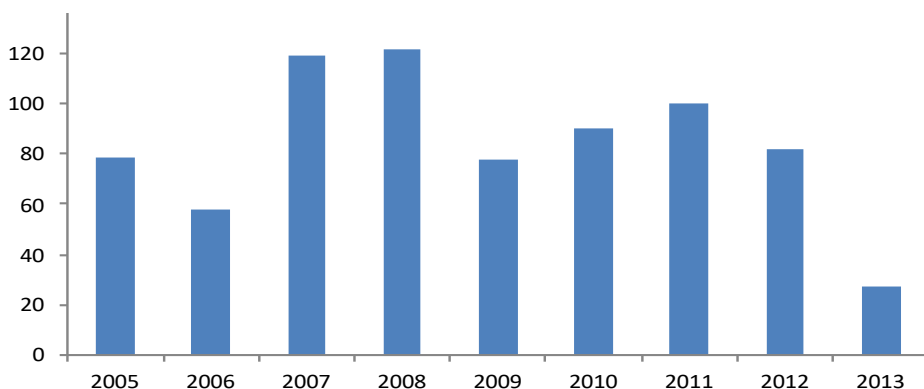
Rozšíření naší hnízdní populace podrobně analyzoval RAK (2013a): V rámci území ČR se druh vyskytuje ve 2 geograficky zcela oddělených oblastech (Čechy a jižní Morava). Jihomoravská populace je s několika málo výjimkami v přilehlých okresech koncentrována v lužních lesích v okolí Dyje a Moravy (okres BV). Zbytek Moravy je tímto druhem zcela neobsazen. „Západní populace“ je geograficky i početně rozsáhlejší, ale na většině území mnohem více rozptýlená. Lokálních hustot srovnatelných s okresem BV se přibližují

Porovnání výsledků v oblastech monitorovaných v letech 2006, 2009 i 2012 prostřednictvím hodnoty počtu párů na 100 km².

Pozn.: Výsledky roku 2006 přepočítány s ohledem na opravu rozlohy území v Tachovské brázdě (viz HORA et al. 2015). Comparison of results from areas monitored in 2006, 2009 and 2012, expressed as number of pairs/100 km².

Note: Results from 2006 recalculated to take into account the correction of the size of the locality in the Tachovská brázda area (see HORA et al. 2015).

Oblast Area	Rozloha (km ²) Area (km ²)	Počet párů/100 km ² No. of pairs/100 km ²		
		2006	2009	2012
PO Soutok – Tvrdonicko	96	15,6	15,6	13,5
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví	117	1,7	0,9	0,9
PO Doupovské hory	631	1,0	1,4	1,4
Tachovská brázda	194	3,1	2,6	3,1
Celkem – Total	1 038	2,8	2,9	2,8

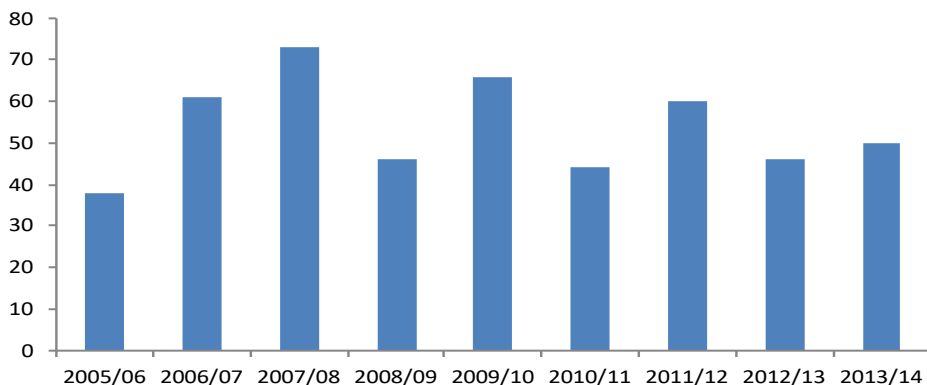

Nejvyšší počty luňáka červeného na společném nocovišti v PO Soutok – Tvrdonicko na podzim (VIII. –XI.) v letech 2005–2013.

Pozn.: V roce 2010 nocoviště na slovenské straně Moravy, v roce 2013 na rakouské straně Dyje. V roce 2011 100–110 ex. a v roce 2012 82–85 ex., v grafu použity spodní hodnoty.

The highest numbers of the Red Kite at the common night roost in the Soutok – Tvrdonicko SPA in the autumns (August to November) of 2011–2013.

Notes: The night roost in 2010 was situated on the Slovak side of the Morava river, the one in 2013 was found on the Austrian side of the Dyje river. 100–110 individuals in 2011 and 82–85 individuals in 2012, lower values used in the graph.

Nejvyšší počty luňáka červeného na společném nocovišti v PO Soutok – Tvrdonicko v zimách (XII.–II.) 2005/2006–2013/2014.

Pozn.: V zimě 2008/2009 nocoviště na rakouské straně Dyje, v zimě 2009/2010 na slovenské straně Moravy. V zimě 2012/2013 46–47 ex., v grafu použita spodní hodnota.

The highest numbers of the Red Kite at the common night roost in the Soutok – Tvrdonicko SPA in the winters (December to February) of 2005/2006–2013/2014.

Notes: The night roost in winter of 2008/2009 was situated on the Austrian side of the Dyje river, the one in the winter of 2009/2010 was found on the Slovak side of the Morava river. 46–47 individuals in the winter of 2012/2013, lower value used in the graph.

jen některé severočeské okresy (DC, CL, LB). Východní hranici „západní populace“ tvoří přibližně zemská hranice Čechy/Morava, přičemž již v Královéhradeckém a Pardubickém kraji luňáci červení hnízdí jen velmi vzácně. V kraji Vysočina v posledních letech pravděpodobně tento druh jako hnízdič již zcela chyběl, přestože v nedávné době zde hnízdil pravidelně a populace jevila dokonce rostoucí trend (KUNSTMÜLLER 2009). Podle řady regionálně působících ornitologů je populační trend druhu pozitivní a ve sledovaných oblastech dochází ke zjevnému zahušťování populací. Vzhledem k nedostatečnému pokrytí hraničních oblastí mezi regiony s vyšší a nízkou densitou luňáka červeného specialisty na tento druh bohužel není možné říct, zda také dochází ke geografickému šíření „západní“ populace východním směrem. Je nutno také vzít v úvahu skutečnost, že množství hnízdících párů i hnízdní úspěšnost může být silně ovlivněna fází gradačního cyklu drobných hlodavců (hlavní potravy) a počasím v daném roce (RAK 2013a).

Stav z hlediska ochrany přírody

V PO Soutok – Tvrdonicko, která je u nás jedinou PO vyhlášenou pro luňáka červeného, jsou ochranné podmínky dodržovány a díky spolupráci mezi ornitology a lesním personálem je zajišťována účinná ochrana jednotlivých hnízdišť; přetrvávajícím problémem je však úbytek starých porostů, byť je tento druh, pokud jde o volbu hnízdního biotopu, platičtější nežli luňák hnědý.

Na populaci luňáka červeného u nás nadále působí několik ohrožujících faktorů. Na prvním místě je nutno zmínit nebezpečí otrávených návnad: z dosud známých případů se vymyká především otravný případ z Radešína u Martiněvsí na Litoměřicku, kde byli v IX. 2012 mezi více než 20 otrávenými ptáky (káněmi, pochopy, luňáky hnědými, krkavci...) nalezeni i 3 luňáci červení (viz též D. Rak & V. Beran in RAK 2013a) a znovu v VIII. 2013 další luňák červený mezi více než 40 otrávenými a střelenými dravci (především pochopy a káněmi); trávení v této oblasti navíc pokračovalo i v dalších letech. V roce 2012 došlo

k postřelení hnízdící samice na Břeclavsku a následnému zastuzení snůšky. V roce 2012 bylo u jednoho hnízda předpokládáno vykradení (J. Veselý in RAK 2013a). Významným ohrožujícím faktorem jsou nezabezpečená vedení vysokého napětí 22 a 35 kV. Např. v roce 2013 byli na Svitavsku nalezeni 3 jedinci popálení na elektrickém vedení (2 mrtví a 1 vážně zraněný ošetřen v záchranné stanici). Jednalo se o ptáky ze skupiny, která se v této oblasti stabilně zdržovala v podzimním období. Kritické místo vedení bylo následně na podnět ČSO energetiky ošetřeno (M. Janoušek, avif.birds.cz, RAK 2013a). Jako další příčina hnízdního neúspěchu bylo v jednom případě předpokládáno vyrušování lidmi (konkrétně vodáky, PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví 2012). Dalším známým ohrožujícím faktorem je vyrušování i ztráta biotopu při lesních pracích.

Zpracovali: J. Hora, D. Horal, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Soutok – Tvrdonicko: D. Horal, H. Matušík • PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví: G. Čamlík • PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady a okolí: J. Procházka (AOPK ČR) • PO Doupovské hory: O. Bušek, J. Matějů, V. Tejrovský • PO Pálava: D. Horal, V. Mrlík • Frýdlantsko: Jakub Čejka • Tachovská brázda: K. Machač, K. Makoň, D. Melichar, V. Pinta, L. Schröpfer

Orel mořský ▪ *Haliaeetus albicilla* ▪ White-tailed Eagle

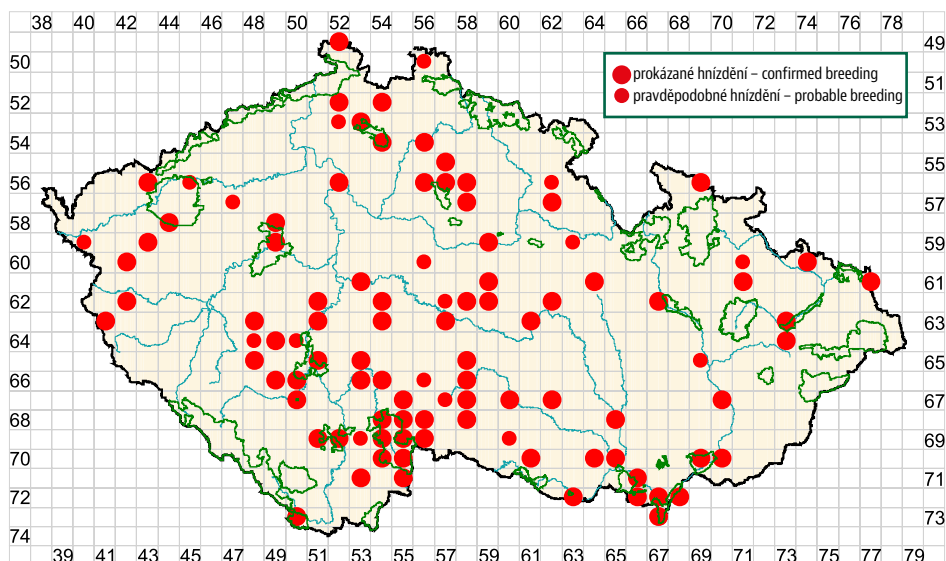
Ptačí oblasti, v nichž je orel mořský předmětem ochrany: Pálava a Třeboňsko – hnízdění a zimování, Střední nádrž VDNM – zimování.

Další ptačí oblasti s hnízděním v letech 2011–2013: Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví (každoroční neúspěšné pokusy o zahnízdění), Českobudějovické rybníky, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Doupovské hory, Heřmanský stav – Odra – Poolší, Hlubocké obory, Křivoklátsko, Labské pískovce, Libavá, Poodří, Rožďalovické rybníky, Soutok – Tvrdonicko, Šumava, Údolí Otavy a Vltavy, Žehuňský rybník – Obora Kněžičky.

Další ptačí oblasti jen se zimováním v letech 2011–2013: Bohdanečský rybník, Dehtář, Lednické rybníky, Nádrž Vodního díla Nechanice, Řezabinec.

Nové poznatky

Shodně s naší populací roste početnost populací i v okolních státech. Tak například na Slovensku narostla početnost v letech 2011–2013 z 6 na 10 obsazených teritorií (CHAVKO 2012, 2013, 2014). Stálé zvyšování početnosti hnízdících párů bylo zjištěno i u lokální polské populace přímo sousedící s naší republikou. CZUBAT & STELMASZYK (2016) prokázali na území velkém více než 17 000 km² (Slezské a Opolské vojvodství) mezi lety 1990 a 2013 posílení populace z 2 na 37 párů. Od roku 2000 vzrostla tato populace téměř trojnásobně ze 13 na 37 párů. Odhad pro celé Polsko je mezi 1 000–1 400 páry (T. Mizera in verb.). V 8 středoevropských státech (PL, DE, CZ, DK, SK, AT, NL, FR) se hnízdí populace orla mořského zvýšila mezi lety 1980 až 2011 z 280 na 1 928 párů, přičemž v roce 1980 bylo hnízdění tohoto druhu známo pouze z Polska a Německa (HAUFF 2013). V I. 2014 proběhlo zhruba na 80 % toku Dunaje sčítání zimujících orlů mořských a bylo při něm napočítáno 550–700 ex. (PROBST et al. 2014). V roce 2009 bylo na Znojemsku doloženo úspěšné hnízdění tříleté samice. V ČR předtím takový případ nebyl publikován, v zahraničí už ta-

Hnízdí rozšíření orla mořského na území ČR v letech 2011–2013.

Breeding distribution of the White-tailed Eagle in the Czech Rep. in 2011–2013.

kové brzké hnízdění bylo zaznamenáno několikrát (ŠKORPÍKOVÁ & TUNKA 2013). Opakovaně byly u nás i v zahraničí zaznamenány případy adopce mláďat kání lesních (*Buteo buteo*) ve hnízdech orlů mořských, přičemž obvykle tyto případy skončily úspěšným vyvedením mláďat obou druhů (LITERÁK & MRÁZ 2011 a 2015 a literatura tam citovaná).

Metodika a rozsah monitoringu

V letech 2011–2013 byla kontrolována všechna známá hnízdiště a na základě pozorování dospělých orlů mořských vyhledávána nová hnízdní teritoria. Během první fáze hnízdění (inkubace vajec) bylo hnízdění kontrolováno z bezpečné vzdálenosti za použití dalekohledů, později byla zjišťována úspěšnost hnízdění a mláďata na některých hnízdech byla kroužkována. Pro snadnější odečet označených ptáků jsou od roku 2008 používány barevné kroužky s (alfa)numerickým kódem podle mezinárodní dohody. V letech 2011–2013 bylo okroužkováno 119 mláďat a 2 dospělí orli mořští (J. Cepák in litt.). V polovině I. a II. 2013 se uskutečnil monitoring zimující populace (40 čtverců).

Většina údajů byla shromážděna členy SOVDS, využita byla též data z faunistické databáze ČSO (avif.birds.cz) a z evidence otrav a zástřelů orlů mořských (www.karbofuran.cz). Každoroční výsledky monitoringu v ptačích oblastech, v nichž je orel mořský předmětem ochrany, jsou uvedeny v textech těchto PO.

Výsledky monitoringu v hnízdním období

V letech 2011–2013 bylo postupně nahlášeno celkem 94, 98 a 89 hnízdících a pravděpodobně hnízdících párů. Propad v roce 2013 nebyl způsoben poklesem počtu hnízdících párů, nýbrž neúplným monitoringem. V dalších letech nárůst početnosti obsazených teritorií opět pokračoval. Kromě nejhustěji osídlených rybníčních oblastí Třeboňska, Česko-budějovicka, Českolipska a Břeclavska došlo k postupnému zvyšování hustoty osídlení i v dalších oblastech, např. na Českomoravské vysočině a v západních Čechách. Naopak oblast střední a východní Moravy byla stále obsazena hnízdícími páry řidčeji, stejně tak Pošumaví, Krušnohoří, oblast pod Jizerskými horami, Podkrkonoší a Jeseníky.

Hnízdní úspěšnost na sledovaných hnízdech se v jednotlivých letech pohybovala mezi 1,25–1,70 mláďete na úspěšné hnízdění, resp. 1,14–1,30 mláďete na započaté hnízdění. Dlouhodobý průměr u pozitivně vyvíjecí se populace v polském Slezsku je nižší u všech započatých hnízdění (1,07 mláďete/hnízdo), resp. podobný u úspěšných hnízdění (1,63 mláďete/hnízdo) – (CZUBAT & STELMASZYK I. c.).

Výsledky monitoringu orla mořského v letech 2011–2013.

Results of the White-tailed Eagle monitoring in 2011–2013.

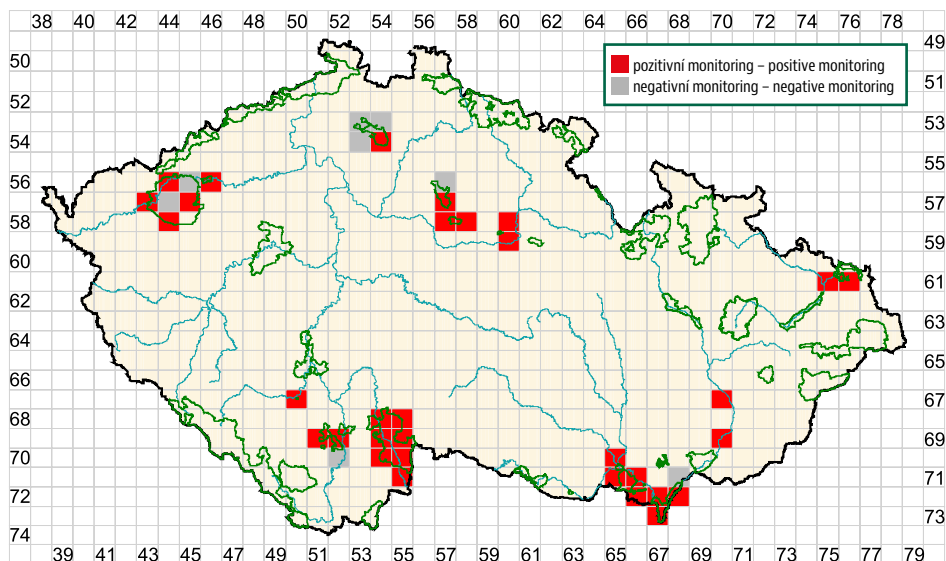
Zdroj dat – Data source: BĚLKA 2013, 2014, upraveno – revised, T. Bělka unpubl.

Rok – Year	2011	2012	2013
Doložené hnízdění – Confirmed breeding	63	68	57
Pravděpodobné hnízdění – Probable breeding	31	30	32
Celkem – Total	94	98	89

Výsledky monitoringu v zimním období

V polovině I. 2013 bylo ve stejných oblastech jako v I. 2007 a 2010 napočítáno 128 zimujících orlů mořských, v polovině II. 127 ex. Při započítání výsledků z dalších lokalit to bylo 131, resp. 134 ex. Při lednovém mezinárodním sčítání vodních ptáků roku 2013 bylo na 50 z 637 kontrolovaných lokalit napočítáno 101 orlů, z toho na přehradách 34, rybnících 14,

průmyslových vodách 6, řekách a potocích 47 ex. (MUSILOVÁ et al. 2014). Na rozdíl od mezinárodního sčítání nebyly do lednového monitoringu zahrnuty téměř žádné vodní toky, naopak byl kontrolován větší počet rybníků.

Výsledky sčítání orla mořského v lednu a únoru 2013.

Results of the winter census of the White-tailed Eagle in January and February 2013.

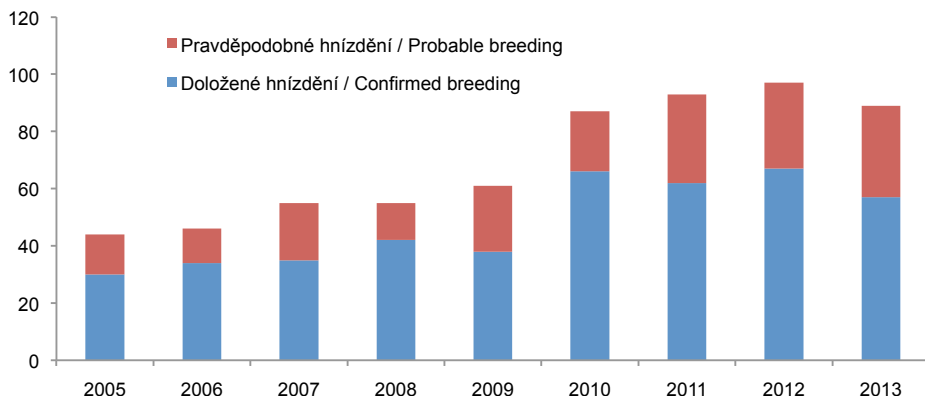
Výsledky sčítání orla mořského v lednu a únoru 2013 ve stejných oblastech jako v lednu 2007 a 2010.
Results of the winter census of the White-tailed Eagle in January and February 2013 in the identical areas as in January 2007 and 2010.

Oblast – Area	I.	II.
PO Pálava, NPR Křivé jezero	5	2
PO Střední nádrž VDNM + Dolní a Horní nádrž VDNM	22	20
PO Třeboňsko	68	67
PO Bohdanečský rybník + písník Oplatil	2	1
PO Českobudějovické rybníky + PO Dehtář	3	3
PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady	0	2
PO Doupovské hory + PO Nádrž VD Nechanice	4	6
PO Heřmanský stav – Odra – Poolší	1	1
PO Rožďalovické rybníky	1	X
PO Řezabinec	1	2
PO Soutok – Tvrdonicko	20	18
PO Žehuňský rybník – Obora Kněžíčky + Proudnický rybník	1	5
Blatensko (rybníky Rojický, Labuť a Hořejší)	X	X
Celkem – Total	> 128	> 127
Celkem 2010 – Total 2010	124–125	> 95
Celkem 2007– Total 2007	124–127	> 76

Vývoj hnízdní populace

Orel mořský začal v ČR znovu hnízdit po více než stoleté přestávce v roce 1984. Od té doby se početnost hnízdící populace pravidelně zvyšovala až na 97 nalezených hnízdních teritorií. Odhadovaný počet párů byl ještě vyšší – až 110 párů (MRlík et al. 2013). Původně byla obsazena pouze oblast jižních Čech, později jižní Moravy a severních Čech. V letech 2010–2013 orel mořský již hnízdl ve všech krajích ČR, vyjma Prahy. Přednostně byly obsazovány nižší nadmořské výšky, později došlo k masivní kolonizaci vyšších poloh na Českomoravské vrchovině. Hnízdění v nadmořské výšce okolo 700 m, jak tomu bylo původně pouze v okolí Lipna (a také na polské straně Krkonoš), není již ojedinělé (např. Jizerské hory aj.).

Nárůst hnízdní populace orla mořského v ČR ukazují výsledky mapování hnízdního rozšíření ptáků: v letech 1973–1977 nebyl obsazen žádný čtverec, v letech 1985–1989 byl druh již zaznamenán v 17 čtvercích a v 5 z nich bylo prokázáno hnízdění a v letech 2001–2003 bylo obsazeno 83 čtverců a ve 23 z nich orli prokazatelně hnízdili (ŠTASTNÝ et al. 1987, 1996, 2006). Plošné šíření dokládají i data z monitoringu, když v letech 2005–2007 (HORA et al. 2010a) bylo obsazeno 59 čtverců, v letech 2008–2010 68 čtverců – v textu uvedeno chybně 58 čtverců, v mapě správně 68 čtverců (HORA et al. 2015) a v letech 2011–2013 101 čtverců, z toho 84 s prokázaným a 17 s pravděpodobným hnízděním.

Vývoj hnízdní populace orla mořského v ČR v letech 2005–2013.

Development of the White-tailed Eagle breeding population in the Czech Rep. in 2005–2013.

Zdroje dat – Data sources: HORA et al. 2010a, 2015, BĚLKA 2013, 2014.

Vývoj zimující populace

Celkové lednové výsledky z oblastí sčítaných v letech 2007, 2010 i 2013 byly ve všech 3 letech totožné. Odhad velikosti populace orla mořského zimující v ČR, i s přihlédnutím k výsledkům mezinárodního sčítání vodních ptáků (MUSILOVÁ et al. 2014), zůstává tudíž na úrovni odhadu z l. 2007 a 2010 – nejméně 180 ex. (HORA et al. 2010a, 2015).

Stav z hlediska ochrany přírody

Podle stálého nárůstu početnosti hnízdních párů by se mohlo zdát, že tomuto druhu nehrozí žádné nebezpečí. Opak je však pravdou. V letech 2011–2013 bylo u nás evidováno 9 otrávených orlů mořských karbofuranem, přičemž od roku 2004, kdy byl zaznamenán první případ, bylo nalezeno 35 otrávených orlů (Z. Vermouzek in verb. na základě údajů shromážděných v projektu Volná křídla). Skutečný počet je jistě značně vyšší, odhaduje-

Výsledky sčítání v lednu 2007, 2010 a 2013 po zahrnutí všech oblastí a lokalit.

Results of the censuses in January 2007, 2010 and 2013 when all areas and localities are included.

Zdroj dat z jižní Moravy a Vysočiny v letech 2007 a 2010 – Source of data from the South Moravia and Vysočina regions in 2007 and 2010: MRLík 2010.

Region	2007	2010	2013
Čechy	100–102	82	80
PO Heřmanský stav – Odra – Poolší	3–4	1	1
jižní Morava	32–35	53–55	50
Vysočina	2	4	?
Cellkem – Total	137–143	140–142	131

me, že může být 4–5× vyšší než počet nalezených mrtvých ptáků. Méně časté jsou případy zástřelů orlů mořských.

Dalším výrazným nebezpečím pro hnízdící páry je hospodářská činnost v okolí hnízd v hnízdní době, zvláště těžba, zpracování, stahování a odvoz vytěženého dřeva, jarní zařezávání, stavba oplocenek, vyžíňání buřeně či stavba mysliveckých zařízení. Stejně tak může mít negativní vliv na výsledek hnízdění pořádání déle trvajících sportovních či turistických akcí v období inkubace vajec či zahřívání malých mláďat na hnízdech.

O dalších možných negativních faktorech – vlivu větrných elektráren, otrav olovem, vybírání mláďat k chovatelským účelům či k obchodu se živými zvířaty, vybírání vajec apod. – neexistují v ČR relevantní údaje.

Zpracovali: T. Bělka, J. Hora, D. Horal, Z. Kučera

Monitoring hnízdící populace zajistili a informace poskytli: P. Benda, V. Beran, D. Boucný, J. Bureš, O. Bušek, G. Čamlík, Jaromír Čejka, J. Fišer, M. Frencl, V. Gahura, J. Hartl, I. Hertl, V. Hlaváč, D. Horal, F. Hruška, J. Chytil, O. Illich, F. Jetmar, L. Kadava, Č. Kašpar, M. Kavka, T. Kněžíček, V. Kodet, I. Kunstmüller, P. Kurka, B. Landsfeld, P. Lumpe, K. Makoň, P. Malčák, H. Matušík, J. Mráz, L. Mráz, Z. Mrkáček, V. Mrlík, R. Muláček, J. Neudert, P. Orel, K. Pavelka, P. Pavlík, M. Pešata, F. Pojer, Z. Polášek, K. Poprach, T. Pospíšil, J. Procházka, M. Pudil, J. Pykal, D. Rak, J. Riegert, P. Růžek, P. Řepa, L. Schröpfer, F. Stránský, M. Šálek, V. Šena, J. Ševčík, J. Šírek, V. Škorpíková, V. Šoltys, V. Tejrovský, V. Teplý, M. Tichai, R. Tomický, L. Urbánek, Z. Vermouzek, Josef Veselý, S. Vyhnaň, O. Závalský, J. Zima.

Monitoring zimující populace zajistili: J. Alexová, T. Bělka, J. Brožek, J. Bureš, G. Čamlík, L. Dvořáková, F. Divoký, M. Frencl, M. Haluzík, P. Heralt, J. Hlášek, K. Hlávka, M. Honců, D. Horal, J. Korbel, J. Kotrba, P. Macháček, M. Mandák, J. Mráz, J. Neudert, Z. Neudertová, V. Pavel, L. Rektoris, V. Riedl, V. Sajfrt, J. Šebestian, J. Ševčík, K. Šimeček, V. Šoltys, P. Štěpánek, V. Tejrovský, L. Urbánek, Z. Veselý, V. Vyhnaňek, M. Vymazal, J. Vyskočil, J. Závora, Š. Zápotočný.

Moták pilich ▪ *Circus cyaneus* ▪ Northern Harrier

Ptačí oblasti, v nichž je moták pilich předmětem ochrany: Komárov (společné zimní nocoviště).

Další ptačí oblasti se společnými nocovišti v zimách 2011/2012–2013/2014: Českobudějovické rybníky, Soutok – Tvrdonicko.

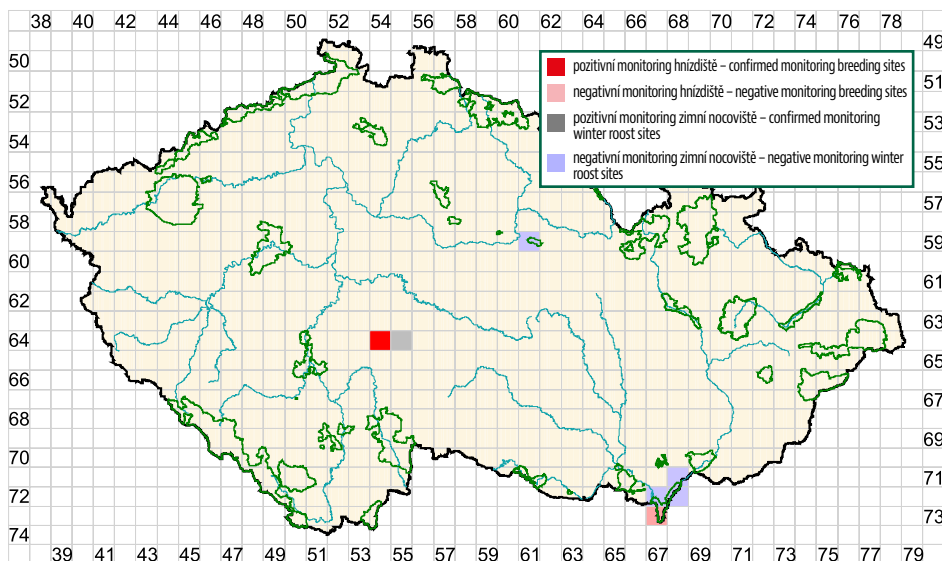
Ptačí oblasti s (možnými) hnízdišti: Boletice, Novodonské rašeliníště – Kovářská, Šumava, Třeboňsko, Východní Krušné hory.

Nové poznatky

Vývoj evropské populace má stále negativní trend. Poslední údaje ze sousedního Německa ukazují na snižování početnosti hnízdní populace. Odhad početnosti pro roky 2005–2009 je pouhých 40–60 párů, přičemž převážná část populace hnízdí na dunách na ostrovech a pobřeží Baltského moře (GEDEON et al. 2014). WAGNEROVÁ (2012) studovala potravu motáků pilichů zimujících v PO Komárov. Rozborem 235 vývržků zjistila, že dominantní složku potravy tvoří nepřekvapivě hraboši (*Microtus*) – 97,64%, dále bylo zjištěno 6 (5,61%) myšek drobných (*Micromys minutus*) a 2 (0,59%) myšice (*Apodemus*). Překvapivě se v potravě nevyskytovali žádní ptáci. K podobným výsledkům došel NOGA (2014) při rozboru vývržků na Záhorí (Slovensko). Tam tvořil hraboš polní (*M. arvalis*) 99,13%, zbytek pak 3 ex. myšice křovinné (*A. sylvaticus*), 3 ex. myšky drobné a 2 ptáci, z toho 1 vrabec polní (*Passer montanus*).

Metodika a rozsah monitoringu

Hnízdní období: Lokalizace hnízdišť ve 3 termínech (IV.–VI.), tj. zaznamenávání tokajících a lovcích ♂♂, obcházení nebo objíždění lesních okrajů, pozorování z vyvýšených míst

Výsledky monitoringu motáka pilicha v roce 2012 na hnízdištích a společných nocovištích v zimách 2011/2012–2013/2014.

Pozn.: Nocování 1 ex. v X. 2011 ve čtverci 5961 není v mapě zaznamenáno.

Results of the monitoring of the Northern Harrier at breeding sites in 2012 and at night roosts in the winters of 2011/2012–2013/2014.

Note: Night roost of one individual in October, 2011 in square 5961 not recorded on the map.

s dobrým rozhledem. V roce 2011 monitoring na Tábořsku v oblasti sledované v letech 2006 a 2009 (Mladovožicko, čtverec 6455) a také v přilehlé části čtverce 6454.

Společná zimní nocoviště: Sčítání ptáků buď při večerním přiletu na společná nocoviště, nebo při ranním rozletu v 7 termínech – 1× v každém měsíci od X. do IV. V zimách 2011/2012–2013/2014 monitoring v PO Komárov a PO Soutok – Tvrdonicko.

Výsledky monitoringu v hnízdním období

Mladovožicko: Ve čtverci 6455 piliši v hnízdním období vůbec pozorováni nebyli, přičemž byly kontrolovány i 3 lokality zjištěné v roce 2006 (1 z nich byla obsazena i v roce 2009). Hnízdění bylo zaznamenáno ve čtverci 6454: 24. 4. 2012 ♂ lovcí a odlétající do lesa, 2. 5. opět lovcí ♂ nedaleko stejného lesa a 17. 7. tamtéž ♀ a 2 mláďata lovcí a krmící se.

Výsledky monitoringu zimních nocovišť

Ve všech třech zimách 2011/2012–2013/2014 PO Komárov využívali nejvíce 2 piliši a jen jednou nejméně 1 noc v X. 2011 tam nocoval 1 ex. V blízkém okolí PO Komárov bylo zaznamenáno nocování 2 ex. 7. 3. 2011 (A. Holub, avif.birds.cz) a 23. 2. 2014 u Drahoše a 1 ex. 5. 1. 2014 u Dolních Ředic. V PO Soutok – Tvrdonicko byli piliši opakovaně pozorováni každou zimu, nevíce 13 ex. 30. 12. 2011 a 14 ex. 15. 2. 2014. V prvním případě hromadné nocoviště nebylo dohledáno, je však možné, že piliši v zimě 2011/2012 v PO nocovali. Ve druhém případě bylo nocoviště situováno v jižní části obory Soutok.

Mimo monitorované oblasti bylo společné nocoviště 6 ex. nalezeno 6. 11. 2011 u Vrbic na Karlovarsku (O. Bušek, avif.birds.cz) a 18. a 20. 11. 2012 nocovalo 5, resp. 6 ex. na Zbudovských blatech na Českokubějovicku (D. Lučan, avif.birds.cz).

Vývoj hnízdící populace v ČR

Moták pilich je jedním z nejzávažnějších hnízdících dravců. Zatímco v 70. letech hnízdilo v ČR 60–100 párů (ŠTASTNÝ et al. 1987), začátkem tohoto století to bylo už jen 30–50 párů (ŠTASTNÝ et al. 2006). V posledních letech je hnízdění hlášeno jen ojediněle, takže MRLÍK et al. (2013) odhadli stav na 0–5 párů. Pravidelnější hnízdní oblastí je severovýchodní Tábořsko, kde byli v letech 2005–2007, 2009 a 2012 v 8 případech opakovaně pozorováni lovcí dospělí ptáci odlétající s potravou do lesů a později byly 2× zastíženy ♀♀ s mláďaty: 28. 6. 2009 s 1 mládětem a 17. 7. 2012 se 2 mláďaty (FIŠER 2006, HORA et al. 2010a, 2015, KLOUBEC et al. 2015, VITOVSKÝ 2005 a in litt.). Mimo Tábořsko bylo od roku 2005 hnízdění pilichů doloženo jen 2×: v roce 2010 pár neúspěšně hnízdil na Šumavě na Stožci (R. Muláček a T. Lorenc in HORA et al. 2015 a KLOUBEC et al. l. c.) a v roce 2012 pár vyvedl 3 mláďata na Litoměřicku z hnízda umístěného v porostu ječmenu, což je na poměry ČR neobvyklé umístění (RAK 2013b).

Vývoj zimující populace v ČR

Od zahájení monitoringu v roce 2005 v PO Komárov a jejím okolí piliši vcelku pravidelně v malém počtu přes den lovili, ale jejich společné nocoviště z předešlých let nebylo nikdy obsazeno. V PO Soutok – Tvrdonicko nocoval větší počet pilichů naposledy v zimě 2007/2008 (maximum 19–21 ex. v polovině I.); od té doby zde nocování doloženo nebylo až do zimy 2013/2014 (max. 14 ex.), není ale vyloučeno, že tam nocovali již v zimě 2011/2012 (max. 13 ex.). Zřejmě hlavním důvodem tohoto stavu je, že piliši většinou zalétají přes hranice do slovenské části nivy Moravy, kde se nacházejí pravidelně obsazovaná nocoviště (NOGA 2013). Početnost zimujících pilichů je závislá na početnosti hrabošů a výš-

ce sněhové pokrývky. Na avif.birds.cz jsou zaznamenány desítky pozorování, informace o společných nocovištích jsou však vzácné.

Stav z hlediska ochrany přírody

Početnost motáka pilicha se v ČR velice rychle snižuje, stejně jako v řadě dalších evropských států. Jelikož tento druh hnízdí na zemi, jsou jeho hnízda více ohrožena predátory než hnízda jiných dravců v korunách stromů. Protože v našich podmínkách hnízdí hlavně v lesích, dalším ohrožujícím faktorem je rušení lesními pracemi. Hnízda jsou většinou nalézána lesníky a pracovníky při lesních pracích (probírky, sázení stromků, likvidace buřeně) nebo myslivci, proto ochrana hnízd je nemožná bez aktivního zapojení těchto osob. Při hnízdění v ječném poli v roce 2012 na Litoměřicku byla úspěšně použita metoda ochrany hnízd motáka lužního, tj. obsečení oploceného hnízda s mláďaty (RAK I. c.). Ke společnému nocování si piliši zpravidla vyhledávají zamokřená místa s vyšším bylinným porostem, proto by na tradičních lokalitách na obhospodařovaných pozemcích neměla být prováděna druhá seč. V podvečer by se tam neměli pohybovat lidé a volně pobíhat psi.

Zpracovali: T. Bělka, J. Hora, D. Horal, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Komárov: T. Bělka, V. Koza • PO Soutok – Tvrdonicko: D. Horal • Tábořsko: J. Vitovský

Moták lužní ▪ *Circus pygargus* ▪ Montagu's Harrier

Ptačí oblasti, v nichž je moták lužní předmětem ochrany: –.

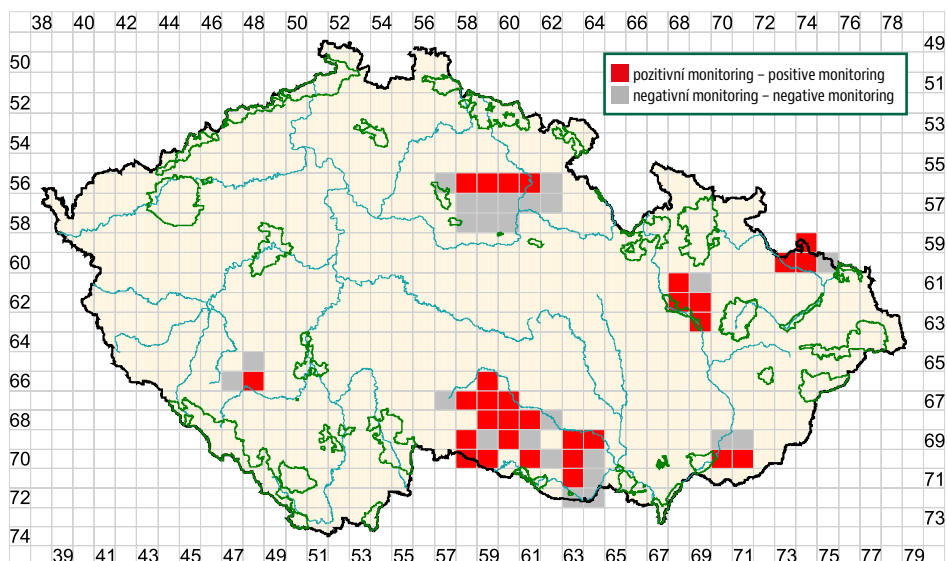
Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Doupovské hory.

Nové poznatky

Publikované i nepublikované poznatky o motákovi lužním a o jeho ochraně v ČR shrnuli v obsáhlé monografii „Moták lužní“ POPRACH et al. (2016). Historii výskytu motáka lužního v jižních Čechách popsali KLOUBEC et al. (2015) a poznatky o hnízdění v CHKO Český kras v letech 2009 (1. hnízdění) až 2012 shrnuli VESELÝ et al. (2014). Hnízdní ekologií motáka lužního se zabýval KUNSTMÜLLER (2013a, b) a tentýž autor (KUNSTMÜLLER 2013c) vyhodnotil využitelnost biometrických dat pro určování věku a pohlaví mláďat na hnízdech. Technologii účinné praktické ochrany ohrožených hnízd na Vysočině představili KUNSTMÜLLER et al. (2015). RUTKOWSKI et al. (2015) zjistili u evropské hnízdní populace motáka lužního vysokou genetickou diverzitu. Mezi 158 analyzovanými vzorky peří bylo i 37 vzorků z ČR. Největší rakouská populace motáka lužního se nachází v severozápadní části Waldviertelu (max. 17 párů v roce 2005), přičemž většina párů je koncentrována při rakousko-české hranici mezi obcemi Waldkirchen an der Thaya a Gears (SACHSLEHNER et al. 2013), tj. z větší části proti monitorované oblasti Dačicko na našem území.

Metodika a rozsah monitoringu

Lokalizace hnízdišť v období toku a stavby hnízda (2. dekáda V.) a při krmení mláďat (3. dekáda VI., 1. dekáda VII.). V roce 2012 monitoring v 9 oblastech o celkové rozloze 5 026 km² a v 55 čtvcích. K 7 oblastem monitorovaným v roce 2009 přibýly 2 oblasti – Královéhradecko a Uherskohradištsko. Ve všech oblastech byly výsledky získány mimo rámec koordinovaného monitoringu. Monitoring a ochranu motáka lužního na Olomoucku a v Královéhradeckém kraji finančně podpořilo MŽP z Programu péče o krajinu prostřed-

Výsledky monitoringu motáka lužního v roce 2012.

Results of the Montagu's Harrier monitoring in 2012.

nictvím AOPK ČR, na Uherskohradištsku Zlínský kraj, na Znojemsku MŽP v rámci výběrového řízení pro NNO a Jihomoravský kraj a na Vysočině byl monitoring podpořen z programu Ochrana biodiverzity, což je národní program ČSOP financovaný MŽP.

Výsledky monitoringu

Na celkové rozloze 5 026 km² bylo v roce 2012 zjištěno 122 párů, tj. 2,4 páru/100 km². Pokud se hodnotí 6 oblastí, v kterých monitoring proběhl v letech 2006 a 2009, pak hustota činila 4,6 páru/100 km². Nejvyšší hustota, 8,3 páru/100 km², byla zaznamenána na Olomoucku, nejnižší, 0,5 páru/100 km², na Královéhradecku. Hnízdni populace je tam velmi řídká, páry hnízdí většinou jednotlivě a chovají se velmi nenápadně.

Početnější semikolonie byly zaznamenány na Olomoucku u Dlouhé Loučky – v letech 2011–2013 postupně 6, 10 a 8 párů a dále na Znojemsku u Trstěnic – 6 párů v roce 2011 a 7 párů v roce 2012. Na Vysočině se nejvyšší počet hnízd v semikoloniích pohyboval mezi 3–4 páry: v roce 2011 po 3 párech na Jihlavsku u Heraltic a Sedlatic a v roce 2012 opět na Jihlavsku po 4 párech u Rozseče a Sedlatic a v roce 2013 po 3 párech u Kamenice a Sedlatic na Jihlavsku a u Ohrazenic na Třebíčsku. Na Dačicku hnízdilo v roce 2012 na půdním bloku u Rancířova 5 párů (VESELÝ 2012).

V roce 2012 členové SOVDS našli ve 24 oblastech ČR 137 hnízd, z nich 93 (68 %) hnízd bylo úspěšných. Vyvedeno bylo 330 mláďat, tj. 3,5 mláďate na úspěšné hnízdo (KUNSTMÜLLER et al. 2013a).

Výsledky monitoringu motáka lužního v roce 2012.

Results of the Montagu's Harrier monitoring in 2012.

Oblast Area	Rozloha (km ²) Area (km ²)	Počet párů No. of pairs	Počet párů/100 km ² No. of pairs/100 km ²
Dačicko	190	12	6,3
Horažďovicko	58	2	3,4
Olomoucko	300	25	8,3
Opavsko	380	11	2,9
Královéhradecko	1 180	6	0,5
Uherskohradištsko	1 550	8	5,2
Vysočina 1: Moravskobudějovicko a Jemnicko	264	12	4,5
Vysočina 2: Jihlavsko a Třebíčsko	337	26	7,7
Znojemsko	767	20	2,6
Celkem – Total	5 026	122	2,4

Vývoj populace v ČR

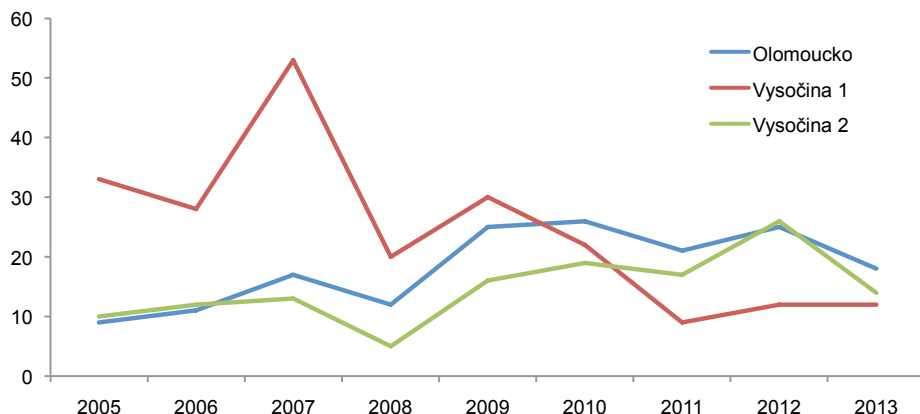
Šíření i nárůst početnosti motáka lužního v ČR pokračoval jak v období 2011–2013, tak i v dalších letech. Zatímco odhad celostátní populace byl k roku 1977 5–20 párů a k roku 1989 20–30 párů (ŠTASTNÝ et al. 1987, 1996), k roku 2012 to už bylo 170–200 párů (MRLIK et al. 2013, POPRACH et al. 2013) a v roce 2015 dokonce 250–300 párů (POPRACH 2016). Tento nárůst může zčásti připadat i na vzrůstající pozornost, která je motákovi lužnímu věnována členy SOVDS. Zatímco v roce 2009 se monitoring uskutečnil v 9 oblastech, v roce 2013 už v 30 okresech (KUNSTMÜLLER et al. 2010, 2014a). Zvyšující se početnost hnízdících párů je především důsledkem aktivní ochrany druhu v agrárních i přirozených biotopech. V této

Druhy přílohy I směrnice o ptácích

Porovnání výsledků monitoringu motáka lužního v oblastech kontrolovaných ve všech třech letech 2006, 2009 a 2012.

Comparison of the results of the Montagu's Harrier monitoring in areas, which were checked in all three years 2006, 2009 and 2012.

Oblast – Area	2006	2009	2012
Horažďovicko	5,7	1,9	3,4
Olomoucko	4,5	8,3	8,3
Opavsko	3,1	3,5	2,9
Vysočina 1	10,6	11,4	4,5
Vysočina 2	4,0	4,7	7,7
Znojemsko	5,8	3,8	2,6
Celkem – Total	5,5	5,8	4,6

Vývoj populace motáka lužního na Olomoucku (299 km²) a v oblastech Vysočina 1 a 2 (264 km² a 337 km²) v letech 2005–2013.

Development of the Montagu's Harrier population in the Olomoucko area (299 km²) and in the Vysočina 1 and 2 areas (264 km² and 337 km²) in 2005–2013.

Zdroje dat – Data sources: POPRACH et al. 2013, I. Kunstmüller in HORA et al. 2010a, 2015 a unpubl.

souvislosti je významné, že mláďata se později vracejí do blízkosti místa vyvedení, kde hnízdí. Průměrná vzdálenost mezi místy vyvedení mláďat a místy jejich pozdějšího hnízdění (v dospělosti) v ČR je 45,3 km (medián 22,1 km, minimum 2,8 km, maximum 200,5 km, směrodatná odchylka 49,7 km) – POPRACH et al. (2016). Výkyvy či periodické poklesy početnosti v určitých letech jsou zapříčiněny nabídkou potravy (zejména populačními fázemi hraboše polního). Na Znojemsku došlo ke snížení hodnot hustoty v roce 2012 (vůči roku 2006) v důsledku zvětšení rozsahu monitorované oblasti v hodnoceném období.

Stav z hlediska ochrany přírody

Stav i rozšíření motáka lužního v ČR se zvětšují. Jelikož je 78 % hnízd tohoto druhu umístěno v polích (POPRACH et al. 2016), jsou hnízda ohrožena vysečením i predátory, zejména prasaty divokými. Proto se u nás již od 80. let minulého století používají ve stále rostoucím počtu různé metody aktivní ochrany hnízd (pachové odpuzovače, oplocení, obsečení, přenos mláďat aj.), které souhrnně popsali POPRACH et al. (2016). V roce 2012 byla na Vy-

sočině použita nová metoda ochrany hnízd (KUNSTMÜLLER et al. 2015), a to zpevněnými dřevěnými oplůtky pokrytými „králíčím“ pletivem (samostatné bloky dlouhé 200 cm a vysoké 100 cm). Důvodem změny bylo zdemolování několika pletivových oplocení divokými prasy. Nová metoda byla použita u 12 hnízd a u 11 z nich byla úspěšná. V období 2011–2013 bylo na Vysočině chráněno celkem 26 hnízd a z nich 21 (80,8 %) úspěšně (podrobněji viz tabulka). V roce 2011 byla v ČR poskytnuta ochrana 38 hnízdům (32× oplocení, 3× přenos mláďat, 2× obsečení a 1× odložená seč) a u dalších 37 hnízd byly použity odpuzující prostředky (KUNSTMÜLLER et al. 2012a), v roce 2012 bylo uvedenými metodami chráněno 55 hnízd, přičemž úspěšnost dosáhla 96 % (KUNSTMÜLLER et al. 2013a) a v roce 2013 bylo chráněno, především oplocením, 38 hnízd s úspěšností 78 %, zatímco u nechráněných hnízd byla úspěšnost jen 14 % (KUNSTMÜLLER et al. 2014a).

Příčiny neúspěšných hnízd motáka lužního na Vysočině v letech 2011–2013.

Causes of failed Montagu's Harrier nests in the Vysočina area in 2011–2013.

Zdroj dat – Data source: I. Kunstmüller unpubl.

Příčina – Cause	2011	2012	2013	Celkem – Total	%
Prase divoké – Wild Boar	12	4	7	23	46,0
Pes – Dog		2		2	4,0
Liška – Fox		1	2	3	6,0
Opuštěná snůška – Clutch of eggs abandoned		1		1	2,0
Člověk – Man		2	5	7	14,0
Déšť – Rain			5	5	10,0
Vysečení – Harvest	2	3		5	10,0
Příčina neznámá – Unknown	3		1	4	8,0
Celkem – Total	17	13	20	50	100,0

Způsob ochrany a úspěšnost chráněných hnízd motáka lužního na Vysočině v letech 2011–2013.

Protection measures and the success of protected nests of the Montagu's Harrier in the Vysočina area in 2011–2013.

Zdroj dat – Data source: I. Kunstmüller unpubl.

Rok – Year	2011	2012	2013
Ohrožená hnízda (%) Endangered nests (%)	14,3 (n = 28)	31,6 (n = 38)	34,5 (n = 29)
Úspěšnost ochrany (%) Protection success (%)	50,0 (n = 4)	91,7 (n = 12)	80,0 (n = 10)
Způsob ochrany Protection method	4× oplocení pouze králíčím pletivem – fence from rabbit wire netting only	12× oplocení dřevěnými plůtky s pletivem – wooden fence with wire netting	10× oplocení dřevěnými plůtky s pletivem – wooden fence with wire netting
Počet vyvedených mláďat z chráněných hnízd No. of fledged young from protected nests	6	47	24
Počet vyvedených mláďat ze všech hnízd No. of fledged young from all nests	37	102	28

Zpracovali: J. Hora, Z. Kučera, I. Kunstmüller, P. Molitor, K. Poprach

Monitoring zajistili:

Dačicko: Josef Veselý • Horažďovicko: Jiří Vlček • Královéhradecko: M. Dusík, V. Petera, K. Poprach, P. Šin • Olomoucko a Šumpersko: V. Gahura, F. Možný, K. Poprach, P. Šin, R. Zahradka • Opavsko: D. Boucný, M. Miškovský, P. Molitor • Vysočina 1 a 2: I. Kunstmüller • Uherskohradištsko: F. Možný, P. Pavelčík, K. Poprach, P. Šimčík, P. Šin • Znojensko: F. Možný, K. Poprach, P. Šin, V. Škorpíková

Orel královský ▪ *Aquila heliaca* ▪ Imperial Eagle

Ptačí oblasti, v nichž je orel královský předmětem ochrany: –.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Soutok – Tvrdonicko.

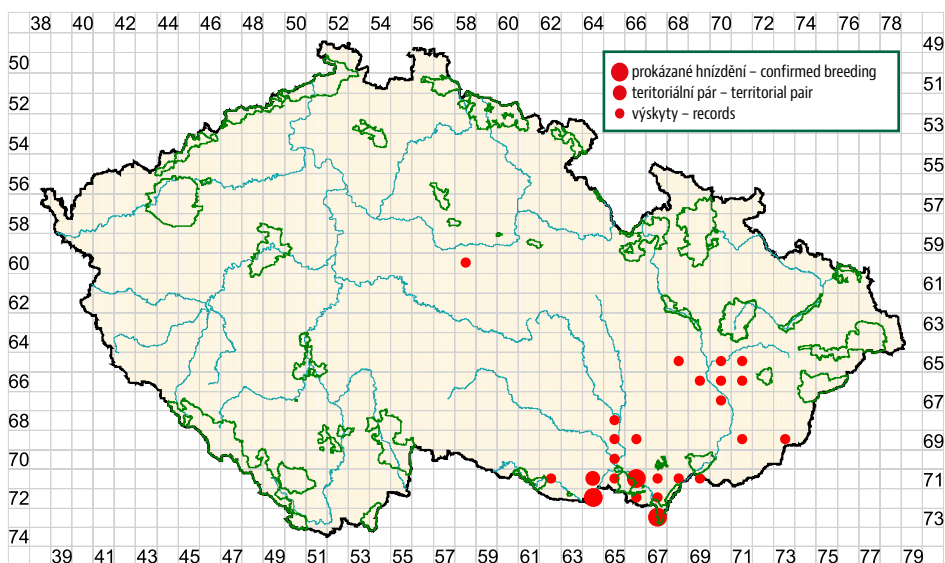
Nové poznatky

Početnost maďarské populace, která je z celoevropského hlediska klíčová, nadále roste, v roce 2013 byla odhadována na 155–165 párů (HORVÁTH 2013). Slovenská populace vzrostla v letech 2011–2013 z 39 na 53 párů (CHAVKO et al. 2014). Na mírném vzestupu je nadále i rakouská populace (11 párů v roce 2012, 10 párů v roce 2013, G. Wichmann unpubl.). V říjnu 2013 se v Bratislavě konala 7. celosvětová konference o orlu královském, na které zazněly příspěvky především z evropské části areálu tohoto druhu. Většina příspěvků byla publikována v roce 2014 v čísle 1 časopisu Slovak Raptor Journal, mezi nimi i příspěvek o české populaci s údaji do roku 2013 (HORAL 2014a).

U jednoho z párů hnízdících na Soutoku se v roce 2013 podařilo odečíst z fotografie kroužek ♀ (V. Gahura, viz též HORAL I. c.). Byla kroužkována v roce 1994 na východním Slovensku ve Slanských vrších Š. Dankem. Bylo tedy potvrzeno přesídlení na vzdálenost 336 km a věk 19 let, tato ♀ na lokalitě hnízdila i v roce 2016, tedy ve věku 22 let. Jedná se tak o jednoho z nejstarších známých orlů královských ve volné přírodě.

Metodika a rozsah monitoringu

V letech 2011–2013 každoroční kontroly známých hnízd, určování hnízdních teritorií podle tokajících párů a dohledávání nových hnízd v PO Soutok – Tvrdonicko. Sběr veškerých údajů o hnízdění mimo uvedenou PO a o výskytu z potenciálních hnízdních oblastí na jižní Moravě, především na Břeclavsku, Znojemsku, Hodonínsku, Brněnsku a Uherskohradištsku.

Hnízdění a výskyty orla královského na území ČR v letech 2011–2013.

Pozn.: Čtverec 7264 – hnízdění na rakouské straně.

Breeding distribution and other records of the Imperial Eagle in the Czech Rep. in 2011–2013.

Note: Square 7264 – breeding on the Austrian side.

Výsledky monitoringu

V roce 2011 v PO Soutok – Tvrdonicko hnízdlily 2 páry a vyvedly po 2 mláďatech a další pár už čtvrtým rokem hnízdil na rakouské straně Dyje a vyvedl 1 mládě. Čtvrtým rokem hnízdil pár u Lednice a odchoval 1 mládě, pár hnízdící v roce 2010 na Znojemsku se přesunul do Rakouska a vyvedl 1 mládě (J. Laber in litt.). Teritorium na Brněnsku bylo obsazeno, ale pár nezahnízdil.

V roce 2012 bylo sledováno hnízdění 3 párů, všechny v lužních lesích na Břeclavsku (z toho 2 páry v PO Soutok – Tvrdonicko, hnízda byla od sebe vzdálena pouhých 930 m, a třetí na Lednicku). Všechny byly úspěšné a vyvedly po 3 mláďatech, celkem tedy 9 mláďat, což znamenalo dosud nejúspěšnější rok v historii hnízdění tohoto druhu v ČR. Pár na Brněnsku již 2. rokem nehnízdil a z lokality existuje jediné pozorování páru z přelomu I. a II. (J. Absolín in verb.). Pár, který v roce 2010 neúspěšně hnízdil na Znojemsku, vyhnízdil již 2. rokem úspěšně na rakouské straně, kde vyvedl 2 mláďata (J. Laber a V. Škorpíková in litt.).

I v roce 2013 bylo sledováno hnízdění 3 párů, všechny vyhnízdily úspěšně a vyvedly 1× 1 a 2× 2, celkem tedy 5 mláďat. U páru, který vyvedl 1 mládě (Soutok), se vylíhla 2 mláďata, u 2. mláděte byla předpokládána predace jestřábem. U obou hnízd se 2 vyvedenými mláďaty byly tříkusové snůšky – v jednom případě (Soutok) se vylíhlo 3. mládě, které ovšem výrazně zaostávalo ve vývoji za sourozenci a patrně uhynulo a bylo zkonsumováno, ve 2. případě (Lednice) bylo zjištěno 1 hluché vejce. Pár, který v roce 2010 neúspěšně hnízdil na Znojemsku, vyhnízdil již 3. rokem úspěšně na rakouské straně, kde vyvedl 1 mládě (J. Laber a V. Škorpíková in litt.).

Ve všech 3 letech byla zaznamenána pozorování orlů královských mimo hnízdíště především na okresech BV, ZN a HO a dále BO a UH. V roce 2013 byl na rozhraní okresů BV a ZN zjištěn nedospělý pár s teritoriálním chováním, včetně stavby „zásnubního hnízda“.

Stále významnějším zdrojem poznatků o pohybech ptáků z panonské populace se stávají výsledky sledování pomocí satelitní telemetrie: např. jen v letech 2011–2013 bylo satelitními vysílačkami označeno celkem 28 ptáků v Maďarsku (2011 – 4, 2013 – 9, 2013 – 15, viz např. HORVÁTH I. c.), v menším rozsahu probíhaly obdobné projekty i na Slovensku a v Rakousku. Výsledky ukazují, že orli královští zcela pravidelně zaletují na celé území Moravy, včetně vyšších poloh a nejsevernějších oblastí, a početné jsou i výskyty v Čechách (MME unpubl.); tyto výskyty nejsou znázorněny v mapě. Orel královský se zjevně vyskytuje v ČR mnohem častěji, než by tomu nasvědčovala zveřejňovaná faunistická pozorování.

Vývoj populace v ČR

Orel královský hnízdí v ČR pravidelně od roku 1998 (HORÁK 1998). Až do roku 2007 hnízdil jen na Soutoku, zprvu jediný pár a od roku 2001 2 páry. V roce 2008 došlo poprvé k hnízdění (neúspěšnému) mimo Soutok a v roce 2010 hnízdilo na jižní Moravě už 5 párů, ale vyvedeno bylo jen 1 mládě. V období monitoringu 2011–2013 hnízdily na jižní Moravě stabilně 3 páry. Další 2 páry hnízdily trvale na rakouské straně řeky Dyje – jeden naproti oblasti Soutoku, druhý dál na západ na Znojemsku. Také distribuce nehnízdících výskytů naznačuje spíše zastavení dalšího šíření druhu, resp. určitou stagnaci.

Za celé období 1997–2013 bylo zaznamenáno 37 hnízdních pokusů, z toho bylo 26 úspěšných (70%) a vyvedeno bylo 48 mláďat, průměrně tedy 1,30 na každé započaté a 1,85 na úspěšné hnízdění. U 12 případů hnízdních ztrát (souhrnně jak zcela neúspěšná hnízdění, tak úhyny jednotlivých mláďat) byly zaznamenány následující příčiny: vichřice 4×, mimořádně chladné počasí 2×, vyrušování lesními pracemi 3×, vyrušování turisty 1×, vyrušování rybáři 1×, predace 1× (podrobněji HORAL 2014a).

Stav z hlediska ochrany přírody

Ani po 19 letech (do roku 2016) pravidelného hnízdění v ČR se nepodařilo prosadit zařazení světově ohroženého orla královského mezi zvláště chráněné druhy živočichů. Reálné či potenciální ohrožující faktory pro tento druh představují vyrušování na hnízdištích, úbytek vhodných stanovišť těžbou (ať už v lužních lesích nebo ve větrolamech), přetrvávající problémy s trávením či jinými způsoby přímého pronásledování dravců, a to na českém, rakouském i slovenském území (HORAL 2011), úhyny na sloupech a vedeních vysokého napětí, popř. kolize s větrnými elektrárnami. Nejčastější přirozenou příčinou hnízdních ztrát pak zůstává pád nestabilního hnízda nebo celého hnízdního stromu při vichřicích a úhyn malých mláďat v případě dlouhodobého chladného a deštivého počasí. V letech 2012 a 2013 bylo proti pádu zabezpečeno vždy po jednom nestabilním hnízdu (H. Matušík). Nedoporučuje se povolovat záměry posilovat populaci introdukcemi ani výzkumy využívající invazivní metody. Vzhledem k tomu, že orel královský se u nás vyskytuje na samém severozápadním okraji svého areálu, je jeho další osud u nás závislý především na zdrojové panonské populaci, zejména maďarské. Ta je v současné době stále na vzestupu, a proto i navzdory výše uvedeným problémům lze očekávat nárůst početnosti a zvětšování areálu orla královského i v ČR.

Zpracoval: D. Horal, Z. Kučera

Monitoring zajistili: D. Horal, H. Matušík, V. Škorpíková

Raroh velký ▪ *Falco cherrug* ▪ Saker Falcon

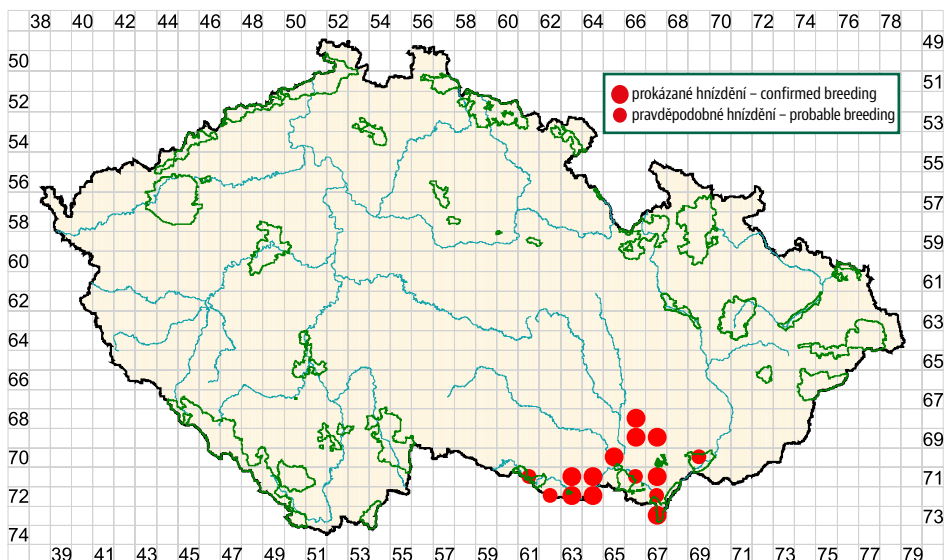
Ptačí oblasti, v nichž je raroh velký předmětem ochrany: Soutok – Tvrdonicko.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Podyjí (v obou oblastech pravděpodobné hnízdění).

Nové poznatky

Raroh velký byl nově zařazen mezi celosvětově ohrožené druhy. Velikost populace mezi lety 1993–2012 poklesla o 47 % (BIRDLIFE INTERNATIONAL 2016). Celosvětová populace byla k roku 2013 odhadnuta na 6 100–14 900 párů, z toho naprostá většina párů hnízdí v Asii; v Evropě hnízdí 640–820 párů (KOVÁCS et al. 2014). Informace o asijské populaci jsou bohužel velmi útržkovité a celkově jde spíše o expertní odhad, než o objektivně stanovenou velikost populace. Zatímco asijská část populace v posledních letech trvale klesá, evropská část se zdá být stabilní či mírně rostoucí. Ale i v Evropě chybí kvalitní informace o klíčové populaci na Ukrajině a zcela útržkovité jsou i údaje o populaci v Turecku (KOVÁCS et al. l. c.). I nadále pokračoval nárůst maďarské populace, v roce 2012 hnízdilo odhadem 241–245 párů (<http://www.sakerlife.mme.hu>). V dalších evropských zemích jsou aktualizované počty hnízdících párů následující: Ukrajina 2010 350–400 párů, Slovensko 2013 45–48 párů, Srbsko 2013 25–40 párů, Rakousko 2013 25–30 párů, Moldávie 2005 8–15 párů, v Bulharsku, Chorvatsku, Gruzii, Rumunsku, Makedonii a v evropské části Ruska hnízdí méně než 10 párů v každé zemi (KOVÁCS et al. l. c.).

V rámci maďarsko-slovenských projektů LIFE bylo jen v letech 2006–2010 celkem 47 rarohů (37 mláďat a 4 dospělí ptáci v Maďarsku a 6 mláďat na Slovensku) vybaveno satelitními vysílačkami (viz např. <http://www.sakerlife.mme.hu>), obdobné projekty pokračovaly i v dalších letech, nově rovněž v Rakousku. Několik z těchto ptáků bylo

Hnízdní rozšíření raroha velkého v České republice v letech 2011–2013.

Pozn.: Nejsou zahrnuty čtverce s pozorováními bez vazby k hnízdištím a záměrně nejsou lokalizována česká hnízdiště. Breeding distribution of the Saker Falcon in the Czech Rep. in 2011–2013.

Note: Squares with records not linked to breeding sites are not included and breeding sites in Bohemia are intentionally not localized.

lokalizováno i v ČR (především na jižní a střední Moravě). Jeden z označených samců dokonce zahníždil v Čechách a díky jeho vysílače se podařilo nalézt nové hnízdiště asi přes 120 km od známého areálu. Tento samec odlétal každý rok zimovat na Sicílii (<http://satellitetracking.eu/>).

Metodika a rozsah monitoringu

V letech 2011–2013 kontrola všech známých a dohledávání nových hnízd, včetně kontrol starých hnízd dravců, určování teritorií v době jarního i podzimního toku a v době vyvádění mláďat, celoroční evidence všech pozorování, cílené kontroly významných potravních zdrojů na jižní Moravě a kontrola tradičního severomoravského hnízdiště. Do monitoringu byla zahrnuta také hnízdiště v Čechách, která byla objevena nově či v minulém hodnotícím období. Monitoringem bylo pokryto v roce 2011 26 čtverců, v roce 2012 a 2013 33 čtverců, ve všech 3 letech celkem 50 čtverců.

Výsledky monitoringu

V období 2011–2013 byla početnost rohožáka velkého vcelku vyrovnaná a pohybovala se mezi 13 a 16 páry. Tradičně byla většina párů nalezena na jižní Moravě. Pokračovalo ale i hnízdění v Čechách, kde byl novodobě první pár objeven v roce 2010 na základě údajů ze satelitní vysílačky samce označeného v Maďarsku. V roce 2011 již bylo v Čechách potvrzeno hnízdění 2 párů, v roce 2013 se na hnízdištích v Čechách vyskytovaly dokonce 3 páry. Historické hnízdiště na Osoblažsku bylo v letech 2011–2013 opuštěné.

Výsledky monitoringu rohožáka velkého v letech 2011–2013.

Pozn.: V roce 2011 2 páry, 2012 3 páry a 2013 1 pár hnízdily těsně za hranicí v Rakousku, ale část jejich teritorií stále zasahovala do ČR.

Results of the Saker Falcon monitoring in 2011–2013.

Note: Another two pairs in 2011, three pairs in 2012 and one pair were breeding just over the border in Austria, part of the hunting grounds were in the Czech Rep.

Zdroje dat – Data sources: BERAN et al. 2012, 2013, 2015

	2011	2012	2013
Prokázané hnízdění – <i>Confirmed breeding</i>	8	10	8
Pravděpodobné hnízdění – <i>Probable breeding</i>	5	6	6
Počet vyvedených mláďat – <i>No. of fledged young</i>	16–18	24–25	min. 12

Příčiny neúspěšných hnízdění

2011: Jeden pár v PO Soutok – Tvrdonicko nevyvedl mláďata, při kontrole hnízda (stromové hnízdo po luňáku červeném) byly nalezeny zbytky 2 zastuzených vajec zahrabaných hluboko ve výstelce. Protože ve vidlici korunní větve bezprostředně pod hnízdem bylo umístěno hnízdo mravenců lužních (*Liometopum microcephalum*), předpokládáme, že agresivita těchto mravenců donutila rohožáky, aby hnízdo opustili. Rušení v tomto případě vzhledem k odlehlosti lokality a obtížnému přístupu vylučujeme. Na východočeském hnízdě došlo k predaci či vykradení tří, asi 20denních mláďat.

2012: Pár hnízdící v PO Soutok – Tvrdonicko pravděpodobně přišel o mláďata ve stáří asi 35 dnů při pádu hnízda. Mrtvá mláďata nebyla nalezena, zároveň ale v následujících dnech nebyla pozorována živá v okolí. Jeden pár na Znojemsku byl neúspěšný z neznámých příčin.

2013: Na Znojemsku bylo 1 hnízdo neúspěšné ve fázi péče o mláďata, a to nejspíše kvůli špatnému počasí nebo špatnému stavu hnízda. Dále byla neúspěšná 2 hnízdění v Čechách. V jednom případě došlo k zastuzení vajec u páru, který hnízdl v budce, pravděpodobně kvůli snahám páru poštolek o obsazení budky. Další pár byl neúspěšný na konci inkubace či ve fázi péče o malá mláďata. Příčiny neúspěchu se nepodařilo zjistit.

Díky vzrůstajícímu používání faunistických databází (web ČSO, web SOVDS, NDOP), použití telemetrie v Maďarsku a na Slovensku a následnému sledování značených ptáků i na území ČR a intenzivnějšímu monitoringu je počet pozorování (i počet čtverců, v nichž byl roho zastížen) výrazně vyšší, než v letech 2005–2007. Proto jsou v mapě zobrazeny pouze čtverce s prokázaným a pravděpodobným hnízděním.

Vývoj populace v ČR

Česká republika tvoří pro roho velkého severozápadní okraj hnízdního areálu a početnost na našem území odráží stav populací v jádrových oblastech rozšíření v Evropě (Maďarsko, Ukrajina). Od roku 1999 bylo každoročně prokázáno 5–11 hnízdících párů a hnízdění několika dalších párů se v každém roce nepodařilo prokázat. Stejně tomu bylo i v letech 2011–2013. Základní oblast rozšíření druhu se v průběhu let výrazně neměnila a byla omezena na jižní Moravu a Osoblažsko. K výrazné změně došlo v roce 2010, kdy definitivně zaniklo hnízdiště na Osoblažsku a naopak byl objeven první pár novodobě hnízdící v Čechách. V letech 2011–2013 pak byly v Čechách nalezeny další 2 páry. Ale i na jižní Moravě dochází v rámci tradičně obsazované oblasti ke změnám hnízdišť v jednotlivých letech. Některé páry zanikají, jiné mění z roku na rok hnízdiště i o několik kilometrů. Dohledávání obsazených hnízd je z výše uvedených důvodů náročné a řada párů každoročně uniká pozornosti. Vývoj hnízdní populace v ČR v letech 1999–2010, včetně typů hnízdišť, hnízdní úspěšnosti, fenologie, zajímavosti z hnízdní biologie i ochranné problematiky, popsali BERAN et al. (2010).

Vývoj populace roho velkého v ČR v letech 2005–2013.

Development of the Saker Falcon population in the Czech Rep. in 2005–2013.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Prokázané hnízdění Confirmed breeding	10	7	6	9	7	7	8	10	8
Pravděpodobné hnízdění Probable breeding	4	3	2	7	10	8	5	6	6
Celkem párů Pairs total	14	10	8	16	17	15	13	16	14
Počet mláďat No. of young	28	18	16	14	min. 13	17–18	16–18	24–25	min. 12

Stav z hlediska ochrany přírody

Protože se ČR nachází na samém severozápadním okraji areálu rozšíření roho velkého, podléhá populace na našem území přirozené fluktuaci (čehož důkazem je mimo jiné i zahnízdění páru ve východních Čechách v roce 2010 a dalších párů na dalších lokalitách v Čechách v následujících letech) v závislosti na vývoji populací v ostatních státech. Opakovaně tak dochází jak k osídlování nových oblastí (Čechy), tak i k zániku párů hnízdících izolovaně (Osoblažsko, Saské Švýcarsko). Takové fluktuaci prakticky není možné zabránit, ale je nutné populaci důkladně monitorovat a ovlivňovat faktory,

kteří snižují přežívání či hnízdní úspěšnost (sloupy vysokého napětí, rušení na hnízdištích atd.).

V PO Soutok – Tvrdonicko byla početnost raroa dlouhodobě stabilní, v období 2011 až 2013 však hnízdění na tomto území zcela zaniklo. Důvodem byla velmi pravděpodobně instalace hnízdních podložek na sloupy velmi vysokého napětí na lovištích místních párů v Rakousku. Bohužel ohrožení především ze strany myslivců je na rakouské straně výrazně vyšší, a proto přesun populace do Rakouska nepovažujeme za šťastný. K zániku hnízdění v PO došlo i přesto, že byly dodržovány stanovené ochranné podmínky a rušení v hnízdní době bylo zcela minimalizováno.

Ochrana párů hnízdících mimo PO je komplikovanější a vždy závisí na situaci na konkrétní lokalitě. Vzhledem k tomu, že raroi hnízdí v zemědělské, lidmi hojně využívané krajině, je pro vlastní ochranu důležité co nejvíce hnízd v průběhu hnízdění dohledat a následně zabezpečit jejich ochranu. Agrocenózy v oblasti východního Znojemska v současné době splňují kritéria ptačí oblasti a je žádoucí ji v této oblasti vyhlásit.

V období třetí periody monitoringu nedošlo téměř k žádnému pokroku ve věci zabezpečení rizikových úseků vedení vysokého napětí 22 kV, přitom nebezpečí úrazu elektrickým proudem považujeme nadále za nejvýznamnější ohrožující faktor. Za potenciální ohrožení lze nadále považovat i snahy o vypouštění ptáků z umělých odchovů různými subjekty.

Zpracovali: V. Beran, J. Hora, D. Horal, Z. Kučera

Koordinace: V. Beran

Monitoring zajistili:

PO Soutok – Tvrdonicko: D. Horal • Brněnsko, Břeclavsko (vč. PO Pálava, mimo PO Soutok – Tvrdonicko), Hodonínsko (vč. PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví): V. Beran, P. Berka, G. Čamlík, P. Štěpánek • Severní a střední Morava: V. Gahura, T. Koutný • Východní a střední Čechy: T. Bělka, V. Beran, J. Šifta, J. Vrána • Znojemsko (vč. PO Podyjí a PO Jaroslavické rybníky): V. Škorpíková, Z. Tunka, M. Valášek

Sokol stěhovavý ▪ *Falco peregrinus* ▪ Peregrine Falcon

Ptačí oblasti, v nichž je sokol předmětem ochrany: Broumovsko, Labské pískovce.

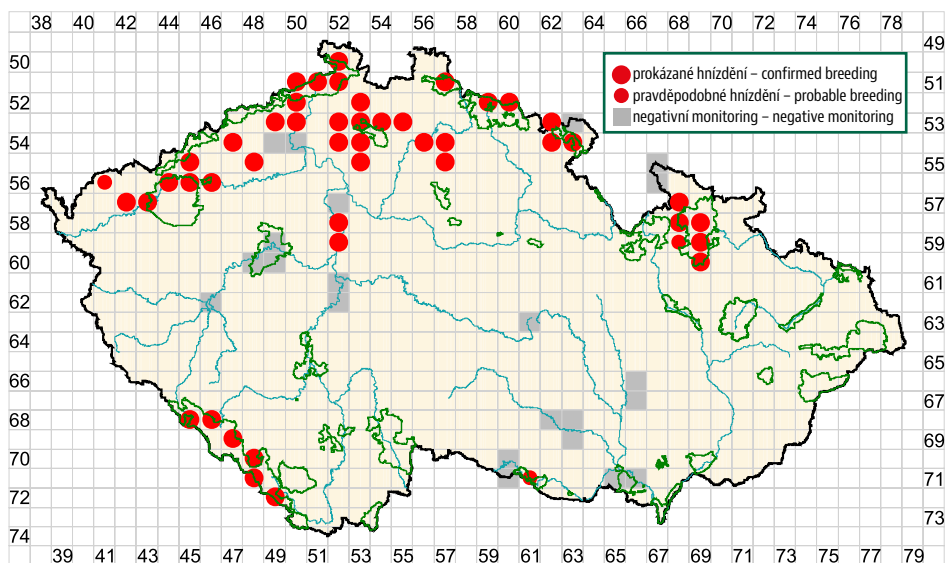
Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Doupovské hory, Jeseníky, Jizerské hory, Králický Sněžník, Krkonoše, Křivoklátsko, Podjízí, Šumava.

Nové poznatky

Evropský populační trend sokola stěhovavého byl i v období monitoringu pozitivní. Dochází k nárůstu populací v mnoha zemích napříč celou Evropou. V některých zemích již početnost překonala stavy před 2. světovou válkou (Velká Británie, Irsko, Nizozemsko), a to především díky kolonizaci urbánního prostředí. V Německu sokolí populace v roce 2013 dosáhla velikosti zhruba 1 200 párů. Přitom zhruba 400 párů hnízdilo na lidských stavbách (S. Kramer in litt.). Jak ukazují odečty kroužků hnízdících ptáků, německá populace je pro populaci v ČR klíčová. Stále výrazně oslabená je středo- a severoevropská stromová populace, která před 2. světovou válkou čítala zhruba 4 000 párů; k roku 2013 díky systematickým cíleným reintrodukčním aktivitám dosahovala cca 40 párů a stále vykazovala pozitivní trend (DEINET et al. 2013, J. Sielicky in litt.). Zajímavý je doklad o přesunu sokolí samice, která se vylíhla v roce 1993 ve Wisconsinu a jejíž ostatky byly nalezeny v roce 2008 ve Švýcarsku. Je to již několikátý doklad přeletu sokola ze Severní Ameriky do Evropy (DOOLITTLE et al. 2013). Pozornost i na našem území začala být také věnována zimujícím sokolům stěhovavým, neboť někteří z nich pravděpodobně přísluší severskému poddruhu *Falco peregrinus calidus*. Jednoznačný doklad o výskytu tohoto poddruhu z našeho území však do roku 2013 chybí (T. Bělka in verb.).

Metodika a rozsah monitoringu

V letech 2011–2013 každoročně kontroly známých a historických hnízdišť a dalších vhodných lokalit, zjišťování hnízdišť v době toku, sezení na snůšce a výchovy mláďat (předává-

Hnízdní rozšíření sokola stěhovavého na území ČR v letech 2011–2013.

Breeding distribution of the Peregrine Falcon in the Czech Rep. in 2011–2013.

ní potravy), v době vyvádění mláďat a při podzimním toku, zjišťování úspěšnosti hnízdění (podrobněji HLAVÁČ & BERAN 2006).

Monitoring zahrnoval:

1. Celoplošné systematické sledování ptačích oblastí, v kterých je sokol předmětem ochrany (Broumovsko, Labské pískovce).
2. Kontroly tradičních a dalších vhodných lokalit v ptačích oblastech, kde sokol hnízdí, ale není předmětem ochrany (Doupovské hory, Jizerské hory, Krkonoše, Jeseníky, Šumava).
3. Na zbylém území ČR kontroly historických hnízdišť a dalších potenciálně vhodných lokalit (CHKO Lužické hory, NP/PO Podyjí, CHKO Český ráj, CHKO Kokořínsko a Českolipsko, CHKO České středohoří, CHKO/PO Pálava, CHKO Křivoklátsko, Podkrušnohorská pánev, kaňon Berounky, dolní část kaňonu Sázavy a Vltavy a kaňon Jihlavy, Chvojnice a Oslavy, Praha, Plzeň), ověřování údajů o pozorováních naznačujících možné hnízdění.

V roce 2011 monitoring pokryl 58 čtverců, cca 5 500 km², v roce 2012 66 čtverců, cca 6 500 km² a v roce 2013 61 čtverců, cca 6 000 km². Během 3 let celkem 70 čtverců.

Výsledky monitoringu

V letech 2011–2013 došlo k dalšímu výraznému nárůstu počtu párů z počátečních 58 v roce 2011 na 67 v roce 2013. I nadále pokračoval nárůst v PO Jeseníky či v Podkrušnohorské pánvi. Překvapivě se také začala zahušťovat populace v PO Broumovsko. Naopak populace v PO Labské pískovce dále nerostla, je již zřejmě nasycená. Ve větší míře začaly být obsazovány lidské stavby, především v severozápadních Čechách. Tento způsob hnízdění započal již v minulém období monitoringu. V roce 2011 bylo na stavbách evidováno 5 párů, v roce 2012 7 párů a v roce 2013 6 párů (1 pár z roku 2012 zahnízdil v roce 2013 na skále). V roce 2013 bylo opět prokázáno hnízdění v Praze, kde sokoli hnízdili již v letech 1995–2001. Tentokrát ovšem sokoli zahnízdili na průmyslové stavbě na okraji, nikoliv na kostele v centru města.

Úspěšnost hnízdění byla i v tomto období poměrně nízká, obzvláště špatný byl rok 2013.

Výsledky monitoringu sokola stěhovavého v letech 2011–2013.

Results of the Peregrine Falcon monitoring in 2011–2013.

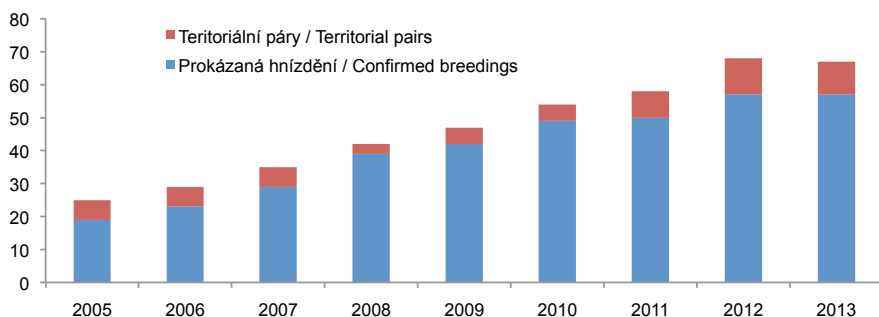
Zdroje dat – Data sources: BERAN a kolektiv 2012, 2013, unpubl.

Rok Year	Hnízdění Breeding		Teritoriální páry Territorial pairs	Počet vyvedených mláďat No. of fledged young
	prokázané confirmed	úspěšné successful		
2011	50	32	8	90+
2012	57	37	11	99+
2013	57	25+	10	55+

Vývoj populace v ČR

Od roku 2005 došlo ke ztrojnásobení počtu prokazatelně hnízdících párů sokola stěhovavého – z 19 párů v roce 2005 (HORA et al. 2010a) na 57 párů v roce 2013. Počet čtverců s prokázaným a pravděpodobným hnízděním vzrostl z 29 čtverců v letech 2005–2007 na 48 čtverců v letech 2011–2013. Ještě markantnější je srovnání hnízdění sokolů z let 1973–1977 a o 40 let později. Zatímco v letech 1973–1977 nebylo potvrzeno žádné hnízdění (ŠŤASTNÝ et al. 1987), v roce 2013 bylo nalezeno 57 hnízdících párů. Zdá se, že ně-

kteří hnízdní oblasti jsou již nasycené a počty párů se v nich již nezvyšují, některé dlouho obsazené lokality (Broumovsko) se stále ještě zahušťují a v dalších (např. Jeseníky) je zahušťování velmi dynamické a maximální kapacita v nich doposud pravděpodobně nebyla dosažena. I nadále dochází také k šíření do nových oblastí (ať již bývalých tradičních hnízdišť, jakým je Podyjí) či do zcela nových oblastí (stavby v Podkrušnohoří). Vzhledem k nedostatku vhodných skal jsou od roku 2009 také obsazovány průmyslové stavby, zatím především v severozápadních Čechách, postupně ale dochází k šíření tohoto způsobu hnízdění na východ. Na konci hodnoceného období již bylo obsazeno nejméně 1 hnízdiště i v Praze. V minulosti hnízdili sokoli ve městech na kostelích, nyní využívají výhradně průmyslové stavby. Úspěšné hnízdění je ale obvykle podmíněno instalací budek. Jak dokazují odečty kroužků dospělých sokolů, hnízdění na stavbách evidentně souvisí se stále rostoucí německou populací hnízdící na stavbách (jedná se o několik set hnízdicích párů). V roce 2013 bylo na výškových stavbách (elektrárny, teplárny, chemické závody) v Ústeckém kraji a v Praze prokázáno celkem 6 hnízdicích párů. Stromové hnízdění nebylo novodobě prokázáno a dříve publikované případy nelze považovat za spolehlivě doložené (HORAL & BĚLKA 2013). Podrobnější informace o vývoji populace publikovali HLAVÁČ & BERAN (2011), VOŘÍŠEK et al. (2006), HORA et al. (2010a, 2015).

Vývoj populace sokola stěhovavého na území ČR v letech 2005–2013.

Development of the Peregrine Falcon population in the Czech Rep. in 2005–2013.

Vývoj populace sokola stěhovavého v ptačích oblastech Labské pískovce, Broumovsko, Jeseníky a Šumava v letech 2005–2013.

Development of the Peregrine Falcon population in the Labské pískovce, Broumovsko, Jeseníky and Šumava SPAs in 2005–2013.

PO – SPA	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Labské pískovce	8	9	10	11	10	10	10	10	11
Broumovsko	3	4	3	3	5	4	3	5	7
Jeseníky	3	4	5	7	5	6	7	8	8
Šumava	2	2	2	5	5	6	6	7	6

Stav z hlediska ochrany přírody

Početnost sokola stěhovavého v ČR je limitována dostatkem vhodných hnízdních příležitostí (skály, výškové budovy). Zatímco vhodných skal již začíná být nedostatek, počet vhodných výškových staveb je mnohonásobně vyšší. Postupně dochází ke změně nároků na hnízdní prostředí, sokoli v současné době obsazují i drobné a lesem celkem zarostlé skalky a čím dál častěji také průmyslové budovy. Vzhledem ke stále stoupajícím počtům

(v roce 2016 už zjištěno 89 párů – VRÁNA & BERAN 2017) byl sokol stěhovavý v Červeném seznamu ptáků ČR přesunut z kategorie druhů kriticky ohrožených (ŠŤASTNÝ & BEJČEK 2003) do kategorie druhů ohrožených (ŠŤASTNÝ et al. 2017). Za hlavní ohrožující faktory lze i nadále považovat: vyrušování (turismus, horolezectví, lesní práce atd.), přímé pronásledování (především na lezecky a turisticky atraktivních místech) a nelegální vykrádání hnízd (i v tomto období opakovaně potvrzeno). Negativní vliv na populaci mají zřejmě i nadále úhyny na sloupech vysokého napětí a větrné elektrárny, ale k posouzení těchto rizikových faktorů nemáme dostatek údajů. I vypouštění uměle odchovaných ptáků považujeme za rizikové, neboť u ptáků vypuštěných v ČR nebylo prokázáno zapojení do reprodukce. Další vypouštění považujeme za zbytečné až škodlivé a důrazně ho nedoporučujeme (HLAVÁČ & BERAN 2011).

Ochrana by měla být založena především na intenzivním monitoringu, důsledné individuální ochraně jednotlivých hnízdíšť před veškerými možnými rušivými zásahy a osazení nejrizikovějších tras elektrických vedení 22 kV funkčními zábranami. Všechna tato opatření jsou průběžně plněna. Do praxe byly zavedeny nové typy bezpečnějších či bezpečnějších sloupů vysokého napětí, ale výměna nebezpečných sloupů vysokého napětí probíhá mnohem pomaleji, než bylo původně plánováno a je třeba začít tento problém řešit s větším úsilím. Každoročně také dochází na mnoha hnízdech k přijímání technických opatření na ochranu hnízdíšť (zákazy horolezení v době hnízdění, uzavírání turistických tras, stabilizace ohrožených hnízd). Jako velmi efektivní se ukázalo vytváření vhodných míst a zajišťování klidu v průběhu hnízdění na vhodných lidských stavbách. Budky výrazně zvyšují hnízdění úspěšnost a předběžné výsledky naznačují, že hnízdění úspěšnost párů na stavbách je vyšší než párů hnízdících na často rušených skalách.

PO Jeseníky a PO Šumava splňují kritéria pro zařazení sokola stěhovavého mezi předměty ochrany těchto ptačích oblastí. Doporučujeme tento krok učinit.

Zpracovali: V. Beran, J. Hora, Z. Kučera, J. Vrána

Koordinace: V. Beran

Monitoring zajistili:

PO Broumovsko: J. Vrána • PO Labské pískovce: P. Benda, V. Šena • PO Doupovské hory: V. Tejrovský • PO Jeseníky: T. Bělka, L. Hajný, T. Pospíšil, P. Šaj • PO Jizerské hory: Jakub Čejka, M. Pudil, J. Thelenová • PO Krkonoše: J. Vrána • PO Pálava: V. Beran, G. Čamlík • PO Podýjí: V. Škorpíková, M. Valášek • PO Šumava: J. Hruška, T. Lorenc, D. Melichar • Berounka (horní část kaňonu): J. Hruška, D. Melichar • CHKO České středohoří (část): V. Beran • CHKO Český ráj: K. Broulík, Z. Mrkáček • CHKO Moravský Kras: G. Čamlík • CHKO Žďárské vrchy: P. Mückstein • Chomutovsko: J. Círl • Jižní Morava: G. Čamlík, D. Horal • Kaňony řek Jihlavy, Chvojnice a Oslavy: V. Hlaváč • Karlovarsko: D. Melichar, M. Mimra, V. Teplý • CHKO Křivoklátsko: M. Tichai • Litvínovsko: M. Porteš • Mostecko – stavby: V. Beran • Okres Česká Lípa (včetně PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady a zasahujících částí CHKO České středohoří, CHKO Kokořínsko a CHKO Lužické hory): P. Kurka, J. Procházka (AOPK ČR) • Plzeň: J. Hruška • Praha: D. Rak • Sokolovsko: M. Horáková • Vltava a Sázava: Martin Strnad (část kaňonu obou řek), J. Procházka (AOPK ČR, spodní část kaňonu Vltavy), D. Rak, T. Kunca

Jeřábek lesní ▪ *Bonasa bonasia* ▪ Hazel Grouse

Ptačí oblasti, v nichž je jeřábek lesní předmětem ochrany: Beskydy, Boletice, Horní Vsacko, Jeseníky, Novohradské hory, Šumava.

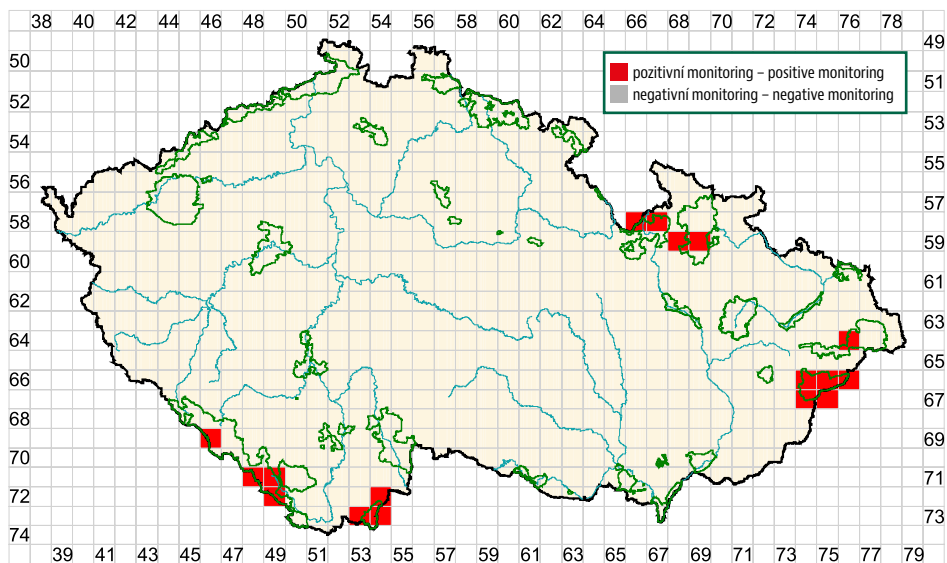
Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Hostýnské vrchy, Králický Sněžník, Krkonoše.

Nové poznatky

KLAUS & LUDWIG (2015) shrnuli výsledky výzkumu jeřábka lesního na Šumavě v letech 1972–2014 na území o rozloze 100 km². Hodnoty hustot kolísaly mezi 2,4 a 6,4 domovského okrsku/km². Až do roku 2010, tj. během 44 let, nebyl zaznamenán žádný statisticky významný úbytek, k němu však došlo v dalších letech v reakci na lesnické zásahy. Frekvence obsazenosti okrsků byla nejvyšší v biotopech s bohatým zastoupením olše (79 %), menší v biotopech s početnými břízami a/nebo lískami (64 %), pak s buky (59 %) a jeřábem (49 %). Nejdůležitějšími parametry byly hustota porostu (dohlednost 20–40 m), průměr měkkých dřevin v jehličnatých porostech (optimálně 5 %), pokryvnost borůvky (> 20 %) a struktura porostu. Důležitá jsou i mraveniště a ležící mrtvé dřevo.

Metodika a rozsah monitoringu

V roce 2013 monitoring proběhl v 5 z 6 ptačích oblastí, v kterých je jeřábek lesní předmětem ochrany (v PO Boletice proveden nebyl), a v NPR Králický Sněžník, avšak celkově v podstatně menším rozsahu než v letech 2007 a 2010. Na jaře se sčítání (přímá pozorování, registrace hlasových projevů a pobytových stop) uskutečnila na 39 pěších liniích o celkové délce 334,8 km a procházejících 16 čtverci, a to na jaře (II.–V.) na 235,1 km (27 linií) a na podzim (IX.–XII.) na 99,7 km (12 linií). Využity jsou také výsledky sčítání ptáků na 150 bodech na šumavském Poledníku (9 km², čtverec 6946).

Výsledky monitoringu jeřábka lesního v roce 2013.

Pozn.: Ve čtvercích 5866, 6676, 6946, 7254, 7353 a 7354 výskyt druhu zjištěn mimo termíny monitoringu.

Results of the Hazel Grouse monitoring in 2013.

Note: The species was recorded in squares 5866, 6676, 6946, 7254, 7353 and 7354 outside the regular period of monitoring.

Výsledky monitoringu

Ve všech ročních obdobích bylo napočítáno 27 jeřábků a 25 teritorií, tj. 0,7 teritoria/10 km. Nejvyšší hustoty byly zaznamenány v Beskydech. Naopak v PO Novohradské hory nebyl při cíleném monitoringu zaznamenán žádný jeřábek (mimo monitoring 7 ex.). Zatímco v PO Šumava byl na 100,7 km linií na jaře zjištěn jen 1 jeřábek, na podzim jich na 48,0 km bylo 7. Na Poledníku byl jeřábek zaregistrován na 3 (2%) bodech (HORA 2013b). Další

Výsledky sčítání jeřábka lesního v beskydské oblasti na jaře 2013.

Results of the Hazel Grouse census in the Beskydy area in the spring of 2013.

Oblast Area	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet ex. No. of individuals	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km
PO Beskydy	2	19,1	8	8	4,2
PO Horní Vsacko	6	35,5	7	5	1,4
Celkem – Total	8	54,6	15	13	2,4

Výsledky sčítání jeřábka lesního v jesenické oblasti na jaře 2013.

Results of the Hazel Grouse census in the Jeseníky area in the spring of 2013.

Oblast Area	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet ex. No. of individuals	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km
PO Jeseníky	1	9,5	1	1	1,1
Králický Sněžník	4	34,9	0	0	0
Celkem – Total	5	44,4	1	1	0,2

Výsledky sčítání jeřábka lesního v šumavské oblasti na jaře 2013.

Results of the Hazel Grouse census in the Šumava area in the spring of 2013.

Oblast Area	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet ex. No. of individuals	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km
PO Novohradské hory	4	35,4	0	0	0
PO Šumava	10	100,7	1	1	0,1
Celkem – Total	14	136,1	1	1	0,1

Výsledky sčítání jeřábka lesního na podzim 2013.

Results of the Hazel Grouse census in the autumn of 2013.

Oblast Area	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet ex. No. of individuals	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km
PO Horní Vsacko	1	7,3	1	1	1,4
PO Jeseníky	1	9,5	1	1	1,1
PO Šumava	6	48,0	7	7	1,5
Králický Sněžník	4	34,9	1	1	0,3
Celkem – Total	12	99,7	10	10	1,0

informace lze nalézt v textech ptačích oblastí, v nichž je jeřábek lesní předmětem ochrany (s výjimkou PO Boletice).

Vývoj populace v ČR

Tři roky monitoringu (2007, 2010 a 2013) nejsou pro stanovení trendu vývoje populace jeřábka na území ČR dostatečné. Tím spíše, že efektivita monitoringu je nízká a v roce 2013 monitoring proběhl v malém rozsahu. V PO Beskydy je početnost spíše stabilní a zřejmě zůstává na úrovni odhadu 127–175 párů, který pro období 2000–2006 stanovili JÚZOVÁ & KRUPA (2006). Stav druhu v PO Horní Vsacko lze obtížně hodnotit, zdá se však, že mírně klesají.

Populace v PO Jeseníky byla ohodnocena jako stabilní či mírně narůstající a odhadnuta nejméně na 100 párů. Malý rozsah monitoringu a negativní výsledky v roce 2013 i nízký počet teritorií zjištěných v letech 2007 a 2010 v PO Novohradské hory neumožňují aktualizovat odhad 30–40 párů z návrhu PO (ZASADIL 2002), ani stanovit trend změn početnosti. V letech 1972–2014 byly v západní části Šumavy na ploše 100 km² (600–1 253 m n. m.) stavy jeřábka po dlouhou dobu, až do roku 2010, stabilní, od roku 2011 však začaly hustoty klesat zejména v reakci na změny v prostředí způsobené nárůstem lesnických zásahů (KLAUS 2014, KLAUS & LUDWIG I. c.). Hnízdní rozšíření jeřábka v ČR zůstává stabilní. Mimo 3 hlavní oblasti, tj. Šumava – Novohradské hory – Blanský les, Moravskoslezské Beskydy – Javorníky – Vsetínské vrchy – Hostýnské vrchy – Bílé Karpaty (v posledních 2 oblastech vzácnější výskyt) a Jeseníky – Rychlebské hory – Králický Sněžník, jsou z dalších oblastí výskyty hlášeny jen vzácně, nejčastěji z Českomoravské vrchoviny (např. v roce 2013 opakovaně z Ranska; J. Čejka, portal.nature.cz) a Vodňanska, kde je tradiční lokalitou kopec Skočický hrad (naposledy 26. 2. 2012; F. Nosek in KLOUBEC et al. 2015).

Stav z hlediska ochrany přírody

Populace jeřábka lesního v ČR se nachází v příznivém stavu. Zásadním faktorem, který ovlivňuje výskyt a početnost druhu, je způsob lesnického hospodaření. Důležitá je podpora smíšených, věkově a prostorově různorodých porostů s mezerami a podpora pionýrských dřevin ve smrkových monokulturách. Opatření na ochranu a podporu jeřábka navrhli např. KLAUS & SEWITZ (2000), MÜLLER et al. (2009), KLAUS & LUDWIG (I. c.). Zejména na Šumavě má druh prospěch ze změn v porostech po orkánu Kyrill a následné gradaci kůrovce, a to i přes pokles, který po roce 2010 na studijní ploše zaznamenali KLAUS & LUDWIG (I. c.). Přístup k řešení následků gradace kůrovce, který v letech 2011–2013 zvolilo tehdejší vedení NP Šumava, ohrožoval celou řadu předmětů ochrany PO Šumava, včetně jeřábka (např. KLAUS 2012). Problémem je rostoucí rušení v porostech mimo cestní síť jak při sběru lesních plodů a hub, tak při hromadných sportovně-rekreačních akcích a zejména nezákonně provozovaných sportovních činnostech především v zimním období (skialpinismus, snowboarding i běžkové lyžování mimo vyznačené trasy). Velmi vysoké stavy praset divokých v oblastech výskytu jeřábka lesního zřejmě významně zvyšují predaci hnízd.

Zpracovali: J. Hora, D. Křenek, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Beskydy: D. Křenek, M. Škrott • PO Horní Vsacko: M. Škrott • PO Jeseníky: P. Šaj • PO Novohradské hory: T. Bodnár, J. Pykal • PO Šumava: J. Hora, A. Horová, M. Lazarovič, L. Vozábal • Králický Sněžník: T. Bělka, T. Diviš, M. Fejfar, V. Koza

Tetřívěk obecný ▪ *Tetrao tetrix* ▪ Black Grouse

Ptačí oblasti, v nichž je tetřívěk obecný předmětem ochrany: Jizerské hory, Krkonoše, Novodomské rašeliníště – Kovářská, Šumava, Východní Krušné hory.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Boletice, Doupovské hory, Labské pískovce, Libavá.

Nové poznatky

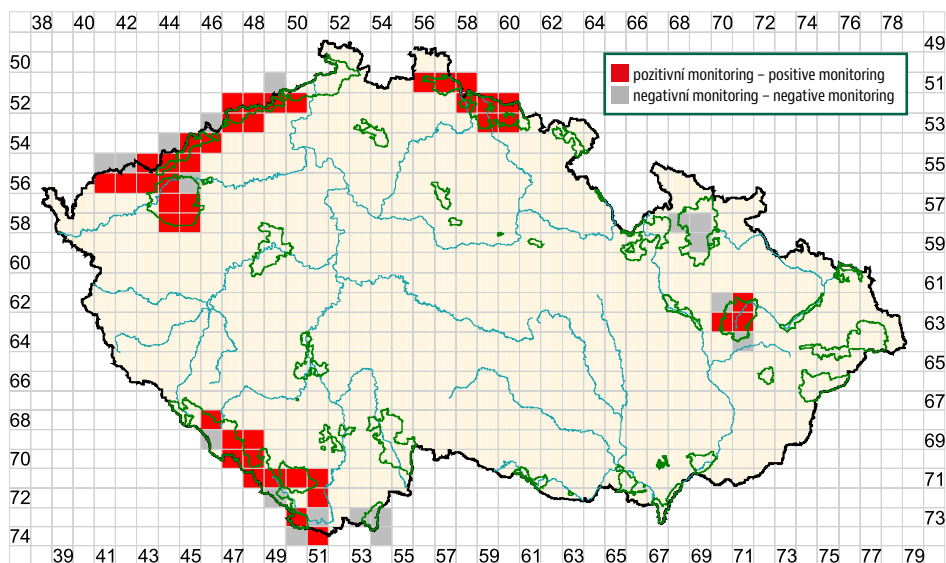
Přes mimořádné ohrožení a alarmující trend ve vývoji početnosti nebyla v ČR tomuto druhu věnována odpovídající pozornost. V rámci atlasu hnízdního rozšíření ptáků Krkonoš v letech 2012–2014 je popsán aktuální vývoj populace druhu v tomto pohoří, který začíná být mírně negativní (FLOUSEK et al. 2015). Okrajově se tetřívěkoví věnovali FOREJTEK et al. (2013) ve studii zaměřené na tetřevovité ptáky v česko-bavorském příhraničí. Historii výskytu tetřívka obecného v celých jižních Čechách zpracovali KLOUBEC et al. (2015).

Výzkum tetřívka obecného v zahraničí je mnohem obsáhlejší. Sledování možných vlivů klimatické změny na úspěšnost jeho reprodukce se věnovali BARNAGAUD et al. (2011). Negativní vliv větrných elektráren na tetřívka prokázali GRÜNSCHACHNER-BERGER & KAINER (2011) v Rakousku, negativní dopady zimních sportovních aktivit (zejména lyžování) na tetřívky v rakouských a švýcarských Alpách doložily práce stejných autorů (GRÜNSCHACHNER-BERGER & KAINER l. c.) a dále i BRAUNISCH et al. (2011). BOCCA et al. (2014) se věnovali zimním úkrytům tetřívků a jejich potravě v italských Alpách, GREGERSEN & GREGERSEN (2014) doložili s pomocí fotopastí celoroční význam tokanišť pro samce tetřívků.

Metodika a rozsah monitoringu

Jarní sčítání tokajících ♂♂ na tokaništích.

V roce 2011 proběhlo sčítání v době toku v 9 oblastech nacházejících se v 60 čtvercích. V letech 2011–2013 se uskutečnilo sčítání v době toku v Krušných horách (vč. PO Novo-

Výsledky monitoringu tetřívka obecného v roce 2011.

Results of the Black Grouse monitoring in 2011.

domské rašeliniště – Kovářská a PO Východní Krušné hory), na Šumavě (vč. PO Šumava, v PO Boletice se nesčítalo) a na modelové ploše v PO Jizerské hory. V tomto textu je hodnocen pouze monitoring z roku 2011, výsledky z dalších 2 let jsou vyhodnoceny v textech dotčených PO.

Výsledky monitoringu

V roce 2011 bylo kontrolou 9 oblastí zaznamenáno 480–481 ♂♂, přičemž nejvyšší stavy vykazují Krušné hory s 207 ♂♂, tj. 43 % celé populace v ČR. V ptačích oblastech, v nichž je tetřívka předmětem ochrany, bylo zjištěno celkem 373–374 ♂♂, tj. 78 % celostátní populace. V dalších 4 ptačích oblastech bylo napočítáno 59 ♂♂, přičemž v PO Labské pískovce už byli zastiženi jen poslední jedinci – 29. 3. 1 ♀ a 1 ♂ 11. 5. u Rájce (BENDA 2011b). Na 3 oblasti mimo ptačí oblasti (Jizerské hory, Krušné hory, Šumava) připadlo 48 ♂♂. Kontroly v Novohradských horách a Jeseníkách skončily s negativním výsledkem. V Českém lese a Slavkovském lese, kde se sčítání neuskutečnilo, byly přesto zaznamenány ojedinělé výskyty.

Výsledky monitoringu tetřívka obecného v roce 2011 a jejich porovnání s výsledky z let 2000, 2005 a 2008. Pozn.: Stav v PO Krkonoše v roce 2000 dodatečně zvýšen ze 103 na 111 ♂♂ a poté celkový stav v ČR ze 704–710 na 712–718 ♂♂.

Results of the Black Grouse monitoring in 2011 and a comparison with the results of 2000, 2005 and 2008.

Note: Number in the Krkonoše SPA in the year 2000 was additionally increased from 103 to 111 ♂♂ and the total national number afterwards from 704–710 to 712–718 ♂♂.

Oblast – Region	Počet ♂♂ – No. of ♂♂			
	2000	2005	2008	2011
Jizerské hory (vč. PO Jizerské hory)	83–89	68	104–107	53–54
PO Krkonoše	111	128	112	116
Krušné hory (vč. PO Novodomské rašeliniště – Kovářská a PO Východní Krušné hory)	316	253	214	207
Šumava (vč. PO Šumava a PO Boletice)	116	81	63	60
PO Doupovské hory	19	20	36	28
PO Jeseníky	4	0	0	0
PO Králický Sněžník	0	0	0	X
PO Labské pískovce	18	4	0	1
PO Libavá	21	29	34	15
PO Novohradské hory	19	5	3	0
Český les	4	0	2	X
Jindřichohradecko	0	0	X	X
Orlické hory	0	0	X	X
Slavkovský les	1	0	0	X
Žďárské vrchy	0	1	X	X
Celkem – Total	712–718	589	568–571	480–481

Vývoj populace v ČR

Stavy tetřívka obecného v ČR dlouhodobě klesají a zároveň pokračuje zmenšování a fragmentace plochy jeho rozšíření. Oproti roku 2000 poklesla v roce 2011 početnost druhu o třetinu. Počet čtverců, v kterých byl hnízdní výskyt tetřívka zaznamenán při mapování

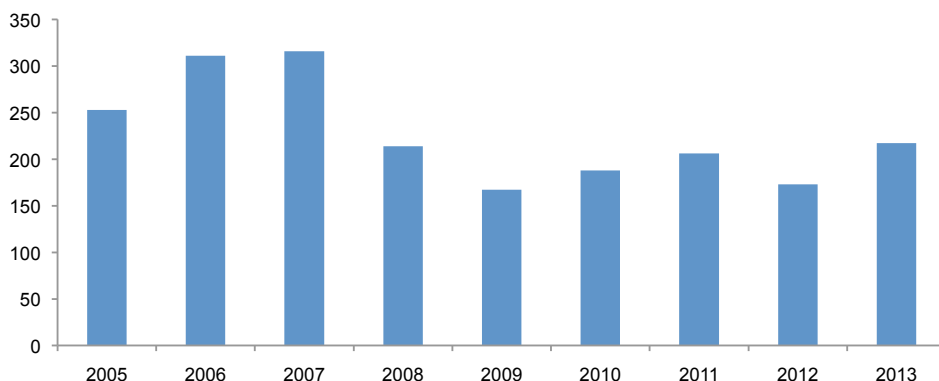
hnízdniho rozšíření ptáků v letech 1973–1977, 1985–1989 a 2001–2003, klesl ze 188 přes 95 na 62 čtverců (ŠTASTNÝ et al. 2006). V roce 2011 to bylo už jen 42 čtverců. Zbylo 8 oblastí s výskytem tetřívka a ve většině z nich je zaznamenáván úbytek druhu. Poměrně stabilní populace se k roku 2011 nacházela pouze v Krkonoších, kde se stavy mírně přesahující stovku tokajících ♂♂ mezi lety 2000 a 2011 výrazně nezměnily.

V Krušných horách byl zjištěn silný pokles v období 2000–2008, poté se tento trend (zřejmě krátkodobě) zastavil. V důsledku rozdílného vývoje biotopů obývaných tetřívkem v různých částech oblasti se zde výrazně mění prostorová distribuce druhu. Zajímavou skutečností je, že úbytek provází obě vyhlášené ptačí oblasti, zatímco mimo ně tento vývoj zaznamenán nebyl. K ústupu dochází ve východní a střední části pohoří, naopak na jeho západě počty tetřívků mírně stoupají. Na nepříznivém vývoji se podepisuje i protáhlý tvar území, kde jsou jednotlivé části tetřívčí populace od sebe značně vzdálené a mohou spolu komunikovat pouze omezeně. Je zde pozorován také zánik řady hromadných tokanišť, dominantní strategii představuje individuální tok.

Strmý pokles početnosti se projevil v Jizerských horách, kde byly v roce 2011 zjištěny téměř poloviční počty oproti roku 2008. Celková početnost se zde pohybuje kolem pěti desítek tokajících ♂♂. Jistou nadějí je zde možné spatřovat v propojení s oblastí Krkonoš a v deklarované i projevované vůli hospodařících subjektů na záchraně druhu pomocí péče o jeho biotop.

Pokles početnosti pokračuje i na Šumavě, i když se zřejmě zpomalil. Zatímco v západní části pohoří pomalu mizí i poslední roztroušený výskyt v oblasti velkých šumavských rašeliníšť, v jihočeské části k tak markantnímu poklesu nedochází a stavy tetřívků zde zůstávají stejné. Také v PO Boletice, která je vyhlášena na území stejnojmenného vojenského prostoru, došlo k poklesu. I zde je početnost velmi nízká, pohybuje se mezi 10–15 ♂♂. Obě oblasti výskytu – Šumava i Boletice – tvoří jeden celek a určitá omezená komunikace zde pravděpodobně probíhá.

Také obě další ptačí oblasti ve vojenských újezdech (Doupovské hory, Libavá) hostily i v roce 2011 velmi malé populace tetřívka. V Doupovských horách je již od roku 2000 zjišťováno s různými výkyvy kolem 30 ♂♂ v toku, na Libavě došlo mezi lety 2008 a 2011 k výraznému snížení z původních více než 30 ♂♂ na méně než polovinu. Zatímco v případě Doupovských hor můžeme doufat v alespoň minimální propojení s krušnohorskou populací, v případě Libavé se jedná o zcela izolovanou oblast, vysoce zranitelnou vůči náhodným nepříznivým jevům.

Vývoj populace tetřívka obecného v Krušných horách v letech 2005–2013 (počet ♂♂).

Population development of the Black Grouse in the Krušné hory Mts. in 2005–2013 (number of ♂♂).

K zániku populací v období 2008–2011 došlo s vysokou pravděpodobností ve 3 oblastech. V Novohradských horách nebyl během monitoringu v roce 2011 zaznamenán již žádný tetřívěk, podobná byla situace i v Českém lese a Slavkovském lese. V obou těchto oblastech však byli tetřívci náhodně pozorováni mimo období monitoringu. V Českém lese byl zjištěn tetřívěk 8. 5. 2013 v Boru u Tachova (K. Machač), ve Slavkovském lese byla ♀ pozorována 8. 11. 2013 u Rájce u Mariánských Lázní (P. Jaška).

Vzhledem k nízkým početnostem všech populací na území ČR však nelze očekávat, že by malé populace mohly být doplňovány z větších.

Stav z hlediska ochrany přírody

Situaci tetřívka v ČR v popisovaném období, důvody jeho ohrožení a možné řešení popsali FLOUSEK & VOLF (2012). Stav tohoto druhu v ČR lze bez nadsázky označit za kritický. Ani v jedné z oblastí nedosahuje početnosti zaručující dlouhodobé přežití, trendy jsou navíc ve všech oblastech výskytu v rámci střední Evropy velmi nepříznivé. Je známo, že tento druh přežívá v málo početných, izolovaných populacích poměrně dlouhodobě (desítky let) a že je v případě zlepšení podmínek schopen se rychle rozmnožit. Ovšem vzhledem k tomu, že nějaké plošné zlepšení nelze v našich podmínkách očekávat, je perspektiva tetřívka obecného v ČR spíše chmurná. Všechny populace jsou navíc ohrožené fragmentací a ochuzením genetické diverzity. SVOBODOVÁ et al. (2011) se tímto problémem zabývali se závěrem, že již v současnosti lze prokázat, že v ČR dochází nejen ke genetickému oddělení tří oblastí – Šumavy, Krušných hor a Krkonoš spolu s Jizerskými horami, ale patrně i v rámci jednotlivých pohoří (např. západní, centrální a východní subpopulace v Krkonoších).

Nejvýznamnějším faktorem, který stejně jako v předcházejících letech ovlivňoval i v období 2011–2013 stav populací tetřívka obecného v ČR, byly změny biotopu. Tyto změny probíhají zejména v severních pohraničních horských oblastech, ale i na Šumavě a ve vojenských prostorech ve vnitrozemí. V horách na severu území ČR, dříve ovlivněných imisním zatížením, se tetřívěk poměrně úspěšně adaptoval na rozsáhlé otevřené plochy holin po odumření druhotných smrkových porostů. Také druhové složení náhradních porostů melioračních dřevin lépe odpovídalo biotopovým nárokům druhu než jehličnaté monokultury. Po zlepšení stavu ovzduší jsou tato náhradní stanoviště znovu zalesňována, a to opět hlavně smrkem. Jeho výsadby rychle odrůstají, takže se velmi dynamicky mění prostředí. Velmi pravděpodobně rychleji než je průměrný věk tetřívků, takže se tito ptáci mohou vyskytovat v méně vyhovujících biotopech ještě několik let. Primárním prostředím tetřívka ve středních polohách bývala rašeliniště, která ovšem byla v minulosti zničena nebo degradována lesnickým hospodařením. K jejich obnově se přitom přistupuje mnohem pomaleji, než by bylo z hlediska účinné ochrany tetřívka třeba. Zejména v Krušných horách by bylo nutné proces revitalizace pojmout na významně větších plochách než v současnosti. Tento problém se týká také Jizerských hor, v menší míře i Krkonoš. V tomto národním parku je nejvýznamnějším ohrožujícím faktorem turistické a sportovní využití ploch klíčových pro životní cyklus tetřívka. Výstavba a provoz rekreačních objektů a lyžařských zařízení na těchto lokalitách a pohyb turistů, cyklistů a lyžařů na tokaništích či v místech zimního výskytu tetřívků ohrožuje další budoucnost druhu nejen v Krkonoších, ale i ve všech dalších horských oblastech.

Důvody kritického úbytku druhu na Šumavě nejsou zřejmé. Rozsáhlá rašeliniště nejsou tolik poškozena, k viditelným změnám prostředí zde nedochází. Vysvětlením je tak patrně celý komplex příčin, mezi které lze řadit vyšší návštěvnost, ústup od hospodaření na země-

dělské půdě a vyšší intenzita pastvy dobytka, sukcese na bývalých vojensky využívaných plochách, zvýšení predace prasetem divokým atd. Je také možné, že na tak rozsáhlém území již početnost populace klesla pod kritickou mez, která znemožňuje přirozenou komunikaci jedinců.

Změny spojené se zarůstáním v důsledku změny intenzity využití vojenských újezdů jsou pravděpodobně hlavním důvodem ohrožení malých zbytkových populací.

Zpracovali: J. Hora, J. Flousek, Z. Kučera, O. Volf

Monitoring zajistili:

Jizerské hory (vč. PO Jizerské hory): L. Dostál, K. Hanzlík, T. Klimovič, T. Korytář, M. Krestová, P. Menclová, M. Pudil, P. Šťastný, A. Vacátková, V. Vacek • PO Krkonoše: V. Berka, M. Blažek, T. Brejša, P. Čermák, M. Dvořák, J. Flousek, J. Hanuš, P. Havlíček, P. Hintner, K. Hochman, K. Hroch, P. Jindřišek, P. Jiříčka, F. Jon, A. Kobr, A. Kubát, P. Mach, J. Marek, Z. Novák, J. Patzelt, M. Prokop, A. Ramach, J. Rus, P. Slaviček, V. Svoboda, Jan Šimek, P. Urban, R. Vacek, B. Vašíček, O. Víhan, Petr Volf, J. Zapadlo, L. Zavřel, P. Zázvorka, M. Zděnek, J. Zilvar, M. Zrzavý a pracovníci LS Horní Maršov • Krušné hory (vč. PO Novodomské rašeliniště – Kovářská a PO Východní Krušné hory): V. Bejček, P. Benda, O. Bušek, V. Čeřovský, A. Hýlová, M. Chaloupka, E. Chvojková, L. Jandová, M. Ježek, M. Ježková, P. Jiskra, R. Juras, E. Knižátková, M. Kopečková, P. Kříž, T. Kunca, J. Matějů, V. Melichar, E. Mikolášková, M. Podrázský, F. Pojer, M. Porteš, J. Reif, P. Sova, P. Šimová, V. Tejrovský, V. Tomášek, R. Tuček, R. Vlček, J. Volf, O. Volf, J. Závora • Šumava (vč. PO Šumava a PO Boletice): E. Belotti, M. Drha, T. Lorenc, J. Mokřý, L. Pospíšil, D. Steinbachová, J. Šťastný, O. Vojtěch • PO Doupovské hory: O. Bušek, P. Jiskra, P. Krása, J. Matějů, V. Melichar, V. Tejrovský • PO Jeseníky: P. Šaj • PO Labské pískovce: P. Benda • PO Libavá: L. Beneš, J. Brlka, L. Janásek, J. Jeniš, V. Jeřábek, J. Kašpar, V. Kuchař, M. Šebela • PO Novohradské hory: H. Bednářová, J. Bureš, P. Bürger, J. Chlumský, J. Pykal, J. Veselá

Tetřev hlušec ▪ *Tetrao urogallus* ▪ Western Capercaillie

Ptačí oblasti, v nichž je tetřev hlušec předmětem ochrany: Beskydy, Šumava.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Boletice.

Nové poznatky

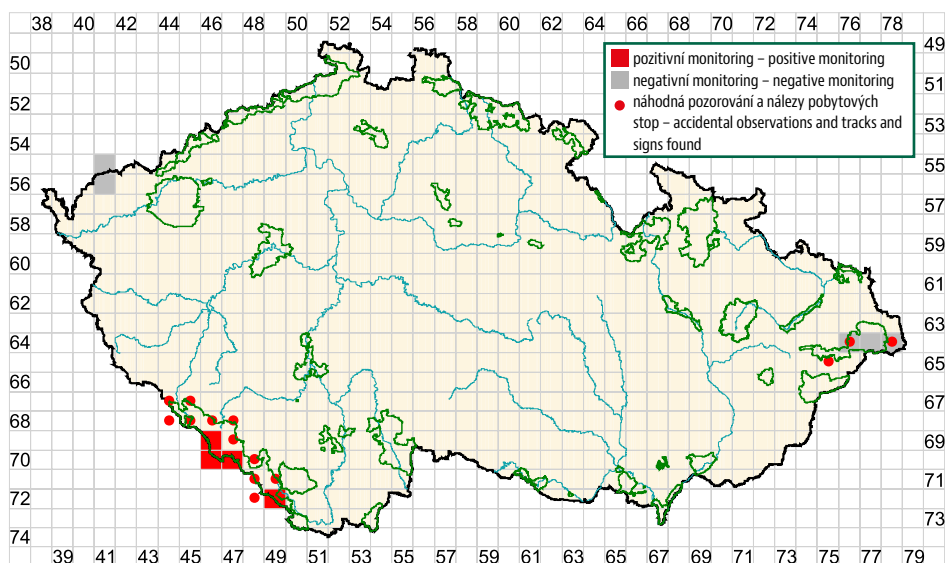
Problematickou tetřeva hlušce se zabývalo speciální číslo časopisu Vogelwelt, v němž se velká pozornost mimo jiné věnovala repatriačním projektům. Např. SIANO & KLAUS (2013) vyhodnotili úspěšnost projektů realizovaných v Německu od roku 1950, při nichž bylo vypuštěno více než 4 800 tetřevů, a KRZIWIŃSKI et al. (2013) představili metodu „Born to be free“, kdy jsou mláďata vysezena a odchovávána samicí v polopřirozených podmínkách.

Řadu informací, včetně doporučení jak pečovat o biotopy tetřeva, přináší také příručka Hlucháňovi-přátelský manažment lesa (KOLEKTIV AUTORŮ 2012). MIKOLÁŠ et al. (2015) vyhodnotili vliv intenzity lesnického hospodaření a turismu v rumunských Karpatech. Zatímco nízká intenzita selektivní těžby může mít na tetřeva pozitivní vliv, velkoplošné pasečné hospodaření a intenzivní turistika působí velmi negativně.

Metodika a rozsah monitoringu

PO Beskydy: V letech 2011–2013 registrace pozorovaných jedinců a pobytových stop celkem na 11 liniích o celkové délce 131,9 km od konce II. do poloviny IV. Na každé linii byla provedena 1 kontrola. V každém roce monitoring proběhl v jiné části PO: v roce 2011 6 linií (69,4 km) v oblasti Lysé a Travného, v roce 2012 3 linie (43,4 km) v oblasti Ropice, Slavíče a Velkého Polomu, v roce 2013 2 linie (19,1 km) v oblasti Smrku a Malého Smrku. Doplňkově registrace všech náhodných pozorování a nálezů pobytových stop.

PO Šumava: V letech 2011–2012 jarní sčítání ♂♂ a ♀♀ (pol. III. až pol. V.), v roce 2011 na tokaništích v oblasti Poledníku a Jeleního skoku (420 ha), Modravských slatí (532 ha) a Smrčiny-Hraničníku (345 ha) a v roce 2012 pouze v oblasti Stráže (6 ha). V roce 2013

Výsledky monitoringu tetřeva hlušce v letech 2011–2013.

Results of the Western Capercaillie monitoring in 2011–2013.

pouze sběr pobytových známek během zimního a jarního období v oblasti Smrčina – Hraničník, včetně přílehlé rakouské části území. Doplnkově celoroční registrace všech pozorování, včetně záznamů pobytových známek (stopy, peří, trus, oštipy, skořápky vajec, zbytky hnízda). Využity jsou i výsledky vyhledávání pobytových známek na ploše o rozloze cca 350 ha v oblasti Černé hory (PORKERT & HROMÁDKO 2014) a údaje o výskytu tetřeva zjištěné při monitoringu ptačích společenstev komplexů Smrčina – Hraničník, Plechý – Třístoličník a Poledník (HORA 2011, HORA 2013a, b).

Rolavsko: V roce 2011 4 kontroly (3. dekáda IV. a 3. dekáda V., 2. dekáda XI. a 3. dekáda XII.), 2012 4 kontroly (konec III., 2. dekáda IV., 2. dekáda V. a 1. dekáda XI.) a 2013 5 kontrol (konec III., 1. dekáda IV., 1. dekáda V., 3. dekáda X. a 2. dekáda XII.) na území o rozloze 1 200 ha.

Výsledky monitoringu

PO Beskydy: při monitoringu přítomnost tetřeva hlušce nebyla vůbec zaznamenána. Mimo monitoring bylo v celé CHKO Beskydy evidováno v roce 2011 11 záznamů výskytu tetřeva, v roce 2012 9 záznamů a v roce 2013 jen 3 záznamy (KŘENEK & KRUPA 2013).

V PO Šumava bylo při monitoringu v letech 2011–2012 zjištěno celkem 21 ♂♂ a 13–14 ♀♀. Mimo monitoring bylo v letech 2011–2013 z celého území PO nahlášeno celkem 81 ♂♂, 89 ♀♀ a 19 mláďat z 6 hnízdění a nalezena byla 2 hnízda. V III. 2011 bylo na Smrčině a Hraničníku zaměřeno více než 233 bodů s pobytovými znaky tetřeva (ČÍŽKOVÁ et al. 2011).

Rolavsko: všechny kontroly v letech 2011–2013 byly negativní.

Při monitoringu byl výskyt tetřeva zjištěn ve 4 z 9 čtverců. Při započítání náhodných pozorování a pobytových stop i mimo monitorované čtverce byl tetřev zaznamenán v 18 čtvercích, a to v 15 čtvercích na Šumavě a 3 čtvercích v Beskydech.

Výsledky sčítání tetřeva hlušce na tokaništích v modelových plochách v PO Šumava v letech 2011–2012. Results of the Western Capercaillie censuses at lekking sites in the model areas of the Šumava SPA in 2011–2012.

Rok Year	Rozloha (km ²) Area (km ²)	Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet ♀♀ No. of ♀♀	Celkem Total
2011	13,0	18	11	29
2012	0,06	3	2–3	5–6
Celkem – Total	13,06	21	13–14	34–35

Údaje o výskytu tetřeva hlušce v PO Šumava mimo monitoring v letech 2011–2013.

Data on the presence of the Western Capercaillie in the Šumava SPA outside the monitoring scheme in 2011–2013.

Rok – Year	Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet ♀♀ No. of ♀♀	Počet mláďat No. of young	Počet hnízd No. of nests
2011	16	16	19 (5, 4, min. 3, 3, 2×2)	1
2012	40	44	0	1
2013	25	29	0	0
Celkem – Total	81	89	19	2

Vývoj populace v ČR

Monitoring 2011–2013 potvrdil další pozvolný nárůst stavů i šíření tetřeva hlušce na Šumavě. Na základě genetické analýzy trusu, který byl sbírán na české i německé straně Šuma-

vy (vč. oblastí výskytu vně obou NP), byla velikost šumavské populace tetřeva stanovena na cca 500 jedinců (RÖSNER et al. 2014a). Předchozí odhad z roku 2011 byl 450–480 ex., z toho 300–350 ex. v obou NP (RÖSNER 2011). K roku 2013 byla početnost tetřeva v PO Šumava odhadnuta na 300–350 ex. (z toho v NP 250–270 ex. a mimo NP 50–80 ex.), mimo tuto PO 10–20 ex., z toho 4–10 ex. v PO Boletice. Myslivecká statistika pro NP Šumava uvádí v jednotlivých letech 2011–2013 217, 204 a 216 ex.

Populace tetřeva hlušce v Beskydech, tedy i v PO Beskydy, se již řadu let udržuje pod hranicí životaschopnosti. Její přežívání zřejmě závisí na přesunech jedinců ze Slovenska a z repatriačního projektu v polských Slezských Beskydech. Stav v PO Beskydy k roku 2006 byl odhadnut na 4–6 ♂♂ a 11–18 ♀♀, tj. celkem 15–24 ex. (JÚZOVÁ & KRUPA 2006), v letech 2012 a 2013 už jen 5–7 ex. (KŘENEK & KRUPA l. c.). Během 9 let monitoringu 2005–2013 byl výskyt tetřeva zaznamenán jen 7× (0,21 teritoria/10 km), z toho 5× trus (2006, 2009, 2010), 1× stopy (2005) a 1× pozorována ♀ (2007).

Pokračovaly reintrodukční projekty na Čerchově v Českém lese a na Šumavě (odchovna Mlynářovice) a v roce 2013 byla schválena výstavba odchovny pro tetřeva hlušce v Beskydech. Na Šumavě bylo v roce 2012 vybudováno nové vypouštěcí zařízení na lokalitě Bázum (Pažení).

Poznatky o vývoji a hlavních příčinách úbytku populace tetřeva hlušce na území CHKO Beskydy za období 1936–2013 shrnuli KŘENEK & KRUPA (l. c.). Historické změny a aktuální stav výskytu tetřeva hlušce v jižních Čechách popsali KLOUBEC et al. (2005).

Vývoj početnosti tokajících kohoutů tetřeva hlušce v prostoru Medvědí hory v PO Šumava (1,5 km²).
Development of the numbers of Western Capercaillie lekking males in the Medvědí hora area of the Šumava SPA (1.5 km²).

Rok – Year	2003	2004	2011
Počet ♂♂ – No. of ♂♂	5	7	6
Počet ♂♂/1 km ² – No. of ♂♂/1 km ²	3,3	4,7	4,0

Stav z hlediska ochrany přírody

Podle stochastického modelu (GRIMM & STORCH 2000) je šumavská populace tetřeva (500 ex. na české i německé straně Šumavy) stále na hraně dlouhodobého přežití. Nová studie ze Šumavy (RÖSNER et al. 2014b) opětovně potvrdila negativní vliv lidských, zejména rekreačních aktivit a doporučila v rámci péče o tetřeva vytvoření klidových území. V hodnoceném období 2011–2013 pokračovaly spory o způsoby řešení následků větrných a kůrovcových disturbancí i o další zpřístupňování NP Šumava. Přístup k řešení následků gradace kůrovce, který zvolilo tehdejší vedení NP Šumava, byl v rozporu s požadavky na ochranu tetřeva (např. HORA 2011, KLAUS 2012). I nadále byly při ochraně výsadeb používány opločky z drátěného pletiva, které jsou podle zahraničních zkušeností významnou příčinou mortality tetřeva. Probíhalo rovněž projednávání několika záměrů, které jsou v konfliktu s ochranou tetřeva, zejména „Regulační plán Propojení Klápa – Hraničník“, který má podle naturového hodnocení ve všech variantách vyjma nulové významný negativní vliv.

Příčiny nepříznivého stavu tetřeva hlušce v Beskydech shrnuli KŘENEK & KRUPA (l. c.). Jako zásadní problém identifikovali nedostatek vhodných biotopů. Nutná je změna hospodaření na stovkách hektarů porostů, a dokud nebudou vytvořeny kvalitní biotopy, dostatečně eliminován turistický ruch a tlumeny některé druhy predátorů (zejména prase divoké, kuna a liška), není účelné ani vypouštění jedinců. Ve vybraných územích (každý rok zhruba na ploše 30 ha) byly prováděny lesnické zásahy s cílem zlepšit biotop pro tetřeva. V roce

2013 byl schválen projekt Lesů ČR, s. p. „*Zlepšování biotopu a výstavba odchovny pro tetřeva hlušce*“. Lesy ČR ve spolupráci se Správou CHKO Beskydy vybraly asi 340 ha mladých smrčín v severní části PO Beskydy, kde se v letech 2014 a 2015 provedly intenzivní zásahy na podporu tetřevovitých (projekt OPŽP z fondů EU).

S cílem podpořit ochranu tetřeva hlušce v ČR ČSO v roce 2012 vyhlásila tento druh ptákem roku (MÁLKOVÁ et al. 2012).

Zpracovali: J. Hora, D. Křenek, Z. Kučera, T. Lorenc

Monitoring zajistili:

PO Beskydy: M. Krupa, D. Křenek • PO Šumava: M. Frencl, M. Hromádko, T. Lorenc, J. Porkert, pracovníci Správy NP Šumava a NP Bavorský les • Západní Krušné hory (Rolavsko): V. Tejrovský

Chřástal kropenatý ▪ *Porzana porzana* ▪ Spotted Crane

Ptačí oblasti, v nichž je chřástal kropenatý předmětem ochrany: Bohdanečský rybník, Žehuňský rybník – Obora Kněžičky.

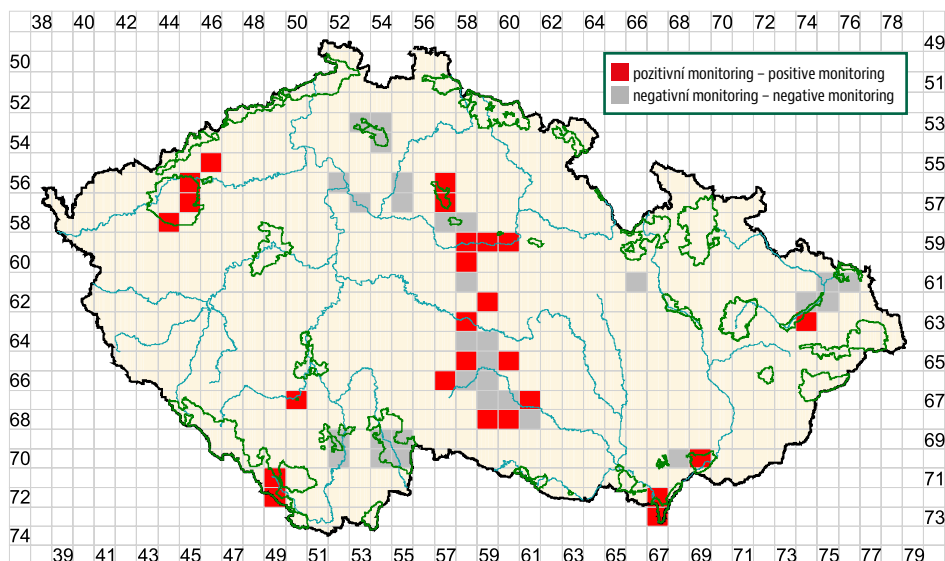
Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Boletice, Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Doupovské hory, Lednické rybníky, Poodří, Rožďalovické rybníky, Řežabinec, Soutok – Tvrdonicko, Šumava, Třeboňsko.

Nové poznatky

Analýza údajů z databáze Dánské ornitologické společnosti (DOF) a z mapování nejvýznamnější dánské lokality chřástala kropenatého, kterou provedli Fox et al. (2014), dokumentovala 2 vrcholy hlasové aktivity, a to v IV./V. a VI./VII. Při druhém vrcholu, který meziročně kolísá, jsou přítomni nově přilétuvší ptáci. Telemetrické sledování 3 ♂♂ a 1 ♀, kteří v roce 2013 přilétli v první vlně, ukázalo, že všichni 4 ptáci byli přítomni i v době druhého vrcholu hlasové aktivity, ale žádný ze ♂♂ se v té době už neozýval.

Metodika a rozsah monitoringu

Registrace volajících ♂♂ (1) při procházení vhodných biotopů se zastávkami 10–20 minut na bodech vzdálených od sebe 100–300 m podle charakteru lokality nebo (2) na bodovém transektu pokrývajícím více lokalit, s využitím dopravního prostředku k přesunu. Od 1. poloviny V. do konce VI., případně až do poloviny VII., 3–5 kontrol od soumraku do rozbřesku, nejlépe mezi 21.00 až 3.00 LEČ. Pokud se pták neozývá spontánně, doporučuje se použít k provokaci nahrávku hlasu. V roce 2011 probíhal monitoring ve 23 oblastech a zahrnoval celkem 158 rybníků, tůň a dalších mokřadů, nacházejících se v 55 čtvercích. Do hodnocení jsou zahrnuty nejvyšší počty volajících jedinců zaznamenané při kontrolách jednotlivých lokalit.

Výsledky monitoringu chřástala kropenatého v roce 2011.

Pozn.: Ve čtvercích 6374, 7267 a 7367 výskyt druhu zjištěn mimo termíny monitoringu.

Results of the Spotted Crane monitoring in 2011.

Note: The species was recorded in squares 6374, 7267 and 7367 outside the regular period of monitoring.

Výsledky monitoringu

Ze 158 lokalit bylo obsazeno 25 lokalit (15,8%) ve 22 (40,0%) čtvercích, při započítání údajů zaznamenaných mimo termíny monitoringu 30 lokalit (19,0%) ve 25 (45,6%) čtvercích. Registrováno bylo 50 stanovišť a při započítání výskytů, které byly zaznamenány mimo termíny monitoringu, 56 stanovišť. Ve 2 územích bylo potvrzeno hnízdění: v PO Soutok – Tvrdonicko na zaplavené louce v lokalitě Melambón 19. 5. vedoucí polesí Soutok J. Netík vyfotografoval dospělého ptáka s 2 kuřátky (D. Horal in litt.) a na Strašovském rybníku na Pardubicku pozoroval F. Štancl (in litt.) 25. 7. 5 juv.

Výsledky monitoringu chřástala kropenatého v roce 2011.

Pozn.: V závorkách jsou uvedeny celkové počty zahrnující i zjištění mimo termíny monitoringu.

Results of the Spotted Crane monitoring in 2011.

Note: Totals in parentheses also include birds recorded outside the regular monitoring period.

Oblast/lokalita Area/locality	Počet lokalit No. of localities	Počet obsazených lokalit No. of occupied localities	Počet ♂♂ No. of ♂♂
PO Bohdanečský rybník	1	1	6
PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky	2	0	0
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví	7	1	3
PO Českobudějovické rybníky: Vrbenské a Čejkovické rybníky	14	0	0
Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady	8	0	0
PO Doupovské hory	7	3	4
PO Heřmanský stav – Odra – Poolší	6	0	0
PO Poodří	23	0 (1)	0 (1)
PO Rožďalovické rybníky	6	5 (6)	18 (19)
PO Řežabinec	1	1	1
PO Soutok – Tvrdonicko	8	0 (3)	0 (4)
PO Šumava: Želnavské tůně a rozlity Lipna	1	1	2
PO Třeboňsko	23	0	0
Časlavsko	5	2	2
Mladoboleslavsko	5	0	0
Pardubicko: Strašovský rybník	1	1	3
Polabí: Mělnicko	9	0	0
Polabí: PR Týnecké mokřiny	1	1	1
Pražské pole, Chomutov	2	1	1
Vysočina 1: Havlíčkobrodsko	5	2	2
Vysočina 2: Jihlavsko	8	2	2
Vysočina 3: Třebíčsko	10	2	2
Vysočina 4: Želetavsko	5	2	3
Celkem – Total	158	25 (30)	50 (56)

Vývoj populace v ČR

Na základě výsledků monitoringu i dalších údajů (avif.birds.cz, NDOP) a s přihlédnutím ke skutečnosti, že část údajů se zřejmě týkala protahujících jedinců, lze populaci druhu

v ČR odhadnout na 60–100 párů; v letech 2001–2003 to bylo 40–80 párů (ŠTASTNÝ et al. 2006). Na 97 lokalitách kontrolovaných ve všech 3 letech 2005, 2008 a 2011 byly celkové zjištěné počty chřástala kropenatého poměrně stabilní, avšak obsazenost lokalit kolísala.

Dlouhodobé změny v rozšíření a početnosti chřástala kropenatého v jižních Čechách popsali KLOUBEC et al. (2015). Dříve byly hlavními jihočeskými hnízdními oblastmi Třeboňsko a Českokubějovicko, v poslední době se tam chřástal kropenatý vyskytuje jen vzácně a naopak lze pozorovat posun do vyšších poloh na Jindřichohradecko a hlavně na Šumavu.

Porovnání výsledků monitoringu chřástala kropenatého v roce 2005, 2008 a 2011.

Comparison of results of the Spotted Crane monitoring in 2005, 2008 and 2011.

Rok Year	Počet lokalit No. of localities	Počet a % obsazených lokalit No. and % of occupied localities				Počet ♂♂ No. of ♂♂	
		Při monitoringu During monitoring	%	Celkem Total	%	Při monitoringu During monitoring	%
2005	138	32	23,2	34	24,6	39	44
2008	183	34	18,6	36	19,7	48	50
2011	158	25	15,8	30	19,0	50	56

Porovnání výsledků monitoringu chřástala kropenatého na 97 lokalitách kontrolovaných ve všech třech letech 2005, 2008 a 2011.

Comparison of the results of the Spotted Crane monitoring at 97 localities checked in all three years 2005, 2008 and 2011.

Rok Year	Počet a % obsazených lokalit No. and % of occupied localities				Počet teritorií No. of territories	
	Při monitoringu During monitoring	%	Celkem Total	%	Při monitoringu During monitoring	Celkem Total
2005	32	33,0	34	35,1	39	44
2008	25	25,8	26	26,8	36	37
2011	19	19,6	22	22,7	40	44

Stav z hlediska ochrany přírody

Výsledky monitoringu ve všech 3 letech 2005, 2008 a 2011 potvrdily, že chřástal kropenatý je v ČR stále silně ohroženým druhem. V obou PO, v kterých je předmětem ochrany, je jeho stav nepříznivý. V PO Bohdanečský rybník v letech 2005–2013 odhad početnosti splnil kritérium pro PO (6 párů) jen v letech 2010 a 2011 (při monitoringu 4, resp. 6 ♂♂, odhady 10, resp. 8–10 párů), kdy úroveň hladiny vody v rybníku umožnila dostatečné zaplavení ostřicových luk během hnízdní sezóny. V PO Žehuňský rybník – Obora Kněžíčky nesplnil odhad početnosti kritérium pro PO ve stejném období ani jednou, přičemž v roce 2011 výskyt chřástala kropenatého nebyl vůbec zaznamenán. Kritérium ve všech 3 letech monitoringu naopak splnila PO Rožďalovické rybníky.

Opatření na podporu chřástala kropenatého by měla zahrnovat zamezení kolísání vody, udržování přirozených přechodů litorálu s ostřicemi, sítinami a dalšími mokřadními rostlinami v podmačené louce a zabránění šíření terestrických rákosin do těchto luk. Zkušenosti z praxe naznačují, že početnost může pozitivně ovlivnit řízený management spočívající v budování menších tůňek v přírodních sníženinách, musí však být spojeny s vlastní nádrží a je nutno nežádoucí porosty odstraňovat.

Zpracovali: J. Hora, Z. Kučera, L. Urbánek

Monitoring zajistili:

PO Bohdanečský rybník: T. Bělka, K. Čihák, I. Čiháková, V. Koza, M. Růžička • PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky: M. Jelínek, L. Urbánek, J. Vyskočil • PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví: G. Čamlík • PO Českobudějovické rybníky (Vrbenské a Čejkovické rybníky): J. Šebestian • PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady: M. Honců, J. Procházka (AOPK ČR), K. Šrubář • PO Doupovské hory: V. Tejrovský • PO Heřmanský stav – Odra – Poolší: M. Haluzík, M. Mandák • PO Poodří: K. Pavelka • PO Rožďalovické rybníky: Z. Smolík, F. Stránský, V. Šoltys • PO Řežabinec: J. Šebestian • PO Soutok – Tvrdonicko: D. Horal • PO Šumava (Želnavské tůně): L. Vozábal • PO Třeboňsko: V. Bartuška, J. Cepák, J. Hora • Čáslavsko: I. Kunstmüller • Mladoboleslavsko: J. Šifta • Pardubicko (Strašovský rybník): F. Štancl • Polabí – Mělnicko: P. Lumpe • Polabí – PR Týnecké mokřiny: M. Jelínek • Pražské pole, Chomutov: V. Tejrovský • Vysočina 1–4: I. Kunstmüller

Chrástal malý ▪ *Porzana parva* ▪ Little Crane

Ptačí oblasti, v nichž je chrástal malý předmětem ochrany: –.

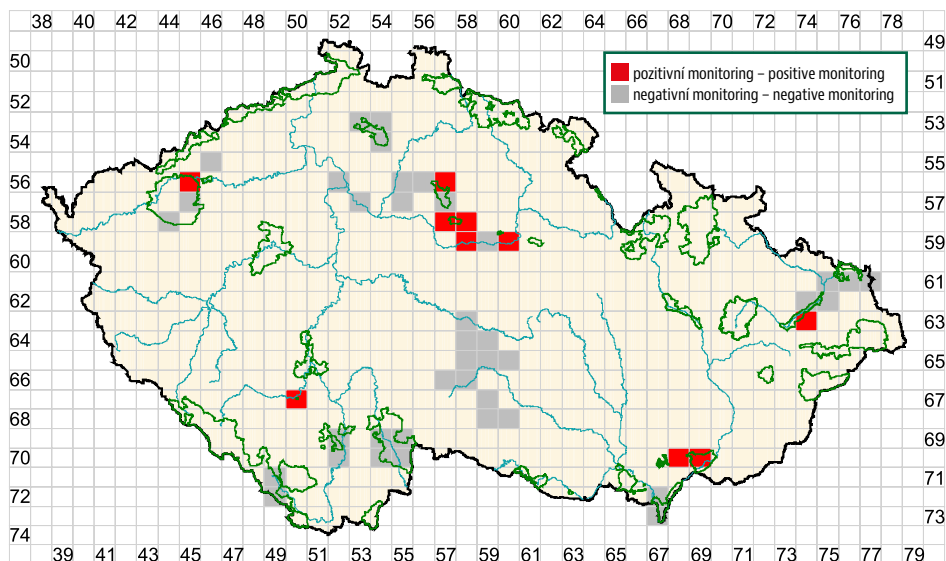
Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Bohdanečský rybník, Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Lednické rybníky, Poodří, Rožďalovické rybníky, Řežabinec, Žehuňský rybník – Obora Kněžičky.

Nové poznatky

JEDLIKOWSKI et al. (2014) zkoumali v severozápadním Polsku nároky na hnízdní biotop u chrástala malého a chrástala vodního. Hnízda chrástala malého (nalezeno 70 hnízd) byla nejčastěji umístěna v porostu orobince, většinou ve smíšené či staré vegetaci, jen vzácně v nové vegetaci. Hloubka vody na hnízdišti byla $48,5 \pm 2,25$ cm (10–100 cm), výška vegetace kolem hnízda kolem 80 cm, s téměř 40 % staré vegetace. Hnízda byla umístěna poblíž vodní hladiny a dále od keřů vrb.

Metodika a rozsah monitoringu

Registrace volajících ♂♂ (1) při procházení vhodných biotopů se zastávkami 10–20 minut na bodech vzdálených od sebe 100–300 m podle charakteru lokality nebo (2) na bodovém transektu pokrývajícím více lokalit, s využitím dopravního prostředku k přesunu. Tři až pět kontrol od poloviny IV. do konce VI., od soumraku do rozbřesku, nejlépe mezi 21:00 až 3:00 LEČ. Pokud se pták neozývá spontánně, je vhodné použít k provokaci nahrávku hlasu. V roce 2011 monitoring proběhl ve 21 oblastech a zahrnoval celkem 141 rybníků, tůní a dalších mokřadů, nacházejících se ve 49 čtvercích. Oproti roku 2008 nebyl proveden v PO Lednické rybníky, na Mutěnických a Hodonínských rybnících a Třebíčsku, naopak se uskutečnil na Vysočině na Havlíčkobrodsku, Jihlavsku a Želetavsku a na Mladoboleslavsku na 5 lokalitách (místo Červenského rybníku).

Výsledky monitoringu chrástala malého v ČR v roce 2011.

Pozn.: Ve čtvercích 6374, 7068 a 7069 výskyt druhu zjištěn mimo termíny monitoringu.

Results of the Little Crane monitoring in 2011.

Note: The species was recorded in squares 6374, 7068 and 7069 outside the regular period of monitoring.

Výsledky monitoringu

V roce 2011 byl výskyt chřástala malého zaznamenán alespoň při 1 kontrole na 7 (5,0 %) ze 141 lokalit, při započítání údajů zaznamenaných mimo termíny monitoringu na 10 lokalitách (7,1 %). Registrováno bylo 13 volajících ♂♂, při započítání výskytů zjištěných mimo termíny monitoringu 17 ♂♂. Obsazeno bylo 7 (14,3 %) čtverců, při započítání údajů mimo monitoring 10 (20,4 %) čtverců. Téměř 50 % z celkového počtu ♂♂ zjištěných při monitoringu i mimo jeho termíny bylo zjištěno v lokalitách v nymburském Polabí (PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky, PO Rožďalovické rybníky a PR Týnecké mokřiny). Mimo monitorované oblasti byl výskyt chřástala malého hlášen z 8 území, včetně PO Lednické rybníky a Mutěnických a Hodonínských rybníků (avif.birds.cz, NDOP). Populaci v ČR lze tak odhadnout na 30–35 párů.

Výsledky monitoringu chřástala malého v roce 2011.

Pozn.: V závorkách jsou uvedeny celkové počty zahrnující i zjištění mimo termíny monitoringu.

Results of the Little Crane monitoring in 2011.

Note: Totals in parentheses include also numbers recorded outside the regular monitoring scheme.

Oblast/lokalita Area/locality	Počet lokalit No. of localities	Počet obsazených lokalit No. of occupied localities	Počet ♂♂ No. of ♂♂
PO Bohdanečský rybník	1	1	1
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví	7	0 (2)	0 (3)
PO Českobudějovické rybníky: Vrbenské a Čejkovické rybníky	14	0	0
PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady	8	0	0
PO Doupovské hory	7	1	1
PO Heřmanský stav – Odra – Poolší	6	0	0
PO Poodří	23	0 (1)	0 (1)
PO Rožďalovické rybníky	6	1	1
PO Řezabinec	1	1	3
PO Soutok – Tvrdonicko	6	0	0
PO Šumava: Želnavské tůně a rozlityny Lipna	1	0	0
PO Třeboňsko	23	0	0
PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky	2	2	5
Mladoboleslavsko	5	0	0
Pardubicko: Strašovský rybník	1	0	0
Polabí: Mělnicko	9	0	0
Polabí: Týnecké mokřiny	1	1	2
Pražské pole, Chomutov	2	0	0
Vysočina 1 – Havlíčkovobrodsko	5	0	0
Vysočina 2 – Jihlavsko	8	0	0
Vysočina 3 – Želetavsko	5	0	0
Celkem – Total	141	7 (10)	13 (17)

Vývoj populace v ČR

Podle výsledků monitoringu a dalších údajů početnost chřástala malého v ČR mírně kolísá: v roce 2005 20–30 párů (HORA et al. 2010a), v roce 2008 25–35 párů (HORA et al. 2015) a v roce 2011 30–35 párů. Na lokalitách kontrolovaných ve všech 3 letech 2005, 2008 a 2011 byly zjištěné počty poměrně stabilní, avšak obsazenost lokalit kolísala. Jádrovou oblastí chřástala malého v ČR je nymburské Polabí, kde kromě PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky, PO Rožďalovické rybníky a PR Týnecké mokřiny byl výskyt hlášen z mokřadu u Milovic a z NPP Hrabanovská června u Lysé nad Labem (VAVŘÍK & FK ČSO 2013, 2014, avif.birds.cz). Nejvýznamnější lokalitou byl vždy Žehuňský rybník spolu s blízkým Dlouhopolským rybníkem s celkovým počtem 5–6 párů (2005 5–6, 2007 6, 2008 5 a 2011 5 párů). Poznatky o výskytu chřástala malého v jižních Čechách od 19. století shrnuli KLOUBEC et al. (2015).

Porovnání výsledků monitoringu chřástala malého v letech 2005, 2008 a 2011.

Comparison of the results of the Little Crake monitoring in 2005, 2008 and 2011.

Rok Year	Počet lokalit No. of localities	Počet a % obsazených lokalit No. and % of occupied localities				Počet ♂♂ No. of ♂♂	
		Při monitoringu During monitoring	%	Celkem Total	%	Při monitoringu During monitoring	Celkem Total
2005	138	5	3,6	7	5,1	11	14–15
2008	151	14	9,3	15	9,9	20	21
2011	141	7	5,0	10	7,1	13	17

Porovnání výsledků monitoringu chřástala malého na 71 lokalitách kontrolovaných ve všech třech letech 2005, 2008 a 2011.

Comparison of the results of the Little Crake monitoring at 71 localities checked in all three years 2005, 2008 and 2011.

Rok Year	Počet a % obsazených lokalit No. and % of occupied localities				Počet teritorií No. of territories	
	Při monitoringu During monitoring	%	Celkem Total	%	Při monitoringu During monitoring	Celkem Total
2005	5	7,0	7	9,9	11	14
2008	14	19,7	15	21,1	14	15
2011	7	9,9	12	16,9	13	17

Stav z hlediska ochrany přírody

I ve třetím období monitoringu bylo potvrzeno, že hnízdní stavy chřástala malého v ČR zůstávají celkem vyrovnané a pohybují se okolo 30 až 35 párů. Oprávněně je tedy tento druh řazen mezi druhy kriticky ohrožené. Žádné z monitorovaných území nesplnilo kritérium 6 párů, tradičně nejvýznamnější zůstává PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky. Opatření na podporu chřástala malého spočívají v ochraně litorálních porostů či v jejich obnově a také v cíleném vysekávání malých ploch v souvislých porostech rákosu a orobince.

Zpracovali: J. Hora, Z. Kučera, L. Urbánek

Monitoring zajistili:

PO Bohdanečský rybník: T. Bělka, K. Čihák, I. Čiháková, V. Koza, M. Růžička • PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví: G. Čamlík • PO Českobudějovické rybníky (Vrbenské a Čejkovické rybníky): J. Šebestian • PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady: M. Honců, J. Procházka (AOPK ČR), K. Šrubař • PO Doupovské hory: V. Tejrovský • PO Heřmanský stav – Odra – Poolší: M. Haluzík, M. Mandák • PO Poodří: K. Pavelka • PO Rožďalovické rybníky: F. Stránský • PO Řežabinec: J. Šebestian • PO Soutok – Tvrdonicko: D. Horal • PO Šumava (Želnavské tůně): L. Vozábal • PO Třeboňsko: V. Bartuška, J. Cepák, J. Hora • PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky: M. Jelínek, L. Urbánek, J. Vyskočil • Čáslavsko: I. Kunstmüller • Mladoboleslavsko: J. Šifta • Pardubicko (Strašovský rybník): F. Štancl • Polabí – Mělnicko: P. Lumpe • Polabí – PR Týnecké mokřiny: M. Jelínek • Pražské pole, Chomutov: V. Tejrovský • Vysočina 1–3: I. Kunstmüller

Chřástal polní ▪ *Crex crex* ▪ Corncrake

Ptačí oblasti, v nichž je chřástal polní předmětem ochrany: Boletice, Doupovské hory, Horní Vsacko, Jeseníky, Králický Sněžník, Krkonoše, Labské pískovce, Libavá, Orlické Záhoří, Šumava.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Beskydy, Bohdanečský rybník, Broumovsko, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Heřmanský stav – Odra – Poolší, Hostýnské vrchy, Jizerské hory, Křivoklátsko, Novodomské rašeliniště – Kovářská, Novohradské hory, Podyjí, Poodří, Soutok – Tvrdonicko, Třeboňsko, Východní Krušné hory, Žehuňský rybník – Obora Kněžičky.

Nové poznatky

Na 5. setkání skupiny pro ochranu chřástala polního (*BirdLife International Corncrake Conservation Team*) v roce 2015 v Plzni byly představeny současné znalosti o velikosti populací chřástala polního v Evropě, změnách početnosti a způsobech ochrany a jejich přínosech. Také byla přijata doporučení jak pro ochranu druhu, tak pro jeho monitoring a výzkum. Většina přednesených příspěvků byla publikována ve speciálním čísle časopisu *Vogelwelt* (136, 2016). KOFFIJBERG et al. (2016) vyhodnotili stav a trendy populace chřástala v Evropě a následují články popisující stav v řadě evropských států, mezi nimi i článek z ČR, hodnotící výsledky monitoringu na Šumavě a v Krkonoších (PYKAL & FLOUSEK 2016).

Od roku 2012 probíhal na území Plzeňského kraje v Českém lese a na Šumavě, v Karlovarském kraji ve Slavkovském lese a v okrese Cham v Bavorsku společný česko-německý projekt satelitní telemetrie chřástala polního. Projekt přinesl řadu zajímavých poznatků jak o chování ♂♂ na hnízdišti, na tahu i zimovišti (7 z 12 ♂♂ se satelitními vysílači dolétlo až do Afriky) – podrobně např. VLČEK & PEŠKE (2014) a VLČEK (2016).

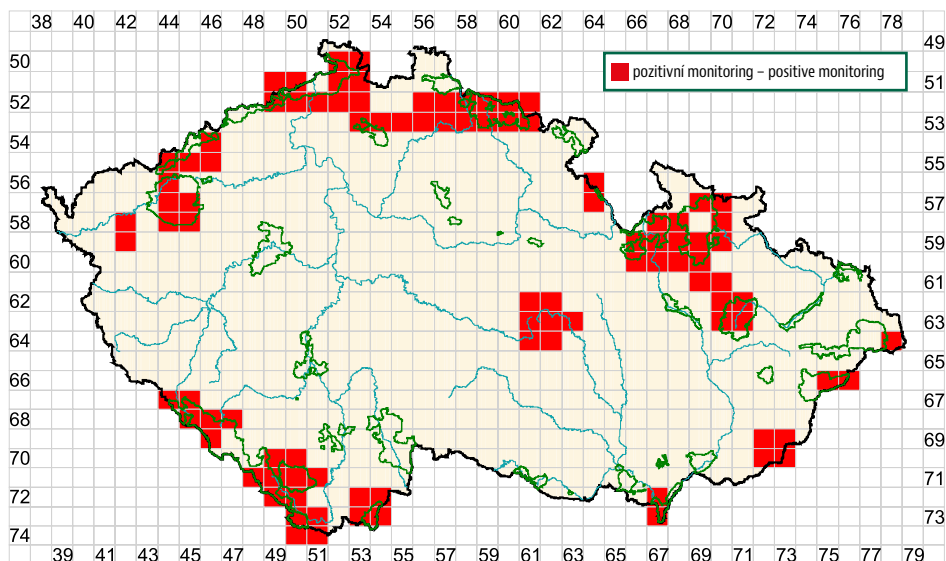
Metodika a rozsah monitoringu

Sčítání volajících ♂♂ v nočních hodinách (23:00–4:00 LEČ) na linii pěšky nebo s použitím automobilu (motocyklu, kola), se zastávkami na vhodných bodech. Nevolá-li žádný chřástal, použije se k provokaci nahrávka teritoriálního hlasu. Před, nebo po 2. sčítání také denní kontrola stavu pozemků v okolí linie. V roce 2011 se monitoring uskutečnil ve 24 oblastech (v 97 čtvercích), z toho ve 23 oblastech na 47 liniích o celkové délce 1 047,3 km a v PO Orlické Záhoří na celé ploše PO (903,9 ha). Ve 20 oblastech se na 829,5 km linií sčítalo 2×, ve 3 oblastech na 217,8 km jen jednou: PO Boletice 7 linií o délce 108,4 km, PO Krkonoše 4 linie o délce 66,1 km a PO Horní Vsacko 3 linie o délce 43,3 km. V PO Šumava byla nově provedena 2 sčítání (v polovině VI. a začátkem VII.; kvůli suchu nebyla vegetace koncem V. ještě dostatečně vysoká) v západní části Šumavy v okolí řeky Křemelne na ploše 68 km² (17 km² bezlesí) v 1. termínu a 90 km² (21 km² bezlesí) v 2. termínu.

Délky linií jsou měřeny bez úseků oboustranně lemovaných lesem a procházejících souvislou zástavbou. V ptačích oblastech Králický Sněžník, Krkonoše, Libavá monitoring proběhl rovněž v letech 2012 a 2013 a v PO Orlické Záhoří v roce 2012 (výsledky jsou hodnoceny v textech těchto PO).

Výsledky monitoringu

V roce 2011 bylo v 1. termínu v 20 oblastech na 829,5 km linií sečteno 555 ♂♂ a v 2. termínu na 807,1 km 563 ♂♂. V ptačích oblastech, v nichž je chřástal polní předmětem ochrany, bylo zjištěno 6,8, resp. 8,0 ♂/10 km, v ostatních oblastech 6,5, resp. 5,9 ♂/10 km.

Výsledky monitoringu chřástala polního v roce 2011.

Pozn.: Čtverce s negativními výsledky monitoringu nebyly zjištěny.

Results of the Corncrake monitoring in 2011.

Note: No squares with a negative record were registered.

Oprava: V mapě s výsledky monitoringu chřástala polního v roce 2008 (Příroda 33, str. 111) chybí 19 pozitivních čtverců: 5151, 5152, 5153, 5249, 5250, 5251, 5355, 5361, 6170, 6371, 6846, 7048, 7148, 7149, 7249, 7350, 7351, 7354, 7451.

Correction: 19 squares with positive monitoring are missing in the map with results of the Corncrake monitoring in 2008 (Příroda 33, p. 111).

Výsledky monitoringu v ptačích oblastech, v nichž je chřástal polní předmětem ochrany (bez ptačích oblastí Boletice, Horní Vsacko, Krkonoše a Orlické Záhoří) v roce 2011.

Pozn.: V 2. termínu 16 linií celkem 422,6km (jen 1 linie o délce 30,3km v PO Doupovské hory).

Results of monitoring in SPAs, where the Corncrake is the target species (not including Boletice, Horní Vsacko, Krkonoše and Orlické Záhoří SPAs) in 2011.

Note: Total of 16 lines and 422.6km in the 2nd term (only one line 30.3km in length in the Doupovské hory SPA).

Oblast Area	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet ♂♂ No. of ♂♂		Počet ♂♂/10 km No. of ♂♂ per 10 km	
			Termín – Term			
			1.	2.	1.	2.
PO Doupovské hory	2	52,3	44	11	8,4	3,6
PO Jeseníky	3	62,4	74	33	11,9	5,3
PO Králický Sněžník	1	21,0	34	41	16,2	19,5
PO Labské pískovce	5	135,2	48	76	3,5	5,6
PO Libavá	2	47,8	60	114	12,5	23,8
PO Šumava	4	125,9	44	61	3,5	4,8
Celkem – Total	17	444,6	304	336	6,8	8,0

V dalších 3 oblastech s jediným sčítáním na každé linii (nejsou uvedeny v tabulce) bylo na 217,8km napočítáno celkem 128 ♂♂: v PO Boletice v 2. dekádě V. až 1. dekádě VI. 37 ♂♂ a v 2. polovině VI. až 1. dekádě VII. 22 ♂♂, tj. 6,5, resp. 4,3 ♂/10km, v PO Horní Vsacko 18 ♂♂, tj. 4,2 ♂/10km a v PO Krkonoše 51 ♂♂, tj. 7,7 ♂/10km (v celém NP a jeho ochranném pásmu celkem 111 ♂♂). V celé PO Orlické Záhoří (903,9 ha) v 1. termínu 7 ♂♂ a v 2. termínu 15 ♂♂, tj. 7,7, resp. 16,6 ♂/10 km². V oblasti Křemelné v PO Šumava bylo v 1. termínu napočítáno 24 ♂♂ a v 2. termínu 19 ♂♂, tj. 3,5 ♂, resp. 2,1 ♂/10 km² a 14,1 ♂, resp., 9,0 ♂/10 km² bezlesí.

Výskyt chřástalů byl zaznamenán ve všech 97 čtvercích. V některých oblastech se počty ♂♂ mezi oběma sčítáními výrazně lišily, a to jak ve prospěch 1. termínu, tak ve prospěch 2. termínu. Výsledky monitoringu v ptačích oblastech, v nichž je chřástal polní předmětem ochrany, jsou komentovány v textech dotčených oblastí.

Výsledky monitoringu chřástala polního v dalších oblastech v roce 2011.

Pozn.: V 2. termínu v PO Beskydy 19,6km a ve všech oblastech celkem 383,8km.

Results of the Corncrake monitoring in other areas in 2011.

Note: 19.6km in the Beskydy SPA and total 383.8km in all areas in the 2nd term.

Oblast Area	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet ♂♂ No. of ♂♂		Počet ♂♂/10 km No. of ♂♂ per 10 km	
			Termín – Term			
			1.	2.	1.	2.
PO Beskydy + mimo PO	1	20,7	5	5	2,4	2,6
PO Novodomské rašeliníště – Kovářská	1	19,7	15	12	7,6	6,1
PO Novohradské hory + mimo PO	2	26,7	23	38	8,6	14,2
PO Soutok – Tvrdonicko	1	10,6	14	16	13,2	15,1
Bílé Karpaty	1	36,4	61	40	16,8	11,0
Českolipsko	1	31,4	17	15	5,4	4,8
Krušné hory: Jirkov	1	11,8	11	10	9,3	8,5
Orlické hory: Říčky	1	8,8	0	5	0	5,7
Podještědí	1	35,3	14	8	4,0	2,3
Rýmařovsko	1	49,6	24	31	4,8	6,3
Slavkovský les	1	16,0	14	29	8,7	18,1
Šumpersko	2	73,6	42	8	5,7	1,1
Žďárské vrchy	1	13,7	5	5	3,7	3,7
Železnobrodsko	1	30,6	6	5	2,0	1,6
Celkem – Total	16	384,9	251	227	6,5	5,9

Vývoj populace v ČR

Výsledky monitoringu chřástala polního v letech 2005, 2008 a 2011 dokumentují meziroční kolísání, přičemž maxima průměrných hodnot počtu volajících ♂♂ na 10 km linie byla dosažena v roce 2008. V jednotlivých oblastech však meziroční i sezónní kolísání mělo různý průběh. Nicméně výsledky z některých dlouhodobě sledovaných oblastí dokládají pokles početnosti. Na Šumavě, v Novohradských horách a Krkonoších po ná-

růstu v 90. letech 20. století byla zaznamenávána maxima v letech 1998–2003 a poté stavy klesaly ve shodě s rostoucí intenzitou zemědělství (PYKAL & FLOUSEK l. c.). Podobně tomu bylo i na Liberecku, kde odhadovaný počet chřástalů polních poklesl z 80–90 ♂♂ v roce 1995 na 45–50 ♂♂ v roce 2005 a na 25–30 ♂♂ v roce 2015 (PUDIL & TOMÁŠEK 2015).

Celková početnost v 10 PO, v nichž je chřástal polní předmětem ochrany, byla pro období 2011–2013 odhadnuta na 800–1 100 ♂♂ a v dalších 14–16 PO na 150–200 ♂♂, tj. celkem 950–1 300 ♂♂. Připočtou-li se významné oblasti mimo PO, ať už monitorované (viz tabulka) či do monitoringu nezařazené (Broumovsko, téměř celá Českomoravská vrchovina, Český les, Dačicko, Jindřichohradecko, Karlovarsko, Voticko aj.), platí odhad 1 700–2 000 párů z předchozího monitorovacího období (HORA et al. 2015). V centrální části Českomoravské vrchoviny bylo napočítáno v roce 2011 93 ♂♂ (1 821 km²), 2012 55 ♂♂ (1 778 km²), 2013 104 ♂♂ (1 529 km²), v letech 2008–2013 každoročně 46–104 ♂♂ (HRUŠKA & ČUTKA 2014).

Porovnání výsledků monitoringu v ptačích oblastech, v nichž je chřástal polní předmětem ochrany, a v dalších oblastech v letech 2005, 2008 a 2011 (počet ♂♂/10 km).

Pozn.: Hodnoceny jsou jen PO, v nichž se pravidelně sčítalo ve 2 termínech, výjma PO Labské pískovce s výrazně odlišnou délkou linií v roce 2005 oproti délkám v letech 2008 a 2011 (viz následující tabulka).

Comparison of monitoring results from the SPAs where the Corncrake is the subject of protection and from other areas in 2005 and 2008 (♂♂ per 10 km).

Note: Only those SPAs, in which the monitoring was realized in two terms are evaluated, excluding Labské pískovce SPA, where the length of lines counted in 2005 significantly differed from the lengths in 2008 and 2011 (see next table).

	1. termín – 1 st term			2. termín – 2 nd term		
	2005	2008	2011	2005	2008	2011
PO – SPAs	7,7	9,6	8,3	9,0	11,7	8,4
Ostatní oblasti – Other areas	5,1	7,0	6,5	4,8	6,6	5,9

Porovnání výsledků monitoringu chřástala polního v ptačích oblastech, v nichž je chřástal polní předmětem ochrany, v letech 2005, 2008 a 2011 (počet ♂♂/10 km).

Pozn.: V PO Králický Sněžník v letech 2005 a 2008 2 rozdílné dvojice linií, v roce 2011 jen 1 linie (viz text PO). V tabulce nejsou uvedeny 4 PO s odlišnou metodikou monitoringu.

Comparison of monitoring results from the SPAs, where the Corncrake is the target species in 2005, 2008 and 2011 (♂♂ per 10 km).

Note: Two different sets of lines in the Králický Sněžník SPA in 2005 and 2008, only one line in 2011 (see the text on SPA).

Four SPAs with other monitoring methods are not included in the table.

PO – SPA	Délka linií (km) Length of lines (km)			1. termín 1 st term			2. termín 2 nd term		
	2005	2008	2011	2005	2008	2011	2005	2008	2011
Doupovské hory	50,0	58,6	52,3	3,2	11,1	8,4	5,0	8,2	3,6
Jeseníky	66,9	38,7	62,4	6,7	5,4	11,9	6,4	12,9	5,3
Králický Sněžník	41,5	49,9	21,0	10,4	13,4	16,2	22,7	13,6	19,5
Labské pískovce	17,1	135,2	135,2	15,8	4,3	3,5	14,0	5,0	5,6
Libavá	47,8	47,8	47,8	12,8	11,7	12,5	11,7	19,2	23,8
Šumava	101,3	125,9	125,9	7,1	7,9	3,5	5,8	9,2	4,8
Celkem – Total	324,6	456,1	444,6	8,1	8,0	6,8	9,3	9,7	7,6
Bez PO Labské pískovce Without Labské pískovce SPA	307,5	320,9	309,4	7,7	9,6	8,3	9,0	11,7	8,4

Druhy přílohy I směrnice o ptácích

Porovnání výsledků monitoringu chrástala polního v dalších oblastech v letech 2005, 2008 a 2011 (počet ♂♂/10 km).

Pozn.: V roce 2011 v 2. termínu v PO Beskydy 19,6km a ve všech oblastech celkem 383,8km.

Comparison of the Corncrake monitoring results from other areas in 2005, 2008 and 2011 (♂♂ per 10 km).

Note: 19.6km in the Beskydy SPA and total 383.8km in all areas in the 2nd term of 2011.

Oblast Area	Délka linií (km) Length of lines (km)			1. termín 1 st term			2. termín 2 nd term		
	2005	2008	2011	2005	2008	2011	2005	2008	2011
PO Beskydy + mimo PO	19,2	20,7	20,7	1,0	5,3	2,4	3,1	3,4	2,6
PO Novodomské rašeliníště – Kovářská	21,8	19,7	19,7	10,1	9,1	7,6	10,1	7,6	6,1
PO Novohradské hory + mimo PO	26,7	26,7	26,7	10,5	15,4	8,6	15,0	18,8	14,2
PO Soutok – Tvrdonicko	10,6	10,6	10,6	12,3	7,5	13,2	7,5	0,9	15,1
Bílé Karpaty	26,7	36,4	36,4	16,5	10,4	16,8	8,2	8,5	11,0
Českolipsko	34,5	31,4	31,4	7,2	5,4	5,4	3,2	3,5	4,8
Krušné hory: Jirkov	11,2	11,8	11,8	10,7	12,7	9,3	9,8	11,0	8,5
Orlické hory: Říčky	8,2	8,2	8,8	2,4	1,2	0	6,1	7,3	5,7
Podještědí	35,3	35,3	35,3	4,8	8,2	4,0	4,2	2,8	2,3
Rýmařovsko	36,0	39,4	49,6	0	4,8	4,8	0,3	5,6	6,3
Slavkovský les	20,3	16,0	16,0	3,9	14,4	8,7	5,4	26,2	18,1
Šumpersko	87,2	81,9	73,6	1,8	2,6	5,7	3,6	3,1	1,1
Žďárské vrchy	15,4	13,7	13,7	1,3	2,9	3,7	0,6	2,9	3,7
Železnobrodsko	30,6	30,6	30,6	1,6	7,5	2,0	0,3	4,9	1,6
Celkem – Total	383,7	382,4	384,9	5,1	7,0	6,5	4,8	6,6	5,9

Stav z hlediska ochrany přírody

Populace chrástala polního v ČR se po celé období monitoringu od roku 2005 nachází v příznivém stavu. Stavby meziročně kolísají, místy však dochází i k poklesu početnosti, zejména v důsledku intenzivního hospodaření na trvalých travních porostech.

Při seči s použitím moderní mechanizace s velkým záběrem a rychlou pojezdovou rychlostí mizí na velkých plochách ve velmi krátké době vegetační kryt a je ničeno množství hnízd s vejci i mláďat. Vhodná stanoviště, zejména v podhorských oblastech a pahorkatinách, zanikají kvůli rozšiřující se intenzivní pastvě. Na druhé straně má negativní vliv i upouštění od hospodaření či ve vojenských újezdech snížení intenzity výcviku. K ztrátě biotopů také dochází při záborech lučních biotopů při rozvoji obcí, výstavbě rekreačních a sportovních areálů, větrných a fotovoltaických elektráren aj. K tomu je třeba připočítat mortalitu při kolizích s dopravními prostředky, dráty a pletivovými oploceními a způsobené predací. Významný negativní vliv má i hluk z komunikací s intenzivní dopravou.

Již od roku 2004 funguje v rámci Programu rozvoje venkova agroenvironmentální opatření (AEO) „Ptačí lokality na travních porostech – hnízdiště chrástala polního“, které mimo jiné stanovuje termín první seče na půdním bloku po 15. srpnu. V roce 2011 bylo AEO zavedeno na 11 269 ha z nabídky 25 323 ha půdních bloků (ZÁMEČNÍK & VLČEK 2015). AEO pro chrástala polního je však zemědělci preferováno především mimo VZCHÚ. V CHKO a NP totiž dávají přednost AEO pro extenzivní louky a pastviny, které má výhodnější podmínky při prakticky stejné finanční dotaci. Monitoring přínosu AEO, který proběhl v letech

2009–2011 v PO Králický Sněžník, prokázal, že přihlášené půdní bloky ♂♂ chřástala obsazovali přednostně pro obě hnízdění. Současně byly ověřované možnosti ochrany hnízdišť ponecháním části půdního bloku s volajícím ♂ do poloviny VIII. Tento model ochrany může vhodně doplňovat stávající model ochrany za předpokladu, že velikost ponechané plochy bude alespoň 3 ha (ZÁMEČNÍK & ČÍŽKOVÁ 2012). S cílem sjednotit přístup k problematice posuzování zásahů do biotopu chřástala polního mezi jednotlivými regionálními pracovišti AOPK ČR vznikly metodické listy „Posuzování zásahů ovlivňujících populaci chřástala polního (*Crex crex*) na území ČR“ (KOUBOVÁ 2012).

Usnesení 5. setkání skupiny pro ochranu chřástala polního v Plzni (BIRDLIFE INTERNATIONAL CORNCRAKE CONSERVATION TEAM 2016) předkládá doporučení pro ochranu chřástala polního, jeho monitoring a výzkum i přehled metod pro zajištění jeho hnízdní úspěšnosti.

Zpracovali: J. Hora, Z. Kučera, J. Pykal

Monitoring zajistili:

PO Boletice: J. Havlíček, V. Kubelka, L. Lešák, J. Vítovský • PO Doupovské hory: Pavel Homolka†, Petr Homolka, L. Jeřábková, P. Jiskra, J. Matějů, V. Oušková, E. Vojtěchovská • PO Horní Vsacko: M. Škrott • PO Jeseníky: M. Glacner, P. Šaj • PO Králický Sněžník: R. Chaloupek • PO Krkonoše: J. Bašta, T. Diviš, J. Fišera, J. Flousek, Z. Flousková, J. Franc, J. Grúz, J. Harčarik, L. Harčariková, V. Horáková, J. Hřebačka, M. Jakoubek, T. Janata, F. Krahulec, M. Lubas, K. Pohodková, O. Ptáčková, M. Skalka, A. Svobodová, I. Špatenková, J. Zahradníková • PO Labské pískovce: P. Bauer, P. Benda, V. Sojka, V. Šena • PO Libavá: R. Kočvara, V. Koutecká, Z. Polášek • PO Orlické Záhoří: J. Bartoníček, K. Čihák, B. Droz, O. Dušek, K. Hromádko, M. Hromádko, L. Klečková, J. Kult, M. Pátková, D. Rešl, A. Rulfová, J. Schovánek, V. Sládeček, T. Sládek, O. Šreibr, T. Telenský, L. Turčoková, M. Vymazal • PO Šumava: P. Bürger, T. Lorenc, J. Pykal, J. Šebestian, Jiří Vlček • PO Beskydy: D. Křenek • PO Novodomské rašeliníště – Kovářská: V. Tejrovský • PO Novohradské hory (část mimo PO): P. Bürger, J. Pykal, J. Šebestian • PO Soutok – Tvrdonicko: D. Horal • Bílé Karpaty: J. Sviečka • Českolipsko: K. Šrubař • Krušné hory (Jirkov): V. Tejrovský • Orlické hory (Říčky): M. Hromádko, J. Kult, J. Porkert, O. Šreibr • Podještědí: M. Lubas • Rýmařovsko: M. Glacner • Slavkovský les: P. Volf • Šumpersko: M. Vavřík • Žďárské vrchy: J. Příhoda • Železnobrodsko: L. Jasso

Jeřáb popelavý ▪ *Grus grus* ▪ Common Crane

Ptačí oblasti, v nichž je jeřáb popelavý předmětem ochrany: Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Rožďalovické rybníky.

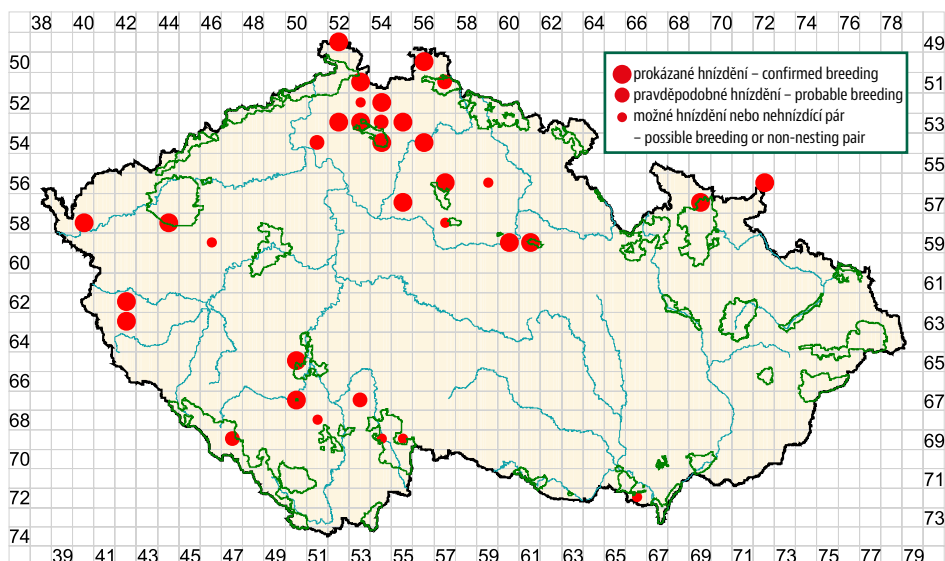
Další ptačí oblasti s hnízděním nebo hnízdními výskyty v letech 2011–2013: Bohdanečský rybník, Doupovské hory, Jeseníky, Jizerské hory, Labské pískovce, Lednické rybníky, Šumava, Třeboňsko, Údolí Otavy a Vltavy, Žehuňský rybník – Obora Kněžičky.

Nové poznatky

Populace jeřába popelavého ve střední Evropě stále roste a postupuje stále více na západ, jak vyplynulo z příspěvků konference Evropské pracovní skupiny pro jeřába popelavého (*European Crane Working Group*) v Gallocantě, Španělsko, v roce 2014. Jednalo se tam rovněž o oprávněnosti vzniku 3 nových druhů (dosud poddruhy jeřába popelavého – j. p. východní *G. g. lilfordi*, j. p. zakavkazský *G. g. archibaldi*, j. p. tibetský *G. g. korelovi*), změnách chování při migraci, kdy vznikají nové trasy a výrazně se zvyšují počty na vnitrozemských shromaždištích, a řešil se narůstající konflikt se zemědělci při vzrůstajících počtech jeřábů na shromaždištích a zimovištích. Jeřábi obsazují v hnízdní době stále častěji i další typy biotopů, v severním Německu pokračuje vyhledávání malých podmáčených depresí uprostřed polí (MEWES 2010) a v ČR začínají jeřábi více vyhledávat rašeliníště a podmáčené olšiny, což jim umožňuje obsazovat nové lokality (TICHÁČKOVÁ 2013).

Metodika a rozsah monitoringu

Jeřábi se sledují ve 4 obdobích hnízdního cyklu. V III. a začátkem IV. se hledají a kontrolují hnízdní okrsky, jeřábi jsou v této době poměrně nápadní a vyskytují se často na otevřených plochách. Ve druhé fázi během IV. až začátkem V., kdy probíhá inkubace vajec, lze pozorovat jen 1 ptáka. Pozorování obou ptáků znamená nehnízdící pár. V. a VI. patří výchově

Hnízdní rozšíření jeřába popelavého na území ČR v letech 2011–2013.

Breeding distribution of the Common Crane in the Czech Rep. in 2011–2013.

mláďat, ptáci z lokality prakticky zmizí a ukrývají se s mláďaty na nepřístupných místech nebo v lese. Lze je pozorovat pouze výjimečně, když vycházejí na otevřené plochy, např. louky nebo otevřené mokřady. Čtvrtá fáze je nejjednodušší – po vzletnosti mláďat se zdržuje rodina na polích a loukách nedaleko hnízdiště a lze tak relativně snadno doložit nejen přítomnost hnízdního páru, ale i úspěšnost hnízdění.

Jeřábi se monitorují pravidelně každým rokem na celém území ČR, což zajišťuje Skupina pro výzkum a ochranu jeřába popelavého v ČR. Prokázané hnízdění je dokladováno nálezem hnízda nebo pozorováním mláďat, pravděpodobné hnízdění předpokládá hnízdění na základě typického chování v obsazeném teritoriu (výskyt po celou hnízdní sezónu, pozorování 1 ptáka v období sezení na vejcích, chování páru odpovídající vodění mláďat, ačkoliv ta nebyla přímo pozorována), teritoriální páry jsou řazeny do kategorie možné hnízdění a nehnízdící páry.

Výsledky monitoringu

V letech 2011–2013 byly teritoriální páry jeřábů zaznamenány ve 21 oblastech a v 34 čtvercích, tj. 5,4 % z počtu čtverců na území ČR. Počet teritoriálních párů byl v daném období

Výsledky monitoringu jeřába popelavého v letech 2011–2013.

Results of the Common Crane monitoring in 2011–2013.

1 – prokázané hnízdění; 2 – pravděpodobné hnízdění; 3 – možné hnízdění nebo nehnízdící pár

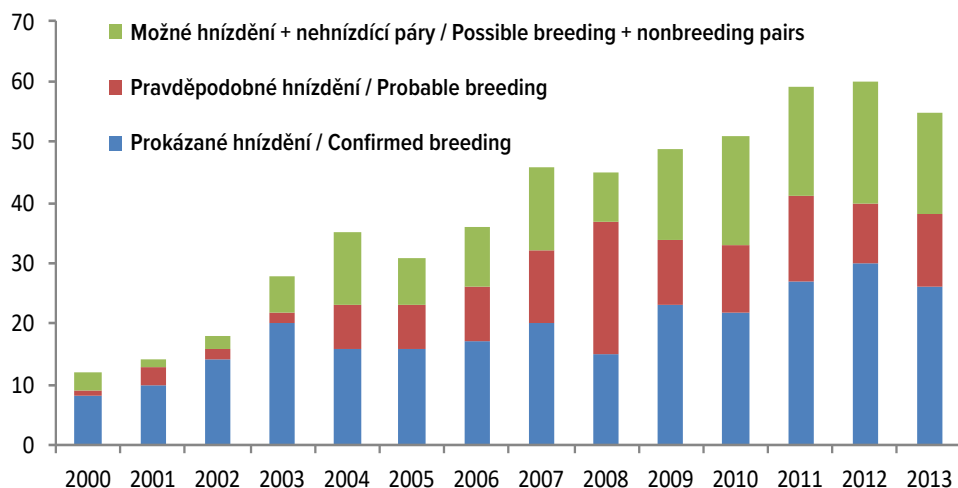
1 – confirmed breeding; 2 – probable breeding; 3 – possible breeding or non-nesting pair

Oblast Area	2011				2012				2013			
	1	2	3	Σ	1	2	3	Σ	1	2	3	Σ
Českolipsko (vč. PO)	11	7	3	21	11	5	7	23	8	8	8	24
PO Rožďalovické rybníky (Kopidlno)	1	2	3	6	1	2	3	6	1	1	2	4
PO Bohdanečský rybník a Pardubicko		1	2	3	2		1	3	2			2
PO Doupovské hory	1			1		1		1			1	1
PO Jeseníky	1			1	1			1	1			1
PO Jizerské hory	1			1		1		1		1		1
PO Labské pískovce (Šluknovsko)	3			3	3			3	3			3
PO Šumava			1	1			1	1			1	1
PO Třeboňsko			2	2			1	1			1	1
Český ráj	1			1	1			1	1			1
Frýdlantsko	1			1	3			3	2			2
Hořicko			1	1			1	1			1	1
Chebsko	1	1		2	1		1	2	1		1	2
Mladoboleslavsko	1		2	3	1		1	2			1	1
Nymbursko (vč. PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky)			1	1			1	1			1	1
Písecko (vč. PO Údolí Otavy a Vltavy)	1	1	1	3	3		1	4	4			4
severní Morava	1			1	1			1	1			1
Táborsko		1	1	2		1		1		1		1
Tachovsko	3		1	4	2			2	2			2
Úštěcko		1		1			1	1		1		1
PO Lednické rybníky							1	1				
Celkem – Total	27	14	18	59	30	10	20	60	26	12	17	55

vyrovnaný s poklesem o 8,3 % v roce 2013, kdy byl počet párů nejnižší. Nejvyšší podíl prokázaných hnízdění byl v roce 2012, a to 50 % z celkového počtu zjištěných párů. Počet obsazených lokalit se navýšil proti minulému monitorovacímu období o 14, přibýly 2 regiony a po 6 letech se jeřábi znovu objevili na Nymbursku. Klíčovou oblastí bylo Českolipsko s 24 teritoriálními páry v roce 2013, což představuje 43,6 % celostátní populace. V ptačích oblastech zaměřených na ochranu jeřába popelavého se v hnízdní době vyskytovalo v roce 2011 18 párů, v roce 2012 16 párů a v roce 2013 17 párů, tj. kolem 30 % celostátní populace. Rok 2012 byl výjimečný silným průtahem jeřábů 11.–13. 11., kdy nad jižními oblastmi ČR směrem na západ přeletělo několik tisíc táhnoucích ptáků (PYKAL 2013, ŠKORPÍKOVÁ, Crex 2014, 34: 191–192). Silný tah z Maďarska západním směrem přes území Rakouska, jižního Bavorska a Švýcarska, ev. přes Rakousko a severní Itálii do Francie (Camargue), tedy do zimoviště západoevropské tahové cesty, je zaznamenáván už od roku 2011 (KÖNIG et al. 2014).

Vývoj populace v ČR

Jeřáb popelavý hnízdí v ČR pravidelně od roku 1989 (KURKA 1991), přičemž počet lokalit a hnízdících párů pomalu narůstá (např. LUMPE 1996, BENDA et al. 1998, ŠOLTYS et al. 2003, GAHURA 2009, TICHÁČKOVÁ I. c.). Od roku 2000, kdy vznikla pracovní skupina pro výzkum a ochranu jeřába popelavého v ČR a odkdy se začali jeřábi pravidelně sledovat, vzrostl počet teritoriálních párů z 12 na 60 v roce 2012. Od roku 2010, který byl posledním rokem předchozího období monitoringu (HORA et al. 2015), došlo do roku 2012 ke zvýšení početnosti populace o 9 párů, tj. o 17,6 %, poté následoval pokles, takže v roce 2013 to bylo jen o 4 páry (7,8 %) více než v roce 2010. Během monitoringu 2011–2013 vzniklo oproti minulému tříletému monitorovacímu období 14 nových hnízdišť a přibýly Mladoboleslavsko a PO Lednické rybníky. Nejvýše položené hnízdiště se nachází na Šumavě v nadmořské výšce cca 1 070 m n. m. V PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady a PO Rožďalovické rybníky, v nichž je jeřáb popelavý předmětem ochrany, se vyskytovala téměř třetina celostátní populace. Další údaje jsou uvedeny v textech těchto PO.

Vývoj populace jeřába popelavého v ČR v letech 2000–2013.

Development of the Common Crane population in the Czech Rep. in 2000–2013.

Stav z hlediska ochrany přírody

Populace jeřába popelavého v ČR pozvolna vzrůstá a druh obsazuje nová místa i nové biotopy. Je to druh poměrně citlivý na vyrušení, vyhledává odlehlejší klidná místa a především mokřady, kde zakládá hnízda. Nutnou podmínkou úspěšného hnízdění je dostatečný vodní sloupec okolo hnízda (min. 20 cm, většinou více), který chrání hnízdo před pozemními predátory. Pro udržení a posílení populace je zapotřebí udržovat mokřady, nespouštět na jaře hladiny rybníků a nevysušovat bažiny. Pokles vody mívá často za následek likvidaci hnízda divokými prasaty. Citlivost na rušení je u jeřábů hodně individuální, proto je důležité omezení rušivých jevů ze strany lidí v blízkosti hnízdiště (např. práce probíhající v blízkém okolí, rybaření u rákosin, turistické cesty a cyklostezky).

Zpracovali: P. Lumpe, Z. Kučera

Monitoring zajistili (údaje z Břeclavska a Nymburska jsou převzaty z NDOP): členové Skupiny pro výzkum a ochranu jeřába popelavého v ČR a další spolupracovníci

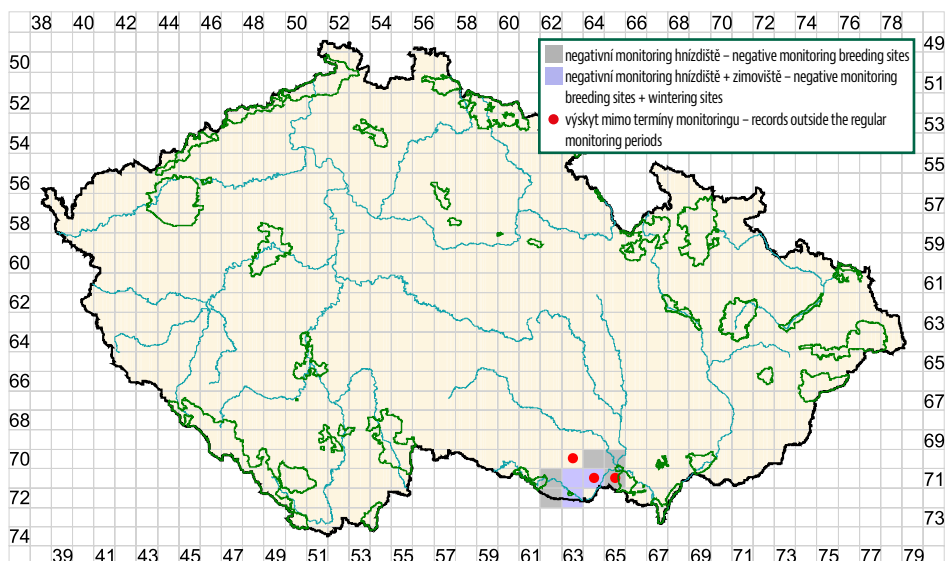
Koordinace: P. Lumpe

PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady a Českolipsko mimo PO: J. Brožek, Jakub Čejka, K. Hlávka, M. Honců, L. Jeřábková, P. Kurka, P. Lumpe, V. Nedbal, L. Peške, J. Procházka (AOPK ČR), D. Šanc, Z. Šanc, K. Šrubař, M. Ticháčková, S. Valda, Z. Veselý • PO Rožďalovické rybníky (Kopidlno): Z. Smolík, F. Stránský, V. Šoltys • PO Bohdanečský rybník a Pardubicko: T. Bělka, V. Lemberk • PO Doupovské hory: J. Matějů • PO Jeseníky: L. Hajný, P. Šaj • PO Jizerské hory: Jakub Čejka, M. Pudil • PO Labské pískovce (Šluknovsko): P. Benda, P. Lumpe, V. Šena • PO Lednické rybníky: J. Chytil • PO Šumava: L. Bufka, T. Lorenc, K. Pecl • PO Třeboňsko: J. Hlášek, J. Ševčík • Český ráj: L. Jasso • Frýdlantsko: Jakub Čejka, M. Pudil • Hořicko: J. Bartoníček • Chebsko: K. Brož, D. Jäger • Mladoboleslavsko: J. Šifta • Nymbursko: M. Jelínek, L. Kadava • Písecko (vč. PO Údolí Otavy a Vltavy): K. Pecl, J. Šebestian, R. Všečetka • Severní Morava: V. Gahura, R. Petro • Tábořsko: J. Fišer • Tachovsko: K. Machač, Z. Mára • Úštěcko: J. Vondráček

Drop velký ▪ *Otis tarda* ▪ Great Bustard

Nové poznatky

Ve dnech 8.–12. 4. 2013 proběhlo v maďarském městě Szarvas 3. setkání členských států Memoranda o ochraně středoevropské populace dropa velkého (<http://www.cms.int/en/meeting/third-meeting-signatories-mos3-0>), kde jednotlivé státy prezentovaly realizovaná opatření a výsledky. Pozornost však byla věnována i oblastem mimo dosah Memoranda. Nárůst velikosti populace hlásily především Portugalsko a Španělsko, naopak silný negativní trend je uváděn v Rusku. Obecně patří k hlavním problémům posun ve využívání zemědělské krajiny, kde roste podíl pěstovaných nevhodných plodin jako kukuřice nebo slunečnice. Několik států, především Rakousko, ale i Maďarsko nebo Slovensko, se věnovaly odstranění (zakopáním) nebo zviditelnění elektrických linek, aby se snížila mortalita dropů způsobená kolizí s vodiči. Nejzajímavější poznatky zazněly z Německa, kde je velkým problémem predace. Novým opatřením je zde oplocení pozemků velkých 10–20 ha (celkem cca 70 ha), kde se samicím daří odchovávat mláďata do vzletnosti (mimořádně toto opatření je kompenzací za výstavbu větrných elektráren v blízkosti dropí oblasti). Dalším zajímavým zásahem, který vedl ke zvýšenému využívání krajiny dropy, je odstranění větrolamů. Mnoho zkušeností přináší projekt reintrodukce realizovaný ve Velké Británii od roku 2004. Každoročně jsou dovážena mláďata z ohrožených dropích snůšek v Rusku, která jsou následně vypouštěna do přírody. Třebaže během téměř 10 let trvání projektu první dropí slepice zahnízdlily a vyvedly mláďata, neustavilo se žádné trvalé hejno a mortalita ptáků (vypouštěných i vyvedených) je vysoká. Ukazuje se, jak podstatné jsou zkušenosti starších samic pro úspěšnost hnízdění a také zdárné přezimování mláďat. Zásadním problémem je také tažný pud, takže někteří ptáci uhynuli v moři, někteří odletěli až do Francie.

Oblast monitoringu a výskyt dropa velkého na území ČR v letech 2011–2013.

Area of the monitoring and records of the Great Bustard in the Czech Rep. in 2011–2013.

V rámci jednání členských států Memoranda bylo přijato i několik odborných dokumentů, např. směrnice pro posilování populací a reintrodukce nebo směrnice pro zimní monitoring. V západopanonské oblasti, do které spadá i ČR (a kromě toho severozápadní Maďarsko, severovýchodní Rakousko a jihovýchodní Slovensko), vzrostla velikost populace z 231 ex. v zimě 2002/2003 na 436 ex. v zimě 2012/2013. Z toho v hnízdní oblasti, která je našim hranicím nejbližší, v západním Weinviertlu, bylo pro rok 2012 hlášeno 59–60 ex., přičemž tento počet je od roku 2010 stabilní (<http://www.grosstrappe.at/cs/great-bustard/rozsireni-a-pocetnost.html> a RAAB et al. 2010). Celosvětová populace byla odhadnuta na 44 000–57 000 ex. (ALONSO 2014).

Metodika a rozsah monitoringu

V roce 2011 proběhl monitoring ve stejném rozsahu jako v předchozím období 2008–2010, to znamená, že byla kontrolována tradiční i satelitní hnízdiště i zimoviště, a to pojižděním po polních cestách s občasnými zastávkami a prohlédnutím okolí dalekohledem, v méně přehledných místech pěší pochůzkou.

Tradiční hnízdiště Hodonice – Lechovice – Borotice – Božice: 5 kontrol během hnízdního období (2. polovina IV., V., VI., VIII., IX.).

Tradiční zimoviště Božice – Hrádek – Valtrovice: 3–4 kontroly (XII., II., konec III. až začátek IV.).

Satelitní hnízdiště Strachoticko, Litobratřicko, Hostěradicko a Miroslavsko: 2 kontroly během hnízdního období (počátek V., VI.) a 2 kontroly během mimohnídního období (XII., III.).

V roce 2012 byl monitoring realizován pouze ve čtvrtci 7163, který zahrnuje velkou část tradičního hnízdiště a zimoviště. V I.–VIII. bylo provedeno 14 kontrol území.

V roce 2013 byl monitoring realizován pouze ve čtvrtci 7164, který zahrnuje satelitní oblast Litobratřicko. V I.–X. bylo v území provedeno 9 kontrol.

Rovněž byla evidována všechna pozorování v rámci ČR.

Výsledky monitoringu

V roce 2011 byl vlastní monitoring negativní. Jediný údaj o možném výskytu dropa velkého pochází od V. Komendy (in verb.), který v dubnu našel v blátě na okraji rozsáhlého lánu v k. ú. Hostěradice stopy velkého ptáka se třemi prsty směřujícími dopředu. Zadní prst chyběl. Popis odpovídá, je však možná záměna s jeřábem popelavým.

V roce 2012 byl vlastní monitoring negativní. Ale pozorování L. Kubíčka (in FIALA & VYMAZALOVÁ 2015), který ve dnech 7., 10. a 12. 8. zaznamenal v satelitní oblasti Hostěradicko ♀ s mládětem, lze hodnotit jako možné hnízdění v dané oblasti.

V roce 2013 drop při vlastním monitoringu zaznamenaný nebyl. O výskytu v ČR svědčí pozorování mladého ♂ 21. 4. u Alt Prerau v Rakousku, který přilétal od severu, tedy pravděpodobně z území sousedního Břeclavska. Nedoloženým je pozorování 10–15 ex. na poli nedaleko silnice Drnholec – Litobratřice kolem 15. 5. 2013 (M. Badošek in verb.).

Vývoj populace v ČR

Situace zůstává stejná, v ČR žádná populace dropa velkého v současnosti neexistuje. Znamenávání jsou pouze ptáci z hnízdišť v jiných zemích, nejpravděpodobněji z Rakouska. Po prokázání hnízdění v roce 2006 je pozitivním údajem opětovné pozorování ♀ s mládětem v obdobném období a ve stejné oblasti (Hostěradicko). Také pozorovatel je stejný, údaj je možné považovat za vysoce hodnověrný, i když není nijak doložen. Potěšitelné je

také pozorování mladého ♂ u Alt Prerau v Rakousku, asi 1 km od hranice s ČR, které svědčí o rozptylu ptáků z hnízdních populací a jejich zájmu o nové oblasti.

Stav z hlediska ochrany přírody

Dlouhodobým problémem v praktické ochraně dropa na jeho tradičních místech výskytu v ČR je nevhodný způsob zemědělského hospodaření. To je příliš intenzivní, pole jsou příliš velká, takže krajina je uniformní, velkoplošně jsou pěstovány nevhodné druhy plodin, především kukuřice, ale také slunečnice. Změny se nedařilo dosáhnout kvůli vysokým nárokům zemědělců na náhradu vzniklé újmy. Určitý posun do této situace vnáší převod cca 120 ha státní půdy v oblastech tradičního hnízdiště a zimoviště ze správy pozemkového úřadu do správy AOPK ČR. V průběhu roku 2013 se jednalo o tom, jak této situace co nejlépe využít ve prospěch dropa. Díky výborné spolupráci s místním zemědělským subjektem v části, kde leží většina pozemků, se podařilo dojednat jejich praktické zcelení do jedné souvislé plochy o výměře cca 107 ha. Pro tu pak byl navržen způsob obhospodařování na dalších 5 let tak, aby zde vzniklo 5–10 menších částí s různým využitím (vojtěška, úhory, ozimá pšenice, řepka apod.), což by mělo zajistit dostatečnou potravní nabídku i úkrytové a hnízdní možnosti pro cílový druh. Dohodnuty byly další principy využívání jako vyloučení použití hnojiv a pesticidů, vyloučení pěstování vysokých plodin v těsném sousedství dropích polí, zachovávání klidového režimu. V menším rozsahu se totéž týká zbývajících cca 17 ha pozemků v k. ú. Borotice. K podepsání smlouvy a nastartování navržených opatření došlo až v letech, které tato publikace již nepostihuje, ale v roce 2013 byl v území, kam byla soustředěna větší část dropích polí, započat monitoring ptáků na linii o délce cca 6 km, aby byly k dispozici výchozí údaje pro vyhodnocení účinnosti nově realizovaných postupů na ptačí společenstva. Další typy monitoringu zaměřené na vegetaci, hmyz a savce, ale i ptáky na odlišné prostorové úrovni, začaly v dané oblasti později. Jejich cílem je sledovat dopad zásadní změny hospodaření na relativně velké ploše na biodiverzitu oblasti. Zahraníční projekty na ochranu dropa velkého stručně charakterizuje ALONSO (l. c.).

Zpracovali: V. Škorpíková, Z. Kučera

Monitoring zajistila: V. Škorpíková

Tenkozobec opačný ▪ *Recurvirostra avosetta* ▪ Pied Avocet

Ptačí oblasti, v nichž je tenkozobec opačný předmětem ochrany: –.

Další ptačí oblasti s hnízděním v letech 2011–2013: Lednické rybníky (2012), Českobudějovické rybníky (2012).

Nové poznatky

V oblasti Seewinkel (NP Neziderské jezero – Seewinkel) bylo v IV. 2011 napočítáno 515 tenkozobců a v polovině V. 157–159 párů s hnízdy nebo mláďaty a stav byl odhadnut na 160–170 párů (KOHLEK 2012). V následujícím roce bylo začátkem V. sečteno 627 ex. a v 2. dekádě V. 159 hnízdících párů, avšak výsledek hnízdění byl kvůli velmi nízkému stavu vody katastrofální – 15 vyvedených mláďat (KOHLEK 2013).

Metodika a rozsah monitoringu

V letech 2011–2013 registrace výskytu a hnízdění při monitoringu jiných druhů vodních ptáků a běžné faunistické práci na Českobudějovicku (vč. Dehtáře), Třeboňsku a Lednických rybnících. Dále shromažďování publikovaných i nepublikovaných záznamů o hnízdění a výskytu druhu na území ČR.

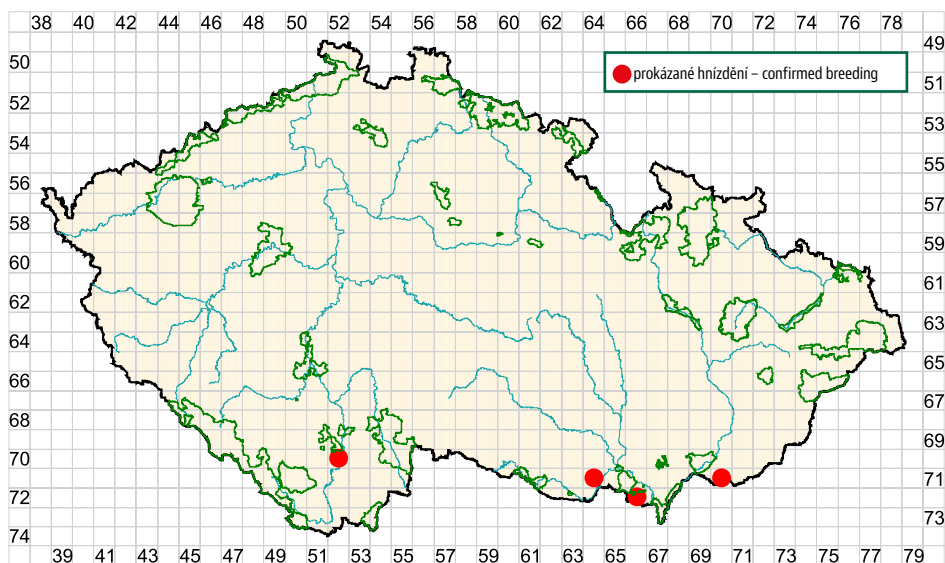
Výsledky monitoringu

PO Českobudějovické rybníky a okolí, včetně PO Dehtář

2011: 3. 4.–14. 8. 11 pozorování 1–6 ex., z toho jediné pozorování 1 ex. při sčítání vodních ptáků, hnízdění neprokázáno,

2012: 4 hnízdící páry na rybníku Vyšatov, mláďata se vylíhla nejméně na 2 hnízdech, ale není známo, zda byla úspěšně vyvedena, v době 7. 4.–11. 9. téměř 20 pozorování na dalších 3 rybnících (avif.birds.cz, FP JOK 2012/2),

2013: jediné pozorování – 18. 5. 1 ex. rybník Dehtář (Martin Šálek, avif.birds.cz).

Hnízdění tenkozobce opačného na území ČR v letech 2011–2013.

Breeding of the Pied Avocet in the Czech Rep. in 2011–2013.

PO Třeboňsko

Při sčítání vodních ptáků v letech 2011–2013 byli tenkozobci zaznamenáni jen vzácně, a to v roce 2011 jen 1 ex., v roce 2012 2 × 2 ex. 2 dny po sobě na různých rybnících a v roce 2013 1 × 2 ex. Podobně vzácná byla i náhodná pozorování: v roce 2011 1 × 1 ex. a 1 × 4 ex. a v roce 2013 1 × 2 ex. a 1 × 3 ex. (J. Šimek a J. Cepák, J. Hora & J. Mráz in PAKANDL, Vanellus 2012, 7: 21–22, V. John et al., avif.birds.cz, T. Peterka, deník Velký Tisý).

PO Lednické rybníky

2011: Při sčítání vodních ptáků celkem 6 pozorování na Prostředním rybníku (10. 6.–2. 9.), 1–5 ex., celkem 19 ex., na avif.birds.cz 18 pozorování 1–5 ex. tamtéž v době 9. 6.–1. 9.

2012: Na rybníku Nesyt zahnízdilo nejméně 10 párů (MACHÁČEK 2012), resp. 9, možná až 13 párů, avšak hnízdní úspěšnost byla velmi nízká, nejvíce napočítáno 36 ex. 20. 6. 2012 (CHYTIL & MACHÁČEK 2013). Hnízdění na Nesytu bylo velice atraktivní pro ornitology, proto se odtud na avif.birds.cz shromáždily desítky pozorování.

2013: Při monitoringu celkem 5 pozorování v době 8. 4.–14. 6. na Hlohoveckém rybníku, 1–5 ex., celkem 10 ex., na avif.birds.cz dalších 19 pozorování 1–3 ex. mezi 12. 4. a 21. 6., přičemž 10. 5. pozorován pár odhánějící vrány a racky, 1 ex. pravidelně usedající na stejné místo, avšak po nočním dešti bylo místo opuštěno (P. Brandl, též in PAKANDL, Vanellus 2011, 9: 19); 7. 5. tam tenkozobci nebyli a 17. 5. jen 1 ex. (P. Macháček).

Hnízdění tenkozobce opačného v ČR v letech 2005–2013.

Breeding of the Pied Avocet in the Czech Rep. in 2005–2013.

Rok Year	Lokalita Locality	Počet párů No. of pairs	Poznámka Note	Zdroj Source
2007	Zbudovský ryb. (CB)	2	vyvedena 3 a 2 mláďata 3 and 2 fledged young	Z. Vondráček a spol. in VAŠÁK & DALÍK, Spolkové zprávy ČSO, 2/2008: 1 a další pozorovatelé, KUBELKA & PYKAL 2012
2007	ryb. Nesyt (BV)	2		MACHÁČEK 2007, 2009
2008	odkaliště MAPE (CB)	1	7. 6. hnízdo 7/6 nest	V. Kubelka, FP JOK 2008/2, KUBELKA & PYKAL 2012
2009	Bzenecké louky (HO)	1	neúspěšné hnízdění unsuccessful nesting	ČAMLÍK et al. 2010
2010	Olomouc-Holice (OL)	1	4 mláďata 4 young	L. Doupal, J. Svatoš, J. Havránek aj. in ŠÍREK, Zprávy MOS 2010, 68: 71, DOUPAL & ŠÍREK, Vanellus 2011, 6: 46
2011	Hrušovany nad Jevišovkou (ZN)	1	neúspěšné hnízdění, 3. 6. 3 vejce unsuccessful nesting, 3/6 3 eggs	ONDRA 2012b
2012	ryb. Vyšatov (CB)	4	2 páry s mláďaty 2 pairs with young	FP JOK 2012/2, KUBELKA 2014a
	ryb. Nesyt (BV)	min. 10 ¹⁾	9–13 ²⁾	¹⁾ MACHÁČEK 2012, ²⁾ CHYTIL & MACHÁČEK 2013
2013	Tvarožná Lhota (HO)	1	neúspěšné hnízdění unsuccessful nesting	G. Čamlík & D. Horal, avif.birds.cz a in PAKANDL, Vanellus 2014, 9: 19, D. Horal in litt.

Mimo monitorovaná území v roce 2011 neúspěšně hnízdil 1 pár v Hrušovanech nad Jevišovkou (ZN), přičemž na lokalitě byly přítomny 2 páry (ONDRA 2012b), a v roce 2013 hnízdil taktéž neúspěšně pár u Tvarožné Lhoty (HO) – G. Čamlík & D. Horal (avif.birds.cz a in PAKANDL, Vanellus 2014, 9: 19) a D. Horal (in litt.).

Mimo hnízdiště a monitorované oblasti v Čechách byly výskyty tenkozobců hlášeny jen koncem IV. 2012 v počtu 1–2 ex. ze 3 lokalit ve východních Čechách (okresy HK a SY) a v 1. polovině IV. 2013 po 1 ex. v okresech HK a TA. Na Moravě to bylo v roce 2011 na 3 místech v VII.–VIII. – 2× po 1 ex. (BV, PR) a 1× 11 ex. (HO), v roce 2012 na 4 místech v IV.–V. 1–4 ex. (BO, KM, PR, ZN) a v roce 2013 na 5 místech v IV.–VI. a IX. v počtu 2–6 ex. (BV, HO, KM, UH, ZN) – vše avif.birds.cz.

Vývoj populace v ČR

V období 2005–2013 bylo v ČR potvrzeno hnízdění min. 23 párů, z toho 7 na Česko-budějovicku, min. 12 párů na Lednických rybnících, 2 páry na Hodonínsku a po 1 páru na Znojemsku a Olomoucku. V 5 případech na lokalitě zahnízdily ojedinělé páry, 2× 2 páry, 1× 4 páry a mimořádně 10 (9–13) párů. Na dnech vypuštěných či popuštěných rybníků hnízdilo 18 párů, 3 páry na zaplavených polích a loukách a 2 páry na odkalištích.

Stav z hlediska ochrany přírody

Hnízdům tenkozobců na zcela a částečně vypuštěných rybnících hrozí zaplavení při opětovném napuštění rybníka nebo silných deštích. Pro jejich ochranu je proto důležitá dohoda s rybáři s cílem oddálit zvýšení hladiny a umožnit tak úspěšné vyvedení mláďat. Při silných či dlouhotrvajících deštích je nutná kontrola hnízdišť a zajištění hnízd ohrožených zaplavením. Na zaplavených polích a loukách je hlavní hrozbou pro hnízdící tenkozobce vysychání záplavy. Snůšky i mladá mláďata tenkozobců ohrožují srstnatí i pernatí predátoři. Na rybníku Nesyt v roce 2012 to mohli být rackové bělohlaví (CHYTL & MACHÁČEK l. c.).

Zpracovali: J. Hora, D. Horal, Z. Kučera, P. Macháček, J. Pykal

Monitoring zajistili:

PO Česko-budějovické rybníky a okolí, včetně PO Dehtář: J. Pykal a členové JOK – pobočky ČSO

• PO Lednické rybníky: P. Macháček • PO Třeboňsko: V. Luka, J. Neudert, Z. Neudertová, J. Ševčík

Dytík úhorní ▪ *Burhinus oedicnemus* ▪ Eurasian Thick-knee (Stone Curlew)

Nové poznatky

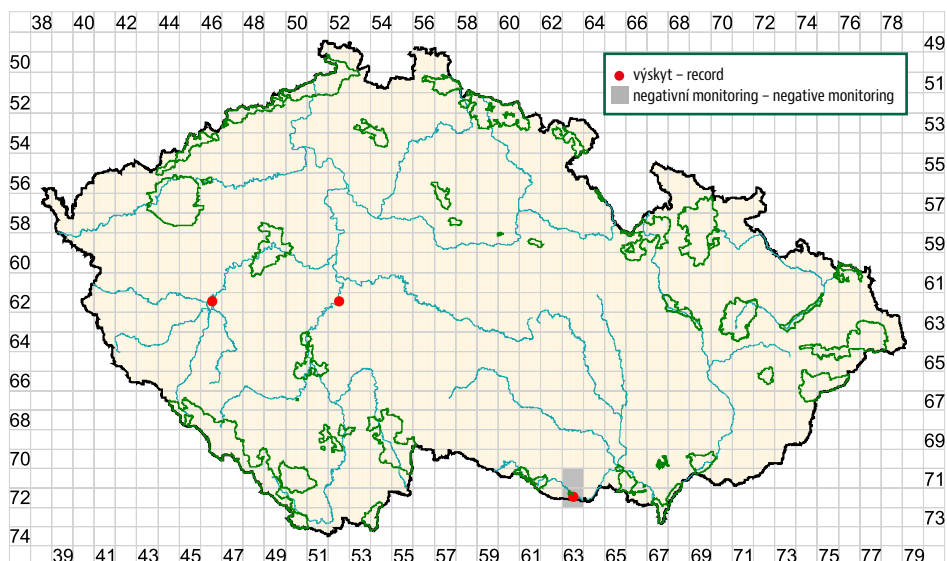
V Bádensku v roce 2011 hnízdily 3 páry (všechny neúspěšně), v roce 2012 2 páry (1 pár vyvedl 2 mláďata) a v roce 2013 rovněž 2 páry (1 pár vyvedl 1 mládě) – (WEISS 2014, 2016). Bylo to první doložené hnízdění dytíka v Německu od roku 1987 (WAHL et al. 2011). V Rakousku druh dosud hnízdí na 2 lokalitách (Marchfeld a Steinfeld v Dolním Rakousku), v roce 2011 bylo známo nejméně 10 hnízdících párů (DVORAK et al. 2012), z roku 2013 je dostupný údaj jen ze Steinfeldu, kde byla zjištěna 4 obsazená teritoria (DVORAK et al. 2014).

Metodika a rozsah monitoringu

V letech 2011–2013 nebyl cílený monitoring dytíka úhorního plánován, nicméně byly prováděny namátkové večerní kontroly (2–4 ročně) posledních nebo potenciálních hnízdišť na Znojemsku (Božice – Hrádek, Hodonice – Valtrovice, Lechovice – Borotice), případně s použitím provokace nahrávkou teritoriálního hlasu. Dále byla evidována publikovaná i nepublikovaná pozorování z celého území ČR.

Výsledky monitoringu

Všechny kontroly v letech 2011–2013 byly negativní. V tomto období byly z ČR hlášeny 3 výskyty dytíka: 13. 6. 2011 1 ex. u Křepeň na Sedlčansku (Josef Veselý in VAVŘÍK & FK ČSO 2012, avif.birds.cz), 27. 8. 2012 1 ex. u Dyjákovic na Znojemsku (Z. Tunka in ŠKORPIKOVÁ, Crex 2014, 34: 192) a 21. 4. 2013 1 ex. na předměstí Plzně (J. Filípek, avif.birds.cz).

Výsledky monitoringu dytíka úhorního v roce 2013.

Results of the Eurasian Thick-knee monitoring in 2013.

Vývoj populace v ČR

Od posledního hnízdění v roce 1995 a posledního výskytu v roce 2003 (ŠKORPIKOVÁ & HORÁK 2004, HUDEC & ŠŤASTNÝ 2005, ŠŤASTNÝ et al. 2006) byl v letech 2011–2013 každoročně zaznamenán výskyt 1 ex., přičemž v roce 2011 šlo o výskyt v hnízdním období.

Stav z hlediska ochrany přírody

Dytík úhorní je druhem vedeným pro území ČR v kategorii druhů vymizelých (ŠŤASTNÝ & BEJČEK 2003). Tento stav zůstal stejný i v období 2011–2013, i když v ČR byly zaznamenány 3 výskyty. Vzhledem k existující populaci v sousedním Dolním Rakousku, není návrat dytíka v budoucnu vyloučen, vytvoření životaschopné populace je však podmíněno vytvořením vhodných biotopů, které dnes evidentně scházejí.

Zpracovali: V. Škorpíková, Z. Kučera

Namátkové kontroly zajistila: V. Škorpíková

Racek černohlavý ▪ *Larus melanocephalus* ▪ Mediterranean Gull

Ptačí oblasti, v nichž je racek černohlavý předmětem ochrany: –.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Heřmanský stav – Odra – Poolší, Litovelské Pomoraví, Střední nádrž VDNM, Třeboňsko.

Nové poznatky

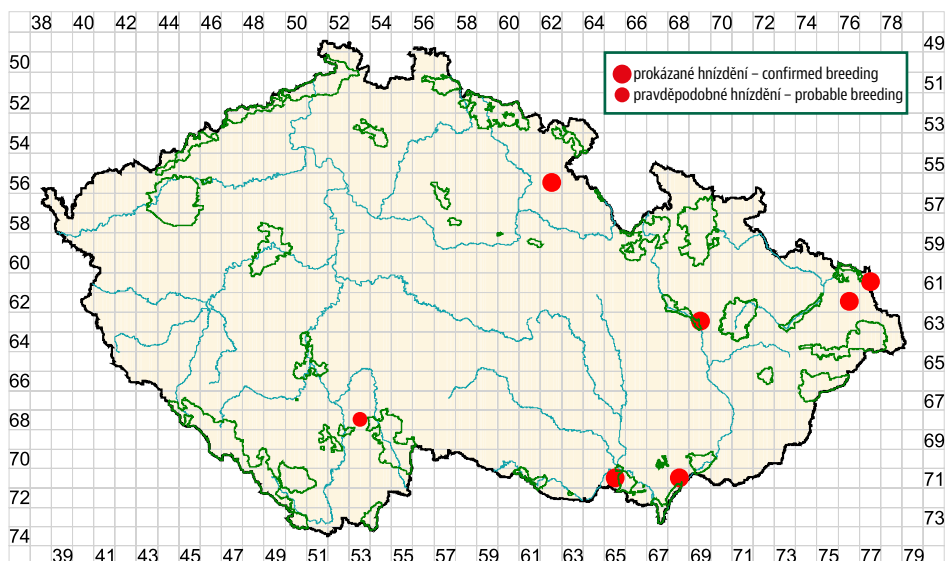
Dne 11. 5. 2011 byl na hnízdě na Chomoutovském jezeře v PO Litovelské Pomoraví kontrolován racek černohlavý okroužkovaný 11. 6. 1992 v Belgii, tj. 19 let starý (ČEPÁK & KLVAŇA, Kroužkovatel 2012, 14: 13). Na stejné lokalitě byl kontrolován do té doby nejstarší jedinec ve věku nejméně 16 let a 11 měsíců, okroužkovaný rovněž v Belgii (CHYTL et al. 2010). Na Neziderském jezeře hnízilo v roce 2011 nejméně 70 párů, které vyvedly 100–110 mláďat, v roce 2012 zahnízdilo 12 párů, lokalitu ale opustily a v roce 2013 asi 80 párů vyvedlo 112 mláďat (WENDELIN 2012, 2013, 2014). V druhé velké kolonii v blízkosti hnízdíšť v ČR, na Hrušovské zdrži na Slovensku, hnízilo v letech 2011–2013 postupně 128, 82 a 149 párů (J. Ridzoň in litt.).

Metodika a rozsah monitoringu

V letech 2011–2013 každoročně sečtení hnízd v koloniích na přelomu 1. a 2. dekády V. až do 1. dekády VI. ve 3 pravidelných hnízdíštích, evidence zpráv o hnízdění i hnízdních výskytech na území ČR.

Výsledky monitoringu

Po celé období 2011–2013 byla obsazena 3 tradiční hnízdíště, tj. Střední nádrž VDNM, Chomoutovské jezero v PO Litovelské Pomoraví a Karvinské rybníky v PO Heřmanský stav – Odra – Poolší. Dále rackové černohlaví hnízili každoročně na VN Rozkoš u České Skalice a na Mutěnických rybnících (rybník Třetí Zbrod) na Hodonínsku a v letech 2011–2013

Hnízdění rozšíření racka černohlavého na území ČR v letech 2011–2013.

Breeding distribution of the Mediterranean Gull in the Czech Rep. in 2011–2013.

na Volenském rybníku na Ostravsku. Pravděpodobné hnízdění bylo v roce 2012 zaznamenáno na Bošileckém rybníku v PO Třeboňsko. Po rekordním roce 2011 stavy klesaly, v roce 2013 na 44,4 % stavu roku 2011.

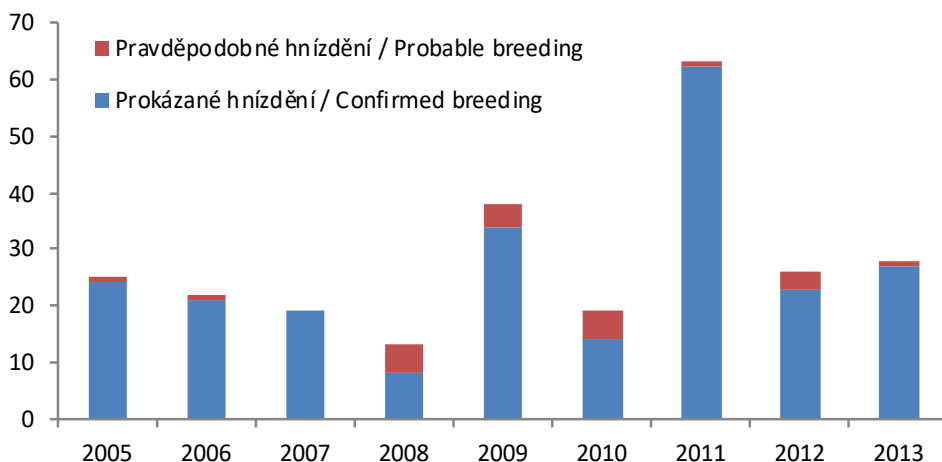
Výsledky monitoringu racka černohlavého v letech 2011–2013 (počet hnízd a v závorce počet pravděpodobně hnízdících párů).

Results of the Mediterranean Gull monitoring in 2011–2013 (the number of nests and, in parentheses, the number of probably nesting pairs).

Oblast/lokalita – Area/locality	2011	2012	2013
PO Heřmanský stav – Odra – Poolší: ryb. Mělčina, Karviná	7	6	6
PO Litovelské Pomoraví: Chomoutovské jezero	17	(1)	7
PO Střední nádrž VDNM	24	8	1
PO Třeboňsko: ryb. Bošilecký		(1)	
VN Rozkoš, Česká Skalice (NA)	3	(1)	4
ryb. Třetí Zbrod, Mutěnice (HO)	6	5	1
ryb. Volenský, Šenov (OV)	5 (1)	4	8 (1)
Celkem – Total	62 (1)	23 (3)	27 (1)

Vývoj populace v ČR

Početnost racka černohlavého v ČR značně kolísá. Počet 62 hnízd a 1 pravděpodobné hnízdění v roce 2011 je rekordem v dosavadní historii hnízdění racka černohlavého v ČR. Nejnižší počet párů (8) v letech monitoringu 2005–2013 hnízdil v roce 2008 (HORA et. al. 2015). Do seznamu 15 lokalit, na kterých bylo v letech 1983–2010 doloženo hnízdění, přibýly v roce 2011 Mutěnické rybníky (HO) a Volenský rybník (OV). Nicméně dlouhodobými hnízdišti stále zůstávají jen 3 lokality, a to Karvinské rybníky, Chomoutovské jezero

Vývoj hnízdní populace (v párech) racka černohlavého v ČR v letech 2005–2013.

Pozn.: Prokázané hnízdění v roce 2006 21–22 párů, předpokládané hnízdění v roce 2010 5–6 párů, v grafu použity spodní hodnoty. V roce 2009 prokázané hnízdění 34 párů místo 35 párů in HORA et al. (2015).

The breeding population (in pairs) of the Mediterranean Gull in the Czech Rep. in 2005–2013.

Note: Confirmed breeding in 2006: 21–22 pairs, presumed breeding in 2010: 5–6 pairs; lower estimates used in the graph. In 2009, confirmed breeding 34 pairs instead of 35 pairs used in HORA et al. (2015).

a Střední nádrž VDNM. Historii hnízdění, hnízdní bionomie a migrační poměry racka černo-
hlavého v ČR podrobně popsali POPRACH et al. (2006, 2007) a CHYTL et al. (l. c.). Výskyt
v jižních Čechách zdokumentovali KLOUBEC et al. (2015).

Na pravidelných hnízdištích počty hnízdících párů rovněž kolísaly, přičemž shodně byly
nejvyšší v roce 2011.

PO Střední nádrž VDNM: 24 hnízdících párů v roce 2011 je historickým maximem (dosud
18 párů v roce 2009 – nesprávně 19 párů in HORA et al. 2015), v roce 2013 hnízdil jen 1 pár,
stejně jako v roce 2010, tj. nejméně od roku 1996 (CHYTL & MACHÁČEK 2000, POPRACH et al.
2006, MACHÁČEK et al. 2012, HORA et al. 2010a, 2015).

Karvinsko (PO Heřmanský stav – Odra – Poolší): na rybníku Mělčina v letech 2011–2013
hnízdili ve vyšší počtu (6–7 párů), než ve většině let od prvního hnízdění v roce 1997,
ale nedosáhly maxim 14 a 12 párů v letech 2000 a 2006. Podrobně k historii hnízdění HA-
LUZÍK (2001), POPRACH et al. (2006), HORA et al. (2010a, 2015). Hnízdění na rybníku Skučák
u Rychvaldu nebylo od let 2006 a 2007 (HORA et al. 2010a) už prokázáno.

Chomoutovské jezero (PO Litovelské Pomoraví): maximum 16 párů v roce 2002
(POPRACH et al. 2006, HORA et al. 2010a, POPRACH et al. 2014) bylo v roce 2011 překonáno
o 1 pár, avšak hnízdění všech 17 párů nebylo úspěšné. V následujícím roce na lokalitě
pravděpodobně hnízdil jediný pár.

Stav z hlediska ochrany přírody

Početnost i úspěšnost hnízdění racka černo-
hlavého na tradičních hnízdištích z roku na rok
značně kolísá a nová hnízdiště trvají nejvýše několik let. Druh hnízdí hlavně na ostrůvcích
rybníků a jiných vodních nádrží, výlučně v koloniích racka chechtavého. Ohrožení před-
stavuje zarůstání ostrůvků vegetací a značný úbytek racka chechtavého v ČR. Významný
negativní vliv může mít i predace geograficky nepůvodními šelmami. Všechny tyto skuteč-
nosti indikují vysokou zranitelnost hnízdní populace racka černo-
hlavého u nás, proto stále
platí návrh na přeřazení racka černo-
hlavého v seznamu ZCHÚ z kategorie silně ohrožený
do kategorie kriticky ohrožený. Na Střední nádrži VDNM může mít racek černo-
hlavý prospěch ze zkvalitňování podmínek na hnízdištích rybáků obecných a racků chechtavých (viz
MACHÁČEK et al. l. c. a ČAMLÍK et al. 2014).

Zpracovali: J. Hora, M. Haluzík, J. Chytil, Z. Kučera, K. Poprach

Monitoring zajistili:

PO Heřmanský stav – Odra – Poolší a Ostravsko mimo PO: M. Haluzík, M. Mandák, Z. Polášek

• PO Litovelské Pomoraví: K. Poprach • PO Střední nádrž VDNM: J. Chytil, P. Macháček

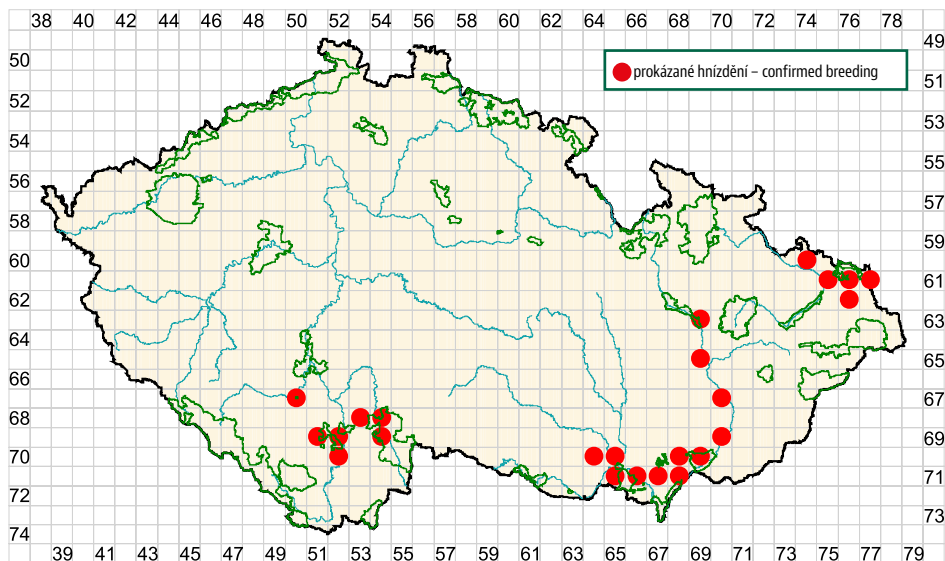
Rybák obecný ▪ *Sterna hirundo* ▪ Common Tern

Ptačí oblasti, v nichž je rybák obecný předmětem ochrany: Českobudějovické rybníky, Dehtář, Střední nádrž VDNM, Třeboňsko.

Další ptačí oblasti v letech 2008–2010: Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Heřmanský stav – Odra – Poolší, Řežabinec.

Nové poznatky

Velmi aktuální je téma vlivu „velkých racků“ – racka bělohlavého a racka středomořského (*Larus cachinnans*, *L. michahellis*), neboť jejich populace se ve střední Evropě rychle rozrůstají. Jejich vliv na ostatní hnízdící ptáky v koloniích byl popsán v rešerši shrnující poznatky jak z Evropy, tak zkušenosti s obdobnými druhy ze Severní Ameriky (LATKOVÁ 2016a). Dalším narůstajícím problémem je šíření nepůvodních semiakvatických druhů šelem – první případy vlivu na kolonie rybáka obecného byly již zjištěny také na Dunaji u Bratislavy (BENKO et al. 2016, BENKO et al. 2017). Obdobné případy však bez použití adekvátní metodiky a zejména monitorovací techniky mohou unikat pozornosti, ačkoli mohou mít významný impakt na místní populace. Problematiku invazních savců pak v této souvislosti ve studii pro přeshraniční region Moravy a Slovenska shrnuli MINÁRIKOVÁ et al. (2015). Na neobjasněné ztráty a nízkou hnízdní úspěšnost na umělých plovoucích ostrůvcích v roce 2014 upozorňují i VYMAZAL et al. (2015). V uvedené práci je rovněž popsán negativní vliv silného větru, respektive vlnobití, na hnízda na těchto plovoucích ostrůvcích. Instalace plovoucích ostrůvků začíná být široce rozšířená aktivita, která však vyžaduje zvýšenou pozornost vzhledem k následné údržbě ostrůvků, jejich umístění, technickým parametrům apod. Zkušenosti s podporou hnízdišť rybáka obecného na jižní Moravě v letech 2008–2014 shrnuli ČAMLIK et al. (2014).

Hnízdní rozšíření rybáka obecného na území ČR v letech 2011–2013.

Breeding distribution of the Common Tern in the Czech Rep. 2011–2013.

Metodika a rozsah monitoringu

V letech 2011–2013 každoročně kontroly všech známých kolonií v ČR (v roce 2013 se monitoring neuskutečnil v Moravskoslezském kraji) a evidence příležitostných a nových hnízdišť. Sčítání a kontroly ze břehu od poloviny V. do konce VI., sčítání hnízd koncem V. a v VI., při nevhodných klimatických podmínkách od sčítání upuštěno. Výsledky jsou doplněny publikovanými údaji z Jihomoravského kraje (ČAMLIK et al. l. c.), údaji o prvním hnízdění na Opavsku v roce 2013 (MIŠKOVSKÝ & MIŠKOVSKÁ 2014) a o neúspěšném hnízdění páru na Chomoutovském jezeru v PO Litovelského Pomoraví v roce 2013 (POPRACH et al. 2014).

Výsledky monitoringu

V letech 2011–2013 bylo hnízdění doloženo na 32 lokalitách (na 6 lokalitách jen 1 pár, z toho jen 1× každým rokem) a v 25 čtvercích. Na dalších 3 lokalitách se hnízdění nepodařilo potvrdit. Není ovšem vyloučeno, že některá hnízdění jednotlivých či malého počtu párů unikla pozornosti. Nejvíce párů bylo napočítáno v roce 2012, stavy v letech 2011 a 2013 byly poměrně vyrovnané. V jižních Čechách a na jižní Moravě byly rovněž nejvyšší v roce 2012, na střední Moravě byly ve všech 3 letech téměř shodné. Přesnost výsledků sčítání na koloniích je ovlivňována postupným obsazováním hnízdiště ve vlnách, značným počtem neúspěšných hnízdění a přesuny z jiných kolonií nebo naopak na jiné kolonie. Výsledky monitoringu početnosti v ptačích oblastech, v nichž je rybák obecný předmětem ochrany, jsou komentovány v textech dotčených oblastí.

Výsledky monitoringu rybáka obecného v letech 2011–2013.

Pozn.: PO Heřmanský stav – Odra – Poolší a Karvinsko v roce 2013 odhady.

Results of the Common Tern monitoring in 2011–2013.

Note: Heřmanský stav – Odra – Poolší SPA and Karviná area in 2013 estimates.

Oblast/lokalita – Area/locality	2011	2012	2013
PO Českokubějovické rybníky	36	36	17–20
PO Dehtář	20–30	20–30	0–60
PO Střední nádrž VDNM	80	74	70
PO Třeboňsko	41	73	50
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví	19–21	18–19	7
PO Heřmanský stav – Odra – Poolší	38–42	30–35	30–35
PO Litovelské Pomoraví: Chomoutovské jezero	0	0	1
PO Řežabinec	29	27	35
Břeclavsko (mimo PO)	5	18	3
Hodonínsko (mimo PO)	15–19	46–47	31–32
Karvinsko (mimo PO)	5–16	12–15	10–15
Kroměřížsko: Hulínská štěrkovna + Němčický rybník	11	20	21
Opavsko: štěrkovna Horní Benešov	0	0	7
Ostrožská Nová Ves (UH)	20–25	12	18–23
Přerovsko: Troubecká pískovna	46	35	33
Znojemsko: Miroslavský rybník	0	2–3	0
Celkem – Total	365–401	423–444	333–412

Vývoj populace v ČR

Od zahájení každoročního monitoringu celé celostátní populace v roce 2005 se její početnost do roku 2013 pohybovala mezi 300–350 páry (2005) a 450–500 páry (2006, 2007, 2010). V obdobích 2005–2007 a 2008–2010 bylo hnízdění prokázáno ve 20 čtvrcích, v letech 2011–2013 v 25 čtvrcích. Na základě výsledků mapování hnízdního rozšíření v letech 2001–2003 byl celkový stav v ČR odhadnut na 400–600 párů a hnízdění bylo prokázáno ve 24 čtvrcích (ŠTASTNÝ et al. 2006).

V roce 2013 bylo poprvé doloženo hnízdění rybáka obecného na Opavsku: po úpravě ostrůvku na šterkovně v Dolním Benešově tam hnízdilo 7 párů a v roce 2014 už 22 párů (MIŠKOVSKÝ & MIŠKOVSKÁ I. c.). V roce 2013 pár rybáků hnízdil neúspěšně na Chomoutovském jezeru v PO Litovelské Pomoraví, pro pravidelné hnízdění však tato lokalita neskýtá vhodné podmínky (POPRACH et al. I. c.).

Poznatky o vývoji populace rybáka obecného v jižních Čechách shrnul KLOUBEC et al. (2015), na Vodním díle Nové Mlýny od jeho výstavby MACHÁČEK et al. (2012) a v Jihomoravském kraji

Výsledky monitoringu rybáka obecného na jihočeských hnízdištích v letech 2011–2013.

Results of the Common Tern monitoring at Southern Bohemian nesting sites in 2011–2013.

Lokalita – Locality	2011	2012	2013
PO Českobudějovické rybníky: ryb. Bezdrv	23	0	0
PO Českobudějovické rybníky: ryb. Vyšatov	13	36	17–20
PO Dehtář	20–30	20–30	0–60
PO Třeboňsko: ryb. Bošilecký	41	0	32
PO Třeboňsko: ryb. Koclířov	0	37	0
PO Třeboňsko: ryb. Naděje	0	36	18
PO Řezabinec	29	27	35
Celkem – Total	126–136	156–166	102–165

Výsledky monitoringu rybáka obecného na jihomoravských hnízdištích v letech 2011–2013.

Results of the Common Tern monitoring at Southern Moravian nesting sites in 2011–2013.

Lokalita – Locality	2011	2012	2013
PO Střední nádrž VDNM	80	74	70
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví: ryb. Stolárka	19–21	18–19	0
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví: rozliv v poli	0	0	7
Břeclavsko: Horní nádrž VDNM	0	6	1
Břeclavsko: NPR Pastvisko u Lednice	0	0	2
Břeclavsko: Pouzdřanský rybník	5	12	0
Hodonínsko: Jarohněvický rybník	0	18–19	18–19
Hodonínsko: Mutěnické rybníky – Třetí zbrod	14–17	27	12
Hodonínsko: Písečné rybníky – Lužický malý	0–1	0	0
Hodonínsko: Velké Bílovice – Bílovická nádrž	1	1	1
Ostrozská Nová Ves: šterkopiskové jezero	20–25	12	18–23
Znojemsko: Miroslavský rybník	0	2–3	0
Celkem – Total	139–150	170–173	129–135

v období 2008–2014 ČAMLÍK et al. (l. c.). Výsledky monitoringu a změny početnosti ve 4 ptačích oblastech, v nichž je rybák obecný předmětem ochrany, jsou komentovány v textech dotčených PO.

Stav z hlediska ochrany přírody

V podmínkách ČR se značně pozměněnou a člověkem intenzivně využívanou krajinou je závažným problémem pro rybáka obecného nedostatek vhodných hnízdních příležitostí. Pokud se někde vyskytnou či jsou vybudovány ostrůvky, zpravidla rychle zarůstají a bez údržby jsou pro rybáky trvaleji nevyužitelné. Hrozbami pro hnízdiště jsou také nadměrné kolísání vodní hladiny a rozplavování ostrůvků vlnami. Nebezpečí představuje i predace vajec a mláďat rackem bělohlavým a středomořským (*Larus cachinnans*, *L. michahellis*) – LATKOVÁ (2016a, b) a zejména nepůvodním norkem americkým (*Neovison vison*), který může mít na kolonie rybáků destruktivní vliv (např. CRAIK 1995). Podle zkušeností z jižních Čech mají zřejmě na obsazování hnízdišť rybáky negativní vliv kormoráni velcí (*Phalacro-*

Výsledky monitoringu rybáka obecného na severní Moravě a ve Slezsku v letech 2011–2013.

Pozn.: V roce 2013 monitoring nebyl proveden, odhad 40–50 párů.

Results of the Common Tern monitoring in Northern Moravia and Silesia in 2011–2013.

Note: Monitoring was not performed in 2013, estimate 40–50 pairs.

Lokalita – Locality	2011	2012
PO Heřmanský stav – Odra – Poolši: štěrkovna Ostrava-Koblov	27–31	28–32
PO Heřmanský stav – Odra – Poolši: Karvinské rybníky, Karviná	4	0
PO Heřmanský stav – Odra – Poolši: PR Skučák, Rychvald	4	2–3
PO Heřmanský stav – Odra – Poolši: ryb. Podkostelní, Rychvald	0	0
PO Heřmanský stav – Odra – Poolši: ryb. Antošovský	3	X
Horní Těrlicko: Těrlická přehrada	0–4	X
Karviná-Louky n. Olši: důlní propadliny	1	0–1
Karviná-Doly: důlní propadliny	1–3	1–3
Lazy u Orlové: důlní propadlina Dolina	0–3	0
Šenov: Volenský rybník	3–5	X
Doubrava: Kozínek	3–5	X
Doubrava: kaliště	1	X
Darkov: mokřady u Mlýny	X	11
Celkem – Total	43–58	42–50

Výsledky monitoringu rybáka obecného na střední Moravě v letech 2011–2013.

Results of the Common Tern monitoring at the Central Moravian sites in 2011–2013.

Lokalita – Locality	2011	2012	2013
Hulín (KM): Hulínská štěrkovna	10	20	21
Hulín (KM): Němčický rybník	1	1	0
Tovačov (PR): Troubecká pískovna	46	36	33
PO Litovelské Pomoraví: Chomoutovské jezero	0	0	1
Celkem – Total	57	56	55

Změny početnosti rybáka obecného v ČR v letech 2005–2013.

Pozn.: Severní Morava a Slezsko 2013 – odhad.

Changes in the Common Tern numbers in the Czech Rep. in 2005–2013.

Note: Northern Moravia and Silesia in 2013 – estimate.

Region	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
jižní Čechy Southern Bohemia	134 -160	181 -206	248 -270	180 -215	154 -164	167 -187	126 -136	156 -166	102 -165
jižní Morava Southern Moravia	111 -114	201 -206	136 -151	97 -107	126 -136	211 -221	139 -150	170 -173	129 -135
severní Morava a Slezsko Northern Moravia and Silesia	48 -66	48 -69	53 -70	84 -112	65 -74	32 -43	43 -58	42 -50	47 -57
střední Morava Central Moravia	0	7	1	9	16	25	57	56	55
ČR celkem Czech Rep. total	293 -340	437 -488	438 -492	370 -443	361 -390	435 -476	365 -401	424 -445	333 -412
Odhad – Estimate	300 -350	450 -500	450 -500	380 -450	370 -400	450 -500	380 -410	430 -460	340 -420

corax carbo), jejichž hejna vyhledávají holé rybníční ostrůvky k odpočinku. Nízký počet kolonií (např. v jižních Čechách jen 5 kolonií) činí za uvedených okolností rybáka obecného značně zranitelným.

Jedním ze způsobů podpory hnízdění rybáků obecných je úprava stávajících ostrovů s cílem vytvořit povrch se sporým vegetačním krytem, nebo bez něj. Další metodou je umísťování plovoucích ostrůvků na vhodné lokality. V letech 2011–2013 byly na jižní Moravě instalovány 4 plovoucí ostrůvky o rozloze 33 m² a bylo upraveno 6 ostrovů o rozloze 395 m². Jak plovoucí ostrůvek, tak upravený ostrov je nutno každoročně udržovat – odstraňovat vegetaci, opravovat konstrukci, kontrolovat apod. Upravený ostrov je z dlouhodobého hlediska trvanlivější, při vhodném provedení stačí pouze odstraňovat narostlou vegetaci a případně doplňovat odplavený štěrk. Na upravených ostrovech byla zjištěna vyšší početnost hnízdících párů, ale nižší hnízdní úspěšnost než na plovoucích ostrůvcích (podle ČAMLÍK et al. l. c., upraveno). Na plovoucích ostrůvcích umístěných společností Českomoravský štěrk a. s. ve spolupráci s Moravským ornitologickým spolkem – pobočkou ČSO na štěrkopískovnách v Tovačově a Hulíně je zcela závislá středomoravská populace.

Zpracovali: G. Čamlík, J. Hora, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Českokobudějovické rybníky: J. Pykal, J. Šebestian, Jaroslav Šimek • PO Dehtář: B. Kloubec, J. Pykal • PO Střední nádrž VDNM: P. Berka, G. Čamlík, J. Chytil, P. Macháček • PO Třeboňsko: V. Luka, J. Neudert, Z. Neudertová, J. Ševčík • PO Heřmanský stav – Odra – Poolší: M. Haluzík, J. Kubenka, M. Mandák, Z. Polášek • PO Řežabinec: J. Šebestian • Hodonínsko vč. PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví: G. Čamlík, J. Zaňát • Horní nádrž VDNM: J. Chytil, P. Macháček • Ostrožská Nová Ves: G. Čamlík, M. Vymazal • Znojensko (Miroslavský rybník): J. Klejdus • Přerovsko a Kroměřížsko: J. Chytil

Rybák černý ▪ *Chlidonias niger* ▪ Black Tern

Ptačí oblasti, v nichž je rybák černý předmětem ochrany: –.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: –.

Nové poznatky

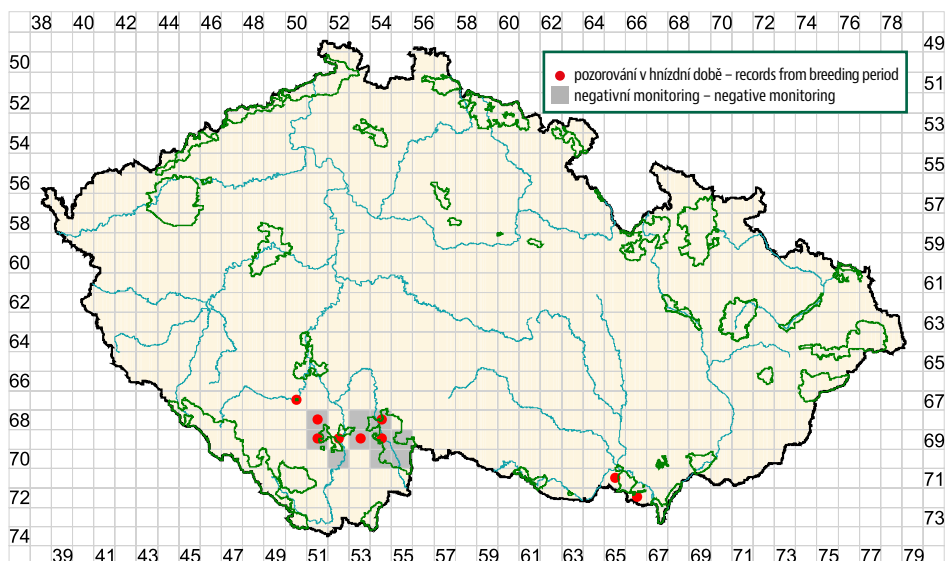
VOSSMEYER et al. (2014) sledovali v letech 2011–2013 s pomocí fotopastí predaci hnízd rybáků černých na podložkách na slepých ramenech v Severním Porýní-Vestfálsku. Jako predátoři byli identifikováni lyska černá (*Fulica atra*) a kalous ušatý (*Asio otus*). Na jednom z hnízdišť lyska zničila během jedné noci v roce 2012 všechny snůšky, zatímco na jiné lokalitě byl vztah mezi rybáky a hnízdícím párem lysek označen jako přátelský. V roce 2011 navštívil kalous během půldruhé hodiny 3 různé podložky a během noci zmizelo na lokalitě 9 z 11 mláďat. Na ztrátách vajec se významně podílely vlny vyvolané třoucími se kapry. Po instalaci zábran proti vykutálení vajec z hnízd se výsledek hnízdění zlepšil.

Metodika a rozsah monitoringu

Protože velikost populace neskytá podmínky pro systematický monitoring, probíhá pouze registrace hnízdních výskytů při pravidelných sčítáních vodních ptáků v PO Českobudějovické rybníky, PO Dehtář, PO Lednické rybníky, PO Řežabinec, PO Střední nádrž VDNM a PO Třeboňsko a při monitoringu jiných druhů vodních ptáků z přílohy I směrnice o ptácích. Zaznamenává se také výskyt protahujících hejn nad 100 kusů.

Výsledky monitoringu

V letech 2011–2013 nebylo doloženo ani jedno hnízdění rybáka černého. Stejně tak chybí pozorování naznačující pravděpodobné hnízdění. Při hladinových sčítáních vodních ptáků ve výše uvedených PO byli rybáci černí zastiženi zřídka a většinou v malém počtu při jarním průtahu (max. 90 ex. 3. 5. 2012 v PO Střední nádrž VDNM) i v hnízdní době.

Výsledky monitoringu rybáka černého v letech 2011–2013.

Results of the Black Tern monitoring in 2011–2013.

Výskyt rybáka černého při hladinových sčítáních v letech 2011–2013.

Records of the Black Tern during water birds counts in 2011–2013.

1: počet pozorování – No. of records, 2: Počet ex. – No. of individuals

PO – SPA	IV.		V.		VI.		VII.		VIII.		IX.	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Českobudějovické rybníky			6	26	1	2						
Dehtář			2	40								
Řežabinec			3	10	2	2						
Třeboňsko			3	4			1	1	1	6		
Lednické rybníky	1	3	7	23	2	32	1	10	3	6	1	1
Střední nádrž VDNM			3	116	1	3			1	15		
Celkem – Total	1	3	24	219	6	39	2	11	5	27	1	1

Podobně situaci v monitorovaných ptačích oblastech dokumentují i pozorování uveřejněná v databázi avif.birds.cz, přičemž největší hejno čítající nejméně 88 ex. zastihl 14. 5. 2013 na rybníku Dehtář Martin Šálek.

Silnější jarní průtah (hejna nad 100 ex.) byl zaznamenán mimo ptačí oblasti (avif.birds.cz), a to hlavně začátkem V. 2011 na VN Rozkoš u České Skalice (max. 400 ex. 1. a 4. 5. – A. Holub a J. Vaněk) a dále ve stejné době na střední Moravě: Tovačov 3. 5. 240–260 ex. (D. Lučan) a 7. 5. 155 ex. (L. Doupal), Záhlinice 6. 5. 150 ex. (L. Fuit et al.) a 7. 5. 210 ex. (P. Štěpánek). V roce 2012 bylo zaznamenáno jediné hejno nad 100 ex. – VN Rozkoš 9. 5. 120 ex. (J. Vaněk & A. Holub) a v roce 2013 2 hejna na jižní Moravě – Jarohněvický rybník 21. 4. 140 ex. (K. Šimeček) a Dolní nádrž VDNM 3. 5. 130 ex. (A. Holub).

Vývoj populace v ČR

Od neúspěšného hnízdění v roce 2006 na rybníku Řežabinec na Písecku monitoring až do roku 2013 nepřinesl žádný důkaz o hnízdění rybáka černého, stejně tak nebylo hnízdění v ČR hlášeno v publikovaných i nepublikovaných ornitologických pozorováních. Není sice vyloučeno, že občas několik párů někde nepozorovaně zahnízdí, většina pozorování v hnízdním období se však zřejmě týká ještě protahujících nebo potulujících se ptáků. Historii hnízdění rybáka černého v jižních Čechách popsali KLOUBEC et al. (2015).

Stav z hlediska ochrany přírody

Z období 2007–2013 neexistuje žádná zpráva o doloženém hnízdění rybáka černého v ČR. ŠTASTNÝ et al. (2017) zařadili v novém červeném seznamu tento druh do kategorie "Vymizelý pro území ČR". Hlavními příčinami tohoto stavu je mizení hnízdních příležitostí, tj. nízkých porostů bažinných rostlin na okrajích rybníků a plovoucí vegetace, a omezení potravní nabídky v důsledku intenzivního rybníčního hospodaření. Hnízda bývala často niče-na stoupající vodou a vlnami. Na každém případném budoucím hnízdišti je nutno zamezit nadměrnému kolísání vodní hladiny a zajistit průběžnou kontrolu po celou dobu hnízdění. Instalace umělých hnízdních podložek může být úspěšná (VOSSMEYER 2006, 2009), ovšem za předpokladu, že je k dispozici vhodné hnízdní prostředí a dostatečná potravní nabídka (BEINTEMA et al. 2010).

Zpracovali: J. Hora, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Českobudějovické rybníky: T. Bodnár, J. Pykal • PO Dehtář: Z. Bodnár, B. Kloubec, J. Pykal

• PO Lednické rybníky: P. Macháček • PO Řežabinec: J. Šebestian • PO Střední nádrž VDNM.

J. Chytil, P. Macháček • PO Třeboňsko: V. Luka, J. Neudert, Z. Neudertová, J. Ševčík

Výr velký ▪ *Bubo bubo* ▪ Eurasian Eagle-owl

Ptačí oblasti, v nichž je výr velký předmětem ochrany: Broumovsko, Doupovské hory, Křivoklátsko, Labské pískovce, Údolí Otavy a Vltavy.

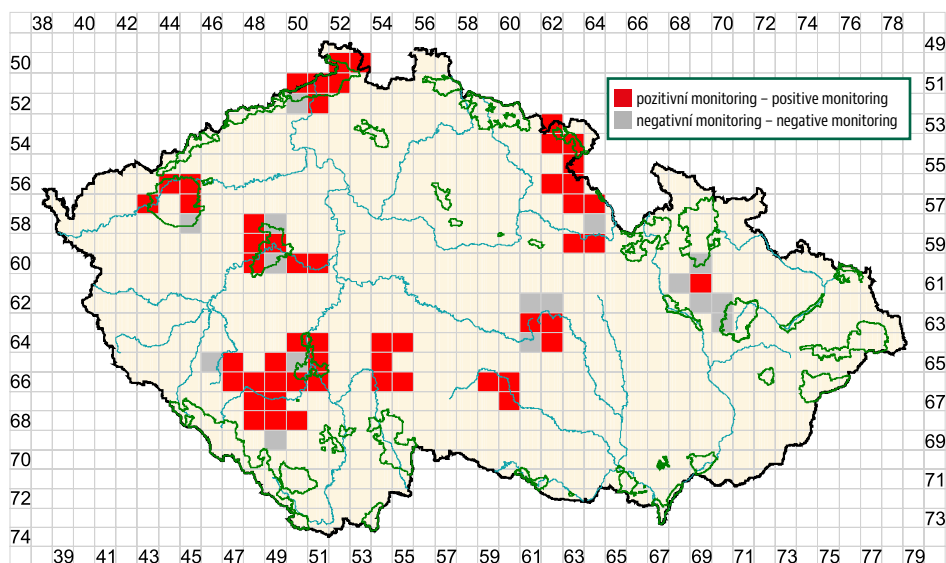
Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Boletice, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Jeseníky, Jizerské hory, Králický Sněžník, Krkonoše, Libavá, Novodomské rašeliniště – Kovářská, Pálava, Podyjí, Soutok – Tvrdonicko, Šumava, Třeboňsko, Východní Krušné hory.

Nové poznatky

KUNSTMÜLLER (2014) vyhodnotil hnízdní úspěšnost výra velkého v různém hnízdním prostředí. Nejvyšší úspěšnost byla v aktivních kamenolomech – 70 % a 1,24 mláděte na každé započaté hnízdění. Na skalách v říčních údolích byly odpovídající hodnoty 57 % a 1,03 mláděte/1 hnízdo, na lesních skalách a drobných skalkách a kamenitých svazích 50 % a 0,97, resp. 32 % a 0,55 mláděte/1 hnízdo. I přes provoz techniky a odstřely výr v kamenolomech není vystaven úmyslnému ničení hnízd člověkem a jeho hnízda bývají obtížně přístupná pro predátory. Hnízda v opuštěných kamenolomech uvedený autor zjišťoval jen velice vzácně a nikdy nebyla úspěšná, což dává do souvislosti s výskytem predátorů a rušením lidmi.

Při použití akustického monitoringu HERTL (2013) potvrdil, že v průběhu hnízdění se výr ozývají často pouze při setmění a jde přitom někdy jen o několik zahoukání, která přicházejí z místa v blízkosti hnízdiště, pravděpodobně s výhledem na samotné hnízdo. Celonoční hlasové projevy patří obvykle nespárovanému ♂.

Rozbory potravy tří bavorských subpopulací výra velkého z hnízdního období z 33 let (SCHWEIGER & LIPP 2011) doložily zřetelnou preferenci hrabošů (*Arvicolinae*). Větší kořist hraje větší roli zřejmě při výpadku hrabošů a ke konci odchovu mláďat.

Výsledky monitoringu výra velkého v roce 2012.
Results of the Eurasian Eagle-owl monitoring in 2012.

Metodika a rozsah monitoringu

Od začátku II. do konce III. (1) registrace hlasových projevů při použití liniové metody nebo metody bodového transektu (s body vzdálenými od sebe min. 1 km) nebo (2) kontroly tradičních hnízdišť a vhodných míst pro hnízdění. V době mezi polovinou IV. a polovinou V. kontrola zjištěných teritorií s cílem pokusit se ze vzdálenějších pozorovacích míst zjistit přítomnost mláďat, případně nalézt pobytové stopy a prověřit stav hnízdiště (podrobně HORA et al. 2010a).

Oproti roku 2009 byl rozsah monitoringu v roce 2012 značně omezen. Kontrolováno bylo 223 lokalit v 13 oblastech o celkové rozloze 2 750,2 km² (v roce 2009 337 lokalit v 20 oblastech o celkové rozloze 4 101,3 km²). Dále bylo kontrolováno 5 lokalit v CHKO Broumovsko a 6 lokalit (2 lokality jen 1×) v CHKO Křivoklátsko mimo území ptačích oblastí, 9 tradičních či potenciálních hnízdišť v CHKO Orlické hory a 18 hnízdišť známých z předchozích let v CHKO Žďárské vrchy. Monitoring proběhl v 69 čtvrcích.

V ptačích oblastech, v nichž je výr velký předmětem ochrany, byl monitoring proveden i v roce 2011 a vyjma PO Údolí Otavy a Vltavy také v roce 2013. Výsledky jsou vyhodnoceny v textech dotčených PO.

Výsledky monitoringu

V 13 oblastech o celkové rozloze 2 914,5 km² bylo v roce 2012 obsazeno 98 (43,6%) z 225 kontrolovaných lokalit, tj. 3,4 teritoria/100 km². Obsazeno bylo celkem 53 (76,8%) z 69 čtvrců. V 5 ptačích oblastech, v nichž je výr velký předmětem ochrany, se nacházelo 54,1% ze zjištěných teritorií a celková hustota tam činila 4,3 teritoria/100 km², zatímco v ostatních 8 oblastech jen 2,7 teritoria/100 km². Nejvyšší hodnota hustoty – 8,8 teritoria/100 km² byla zaznamenána v PO Broumovsko.

Výsledky monitoringu výra velkého v roce 2012.

Results of the Eurasian Eagle-owl monitoring in 2012.

Oblast – Area	Rozloha (km ²) Area (km ²)	Počet kontrolovaných lokalit No. of localities checked	Počet teritorií No. of territories	%	Počet teritorií/100 km ² No. of territories/100 km ²
PO Broumovsko	91,2	17	8	47,1	8,8
PO Doupovské hory (část)	395,0	17	7	41,2	1,8
PO Křivoklátsko (část)	190,0	30	11	36,7	5,8
PO Labské pískovce	354,8	35	15	42,9	4,2
PO Údolí Otavy a Vltavy	183,7	18	11	61,1	6,0
Český kras	132,1	20	8	40,0	6,1
Horažďovicko	163,8	7	4	57,1	2,4
Klatovsko	112,4	4	1	25,0	0,9
Nízký Jeseník	182,8	16	3	18,8	1,6
Strakonicko	677,0	31	13	41,9	1,9
Táborsko 1 – Mladovožicko	216,0	12	8	66,7	3,7
Táborsko 2 – Radenínsko	72,0	7	5	71,4	6,9
Vysočina – povodí Jihlavy	143,7	11	4	36,4	2,8
Celkem – Total	2 914,5	225	98	43,6	3,4

Ve skalnatých údolích řek ve 4 oblastech bylo zjištěno 1,6 teritoria/10 km toku, přičemž nejvyšší hodnoty – 2,2, resp. 2,0 teritoria/10 km toku byly zaznamenány v PO Údolí Otavy a Vltavy a kolem Berounky v PO Křivoklátsko.

V CHKO Broumovsko mimo PO byly obsazeny 2 z 5 lokalit a v CHKO Křivoklátsko mimo PO 3 z 6 lokalit, v CHKO Orlické hory byl výr aspoň jednou zjištěn na 8 z 9 lokalit a v CHKO Žďárské vrchy na 7 z 18 lokalit (2× doloženo hnízdění).

Podle výsledků SVODS bylo v roce 2011 kontrolováno 56 hnízdnicích lokalit, z toho bylo 16 (29 %) obsazeno a 8 párů hnízilo úspěšně a vyvedlo 11 mláďat, tj. 1,4 mláděte/úspěšné hnízdění (KUNSTMÜLLER et al. 2012b). O rok později bylo obsazeno 46 (53 %) z 87 kontrolovaných lokalit a 28 párů vyvedlo 58 mláďat, tj. 2,1 mláděte/úspěšné hnízdění, resp. 1,2 mláděte/hnízdící pár (KUNSTMÜLLER et al. 2013b) a v roce 2013 byli výři zjištěni na 24 (44 %) z 55 lokalit a 11 z 15 prokázaných hnízdících párů vyvedlo 22 mláďat, tj. 2,0 mláděte/úspěšné hnízdění, resp. 1,5 mláděte/hnízdící pár (KUNSTMÜLLER et al. 2014b).

V ptačích oblastech, v nichž je výr velký předmětem ochrany, byl monitoring proveden také v roce 2011 a vyjma PO Údolí Otavy a Vltavy i v roce 2013. Výsledky jsou hodnoceny v textech dotčených PO.

Hustota teritorií výra velkého v údolích vodních toků v roce 2012.
Density of the Eurasian Eagle-owl territories in river valleys in 2012.

Oblast – Area	Řeka River	Délka toku (km) Length of stream (km)	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/ 10 km toku No. of territories/ 10 km of stream
PO Doupovské hory	Ohře	45,3	5	1,1
PO Údolí Otavy a Vltavy	Vltava, Otava	49,9	11	2,2
PO Křivoklátsko	Berounka	34,4	7	2,0
Vysočina 1	Jihlava	44,0	4	0,9
Celkem – Total		173,6	27	1,6

Vývoj populace v ČR

Z výsledků z oblastí monitorovaných ve všech třech letech 2006, 2009 a 2012 vyjádřených hodnotami hustot je patrný pokles početnosti. V ptačích oblastech, v nichž je výr velký předmětem ochrany, hodnoty hustot postupně klesly z 5,3 přes 5,1 na 4,3 teritoria/100 km², tj. pokles mezi roky 2006 a 2012 18,9 %; v ostatních oblastech odpovídající hodnoty byly

Porovnání výsledků monitoringu výra velkého v roce 2006, 2009 a 2012.
Comparison of the results of the Eurasian Eagle-owl monitoring in 2006, 2009 and 2012.

Rok Year	Rozloha (km ²) Area (km ²)	Počet kontrolovaných lokalit No. of localities checked	Počet teritorií No. of territories	%	Počet teritorií/100 km ² No. of territories/100 km ²
2006	4 077,0	302	169	56,0	4,1
2009	4 101,3	337	146	43,3	3,6
2012	2 914,5	225	98	43,6	3,4
2006 ¹⁾	2 750,2	207	117	56,5	4,3
2009 ¹⁾	2 927,5	250	111	44,4	3,8

¹⁾ oblasti monitorované ve všech 3 letech – areas monitored in all three years

3,4 – 2,9 – 2,7 teritoria/100 km² a 22,9 %. Ve skalnatých údolích řek byly hustoty v letech 2006 a 2009 vyrovnané, avšak v roce 2012 oproti roku 2006 o 20 % nižší.

Na Vysočině po nárůstu hnízdní populace výra v průběhu 80. a 90. let minulého století docházelo v letech 2000–2012 k postupnému a pravidelnému poklesu obsazenosti hnízdních lokalit či úplnému zániku některých hnízdišť spolu s velmi nízkou úspěšností hnízdění (KUNSTMÜLLER 2013d). V jižních Čechách výsledky z některých území naznačují také na pokles početnosti (KLOUBEK et al. 2015). V Krkonoších za 20 let (1994–2014) populace vzrostla z 8–10 na 11–15 párů (FLOUSEK et al. 2015).

Porovnání hustot teritorií v ptačích oblastech, v nichž je výr velký předmětem ochrany, a v ostatních oblastech v letech 2006, 2009 a 2012 (počet teritorií/100 km²).

Pozn.: Hodnoceny jsou oblasti monitorované ve všech 3 letech.

Comparison of the densities in the SPAs with Eurasian Eagle-owl as a target species and in the other areas in 2006, 2009 and 2012 (number of territories/100 km²).

Note: Areas monitored in all three years are evaluated.

	2006	2009	2012
PO – SPAs	5,3	5,1	4,3
Ostatní oblasti – Other areas	3,5	2,9	2,7

Porovnání hustoty teritorií výra velkého v údolích vodních toků v roce 2006, 2009 a 2012.

Comparison of the density of the Eurasian Eagle-owl territories in river valleys in 2006, 2009 and 2012.

Rok Year	Délka toků (km) Length of streams (km)	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/10 km toku No. of territories/10 km of stream
2006	245,1	45	1,8
2009	212,0	42	1,9
2012	173,6	27	1,6
2006 ¹⁾	173,6	35	2,0
2009 ¹⁾	173,6	36	2,1

¹⁾ 4 úseky vodních toků monitorované ve všech 3 letech – four streams monitored in all three years

Stav z hlediska ochrany přírody

Výsledky monitoringu i dalších průzkumů naznačují, že stavy výra velkého v ČR klesají. Hlavními příčinami jsou nízká úspěšnost hnízdění způsobená úmyslnými i neúmyslnými lidskými činnostmi a úhyny při kolizích s dopravními prostředky a elektrickými vedeními, vč. zabití elektrickým proudem.

Hlavní opatření na ochranu výra velkého zůstávají stejná jako v předchozí periodě monitoringu: omezení rušivých činností (lesní práce, turistika, horolezectví aj.) v okolí obsazených lokalit v době toku a hnízdění, zabezpečování sloupů elektrického vedení a v ptačích oblastech, v nichž je výr velký předmětem ochrany, dodržování podmínek stanovených pro lesní práce a umísťování mysliveckých zařízení v nařízeních vlády. Takové podmínky je žádoucí dodržovat i na hnízdištích mimo 5 dotčených ptačích oblastí.

Zpracovali: J. Hora, Z. Kučera, I. Kunstmüller

Monitoring zajistili:

PO Broumovsko + část CHKO mimo PO: Josef Vrána, I. Vránová • PO Doupovské hory: O. Bušek, V. Tejrovský • PO Křivoklátsko + část CHKO mimo PO: A. Fuchsová, M. Haifler, H. Hubáčková,

R. Remar, M. Tichai, E. Vojtěchovská • PO Labské pískovce: P. Benda, V. Sojka, V. Šena • PO Údolí Otavy a Vltavy: M. Frencl, L. Hlášek, L. Mráz, Josef Veselý, P. Volf, R. Všečetka • CHKO Český kras: J. Čapek, K. Kočí, M. Slezák, Jaroslav Veselý, L. Veselá • CHKO Orlické hory: V. Pavel • Horažďovicko a Klatovsko: Jiří Vlček • Nízký Jeseník: K. Poprach • Strakonicko: L. Lešák • Tábořsko: J. Fišer, J. Vitovský • Vysočina – povodí Jihlavy: I. Kunstmüller

Kulíšek nejmenší ▪ *Glaucidium passerinum* ▪ Eurasian Pygmy-owl

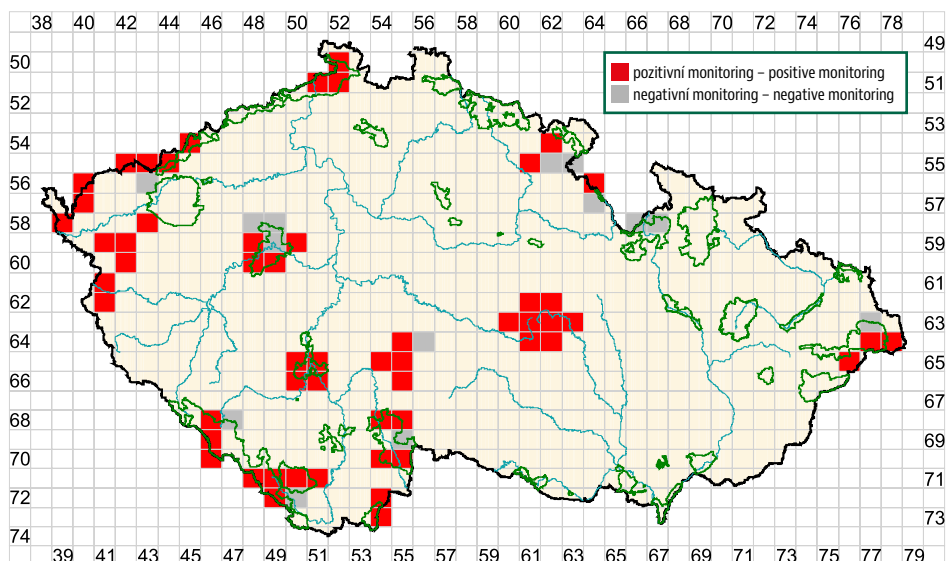
Ptačí oblasti, v nichž je kulíšek nejmenší předmětem ochrany: Beskydy, Boletice, Křivoklátsko, Šumava, Třeboňsko, Údolí Otavy a Vltavy.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Broumovsko, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Doupovské hory, Horní Vsacko, Hostýnské vrchy, Jeseníky, Jizerské hory, Krkonoše, Králický Sněžník, Labské pískovce, Libavá, Novodomské rašeliníště – Kovářská, Novohradské hory, Východní Krušné hory.

Nové poznatky

Stále častější používání akustického monitoringu, tj. bezobslužného záznamu hlasů v terénu a jejich následné počítačové vyhodnocení, přineslo celou řadu nových poznatků o rozšíření a početnosti kulíška nejmenšího v mnoha regionech ČR, např. na Jihlavsku (KODET & KOŘÍNKOVÁ 2012), v Novohradských horách (PLASSOVÁ 2014) atd. Zkušenosti s využitím této metody pro sledování druhového zastoupení a početnosti lesních druhů sov publikoval HERTL (2013), který mimo jiné konstatoval, že zjištění okrsku kulíška je poměrně snadné. Samci často přeletují, přitom v odlehlých místech okrsku nepískají každodenně. V místech styku více okrsků se naopak ozývají pravidelně, přitom ranní hlasová aktivita výrazně převyšuje tu večerní.

ŠOTNÁR et al. (2015) analyzovali potravu kulíška nejmenšího na 12 slovenských hnízdnicích lokalitách v 7 pohořích v Západních Karpatech a 1 pohoří ve Východních Karpatech a mezi 377 jedinci kořisti zjistili 10 druhů savců a 33 druhů ptáků. Ze savců převažovali norník rudý (*Clethrionomys glareolus*) a myšice lesní (*Apodemus flavicolis*) s 22,8 %, resp. 6,6 %. Mezi pěvcí nebyl žádný druh zastoupen více než 7 %, nejčastěji to byly druhy z čeledi pěnicovití (*Sylviidae*), drozdovití (*Turdidae*), sýkorovití (*Paridae*) a pěnkavovití (*Fringillidae*).

Výsledky monitoringu kulíška nejmenšího v roce 2012.
Results of the Eurasian Pygmy-owl monitoring in 2012.

Metodika a rozsah monitoringu

Registrace hlasových projevů za chůze na liniích nebo na bodových transektech pěšky či s použitím dopravního prostředku. V době 30–45 minut mezi západem slunce a setměním nebo mezi svítáním a východem slunce, od poloviny II. do poloviny V., případně také v IX. a X. V roce 2012 na jaře sčítání v 12 oblastech na 132 liniích o celkové délce 502,3 km a v 5 oblastech na 43 transektech s 453 body, na podzim v 3 oblastech na 18 liniích o délce 59,0 km (nezapočítána jediná linie v PO Labské pískovce, jen 2,2 km dlouhá a s negativním výsledkem) a jen v 1 oblasti na 5 transektech s 53 body. V CHKO Žďárské vrchy bylo v IV.–V. kontrolováno 32 ze 41 lokalit, na nichž byl kulíšek zjištěn do roku 2012. Monitoringem bylo pokryto 70 čtverců.

Výsledky jarního sčítání kulíška nejmenšího na liniích v roce 2012.

Pozn.: Výsledky sčítání v 2. termínu (kurzíva) nejsou do celkových hodnot započítány.

Results of the Eurasian Pygmy-owl line census in the spring of 2012.

Note: Results of the second census term (in italics) are not included in the totals.

Oblast – Area	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/10km No. of territories/10 km
PO Beskydy	8	19,0	3	1,6
PO Boletice	13	54,8	4	0,7
PO Šumava	26	121,0	9	0,7
PO Třeboňsko	8	47,4	11	2,3
PO Údolí Otavy a Vltavy	11	54,1	14	2,6
PO Labské pískovce – 1. termín	13	43,2	7	1,6
<i>PO Labské pískovce – 2. termín</i>	<i>12</i>	<i>41,0</i>	<i>7</i>	<i>1,7</i>
PO Novodomské rašeliniště – Kovářská	8	31,7	5	1,6
PO Novohradské hory	8	22,8	10	4,4
Králický Sněžník (NPR)	8	26,4	0	0
Krušné hory (Zlatý kopec)	8	14,0	5	3,6
Orlické hory	7	24,6	1	0,4
Táborsko (III. – zač. IV.)	14	43,3	7	1,6
<i>Táborsko (IV.)</i>	<i>14</i>	<i>43,3</i>	<i>10</i>	<i>2,3</i>
Celkem – Total	132	502,3	76	1,5

Výsledky monitoringu

Při jarním sčítání bylo zaznamenáno 121 kulíšků (76 na liniích a 45 na bodových transektech) a při podstatně menším rozsahu sčítání na podzim 16 kulíšků (16 na liniích a žádný na 1 bodovém transektu). Obsazeno bylo celkem 56 (80,0%) čtverců. Nejvyšší počty teritorií na 10 km linie byly na jaře zaznamenány v PO Novohradské hory (4,4) a na Zlatém kopci v Krušných horách (3,6). Při porovnání výsledků jarního sčítání ve 2 modelových regionech byla hustota v pásmu Krušné hory – Labské pískovce jen 1,4× vyšší (1,9, resp. 1,4) než v regionu Šumava (vč. Boletic) – Novohradské hory

– Třeboňsko. Při tomto srovnání je ovšem nutno přihlédnout i ke značně rozdílné délce linií – 88,9km vs. 246,0km. Ve 2 oblastech, v kterých se sčítání na liniích uskutečnilo ve 2 termínech, byly hodnoty hustot v obou termínech v PO Labské pískovce téměř shodné (1,6 vs. 1,7 teritoria/10km) a na Táborsku dvojnásobně větší v 2. termínu (2,6 oproti 1,3 teritoria/10 km v 1. termínu). Výsledky podzimního sčítání na liniích vyjádřené počtem párů na 10km linie byly ve všech 3 oblastech výrazně vyšší než na jaře, na čemž se ovšem mohou podílet i značné rozdíly v délkách linií na jaře a na podzim. V CHKO Žďárské vrchy bylo v IV.–V. obsazeno 19 z 32 kontrolovaných lokalit, na nichž byl výskyt kulíška zaznamenán do roku 2012; jen v IV. 11 z 24 kontrolovaných lokalit. Další informace jsou uvedeny v textech ptačích oblastí, v nichž je kulíšek nejmenší předmětem ochrany.

Členové SOVDS zahájili v roce 2012 systematický monitoring kulíška nejmenšího s použitím akustického monitoringu a odposlechů bez i s použitím provokace. Monitoring se uskutečnil v 11 oblastech (HERTL et al. 2013) a v roce 2013 ve 12 oblastech (HERTL et al. 2014). Při akustickém monitoringu provedeném v roce 2012 na Jihlavsku bylo zjištěno 56 lokalit (KODET & KOŘÍNKOVÁ I. c.). Stejnou metodou v rámci diplomové práce v jarním období 2013 v Novohradských horách bylo na 66 bodech zjištěno 18 obsazených teritorií (PLASSOVÁ I. c.).

Výsledky jarního sčítání kulíška nejmenšího na bodových transektech v roce 2012.

Results of the Eurasian Pygmy-owl census at point transects in the spring of 2012.

Oblast – Area	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points	F %
PO Křivoklátsko	9	90	5	5,6
Český les (CHKO)	8	76	7	9,2
Chebsko a Karlovarsko – 1. termín	4	34	4	11,8
<i>Chebsko a Karlovarsko – 2. termín</i>	2	27	4	14,8
Náchodsko	10	98	8	8,2
Slavkovský les (CHKO)	12	155	21	13,5
Celkem – Total	43	453	45	9,9

Výsledky podzimního sčítání kulíška nejmenšího na liniích v roce 2012.

Results of the Eurasian Pygmy-owl line census in the autumn of 2012.

Oblast – Area	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km
PO Beskydy	5	7,3	3	4,1
PO Boletice	2	9,0	3	3,3
PO Šumava	11	42,7	10	2,3
Celkem – Total	18	59,0	16	2,7

Výsledky podzimního sčítání kulíška nejmenšího na bodových transektech v roce 2012.

Results of the Eurasian Pygmy-owl census at point transects in the autumn of 2012.

Oblast Area	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet teritorií No. of territories	F %
Náchodsko	5	53	0	0

Vývoj populace v ČR

Výsledky z pouhých 3 roků monitoringu nepostačují k dokumentaci změn v početnosti populací v jednotlivých oblastech i na celostátní úrovni. Při interpretaci těchto výsledků je třeba přihlídnout jak ke kolísání hlasové aktivity kulíška v závislosti na početných faktorech (KLOUBEC 1992, 2007), tak k rozsahu monitoringu, tj. délce linií či počtu bodů.

Jarní hodnoty počtu teritorií na 10 km linie byly ve všech 3 letech monitoringu poměrně vyrovnané, na podzim v letech 2009 a 2012 byly totožné, oproti roku 2006 však více než 8× vyšší a téměř dvojnásobné než jarní hodnoty. Porovnání 2 modelových regionů v tabulce dokumentuje rozdílné trendy hodnot počtu teritorií na 10 km linie.

Šíření kulíška nejmenšího v ČR dále pokračuje. V roce 2011 byl tento druh zjištěn v Bzeňské Doubravě v 200 m n. m. (P. Pavelčík a kol. in HERTL et al. 2012) a v roce 2012 vůbec poprvé na Znojemsku – 16. 6. 2 ex., Petrovy skály, Chvalatice (Z. Mrlíková in ŠKORPÍKOVÁ, Crex 2014, 34: 196). V Krkonoších jde o druh s výrazně rostoucí početností, která byla odhadnuta na 60–80 párů (FLOUSEK et al. 2015).

Porovnání souhrnných výsledků jarního a podzimního sčítání kulíška nejmenšího na liniích a bodových transektech v letech 2006, 2009 a 2012.

Comparison of summary results of the spring and autumn census of the Eurasian Pygmy-owl at line counts and point transects in 2006, 2009 and 2012.

Rok Year	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km		F %	
	Jaro – Spring	Podzim – Autumn	Jaro – Spring	Podzim – Autumn
2006	1,6	0,3	12,0	X
2009	1,4	2,6	6,6	1,4
2012	1,5	2,6	9,9	X

Regionální rozdíly ve výsledcích jarního sčítání kulíška nejmenšího na liniích v letech 2006, 2009 a 2012 (počet teritorií/10 km).

Regional differences in the results of the spring census of the Eurasian Pygmy-owl at line counts in 2006, 2009 and 2012 (number of territories per 10 km).

Region	2006	2009	2012
PO Šumava + PO Třeboňsko + PO Boletice + PO Novohradské hory	0,6	0,7	1,4
PO Labské pískovce + PO Novodomské rašeliníště – Kovářská + Zlatý kopec	3,4	1,8	1,9

Stav z hlediska ochrany přírody

Kulíšek nejmenší se v ČR, zejména na Moravě, dále šíří, přičemž proniká i do nižších poloh. Jeho populace se z hlediska ochrany přírody nachází v příznivém stavu a není nutné přijímat žádná cílená opatření na jeho ochranu. Prospěch má ze zavádění citlivého hospodaření v lesích, včetně ponechávání vhodných doupných stromů.

Zpracovali: J. Hora, B. Kloubec, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Beskydy: D. Křenek, R. Špilák • PO Boletice: J. Bureš, B. Kloubec, Vojtěch Kubelka, M. Lazarovič, L. Lešák, J. Neudert, Z. Neudertová, Jakub Viček, L. Vozábal • PO Křivoklátsko: M. Haifler, R. Remar, M. Tichai, E. Vojtěchovská • PO Šumava: Miroslav Černý, J. Hora, A. Horová, T. Lorenc, A. Malíková, D. Polášek, A. Sigmund, M. Šemnická, V. Štorek • PO Třeboňsko: J. Bureš, J. Hlásek, J. Neudert,

Z. Neudertová • PO Údolí Otavy a Vltavy: M. Frencl, L. Hlásek, L. Mráz, Josef Veselý, Pavel Volf, R. Všečetka • PO Labské pískovce: P. Benda, V. Sojka, V. Šena • PO Novodomské rašeliniště – Kovářská: V. Tejrovský • PO Novohradské hory: T. Bodnár, J. Bureš, R. Janák, J. Pykal, J. Šebestian • Český les: F. Eidelpes, J. Krupička, J. Pavlásek, O. Spannbauser • Chebsko (Lubsko, Smrčiny) a Karlovarsko (Bochovsko): P. Jiskra, P. Krása, J. Matějů, V. Melichar • Králický Sněžník: T. Bělka, Milan Černý, T. Diviš, M. Fejfar, V. Koza • Krušné hory (Zlatý kopec): V. Tejrovský • Náchodsko: T. Diviš • Orlické hory: V. Pavel • Slavkovský les: J. Bauerová, M. Holub, P. Nový, P. Řepa, P. Tájková • Tábořsko: J. Fišer, Michael Strnad, J. Vítovský • Žďárské vrchy: Jaromír Čejka

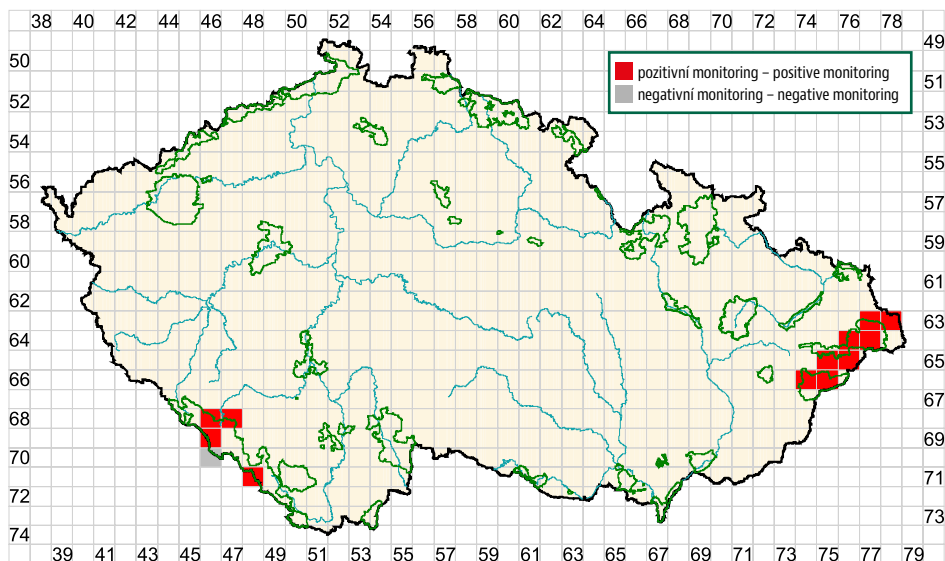
Puštík bělavý ▪ *Strix uralensis* ▪ Ural Owl

Ptačí oblasti, v nichž je puštík bělavý předmětem ochrany: Beskydy.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Boletice, Horní Vsacko, Šumava.

Nové poznatky

Ve Slovinsku byla početnost puštíka bělavého odhadnuta na 400–700 párů. Druh se tam vyskytuje v nadmořských výškách 150–1 600 m v hustotách mezi 0,9 až 13,4 teritoria/100 km², nejvyšší hustoty jsou v horském lese v jižní části Dinárské oblasti (VREZEC & MIHALIČ 2013). KOHL & LEDITZNIG (2014) vyhodnotili výsledky reintrodukce puštíka bělavého v dolnorakouském Wildnisgebiet Dürrenstein. V pětiletém období 2009–2013 tam bylo vypuštěno 70 puštíků a 20 z nich uhynulo. Vyvěšeno bylo 70 budek. V roce 2012 hnízdlly 2 páry a vyvedly 8 mláďat, v roce 2013 byl zaznamenán jen pokus o hnízdění. V Biosférické rezervaci Wienerwald bylo v letech 2009–2012 vypuštěno 67 jedinců a instalováno 127 budek, v roce 2011 vyvedl 1 pár 1 mládě, v roce 2012 7 z 9 hnízdících párů vyvedlo celkem 22 mláďat (ZINK 2013). OBUCH et al. (2013) vyhodnotili na základě 2 134 vzorků (vývržky, výstelka budek, potrava přinesená mláďatům, publikované údaje) potravu puštíka bělavého na Slovensku. Dominantní složkou potravy je hraboš polní (*Microtus arvalis*), drobní savci byli zastoupeni 85,75 %. Nejnovější poznatky z Beskyd (KŘENEK et al. 2017) ukazují, že puštík bělavý nemá zcela pravidelnou hlasovou aktivitu ani během noci, ani během sezóny. Sovy mohou být hlasově aktivní až do VI. a občas se ozvou i v VII., naopak obecně nejvyšší hlasová aktivita v časně jarních měsících může být někdy minimální. Kromě ♂ houká i ♀, což při nerozlišení může vést k nadhodnocení počtu ♂♂.

Výsledky monitoringu puštíka bělavého v roce 2012.

Pozn.: Ve čtvercích 6847 a 6946 výskyt druhu zjištěn jen mimo termíny monitoringu.

Results of the Ural Owl monitoring in 2012.

Note: The species was only recorded in squares 6847 and 6946 outside the regular periods of monitoring.

Metodika a rozsah monitoringu

V II.–V., případně doplňkově v IX.–X., kontroly lokalit procházením s občasnými zastávkami či několik desítek minut trvající kontroly známých a vhodných lokalit. V místech bez spontánních hlasových projevů použití provokace nahrávkou či napodobením hlasu vábníčkou nebo ústy. V roce 2012 monitoring ve 3 PO a ve Slezských Beskydách, celkem v 13 čtvercích:

PO Beskydy: od 2. poloviny II. do začátku IV. 1–2 kontroly 13 lokalit. Monitoring byl proveden také v letech 2011 a 2013 a všechny 3 roky jsou vyhodnoceny v textu PO. Od roku 2012 byly na 10 lokalitách používány i záznamníky nahrávající od soumraku do 7:00 ráno.

PO Horní Vsacko: v III.–IV. kontroly 3 lokalit.

PO Šumava: v III.–IV. na 15 liniích o celkové délce 69,6 km.

Slezské Beskydy: v II.–III. kontroly 2 lokalit.

Výsledky monitoringu

Při monitoringu v roce 2012 byl puščík bělavý zjištěn v 10 čtvercích a v dalších 2 čtvercích mimo termíny monitoringu. V PO Beskydy bylo obsazeno 12 z 13 kontrolovaných lokalit (6 lokalit při vlastním monitoringu, dalších 6 lokalit mimo termíny monitoringu). Populace v této PO byla odhadnuta na 15–20 párů (KŘENEK & PAVELKA 2015), což odpovídá hustotě 3,6–4,8 páru/100 km². V PO Horní Vsacko byla zjištěna 2 teritoria a ve Slezských Beskydách 1 teritorium. V PO Šumava bylo na 69,6 km linií zaznamenáno 10 teritorií, tj. 1,4 teritoria/10 km. Při monitoringu kulíška nejmenšího a sýce rousného v PO Boletice na 54,8 km linií na jaře (konec III. – začátek V.) a 9,0 km na podzim (konec IX. a začátek X.) nebyl výskyt puštíka bělavého zaznamenán, výskyt odtud (ve čtverci 7050) ohlásili 13. 5. 2012 M. Lazarovič & P. Bače (avif.birds.cz).

Výsledky monitoringu puštíka bělavého v beskydské oblasti v roce 2012.

Pozn.: V PO Beskydy 6 lokalit při monitoringu a dalších 6 lokalit mimo termíny monitoringu.

Results of the Ural Owl monitoring in the Beskydy region in 2012.

Note: In the Beskydy SPA, six localities at monitoring and six additional ones outside the terms of monitoring.

Oblast Area	Počet kontrolovaných lokalit No. of localities checked	Počet obsazených lokalit No. of occupied localities	Odhad (páry) Estimate (pairs)
PO Beskydy	13	12	15–20
PO Horní Vsacko	3	2	3–5
Slezské Beskydy	2	1	2–3
Celkem – Total	18	15	20–28

Vývoj populace v ČR

Početnost puštíka bělavého v ČR dále narostla, a to z odhadovaných 35–50 párů v roce 2007 (B. Kloubec & D. Křenek in HORA et al. 2010a) a 41–50 párů v roce 2009 (LANDSFELD et al. 2010) na 55–80 párů, z toho v CHKO Beskydy 20–30 párů a v Slezských Beskydách 2–3 páry (KŘENEK & PAVELKA l. c.), v PO Šumava 20–30 párů, min. 10 párů mimo PO a v PO Boletice 2–4 páry (B. Kloubec in litt.). Rozšíření puštíka bělavého v ČR se do roku 2013 naopak zásadně nezměnilo a zůstalo omezeno jen na 2 izolované oblasti – na beskydskou, kde se druh rozšířil přirozeně, a šumavskou s populací obnovenou reintrodukci. Dne 23. 2. 2011 byl puščík bělavý pozorován a fotografován v Bílých Karpatech (pracovníci lesního provozu prostřednictvím B. Jagoše in ŠKORPIKOVÁ & DOLEŽAL, Crex 2013, 32: 170–171). Podrobné

informace z beskydské oblasti uveřejnili KŘENEK & PAVELKA (l. c.) a ze Šumavy KLOUBEC et al. (2015).

Po roce 2013 došlo k dalšímu nárůstu početnosti a k obsazování nových lokalit. V roce 2016 bylo v Beskydech nalezeno 8 nových lokalit, zejména ve východní části Beskyd a ve Slezských Beskydech, výskyt byl doložen v Hostýnských vrších a Jeseníkách a opět v Bílých Karpatech (KŘENEK et al. l. c.). S použitím záznamníků v letech 2015–2017 byla zjištěna mimořádně vysoká početnost puštíka bělavého v západní části PO Boletice, a to okolo 17 teritorií (KLOUBEC 2017). Po plánovaném průzkumu dalších částí Šumavy bude zřejmě nutné odhady početnosti zásadně přehodnotit.

Stav z hlediska ochrany přírody

Puštík bělavý se v ČR i nadále vyskytuje jen ve 2 izolovaných oblastech a jeho početnost pozvolna narůstá. Výskyty mimo hlavní oblasti jsou hlášeny jen velice vzácně. Největší populace puštíka bělavého se nacházejí v PO Beskydy, v níž je předmětem ochrany, a v PO Boletice a PO Šumava, kde tento druh splňuje kritérium a měl by tudíž být zařazen mezi předměty ochrany.

Ochrana puštíka bělavého spočívá hlavně v zachování starých smíšených a bukových porostů a v ponechávání starých listnatých stromů v porostech k úplnému dožití. O využívání starších pahýlů stromů na plochách postižených kůrovcovou kalamitou, které je známo v Bavorském lese (MÜLLER et al. 2014), ze Šumavy zatím nejsou informace. Druh lze podpořit cíleným zachováním doupných stromů a vyvěšováním budek.

Zpracovali: J. Hora, B. Kloubec, D. Křenek, Z. Kučera, T. Lorenc

Monitoring zajistili:

PO Beskydy: L. Jonák, D. Křenek, J. Šerek, M. Šerek, R. Špilák • PO Horní Vsacko: D. Křenek, J. Pavelka, R. Špilák • PO Šumava: Miroslav Černý, T. Lorenc, H. Malíková, D. Poláček, A. Sigmund
• Slezské Beskydy: D. Křenek

Kalous pustovka ▪ *Asio flammeus* ▪ Short-eared Owl

Ptačí oblasti, v nichž je kalous pustovka předmětem ochrany: Komárov (zima).

Další ptačí oblasti s poměrně pravidelnými zimními výskyty v letech 2011–2013:
Českokubějovické rybníky, Soutok – Tvrdonicko, Třeboňsko.

Nové poznatky

V roce 2014 byla zaznamenána mimořádná hnízdní invaze kalousů pustovek v Maďarsku, kde bylo díky gradaci myši panonské (*Mus spicilegus*) a hraboše polního (*Microtus arvalis*) odhadováno hnízdění 250–300 párů, z toho v NP Körös-Maros hnízdilo min. 200 párů a včetně migrujících jedinců se zde v sezóně zdržovalo 500–600 ex. Vyšší počty hnízdních párů byly zaznamenány i v Dolním Rakousku a na západním Slovensku a po téměř 50 letech zahnízdlily pustovky opět na Znojensku, a to hned na 2 lokalitách (TUNKA 2014, vč. poznámek redakce s odkazy na zdroje informací).

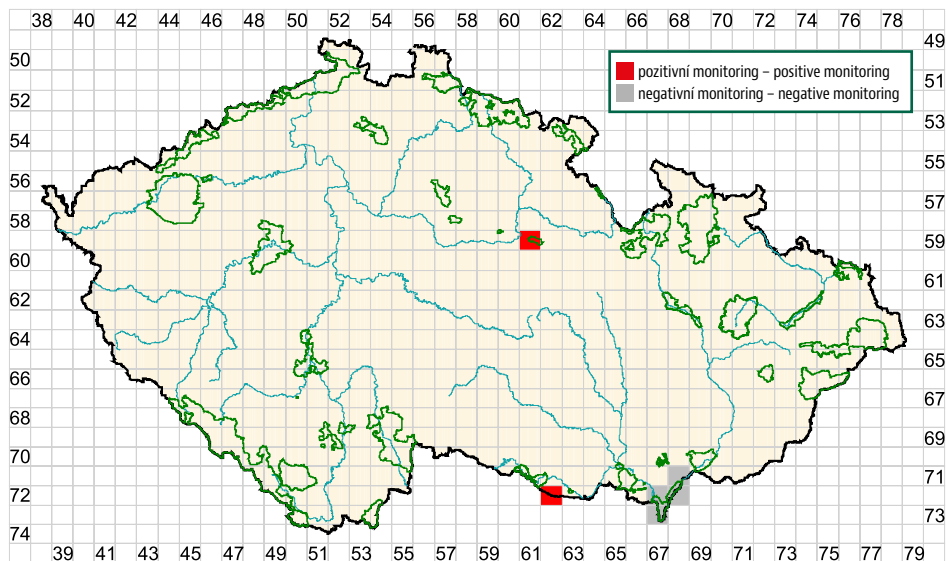
Metodika a rozsah monitoringu

Monitoring zimních shromaždišť. Opakovaná sčítání při večerním rozletu, 1× měsíčně v IX.–IV. V zimách 2011/2012–2013/2014 kontrolovány 3 lokality (6 čtverců):

PO Komárov: 2011/2012 10 kontrol (X.–IV.), 2012/2013 7 kontrol (I.– IV.), 2013/2014 13 kontrol (X.–III.).

PO Soutok – Tvrdonicko, lokalita Horní Pláka: každou zimu až 10–15 kontrol (IX.–III.).

Ječmeniště (ZN): 2011/2012 2 kontroly (XI.–I.), 2012/2013 5 kontrol (XI.– III.), 2013/2014 3 kontroly (XII. a II.). Kvůli rozlehlosti využívaného území nebylo možné sčítat při večerním

Výsledky monitoringu shromaždišť kalouse pustovky v zimách 2011/2012–2013/2014.

Pozn.: Ve čtverci 5961 jen mimo monitoring v zimách 2011/2012 a 2012/2013, ve čtverci 7262 ve všech 3 zimách, v PO Soutok – Tvrdonicko (čtverce 7168, 7267, 7268, 7367) každou zimu jen 1–2 pozorování 1–3 ex.

Results of the monitoring of the Short-eared Owl gathering sites in winters of 2011/2012–2013/2014.

Note: In square 5961 only outside the monitoring terms in winters of 2011/2012 and 2012/2013, in square 7262 in all three winters, in the Soutok – Tvrdonicko SPA (squares 7168, 7267, 7268, 7367) in each winter 1–2 records of 1–3 individuals only.

rozletu, většina kontrol proto spočívala v procházení vhodných biotopů přes den a jejich počet byl omezený, aby se zamezilo nadměrnému vyrušování.

Evidována byla rovněž uveřejněná pozorování a využity údaje z databáze ČSO (avif.birds.cz) a z archivu Kroužkovací stanice Národního muzea Praha.

Výsledky monitoringu

PO Komárov: Od X. 2011 do IV. 2012 nebyla v termínech monitoringu zjištěna ani jedna pustovka, avšak 2. 2. 2012 tam V. Lemberk (in litt.) zastihl 18 ex. Také v zimě 2012/2013 byly všechny kontroly PO v rámci monitoringu negativní, mimo monitoring 31. 12. 2012 6 ex., 31. 1. 2013 16 ex. a 2. 2. 2013 5 ex. (M. Pešata, NDOP). V zimě 2013/2014 všech 13 kontrol s negativním výsledkem.

PO Soutok – Tvrdonicko: Shromaždiště nezjištěno ani v jedné zimě, 2011/2012 2 pozorování (6. 11. 2 ex., 17. 2. 3 ex.), 2012/2013 žádné pozorování, 23. 8. 2012 1 ex. nejisté určení, 2013/2014 2 pozorování (4. 1. 3 ex. nejisté určení, 4. 1. 1 ex.). Z přilehlého území Slovenska (Záhorie) bylo v zimě 2011/2012 zaznamenáno celkem 12 pozorování (40 ex.) a nejvíce pustovek, 12 ex., bylo napočítáno 15. 12. 2011; v zimě 2012/2013 to bylo 8 pozorování (13 ex.) a nejvíce 3 ex. 27. a 31. 1. 2013 na stejné lokalitě (NOGA & DOBRÝ 2013). Ječmeniště: V zimě 2011/2012 max. 12 ex. (R. Hetflaiš & L. Vaněk in ŠKORPIKOVÁ, Crex 2014, 34: 197), 2012/2013 max. 11 ex. (10. 1. 2013, R. Němec in ŠKORPIKOVÁ, Crex 2016, 35: 223) a 2013/2014 3 ex.

V databázi ČSO (avif.birds.cz) je uvedeno ze zimy 2011/2012 24 pozorování 52 ex. na 18 lokalitách, ze zimy 2012/2013 56 údajů 100 ex. z 35 lokalit a ze zimy 2013/2014 40 údajů 84 ex. z 21 lokalit.

Největší shromaždiště byla zjištěna na Vyškovsku – 29. 11. 2011 cca 15 ex. (G. Čamlík in ŠKORPIKOVÁ, Crex 2014, 34: 197), Brněnsku (zřídlo Šaratice, Újezd u Brna) – 6. 11. a 27. 12. 2012 cca 14 ex., resp. min. 10 ex. na rozletu (G. Čamlík, resp. G. Čamlík & Š. Zápotočný in ŠKORPIKOVÁ, Crex 2016, 35: 223) a u Dešné (JH) – 13 ex. 8. 2. 2012 (G. Čamlík, avif.birds.cz). Počty okroužkovaných pustovek ve všech 3 zimách byly poměrně nízké: postupně 38, 27 a 49 ex., přičemž 32 ze 49 ex. v zimě 2013/2014 bylo chyceno u Drnholce na Břeclavsku (archiv Kroužkovací stanice NM Praha).

V letech 2011–2013 bylo v ČR hlášeno jediné hnízdění: v roce 2012 na Zbudovských blatech na Českobudějovicku, kde byl 10. 5. pozorován dospělý pták krmící nevzletné mládě (KUBELKA 2014b). Ve stejné oblasti, u Dívčic, pozoroval J. Veselý (avif.birds.cz) 8. 5. 2012 pustovku lovící za dne. V roce 2013 pustovky pravděpodobně hnízdily i na pražském letišti v Ruzyni. Na jaře tam byl pozorován tok páru a 16. 5. pustovka napadala dravce užívaného k ochraně letadel před střety s ptáky (V. Šena, avif.birds.cz). Dne 18. 5.

Výsledky monitoringu kalouse pustovky na monitorovaných lokalitách v zimách 2004/2005–2013/2014 (max. počet ex.).

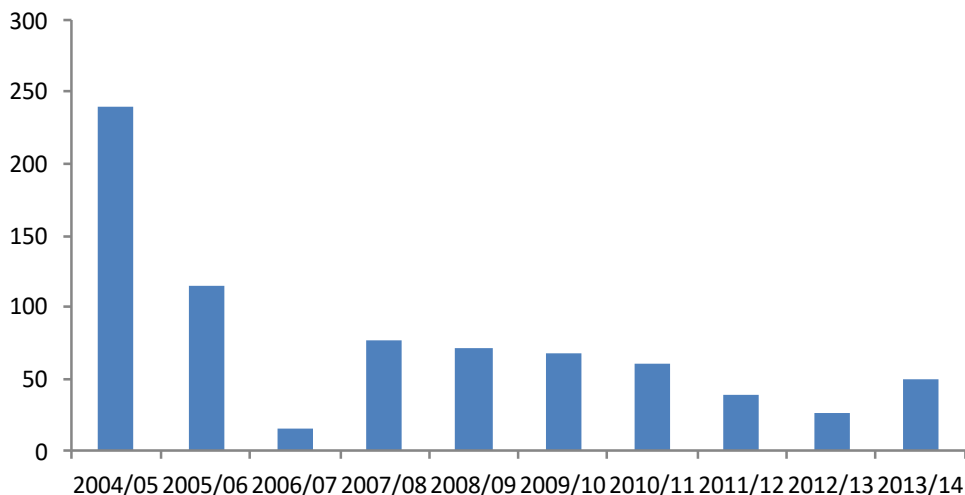
Results of the Short-eared Owl monitoring at selected localities in the winters of 2004/2005–2013/2014 (the highest numbers of individuals).

Zima – Winter	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
PO Komárov	0	0	0	3	2	0	0	18	16	0
PO Soutok – Tvrdonicko (Horní Pláka)	2	1	1	1–3	1	0	3	3	1	3
Ječmeniště (ZN)	55	8	0	16	41	0	37	12	11	3

byl pozorován lovicí pár a agresivní útok jednoho partnera na kolihu velkou a káně lesní, avšak následující den byl 1 ex. sražen letadlem (V. Šena & J. Drbal, avif.birds.cz).

Vývoj zimující populace v ČR

Kalous pustovka zimuje v ČR pravidelně, ale v kolísajícím počtu. V některých letech má výskyt hromadný až irupční charakter (HUDEC & ŠTASTNÝ 2005, HORA et al. 2010a). Ze tří sledovaných lokalit v zimách 2004/2005–2013/2014 se vyšší počty pustovek vyskytovaly pravidelněji jen na lokalitě Ječmeniště. Kroužkovací výsledky s výjimkou zimy 2004/2005 nenaznačují početnější zálet pustovek do ČR.

Změny počtu kroužkovaných kalousů pustovek na průtahu a v zimách 2004/2005–2013/2014.

Zdroj dat: Archiv Kroužkovací stanice Národního muzea Praha.

Changes in the numbers of Short-eared Owls ringed in winters of 2004/2005–2013/2014.

Data source: Archives of the Bird Ringing Centre, National Museum Praha.

Stav z hlediska ochrany přírody

Nejvýznamnějšími faktory, které ovlivňují početnost zimujících kalousů pustovek v ČR, jsou průběh zim a potravní nabídka. Hlavními stanovišti bývají vlhké louky a bažiny s roztroušenými křovinami a stromy, ale i pole. Důležitá je přítomnost bylinného vegetačního krytu nejméně 40–50 cm vysokého. Proto je na obhospodařovaných travních porostech vhodné dohodnout s vlastníky či nájemci vynechání druhé seče. Důležitou podmínkou je dostatečná nabídka potravních stanovišť, která závisí na způsobu zemědělského hospodaření. Nevhodné je pěstování kukuřice, slunečnice a energetických plodin. Na zimovištích (i hnízdištích) a jejich okolí by se neměly používat prostředky k hubení hlodavců. Častou příčinou úhynů pustovek jsou kolize s dopravními prostředky, proto pro PO Komárov představuje hrozbu plánovaná výstavba dálnice D35. V době od konce IX. do konce III. by nemělo v místech denního odpočinku ptáků docházet k rušení pohybem osob a pobíháním psů.

Zpracovali: T. Bělka, J. Hora, D. Horal, Z. Kučera, V. Škorpíková

Monitoring zajistili:

PO Komárov: T. Bělka, V. Koza • PO Soutok – Tvrdonicko: D. Horal • Ječmeniště: V. Škorpíková

Sýc rousný ▪ *Aegolius funereus* ▪ Boreal Owl

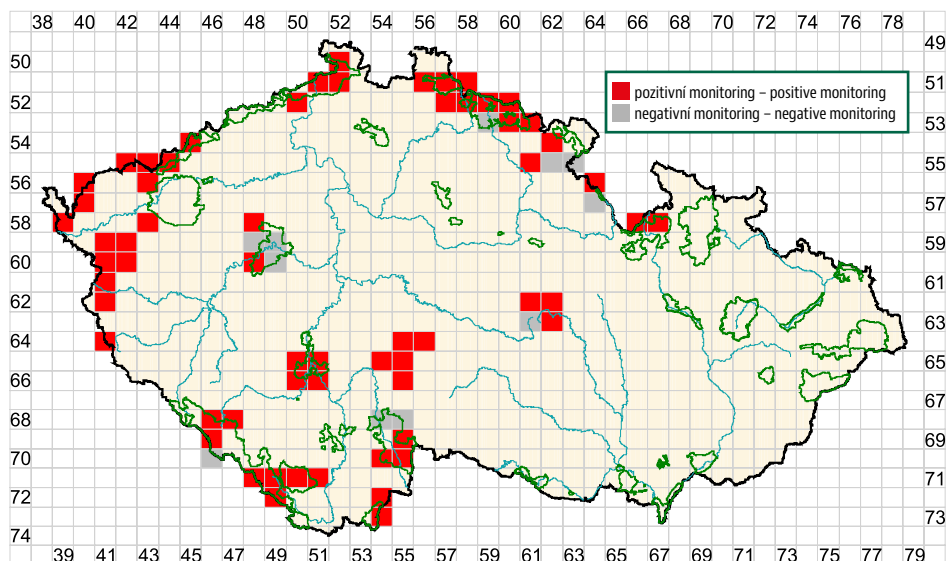
Ptačí oblasti, v nichž je sýc rousný předmětem ochrany: Jizerské hory, Krkonoše, Šumava, Třeboňsko.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Beskydy, Boletice, Broumovsko, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Doupovské hory, Horní Vsacko, Jeseníky, Králický Sněžník, Křivoklátsko, Labské pískovce, Libavá, Novodomské rašeliniště – Kovářská, Novohradské hory, Údolí Otavy a Vltavy, Východní Krušné hory.

Nové poznatky

Stejně jako u dalších druhů sov přinesla metoda akustického monitoringu celou řadu nových poznatků o rozšíření a početnosti sýce rousného v ČR, např. na Vysočině a v CHKO Jeseníky. HERTL (2013) při sledování druhového zastoupení a početnosti lesních druhů sov s využitím této metody na východním Bítešsku potvrdil, že nespárování ♂♂ obvykle houkají po celou noc jen s několika přestávkami. Poblíž obsazeného hnízda lze obvykle zaslechnout jen kontaktní hlas nebo několik zahoukání v průběhu noci, proto hnízdění sýců zřejmě často unikne pozornosti.

Početné výsledky výzkumu sýce rousného v ČR byly publikovány v zahraničních časopisech. Např. byly porovnány výsledky zkoumání složení potravy rozbořením vývržků a použitím kamer, vyhodnocena úloha myšic (*Apodemus*) a hrabošů (*Microtus*) v potravě, analyzován vztah mezi složením potravy a produktivitou mláďat na Šumavě a v Krušných horách; v Krušných horách bylo doloženo, že vyšší zastoupení nepůvodního smrku pichlavého (*Picea pungens*) může snížit predaci sýce kunou lesní (*Martes martes*) a sýc v nezapojených porostech tohoto smrku nachází dostatek potravy (ZÁRYBNICKÁ et al. 2011, 2013, 2015a, b, c). KOUBA & ŠŤASTNÝ (2012) v letech 2010 a 2011 zjišťovali s použitím radiotelemetrie rozlohu domovských okrsků mláďat sýce rousného během dospívání v imisních oblastech Krušných hor, přičemž v sezóně s nízkou

Výsledky monitoringu sýce rousného v roce 2012.
Results of the Boreal Owl monitoring in 2012.

potravní nabídkou byla prokázána rozloha okrsků téměř dvojnásobná oproti potravně bohaté sezóně.

Metodika a rozsah monitoringu

Registrace hlasových projevů na liniích pěšky či na kole nebo na bodových transektech s použitím motorového vozidla. Sčítání v II.–V. a doplňkově v IX. a X., na bodu 5 minut. Použití provokace nahrávkou pro ověření negativní kontroly. V roce 2012 celkem v 18 oblastech na 161 liniích o celkové délce 750,7 km (na jaře v 13 oblastech 145 linií o celkové délce 688,0 km, z toho ve 3 oblastech na 154,9 km provedeno 2. sčítání, na podzim ve 3 oblastech 16 linií o celkové délce 62,7 km) a na 65 bodových transektech se 738 body (na jaře v 6 oblastech 60 transektů s 685 body, na podzim v 1 oblasti 5 transektů s 53 body). Monitoringem bylo pokryto 72 čtverců.

Výsledky monitoringu

Na jaře bylo oběma metodami (bez opakovaných sčítání) registrováno 154 teritorií, na podzim při podstatně menším rozsahu monitoringu pouze 3 teritoria. Obsazeno bylo celkem 61 (84,7 %) čtverců. Nejvyšší hustoty, vyjádřené počtem teritorií na 10 km linie, byly zaznamenány v PO Novohradské hory (5,7) a na Zlatém kopci v Krušných horách (4,3), nejvyšší hodnoty frekvence na bodových transektech na Karlovarsku a Chebsku (20,5 %,

Výsledky jarního sčítání sýce rousného na liniích v roce 2012.

Pozn.: Výsledky sčítání v 2. termínu (kurziva) nejsou do celkových hodnot započítány.

Results of the Boreal Owl line census in the spring of 2012.

Note: The results of the second census term (in italics) are not included in the totals.

Oblast Area	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet ♂♂/10 km No. of ♂♂/10 km
PO Jizerské hory	3	28,1	4	1,4
PO Krkonoše (2. pol. IV. – 1. dek. V.)	10	103,6	13	1,3
<i>PO Krkonoše (3. dek. V.)</i>	<i>8</i>	<i>73,3</i>	<i>10</i>	<i>1,4</i>
PO Třeboňsko	8	47,4	7	1,5
PO Šumava	26	121,0	12	1,0
PO Boletice	13	54,8	12	2,2
PO Labské pískovce (2. dek. III. – 1. dek. IV.)	13	42,9	5	1,2
<i>PO Labské pískovce (2. a 3. dek. IV.)</i>	<i>11</i>	<i>38,3</i>	<i>5</i>	<i>1,3</i>
PO Novodomské rašeliniště – Kovářská	8	31,7	5	1,6
PO Novohradské hory	8	22,8	13	5,7
PO Údolí Otavy a Vltavy	11	54,1	6	1,1
Králický Sněžník	8	26,4	3	1,1
Krušné hory (Zlatý kopec)	8	14,0	6	4,3
Orlické hory	7	24,6	6	2,4
Táborsko (III. – zač. IV.)	14	43,3	7	1,6
<i>Táborsko (IV.)</i>	<i>14</i>	<i>43,3</i>	<i>8</i>	<i>1,8</i>
Celkem – Total	145	688,0	99	1,4

v 2. termínu dokonce 44,0%) a s odstupem v Jizerských horách (9,7%) a Českém lese (9,2 %). Při porovnání výsledků jarního sčítání ve 3 modelových regionech byla totožná hustota (1,8 teritoria/10 km) zaznamenána v regionech Šumava-Novohradské hory-Třeboňsko a Krušné hory-Labské pískovce a o něco nižší (1,3 teritoria/10 km) v komplexu PO Jizerské hory-PO Krkonoše. Výsledky opakovaných sčítání na liniích ve všech 3 oblastech (PO Labské pískovce, PO Krkonoše, Táborsko) byly značně vyrovnané, nepatrně vyšší v 2. termínu, při 2. sčítání na bodech na Karlovarsku a Chebsku byla hodnota frekvence dvojnásobná, a to i při porovnání obou transektů se 2 kontrolami. V roce 2012 pokračoval i monitoring v rámci SOVDS a uskutečnil se ve 14 oblastech buď kontrolou hnízdních dutin, zejména budek, nebo metodou akustického monitoringu (Dusík et al. 2013). Další informace jsou uvedeny v textech ptačích oblastí, v kterých je sýc rousný předmětem ochrany (Jizerské hory, Krkonoše, Šumava a Třeboňsko).

Výsledky jarního sčítání sýce rousné na bodových transektech v roce 2012.

Pozn.: Výsledky sčítání v 2. termínu na bodech (kurzíva) nejsou do celkových hodnot započítány.

Results of the Boreal Owl census at point transects in the spring of 2012.

Note: The results of the second census term (in italics) are not included in the totals.

Oblast Area	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points	F %
PO Jizerské hory (72 bodů mimo PO – 72 points outside of SPA)	14	185	18 (19 ♂♂)	9,7
PO Krivoklátsko	10	100	3	3,0
Český les	8	76	7	9,2
Chebsko a Karlovarsko – 1. termín	4	44	9	20,5
<i>Chebsko a Karlovarsko – 2. termín</i>	2	27	12	44,4
Náchodsko	10	98	7 (8 ♂♂)	7,1
Slavkovský les	12	155	11 (12 ♂♂)	7,1
Celkem – Total	60	685	55	8,0

Výsledky podzimního sčítání sýce rousné na liniích v roce 2012.

Results of the Boreal Owl line census in the autumn of 2012.

Oblast Area	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km
PO Šumava	12	49,0	3	0,6
PO Boletice	2	9,0	0	0
PO Labské pískovce	2	4,7	0	0
Celkem – Total	16	62,7	3	0,5

Výsledky podzimního sčítání sýce rousné na bodových transektech v roce 2012.

Results of the Boreal Owl census at point transects in the autumn of 2012.

Oblast Area	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet teritorií No. of territories	F %
Náchodsko	5	53	0	0,0

Vývoj populace v ČR

Pouhé 3 roky monitoringu nejsou dostatečné pro posouzení změn stavů sýce rousného v jednotlivých regionech i změn v jeho celostátní populaci. Průběh a intenzita hlasové aktivity se mohou během sezóny i meziročně velmi lišit v závislosti na klimatických podmínkách a početnosti drobných savců (KLOUBEC 2007). Úspěšnost zjištění ♂ sýce rousného v obsazeném teritoriu během jedné jarní kontroly je za vhodných podmínek v průměru 20–40 % (KLOUBEC l. c.). Podle výsledků SOVDS byla sezóna 2012 díky bohaté potravě nabídky nejúspěšnější od roku 2009 (Dusík et al. 2013). Při akustickém monitoringu v CHKO Jeseníky byl sýc rousný v příznivém roce 2012 zjištěn na 21 (30 %) ze 70 bodů, v nepříznivém roce 2013 jen na 11 (3,2 %) z 345 bodů (V. Kodet, D. Kořínková, K. Poprach & P. Šaj in Dusík et al. 2014).

Porovnání souhrnných výsledků jarního a podzimního sčítání sýce rousného na liniích a bodových transektech v letech 2006, 2009 a 2012.

Pozn.: Na podzim 2012 monitoring jen v jediné oblasti.

Comparison of summary results of the spring and autumn census of the Boreal Owl at line counts and point transects in 2006, 2009 and 2012.

Note: Monitoring in the autumn 2012 in only one area.

Rok Year	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km		F %	
	Jaro – Spring	Podzim – Autumn	Jaro – Spring	Podzim – Autumn
2006	1,6	1,2	4,1	2,7
2009	1,2	0,8	5,0–5,4	3,6
2012	1,4	0,5	8,0	X

Regionální rozdíly ve výsledcích jarního sčítání sýce rousného na liniích v roce 2006, 2009 a 2012 (počet teritorií/10 km).

Regional differences in the results of the spring census of the Boreal Owl at line counts in 2006, 2009 and 2012 (number of territories per 10 km).

Region	2006	2009	2012
PO Šumava + PO Třeboňsko + PO Boletice + PO Novohradské hory	0,2	1,4	1,8
PO Labské pískovce + PO Novodomské rašeliniště-Kovářská + Zlatý kopec	3,2	1,7	1,8
PO Jizerské hory + PO Krkonoše	1,6	0,2	1,3

Stav z hlediska ochrany přírody

Populace sýce rousného v ČR se nachází v příznivém stavu. Tento druh má prospěch jak z vysoké nabídky budek v řadě oblastí, tak z pokroku v ochraně doupných stromů. Nevadí mu ani stávající lesní hospodaření, protože na volných plochách po těžbě nachází dostatek potravy. V malých fragmentech starých porostů může ale mít významný negativní vliv predace kunou lesní. V Jizerských horách a Krkonoších sýci sestupují do nižších poloh, což zjevně souvisí se sníženou potravní nabídkou na bývalých imisních holinách, nyní s velkými plochami stejnověkových mladých a zapojujících se porostů (BUCHTA et al. 2012, viz též text PO Jizerské hory).

Zpracovali: J. Hora, B. Kloubec, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Jizerské hory: Jakub Čejka, J. Feřtová, K. Gdulová, J. Hanel, T. Klimovič, T. Korytář, Š. Mazánková, P. Menclová, M. Prokopová, M. Pudil, J. Rýzlerová, K. Stručková, J. Tobíková, V. Tomášek • PO Krkonoše: L. Dusík, M. Dusík, E. Netušilová, S. Šimek, I. Tláškal, V. Tláškal, M. Volek • PO Šumava: Miroslav Černý, J. Hora, A. Horová, T. Lorenc, H. Malíková, D. Polášek, A. Sigmund, M. Šemnická, V. Štorek • PO Třeboňsko: J. Bureš, J. Hlášek, J. Neudert, Z. Neudertová • PO Boletice: J. Bureš, B. Kloubec, Vojtěch Kubelka, M. Lazarovič, L. Lešák, J. Neudert, Z. Neudertová • PO Křivoklátsko: M. Haifler, R. Remar, M. Tichai, E. Vojtěchovská • PO Labské pískovce: P. Benda, V. Šena • PO Novodomské rašeliniště – Kovářská: V. Tejrovský • PO Novohradské hory: T. Bodnár, J. Bureš, R. Janák, J. Pykal, J. Šebestian • PO Údolí Otavy a Vltavy: M. Frencl, L. Hlášek, L. Mráz, Josef Veselý, Pavel Volf, R. Všetečka • Český les: F. Eidelpes, J. Krupička, J. Pavlásek, O. Spannbaauer • Chebsko (Lubsko, Smrčiny) a Karlovarsko (Bochovsko): P. Jiskra, P. Krása, J. Matějů, V. Melichar • Králický Sněžník: T. Bělka, Milan Černý, T. Diviš, M. Fejfar, V. Koza • Krušné hory (Zlatý kopec): V. Tejrovský • Náchodsko: T. Diviš • Orlické hory: V. Pavel • Slavkovský les: J. Bauerová, M. Holub, P. Nový, P. Řepa, P. Tájková • Tábořsko: J. Fišer, Michael Strnad, J. Vítovský

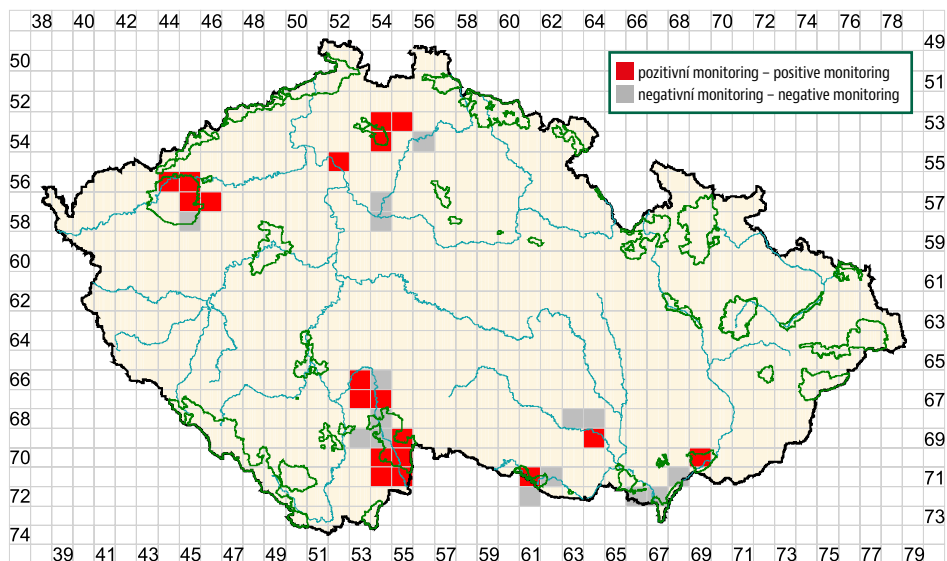
Lelek lesní ▪ *Caprimulgus europaeus* ▪ Eurasian Nightjar

Ptačí oblasti, v nichž je lelek lesní předmětem ochrany: Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Doupovské hory, Třeboňsko.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Labské pískovce, Libavá, Novodomske rašeliniště – Kovářská, Podyjí, Východní Krušné hory, Žehuňský rybník – Obora Kněžičky.

Nové poznatky

V důsledku požáru v PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví v roce 2012 se ukázalo, že je potřeba aktuálně řešit obnovu po větrných smrštích nebo požáru, jež je vlivem změny klimatu možné očekávat ve větší frekvenci na kterémkoliv místě ČR. Jelikož lelek preferuje otevřené lesní plochy (např. ČAMLÍK & JANOŠKA 2012), jsou pro tento druh takového „přírodní katastrofy“ paradoxně příležitostí ke zlepšení vhodných podmínek. U ploch zasažených požárem nebo větrnou smrští dochází k optimálnímu rozvolnění porostu (např. CRAMP 1989, DAUNICHT 1985, RAAB 2007). V jižním Polsku v blízkosti obce Kuźna Raciborska po požáru v roce 1992, kdy bylo zachváčeno až 9 060 ha borového lesa, narostla populace lelka lesního až na 160–180 párů (stav v roce 2004). Jedná se o největší populaci tohoto druhu v Polsku. Lelci zde hnízdí v raných sukcesních stádiích borovice lesní na plochách zasažených požárem. Obnova požářiště probíhala jak výsadbou, tak přirozeným zmlazením především borovice a břízy. Vysoká početnost lelků je připisována právě otevřeným plochám vytvořených požárem a dobré potravní nabídce, kdy v důsledku rozvolnění lesa požárem, ponecháním mohutných a starých stromů na ploše požářiště a vyšším zastoupením listnatých dřevin při obnově (především dub a bříza) došlo ke zvýšení diverzity hmy-

Výsledky monitoringu lelka lesního v roce 2011.

Pozn.: Ve čtverci 7161 výskyt druhu zjištěn mimo termíny monitoringu.

Results of the Eurasian Nightjar monitoring in 2011.

Note: The species was recorded in square 7161 outside the regular periods of monitoring.

zu (HENEL & KRUSZYK 2006). V oblasti s pravidelnými zimními požáry v jižním Švýcarsku sledovali MORETTI et al. (2004) biodiverzitu a výskyt ohrožených druhů bezobratlých. Došli k jednoznačnému závěru, že diverzita bezobratlých je vyšší na plochách, kde došlo k požáru. Kromě běžných lesních druhů hmyzu a druhů vyskytujících se v otevřené krajině či rozvolněném lese se na požářištích začaly vyskytovat i vzácné druhy specializující se na okraje lesa. Pro management obnovy požářišť navrhuji vytvoření mozaikovitého porostu s mozaikovitým zápojem korun v různých stádiích sukcese. Za nejlepší způsob zvýšení biodiverzity je ponechání plochy požářiště samovolné sukcesi (MORETTI et al. l. c.). K podobným závěrům dospěli i ve Finsku, kde kromě zkoumání přirozených požárů využívají i kontrolované lesní požáry k podpoře biodiverzity území. Na požářištích ponechávají některé z padlých ohořelých stromů až do úplného zetlení. Díky požárům vzniká mozaikovitý zápoj preferovaný řadou ohrožených druhů. Velký důraz kladou na ponechání vybraných solitérních stromů a skupinek stromů, zejména původních listnatých dřevin (např. dubu), a ponechání lesa přirozené sukcesi (SIMILÄ & JUNNINEN 2012). HERRANDO et al. (2009) provedli ve Španělsku výzkum zaměřený na ptáky na požářištích, který potvrdil, že na zemi ležící ohořelé dřevo ponechané po lesním požáru má kladný vliv na početnost ptáků i jejich druhovou rozmanitost. Požár nebo větrná smršť vytváří nejen příhodné podmínky pro výskyt a hnízdění kritériových druhů – lelka lesního a skřivana lesního (*Lullula arborea*), ale jak je zmíněno výše, také podporuje biodiverzitu – především hmyz, tedy potravní základnu obou druhů. Alternativní způsoby obnovy požářišť, případně následků větrných smrští by tak mohly přispět k podpoře biodiverzity a ke zvýšení početnosti kritériových druhů, i dalších zvláště chráněných druhů a druhů z Červeného seznamu (např. dudek chocholatý *Upupa epops*, bělořit šedý *Oenanthe oenanthe*), ale i vytvořit modelové studie pro obnovu lesa po požárech v ČR. Argumenty pro alternativní obnovu jsou tedy dostupné, zbývá je jen převést do praxe také v českých lesích.

Metodika a rozsah monitoringu

Registrace teritoriálních hlasových projevů na liniích. Na liniích 2 kontroly: 1.–2. dekáda VI. a 1. dekáda VII., po západu slunce 2–3 hodiny podle hlasové aktivity nebo 1–2 hodiny před východem slunce. Monitoring se uskutečnil v 17 oblastech (v 34 čtvercích):

- (1) 4 ptačí oblasti, v nichž je lelek předmětem ochrany: v 1. termínu 27 linií o celkové délce 184,7 km, ve 2. termínu rovněž 27 linií o celkové délce 181,0 km.
- (2) 13 dalších oblastí (PO Podyjí a 10 oblastí mimo PO), z nich oproti roku 2008 nově CHKO Český ráj a NPR Mohelenská hadcová step. V 11 oblastech sčítání na liniích (ve 3 oblastech jen ve 2. termínu): v 1. termínu 16 linií o celkové délce 82,3 km, ve 2. termínu 26 linií o celkové délce 122,2 km. Ve 2 oblastech po 2 sčítání na bodových transektech: NPR Mohelenská hadcová step 11 bodů, Bobravská vrchovina 2 transekty (střední část – počet bodů ve zprávě neuveden, Krumlovský les – 9 bodů).

Výsledky monitoringu

V roce 2011 bylo na liniích zaznamenáno v 1. termínu 88–89 teritorií, tj. 3,3 teritoria/10 km, a ve 2. termínu 63 teritorií, tj. 2,1 teritoria/10 km linie. Z toho na ptačí oblasti, v nichž je lelek předmětem ochrany, připadlo v 1. termínu 86,4–86,5 % teritorií s hustotou 4,1–4,2 teritoria/10 km, ve 2. termínu 95,2 % a 3,3 teritoria/10 km. Při monitoringu na liniích v dalších oblastech byl lelek zjištěn jen ve 4 z 11 oblastí, přičemž nejlepší výsledky byly zaznamenány na Borkovicku na Tábořsku. V PO Podyjí byla zjištěna 2 teritoria mimo termíny monitoringu (V. Škorpíková in litt.). Sčítání na bodech v NPR Mohelenská hadcová step skončilo s ne-

Druhy přílohy I směrnice o ptácích

gativním výsledkem, lelka tam nezjistil ani V. Mrlík při opakovaných návštěvách, zatímco v roce 2010 slyšel 1 ♂. Ve střední části Bobravské vrchoviny byly kontroly negativní, v Krumlovském lese byl v obou termínech zjištěn 1 ♂, vždy na jiném místě. V PO Bzenec-ká Doubrava – Strážnické Pomoraví bylo zaznamenáno v 1. termínu 46,1–46,7 % z celkového počtu teritorií zjištěného v 17 oblastech všemi metodami monitoringu (89–90 teritorií). Důvodem nízkých počtů v 2. termínu v této PO byla pozdější data sčítání, kdy lelci krátce po zahájení hlasové aktivity umlkali.

Výsledky monitoringu v roce 2011 v ptačích oblastech, v nichž je lelek lesní předmětem ochrany.
Monitoring results from the SPAs where the Eurasian Nightjar is the subject of the protection in 2011.

PO SPA	Počet linií No. of lines		Délka (km) Length (km)		Počet teritorií No. of territories		Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	
	Termín – Term							
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví	5	5	34,8	34,8	41–42	18	11,8–12,1	5,2
Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady	5	5	45,0	45,0	22	29	4,9	6,4
Doupovské hory	6	6	15,6	15,6	6	6	3,8	3,8
Třeboňsko	11	11	89,3	85,6	7	7	0,8	0,8
Celkem – Total	27	27	184,7	181,0	76–77	60	4,1–4,2	3,3

Výsledky monitoringu lelka lesního na liniích v dalších oblastech v roce 2011.
Results of the Eurasian Nightjar monitoring from the other areas in 2011.

Oblast Area	Počet linií No. of lines		Délka (km) Length (km)		Počet teritorií No. of territories		Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	
	Termín – Term							
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
PO Podýjí	X	6	X	17,2	X	0	X	0
Boří les (BV)	2	2	21,6	21,6	0	0	0	0
Český ráj	1	1	4,8	4,8	0	0	0	0
Hodonínská Doubrava	X	2	X	13,5	X	0	X	0
Kokořínsko	1	1	10,3	10,3	3	0	2,9	0
Stráž pod Ralskem	1	1	12,1	12,1	2	0	1,7	0
Střední Polabí	X	2	X	9,2	X	0	X	0
Táborsko 1 – Bechyňská Smoleč	2	2	5,6	5,6	1	1	1,8	1,8
Táborsko 2 – Borkovicko	4	4	16,7	16,7	6	2	3,6	1,2
Táborsko 3 – Planá n. Luž.	3	3	6,2	6,2	0	0	0	0
Táborsko 4 – Turovec	2	2	5,0	5,0	0	0	0	0
Celkem – Total	16	26	82,3	122,2	12	3	1,5	0,2

Vývoj populace v ČR

Na základě mapování hnízdního rozšíření ptáků v letech 2001–2003 byla celostátní populace odhadnuta na 400–700 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2006), výsledky monitoringu však naznačují, že spíše poklesla, nebo byl odhad nadhodnocený. V letech, kdy se prováděl monitoring (2005, 2008 a 2011), početnost lelka v monitorovaných oblastech kolísala, přičemž nejvyšší hodnoty dosáhla v roce 2008. V ptačích oblastech, v nichž je tento druh předmětem ochrany, se celkové počty teritorií (počítáno z výsledků v 1. termínu) pohybovaly v rozmezí 68–88 (–91) a odhad mezi 130–160 páry. Poznatky z každoročního monitoringu populace lelka lesního v PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví v letech 2002–2012 shrnuli ČAMLÍK & JANOŠKA (l. c.); analýzou monitoringu a revizí všech známých teritorií byly dosavadní odhady populace v této oblasti shledány jako podhodnocené a nový odhad populace se pohybuje v rozmezí 60–80 párů; nejvyšší počet teritorií na 5 stálých liniích byl zjištěn v roce 2007 – 52 teritorií a dalších 8 teritorií mimo linie. Druhou nejvýznamnější oblastí je PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady s 40–50 páry. V PO Třeboňsko stavy kolísají mezi 10 až 20 páry (podrobně KLOUBEC et al. 2015) a nejvýše na 15 párů lze odhadnout stav v PO Doupovské hory.

Mimo ptačí oblasti s lelkem jako kritériovým druhem vyniká Borkovicko na Táborsku, i když počty zjištěných teritorií od roku 2005 poklesly. Na Kokořínsku se výsledky z let 2007 (PROCHÁZKA 2008) a 2008 neopakovaly. Řídký výskyt na Znojemsku potvrdil monitoring jak v PO Podyjí, tak ve střední části Bobravské vrchoviny a Krumlovském lese. Setrvalý stav je i v borových lesích u Bechyňské Smolče (TA), kde jsou od roku 2011 pravidelně zjišťovány 1–2 páry (M. Hora in KLOUBEC et al. l. c.). Jsou však i další oblasti, kde mohou populace lelka unikat pozornosti nebo čekají na komplexnější monitoring. Například ve VÚ Březina (VY) bylo v červnu roku 2010 zjištěno 5–7 teritorií (J. Stříteský, avif.birds.cz).

Porovnání výsledků monitoringu lelka lesního v roce 2005, 2008 a 2011.

PO: Ptačí oblasti, v nichž je lelek lesní předmětem ochrany.

Ostatní 1: Všechny monitorované ostatní oblasti.

Ostatní 2: Jen ostatní oblasti monitorované ve všech 3 letech.

Comparison of the results of the Eurasian Nightjar monitoring in 2005, 2008 and 2011.

SPA: SPAs where the Eurasian Nightjar is the target species.

Others 1: All other monitored areas.

Others 2: Other areas which were monitored in all three years.

	Rok Year	Délka linií (km) Length of lines (km)		Počet teritorií No. of territories		Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	
		Termín – Term					
		1.	2.	1.	2.	1.	2.
PO SPA	2005	165,0	117,3	68	37	4,1	3,2
	2008	155,3	163,8	88–91	82–83	5,7–5,9	5,0–5,1
	2011	184,7	181,0	76–77	60	4,1–4,2	3,3
Ostatní 1 Others 1	2005	112,1	77,9	11	10	1,0	1,3
	2008	111,5	103,7	14–15	13	1,3	1,3
	2011	82,3	122,2	12	3	1,5	0,2
Ostatní 2 Others 2	2005	107,0	72,8	11	10	1,0	1,4
	2008	96,2	88,4	8	8	0,8	0,9
	2011	67,2	97,9	9	3	1,3	0,3

Druhy přílohy I směrnice o ptácích

Porovnání výsledků monitoringu ve významných oblastech výskytu lelka lesního v ČR v letech 2005, 2008 a 2011 (počet teritorií/10 km).

Comparison of the monitoring results in important areas of the Eurasian Nightjar in the Czech Rep. in 2005, 2008 and 2011 (number of territories/10 km).

Oblast – Area	1. termín – 1 st term			2. termín – 2 nd term		
	2005	2008	2011	2005	2008	2011
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví	12,4	11,2–12,1	11,8–12,1	8,3	11,2–11,5	5,2
PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady	4,4	7,0	4,9	X	5,5	6,4
PO Doupovské hory	3,6	2,9	3,8	8,4	3,9	3,8
PO Třeboňsko	0,3	2,2	0,8	0,3	1,9	0,8
Kokořínsko	X	5,8–6,8	2,9	X	4,9	0
Táborsko 2 – Borkovicko	5,4	3,0	3,6	4,8	4,2	1,2

Stav z hlediska ochrany přírody

Výskyt lelka lesního v ČR má výrazně ostrůvkovitý charakter a všechny lokality s jeho výskytem si zasluhují zvýšenou pozornost. Přitom obě PO s nejvýznamnějšími populacemi v ČR jsou ohroženy: v PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví stále pokračujícím plánováním rychlostní komunikace R55 a v Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady zarůstáním bývalého VÚ Ralsko náletovými dřevinami.

Pro ochranu lelka lesního v ČR se doporučuje: nepoužívat pesticidy v lokalitách s výskytem druhu, nezvyšovat riziko kolizí s dopravními prostředky a hlukovou zátěž budováním dopravních komunikací procházejících klíčovými lokalitami, blokovat sukcese na lokalitách ve stávajících i bývalých vojenských výcvikových prostorech, prosazovat takové lesní hospodaření, které podporuje věkovou a druhovou diverzitu porostu, v případě rozsáhlých živelných katastrof (požár, větrná smršť) uplatňovat alternativní způsoby obnovy (ponechávat část plochy spontánní sukcese, odstraňovat následky katastrofy postupně, ponechávat výstavky, vytvářet protipožární pásy a uplatňovat přirozenou obnovu), zachovávat obnažené plochy (např. nezpevňovat lesní cesty sutí), a chránit loviště jako jsou lesní mokřady nebo lesní okraje, louky apod. Důležitý je také pravidelný monitoring na stávajících lokalitách, hledání dalších vhodných lokalit a sledování biotopových změn na nich. Početnost lelka lesního na Křivoklátsku splňuje kritérium pro vyhlášení PO.

Zpracovali: G. Čamlík, J. Hora, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví: G. Čamlík • PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady: J. Procházka (AOPK ČR) • PO Doupovské hory: V. Tejrovský • PO Podyjí: V. Škorpíková, M. Valášek • PO Třeboňsko: J. Bureš, J. Cepák, H. Fliegel, V. Fliegelová, M. Hátle, J. Hora, J. Mráz, J. Neudert, Z. Neudertová • Bobravská vrchovina: J. Klejduš, O. Konecký (oba Krumlovský les), J. Vačkař (střed vrchoviny) • Boří les: P. Berka • Český ráj: Z. Mrkáček • Hodonínská Doubrava: G. Čamlík • Kokořínsko: P. Lumpe • NPR Mohelenská hadcová step: Jaromír Čejka, B. Okurka, K. Okurka, L. Polásek • Stráž pod Ralskem: J. Procházka (AOPK ČR) • Střední Polabí: T. Brinke • Táborsko 1 – Bechyňská Smoleč: M. Hora • Táborsko 2 – Borkovicko: J. Fišer, J. Jahelka, J. Vitovský, Michael Strnad • Táborsko 3 – Planá nad Lužnicí: S. Vyhnal • Táborsko 4 – Turovec: J. Fišer

Žluna šedá ▪ *Picus canus* ▪ Grey-faced Woodpecker

Ptačí oblasti, v nichž je žluna šedá předmětem ochrany: Beskydy, Doupovské hory, Křivoklátsko, Novodomské rašeliniště – Kovářská, Soutok – Tvrdonicko, Třeboňsko.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Boletice, Broumovsko, Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Českobudějovické rybníky, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Dehtář, Heřmanský stav – Odra – Poolší, Hlubocké obory, Horní Vsacko, Hostýnské vrchy, Jeseníky, Jizerské hory, Králický Sněžník, Krkonoše, Labské pískovce, Lednické rybníky, Libavá, Litovelské Pomoraví, Novohradské hory, Orlické Záhoří, Pálava, Podyjí, Poodří, Rožďalovické rybníky, Řežabinec, Šumava, Údolí Otavy a Vltavy, Východní Krušné hory, Žehuňský rybník – Obora Kněžíčky.

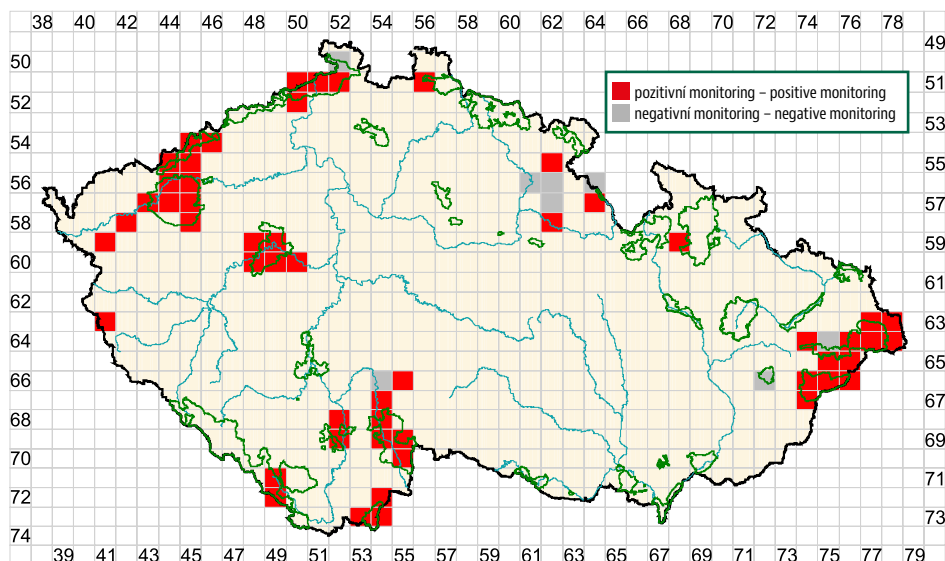
Nové poznatky

WEISSMAIR & PÜHRINGER (2015) zjišťovali populační hustoty a stanovištní nároky 6 druhů šplhavic na 26 studijních plochách o celkové rozloze 7 656 ha v horských lesích Severních vápencových Alp (Nördliche Kalkalpen). Žluna šedá se tam vyskytuje do poloh kolem 1 200 m n. m., hlavně v listnatých a smíšených lesích rozčleněných větrnými disturbancemi a mýtinami. Její hustota byla stanovena na 0,5–0,6 teritoria/100 ha a autoři ji porovnali s publikovanými hodnotami hustot z rakouské alpské oblasti. Mezi 6 hodnocenými druhy šplhavic byla žluna šedá co do početnosti na čtvrtém místě, poslední byla žluna zelená (*Picus viridis*) s hustotou 0,2 teritoria/100 ha.

Metodika a rozsah monitoringu

V roce 2013 ve 20 oblastech a 60 čtvercích.

Klasický bodový transekt (5 minut na bodu, 2 sčítání všech ptáků v období 20. 4. – 15. 5. a 20. 5. – 15. 6.): 3 oblasti, v 1. i 2. termínu po 7 transektech a 140 bodech, v PO Křivoklátsko na 2 ze 4 transektů přidáno ještě 1 sčítání v IV.

Výsledky monitoringu žluny šedé v roce 2013.

Results of the Grey-faced Woodpecker monitoring in 2013.

Bodový transekt pro sčítání šplhavců (10 min. na bodu): na jaře (III.–VI.) 1–2 sčítání – v 1. termínu v 7 oblastech 28 transektů se 736 body, v 2. termínu ve 4 oblastech 18 transektů s 507 body, na podzim (X.) v 1 oblasti 8 transektů se 173 body. V PO Novohradské hory byla žluna šedá sledována na jaře a na podzim na 173 bodech určených přednostně pro monitoring datlíka (používána nahrávka datlíka) a na jaře navíc na 24 bodech umístěných ve starých bučinách, tj. ve vhodných biotopech žluny šedé (používána nahrávka jejího hlasu).

Automobilový bodový transekt: na jaře (IV.) po 1 sčítání ve 3 oblastech na 6 transektech se 186 body.

Linie: na jaře 1–2 sčítání v III.–VI. – v 1. termínu v 11 oblastech 48 linií o celkové délce 278,3 km, v 2. termínu v 7 oblastech 27 linií o celkové délce 151,5 km, na podzim (3. dekáda IX.) v 1 oblasti 6 linií o celkové délce 47,9 km.

Výsledky monitoringu

Žluna šedá byla v roce 2013 zjištěna v 52 z 60 čtverců. Všemi metodami bylo při prvních jarních sčítáních zjištěno 82 teritorií, výsledky opakovaného sčítání (21 teritorií) nejsou (vyjma klasických bodových transektů) kvůli malému rozsahu monitoringu hodnoceny. V PO Novohradské hory byla žluna šedá při monitoringu datlíka tříprstého zjištěna na 7 (9,8 %) ze 173 bodů, avšak ve starých bučinách na všech dalších 24 bodech. Na podzim (výsledky nejsou uvedeny v tabulkách) byla žluna šedá v PO Novohradské hory přítomna na jediném ze 173 bodů (F 0,6 %) a v PO Šumava byl na 47,9 km linií zjištěn rovněž jen 1 ex., tj. 0,2 teritoria/10 km.

Výsledky nelze interpretovat bez podrobné analýzy druhového složení a věkové struktury porostů a nadmořské výšky i detailnějšího rozboru termínů sčítání. Nutno je brát i ohled na rozdíly v počtu bodů či délce linií v jednotlivých oblastech. Výsledky monitoringu v ptáčích oblastech, v nichž je žluna šedá předmětem ochrany, jsou dále komentovány v textech těchto oblastí.

V PO Křivoklátsko v letech 2011–2013 mírně převažovala žluna šedá nad žlunou zelenou (1,2 : 1), na Náchodsku v roce 2013 naopak byla početnější žluna zelená (4,3 : 1). Při exkurzích Jihomoravské pobočky ČSO do Ždánického lesa v roce 2010, Moravského krasu v roce 2011 a do VÚ Březina v roce 2013 vždy byla početnější žluna šedá: 1,7 : 1, 1,4–1,6 : 1 a 3 : 1 (SYCHRA & ČAMLÍK 2012, 2013, 2014).

Výsledky sčítání žluny šedé na klasickém bodovém transektu (20 bodů, na bodu 5 minut, sčítání všech ptáků) v květnu a červnu v roce 2013.

Results of the Grey-faced Woodpecker census at regular point transects (20 points, 5 minutes at a point, counting all birds) in May and June of 2013.

Oblast Area	Počet transektů No. of transects		Počet bodů No. of points		Počet obsazených bodů No. of occupied points		F %	
	Termín – Term							
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
PO Křivoklátsko	4	4	80	80	3	0	3,8	0
Český les	1	1	20	20	1	1	5,0	5,0
Slavkovský les	2	2	40	40	2	2	5,0	5,0
Celkem – Total	7	7	140	140	6	3	4,3	2,1

Výsledky sčítání žluny šedé na specifických bodových transektech na jaře v roce 2013 (10 min. na bodu, 1. termín).

Results of the Grey-faced Woodpecker census at specific point transects in the spring of 2013 (10 minutes at a point, 1st term).

Oblast Area	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points	F %
PO Beskydy	11	371	5	1,3
PO Křivoklátsko	1	20	3	15,0
PO Jeseníky	1	15	1	6,7
PO Jizerské hory	2	16	1	6,3
PO Novohradské hory	8	197	31	15,7
Slezské Beskydy	3	96	0	0
Táborsko	2	21	1	4,8
Celkem – Total	28	736	42	5,7

Výsledky sčítání žluny šedé na automobilových bodových transektech na jaře v roce 2013.

Results of the Grey-faced Woodpecker census at car point transects in the spring of 2013.

Oblast Area	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points	F %
PO Doupovské hory	1	10	2	20,0
PO Labské pískovce	4	160	8	5,0
Táborsko	1	16	0	0
Celkem – Total	6	186	10	5,4

Výsledky sčítání žluny šedé na liniích na jaře v roce 2013 (1. termín).

Results of the Grey-faced Woodpecker census at line transects in the spring of 2013 (1st term).

Oblast Area	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/10 km No. of territories/10km
PO Beskydy	1	3,7	1	2,7
PO Doupovské hory	7	24,1	6	2,5
PO Novodomské rašeliniště – Kovářská	7	23,7	5	2,1
PO Třeboňsko	5	36,7	5	1,4
PO Hlubocké obory	2	21,3	1	0,5
PO Hostýnské vrchy	1	9,0	0	0
PO Labské pískovce	1	7,9	1	1,3
PO Šumava	8	45,5	0	0
Náchodsko	9	44,7	3	0,7
Orlické hory	4	51,2	1	0,2
Týništsko	3	10,5	1	1,0
Celkem – Total	48	278,3	24	0,9

Výsledky podzimního sčítání žluny šedé na bodových transektech v roce 2013.
Results of the Grey-faced Woodpecker autumn counts at point transects in 2013.

Oblast Area	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points	F %
PO Novohradské hory	8	173	1	0,6

Vývoj populace v ČR

Na základě pouhých 3 let monitoringu žluny šedé nelze objektivně určit trend celostátní populace. JPSP dokládá silný vzestup početnosti (jpsp.birds.cz). V Krkonoších vzrostla početnost v posledních 20 letech asi na dvojnásobek (FLOUSEK et al. 2015).

V ptačích oblastech, v nichž je žluna šedá předmětem ochrany, lze však i přes rozdílné změny mezi roky 2007, 2010 a 2013 stav druhu hodnotit jako stabilní, k menšímu poklesu došlo zřejmě jen v PO Novodomske rašeliniště – Kovářská.

V PO Novohradské hory početnost žluny šedé na bodech určených hlavně pro datlíka tříprstého, tj. ve starších jehličnatých a smíšených porostech, stoupla z 0,6 % v roce 2007 na 9,8 % v roce 2013. Podobně v této PO vzrostly i hodnoty frekvence u datla černého (z 1,1 % na 8,1 %) a datlíka tříprstého (ze 4,6 % na 34,7 %). Bez podrobné analýzy změn v lesních porostech po orkánu Kyrril (i když následky byly asanovány) a dalších možných faktorů nelze příčiny tohoto nárůstu jednoznačně definovat. Na sousední Šumavě naopak nárůst početnosti žluny šedé zaznamenán nebyl.

Porovnání celkových výsledků monitoringu žluny šedé v 1. termínu na klasických (K), specifických (S) a automobilových (A) bodových transektech a na liniích na jaře (J) v letech 2007, 2010 a 2013.

Pozn.: Kvůli malému rozsahu podzimní monitoring na bodových transektech a liniích nebyl vyhodnocen.

Comparison of the results of the Grey-faced Woodpecker monitoring from the first term at regular (K), specific (S) and car (A) point transects and lines in the spring (J) in 2007, 2010 and 2013.

Note: Autumn monitoring at both the point transects and lines is not evaluated because of the small extent.

Rok Year	F % (K)	F % (S)	F % (A)	Počet teritorií/10 km (J) No. of territories/10 km
2007 ¹⁾	6,2	3,6	3,2	1,3
2010 ¹⁾	2,9	4,1	2,9	1,0
2013 ¹⁾	4,3	5,7	5,4	1,0
2007 ²⁾	3,0	2,4	3,2	1,6
2010 ²⁾	3,0	3,5	3,1	1,1
2013 ²⁾	3,8	5,7	4,5	0,4

¹⁾ výsledky ze všech oblastí – results from all areas

²⁾ výsledky z oblastí kontrolovaných ve všech 3 letech – results from areas checked in all three years.

Stav z hlediska ochrany přírody

Stav celostátní populace žluny šedé je příznivý, jak dokládají výsledky JPSP (jpsp.birds.cz) i výsledky monitoringu v ptačích oblastech, v nichž je tento druh předmětem ochrany. Místy však ubývají vhodná stanoviště v důsledku těžby starých listnatých a smíšených porostů. Pokud bude tato těžba dále pokračovat ve stávající intenzitě, lze očekávat pokles početnosti. Ochrana žluny šedé spočívá v zachování starých listnatých a smíšených lesů, starých dubů v alejích a na hrázích rybníků a také v citlivém přístupu při péči o parky.

Zpracovali: J. Hora, D. Horal, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Beskydy: P. Bílek, D. Křenek, B. Křenková, J. Pavelka, J. Šerek, R. Špilák, A. Vašát • PO Doubovské hory: V. Tejrovský • PO Křivoklátsko: M. Tichai, E. Vojtěchovská • PO Novodomské rašeliniště – Kovářská: V. Tejrovský • PO Třeboňsko: J. Cepák, J. Hora, V. Luka, J. Neudert • PO Hlubocké obory: J. Pykal • PO Horní Vsacko: M. Škrott • PO Hostýnské vrchy: M. Vymazal • PO Jeseníky: P. Šaj • PO Jizerské hory: Jakub Čejka, M. Pudil • PO Labské pískovce: P. Benda, V. Šena • PO Novohradské hory: V. Zasadil • Náchodsko: T. Diviš • Orlické hory: V. Pavel • Slezské Beskydy: D. Křenek • Tábořsko: J. Fišer • Týništsko: J. Hlaváček

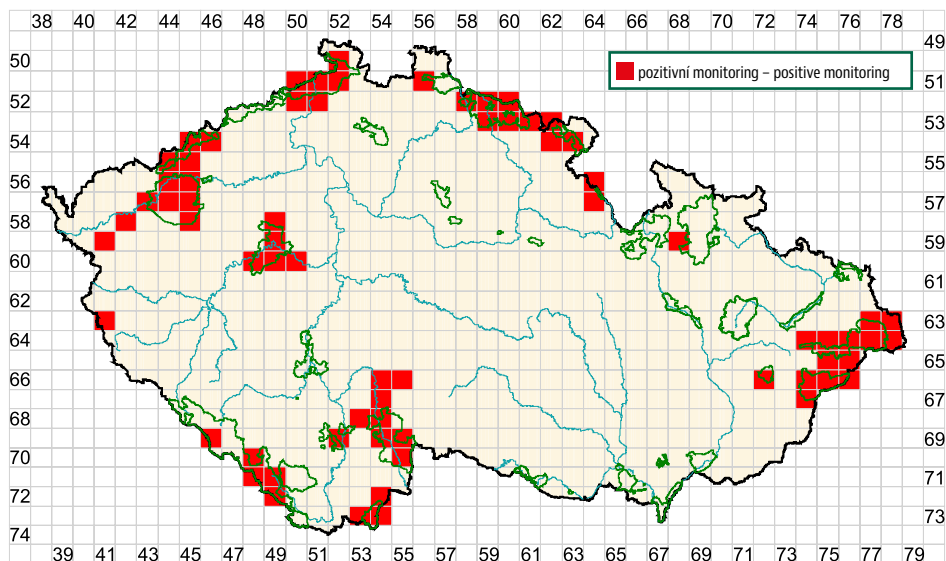
Datel černý ▪ *Dryocopus martius* ▪ Black Woodpecker

Ptačí oblasti, v nichž je datel černý předmětem ochrany: Beskydy, Krkonoše, Labské pískovce, Šumava, Třeboňsko.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Boletice, Broumovsko, Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Českobudějovické rybníky, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Dehtář, Heřmanský stav – Odra – Poolší, Hlubocké obory, Horní Vsacko, Hostýnské vrchy, Jaroslavické rybníky, Jeseníky, Jizerské hory, Králický Sněžník, Křivoklátsko, Libavá, Litovelské Pomoraví, Novodonské rašeliniště – Kovářská, Novohradské hory, Pálava, Podyjí, Poodří, Rožďalovické rybníky, Soutok – Tvrdonicko, Údolí Otavy a Vltavy, Východní Krušné hory, Žehuňský rybník – Obora Kněžičky.

Nové poznatky

ZAHNER et al. (2012) zjistili, že hnědá hniloba uvnitř kmenu stromu je pro datla černého klíčovým faktorem při výběru stromu pro tesání dutiny. Datel při tom volí místo nejméně vzdálené k hnilobě. ZAHNER (2016) představil výsledky sledování obyvatel datlích dutin a jejich predátorů pomocí fotopastí v jižním Německu. Nejčastějším obyvatelům dutin (všechny v bucích) byl holub doupňák (*Columba oenas*) a na druhém místě datel černý. Kromě kuny lesní (*Martes martes*), byl jako predátor vícekrát zaznamenán jestřáb lesní (*Accipiter gentilis*), který loví překvapivým útokem mláďata vykukující z vchodu do dutiny a přilétající dospělé ptáky. Podobnou strategii má i káně lesní (*Buteo buteo*), ale není kvůli dlouhým křídům a krátkému ocasu tak obratná jako jestřáb. Autor se dále zabývá antipredační strategií datla a holuba doupňáka a mezidruhovou konkurencí při obsazování dutin. V horských lesích Severních vápencových Alp (Nördliche Kalkalpen) se datel černý vyskytuje

Výsledky monitoringu datla černého v roce 2013.

Pozn.: Ve čtvercích 6575 a 6654 výskyt druhu zjištěn jen mimo termíny monitoringu.

Results of the Black Woodpecker monitoring in 2013.

Note: The species was only recorded in squares 6575 and 6654 outside the regular periods of monitoring.

v polohách 700–1 200 m n. m. a hnízdí hlavně v bucích. Na 26 studijních plochách o celkové rozloze 7 656 ha byla hustota 0,4–0,5 teritoria/100 ha, což je poměrně vysoká hodnota (WEISSMAIR & PÜHRINGER 2015).

Metodika a rozsah monitoringu

V roce 2013 v 20 oblastech a 68 čtvercích.

Klasický bodový transekt (5 minut na bodu, 2 sčítání všech ptáků v období 20. 4. – 15. 5. a 20. 5. – 15. 6.): 3 oblasti, v 1. i 2. termínu po 7 transektech a 140 bodech.

Bodový transekt pro sčítání šplhavců (10 minut na bodu): na jaře (III.–VI.) 1–2 sčítání – v 1. termínu v 7 oblastech 29 transektů se 746 body, v 2. termínu ve 4 oblastech 18 transektů s 507 body, na podzim (X.) v 1 oblasti 8 transektů se 173 body.

Automobilový bodový transekt: na jaře (IV.) po 1 sčítání ve 3 oblastech na 7 transektech s 233 body.

Linie: na jaře (III.–VI.) 1–2 sčítání – v 1. termínu v 12 oblastech 71 linií o celkové délce 547,3 km, ve 2. termínu v 7 oblastech 28 linií o celkové délce 183,1 km; na podzim (3. dekáda IX.) v 1 oblasti 6 linií o celkové délce 48,0 km.

Výsledky monitoringu datla černého na klasických bodových transektech v dubnu a květnu (na bodu 5 minut, sčítání všech ptáků) v roce 2013.

Results of the Black Woodpecker census at regular point transects (5 minutes at a point, counting all birds) in April and May of 2013.

Oblast Area	Počet transektů No. of transects		Počet bodů No. of points		Počet obsazených bodů No. of occupied points		F %	
	Termín – Term							
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
PO Křivoklátsko	4	4	80	80	5	1	6,3	1,3
Český les	1	1	20	20	5	3	25,0	15,0
Slavkovský les	2	2	40	40	7	4	17,5	10,0
Celkem – Total	7	7	140	140	17	8	12,1	5,7

Výsledky monitoringu datla černého na specifických bodových transektech v roce 2013 (10 min. na bodu, 1. termín).

Results of the Black Woodpecker census at specific point transects (10 minutes at a point, 1st term) in 2013.

Oblast Area	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points	F %
PO Beskydy	11	371	15	4,0
PO Jeseníky	1	15	2	13,3
PO Jizerské hory	2	16	3	18,8
PO Krivoklátsko	2	30	7	23,3
PO Novohradské hory	8	197	16	8,1
Slezské Beskydy	3	96	5	5,2
Tábořsko	2	21	3	14,3
Celkem – Total	29	746	51	6,8

Výsledky monitoringu

Datel černý byl v roce 2013 zjištěn ve všech 68 čtvercích, ve kterých byl monitorován. Všechny metodami bylo při prvních jarních sčítáních napočítáno celkem 252 teritorií, výsledky opakovaného sčítání (49 teritorií) nejsou hodnoceny. Stejně jako tomu bylo v předchozích letech 2007 a 2010, hodnoty v tabulkách dokumentují pouze konkrétní situaci v dotčených oblastech. Výsledky nelze interpretovat bez podrobné analýzy složení porostů a nadmořské výšky i detailnějšího rozboru termínů sčítání. Nutno je brát i ohled na rozdíly v počtu bodů či v celkové délce linií v jednotlivých oblastech.

Výsledky sčítání datla černého na automobilových bodových transektech 2013.

Results of the Black Woodpecker census at car point transects in 2013.

Oblast – Area	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points	F %
PO Labské pískovce	4	160	78	48,7
PO Křivoklátsko	2	57	4	7,0
Tábořsko	1	16	2	12,5
Celkem – Total	7	233	84	36,1

Výsledky jarního sčítání datla černého na liniích v roce 2013 (1. termín).

Results of the Black Woodpecker spring counts at lines in 2013 (1st term).

Oblast – Area	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km
PO Beskydy	1	3,7	0	0
PO Doupovské hory	7	24,1	8	3,3
PO Krkonoše	11	160,0	30	1,9
PO Labské pískovce	1	7,9	9	11,4
PO Šumava	19	105,2	7	0,7
PO Třeboňsko	8	80,0	12	1,5
PO Broumovsko	6	32,5	10	3,1
PO Hlubocké obory	2	21,3	8	3,8
PO Horní Vsacko	4	28,7	2	0,7
PO Hostýnské vrchy	1	9,0	1	1,1
PO Novodomské rašeliniště – Kovářská	7	23,7	8	3,4
Orlické hory	4	51,2	4	0,8
Celkem – Total	71	547,3	99	1,8

Výsledky podzimního sčítání datla černého na bodových transektech v roce 2013.

Results of the Black Woodpecker autumn counts at point transects in 2013.

Oblast – Area	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points	F %
PO Novohradské hory	8	173	11	6,4

Výsledky podzimního sčítání datla černého na liniích v roce 2013.
Results of the Black Woodpecker autumn counts at lines in 2013.

Oblast – Area	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet stanovišť No. of stands	Počet stanovišť/10 km No. of stands/10 km
PO Šumava	6	48,0	2	0,4

Vývoj populace v ČR

Na základě 3 let monitoringu nelze objektivně určit trend celostátní populace. Změny mezi roky 2007, 2010 a 2013 v jednotlivých monitorovaných oblastech jsou velice různorodé, ovlivněné celou řadou faktorů, včetně metodických (např. BOCCA et al. 2007). Pozoruhodný je nárůst jarních hodnot frekvence v PO Novohradské hory z 1,1 % v roce 2007 na 5,1 % v roce 2010 a 8,1 % v roce 2013. Podobný nárůst tam byl zaznamenán i u žluny šedé a datlíka tříprstého. Výsledky JPSP dokumentují mírný vzestup početnosti druhu v ČR od roku 1982 (jpsp.birds.cz). Nárůst velikosti populace doložilo i mapování hnízdního rozšíření v Krkonoších (FLOUSEK et al. 2015).

Porovnání celkových výsledků monitoringu datla černého v 1. termínu na klasických (K), specifických (S) a automobilových (A) bodových transektech a na liniích na jaře (J) a na liniích na podzim (P) v letech 2007, 2010 a 2013.

Pozn.: Kvůli malému rozsahu podzimní monitoring na bodových transektech a liniích nebyl proveden.

Comparison of the results of the Black Woodpecker monitoring from the first term at regular (K), specific (S) and car (A) point transects and lines in the spring (J) and at lines in the autumn (P) in 2007, 2010 and 2013.

Note: Autumn monitoring at both the point transects and lines is not evaluated because of the small extent.

Rok Year	F % (K)	F % (S)	F % (A)	Počet teritorií/10 km (J) No. of territories/10 km
2007 ¹⁾	10,1	8,2	22,8	1,7
2010 ¹⁾	10,0	7,7	24,2	1,9
2013 ¹⁾	12,1	6,8	36,1	1,8
2007 ²⁾	13,0	7,8	22,6	1,5
2010 ²⁾	13,7	7,6	25,4	1,7
2013 ²⁾	6,3	6,8	36,1	1,9

¹⁾ výsledky ze všech oblastí – results from all areas

²⁾ výsledky z oblastí kontrolovaných ve všech 3 letech – results from areas checked in all three years.

Stav z hlediska ochrany přírody

Populace datla černého v ČR se nachází v příznivém stavu. Místy však dochází k zániku vhodných biotopů při úmyslných a nahodilých těžbách po větrných kalamitách a v porostech chřadnoucích a odumírajících v důsledku sucha a následného působení různých biotických činitelů.

Z rostoucí početnosti datla má prospěch celá řada druhů ptáků, savců i bezobratlých živočichů využívajících dutiny. Důležité je proto ponechávat doupné stromy, nejen s dutinami datla, v porostech. K tomu slouží značení takových stromů, které probíhalo ve spolupráci s Lesy ČR, s. p. v několika oblastech. Např. členové Pobočky ČSO na Vysočině označili v kraji Vysočina v letech 2007–2011 celkem 2 452 odumřelých torz a doupných stromů, z toho 2 138 doupných stromů s celkovým počtem 4 681 dutin (KODET

et al. 2011), a členové MOS – pobočky ČSO v PO Hostýnské vrchy v letech 2009–2012 1 448 stromů (VYMAZAL 2013a).

Zpracovali: J. Hora, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Beskydy: P. Bílek, D. Křenek, B. Křenková, J. Pavelka, J. Šerek, R. Špilák, A. Vašát • PO Doubovské hory: V. Tejrovský • PO Krkonoše: M. Dusík, J. Flousek, J. Šimurda, D. Vodnárek • PO Labské pískovce: P. Benda, V. Sojka, V. Šena • PO Šumava: J. Hora, A. Horová, M. Lazarovič, L. Vozábal • PO Třeboňsko: J. Cepák, J. Hora, V. Luka, J. Neudert • PO Broumovsko: P. Kafka • PO Hlubocké obory: T. Bodnár, J. Pykal • PO Horní Vsacko: M. Škrott • PO Hostýnské vrchy: M. Vymazal • PO Jeseníky: P. Šaj • PO Jizerské hory: Jakub Čejka, M. Pudil, V. Tomášek • PO Křivoklátsko: A. Fuchsová, I. Karhánková, R. Remar, M. Tichai, E. Vojtěchovská • PO Novodomské rašeliniště – Kovářská: V. Tejrovský • PO Novohradské hory: V. Zasadil • Orlické hory: V. Pavel • Slezské Beskydy: D. Křenek • Tábořsko: J. Fišer

Strakapoud bělohřbetý ▪ *Dendrocopos leucotos* ▪ White-backed Woodpecker

Ptačí oblasti, v nichž je strakapoud bělohřbetý předmětem ochrany: Beskydy, Horní Vsacko, Hostýnské vrchy.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Boletice, Šumava.

Nové poznatky

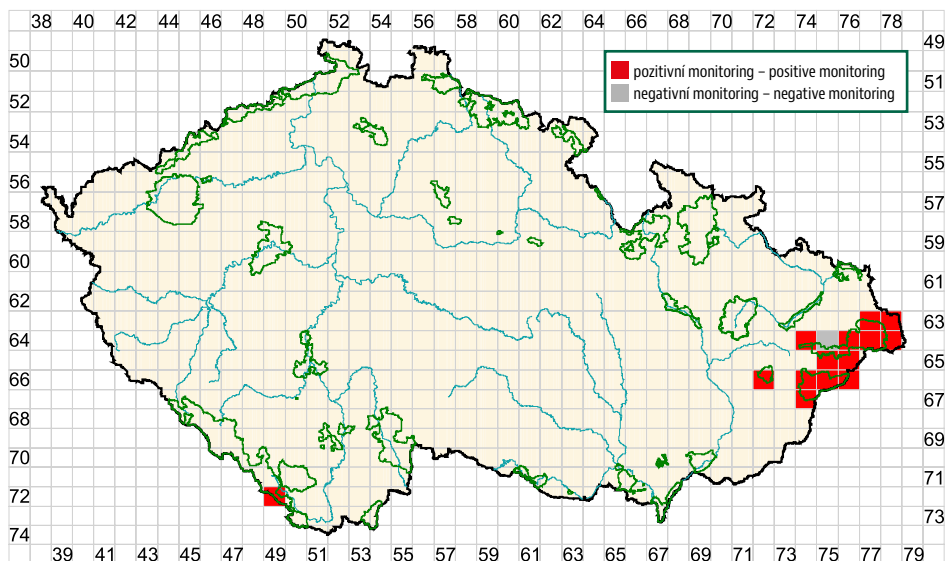
KAJTOCH et al. (2013) studovali v polských Karpatech – v pohoří Beskid Wyspowy parametry stanovišť strakapouda bělohřbetého a datlíka tříprstého. Strakapoud bělohřbetý dával přednost smíšeným listnatým porostům před čistými bučinami. Minimální hodnoty mrtvého a odumírajícího dřeva v obhospodařovaném lese pro tento druh byly 50 m³/ha a 35 m³/ha. Na stanovištích strakapouda bělohřbetého v hospodářském lese byly celkové objemy mrtvého dřeva signifikantně vyšší (> 3×), než na neobsazených plochách. V rezervaci byly tyto hodnoty dokonce 6× vyšší, avšak ve srovnání s obsazenými stanovišti v obhospodařovaném lese méně než 2× vyšší. V Beskydech byli strakapoudi bělohřbetí mimo hnízdní období pozorováni při sběru potravy i v čistých smrčínách.

Metodika a rozsah monitoringu

Liniová metoda nebo bodový transekt (zastávka na bodu 10 minut) s použitím provokace nahrávkou bubnování. Monitoring se v roce 2013 uskutečnil v 5 oblastech, z toho ve všech 3 PO, v nichž je strakapoud bělohřbetý předmětem ochrany, celkem v 15 čtvercích:

PO Beskydy: v V–IV. po 2 sčítáních na 11 transektech s 371 body a na 1 linii dlouhé 3,7 km (do výsledků nezapočítána).

PO Horní Vsacko: v 2. polovině IV. sčítání na 4 liniích o celkové délce 28,7 km a v V. až začátkem VI. na 7 liniích (2 linie z IV.) o celkové délce 41,5 km.

Výsledky monitoringu strakapouda bělohřbetého v roce 2013.

Pozn.: Ve čtverci 6973 výskyt druhu zjištěn mimo termíny monitoringu.

Results of the White-backed Woodpecker monitoring in 2013.

Note: The species was recorded beyond the regular terms of monitoring in square 6973.

PO Hostýnské vrchy: v IV. sčítání na 2 liniích o celkové délce 12,8 km a v 2. polovině V. na 4 liniích (2 linie z IV.) o celkové délce 23,9 km.

PO Šumava: cílený monitoring se uskutečnil jen na jediné linii 7,6 km dlouhé (V.).

Slezské Beskydy: v V. a 3. dekádě VI. po 2 sčítáních 3 transekty s 96 body.

Oproti letům 2007 a 2010 se monitoring neuskutečnil v Chřibech a Bílých Karpatech.

Výsledky monitoringu

Výskyt strakapouda bělohřbetého byl zaznamenán ve 14 čtvercích (z toho v 1 čtverci mimo monitoring). Ve 4 karpatských pohořích bylo oběma metodami v 1. termínu napočítáno celkem 29 teritorií a v 2. termínu 27 teritorií. V obou termínech bylo v PO Beskydy zaznamenáno 24 teritorií (v celé PO 38 teritorií) a v PO Horní Vsacko 8 teritorií (1,5 teritoria/10 km). V PO Šumava byl cílený monitoring proveden jen na jediné linii vedoucí územím s tradičním výskytem strakapouda bělohřbetého, avšak tento druh tam byl zaznamenán jen mimo termín monitoringu. Výskyt byl rovněž potvrzen na další, v rámci monitoringu nekontrolované lokalitě. Další informace jsou uvedeny v textech PO Beskydy, PO Horní Vsacko a PO Hostýnské vrchy.

Výsledky sčítání strakapouda bělohřbetého na bodových transektech v PO Beskydy a ve Slezských Beskydách v roce 2013.

Results of the White-backed Woodpecker counts at point transects in the Beskydy SPA and in the Slezské Beskydy Mts. in 2013.

Oblast Area	Počet transektů No. of transects		Počet bodů No. of points		Počet obsazených bodů No. of occupied points		F %	
	Termín – Term							
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
PO Beskydy	11	11	371	371	21	14	5,7	3,8
Slezské Beskydy	3	3	96	96	2	4	2,1	4,2
Celkem – Total	14	14	467	467	23	18	4,9	3,9

Výsledky sčítání strakapouda bělohřbetého na liniích v ptačích oblastech Horní Vsacko a Hostýnské vrchy v roce 2013.

Results of the White-backed Woodpecker counts at lines in the Horní Vsacko and Hostýnské vrchy SPAs in 2013.

Oblast – Area	Počet linií No. of lines		Délka (km) Length (km)		Počet teritorií No. of territories		Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	
	Termín – Term							
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
PO Horní Vsacko	4	7	28,7	41,5	2	6	0,7	1,4
PO Hostýnské vrchy	2	4	12,8	23,9	4	3	3,1	1,3
Celkem – Total	6	11	41,5	65,4	6	9	1,4	1,4

Vývoj populace v ČR

Monitoring strakapouda bělohřbetého se v roce 2013 uskutečnil v menším rozsahu, než v letech 2007 a 2010. Přesto lze konstatovat na základě poznatků z PO Beskydy a PO Horní

Vsacko, že se celková početnost tohoto druhu odhadnutá k roku 2010 na 170–250 párů (HORA et al. 2015) zřejmě snížila asi na 160–230 párů. V PO Beskydy stav poklesl z 75–95 párů v roce 2006 (KŘENEK 2006) na 60–80 párů v roce 2013, ale díky ochrannářským opatřením se tam začíná stabilizovat. Také v PO Horní Vsacko druh ubývá, a to z 27–41 párů v roce 2006 (KŘENEK l. c.) na 20–25 párů k roku 2012 (KŘENEK & PAVELKA 2013). Přitom ještě v roce 1990 byl odhad pro oblast Vsetínských vrchů a Javorníků (částečně přesahující hranice PO) 40–50 párů (PAVELKA 1991). V PO Hostýnské vrchy je početnost dlouhodobě stabilizovaná mezi 25–30 páry (KRATOCHVÍL 1994, LUČAN 2000, HORA et al. 2010a, 2015, VYMAZAL 2013b). VYMAZAL (l. c.) tam v letech 2009–2011 našel 31 hnízd a do vzdálenosti 200 m od dutiny se nacházelo 19,7 m³ mrtvého dřeva/ha, z toho 12,9 m³/ha ležícího dřeva a 6,8 m³/ha dřeva stojícího. Na Šumavě (vč. Boletic) žije malá populace, o níž není dost aktuálních informací, zřejmě ale spíše platí odhad 8–15 párů, který stanovili KLOUBEC & BUFKA (1997) na základě průzkumu 31 smíšených pralesních zbytků v letech 1988–1997, při němž strakapouda bělohřbetého zjistili na 8 místech. Z let 2005–2013, kdy byl cíleně kontrolován podstatně menší počet vhodných porostů, je ze Šumavy známo 6 lokalit. Ve Slezských Beskydách po vykácení 2 porostů hnízdí jen 4–6 párů. Mimo monitorované oblasti byl strakapoud bělohřbetý opakovaně zjišťován v Bílých Karpatech a Chříbech. Pro upřesnění hrubého odhadu početnosti 15–30 párů v Bílých Karpatech (HORAL et al. 2006) i nadále není dostatek podkladů. V Chříbech byl stav v roce 2001 odhadnut na nejméně 15 párů (HROUZEK 2002) a v roce 2007 na 20 párů (HROUZEK 2007), resp. 15–20 párů (G. Čamlík in HORA et al. 2010a) a k roku 2010 byl odhad zvýšen na 20–25 párů (HORA et al. 2015). Ve velmi nízké nadmořské výšce 280 m tam K. Šimeček (avif.birds.cz, in litt.)

Porovnání výsledků monitoringu strakapouda bělohřbetého na bodových transektech v PO Beskydy a ve Slezských Beskydách v letech 2007, 2010 a 2013.

Comparison of the results of the White-backed Woodpecker monitoring at point transects in the Beskydy SPA, Slezské Beskydy in 2007, 2010 and 2013.

Rok Year	PO Beskydy (F %)		Slezské Beskydy (F %)	
	Termín – Term			
	1.	2.	1.	2.
2007	10,0	4,5	6,3	6,3
2010	8,7	3,3	4,2	2,1
2013	5,6	3,8	2,1	4,2

Porovnání výsledků monitoringu strakapouda bělohřbetého na liniích v karpatských pohóřích v letech 2007, 2010 a 2013 (počet teritorií/10 km).

Comparison of the results of the White-backed Woodpecker monitoring at lines in the Carpathian mountain ranges in 2007, 2010 and 2013 (number of territories/10 km).

Oblast – Area	1. termín – 1 st term			2. termín – 2 nd term		
	2007	2010	2013	2007	2010	2013
PO Horní Vsacko	1,9	X	0,7	X	X	1,4
PO Hostýnské vrchy	3,5	3,5	3,1	2,6	0,8	1,3
Bílé Karpaty	0,8	0,8	X	1,9	1,4	X
Chříby	1,2	1,6	X	X	1,1	X
Celkem – Total	1,6	1,9	1,4	2,2	1,1	1,4

pozoroval pár krmící mladé v dutině dubu. V roce 2011 byl výskyt opětovně zaznamenán ve Ždánickém lese, kde byl poprvé doložen v roce 2010 (SYCHRA & ČAMLÍK 2012); v roce 2014 byly zjištěny 2 lokality (G. Čamlík & T. Čamlíková, avif.birds.cz a in ČAMLÍK 2015).

Stav z hlediska ochrany přírody

Rozšíření strakapouda bělohřbetého v ČR se nemění. V Beskydech, které jsou pro tento druh klíčovou oblastí, došlo k poklesu početnosti. Mimo karpatská pohoří na východě Moravy a Šumavu se tento druh objevuje jen velice vzácně. Jeho výskyt je omezen na staré bučiny a smíšené lesy s vysokým podílem odumřelého dřeva. Ochrana takových porostů je jen zčásti zajištěna prostřednictvím chráněných území, např. v prvních zónách v NP Šumava či v rozšířené síti MZCHÚ v PO Beskydy. V hospodářských lesích se však velká část hnízdišť strakapouda bělohřbetého nachází v porostech v mýtním věku a hrozí, že po jejich fragmentaci těžbou či po úplném vytěžení nebude dostatek vhodných mladších porostů, které by je v brzké době dokázaly nahradit, takže lze do budoucna očekávat pokles početnosti. Proto je nutné docílit takovou věkovou strukturu porostů, která by trvale zajistila dostatek vhodných stanovišť při současném hospodářském využívání. Důležitým opatřením na podporu druhu je ponechávání suchých a trouchnivějících stojících i padlých stromů v porostech. Velmi důležité je ponechávat na vytěžených plochách 20–50 stromů na 1 ha nejlépe ve skupinách k úplnému dožití.

Zpracovali: J. Hora, D. Horal, D. Křenek, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Beskydy: P. Bílek, D. Křenek, B. Křenková, J. Pavelka, J. Šerek, R. Špilák, A. Vašát • PO Horní Vsacko: M. Škrott • PO Hostýnské vrchy: M. Vymazal • PO Šumava: J. Hora • Slezské Beskydy: D. Křenek, B. Křenková

Datlík tříprstý ▪ *Picoides tridactylus* ▪ Three-toed Woodpecker

Ptačí oblasti, v nichž je datlík tříprstý předmětem ochrany: Beskydy, Boletice, Horní Vsacko, Novohradské hory, Šumava.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Hostýnské vrchy, Jeseníky, Krkonoše.

Nové poznatky

PAKKALA et al. (2017) sledovali v jižním Finsku v letech 1987–2015 opakované obsazování dutin datlíkem tříprstým a jeho vztah k úspěšnosti a načasování hnízdění. Evidovali 520 hnízdních stromů (507 s dutinou datlíka, 8 s dutinou strakapouda velkého *Dendrocopos major* a 4 s použitou budkou), 645 hnízdních dutin (630 vyhloubených datlíkem, 11 po strakapoudovi velkém a 4 budky) a 833 hnízdění. Zjistili celkem 211, tj. 25,3% případů opakovaného použití dutiny, z toho 195× šlo o původní dutinu datlíka, 11× o starou dutinu strakapouda velkého a 5× o budku. Opakovaně bylo použito 28,2% dutin a 25,4% stromů s dutinami. Opakované použití dutiny zvýšilo úspěšnost hnízdění a umožnilo datlíkům zahnízdit dříve.

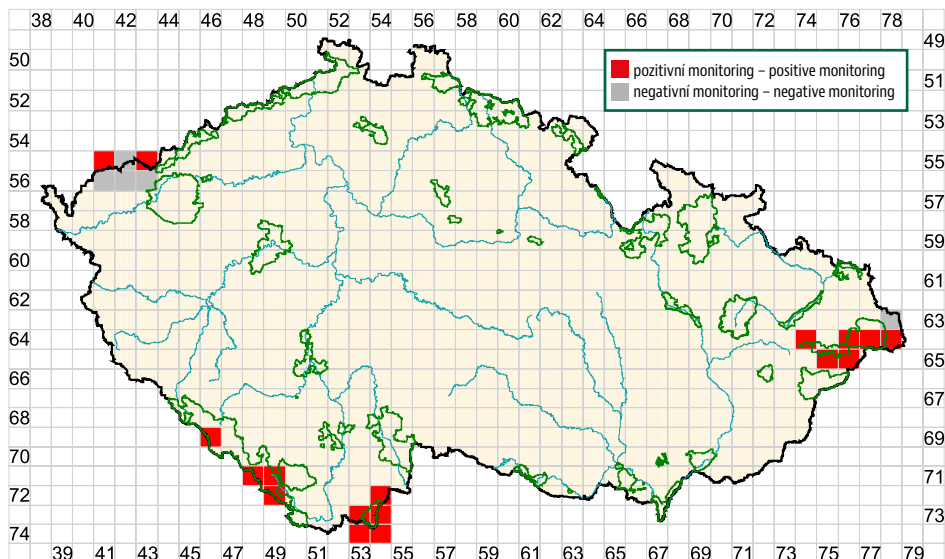
Metodika a rozsah monitoringu

V roce 2013 sčítání na liniích se zastávkami nebo na bodovém transektu (na bodu 10 minut) ve 3 PO, v nichž je datlík předmětem ochrany (v PO Boletice a PO Horní Vsacko cílený monitoring proveden nebyl), a v Krušných horách. Monitoring proběhl celkem ve 22 čtvrcích.

PO Beskydy: sčítání na 7 transektech s 202 body na jaře (V.–VI.).

PO Novohradské hory: po 1 sčítání na 8 transektech se 173 body na jaře (konec III. – začátek V.) i na podzim (konec IX. – začátek XI.).

PO Šumava: sčítání na 19 liniích o celkové délce 105,2 km na jaře (V.–VI.) a na 6 liniích o délce 48,0 km na podzim; zahrnuty jsou rovněž výsledky sčítání v V. a VI. na 150 bodech v lesním komplexu vrcholu Poledníku u obce Prášíly (HORA 2013b).

Výsledky monitoringu datlíka tříprstého v roce 2013.

Results of the Three-toed Woodpecker monitoring in 2013.

Západní Krušné hory (oblast Božídarského rašeliniště a oblast Rolavy): 2 sčítání na 13 bodech začátkem V. a začátkem VIII.

Výsledky monitoringu

Datlík byl zjištěn v 17 čtvercích, tj. v 77,3 % čtverců pokrytých monitoringem. Na jaře bylo napočítáno celkem 100 teritorií, z toho 88 teritorií v Novohradských horách a na Šumavě (vč. 9 teritorií při sčítání na bodech na Poledníku – HORA 2013b) a pouze 12 teritorií v beskydské oblasti (vč. 2 teritorií zjištěných při monitoringu jiných druhů v NPR Mionší a ve Slezských Beskydách). Na podzim proběhl monitoring jen v PO Novohradské hory a v PO Šumava a bylo tam napočítáno 77, resp. 5 ex., tj. celkem 82 ex.

V PO Boletice a PO Horní Vsacko, v nichž je datlík předmětem ochrany, avšak jeho cílený monitoring neproběhl, bylo zjištěno po 2 ex., v první PO v hnízdním období při sčítání všech ptáků na bodových transektech a ve druhé PO v zimě (I. a XII.). Na Šumavě byla nejvyšší hustota, 4,5 teritoria/10 km, zjištěna v prostoru vrcholu Poledníku, kde v roce 2013 vrcholilo odumírání stromového patra v bezzásahových porostech. V jihočeské části pohoří většina linií procházela v polohách pod 1 200 m n. m. buď porosty s asanací kůrovce, nebo porosty v pokročilém rozpadu, což se projevilo v nízké hustotě 0,7 teritoria/10 km. Značný rozdíl mezi frekvencí 6,0 % (obsazeno 9 ze 150 bodů) na šumavském Poledníku (986–1 315 m n. m.) a frekvencí 34,7 % v Novohradských horách (600–1 072 m n. m.) nelze bez podrobné analýzy stavu porostů v obou územích vysvětlit. V PO Beskydy datlík reagoval na gradaci kůrovce zvýšením početnosti. V oblasti Rola-

Výsledky sčítání datlíka tříprstého na bodech v PO Beskydy na jaře 2013.

Pozn.: V celé PO Beskydy celkem 15 teritorií.

Results of the Three-toed Woodpecker census at point transects in the Beskydy SPA in the spring of 2013.

Note: Total of 15 territories in the whole Beskydy SPA.

Oblast Area	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points	F %
PO Beskydy	202	10	5,0

Výsledky sčítání datlíka tříprstého na bodech v PO Novohradské hory na jaře a na podzim 2013.

Results of the Three-toed Woodpecker census at point transects in the Novohradské hory SPA in the spring and autumn of 2013.

Roční doba Season	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points	F %
Jaro – Spring	8	173	60	34,7
Podzim – Autumn	8	173	71 (77 ex.)	41,0

Výsledky sčítání datlíka tříprstého na liniích v PO Šumava na jaře a na podzim 2013.

Results of the Three-toed Woodpecker census at lines in the Šumava SPA in the spring and autumn of 2013.

Roční doba Season	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km
Jaro – Spring	19	105,2	19	1,8
Podzim – Autumn	6	48,0	5	1,0

vy a Božího Daru v Krušných horách byl v 1. termínu zjištěn na Rolavském rašeliništi a v 2. termínu na Božídarském Špičáku.

Vývoj populace v ČR

Šíření datlíka tříprstého pokračovalo i v letech 2011–2013. Po třetím poválečném pozorování datlíka v Krkonoších v roce 2010 (J. Marcel & A. Kobr in FLOUSEK, Prunella 2011, 36: 31, FLOUSEK 2010) byl tento druh v následujících letech objeven na dalších lokalitách a v roce 2012 bylo prokázáno jeho hnízdění (M. Kodera a J. Flousek in FLOUSEK, Prunella 2013, 38: 27–28). Pro období 2012–2014 byla početnost datlíka v Krkonoších odhadnuta na 7–11 párů (FLOUSEK et al. 2015). V roce 2012 byl výskyt datlíka poprvé od 60. let minulého století zaznamenán v sousedních Jizerských horách (27. 8., Josefův Důl, JN – Z. Vermouzek & V. Kotecký, avif.birds.cz). V téže roce byl datlík poprvé pozorován na Králickém Sněžníku (10. 8., Stříbrnice, SU – P. Šaj, avif.birds.cz) a další výskyt byl hlášen z Bílých Karpat (19. 5., Sidonie – R. Strnad, avif.birds.cz). Pravidelná hlášení nepřicházela jen z tradičních oblastí výskytu datlíka, ale také z Krušných hor, Slavkovského lesa, Českého lesa, Jeseníků a Hostýnských vrchů (avif.birds.cz, NDOP). Poznatky o rozšíření datlíka tříprstého v ČR shrnul HRUŠKA (2016). Dostupné informace (vč. historických) o výskytu tohoto druhu v jižních Čechách uveřejnili KLOBEC et al. (2015) a velikost jihočeské populace (Šumava, Novohradské hory a Blanský les) k roku 2012 odhadli na 200–300 párů. Velikost celostátní populace odhadnutá k roku 2010 na 350–500 párů (HORA et al. 2015) dále pozvolna narůstá. Na nových poznatcích o početnosti a rozšíření datlíka se projevuje i zvýšený zájem ornitologů o tento druh.

Monitoring i výzkum na modelových plochách v PO Šumava dokumentuje citlivé reakce datlíka na větrné a kůrovcové disturbance a na různé přístupy k řešení následků těchto disturbancí (ČSO 2007, 2009, 2010, HORA 2011, 2013a, b). NAVRÁTIL (2014) potvrdil, že datlík se na Šumavě vyskytuje převážně ve starších porostech nedávno napadených kůrovcem a v bezzásahových porostech ve vyšších hustotách, než v lesnický obhospodařovaných porostech. Nejčastěji se živí na živých stromech čerstvě napadených kůrovcem nebo na čerstvě odumřelých stromech. V PO Novohradské hory byl po významném nárůstu počtu obsazených bodů mezi roky 2007 až 2010 očekáván v roce 2013 spíše pokles, ale naopak byl zjištěn další nárůst počtu obsazených bodů na jaře i na podzim. V PO Beskydy rovněž početnost datlíka vzrostla ze 7–15 párů v roce 2006 (KŘENEK 2006) na 15–25 párů v roce 2013 v reakci na gradaci kůrovce v hospodářských lesích. Zasažené porosty jsou sice postupně asanovány, objevují se však nová ohniska. Naopak v PO Horní Vsacko stav poklesl z odhadovaných 7–15 párů v době návrhu PO (ŠKROTT et al. 2002) i v roce 2006 (KŘENEK l. c.) na 5–7 párů v roce 2012 (KŘENEK & PAVELKA 2013). Další informace jsou uvedeny v textech zmíněných ptačích oblastí.

Po roce 2013 došlo k dalšímu nárůstu početnosti a k obsazování nových lokalit i k doložení hnízdění v několika oblastech. V roce 2014, téměř po 40 letech, byl datlík zastížen v Jihlavských vrších a v následujícím roce tam bylo doloženo jeho první hnízdění (HRUŠKA l. c.). V roce 2015 bylo hnízdění rovněž poprvé zaznamenáno v Hostýnských vrších (KRATOCHVÍL 2015) a ve Slavkovském lese (P. Tájková & J. Tájek, avif.birds.cz). V IX. 2016 byl potvrzen výskyt v Brdech (J. Vrána), odkud bylo naposledy hlášeno možné hnízdění při mapování hnízdního rozšíření v letech 1985–1989 (S. Beneda in ŠŤASTNÝ et al. 1996).

Stav z hlediska ochrany přírody

Datlík tříprstý se v ČR šíří a zvyšuje svou početnost v reakci na zhoršený stav smrkových lesů v důsledku sucha a větrných disturbancí a následného zvýšeného až kalamitního stavu kůrovce. Hnízdiště v hospodářských lesích po asanaci kůrovcových stromů zanikají a přesouvají se do nových ohnisek. Řada biotopů datlíka zanikla v letech 2011–2013 na Šumavě v důsledku rozsáhlého kácení kůrovcem napadených porostů. Pro dlouhodobé udržení datlíka tříprstého je důležité dostatečné množství mrtvého dřeva ve starých jehličnatých porostech (např. BÜTLER et al. 2004, CZESZCZEVIK et al. 2013). Nezbytné je zachování všech přirozených a přírodě blízkých porostů s převahou smrku v horských polohách, kde je smrk stanovištně původní dřevinou, ideálně v bezzásahovém režimu.

Zpracovali: J. Hora, D. Křenek, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Beskydy: D. Křenek • PO Horní Vsacko: M. Škrott • PO Novohradské hory: P. Zasadil • PO Šumava: J. Hora, A. Horová • Krušné hory: P. Jiskra, J. Sikora, V. Tejrovský • Slezské Beskydy: D. Křenek

Skřivan lesní ▪ *Lullula arborea* ▪ Wood Lark

Ptačí oblasti, v nichž je skřivan lesní předmětem ochrany: Boletice, Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Třeboňsko.

Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Doupovské hory, Krkonoše, Křivoklátsko, Labské pískovce, Libavá, Novodonské rašeliniště – Kovářská, Podyjí, Šumava, Východní Krušné hory.

Nové poznatky

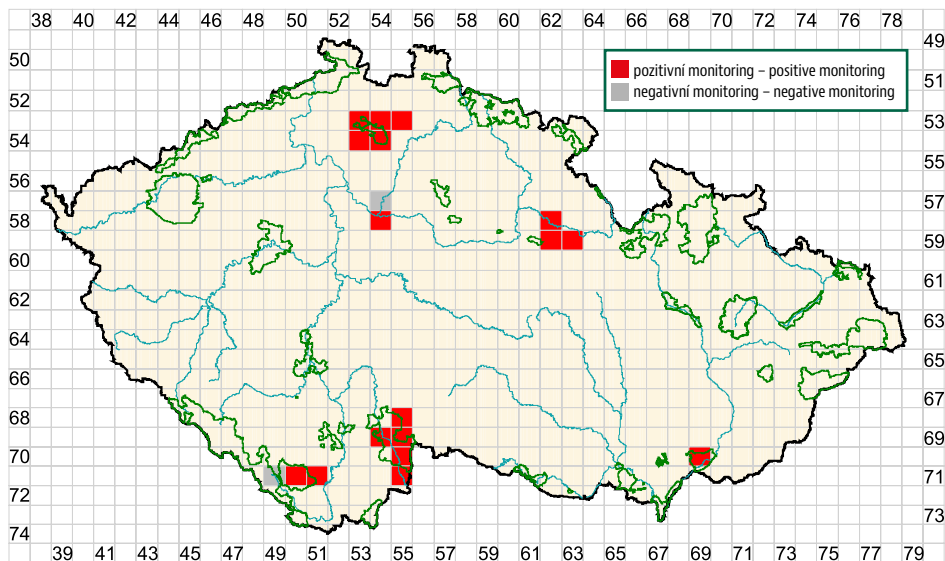
V Nizozemsku bylo sledováno, zčásti nepřetržitě kamerami, 58 hnízd skřivana polního (*Alauda arvensis*) a 40 hnízd skřivana lesního v chráněné oblasti s převahou vřesovišť a různých sukcesních stádií trávníků na chudých půdách. Z 27 hnízd skřivana lesního vylétla mláďata, 12 hnízd bylo predováno (2× vrána, 1× sojka a 1× liška) a na 1 hnízdě mláďata uhynula (PRAUS et al. 2014).

V PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví skřivani stále častěji osídľují kromě typicky stepních a lesostepních biotopů i plochy lad a extenzivních polí po obvodu lesa Dúbrava.

Právě zlepšení podmínek v zemědělství, zastavení nadužívání pesticidů a tedy zvýšení biologické rozmanitosti může vést k návratu tohoto druhu do takových biotopů. Obzvláště příhodné jsou k tomu vinohrady, na které se zaměřila švýcarská studie (ARLETTAZ et al. 2012).

Metodika a rozsah monitoringu

V roce 2012 s použitím různých metod monitoringu v 7 oblastech (v 19 čtvercích), z toho ve všech 4 PO, v nichž je skřivan lesní předmětem ochrany. Ve 3 oblastech (PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Stráž

Výsledky monitoringu skřivana lesního v roce 2012.

Results of the Wood Lark monitoring in 2012.

pod Ralskem) po 2 sčítáních (IV. a V.–VI.) v 1. termínu na 9 liniích o celkové délce 103,2 km a v 2. termínu na 8 liniích o celkové délce 94,3 km. V PO Boletice po 1 sčítání na 15 liniích o celkové délce 130,0 km, z toho 5 linií (45,6 km) v III., 4 linie (31,0 km) v IV. až začátkem V., 6 linií (53,5 km) začátkem VI., v PO Třeboňsko po 2 sčítáních (2. polovina IV. a 1. polovina VI.) na 16 plochách o celkové rozloze 789,7 ha a ve Středním Polabí sčítání na klasickém bodovém transektu JPSP (20 bodů, 2 sčítání). Na Týnišťsku 1× v IV. kontrolováno 6 pís-koven, z toho 4 pís-kovny, v kterých byly v letech 2006 a 2009 mapovány okrsky. Oproti roku 2009 nebyl monitoring proveden v PO Doupovské hory, PO Podyjí, CHKO Český ráj a na Plzeňsku.

Výsledky monitoringu

Výskyt skřivana lesního byl zaznamenán v 17 čtvercích. Při sčítání na liniích bylo v 1. termínu napočítáno 68 teritorií a ve 2. termínu 58 teritorií, tj. 6,6, resp. 6,2 terito-ria/10 km.

Dalších 6 teritorií, tj. 0,46 teritoria/10 km, bylo registrováno v PO Boletice: v III. 2 teri-toria, tj. 0,44 teritoria/10 km, v IV. až začátkem V. druh zjištěn nebyl a v VI. 4 teritoria, tj. 0,75 teritoria/10 km. Na plochách v PO Třeboňsko bylo zjištěno 8 teritorií. V 6 pís-kovných na Týnišťsku bylo při jediné kontrole napočítáno 13 ♂♂ a 2 ex., z toho 9 ♂♂ a 2 ex. na 4 pís-kovných, v kterých byla v letech 2006 a 2009 použita mapovací metoda (v obou letech po 7 teritoriích; HORA et al. 2010a, 2015). Na transektech JPSP ve středním Polabí byli zaznamenáni skřivani lesní v obou termínech, a to 4, resp. 1 ex. na stejném počtu bodů, tj. F 20,0 %, resp. 5 %.

Nejvyšší hustota na liniích byla zaznamenána v Bzenecké Doubravě – v 1. termínu 13,3 teritoria/10 km, v dalších 3 oblastech byly hodnoty 2–4× nižší. V celé Bzenecké Doubravě bylo zjištěno celkem 55 teritorií.

Výsledky sčítání skřivana lesního na liniích v roce 2012.

Results of the Wood Lark line census in 2012.

	Počet linií No. of lines		Délka (km) Length (km)		Počet teritorií No. of territories		Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	
	Termín – Term							
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví	3	3	30,1	30,1	40	30	13,3	10,0
PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady	3	2	33,8	24,9	11	13	3,3	5,2
Stráž pod Ralskem	3	3	39,3	39,3	17	15	4,3	3,8
Celkem – Total	9	8	103,2	94,3	68	58	6,6	6,2

Výsledky sčítání skřivana lesního na plochách v roce 2012.

Results of the Wood Lark census at plots in 2012.

Oblast Area	Počet ploch No. of plots	Plocha (ha) Area (ha)	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/10 ha No. of territories/10 ha
PO Třeboňsko + mimo PO	16	789,7	8	0,10

Vývoj populace v ČR

Pro objektivní hodnocení stavu a vývoje celostátní populace skřivana lesního není rozsah monitoringu dostatečný. Oproti roku 2009 však došlo ve všech monitorovaných oblastech s výjimkou pískoven na Týništsku k poklesu početnosti, což lze přisoudit jak meziročnímu kolísání, tak i skutečnému úbytku v důsledku změn biotopů v PO Boletice, PO Třeboňsko a částečně i v PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady. Výsledky JPSP (jpsp.birds.cz) dokumentují stabilitu populace skřivana lesního v ČR. Podrobnější informace z ptačích oblastí, v nichž je skřivan lesní předmětem ochrany, jsou uvedeny v textech dotčených PO.

Porovnání výsledků sčítání skřivana lesního na liniích v letech 2006, 2009 a 2012.
Comparison of the results of the Wood Lark census at lines in 2006, 2009 and 2012.

Rok – Year	Počet teritorií/10 km – No. of territories/10 km	
	1. termín – 1 st term	2. termín – 2 nd term
2006	5,8	8,2
2009	8,7	6,8
2012	6,6	6,2

Porovnání výsledků sčítání skřivana lesního na liniích v ptačích oblastech monitorovaných v letech 2006, 2009 a 2012 (počet teritorií/10 km).

Comparison of the results of the Wood Lark census at lines in the SPAs monitored in 2006, 2009 and 2012 (number of territories/10 km).

Oblast – Area	1. termín – 1 st term			2. termín – 2 nd term		
	2006	2009	2012	2006	2009	2012
PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví	19,2	19,9	13,3	19,2	10,0	10,0
PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady	4,2	6,8	3,3	5,3	7,6	5,2
Stráž pod Ralskem	X	6,1	4,3	X	6,6	3,8

Porovnání výsledků sčítání skřivana lesního v PO Třeboňsko v letech 2006, 2009 a 2012 (počet teritorií/10 km²).

Comparison of the results of the Wood Lark census in the Třeboňsko SPA in 2006, 2009 and 2012 (number of territories/10 km²).

1. termín – 1 st term			2. termín – 2 nd term			Celkem – Total		
2006	2009	2012	2006	2009	2012	2006	2009	2012
0,11	0,19	0,06	0,06	0,20	0,09	0,13	0,25	0,09

Stav z hlediska ochrany přírody

Pro objektivní hodnocení stavu celostátní populace skřivana lesního rozsah monitoringu není dostatečný. Populace skřivana lesního v PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady a v oblasti Stráže pod Ralskem se, i přes úbytek oproti roku 2009, nachází v příznivém stavu, i když v druhé oblasti se na úbytku podílejí i změny na bývalé střelnici Vrchbělá. V PO Boletice a PO Třeboňsko je naopak stav nepříznivý, v případě Boletic v reakci na snižování disturbance vojenských cvičišť těžkou technikou, na Třeboňsku jako důsledek vegetační sukcese na rekultivovaných pís-

kovnách. Opatřeními na podporu skřivana lesního na stanovištích vzniklých lidskou činností jsou blokování sukcese nebo změny v metodách rekultivace vytěžených dobývacích prostorů. Koncem V. 2012 shořelo v Bzenecké Doubravě 175 ha lesa. Právě disturbance způsobené požárem nebo také větrnou smrští mohou být pro skřivany příležitostí, kdy dochází k optimálnímu rozvolnění porostu (např. GLUTZ & BAUER 1985, PONS & BAS 2005, SITTERS et al. 1996). Záleží pak na způsobu zpracování kalamity, kdy při alternativním postupu alespoň na části plochy může dojít k vytvoření vhodných biotopů a nárůstu populace. Naopak rozlehlé stejnověké, husté a jednodité porosty, které vzniknou okamžitým zpracováním kalamity, skřivanům po pár letech přestanou vyhovovat. Podrobněji je problematika rozvedena v textu lelka lesního – oba druhy totiž v rámci lesních porostů preferují otevřené lesní plochy. Skřivan však upřednostňuje méně zarostlé až obnažené plochy a lelek osídluje tytéž biotopy až o něco později, v pozdějším sukcesním stádiu.

Zpracovali: G. Čamlík, J. Hora, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Boletice: J. Bureš, J. Hlášek, B. Kloubec, Vojtěch Kubelka, L. Lešák, Z. Neudertová, Jakub Vlček

• PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví: G. Čamlík • PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady: J. Brožek, J. Procházka (AOPK ČR) • PO Třeboňsko: J. Cepák • Stráž pod Ralskem: J. Brožek • Střední Polabí: V. Bouček • Týništěsko: K. Čihák

Slavík modráček tundrový ▪ *Luscinia svecica svecica* ▪ Red-spotted Bluethroat

Ptačí oblasti, v nichž je slavík modráček tundrový předmětem ochrany: Krkonoše.
Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: –.

Nové poznatky

V období 2011–2013 vznikly 3 nové studie zabývající se biologií slavíka modráčka tundrového na území ČR. TURČOKOVÁ et al. (2011) srovnali reakce samců modráčků tundrových na zpěv obou poddruhů modráčků žijících na území ČR. PAVEL & CHUTNÝ (2013) publikovali revizi veškerých současných poznatků o jednotlivých poddruzích slavíků modráčků, vzájemných vztazích těchto poddruhů a jejich vývoji, s detailnějším zaměřením i na krkonošskou populaci modráčků tundrových. HÖGNER et al. (2013) se ve své práci věnovali odlišnostem v morfologii spermií u jednotlivých poddruhů modráčků a pokračující speciaci v rámci tohoto komplexu poddruhů.

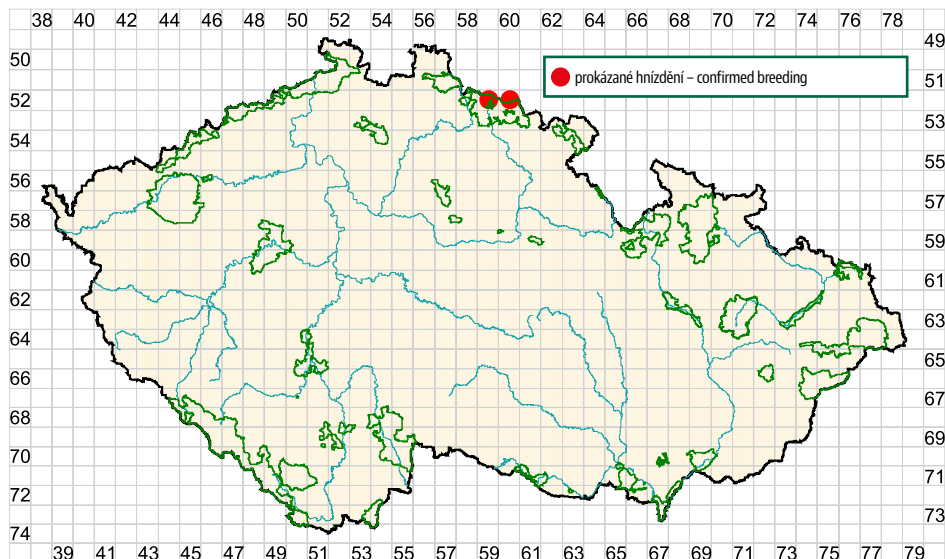
Metodika a rozsah monitoringu

Sčítání ♂♂ i ♀♀, mapování hnízdních okrsků, vyhledávání hnízd, sledování hnízdní úspěšnosti.

V letech 2011–2013 byla monitorována celá plocha vhodných biotopů nad horní hranici lesa v PO Krkonoše: Pančavské rašeliniště, Labská louka a prameniště Malé Mumlavy, Čertova louka a rašeliniště Stříbrné bystřiny, Úpské rašeliniště a Bílá louka.

Výsledky monitoringu

Mezi roky 2011–2013 se počty modráčků v Krkonoších udržely na stabilní úrovni, ale již ne s vyváženým poměrem pohlaví. Klesající trend početnosti dospělé populace z konce předchozího desetiletí byl pozastaven díky vyšší úspěšnosti vyvádění mláďat v roce 2009

Hnízdní rozšíření slavíka modráčka tundrového na území ČR v letech 2011–2013.
 Breeding distribution of the Red-spotted Bluethroat in the Czech Rep. in 2011–2013.

a zejména v roce 2010. Vyšší hnízdní úspěšnost pokračovala i v následujících letech 2011 až 2013, s mimořádně úspěšným rokem 2012 (92 zaznamenaných vyvedených mláďat), ale nebyla zhodnocena dobrou návratností mláďat. V roce 2011 počty dospělých ptáků oproti předchozímu období výrazněji narostly díky mimořádně vysoké návratnosti mláďat (5 ze 17 ♀♀ a 9 z 24 ♂♂ byla vyvedená mláďata z předchozího roku). V následujících letech 2012 a 2013 počty dospělých ptáků mírně rostly u ♀♀ a zřetelněji klesaly u ♂♂, poměr pohlaví dospělých ptáků na lokalitě historicky poprvé převážil ve prospěch ♀♀. Varovný byl také trend stárnutí celé populace – v roce 2012 bylo více než 80 % ♀♀ a více než 70 % ♂♂ starších než 2 roky. Ani v následujícím roce 2013, kdy se dal očekávat větší počet navracených mláďat z předchozího „bohatého“ roku, počty mladých ptáků nijak výrazně nevzrostly (1 ♀ a 5 ♂♂ v 2. kalendářním roce života) a pokles celkového stavu ♂♂ se prohloubil až na nejnižší dosaženou hladinu 17 ♂♂.

Početnost a úspěšnost hnízdění slavíka modráčka tundrového v PO Krkonoše v letech 2011–2013. Numbers and breeding success of the Red-spotted Bluethroat in the Krkonoše SPA in 2011–2013.

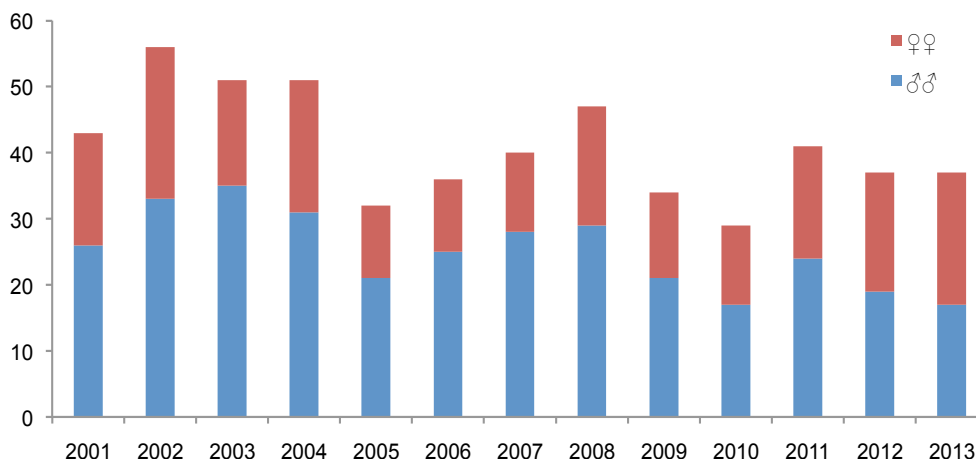
Rok – Year	2011	2012	2013
♂♂	24	19	17
♀♀	17	18	20
Vyvedená mláďata – Fledglings*	24	85	44

* Minimální zjištěné počty, zejména v roce 2011 nebyla pravděpodobně všechna vyvedená mláďata zaznamenána.

* Minimal numbers, all fledglings were probably not registered, especially in 2011.

Vývoj populace v ČR

První hnízdění bylo prokázáno roku 1978 v Krkonoších na Pančavské louce, kde hnízdilo nejméně 5 párů (MILES 1978), v následujících letech početnost stoupala na 6–11 párů v období 1978–1980 a 13–18 párů v letech 1983–1986 (MILES & FORMÁNEK 1989). V roce 1989, od kterého probíhá podrobný monitoring populace, dosáhla populace dosavadního

Početnost hnízdní populace slavíka modráčka tundrového v PO Krkonoše v letech 2001–2013.

Size of the breeding population of the Red-spotted Bluethroat in the Krkonoše SPA in 2001–2013.

maxima – min. 40 ♂♂ a 30 ♀♀ (CHUTNÝ 1992a, PAVEL & CHUTNÝ 2007). Od té doby velikost hnízdní populace výrazně kolísá, v posledních letech má spíš mírně klesající charakter: 17–35 ♂♂ a 11–23 ♀♀ (CHUTNÝ 1991, 1992a, b, 1996, FLOUSEK & GRAMSZ 1999, PAVEL et al. 2006, PAVEL & CHUTNÝ 2007).

Stav z hlediska ochrany přírody

Hnízdní populace slavíka modráčka tundrového v PO Krkonoše dosáhla na konci 90. let 20. století vrcholu, v následujících 20 letech její početnost kolísala mezi 17–35 zpívajícími ♂♂ a 11–23 ♀♀, ale celkový stav populace se jevil jako dlouhodobě stabilní. Na konci první dekády 21. století došlo k výraznějšímu poklesu početnosti, kdy bylo v Krkonoších poprvé od začátku pravidelného monitoringu méně než 20 ♂♂, a i když byl tento negativní trend v letech 2011–2013 zpomalen (u počtů ♀♀ dokonce došlo k nárůstu až na 20 kusů v roce 2013), u ♂♂ probíhá výrazný pokles. Na základě dostupných dat o stárnutí populace, návratnosti mláďat a téměř nulové imigraci u ♂♂ se dá v následujících letech předpokládat další ubývání krkonošských modráčků tundrových.

Alarmující je také skutečnost, že výrazné klesající tendence ve velikosti populací modráčků tundrových byly zaznamenány v posledních letech i ve Skandinávii (např. SVANBERG & WALDENSTRÖM 2011) a také další mikropopulace modráčků tundrových ve střední Evropě, zejména v Alpách, vykazují historická minima nebo zde modráčci úplně vymizeli (H. Gressel a I. Kohl, unpubl.).

Stabilita krkonošské populace byla dříve udržována hlavně imigrací dospělých ptáků (pravděpodobně ze severských populací). V posledních letech je tato imigrace minimální, většinu populace představují pravidelně se vracějícími jedinci, kteří z Krkonoše pocházejí nebo zde již dříve hnízdili (v letech 2011–2013 to bylo v průměru 70 % ♀♀ a 71 % ♂♂). Zajímavý je i postupný nárůst procentuálního zastoupení bělohvězdých (netundrových) ♂♂ v krkonošské populaci (v letech 2012 a 2013 už více než 10 %). Kvalita biotopů a potravní nabídka na hnízdních lokalitách je v poslední době negativně ovlivňována i výraznějším kolísáním teplot a srážek v hnízdním období (střídání horkých a suchých období s chladnými a deštivými periodami), s důsledkem výrazného snížení hnízdní úspěšnosti a umírání mláďat v kritických fázích vývoje. Suché periody s minimem obvyklé potravy by bylo možné částečně omezit ztížením odtoku vody z lokalit, například přehrazením všech umělých odtokových struh podél cest s cílem zadržet maximum srážkové vody. Další vývoj této malé populace může zůstat kriticky závislý na úspěšnosti hnízdění a návratnosti dospělých ptáků i mláďat, což činí osud slavíka modráčka tundrového v Krkonoších značně nejistým. Potenciálním negativním faktorem s možným rizikem predace hnízd, mláďat i dospělých ptáků zůstává chov/držení koček a psů na Luční a Labské boudě. Tento problém lze však řešit pouze legislativním zákazem volného pobíhání domácích zvířat v 1. zóně národního parku.

Zpracovali: B. Chutný, Z. Kučera, V. Pavel

Monitoring zajistili: B. Chutný, V. Pavel

Lejsek malý ▪ *Ficedula parva* ▪ Red-breasted Flycatcher

Ptačí oblasti, v nichž je lejsek malý předmětem ochrany: Beskydy, Doupovské hory, Horní Vsacko, Hostýnské vrchy, Krkonoše, Křivoklátsko.

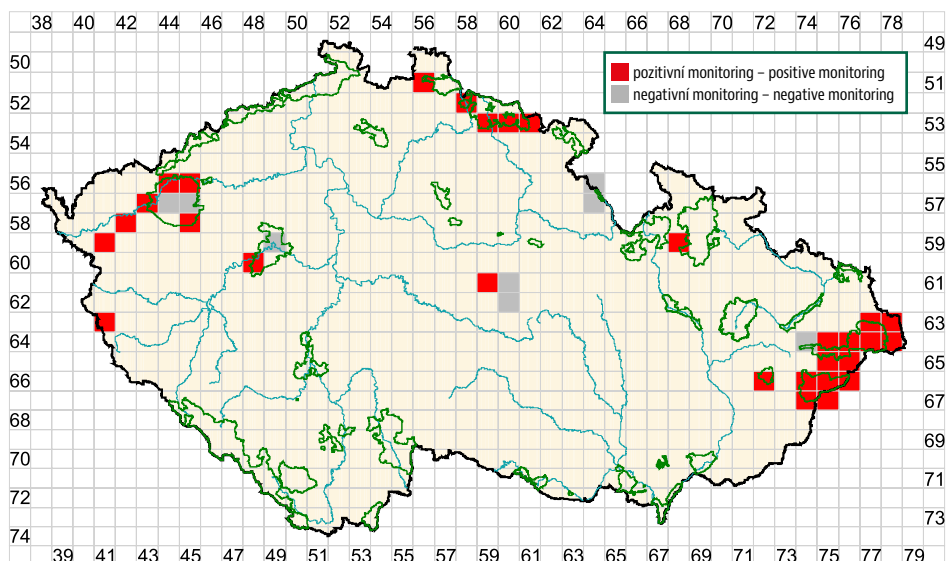
Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: Boletice, Broumovsko, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Hlubocké obory, Jeseníky, Jizerské hory, Labské pískovce, Libavá, Novodomské rašeliniště – Kovářská, Novohradské hory, Podyjí, Šumava, Údolí Otavy a Vltavy, Východní Krušné hory.

Nové poznatky

MONING et al. (2011) studovali klíčové parametry biotopu lejska malého porovnáním charakteristik 40 obsazených lokalit a 40 náhodně vybraných kontrolních ploch v Bavorském lese v polohách 700–1 150 m n. m. Na obsazených plochách byla signifikantně vyšší nabídka hnízdních příležitostí a svahy byly strmější než na kontrolních plochách. Významný negativní vliv na přítomnost lejska malého měly světliny. Naopak zápoj a pokryvnost keřového a bylinného patra přítomnost lejsků signifikantně nepredikovaly. Zjištěný zápoj 63,2 % je v rozporu s vysokou uzavřeností porostů, zdůrazňovanou v literatuře popisující nároky lejska malého ve střední Evropě. Pro lejska malého v Bavorském lese je ideální velmi starý les s převahou listnáčů a na strmějších svazích, tudíž málo využívaný.

MITRUS et al. (2012) zjistili u lejsků malých v polské Bělověži, že při utváření párů (*mating success*) jsou úspěšnější ♂♂ s větší rezavou skvrnou na prsou a ♂♂ vracející se dříve ze svých zimovišť.

V Krkonoších lejsek malý dává přednost stanovištím se severovýchodní až jihovýchodní expozicí a zřejmě nehnízdí v nadmořských výškách nad 900 m (DÍVŠ 2011); během hnízdního mapování ptáků v letech 2012–2014 tu však byli zpívající ♂♂ nacházeni až

Výsledky monitoringu lejska malého v roce 2013.

Results of the Red-breasted Flycatcher monitoring in 2013.

do 1 000 m n. m. (FLOUSEK et al. 2015). V jihozápadní části Jeseníků byli všichni zpívající ♂♂ pozorováni v bukových lesích v polohách 550–870 m n. m. (prům. 714 ± 71 m; $n = 48$), se zakmeněním $9,75 (\pm 0,48)$ a s prakticky chybějícím bylinným a keřovým patrem (BELFÍN 2014). Z provedených studií v Beskydech (KŘENEK 2006, KŘENEK & PAVELKA 2013) a výsledků kroužkování (KŘENEK et al. 2016) vyplývá, že lejsci malí tam obsazují zpravidla tytéž porosty a často stejná teritoria, nemusí se však jednat o stejné jedince. Nejčastěji vyhledávají zapojené porosty s převahou buku v roklinách potoků. Optimálním biotopem jsou pralesovité porosty, avšak i ty lejsek obsazuje jen do výšky 900 m n. m. Malým a izolovaným porostům se vyhýbá. Výsledky kroužkování prokázaly, že se ptáci dožívají nejméně 5 let (D. Křenek, K. Ševčíková & R. Špilák upubl).

Metodika a rozsah monitoringu

(1) Liniová metoda nebo bodový transekt v souvislých plochách vhodného biotopu, popřípadě bodový transekt nebo body rozmístěné v ostrůvcích vhodného biotopu; 1–2 kontroly od 20. 5. do 31. 5. (v závislosti na nadmořské výšce) a v průběhu VI., na bodu 10 minut (pokud není druh po 5 minutách registrován, použije se provokace nahrávkou), (2) monitoring na klasickém bodovém transektu po dobu 5 minut na bodu.

V roce 2013 byl monitoring organizován v menším rozsahu než v předchozích letech 2007 a 2010. Proveden byl ve všech 6 PO, v nichž je lejsek malý předmětem ochrany, a v dalších 7 oblastech, včetně 2 PO, celkem v 37 čtvercích (v roce 2007 i 2010 v 16 oblastech a 53 čtvercích):

- v 6 oblastech sčítání na bodových transektech s dobou pobytu na bodu 10 minut – v 1. termínu 24 transektů s celkem 543 body, v 2. termínu 27 transektů se 607 body.
- ve 3 oblastech sčítání na klasických bodových transektech JPSP (po 20 bodech, 5 minut na bodu) – v obou termínech po 5 transektech, tj. celkem 100 bodů, v PO Křivoklátsko sčítání též v letech 2011–2012, výsledky jsou vyhodnoceny v textu PO.
- v 5 oblastech sčítání na liniích – v 1. termínu 24 linií o celkové délce 126,5 km, v 2. termínu 22 linií o celkové délce 143,9 km.

Výsledky monitoringu lejska malého na bodových transektech v roce 2013 (10 min. na bodu).

Results of the Red-breasted Flycatcher at point transects in 2013 (10 minutes at a point).

Oblast Area	Počet transektů No. of transects		Počet bodů No. of points		Počet obsazených bodů No. of occupied points		F %		Počet teritorií No. of territories		Počet teritorií/1 bod No. of territories per point	
	Termín – Term											
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
PO Beskydy	11	11	371	371	18	19	4,9	5,1	19	20	0,05	0,05
PO Krkonoše	8	8	68	68	10	12	14,7	17,6	11	12	0,15	0,18
PO Křivoklátsko	1	1	10	10	1	0	10,0	0	1	0	0,10	0
PO Jeseníky	1	1	15	15	0	0	0	0	0	0	0	0
PO Jizerské hory	1	3	15	47	2	4	13,3	8,5	2	4	0,13	0,09
Slezské Beskydy	2	3	64	96	1	0	1,6	0	1	0	0,02	0
Celkem – Total	24	27	543	607	32	35	5,9	5,8	34	36	0,06	0,06

Výsledky monitoringu

Všemi metodami bylo napočítáno v 1. termínu 65 a v 2. termínu 74 teritorií. Obsazeno bylo 29 (78,4 %) z 37 čtverců.

Bodové transektory s 10minutovým pobytem na bodu: V 1. termínu bylo obsazeno 32 (5,9 %) z 543 bodů a na nich napočítáno 32 teritorií, v 2. termínu to bylo 35 (5,8 %) ze 607 bodů a 35 teritorií; tj. 0,06 teritoria/1 bod v obou termínech. V ptačích oblastech, v nichž je leisek malý předmětem ochrany, byly oproti ostatním oblastem hodnoty frekvence v 1. termínu dvojnásobné a v 2. termínu 2,8× vyšší a hodnoty počtu teritorií na 1 bodu v obou termínech 2,3× vyšší.

Klasické bodové transektory (5 minut na bodu): V 1. termínu bylo obsazeno 8 (8,0 %) ze 100 bodů a na nich napočítáno 8 ex., tj. 0,08 ex./1 bod a v 2. termínu bylo na 9 (9,0 %) ze 100 bodů přítomno 9 ex., tj. 0,09 ex./1 bod.

Linie: V 1. termínu bylo na 126,5 km zjištěno 23 teritorií, tj. 1,8 teritoria/10 km, ve 2. termínu na 143,9 km 29 teritorií, tj. 2,0 teritoria/10 km. Nejvyšší hodnoty počtu teritorií/10 km byly v 1. termínu zjištěny v PO Hostýnské vrchy a v 2. termínu v PO Doupovské hory, v nichž je leisek malý předmětem ochrany.

Výsledky monitoringu lejska malého na klasických bodových transektech v roce 2013.

Results of the Red-breasted Flycatcher monitoring at regular point transects in 2013.

Oblast Area	Počet transektů No. of transects		Počet bodů No. of points		Počet obsazených bodů No. of occupied points		F %		Počet ex. No. of individuals		Počet ex./1 bod No. of individuals per point	
	Termín – Term											
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
PO Křivoklátsko	2	2	40	40	1	1	2,5	2,5	1	1	0,03	0,03
CHKO Český les	1	1	20	20	4	3	20,0	15,0	4	3	0,20	0,15
CHKO Slavkovský les	2	2	40	40	3	5	7,5	12,5	3	5	0,08	0,13
Celkem – Total	5	5	100	100	8	9	8,0	9,0	8	9	0,08	0,09

Výsledky monitoringu lejska malého na liniích v roce 2013.

Pozn.: V PO Horní Vsacko 2 sčítání jen na 1 linii, na 1 linii sčítání jen v 1. termínu a na 5 liniích jen ve 2. termínu.

Results of the Red-breasted Flycatcher monitoring on lines in 2013.

Note.: Two counts only at one line in the Horní Vsacko SPA, at one line count in the 1st term and at another five lines in the 2nd term.

Oblast Area	Počet linií No. of lines		Délka (km) Length (km)		Počet teritorií No. of territories		Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	
	Termín – Term							
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
PO Doupovské hory	7	7	24,1	24,1	10	13	4,1	5,4
PO Hostýnské vrchy	4	4	23,9	23,9	11	5	4,6	2,1
PO Horní Vsacko	2	6	13,7	38,9	1	10	0,7	2,6
Orlické hory	3	4	35,3	51,2	0	0	0	0
Železné hory	8	1	29,5	5,8	1	1	0,3	1,7
Celkem – Total	24	22	126,5	143,9	23	29	1,8	2,0

Vývoj populace v ČR

Výsledky monitoringu, i když pocházejí jen ze tří let, naznačují úbytek lejska malého v ČR, přestože na slabších výsledcích roku 2013 se zřejmě podílely i nepříznivé klimatické podmínky. V PO Beskydy početnost klesá dlouhodobě, z 65–100 párů k roku 2006 (KŘENEK l. c.) na 50–80 párů v roce 2013. Podobně i v PO Horní Vsacko z odhadovaných 100–170 párů v době návrhu PO (ŠKROTT et al. 2002) na pouhých 30–60 párů v roce 2012 (KŘENEK & PAVELKA l. c.). Pokles se tam projevil i v MZCHÚ: např. v PR Kutany z 2,0–3,7 páru/10 ha v letech 1980–1986 na 1,3 páru/10 ha v roce 2012 (více in KŘENEK & PAVELKA l. c.). Úbytek byl zaznamenán také v PO Doupovské hory a PO Křivoklátsko. V Krkonošském NP a jeho ochranném pásmu odhadl DVIŠ (l. c.) stav lejska malého na 50–60 párů a v mimořádně nepříznivém roku 2011 na 30–40 párů. Na základě výsledků mapování 2012–2014 tam byl stav odhadnut na 70–100 párů, tj. asi o 25 % více než před 20 lety (FLOUSEK et al. l. c.).

Početný výskyt lejska malého byl nově zjištěn v CHKO Jeseníky. BELFÍN (l. c.) v roce 2014 nalezl v jihozápadní části této CHKO 18 lokalit s celkem 48 zpívajícími ♂♂ a pro celé území CHKO odhadl početnost na 100–120 párů.

Porovnání výsledků monitoringu lejska malého na bodových transektech v letech 2007, 2010 a 2013.
Comparison of the results of the Red-breasted Flycatcher monitoring at point transects in 2007, 2010 and 2013.

Rok Year	Počet bodů No. of points		F %		Počet teritorií/1 bod No. of territories per point	
	Termín – Term					
	1.	2.	1.	2.	1.	2.
2007	724	382	9,4	8,1	0,10	0,09
2010	677	716	12,1	7,1	0,14	0,08
2013	543	607	5,9	5,8	0,06	0,06

Porovnání výsledků monitoringu lejska malého na liniích v letech 2007, 2010 a 2013.
Comparison of the results of the Red-breasted Flycatcher monitoring at lines in 2007, 2010 and 2013.

Rok Year	Délka linií (km) Length of lines (km)		Počet teritorií/10 km No. territories/10 km	
	Termín – Term			
	1.	2.	1.	2.
2007	142,7	107,1	3,5	2,3
2010	154,5	113,8	1,0	1,1
2013	126,5	143,9	1,8	2,0

Stav z hlediska ochrany přírody

Podle výsledků monitoringu početnost lejska malého v ČR zřejmě klesá. Na tomto stavu se podílejí těžby a narušení starých listnatých a smíšených porostů a také jejich prosvětlování, jak doložili KŘENEK & PAVELKA (l. c.) v Beskydech a BELFÍN (l. c.) v Jeseníkách. Např. v PO Doupovské hory při pokračování současné těžby a další fragmentaci starých listnatých porostů vhodné biotopy pro lejska malého na některých lokalitách v budoucnu zřejmě

zmizí. V PO Krkonoše jsou naopak nejvýznamnější bukové a smíšené porosty s výskytem tohoto druhu ponechávány jako bezzásahové.

Pro lejska malého je zásadní ochrana zbývajících rozlehlých zbytků starých bučin a smíšených porostů buď rozšiřováním sítě MZCHÚ, nebo změnou lesnického hospodaření v těchto porostech. V obhospodařovaných porostech je důležité vyvarovat se vzniku světlin a udržovat stinné, husté a vertikálně bohatě členěné porosty se stojícími mrtvými a rozpadajícími se stromy, poskytujícími dostatek hnízdních příležitostí, a s dostatečným množstvím ležícího mrtvého dřeva (podrobněji MONING et al. l. c. a WICHMANN & FRANK 2007). Vhodným opatřením je také ponechávání strmých potočních roklí s listnatými dřevinami (zejména bukem) bez zásahu nebo alespoň ponechávání skupin stromů v těchto roklinách k úplnému dožití.

Zpracovali: J. Flousek, J. Hora, D. Křenek, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Beskydy: P. Bílek, D. Křenek, B. Křenková, J. Pavelka, J. Šerek, M. Šerák, R. Špilák, A. Vašát
● PO Doupovské hory: V. Tejrovský ● PO Horní Vsacko: M. Škrott ● PO Krkonoše: T. Diviš, J. Flousek
● PO Křivoklátsko: M. Tichai ● PO Jeseníky: P. Šaj ● PO Jizerské hory: V. Tomášek ● Český les:
P. Řepa ● Chřiby: G. Čamlík ● Orlické hory: V. Pavel ● Slavkovský les: P. Řepa ● Slezské Beskydy:
D. Křenek ● Železné hory: M. Růžička

Lejsek bělokrký ▪ *Ficedula albicollis* ▪ Collared Flycatcher

Ptačí oblasti, v nichž je lejsek bělokrký předmětem ochrany: Hlubocké obory, Křivoklátsko, Litovelské Pomoraví, Pálava, Soutok – Tvrdonicko.

Další ptačí oblasti v letech 2008–2010: Beskydy, Bohdanečský rybník, Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, Českobudějovické rybníky, Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, Doupovské hory, Heřmanský stav – Odra – Poolší, Horní Vsacko, Hostýnské vrchy, Jaroslavické rybníky, Jeseníky, Králický Sněžník, Krkonoše, Labské pískovce, Lednické rybníky, Libavá, Podyjí, Poodří, Rožďalovické rybníky, Třeboňsko, Údolí Otavy a Vltavy, Žehuňský rybník – Obora Kněžíčky.

Nové poznatky

S použitím geolokátorů nasazených v roce 2013 69 lejskům bělokrkým v ČR (Nízký Jeseník) a v letech 2012–2013 99 lejskům na švédském ostrově Gotland bylo prokázáno, že zeměpisná šířka hnízdiště určuje časování migrace na zimoviště i návrat na hnízdiště. Migrační trasy a zimoviště obou populací se značně překrývají, ale ptáci z jižněji položené oblasti mají dřívejší časování ročního cyklu než ptáci ze severu (BRIEDIS et al. 2016).

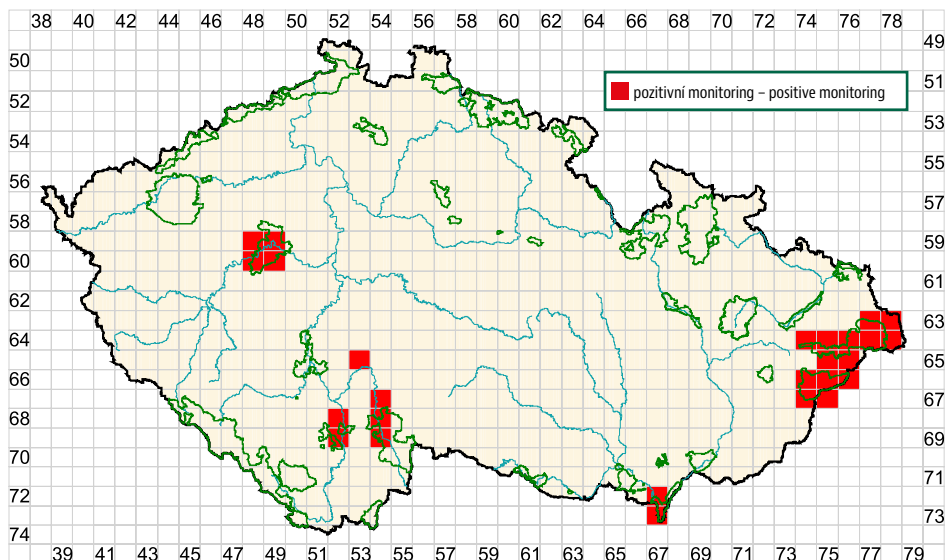
Metodika a rozsah monitoringu

(1) Sčítání na bodových transektech a liniích ve 2 termínech – mezi 25. 4. a 10. 5. (v závislosti na nadmořské výšce) a přibližně o 2 týdny později,

(2) monitoring budkových populací – sledování obsazenosti budek a hnízdní úspěšnosti.

V roce 2013 monitoring v 8 oblastech nacházejících se v 26 čtvcích:

– v 1 oblasti sčítání na 20bodových transektech metodikou JPSP – v 1. termínu na 4 a v 2. termínu na 6 transektech, dále ve vyšších polohách v PO Beskydy a Slezských

Výsledky monitoringu lejska bělokrkého v roce 2013.

Pozn.: Čtverce s negativními výsledky monitoringu nebyly zjištěny.

Results of the Collared Flycatcher monitoring in 2013.

Note: No squares with a negative record were registered.

Beskydech ve 2 termínech (V.–VI.) na 14 transektech s celkem 467 body a na Táborsku 2 transekty bez budek s 26 body,

- ve 3 oblastech sčítání v 1. termínu na 5 liniích o celkové délce 42,0 km a v 2. termínu ve 2 oblastech na 3 liniích s celkovou délkou 25,0 km; samostatně jsou vyčleněny výsledky 2 sčítání na linii o délce 3,7 km v PO Beskydy,
- ve 3 oblastech kontroly celkem 2 096 budek.

Oproti letům 2007 a 2010 se monitoring na bodových transektech neuskutečnil v PO Litovelské Pomoraví, PO Pálava, PO Soutok – Tvrdonicko, PO Údolí Otavy a Vltavy a na Břeclavsku.

V PO Křivoklátsko se sčítání na bodových transektech JPSP uskutečnilo ve všech 3 letech 2011–2013, v PO Litovelské Pomoraví, PO Pálava a PO Soutok – Tvrdonicko v letech 2011–2012, výsledky jsou vyhodnoceny v textech dotčených PO.

Výsledky monitoringu

Bodové transekty: V PO Křivoklátsko bylo na transektech JPSP obsazeno v 1. termínu 43 (53,8%) z 80 bodů a na nich napočítáno 78 ex., tj. 0,98 ex./1 bod a v 2. termínu 23 (28,8%) ze 120 bodů a na nich 26 ex., tj. 0,33 ex./1 bod.

V bukových porostech ve vyšších polohách v PO Beskydy a ve Slezských Beskydech bylo v 1. termínu zaznamenáno na 88 (18,8%) ze 467 bodů 98 teritorií, tj. 0,21 teritoria/1 bod a ve 2. termínu na 37 (7,9%) ze 467 bodů 39 teritorií, tj. 0,08 teritoria/1 bod.

Výsledky monitoringu lejska bělokrkého na bodových transektech JPSP v PO Křivoklátsko v roce 2013.

Results of the Collared Flycatcher monitoring at points transects of the Breeding Bird Monitoring Programme in the Křivoklátsko SPA in 2013.

Počet transektů No. of transects		Počet bodů No. of points		Počet obsazených bodů No. of occupied points		F %		Počet ex. No. of individuals		Počet ex./1 bod No. of individuals per point	
Termín – Term											
1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
4	6	80	120	43	23	53,8	28,8	78	26	0,98	0,33

Výsledky monitoringu lejska bělokrkého na bodových transektech v Beskydech v roce 2013.

Results of the Collared Flycatcher monitoring at point transects in the Beskydy Mts. in 2013.

Oblast Area	Počet transektů No. of transects		Počet bodů No. of points		Počet obsazených bodů No. of occupied points		F %		Počet teritorií No. of territories		Počet teritorií/1 bod No. of territories per point	
	Termín – Term											
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
PO Beskydy	11	11	371	371	81	36	21,8	9,7	91	38	0,25	0,10
Slezské Beskydy	3	3	96	96	7	1	7,3	1,0	7	1	0,07	0,01
Celkem Total	14	14	467	467	88	37	18,8	7,9	98	39	0,21	0,08

Na Táborsku byla na 2 transektech bez budek v 1. termínu na 3 (11,5%) z 21 bodů 3 teritoria a ve 2. termínu na 2 (7,7%) bodech 2 teritoria, tj. 0,12, resp. 0,08 teritoria/1 bod. Linie: V PO Hlubocké obory byly zaznamenány hustoty 3,1 páru/1 km v 1. termínu a 3,8 páru/1 km v 2. termínu, na linii ve Staré oboře byly odpovídající hodnoty 3,5 a 4,5 a v Poněšické oboře 2,7 a 3,1. V PO Třeboňsko (sčítání jen v 1 termínu) to bylo 4,4 páru/1 km, přičemž na hrázi rybníka Rožmberk na Třeboňsku zpívalo dokonce 8,0 ♂/1 km. Ve vyšších polohách v Beskydech byly hodnoty v obou termínech výrazně nižší: 0,7, resp. 0,3 teritoria/1 km.

Budky: Ve 3 sledovaných oblastech s budkovými populacemi lejska bělokrkého dosahovaly hodnoty podílu obsazenosti budek v PO Křivoklátsko 51,9%, v PO Soutok – Tvrdonicko 46,4% a na Táborsku 10,0%.

Výsledky monitoringu lejska bělokrkého na liniích v jižních Čechách v roce 2013.

Results of the Collared Flycatcher monitoring at lines in Southern Bohemia in 2013.

Oblast Area	Počet linií No. of lines		Délka (km) Length (km)		Počet párů No. of pairs		Počet párů/1 km No. of pairs/1 km	
	Termín – Term							
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
PO Hlubocké obory	2	2	21,3	21,3	67	82	3,15	3,85
PO Třeboňsko	4	X	17,0	X	75	X	4,41	X
Celkem – Total	6	2	38,3	21,3	142	82	3,71	3,85

Výsledky monitoringu lejska bělokrkého na liniích v Beskydech v roce 2013.

Results of the Collared Flycatcher monitoring at lines in the Beskydy Mts. in 2013.

Oblast Area	Počet linií No. of lines		Délka (km) Length (km)		Počet párů No. of pairs		Počet párů/1 km No. of pairs/1 km	
	Termín – Term							
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
PO Beskydy	1	1	3,7	3,7	4	3	1,08	0,81
PO Horní Vsacko	4	6	26,4	38,9	18	11	0,68	0,28
Celkem – Total	5	7	30,1	42,6	22	14	0,73	0,33

Výsledky monitoringu budkových populací lejska bělokrkého v roce 2013.

Results of the Collared Flycatcher nestbox population monitoring in 2013.

Oblast Area	Počet budek No. of nest boxes	Počet obsazených budek No. of occupied nest boxes	%
PO Křivoklátsko	131	68	51,9
PO Soutok – Tvrdonicko	1 725	801	46,4
Táborsko	240	24	10,0

Vývoj populace v ČR

Výsledky z pouhých 3 let monitoringu nejsou pro posouzení trendu celostátní početnosti (odhad 35–70 tisíc párů; ŠTASTNÝ et al. 2006) dostatečné. Výsledky JPSP dokládají mír-

ný vzestup početnosti (jpsp.birds.cz). V jednotlivých monitorovaných oblastech jsou však změny různorodé. Např. v PO Hlubocké obory hodnoty hustot počtu párů/10 km linie v řadě 2007 – 2010 – 2013 postupně rostly, přičemž ve Staré oboře výrazně, zatímco v Poněšické oboře naopak došlo po zásazích do porostů na části linie k mírnému poklesu.

Výsledky sledování budkové populace na Křivoklátsku v letech 2005–2014 vyhodnotil TICHAI (2014) a poznatky z 30 let (1985–2015) výzkumu budkové populace v oboře Soutok shrnul KRAUSE (2016). POPRACH & VRBKOVÁ (2014) vyhodnotili výsledky sčítání na bodových transektech v lužním lese PO Litovelské Pomoraví v letech 1998–2012. Lejsek bělokrký tam patřil mezi dominantní druhy.

Porovnání výsledků monitoringu lejska bělokrkého na bodových transektech v letech 2007, 2010 a 2013.
Comparison of the results of the Collared Flycatcher monitoring at point transects in 2007, 2010 and 2013.

Rok Year	Počet bodů No. of points		F %		Počet ex./1 bod No. of individuals per point	
	Termín – Term					
	1.	2.	1.	2.	1.	2.
2007	238	218	60,5	64,2	1,16	1,09
2010	200	180	58,5	48,9	1,00	0,73
2013	80	120	53,8	28,8	0,98	0,33
2010*	260	442	19,2	14,7	0,20	0,18
2013*	467	467	18,8	7,9	0,21	0,08

* vyšší polohy (PO Beskydy a Slezské Beskydy) – higher altitudes (Beskydy SPA and Slezské Beskydy Mts.)

Porovnání výsledků monitoringu lejska bělokrkého na liniích v jihočeských ptačích oblastech (Hlubocké obory a Třeboňsko) a v Beskydech (PO Horní Vsacko) v letech 2007, 2010 a 2013 (1. termín).

Comparison of the results of the Collared Flycatcher monitoring at lines in the South Bohemian SPAs (Hlubocké obory and Třeboňsko) and the Beskydy Mts. (Horní Vsacko SPA) in 2007, 2010 and 2013 (1st term).

Region	Rok Year	Délka linií (km) Length of lines (km)	Počet teritorií/1 km No. of territories/1 km
Jižní Čechy South Bohemia	2007	54,3	3,46
	2010	74,5	3,28
	2013	38,3	3,71
PO Horní Vsacko	2007	26,0	0,27
	2013	26,4	0,68

Porovnání výsledků monitoringu budkových populací lejska bělokrkého v letech 2007, 2010 a 2013.
Comparison of the results of the Collared Flycatcher nest box population monitoring in 2007, 2010 and 2013.

Oblast – Area	Počet budek No. of nest boxes			% obsazených budek % of occupied nest boxes		
	2007	2010	2013	2007	2010	2013
PO Křivoklátsko	120	122	131	46,7	52,5	51,9
PO Soutok – Tvrdonicko	1 551	1 674	1 725	46,4	43,2	46,4
Táborsko	122	247	240	9,0	10,5	10,0

Rozdílný vývoj početnosti lejska bělokrkého na liniích ve dvou oborách v PO Hlubocké obory v letech 2007, 2010 a 2013 (počet párů/10 km linie).

Differing development of the Collared Flycatcher numbers at lines in the two game parks in the Hlubocké obory SPA in 2007, 2010 and 2013 (number of pairs/10 km).

Rok Year	1. termín – 1 st term			2. termín – 2 nd term		
	Stará obora	Poněšická obora	Celkem Total	Stará obora	Poněšická obora	Celkem Total
2007	22,7	25,2	23,9	23,6	29,1	26,3
2010	28,2	32,0	30,0	30,0	34,0	31,9
2013	35,5	27,2	31,5	45,5	31,1	38,5

Stav z hlediska ochrany přírody

Stav lejska bělokrkého v ČR je dlouhodobě příznivý a mírně roste. Místy však dochází k poklesu početnosti kvůli kácení starých listnatých a smíšených porostů a starých stromů v alejích, břehových porostech a parcích. Lejsek bělokrký ochotně obsazuje vyvěšené budky, což se využívá k výzkumu celé řady aspektů jeho biologie.

Zpracovali: J. Hora, D. Horal, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

PO Hlubocké obory: T. Bodnár, J. Pykal, • PO Křivoklátsko: M. Haifler, S. Lepič, R. Remar, J. Škorpíková, M. Tichai, E. Vojtěchovská • PO Soutok – Tvrdonicko: F. Krause • PO Beskydy: P. Bílek, D. Křenek, B. Křenková, J. Pavelka, J. Šerek, M. Šerek, R. Špilák, A. Vašát • PO Horní Vsacko: M. Škrott • PO Třeboňsko: J. Hora, V. Luka, J. Neudert • Tábořsko: J. Fišer, J. Jahelka, S. Vyhnaň

Strnad zahradní ▪ *Emberiza hortulana* ▪ Ortolan Bunting

Ptačí oblasti, v nichž je strnad zahradní předmětem ochrany: Hovoransko – Čejkovicko.

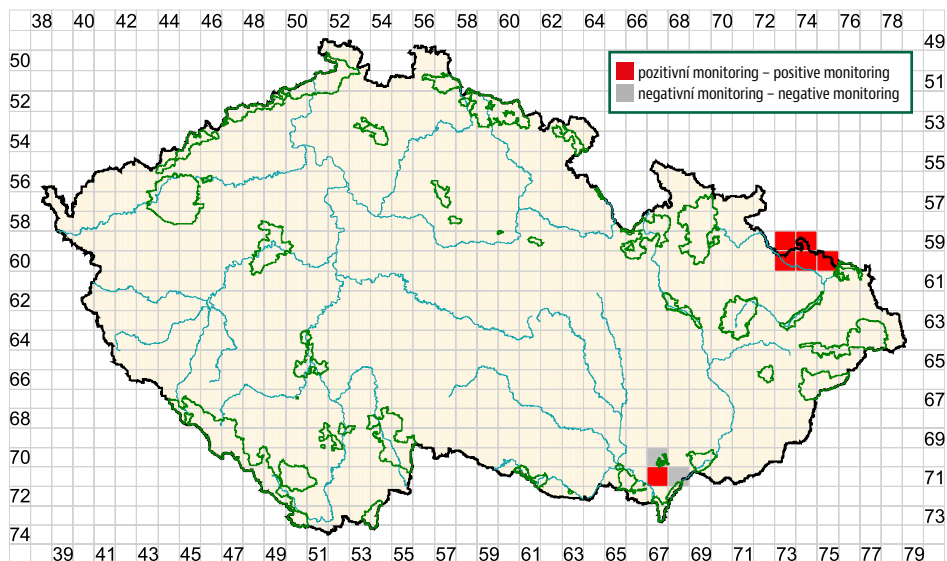
Další ptačí oblasti v letech 2011–2013: –.

Nové poznatky.

Evropská populace strnada zahradního poklesla z 5 185 000–16 240 000 párů odhadnutých k roku 2002 (BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004) na 3 319 000–7 057 000 párů v letech 2012–2014, což představuje cca 50% pokles během desetiletí (JIGUET et al. 2016). Tento pokles zčásti připadá na předchozí nadhodnocení hlavně turecké populace (3–10 milionů párů vs. 500 tisíc až 1 milion párů). Úbytek nahlásilo 16 z 39 hodnocených států (vymizení druhu z Belgie, Maďarska, Slovenska a Nizozemska), stabilní či kolísající trend 6 států, nárůst 2 státy (Německo a Srbsko) a neznámý trend 15 států. Ubývající populace byly lokalizovány hlavně v severní Evropě.

Metodika a rozsah monitoringu

V letech 2011–2013 probíhal monitoring ve 2 oblastech (v 8 čtvercích). V PO Hovoransko – Čejkovicko byly kontrolovány všechny lokality ve 3 hlavních termínech (od konce IV. do 2. dekády VI.), navíc každoročně další 3–4 kontroly vybraných částí PO. Na Hlučínsku se jednalo o sčítání na 4 transektech s 87 body ve 3 termínech (V., VI. a VII.). Z Mostecká, kde byl monitoring proveden v roce 2010 (HORA et al. 2015), jsou k dispozici jen dílčí informace. Mimo monitoring byla rovněž provedena kontrola Osoblažska.

Výsledky monitoringu strnada zahradního v roce 2013.

Pozn.: Ve čtverci 7167 jen jediný údaj o výskytu.

Results of the Ortolan Bunting monitoring in 2013.

Note: Only one record of occurrence in square 7167.

Výsledky monitoringu

V PO Hovoransko – Čejkovicko byl v období 2011–2013 výskyt strnada zahradního zaznamenán jen jednou – 20. 5. 2012 zpívající ♂ u Čejkovic. Na Hlučínsku poklesly stavy po roce 2011 o více jak polovinu (z 15 na 7 zpívajících ♂♂).

Z Javornicka nebyl výskyt hlášen vůbec. Naopak na Osoblažsku M. Mandák & P. Molitor (in ŠÁLEK et al. 2016) zjistili v roce 2012 15 zpívajících ♂♂ o hustotě 0,1 ♂♂/km² a v roce 2013 20 ♂♂ s hustotou 0,14 ♂♂/km² (MOLITOR 2017). V lomu Šverma v Mostecké pánvi bylo v roce 2011 zjištěno v V. 5 ♂♂ a v VI. 3 ♂♂, v roce 2012 v V. 3 ♂♂ a VI. 1 ♂ a v roce 2013 2–3 ♂♂ (V. Beran in litt.). K dalším oblastem patří zejména střední Polabí: např. v Milovicích (NB) v roce 2012 2 ♂♂ a 2013 1 ♂ (T. Telenský et al., resp. D. Matthey & I. Moran, avif.birds.cz) a v okolí Proudnického rybníku (KO) v letech 2011 a 2013 1 ♂ (M. Jelínek, resp. M. Jelínek a L. Kadava, avif.birds.cz). V nálezové databázi AOPK ČR (NDOP) je z období 2011–2013 115 údajů o výskytu strnada zahradního (vč. tahových dat) ze 44 čtverců, tj. 6,5 % z 678 čtverců v ČR.

Vývoj početnosti strnada zahradního na Hlučínsku v letech 2011–2013.

Pozn.: Použity nejvyšší hodnoty počtu samců z 3 termínů monitoringu na 4 transektech s 87 body.

Changes in the numbers of the Ortolan Bunting population in the Hlučínsko area in 2011–2013.

Note: The highest numbers of males from the three monitoring terms at four transects of 87 points were used.

Rok Year	Počet obsazených bodů No. of occupied points	Počet teritorií No. of territories	F %	Počet teritorií/1 bod No. of territories per point
2011	11	15	12,6	0,17
2012	6	7	6,9	0,08
2013	7	7	8,0	0,08

Vývoj populace v ČR

Monitoring potvrdil úbytek početnosti na Hlučínsku, zejména prudký pokles po roce 2011, a také zánik populace strnada zahradního v PO Hovoransko – Čejkovicko. Výskyt opětovně nebyl hlášen z Javornicka. Jádrovými lokalitami výskytu strnada zahradního v ČR byly povrchové hnědouhelné doly v Podkrušnohoří a zemědělská krajina Hlučínska a Osoblažska.

V roce 2015 bylo na 6 z 9 zkoumaných oblastí v ČR zjištěno 75–79 zpívajících ♂♂ a velikost celostátní populace odhadnuta na 75–100 párů, což představuje pokles o 6,3–37,5 %

Sezónní a meziroční změny početnosti strnada zahradního na Hlučínsku v letech 2008–2013.

Seasonal and annual changes in numbers of the Ortolan Bunting in the Hlučínsko area in 2008–2013.

Rok Year	Počet obsazených bodů (n = 87) No. of occupied points			F %			Počet ♂♂ No. of ♂♂			Počet ♂♂/1 bod No. of ♂♂ per point		
	V.	VI.	VII.	V.	VI.	VII.	V.	VI.	VII.	V.	VI.	VII.
2008	16	20	14	18,4	23,0	16,1	19	29	18	0,22	0,33	0,21
2009	15	19	14	17,2	21,8	16,1	24	25	20	0,28	0,29	0,23
2010	12	17	14	13,8	19,5	16,1	18	21	16	0,21	0,24	0,18
2011	11	10	10	12,6	11,5	11,5	15	13	12	0,17	0,15	0,14
2012	6	6	3	6,90	6,90	3,45	6	7	3	0,07	0,08	0,03
2013	7	X	6	8,05	X	6,90	7	X	6	0,08	X	0,07

(ŠÁLEK et al. l. c.) oproti odhadu 80–160 párů z let 2001–2003 (ŠŤASTNÝ et al. 2006). Nej-
silnější populace obývaly území povrchových hnědouhelných dolů v severních Čechách
(34–39 zpívajících ♂♂) a zemědělskou krajinu západního Slezska (36 ♂♂).

Stav z hlediska ochrany přírody

Stav populace strnada zahradního v ČR je nepříznivý. Stěžejní část populace je soustře-
děna pouze do 2 oblastí s odlišnými biotopy – podkrušnohorské výsypky v raném stádiu
sukcese a zemědělská krajina Slezska. V PO Hovoransko – Čejkovicko strnad zahradní,
jeden z předmětů ochrany této PO, vymizel. SKOKANOVÁ et al. (2016) zjistili, že během 20 let
došlo v této PO v biotopech strnada zahradního k významným změnám, avšak nepotvrdili
přímou souvislost mezi těmito změnami a úbytkem druhu. Možnosti cílené ochrany druhu
podrobně popisují ŠÁLEK et al. (l. c.).

Zpracovali: J. Hora, Z. Kučera, P. Molitor, K. Šimeček

Monitoring zajistili:

PO Hovoransko – Čejkovicko: K. Šimeček • Hlučínsko: P. Molitor

Ptačí oblasti

Beskydy

Kód: CZ0811022

Rozloha: 41 702 ha

Předměty ochrany: čáp černý (*Ciconia nigra*), jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*), tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*), kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*), pušтік bělavý (*Strix uralensis*), žluna šedá (*Picus canus*), datel černý (*Dryocopus martius*), strakapoud bělohřbetý (*Dendrocopos leucotos*), datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*), lejsek malý (*Ficedula parva*).

Změny v ptačí oblasti

V období 2011–2013 došlo k mýtním těžbám starých bučin v jádrových územích, které jsou biotopem kritériových druhů vázaných na tento typ biotopu. Na vytěžených plochách bylo ponecháváno zhruba mezi 20–50 stromy/ha, za 3 roky celkem několik set stromů. Při několika větrných kalamitách došlo v masivu Lysé hory k vývratu asi 20 ha cenných bučin. Porost byl zcela asanován. Menší vývraty skupin stromů nebo částí porostů byly zaznamenány na celém území PO. Mýtní, kalamitní či nahodilé těžby spočívající v asanaci kůrovce měly za následek celkový pokles rozlohy vhodných biotopů v PO.

V územích vhodných pro tetřeva probíhaly prořezávky ve smrkových mlazinách a tyčkovinách, kterými jsou porosty výrazně prosvětlovány při současném uvolňování všech listnáčů (vč. břízy, vrby, jeřábu) a jedle. Na vhodných místech jsou rozšiřovány či vytvářeny světliny s borůvkám. Každý rok se tato opatření realizují na ploše zhruba 30 hektarů. V letech 2011–2013 byly zásahy provedeny v PR Smrk, PR Travný a v masivu Lysé hory (Malchor – západní svahy Lysé hory). V roce 2013 byl schválen projekt Lesů ČR, s. p., „Zlepšování biotopu a výstavba odchovny pro tetřeva hlušce“. Lesy ČR ve spolupráci se Správou CHKO Beskydy vybraly asi 340 ha mladých smrčů v severní části PO Beskydy, kde se v letech 2014 a 2015 provedly intenzivní zásahy na podporu tetřevovitých (projekt OPŽP z fondů EU).

Na přelomu let 2010 a 2011 byla v PO Beskydy na území LS Frýdek – Místek vyhlášena 4 nová MZCHÚ: PR Ropice (255,3 ha), PR Lysá hora (63,62 ha), PR Kršle (35,9 ha) a PP Vysutý (13,86 ha).

Metodiky a rozsah monitoringu

Čáp černý

V letech 2011–2013 každoročně kontroly známých hnízd a registrace všech výskytů. Dohledávání hnízd probíhalo pouze v roce 2011.

Jeřábek lesní, tetřev hlušec

V letech 2011–2013 sčítání pozorovaných jedinců a registrace pobytočných stop celkem na 11 liniích o celkové délce 131,9 km od konce II. do poloviny IV. Na každé linii byla provedena 1 kontrola. V každém roce monitoring proběhl v jiné části PO: v roce 2011 6 linií (69,4 km) v oblasti Lysé a Travného, v roce 2012 3 linie (43,4 km) v oblasti Ropice, Slavíče a Velkého Polomu, v roce 2013 2 linie (19,1 km) v oblasti Smrku a Malého Smrku.

Kulíšek nejmenší

V roce 2012 1 jarní (III.) kontrola na 8 liniích o celkové délce 19,0 km a 1 podzimní kontrola (IX.) na 5 jiných liniích o celkové délce 7,3 km. Při všech podzimních kontrolách byly

jako doplňková metoda použity akustické záznamníky, které nahrávaly celou noc do 7:00. Na 4 liniích byl umístěn 1 záznamník, na 1 linii (Suchý potok) kvůli velké členitosti terénu 2 záznamníky.

Puštík bělavý

V letech 2011–2013 každoroční kontroly (podle klimatických podmínek od 2. poloviny II. do začátku IV.) známých lokalit a vyhledávání nových lokalit včetně ověřování informací z různých zdrojů. Každoročně kontrolováno 13 lokalit. Od roku 2012 byly na 10 z 13 kontrolovaných lokalit jako doplňková metoda používány i záznamníky nahrávající od soumraku do 7:00 ráno.

Žluna šedá, datel černý, strakapoud bělohřbetý, lejsek malý

V roce 2013 bylo ve 2 termínech (V.–VI.) sčítáno na 11 bodových transektech s celkem 371 body a na 1 linii o délce 3,7 km. Protože v letech 2005–2007 monitoring každým rokem proběhl v jiných jádrových územích a v letech 2010 a 2013 byla kontrolována všechna tato území naráz, jsou v části Vývoj populací předmětů ochrany v tabulkách porovnávány jen výsledky z let 2010 a 2013.

Datlík tříprstý

V roce 2013 po 1 sčítání (V. – 1. polovina VI.) na 7 transektech s celkem 202 body. Transekty byly umístěny na Kněhyni – Čertově mlýnu, Lysé hoře, Velkém Polomu, Slavíči, Smrku a Travném.

Výsledky monitoringu

Čáp černý

2011: obsazena 4 z 10 kontrolovaných hnízd a ze 3 hnízd vyvedeno 11 mláďat,

2012: obsazeno 5 z 9 kontrolovaných hnízd a ze všech vyvedeno celkem 7 mláďat,

2013: obsazena jen 2 z kontrolovaných 10 hnízd, vyvedeno celkem 5 mláďat.

V roce 2013 byl zaznamenán nejnižší počet obsazených hnízd, což mohlo být způsobeno poměrně chladným jarním obdobím. Nicméně při celkově nízké obsazenosti kontrolovaných hnízd a jejich nízkém počtu nelze z tohoto vyvozovat žádné přesvědčivé závěry. Je třeba přihlídnout k tomu, že čápi mohou hnízda střídát a mohli tudíž obsadit jiná hnízda. Nicméně v jednom případě došlo k vývratu části hnízdního porostu, který byl asanován, a toto hnízdo zůstalo neobsazené.

Jeřábek lesní

Za 3 roky monitoringu bylo zaznamenáno celkem 45 ex. v 41 teritoriích, přičemž byla zpravidla ověřena teritoria známá z minulých let. V drtivé většině šlo o nálezy stop nebo trusu na sněhové pokrývce. Opět se potvrdilo, že mapování pobytových znaků je úspěšnější metodou než vyhledávání jedinců za použití vábníčky. Jeřábci byli zaznamenáni také na akustických záznamnících při monitoringu sov, tato metoda však může být využita jen jako doplňková. Zajímavostí bylo, že na záznamnících umístěných ve 2 teritoriích jeřábka se oba ptáci začali ozývat na minutu přesně ve stejnou dobu. Podle záznamů na diktafonech, pořízených v III. a IV., se jeřábci ozývají kolem rozednění a krátce po něm. Protože během monitorovacího období bylo každý rok kontrolováno jiné území, nelze v tomto období vyhodnotit změny početnosti.

Ptačí oblasti

Výsledky monitoringu jeřábka lesního v roce 2011–2013.
Results of the Hazel Grouse monitoring in 2011–2013.

Rok – Year	2011	2012	2013	2011–2013
Počet linií – No. of lines	6	3	2	11
Délka (km) – Length (km)	69,4	43,4	19,1	131,9
Počet ex. – No. of individuals	29	8	8	45
Počet ex./10 km – No. of individuals/10 km	4,2	1,8	4,2	3,4
Počet teritorií – No. of territories	25	8	8	41
Počet teritorií/10 km – No. of territories/10 km	3,6	1,8	4,2	3,1

Tetřev hlušec

Při monitoringu přítomnost tetřeva hlušce nebyla vůbec zaznamenána. Mimo monitoring bylo v celé CHKO Beskydy v roce 2011 evidováno 11 záznamů, v roce 2012 9 záznamů a v roce 2013 pouze 3 záznamy (KŘENEK & KRUPA 2013).

Kulíšek nejmenší

Při jarních a podzimních kontrolách bylo zjištěno celkem 9 teritorií, z toho 6 teritorií při pěším monitoringu a 3 teritoria akustickým monitoringem. Výsledky monitoringu je možné považovat za dobré. Zvýšený počet pozitivních registrací nesouvisí s nárůstem početnosti, ale s intenzivnějším průzkumem a použitím akustických záznamníků. Podzimní registrace nemusí znamenat stálá hnízdní teritoria, ale může se jednat o mladé samce, kteří je dočasně obsadili. Proto by podzimní okrsky měly být kontrolovány ještě na jaře. V roce 2012 byl kulíšek zjišťován mimo monitoring i na dalších lokalitách akustickým monitoringem a celkově bylo zaznamenáno 24 teritorií. V období 2011–2013 bylo v PO Beskydy zaznamenáno celkem 30 teritorií.

Výsledky monitoringu kulíška nejmenšího v roce 2012.
Results of the Eurasian Pygmy-owl monitoring in 2012.

Období Season	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km
Jaro – Spring	8	19,0	3	1,6
Podzim – Autumn	5	7,3	3	4,1
Podzim – akustický monitoring Autumn – acoustic monitoring	5	7,3	4	5,5
Podzim – pěší linie + akustický monitoring Autumn – lines + acoustic monitoring	5	7,3	6	8,2

Puštík bělavý

2011: obsazeno 7 lokalit + 1 lokalita mimo termíny monitoringu, celkem 8 lokalit,
2012: obsazeno 6 lokalit + 6 lokalit mimo termíny monitoringu, celkem 12 lokalit,
2013: obsazeny jen 3 lokality + 5 lokalit mimo termíny monitoringu, celkem 8 lokalit.

Během tříletého monitoringu byl puštík bělavý potvrzen na 11 z 13 kontrolovaných lokalit. Výskyt nebyl potvrzen na lokalitách Ropice a Lysá hora – Daličany. Na nich byl však druh zaznamenán mimo monitoring a je tedy možné je považovat za obsazené.

Žluna šedá

V 1. termínu bylo obsazeno 5 (1,3%) bodů, ve 2. termínu 3 (0,8%) body na jiných transektech a na 3,7 km dlouhé linii na Velkém Javorníku bylo v 1. termínu zjištěno 1 teritorium. Celkem bylo při monitoringu evidováno 9 teritorií.

Datel černý

V 1. termínu bylo obsazeno 15 (4,0%) bodů, ve 2. termínu 16 (4,3%) bodů a na 3,7 km dlouhé linii na Velkém Javorníku nebyl datel přítomen ani v jednom termínu. Při monitoringu bylo zjištěno celkem 19 teritorií, v celé PO 53 teritorií.

Strakapoud bělohřbetý

V 1. termínu byl druh zjištěn na 21 (5,7%) bodech, v 2. termínu na 14 (3,8%) bodech. Zaznamenán byl na všech 11 transektech v celkovém počtu 24 teritorií. Kontrola na 3,7 km dlouhé linii na Velkém Javorníku byla s negativním výsledkem. V celé PO bylo v roce 2013 evidováno celkem 38 teritorií.

Datlík tříprstý

V roce 2013 bylo na 7 transektech s celkem 202 body zjištěno 10 teritorií (F 5,0 %). Při monitoringu bučínových druhů byl zaznamenán pár v PR Mionší s dutinou ve smrku asi 5 m nad zemí. Výrazný nárůst početnosti (4 teritoria) byl zaznamenán v oblasti Velkého Polomu, kde probíhala gradace kůrovce. Jde o jednu z nejvyšších koncentrací druhu, která byla v Beskydech zaznamenána. V celé PO bylo v roce 2013 evidováno 15 teritorií.

Lejsek malý

V 1. termínu zpívalo 19 ♂ na 18 (4,9%) bodech a v 2. termínu 20 ♂ na 19 (5,1%) bodech, celkem bylo obsazeno 25 teritorií. Na linii na Velkém Javorníku se lejsci malí nevykytovali. V celé PO bylo zjištěno 48 ♂.

Vývoj populací předmětů ochrany**Čáp černý**

Početnost čápa černého v PO se nijak výrazněji nemění ani přesto, že v poměru k počtu kontrolovaných hnízd kolísá počet obsazených hnízd a počet vyvedených mláďat. Obsa-

Porovnání výsledků monitoringu čápa černého v letech 2005–2013.

Comparison of the results of the Black Stork monitoring in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet kontrolovaných hnízd No. of nests checked	3	4	6	5	10	11	10	9	10
Počet nově nalezených hnízd No. of newly discovered nests	0	0	0	1	2	1	0	0	0
Počet nově zjištěných teritorií No. of newly discovered territories	1	5	2	0	0	0	0	0	0
Počet obsazených hnízd No. of occupied nests	1	3	4	5	6	6	4	5	2
Počet neúspěšných hnízdění No. of unsuccessful nests	0	0	0	0	0	6	1	0	0
Počet vyvedených mláďat No. of fledged young	2	9	10	10–11	min. 13	0	11	7	5

zenost hnízd však nemusí korelovat s početností druhu, protože čápi mají více hnízd, která využívají, ale nemusí být dohledána. Ve všech lokalitách, kde jsou neobsazená hnízda, se čápi zpravidla vyskytovali. Výsledky barevného značení mladých čápů ukazují, že ptáci z Beskyd po vylétnutí z hnízda zalétají na rybníční soustavy v Polsku a na zimoviště letí východní trasou.

Jeřábek lesní

I přes svou nenápadnost je jeřábek lesní poměrně dobře sledovaným druhem. Nejvíce záznamů pochází ze zimního období, kdy jsou nalézány pobytové znaky. Kromě monitoringu jeřábky na pochůzkách zaznamenávají strážci CHKO Beskydy, lesníci a mapovatelé velkých šelem, kteří se v zimních měsících velmi intenzivně pohybují po celé PO. Na základě výsledků monitoringu a ostatních záznamů je možné konstatovat, že početnost jeřábka je spíše stabilní a nevykazuje žádný významný trend početnosti. Početnost zřejmě zůstává na úrovni odhadu 127–175 párů, který pro období 2000–2006 stanovili JÜZOVÁ & KRUPA (2006). Tam, kde se nacházejí pralesovité porosty, jsou teritoria víceméně stabilní. V hospodářských lesích jsou naopak zaznamenávány posuny teritorií v reakci na těžbu starých porostů, dorůstání mladých kmenovin a vznik mlazin s ostrůvky borůvky a přítomností pionýrských dřevin. Odrůstající mlaziny se postupně zapojují a dochází k zastínění bylinného patra, což vede k úbytku až postupnému vymizení borůvky a ústupu pionýrských dřevin.

Porovnání výsledků monitoringu jeřábka lesního v letech 2005–2013.

Comparison of the results of the Hazel Grouse monitoring in 2005–2013.

Rok Year	Délka linií (km) Length of lines (km)	Počet ex./10 km No. of individuals/10 km	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km
2005	21,5	2,8	2,8
2006	21,8	6,9	6,4
2007	24,2	14,5	12,4
2008	29,7	6,7	5,7
2009	56,9	5,4	4,7
2010	54,1	4,6	3,7
2011	69,4	4,2	3,6
2012	43,4	1,8	1,8
2013	19,1	4,2	4,2

Tetřev hlušec

Populace tetřeva hlušce v Beskydech, tedy i v PO Beskydy, se již řadu let udržuje pod hranicí životaschopnosti. Její přežívání zřejmě závisí na přesunech jedinců ze Slovenska a z repatriačního projektu v polských Slezských Beskydech. Stav v PO Beskydy k roku 2006 byl odhadnut na 4–6 ♂♂ a 11–18 ♀♀, tj. celkem 15–24 ex. (JÜZOVÁ & KRUPA l. c.), v letech 2012 a 2013 už jen 5–7 ex. (KŘENEK & KRUPA l. c.). Během 9 let monitoringu 2005–2013 byl výskyt tetřeva zaznamenán jen 7× (0,21 teritoria/10 km), z toho 5× trus (2006, 2009, 2010), 1× stopy (2005) a 1× pozorována ♀ (2007).

Kulíšek nejmenší

Ačkoliv je kulíškovi věnována poměrně velká pozornost, vyhodnotit populační trend je obtížné, protože kulíšek hnízdí ve starých porostech s převahou smrku, které jsou v Bes-

kydech hojně zastoupeny. I když vlivem těžeb, popř. větrných polomů některá hnízdiště zaniknou, kulíšci obsadí staré porosty v okolí. Monitoring rovněž ukázal, že některá sledovaná teritoria jsou obsazována i více než 10 let. Nejstarší známá lokalita kulíška je na úbočí Malého Polomu, kde byl poprvé zjištěn v roce 1948 (HUDEC et al. 1966). Populace kulíška v PO byla v letech 2011–2013 odhadována na 30–40 párů. Vzhledem k počínající gradaci kůrovce v Beskydech ke konci monitorovacího období a nutnosti asanace starých a kůrovcem napadených porostů s převahou smrku a s přihlédnutím k běžným těžbám starých porostů lze v budoucnu spíše očekávat pokles početnosti.

Porovnání výsledků monitoringu kulíška nejmenšího v letech 2006, 2007, 2009 a 2012.

Comparison of the results of the Eurasian Pygmy-owl monitoring in 2006, 2007, 2009 and 2012.

	Délka linií (km) Length of lines (km)	Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km
Jaro – Spring 2006	11,5	1	0,9
Jaro – Spring 2007	15,9	1	0,6
Jaro – Spring 2009	5,2	1	1,9
Jaro – Spring 2012	19,0	3	1,6
Podzim – Autumn 2009	14,0	4	2,9
Podzim – Autumn 2012	7,3	3	4,1

Puštík bělavý

Početnost puštíka bělavého z roku na rok kolísá, na čemž se mohou mimo jiné podílet rozdíly v hlasové aktivitě spíše než skutečné změny početnosti. K roku 2014 byla početnost v PO odhadnuta na 15–20 párů (KŘENEK & PAVELKA 2015). Za pravidelná hnízdiště v PO je možné považovat všech 13 kontrolovaných lokalit, což je dáno přítomností starých či pralesovitých porostů. Víceletý monitoring ukazuje, že kontrolované lokality v PO jsou pro puštíka bělavého nejvýznamnější a jsou hlavním stabilizačním prvkem jeho beskydské populace. Je třeba poznamenat, že dlouhodobý monitoring stejných lokalit může odhalit pokles početnosti nebo setrvalý trend, nikoliv však vzestup a obsazování nových lokalit. Kromě monitoringu stávajících lokalit je proto nutné průběžně sledovat pokud možno všechny potenciálně vhodné lokality alespoň na území PO, ideálně i na území CHKO mimo PO. V případě Beskyd se jedná hlavně o údolíčka s přítomností souvislejších starých porostů.

Porovnání výsledků monitoringu puštíka bělavého v letech 2005–2013.

Comparison of the Ural Owl monitoring in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet kontrolovaných lokalit No. of localities checked	9	13	11	12	12	13	13	13	13
Počet teritorií No. of territories	5	8	6	9–10	6	9	8	6	3

Žluna šedá

Početnost žluny šedé se oproti předchozímu monitorovacímu období zásadním způsobem nezměnila. Většina tradičních lokalit byla obsazena. Druh nehází jen ve starých bučinách a jedlobučinách, ale i v některých porostech s převahou smrku, zpravidla však v místech, kde se nacházejí vodní toky s břehovými porosty nebo tzv. měkké dřeviny. V některých

lokalitách byl zaznamenán pokles početnosti, především v oblasti obcí Komorní Lhotka a Řeka, kde došlo k fragmentaci porostů. Nepomohlo ani to, že v této oblasti byly na holinách ponechávány stromy k úplnému dožití v počtu 10–40 kusů/1 ha. Přestože žluna šedá není v Beskydech striktně vázána na staré bučiny a jedlobučiny, vyskytuje se v těchto biotopech nejčastěji, a proto je důležité do nich směřovat ochranná opatření. Početnost k roku 2013 byla odhadnuta na 25–35 párů, tedy stejně jako v roce 2006 (KŘENEK 2006).

Porovnání výsledků monitoringu žluny šedé v letech 2010 a 2013.

Comparison of the results of the Grey-faced Woodpecker monitoring in 2010 and 2013.

Rok Year	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points		F %	
			Termín – Term			
			1.	2.	1.	2.
2010	11	391	6	0	1,5	0
2013	11	371	5	3	1,3	0,8

Datel černý

Vyhodnotit přesně početnost datla a zachytit její drobné změny je prakticky nemožné, protože tento druh má velké okrsky, které se pravděpodobně vzájemně prolínají. Přesto lze na základě dlouhodobého monitoringu konstatovat, že početnost je stabilní, odhadnutá k roku 2013 na 50–60 párů (v roce 2006 40–60 párů – KŘENEK l. c.), a že jsou obsazovány všechny tradiční lokality s přítomností starých bučin a jedlobučin. Datel však hnízdí i v porostech s převahou smrku nebo čistých smrčinách, kde mu stačí jen několik starých buků. Tyto porosty však nejsou dostatečně monitorovány.

Porovnání výsledků monitoringu datla černého v letech 2010 a 2013.

Comparison of the results of the Black Woodpecker monitoring in 2010 and 2013.

Rok Year	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points		F %	
			Termín – Term			
			1.	2.	1.	2.
2010	11	391	14	3	3,6	0,8
2013	11	371	15	16	4,0	4,3

Strakapoud bělohřbetý

Díky ochranným opatřením se pozvolný pokles početnosti daří postupně eliminovat a populace se začíná stabilizovat. Příčinou poklesu jsou těžby a fragmentace starých porostů s převahou buku nebo jiných listnatých dřevin, zejména v oblasti Malého Javorníku a Kyčery v okolí obcí Řeka a Komorní Lhotka. Populaci naopak významně prospělo vyhlášení nových MZCHÚ o rozloze cca 1 400 ha a zachování dalších porostů, dále ponechávání torz nebo suchých listnatých stromů v porostech a do budoucna se dá předpokládat, že se pozitivně projeví i ponechávání části stromů k úplnému dožití. Strakapoud bělohřbetý byl dokonce zaznamenán na několika nových lokalitách. Stav druhu v PO byl v roce 2006 odhadnut na 70–95 párů (KŘENEK l. c.), k roku 2013 je odhad 60–80 párů.

Porovnání výsledků monitoringu strakapouda bělohřbetého v letech 2010 a 2013.

Comparison of the results of the White-backed Woodpecker monitoring in 2010 and 2013.

Rok Year	Počet transektů No. of transects	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points		F %	
			Termín – Term			
			1.	2.	1.	2.
2010	11	391	34	13	8,7	3,3
2013	11	371	21	14	5,7	3,8

Datlík tříprstý

V souvislosti s narůstající gradací kůrovce a výskytu souší v hospodářských lesích dochází i ke zvyšování početnosti datlíka. Ačkoliv jsou zasažené porosty postupně asanovány, objevují se nová ohniska, která datlík využívá. Zatímco KŘENEK (l. c.) odhadl početnost na 7–15 párů, stav k roku 2013 byl 15–25 párů.

Lejsek malý

Početnost lejska malého v PO dlouhodobě klesá, pouze v NPR Mionší ji lze hodnotit jako stabilní. K úbytku dochází v celé CHKO Beskydy, zejména pak v PO Horní Vsacko. Lejsek ubývá nejen v hospodářských lesích, ale i v MZCHÚ. Tento trend je patrný zejména v posledních 20 letech. Lejsek malý vyžaduje kromě narušených stromů také specifické podmínky stanoviště. Je druhem, který na zásahy do porostů reaguje nejcitlivěji. V PO nemá dostatečné podmínky, i když celková rozloha starých porostů je poměrně velká. V roce 2006 byla početnost v PO odhadnuta na 65–105 párů (KŘENEK l. c.), k roku 2013 na 50–80 párů.

Porovnání výsledků monitoringu lejska malého na bodových transektech v letech 2010 a 2013.

Comparison of the results of the Red-breasted Flycatcher monitoring at point transects in 2010 and 2013.

Rok Year	Počet transektů No. of transects		Počet bodů No. of points		Počet obsazených bodů No. of occupied points		F %		Počet ♂♂ No. of ♂♂		Počet ♂♂/1 bod No. of ♂♂ per point	
	Termín – Term											
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
2010	9	8	328	302	39	11	11,9	3,6	43	15	0,13	0,05
2013	11	11	371	371	18	19	4,9	5,1	19	20	0,05	0,05

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Vedle předmětů ochrany v PO v letech 2011–2013 hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 5–7 druhů přílohy I: včelojed lesní (*Pernis apivorus*) 4–6 párů, chřástal polní (*Crex crex*) 10–20 volajících ♂♂, sýc rousný (*Aegolius funereus*) 10–40 párů, lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) 250–300 párů a ťuhýk obecný (*Lanius collurio*) 40–50 párů. Během sledovaného období nebyl zaznamenán výskyt výra velkého (*Bubo bubo*), neověřené informace však pocházejí z okolí 2 kamenolomů v obci Řeka (hnízdění výskyt tam byl prokázán až v letech 2015 a 2016). V nízkém počtu 1–2 párů hnízdí ledňáček říční (*Alcedo atthis*), ale o jeho hnízdění chybějí přesnější informace. V rámci celostátního monitoringu byl v roce 2011 monitorován chřástal polní a v roce 2013 na transektech pro druhy bučín lejsek bělokrký.

Stav z hlediska ochrany přírody

V PO je stále zásadním ohrožujícím faktorem lesnické hospodaření založené na pasečné obnově porostů a výsadbě stejnověkých porostů, a to i přesto, že se více využívá přirozená obnova a častěji je vysazován či obnovován buk. Výsadby smrku však stále pokračují, i když v posledním desetiletí v menší míře než v letech 1990–2010. Nejvíce ohroženi jsou lesní specialisté, tj. lejsky malý a strakapoud bělohřbetý. Těžba a s ní spojená fragmentace listnatých, především bukových a jedlobukových porostů, vede k zániku hnízdních lokalit. U lejsky malého, který vyžaduje zapojené porosty, se negativně projevuje i prosvětlení porostu. V některých lokalitách jsou stále značena a odtěžována torza a narušené stromy listnatých dřevin. Pěstební výchova je nadále zaměřena na získání kvalitního dřevního sortimentu. Na území PO se sice stále nachází velké množství bukových lesů ve věku 80 let a více, ale početnost druhů, jež jsou předmětem ochrany, je v nich poměrně nízká nebo se v nich tyto druhy vůbec nevyskytují. Jedná se o stejnověké sterilní porosty s malou nebo žádnou přítomností starých či narušených stromů a torz. Než se v těchto porostech podmínky vytvoří, jsou roztěženy a pro předmětné druhy ztrácejí význam. Datel černý, žluna šedá, lejsky bělokříký, čáp černý a puštík bělavý jsou schopni snést i určitou míru fragmentace porostů, zatímco strakapoud bělohřbetý a lejsky malý z takových lokalit mizí. U puštíka bělavého není tak zásadní dřevinná skladba, protože dokáže hnízdit i v hnízdech dravců ve smrkových lesích, i když preferuje dutiny ve starých stromech či torza mohutných stromů v bučinách a jedlobučinách. Současný způsob hospodaření nemá zásadní vliv na populaci kulíška nejmenšího, protože tento druh hnízdí v porostech s převahou smrku a stačí mu k hnízdění dutiny po strakapoudovi velkém. Problém však nastává s nahodilými těžbami souvisejícími s gradací kůrovce, které mají za následek rychlou fragmentaci porostů. Pasečný způsob hospodaření nevyhovuje datlíkovi tříprstému, který v Beskydách obsazuje větší lesní celky a pralesovité smrčiny. Rostoucí početnost kůrovce a vznik smrkových souší jednotlivě nebo v desítkách kusů zejména ve východní části PO sice vytváří pro datlíka přechodně vhodné podmínky, ale z pohledu ochrany přírody není tento druh dostatečně zajištěn. Pro zajištění stability jeho populace je proto důležité změnit způsob hospodaření v hřebenových polohách na stanovištích s přirozeným zastoupením smrku. Populace jeřábky lesního není nijak významně ohrožena. I když současný způsob hospodaření není pro tento druh vyhovující, dokáže využívat měnící se podmínky a v území dlouhodobě přežívat. Problém může být v nárůstu početnosti divokých prasat a rušení turistickým ruchem. Nejhorší je stav tetřeva hlušce. Zásadním problémem pro tento druh je nedostatek vhodných biotopů, které nachází jen na nevýznamném procentu území. Nutná je změna hospodaření na stovkách hektarů porostů, a dokud nebudou vytvořeny kvalitní biotopy, dostatečně eliminován turistický ruch a tlumeny některé druhy predátorů (zejména prase divoké, kuna a liška), není účelné ani vypouštění jedinců. V roce 2017 byl zpracován „Regionální akční plán pro tetřeva hlušce v CHKO Beskydy“, který navrhuje vymezení 9 tetřevích oblastí o celkové výměře cca 10 600 ha porostů s odlišným režimem hospodaření. Tento plán byl zpracován správou CHKO Beskydy, která ho bude dále projednávat s Lesy ČR, s. p.

Ačkoliv dochází na území PO k pozitivním opatřením, tj. k ponechávání stromů v porostech k úplnému dožití či omezení hospodaření v nejcennějších porostech, projev se jejich efekt hlavně až za delší dobu. Okamžitý efekt byl dosažen tam, kde byla vyhlášena MZCHÚ a porosty v nich zůstaly zachovány. Tím se zachovala hnízdiště zejména druhů vázaných na bučiny a pomohlo to ke zmírnění úbytku některých druhů či stabilizaci jejich populace.

Zpracovali: J. Hora, D. Křenek

Monitoring zajistili:

Koordinace: D. Křenek

Čáp černý: P. Kafka, D. Křenek, J. Šerek, M. Šerek, V. Tomášek • Jeřábek lesní, tetřev hlušec: M. Krupa, D. Křenek, M. Škrott • Kulíšek nejmenší: D. Křenek, R. Špilák • Puštík bělavý: P. Bílek, P. Czyž, D. Křenek, J. Šerek, M. Šerek, R. Špilák, V. Tomášek, A. Vašát • Žluna šedá, datel černý, strakapoud bělohřbetý: P. Bílek, D. Křenek, B. Křenková, J. Pavelka, J. Šerek, R. Špilák, A. Vašát • Datlík tříprstý: D. Křenek, J. Šerek, R. Špilák, V. Tomášek • Lejsek malý: P. Bílek, D. Křenek, B. Křenková, J. Pavelka, J. Šerek, M. Šerek, R. Špilák, A. Vašát • Chřástal polní: D. Křenek • Lejsek bělokrký: J. Pavelka, D. Křenek, J. Šerek, R. Špilák

Bohdanečský rybník

Kód: CZ0531012

Rozloha: 306,8 ha

Předmět ochrany: chřástal kropenatý (*Porzana porzana*).

Změny v ptačí oblasti

V předchozích letech byly v NPR provedeny rozsáhlé zemní práce. Při nich byla mimo jiné vytvořena na Křičeňské, severozápadní louce soustava tůní, nebo odbahněny 2/3 rozlohy Bohdanečského rybníka. Dokončení projektu na odbahnění Bohdanečského rybníka se bohužel na několik let zastavilo z důvodu nedostatku finančních prostředků. Poslední etapy odbahnění zahrnující zhruba východní 1/3 rybníka tak byly zahájeny až ke konci předmětného období, tedy na podzim roku 2013. Mezitím probíhala na suchozemských stanovištích péče o místní ekosystémy spočívající především v kosení a ve vyřezávání náletových dřevin a mající za cíl udržet na vlhkých loukách stávající společenstva, tedy udržet (případně vracet) sukcesní pochody ve stádiu především ostřicových vlhkých a podmáčených luk. Z tohoto pohledu byly velmi důležité také změny v manipulaci s vodní hladinou. Protože v předcházejícím období byla Dolanská louka poměrně suchá, respektive vysychala po zimě již brzy na jaře, bylo rozhodnuto o navýšení stálé hladiny nadřazením vody v rybníku z 219,10 m n. m. na úroveň 219,25 m n. m. Cílem bylo udržet nejméně do konce července kalendářního roku poměrně vysokou souvislou vodní hladinu na části ostřicových luk, na přechodu ostřicové louky do zapojené rákosiny dosahující hloubky alespoň 25 cm. Zvýšená vodní hladina byla držena v rybníku v sezóně 2010 a 2011. Tato vysoká hladina velmi prospívala výskytu jak mokřadních ptáků včetně chřástala kropenatého, tak na vodu vázaných dalších druhů živočichů, jako např. kuňky ohnivé (*Bombina bombina*), jednoho z předmětů ochrany EVL Bohdanečský rybník. Bohužel nepříznivým důsledkem byly mimo jiné velmi rychlé změny v druhovém složení mokřadních luk. Do luk intenzivně pronikal především rákos obecný, později i kosatec žlutý a další byliny. Dlouho (do srpna) zadržovaná voda navíc neumožnila dostatečné vyschnutí louky do září a tím znesnadňovala potřebné kosení. Proto bylo rozhodnuto o snížení vodní hladiny v roce 2012 na úroveň 219,20 m n. m., později ještě o 5 cm níže. Již hladina snížená o pouhých 5 cm se však ukázala jako nedostatečná pro výskyt jak chřástala kropenatého, tak kuňky ohnivé na Dolanské louce.

Metodika a rozsah monitoringu chřástala kropenatého

Registrace hlasových projevů v nočních hodinách po (doporučené) předchozí krátké provokaci nahrávkou. Chřástali jsou sčítáni nejméně v 5 termínech po dobu nejméně 5 minut na bodech rozmístěných ve vhodných biotopech (ostřicové a přerušované rákosové porosty) v období od začátku V. do první poloviny VII. Volající ♂♂ jsou přesně lokalizováni, přičemž při odhadu počtu jedinců je kladen důraz na případné současné registrace různých jedinců. V PO Bohdanečský rybník je pro monitoring chřástala kropenatého určeno 7 stálých sčítacích bodů (na okraji Křičeňské louky, u SV okraje rybníka Matka, u napájecího kanálu Matky, na Dolanské louce u ornitologické základny a u zastávky naučné stezky, u okraje louky Zástava a na louce u JV okraje PO). Zbytek rybníka je většinou dále kontrolován z ornitologické pozorovatelný na Polákově poloostrově.

Výsledky monitoringu chřástala kropenatého

2011: nejvíce 6 ♂♂ (19. 5.),

2012: všechny kontroly negativní,

2013: všechny kontroly negativní.

Mimo pravidelný monitoring byl v roce 2012 zastižen chřástal kropenatý pouze na úplném začátku hnízdní sezóny, konkrétně 13. 4. 2012, a to hned 2 ♂♂ – 1 ♂ na louce u Zábranských rybníků a další v rákosině Bohdanečského rybníku v Dolanské zátoce u povalů (A. Holub, avif.birds.cz).

Za hlavní místa výskytu tohoto druhu lze přitom považovat ostřicovou část Dolanské louky. S použitím doplňkových faunistických pozorování a s vědomím, že ne všichni volající ♂♂ musí být slyšeni, a tedy že ne všechny páry musí být zaevidovány, byl pro PO upraven odhad velikosti hnízdicí populace v roce 2011 na 8–10 párů, 2012 na 2 páry a 2013 na 0–1 pár.

Vývoj populace chřástala kropenatého

Chřástal kropenatý je v PO registrován každoročně, avšak spíše v nízkých počtech. I to ale svědčí o významu PO pro chřástala kropenatého. Velmi výrazný, bohužel dočasný nárůst počtu místních párů nastal v letech 2010 a 2011, tedy v době, kdy byla hladina v rybníku držena na nejvyšší úrovni 219,25 m n. m. a ostřicové louky byly během hnízdní sezóny chřástala kropenatého zaplaveny dostatečně vysokou vodní hladinou. Oproti obvyklým odhadovaným 2–3 párům vzrostl počet párů v těchto 2 letech na cca 10. Jakmile byla v roce 2012 držena hladina v rybníku níže, počet hnízdicích párů klesl na místně běžné hodnoty. Jedinci chřástala kropenatého jsou v rámci PO značně rozptýleni – většinou nebyl zaregistrován více než 1 volající ♂ na 1 stanovišti, pouze v roce 2011 byla většina volajících ♂♂ soustředěna na Dolanskou louku, konkrétně zaplavenou ostřicovou část v jejím SZ rohu.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Mimo předmět ochrany hnízdilo v letech 2011–2013 v PO dalších 9 druhů přílohy I s následujícími odhadovanými počty párů: bukač velký (*Botaurus stellaris*) 0–1, bukáček malý (*Ixobrychus minutus*) 1–3, chřástal polní (*Crex crex*) 0–2 (zjištěn pouze v roce 2013), moták pochop (*Circus aeruginosus*) 1–2, jeřáb popelavý (*Grus grus*) 1–2, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) 1, slavík modráček střeoevropský (*Luscinia svecica cyanecula*) 2–4, lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) 2–4 a ťuhýk obecný (*Lanius collurio*) 1–2.

V průběhu hnízdní sezóny roku 2012 byl v PO na základě odchyty ♂ (10. 6. 2012, J. Horák in VRÁNA & KADAVA, Panurus 2013, 22: 102) prokázán rákosník tamaryškový (*Acrocephalus melanopogon*).

Z dalších druhů přílohy I se v PO početně vyskytuje volavka bílá (*Egretta alba*). Jednotlivé volavky bílé se postupně začaly objevovat během sledovaného období i v průběhu hnízdní sezóny, nejvyšší koncentrace volavek je však zjišťována přirozeně kolem výlovu Bohdanečského rybníka, který se tradičně koná dne 28. 10. Nejvyšší počet, 165 ex., byl zaznamenán 30. 10. 2013 (F. Pochmon in KADAVA & VRÁNA, Panurus 2014, 23: 128).

Na lokalitu zaletují za potravou mimo PO hnízdicí čáp bílý (*Ciconia ciconia*) a čáp černý (*Ciconia nigra*). Jeden pár čápa bílého hnízdí na opačné straně Lázní Bohdaneč v lázeňském parku, pár čápa černého hnízdí nepravidelně v lese severovýchodně od PO. Lovecké zálety do PO konají také jednotliví orli mořští (*Haliaeetus albicilla*). Jde o ještě mladé ptáky i plně vybarvené dospělé. Pár orlů mořských hnízdí několik kilometrů západně od rybníka. Občas je pozorován na tahu jespák bojovný (*Philomachus pugnax*),

rybák černý (*Chlidonias niger*) a rybák obecný (*Sterna hirundo*). Posledně jmenovaný zahrnul v PO až v následujícím období – v letech 2014 a 2015. V rámci celostátního monitoringu byli monitorováni v roce 2011 bukač velký a chřástal malý, v roce 2013 zimující orli mořští.

Stav z hlediska ochrany přírody

Managementová opatření – především kosení mokřadních luk – jsou v NPR Bohdanečský rybník prováděna dlouhodobě a každoročně. Udržování větších ploch mokřadních luk bez křovin je hlavním předpokladem pro existenci místní setrvalé, byť minimální populace chřástala kropenatého. Druhým důležitým aspektem průběžné péče o biotop chřástala kropenatého je dodržení vysokého jarního stavu vody v rybníku, díky kterému jsou zaplavovány ostřicové porosty především po severním obvodu Bohdanečského rybníka, i rybníka Matka. Nedostatečné zamokření ostřicových porostů v hnízdní sezóně let 2012 a 2013 vedlo po dvouletém výrazném vzestupu počtu hnízdících párů k opětovnému poklesu na minimální úroveň s tím, že v roce 2013 nebyl chřástal v PO vůbec zaznamenán.

Zvýšený stav vody na loukách na jaře však měl za následek také změny v druhovém složení ostřicových luk, do kterých začal velmi rychle a silně expandovat rákos obecný a místně i kosatec žlutý. Šíření rákosu dostatečně nezabránilo ani jednoroční kosení. V hnízdní sezóně roku 2013 tak nejdůležitější Dolanská louka (podobně ale i ostatní louky) byla v podstatě suchá jen s minimálním nesouvislým rozlivem vody mezi buly ostřic a na téměř polovině její rozlohy dominoval rákos obecný nebo kosatec žlutý. Pokud nebudou zajištěny vhodné biotopové podmínky, je pravděpodobné, že se bude početnost populace chřástala kropenatého udržovat stále na minimální úrovni s meziročním kolísáním od 0 do cca 3 párů.

Podle dlouhodobých zkušeností z PO Žehuňský rybník – Obora Kněžíčky (URBÁNEK 2013) musí být hnízdiště zaplaveno vodou tak, aby průměrná hloubka byla nejméně 30 cm a zaplavené vybrané plochy byly větší než 1 ar, nesmí však zarůst rákosinami, ale naopak je třeba plánovitým managementem docílit převahy ostřic, případně jiných "měkkých" společenstev (zblochany, puškovec atd.). Jedním z možných řešení v PO Bohdanečský rybník je vyhloubení rozsáhlých sníženin s mělkou vodou na Dolanské louce i na jiných loukách a kosení, nebo pastva těchto luk tak, aby na nich převažoval žádoucí ostřicový porost.

Z dlouhodobého pohledu je negativní vytvoření plošné navážky zeminy (navýšení terénu až o cca 40 cm) na ostřicové louce na Polákově poloostrově při odbahňování Bohdanečského rybníka, čímž zanikla i část vhodného prostředí pro chřástala kropenatého. Tato část lokality namísto původních vlhkých luk zarostla druhy mezofilní ovsíkové louky a ruderalními druhy bylin. Problémem je také přetrvávající funkční odvodnění louky Zástava. Na části lučních porostů probíhá běžné zemědělské hospodaření, přičemž v některých letech byly koseny i ostřicové porosty. Centrální část bývá i přes zmíněné odvodnění na začátku jara zamokřená. Z této části se výjimečně ve vlhkých letech ozývá občas 1 samec chřástala kropenatého.

PO je „magnetem“ pro divoká prasata, která ohrožují na zemi hnízdící ptáky. Každoročně je v PO uloveno řádově přes 100 prasat divokých. Myslivecké hospodaření v NPR Bohdanečský rybník je omezeno plánem péče, neloví se zde pernatá zvěř a z NPR byla odstraněna příkrmovací zařízení pro zvěř (BAŤOVÁ et al. 2005).

Zpracovali: J. Hora, M. Růžička

Monitoring zajistili:

Chřástal kropenatý: T. Bělka, K. Čihák, I. Čiháková, V. Koza, M. Růžička • Bukač velký, chřástal malý:

T. Bělka, K. Čihák, I. Čiháková, V. Koza, M. Růžička • Orel mořský – zimování: V. Pavel

Boletice

Kód: CZ0311040

Rozloha: 23 565,22 ha

Předměty ochrany: jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*), chřástal polní (*Crex crex*), kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*), datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*), skřivan lesní (*Lullula arborea*).

Změny v ptačí oblasti

Ve VÚ Boletice i v letech 2011–2013 probíhala intenzivní vojenská činnost, její charakter se však postupně mění a ve stále menší míře dochází k disturbanci cvičišť těžkou vojenskou technikou. V lesních porostech v celé PO jsou ve stále větší míře prováděny nahodilé a mytní těžby a rozpracovávány jsou další porosty, doposud dlouhodobě ponechávané spontánnímu vývoji. Postupně se tak snižuje zastoupení tzv. přestárých porostů s rozpadající se dřevní hmotou, tedy biotopů nezbytných pro udržení populace datlíka tříprstého i dalších zvláště chráněných druhů. Budovány, resp. upravovány jsou další lesní komunikace, a tak narušovány doposud klidové zóny. V roce 2012 byla na Knížecím stolci otevřena rozhledna, která je po vyznačené trase přístupná pěším turistům i cyklistům o víkendech a svátcích. V rámci optimalizace vojenských újezdů bylo navrženo zmenšení VÚ Boletice zhruba o 12–13 %, hlavně v jeho jižní části. K přijetí zákona (Zákon o zrušení vojenského újezdu Brdy, o stanovení hranic vojenských újezdů, o změně hranic krajů a o změně souvisejících zákonů – zákon o hranicích vojenských újezdů) došlo až počátkem roku 2015. Na jeho základě bylo z VÚ Boletice vyjmuto 5 402 ha, tj. 23 % PO. Vznikla nová obec Polná na Šumavě (1 916 ha) a k okolním obcím bylo přičleněno 3 486 ha: Kájov 475 ha, Křišťanov 17 ha, Ktiš 162 ha, Horní Planá 2 829 ha a Želnavá 3 ha (MO ČR – VHÚ 2015).

Metodiky a rozsah monitoringu

Jeřábek lesní

Druh nebyl monitorován.

Chřástal polní

V roce 2011 sčítání v 2. dekádě V. až 1. dekádě VI. na 3 automobilových liniích o celkové délce 56,7 km a v 2. polovině VI. až 1. dekádě VII. na 4 jiných liniích (2 automobilové, 2 pěší) o celkové délce 51,7 km. Kromě tradičně monitorovaných lokalit byly kontrolovány i okrajové části PO.

Kulíšek nejmenší

V roce 2012 po 1 sčítání na jaře (konec III. – začátek V.) na 13 liniích o celkové délce 54,8 km a na podzim (konec IX. a začátek X.) na jiných 2 liniích o délce 9,0 km.

Datlík tříprstý

Druh nebyl monitorován.

Skřivan lesní

V roce 2012 sčítání na 15 liniích o celkové délce 130,0 km, z toho 5 linií (45,6 km) v III., 4 linie (31,0 km) v IV. až začátkem V., 6 linií (53,5 km) počátkem VI. Linie byly umístěny

prakticky na celém území PO (s výjimkou lesních komplexů Knížecího stolce a Špičáku), prioritně do míst tradičního výskytu skřívana ve střední a východní části PO.

Výsledky monitoringu

Chřástal polní

1. termín: 37 ♂♂, tj. 6,5 ♂/10 km,

2. termín: 22 ♂♂, tj. 4,3 ♂/10 km.

Na nízkých hodnotách hustot se podílel monitoring v okrajových, méně vhodných částech PO. Zatímco v 1. termínu na úseku Polná – Jablonec – Zlatá (13,8 km) procházejícím jedním z klíčových území výskytu chřástala polního v PO byla zjištěna hustota 9,4 ♂/10 km, na úsecích v jižní části PO (19,5 km), zčásti vedených údolími mezi lesnatými kopci, jen 6,6 ♂/10 km.

Kulíšek nejmenší

Jaro: 4 teritoria, tj. 0,7 teritoria/10 km,

Podzim: 3 teritoria, tj. 3,3 teritoria/10 km.

Při monitoringu byly kontrolovány především okrajové partie PO mimo jádrové oblasti, kde se podařilo prokázat další nová teritoria.

Skřivan lesní

III.: 2 teritoria, tj. 0,44 teritoria/10 km,

IV. až začátkem V.: druh nezjištěn,

VI.: 5 ex. ve 4 teritoriích, tj. 0,75 teritoria/10 km.

Celkem: 7 ex. v 6 teritoriích, tj. 0,46 teritoria/10 km.

Všechna teritoria se nacházela na bezlesých plochách, resp. plochách s rozptýlenou sukcesní zelení, a to na tradičních místech výskytu v prostoru střelnic Červený kopeček, Brzotice a Podvoří.

Vývoj populací předmětů ochrany

Chřástal polní

Informace o vysoké početnosti chřástala polního na území VÚ Boletice jsou známy již z konce 60. let minulého století (J. Hora in verb.), doposud nezpracováno je podrobné sledování z let 1996–2008 (Pavel a Petr Homolkovi). Na základě těchto i jiných zjištění byla početnost odhadována na 50–100 volajících ♂♂ (GEOVISION & ČSO 2005, KLOUBEC & HORA 2007, HORA et al. 2015). Meziročně se početnost mění, z dlouhodobého hlediska se však jeví jako stabilní. Při monitoringu v letech 2005 a 2008 bylo zjištěno 9,5–13,6 volajících

Porovnání výsledků monitoringu chřástala polního v letech 2005, 2008 a 2011 (počet ♂♂/10 km).

Pozn.: V letech 2005 a 2008 2 sčítání na stejných liniích, v roce 2011 sčítání na jiných liniích než v předchozích letech, v obou termínech na různých liniích.

Comparison of the Corncrake monitoring results in 2005, 2008 and 2011 (♂♂ per 10 km).

Note: In 2005 and 2008 two counts at the same lines, in 2011 at different lines from previous years, at different lines in both terms.

Rok – Year	1. termín – 1 st term	2. termín – 2 nd term
2005	9,5	9,5
2008	13,6	10,3
2011	7,0	4,3

♂♂/10 km, v roce 2011 to bylo jen 4,3–7,0 ♂♂/10 km – na tomto nízkém stavu bezesporu hrálo roli umístění tras v 2. termínu sčítání, které vedly i do okrajových částí PO s nízkou nebo žádnou početností chřástala.

Kulíšek nejmenší

Na základě výsledků z roku 2012 nelze identifikovat případné změny početnosti, zdá se však, že početnost tohoto druhu neprochází v posledních letech populačními výkyvy. Kulíšek patří k nejběžnějším druhům sov PO, což potvrdily mimo jiné i intenzivní průzkumy lesních druhů sov z let 2004–2006, při kterých bylo v roce 2004 v prostoru Plešný-Chlum-Arnoštov (22 km²) zjištěno 7,3 páru/10 km², v roce 2005 na území Arnoštov-Knížecí stolec-Černý les (34 km²) 4,7 páru/10 km² a v roce 2006 v lesním komplexu Špičák (21 km²) 6,2 páru/10 km² (KLOUBEC et al. 2015). Po orkánu Kyrill v roce 2007 zanikla jedna z jeho klíčových oblastí v komplexu Knížecího stolce na ploše okolo 10 km² (HORA et al. 2015).

Skřivan lesní

Skřivan lesní prodělal v PO za poslední období patrně výrazné změny početnosti. První konkrétní kvantitativní údaje o skřivanovi lesním (BUFKA & KLOUBEC 1997 a 1998) naznačovaly možný početnější výskyt tohoto druhu, v návrhu PO odhadl BUFKA (2002) početnost na 15–20 párů a na základě následných výzkumů byl odhad populace zvýšen na 70–100 párů (GEOVISION & ČSO I. c.). Tyto značné rozdíly mezi odhady z let 2002 a 2005 lze přičíst jak zvýšené pozornosti věnované tomuto druhu, tak zřejmě i skutečnému nárůstu populace. Také v roce 2006 byla při monitoringu zjištěna značná početnost tohoto druhu (v 2. termínu na automobilových bodových transektech a pěších liniích celkem 29 teritorií; HORA et al. 2010a), zatímco v letech 2009 (HORA et al. 2015) a 2012 byla početnost nižší. Na těchto výsledcích se sice mohly do určité míry odrazit i ne zcela shodné délky sčítaných tras a lokality výzkumu, snižování počtu tohoto druhu v posledních letech je však evidentní i z dlouhodobého každoročního monitoringu PO z let 2004–2013. Přestože ani při tomto výzkumu pomocí bodového transektu nejsou počty bodů a jejich umístění totožné (např. v letech 2008 a 2011 byla značná část bodů umístěna v lesních komplexech v západní části PO, kde se skřivani lesní prakticky nevyskytují), lze v letech 2010–2013 pozorovat značný pokles zaznamenaných skřivanů lesních. Zatímco v letech 2004–2007 byl tento druh zjištěn prakticky na všech střelnicích a v části lesních porostů na celém území PO, v letech 2011–2013 to bylo už jen na cvičištích v jihozápadní části PO, přičemž jeho početnost v celé PO zřejmě nepřesahovala 20–30 párů.

Lze předpokládat, že na snižování početnosti tohoto druhu se podílí i postupná změna způsobu využívání vojenského území, ve kterém je snižováno zastoupení otevřených, resp. disturbovaných ploch bez vegetace.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě 5 předmětů ochrany v letech 2011–2013 v PO hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo 18 dalších druhů přílohy I: čáp černý (*Ciconia nigra*) 1–2 páry, včelojed lesní (*Pernis apivorus*) 1–2 páry, moták pochop (*Circus aeruginosus*) 3–5 párů, tetřívka obecná (*Tetrao tetrix*) 25–35 ex., tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*) 2–4 ♂♂, chřástal kropenatý (*Porzana porzana*) 1–3 páry, výr velký (*Bubo bubo*) 0–1 pár, puštík bělavý (*Strix uralensis*) 2–4 páry, sýc rousný (*Aegolius funereus*) 50–80 párů, ledňáček říční

(*Alcedo atthis*) 1–2 páry, žluna šedá (*Picus canus*) 20–40 párů, datel černý (*Dryocopus martius*) 100–150 párů, strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) 2–5 párů, strakapoud bělohřbetý (*Dendrocopos leucotos*) 2–5 párů, slavík modráček střeoevropský (*Luscinia svecica cyanecula*) 3–5 párů, pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*) 200–250 párů, lejsek malý (*Ficedula parva*) 5–10 párů (předchozí odhad 20–30 párů byl asi nadhodnocený a navíc dochází k pozvolnému úbytku vhodných biotopů), ťuhýk obecný (*Lanius collurio*) 200–300 párů. Vyloučeno není ani občasné zahníždění motáka pilicha (*Circus cyaneus*) a orla křiklavého (*Aquila pomarina*). V rámci celostátního monitoringu se monitorovali v roce 2012 puštík bělavý a sýc rousný a v roce 2013 pěnice vlašská a ťuhýk obecný.

Stav z hlediska ochrany přírody

Nařízení vlády o vyhlášení PO (č. 19/2005 Sb.) žádným způsobem nepostihuje ochranu kteréhokoliv z předmětných druhů, nelze proto vyhodnotit jeho vliv na populace těchto druhů. Určitý vliv na jejich ochranu by mohlo mít vyhlášení EVL Boletice, smluvní ochrana je však nevhodně koncipovaná a neúčinná, nejsou dodržovány ani základní limity ochrany biotopů a většina nejceněnějších biotopů je ohrožena postupnou likvidací v rámci standardního lesního hospodaření.

Přetrvávajícím problémem je zvyšující se intenzita lesního hospodaření v celé PO. Jejím výsledkem je postupná přeměna cenných starších, dlouhodobě neobhospodařovaných nebo sukcesních lesních porostů, včetně pralesních zbytků smíšených porostů, odstraňování odumírající a odumřelé dřevní hmoty, narušování homogenních lesních porostů rozsáhlejšími obnovními prvky, zpřístupňování porostů a odlehlých lokalit apod. Tyto zásahy mají vliv především na populaci datlíka tříprstého, určitý dopad lze předpokládat i na kulíška nejmenšího a jeřábka lesního. Určitý vliv může mít i postupné zpřístupňování okrajových partií veřejnosti.

Přetrvávajícím problémem je snižování disturbance vojenských cvičišť těžkou technikou, která je nezbytná pro diverzitu těchto výjimečných cenných biotopů a je zásadní pro udržení dostatečné nabídky stanovišť pro skřivana lesního. Cvičiště postupně zarůstají dřevinnou vegetací, přičemž v případě keřových porostů se jedná z hlediska výskytu řady druhů o pozitivní proces (např. pro početnou populaci ťuhýka obecného a pěnice vlašské). Tato dřevinná vegetace je na části území opakovaně odstraňována, v řadě případů však nevhodným způsobem (celoplošná likvidace v rámci jedné sezóny, někdy v hnízdním období ptáků). Ideální stav by bylo udržování mozaikovitě krajiny cvičišť s různými typy zásahů a disturbance.

Zpracovali: J. Hora, B. Kloubec, Z. Kučera

Monitoring zajistili:

Koordinace: B. Kloubec

Chřástal polní: J. Havlíček, Vojtěch Kubelka, L. Lešák, J. Vitovský • Kulíšek nejmenší: J. Bureš, B. Kloubec, Vojtěch Kubelka, M. Lazarovič, L. Lešák, J. Neudert, Z. Neudertová, Jakub Vlček, L. Vozábal • Skřivan lesní: J. Bureš, J. Hlášek, B. Kloubec, Vojtěch Kubelka, L. Lešák, Z. Neudertová, Jakub Vlček • Puštík bělavý: B. Kloubec • Sýc rousný: J. Bureš, B. Kloubec, Vojtěch Kubelka, M. Lazarovič, L. Lešák, J. Neudert, Z. Neudertová, Jakub Vlček, L. Vozábal • Pěnice vlašská a ťuhýk obecný: J. Bureš, J. Hlášek, B. Kloubec, J. Pykal

Broumovsko

Kód: CZ0521014

Rozloha: 9 121,7 ha

Předměty ochrany: sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*), výr velký (*Bubo bubo*).

Změny v ptačí oblasti

Oproti předchozím obdobím nedošlo v letech 2011–2013 ke zjevným změnám ve způsobu hospodaření a využívání PO. Zaznamenán byl nárůst turistické návštěvnosti území, kterým jsou dotčeny zejména skalní oblasti. Zvyšující se návštěvnost je patrná zejména v Broumovských stěnách a na Ostaši. Na několika místech PO došlo k odtěžení části porostů u skalních stěn, a tím k jejich odclonění. Od roku 2013 platí nový Plán péče o CHKO Broumovsko na období 2013–2022, jehož součástí je i soubor doporučených opatření k zachování populací předmětných druhů PO (<http://broumovsko.ochranaprirody.cz/cinnost-spravy/plan-pece/>). Podmínky směřují zejména k zajištění klidu na hnízdištích v době rozmnožování. Od roku 2013 platí také nové vyhrazení horolezeckých terénů na území NPR Broumovské stěny a NPP Polické stěny. Ty byly vymezeny časově i prostorově shodně jako v předešlém období, a tak nedošlo ke zhoršení vlivu na hnízdní lokality předmětných druhů.

Metodiky a rozsah monitoringu

Sokol stěhovavý

V letech 2011–2013 každoročně vizuální a akustické kontroly na všech známých, historických a potenciálních hnízdištích v době od poslední dekády II. do konce V.

Výr velký

V letech 2011–2013 každoročně nejméně 2 odposlechy hlasových projevů na známých a potenciálních hnízdištích při soumraku a v první polovině noci v I.–III., denní kontrola hnízdišť a hledání pobytových stop koncem V. a v 1. polovině VI.

Výsledek monitoringu

Sokol stěhovavý

V období 2011–2013 v PO hnízdilo celkem 10 párů a z 5 hnízd bylo úspěšně vyvedeno nejméně 14 mláďat. Jeden pár v roce 2012 a 4 páry v roce 2013 nezahnízily. Úspěšný pár v roce 2011 vyvedl 2 mláďata až z náhradní snůšky 2 vajec, příčinami 2 neúspěšných hnízdění bylo opuštění snůšky po ztrátě ♂ a zapadání hnízda na otevřené římse sněhem. V roce 2012 byla rovněž 2 neúspěšná hnízdění: opuštění hnízda, když po uplynutí inkubační doby.

Výsledky monitoringu sokola stěhovavého v letech 2011–2013.

Results of the Peregrine Falcon monitoring in 2011–2013.

Rok Year	Hnízdění – Breeding		Teritoriální páry Territorial pairs	Celkem párů Total no. of pairs	Počet odrostlých mláďat No. of fledged young
	prokázané confirmed	úspěšné successful			
2011	3	1	0	3	2
2012	4	2	1	5	7
2013	3	2	4	7	5

bační doby se mláďata nevyhlíhla, a zmizení 3 mláďat z hnízda. V roce 2013 neúspěšný pár přišel o 2 čerstvě vylíhlá mláďata při několikadenních deštích. Jedna ze ♀, která se vylíhla v roce 2003 v Sasku, hnízdila v PO nepřetržitě po 8 let 2005–2012 a odchovála za tu dobu 22 mláďat. V roce 2013 už v oblasti zjištěna nebyla. Sokoli v PO pocházejí z přírody, s výjimkou ♀ odchované v zajetí a vypuštěné v Polsku.

Výr velký

V letech 2011–2013 bylo zjišťováno 8–9 obsazených teritorií, což představuje hustotu 9–10 párů na 100 km². Výři se zdržovali na tradičních hnízdištích využívaných i v předchozích letech. Přímé dohledávání hnízd nebylo prováděno, a tak je hnízdní úspěšnost druhu neznámá.

Výsledky monitoringu výra velkého v letech 2011–2013.

Results of the Eurasian Eagle-owl monitoring in 2011–2013.

Rok Year	Počet kontrolovaných stanovišť No. of localities checked	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/100 km ² No. of territories/100 km ²
2011	16	8	8,8
2012	17	8	8,8
2013	21	9	9,9

Vývoj populací předmětů ochrany

Sokol stěhovavý

Počet párů meziročně kolísá, avšak dlouhodobý trend populace je vzrůstající, v průměru o 1 pár za 2–3 roky. V letech 2012 a 2013 měl počet obsazených teritorií prudce stoupající tendenci. Pravidelně bývají obsazovány tradiční lokality, sokoli však byli pozorováni i na nových vhodných místech. Ačkoliv v roce 2013 stoupl počet párů v PO na maximum 7 párů, jen 3 z nich hnízdily. Od prvního zahnízdění v roce 2000 hnízdilo do roku 2013 celkem 31 párů, z toho 19 (61,3 %) párů úspěšně a vyvedlo nejméně 50 mláďat, tj. 1,6 mláďete/hnízdící pár, resp. 2,6 mláďete/úspěšný pár. Nízká úspěšnost hnízdění je způsobena hlavně rušením, které se nedaří eliminovat i přes hlídání hnízd.

Výr velký

Ačkoliv se počet obsazených teritorií od roku 2005 zdá být stabilní (8–11 párů), nedosahuje početnosti z konce 90. let minulého století. Pokles byl zaznamenán zejména v Adršpašsko-teplických skalách. Kvůli možnému rušení hnízdících ptáků nebyla hnízdní úspěšnost jednotlivých párů sledována. Hnízdění dalších 1–2 párů je předpokládáno v těsné blízkosti PO, zpravidla do několika set metrů od její hranice.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě 2 druhů, které jsou předměty ochrany, v PO v letech 2011–2013 hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 11 druhů přílohy I: čáp černý (*Ciconia nigra*) 1–2 páry, včelojed lesní (*Pernis apivorus*) asi 5 párů, luňák červený (*Milvus milvus*) 1–2 páry, chřástal polní (*Crex crex*) 5–15 volajících ♂♂, kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) 10–15 párů, sýc rousný (*Aegolius funereus*) 20–30 párů, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) 0–1 pár, žluna šedá (*Picus canus*) 3–5 párů, datel černý (*Dryocopus martius*) asi 20 párů, lejsek malý (*Ficedula parva*) 2–3 páry a řuhák obecný (*Lanius collurio*) asi 15 párů. V okolí Adršpachu bývá pravidelně pozorován orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) a ojediněle i orel skalní (*Aquila*

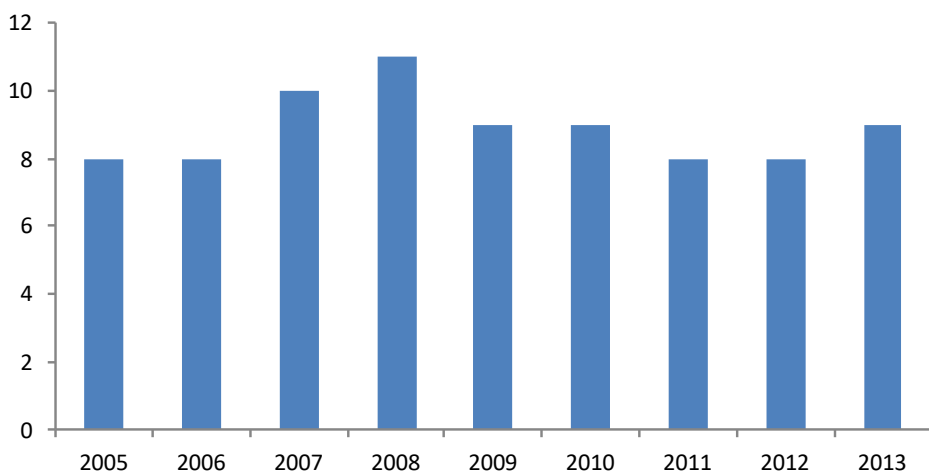
Ptačí oblasti

Vývoj početnosti sokola stěhovavého v letech 2005–2013.

Development of the population of the Peregrine Falcon in 2005–2013.

Zdroje dat – Data sources: J. Vrána in HORA et al. 2010a, 2015, VRÁNA 2011, 2012, 2013.

Rok Year	Počet párů No. of pairs	Počet hnízd – No. of nests			Počet odrostlých mláďat No. of fledged young
		celkem total	úspěšná successful	neúspěšná unsuccessful	
1998	1	0	0	0	0
2000	2	1	1	0	2
2001	1–2	1	0	1	0
2002	3	2	0	2	0
2003	3	1	1	0	2
2004	4	2	1	1	3
2005	2	2	2	0	4
2006	4	2	2	0	6
2007	3	2	2	0	5
2008	3	2	2	0	7
2009	5	3	2	1	6
2010	4	3	1	2	min. 1
2011	3	3	1	2	2
2012	5	4	2	2	7
2013	7	3	2	1	5
Celkem – Total	50–51	31	19	12	min. 50

Změny počtu párů výra velkého v letech 2005–2013.

Changes in the numbers of the Eurasian Eagle-owl in 2005–2013.

Zdroje dat – Data sources: J. Vrána in HORA et al. 2010a, 2015 a unpubl.

Změny počtu párů výra velkého v národních přírodních rezervacích a národní přírodní památce, které jsou součástí PO Broumovsko, v období 2005–2013.

Pozn.: Původní NPR Broumovské stěny byla zrušena a nahrazena novou menší NPR Broumovské stěny a NPP Polické stěny.

Changes in the numbers of the Eurasian Eagle-owl in the national nature reserves and national nature monuments, which are part of the Broumovsko SPA, in 2005–2013.

Note: Originally Broumovské stěny National Nature Reserve was divided into Broumovské stěny National Nature Reserve and Polické stěny National Nature Monument.

Zdroje dat – Data sources: J. Vrána in HORA et al. 2010a, 2015 and unpubl.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
NPR Broumovské stěny + NPP Polické stěny	4	5	5	5	5	5	4	4	5
NPR Adršpašsko-teplické skály	3	3	4	4	3	3	3	4	2
Ostatní v PO – The others in SPA	1	0	1	2	1	1	1	0	2
Celkem – Total	8	8	10	11	9	9	8	8	9

chrysaetos). Na Zdoňovsku a v Broumovské kotlině se pohybují 2 páry jeřábů popelavých (*Grus grus*) a další pár hnízdí v polských Stolových horách. Broumovský výběžek je dále význačným hnízdištěm 11 párů čápa bílého (*Ciconia ciconia*) a několika párů motáka pochopa (*Circus aeruginosus*). Ptáci z těchto hnízdišť zaletují často do PO za potravou. V roce 2013 by monitorován datel černý.

Stav z hlediska ochrany přírody

Ačkoliv stoupá počet teritorií obsazených sokolem stěhovavým a v roce 2013 se stav místní populace dostal na své dosavadní maximum, hnízdění úspěšnost jednotlivých párů klesla na 50 %. To může být způsobeno tím, že po obsazení nevhodnějších lokalit jsou nové páry nuceny obsazovat méně příhodná místa, kde hrozí větší riziko ztrát při hnízdění. Zaznamenáno bylo např. hnízdění na lokalitě výra velkého. Sokol stěhovavý je rušen živelným využíváním skalnatých oblastí pro turistiku a horolezectví. Zvláště lezení na pískovcových skalách je pro sokola v řadě lokalit limitující. Bez přímé podpory formou ostrahy hnízd spojené s uzavěrou lokalit pro vstup veřejnosti není v současné době úspěšné vyhnízdění některých párů reálné. Tento stav trvá i přes skutečnost, že se hnízda nacházejí na území národních přírodních rezervací, kam je vstup mimo značené turistické cesty zakázán. Některá hnízdiště jsou umístěna na území NPP a PR, kam není volný vstup omezen a lidé se často na hnízdištích pohybují, zejména pokud se na horní hraně skalní stěny nacházejí vyhlídková místa. Zvláště závažné je toto rušení v období jarního toku, ale dochází k němu i během podzimu, kdy jsou sokoli na lokalitách zpravidla také přítomni. V jednom případě je možné, že mláďata byla z hnízda úmyslně vybrána člověkem. V souvislosti s růstem populace mohou mít určitý negativní vliv i vnitrodruhové interakce, kdy sokoli vynaloží množství energie na obhajobu svých teritorií.

V porovnání se sokolem je výr méně náchylným druhem na rušení horolezci, neboť zpravidla hnízdí na odlehlejších místech mimo oblasti zájmu horolezeckých aktivit. Také časnější začátek hnízdění zkracuje kritické období, kdy se tyto aktivity mohou střetávat. Na některých lokalitách (PP Kočičí skály) se však zdá být horolezení limitujícím faktorem úspěšnosti hnízdění. Vliv na početnost také může mít přímé rušení na hnízdištích lesními pracemi či náhodný pohyb osob mimo cesty, a to i v NPR, kde je volný pohyb zakázán. Zcela neznámý je pak vliv dalších činností, jako je např. přímé pronásledování či způsob

obhospodařování krajiny a s tím spojená nabídka potravy v širším okolí PO. Nové linky VN nejsou v blízkosti PO zřizovány, rekonstrukce těch stávajících nejsou vždy provedeny vzhledem k ochraně dosedajících ptáků optimálně.

Zpracovali: J. Hora, P. Kafka, J. Vrána

Monitoring zajistili:

Sokol stěhovavý: P. Kafka, J. Vrána • Výr velký: P. Kafka, L. Katryčová, P. Kuna, J. Malík, L. Němeček,
J. Spíšek, J. Tázlar, D. Velehradský, J. Vrána, I. Vránová • Datel černý: P. Kafka

Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví

Kód: CZ0621025

Rozloha: 11 725,3 ha

Předměty ochrany: čáp bílý (*Ciconia ciconia*), moták pochop (*Circus aeruginosus*), lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*), strakapoud jižní (*Dendrocopos syriacus*), strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*), skřivan lesní (*Lullula arborea*).

Změny v ptačí oblasti

Největší hrozbou pro předměty ochrany PO stále zůstává plánovaná silnice R 55. I když stoupá turistická atraktivita území, a tedy i jeho návštěvnost, negativní vliv na předměty ochrany a na další druhy nebyl zjištěn nebo je zanedbatelný. Jiná je situace na řece Moravě, kde velice rychle roste počet člunů i motorových plavidel. Pokračuje fragmentace tvrdého luhu a na mnohých lokalitách postupuje degradace mokřadů jejich zazemňováním, eutrofizací a odvodňováním. Naopak situace ve zvláště chráněných územích se nemění nebo se díky managementovým opatřením zlepšuje. Nejméně dotčené se na první pohled jeví biotopy s extenzivním zemědělstvím, i když v řadě záhumenků a zahrad se přestává hospodařit nebo se přetvářejí v okrasné zahrady. Zanikají tak staré ovocné sady, stejně jako tradiční způsob hospodaření. Největším zásahem do biotopů vátých písků v Bzenecké Doubravě byl ve dnech 22.–30. 5. 2012 rozsáhlý lesní požár, který zasáhl (nejvýrazněji) plochu o rozloze 175 ha. Jedná se o disturbanci biotopů předmětů ochrany – lelka lesního a skřivana lesního, která bude mít pozitivní vliv na jejich populaci, záleží však na lesních postupech, jak dlouho budou na této ploše pro tyto druhy podmínky příznivé.

Metodiky a rozsah monitoringu

Čáp bílý

Každoročně kontrola všech známých hnízd v lesní kolonii a dohledávání nových v lužních lesích ve 3 termínech (V., VI., VII.). Kontrolována rovněž hnízda v obcích a na objektech uvnitř i po obvodu PO.

Moták pochop

V rámci mapování 2 čtverců (7069, 7169) v roce 2011 v PO kontrola 16 lokalit ve 3 termínech – pol. IV. (tok a obsazování hnízdišť), pol. VI. (kontrola hnízd s mláďaty) a 2. pol. VII. (kontrola úspěšnosti hnízdění).

Lelek lesní

V roce 2011 2 sčítání (3. dekáda VI. a 2. dekáda VII.) na 5 liniích o celkové délce 34,8 km. Vzhledem k chladnému a deštivému počasí v VI. byl monitoring posunut z původně plánované 2. dekády až do 3. dekády. Z toho vyplynul i posun kontrol 2. termínu.

Strakapoud jižní a strakapoud prostřední

Monitoring nebyl plánován.

Skřivan lesní

V roce 2012 sčítání na 3 liniích o celkové délce 30,1 km ve 2 termínech (3. dekáda IV. a 1. dekáda VI.).

Výsledky monitoringu

Čáp bílý

2011: 1 hnízdo obsazeno párem, ale zřejmě nebyla snesena vejce,

2012: bez hnízdění, při kontrolách nebyl pozorován ani 1 ex.

2013: 1 hnízdo obsazeno párem, mláďata nevyvedena.

Výše uvedené výsledky zahrnují pouze hnízda v bývalé lesní kolonii v PR Oskovec a PR Oskovec II, kde čápi hnízdili společně s volavkou popelavou. Přestože orli mořští v letech 2011–2013 už v lokalitě nehnízdili, hnízdiště zůstalo v revíru hnízdícího páru. Pravděpodobně proto čápi už kolonii neobnovili a i počty hnízd volavek se rok od roku snižují (v roce 2015 už tam nehnízdil žádný pár).

Další hnízda čápa bílého se nacházejí v obcích a na objektech uvnitř i po obvodu PO:

2011: 11 párů obsadilo hnízda a z toho mláďata vyvedlo 9 párů,

2012: 11 párů obsadilo hnízda a z toho mláďata vyvedlo 9 párů,

2013: 10 párů obsadilo hnízda a z toho mláďata vyvedlo 6 párů.

Moták pochop

V roce 2012 bylo hnízdění či pravděpodobné hnízdění zaznamenáno na 7 (43,7 %) z 16 lokalit. Celkem bylo zjištěno 9 párů, z toho 6 párů prokazatelně hnízdících (3 páry na jedné lokalitě) a 3 páry pravděpodobně hnízdících. Úspěšně vyhnízdilo 5 párů a vyvedlo nejméně 11 mláďat, výsledek u 6. páru není znám. Kromě monitorovaných ploch, kde bylo registrováno 7 párů, byly kontrolovány i další vhodné hnízdní biotopy v PO, kde však motáci zjištěni nebyli. Uvedený počet hnízdních párů pro rok 2012 v PO lze tedy považovat za téměř úplný.

Lelek lesní

1. termín: 41–42 teritorií, tj. 11,8–12,1 teritoria/10 km,

2. termín: 18 teritorií, tj. 5,2 teritoria/10 km.

Výsledky 2. termínu byly negativně ovlivněny posunem tohoto termínu. Lelci se sice ozývali intenzivně, ale krátce (hodinu) po zahájení aktivity se už ozývali jen sporadicky a i na náhrávku reagovali neochotně. Při monitoringu v roce 2011 bylo registrováno celkem 42 teritorií (12,1 teritoria/10 km) a další 3 teritoria byla zjištěna mimo monitoring. Celá populace v PO byla odhadnuta pro rok 2011 na 55–60 párů. V době přiletu a obsazování teritorií v PO vrcholila gradace chrousta maďalového (*Melolontha hippocastani*). Žádost o plošnou aplikaci neselektivního biocidu proti tomuto chroustovi správní orgán ochrany přírody zamítl.

Skřivan lesní

1. termín: 40 teritorií, tj. 13,3 teritoria/10 km,

2. termín: 30 teritorií, tj. 10,0 teritoria/10 km.

V roce 2012 bylo při monitoringu na liniích zjištěno celkem 43 teritorií a dalších 12 teritorií mimo linie, tj. celkem 55 teritorií. Celá populace v PO byla odhadnuta na 100–120 párů.

Vývoj populací předmětů ochrany

Čáp bílý

V roce 2010 čápi kolonii opustili po tom, co na jednom z jejich hnízd zahnízdil pár orlů mořských. I když v roce 2011 přímo v kolonii orli již nehnízdili, vrátil se pouze 1 pár, který zřejmě vůbec nehnízdil. Následně v roce 2012 čápi nebyli zjištěni vůbec a v roce 2013 se opět objevil 1 pár, který hnízdil neúspěšně.

Vývoj početnosti čápa bílého v lesní kolonii PR Oskovec a PR Oskovec II v letech 2005–2013.

Numbers of the White Stork in the forest colony in the Oskovec and Oskovec II Nature Reserves in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet obsazených hnízd No. of occupied nests	16	18	15	16	13	0	1	0	1
Počet hnízd s vyvedenými mláďaty No. of nests with fledglings	13	18	12	12	2	0	0	0	0

Moták pochop

Na základě monitoringu v letech 2006, 2009 a 2012 je patrný pokles početnosti tohoto druhu v oblasti. Celá řada lokalit byla zcela opuštěna, například na lokalitě Vypálenky, kde v roce 2009 hnízdilo 4–5 párů, v roce 2012 pochopi vůbec nehníždili. Příčinou poklesu může být jednak zhoršující se stav mokřadů v oblasti (např. vlivem zazemňování), a také neznámé změny na tradičních lovištích.

Porovnání výsledků monitoringu motáka pochopa v letech 2006, 2009 a 2012.

Comparison of the results of the Western Marsh-harrier monitoring in 2006, 2009 and 2012.

Rok Year	Počet kontrolovaných lokalit No. of localities checked	Počet obsazených lokalit No. of occupied localities	Počet párů No. of pairs	Hnízdění – Breeding		
				prokázané confirmed	pravděpodobné probable	možné possible
2006	18	17	30	27	3	0
2009	22	13	19–22	16	3	3
2012	16	7	9	6	3	0

Lelek lesní

Monitoring v letech 2005, 2008 a 2011 dokládá stabilizaci početnosti na liniích. Mění se však distribuce teritorií v závislosti na aktuálních podmínkách, v první řadě na změnách v lesních porostech (kácení, výsadby, odrůstání výsadeb aj.). V roce 2011 došlo ke koncentraci hnízdících párů na atraktivních místech (okolí Střelnice a Bzenecké Střelnice, okolí Vátých písků, severozápadní okraj Doubravy), na druhé straně byla řada tradičních lokalit opuštěna. Výsledky výzkumu lelka lesního v jedenáctiletém období 2002–2012 shrnuli ČAMLÍK & JANOŠKA (2012).

Porovnání výsledků monitoringu lelka lesního v letech 2005, 2008 a 2011.

Comparison of the results of the Eurasian Nightjar monitoring in 2005, 2008 and 2011.

Rok Year	Délka linií (km) Length of lines (km)	Počet teritorií/10 km – No. of territories/10 km		
		1. termín – 1 st term	2. termín – 2 nd term	Celkem – Total
2005	33,9	12,4	8,3	12,1
2008	34,8	11,2–12,1	11,2–11,5	11,8–12,9
2011	34,8	11,8–12,1	5,2	12,1

Skřivan lesní

Po nárůstu početnosti od začátku tohoto století (ŠIMEČEK et al. 2004, HORA et al. 2010a, 2015), početnost v roce 2012 poklesla z odhadovaných 120–150 párů v roce 2009 na

100–120 párů. Pokles byl zaznamenán na všech 3 liniích, včetně významných lokalit se specifickými biotopy váťých písků – EVL Bzenecká střelnice, PP Vojenské cvičiště Bzenec a NPP Váté písky. Ve stavu biotopů i ve způsobu lesního hospodaření však nedošlo k žádné výrazné změně. Mohlo se však jednat o náhodný populační výkv. Kromě bezlesých ploch váťých písků udržovaných v chráněných územích cíleným managementem nebo vojenskou činností skřívání lesní osídlují paseky po plošné úpravě i bez ní a mladé kultury s holými plochami. V roce 2012 zasáhl v oblasti lesní požár plochu 175 ha, což bude mít na vývoj populace skřívana lesního v dalších letech příznivý vliv.

Porovnání výsledků monitoringu skřívana lesního v letech 2007, 2009 a 2012.

Pozn.: V publikaci HORA et al. (2015) je v tabulce i popisku nesprávně uveden rok 2010 místo roku 2009.

Comparison of the results of the Wood Lark monitoring in 2007, 2009 and 2012.

Note: It should be correctly 2009 instead of 2010 in the table and its title in HORA et al. (2015).

Rok Year	Délka linií (km) Length of lines (km)	Počet teritorií/10 km – No. of territories/10 km	
		1. termín – 1 st term	2. termín – 2 nd term
2007	17,2	19,2	19,2
2009	30,1	19,9	10,0
2012	30,1	13,3	10,0

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

V letech 2011–2013 v PO hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo vedle 6 předmětů ochrany dalších 16 druhů přílohy I. Stejný stav ve srovnání s předcházející periodou monitoringu vykazovali: luňák hnědý (*Milvus migrans*) 2 páry, luňák červený (*M. milvus*) 1 pár, datel černý (*Dryocopus martius*) 12–15 párů a pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*) do 20 párů, žluna šedá (*Picus canus*) 5–10 párů, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) 9–16 párů, nárůst nastal u čápa černého (*Ciconia nigra*) na 2–3 páry. Ojediněle, stejně jako v předchozí periodě se v oblasti vyskytl bukač velký (*Botaurus stellaris*) s jediným záznamem z PR Písečný rybník v roce 2012 (A. Prágr, avif.birds.cz). Již tradičně se na jediné lokalitě vyskytuje chřástal kropenatý (*Porzana porzana*) – v roce 2011 2–3 volající ♂♂ a bukáček malý (*Ixobrychus minutus*) – 2–3 ♂♂ v rámci monitoringu v roce 2011 a min. 1 ♂ v roce 2012 na PR Písečný rybník u Milotic. Po letech se objevil chřástal malý (*Porzana parva*), kdy v letech 2011 a 2012 byli opakovaně zaznamenáváni 1–2 ♂♂ (max. 4 ♂♂) v PR Písečný rybník u Milotic. Na plovoucím ostrůvku na rybníku Stolářka hnízdilo v roce 2011 19–21 párů rybáka obecného (*Sterna hirundo*) a v roce 2012 18–19 párů (ČAMLIK et al. 2014), v roce 2013 7 párů neúspěšně zahnízdilo na ostrově, který vznikl v přilehlých polích po rozlivu vody. Od roku 2007 hnízdí v PO každým rokem pár orla mořského (*Haliaeetus albicilla*). Stále chybějí přesnější odhady pro včelojeda lesního (*Pernis apivorus*) – min. 10 párů, lejska bělokrkého (*Ficedula albicollis*) – stovky párů a tuňů obecných (*Lanius collurio*) – desítky párů.

V rámci celostátního monitoringu byli mapováni v roce 2011 bukač velký, bukáček malý, chřástal kropenatý a malý, v roce 2012 byly mapovány oba druhy luňáků a každoročně byly kontrolovány kolonie rybáka obecného.

Stav z hlediska ochrany přírody

Pro čápa bílého po opuštění kolonie v Oskovci chybí hnízdiště v blízkosti luhů. Ochrana tohoto druhu v oblasti by měla spočívat v zachování hnízdních možností v obcích, případně v podpoře hnízdních možností v blízkosti luhů a zlepšení stavu biotopů na lovištích (mokřady, louky).

Nadále je patrný pokles počtu párů motáka pochopa (v roce 2012 pod kritérium 13 párů), který je způsoben patrně zhoršujícím se stavem mokřadů v oblasti. Řada lokalit zpravidla nevhodnými vodohospodářskými úpravami vysychá, nebo se zazemňuje. Jako zcela zásadní se tak pro tento druh jeví vodní režim, vliv jarních záplav a hospodaření na lovištích.

Až na výjimky je výskyt lelka lesního a skřivana lesního v oblasti závislý na fázi lesního hospodaření a jejich distribuce se mění na základě aktuálních podmínek. Oba tyto druhy osídľují les v jiném stádiu sukcese. Dlouhodobý výskyt těchto druhů tedy závisí především na disturbancích způsobených lesním hospodařením, místy managementem v ZCHÚ či přírodními živly. Při větrných a požárních disturbancích lesa je nabíledni prosazovat alternativní způsoby obnovy těchto ploch tak, aby byly zachovány dlouhodoběji příznivé podmínky pro tyto druhy. Jelikož se jedná o největší populace v ČR, je nezbytné sledovat vliv případných změn v hospodaření na jejich početnost a preferovat ty změny, které jim vyhovují. Populace lelka a potažmo i skřivana v lesích s plantážním hospodařením jsou mnohem zranitelnější než v jiných biotopech. Dle zkušeností ze zahraničí je tu nutné prosazovat takové zásahy, které vedou k podpoře biodiverzity hmyzu, např. ochrana lesních mokřadů, vytváření bezlesých pásů nebo zón a péče o lesní okraje (vhodné jsou pozvolné přechody mezi lesem a zemědělskou krajinou, pastviny, louky, mokřady a podobně). Zásadní je i nadále nepoužívat v oblasti plošnou leteckou aplikaci neselektivních insekticidů. Požadavky na ochranu lelka lesního v PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví formulovali ČAMLÍK & JANOŠKA (l. c.).

Většina vhodných biotopů pro strakapouda jižního se nachází po obvodu PO a především za jejími hranicemi v intravilánech obcí. Jako nejvhodnější způsob podpory tohoto druhu se v současnosti jeví aktivní účast NNO ve správních řízeních týkajících se kácení dřevin v obcích a na jejich okraji a prosazování jejich záchrany nebo šetrného ořezu.

Původní porosty lužních lesů jsou výrazně fragmentovány, stejně tak je fragmentována distribuce strakapouda prostředního v oblasti. Pro tento druh by bylo vhodné zachovat co nejvíce lesa kompaktního a při mýtní těžbě ponechávat na pasece výstavky a paseky osázené původními stromy tvrdého luhu (jasan, dub). Tato opatření jsou ve shodě s ochranou dravců v oblasti.

Zpracovali: G. Čamlík, J. Hora

Monitoring zajistili:

Koordinace: G. Čamlík

Čáp bílý: J. Zaňát a dále byla využita pozorování Š. Adámkové, G. Čamlíka, D. Procházky a pozorování z faunistické databáze ČSO (avif.birds.cz) • Moták pochop, lelek lesní, skřivan lesní: G. Čamlík • Bukač velký, bukáček malý, chřástal kropenatý, chřástal malý: G. Čamlík • Luňák červený, luňák hnědý: G. Čamlík • Rybák obecný: G. Čamlík, J. Zaňát

Českobudějovické rybníky

Kód: CZ00311037

Rozloha: 6 362,08 ha

Předměty ochrany: kvakoš noční (*Nycticorax nycticorax*), rybák obecný (*Sterna hirundo*), slavík modráček středoevropský (*Luscinia svecica cyaneacula*), husa velká (*Anser anser*), kopřivka obecná (*Anas strepera*).

Změny v ptačí oblasti

Na podmáčené, přechodně zaplavované louce u východního břehu rybníka Volešek, která je jedním z posledních lučních hnízdišť břehouše černoocasého (*Limosa limosa*) v jižních Čechách (i v celé ČR), předložil majitel pozemku projekt výstavby rybníka, což by vedlo k naprostému zániku biotopu. Jednání orgánů ochrany přírody s majitelem vedlo k úpravám projektu, byl zpracován kompromisní projekt rybníka s rozsáhlými mělčinami a s velmi pozvolným přechodem do okolních podmáčených luk, který by měl zajistit zachování vhodných hnízdních podmínek pro břehouše i po výstavbě rybníka. Zrychlil se rozpad ostrůvků na rybníku Domin v PR Vrbenské rybníky, kde hnízdí kolonie racků chechtavých (*Larus ridibundus*) a dříve hnízdili i rybáci obecní. Zcela se také rozpadl ostrůvek na Dasenském rybníku, dřívější hnízdiště několika párů rybáků obecných.

Metodiky a rozsah monitoringu

Kvakoš noční

Sečtení hnízd v koloniích z roku 2011 v následující zimě, po hnízdních obdobích let 2012 a 2013 kolonie na ostrůvcích nebyly v zimě kvůli slabému ledu přístupné. V hnízdní době kontroly kolonií stativovým dalekohledem při hladinovém sčítání vodních ptáků. Využity jsou také výsledky sčítání hnízd při kroužkování mláďat (J. Šimek in litt.).

Rybák obecný

V letech 2011–2013 sečtení hnízd v koloniích na přelomu V. a VI. a kontroly kolonií ze břehu při hladinovém sčítání vodních ptáků.

Slavík modráček středoevropský

V roce 2013 průzkum 111 ha bývalého vojenského cvičiště na okraji Českých Budějovic a 2 sčítání (2. dekáda IV. a 1. polovina VI.) na 39 bodech na 7 lokalitách (rybníky Dasenský, Čejkovický, Starý Houženský, Šnejdlík, Velký Karasín, Malý Karasín a PR Mokřiny u Vomáčeků).

Husa velká a kopřivka obecná

V letech 2011–2013 hladinové sčítání vodních ptáků na 26 rybnících (z toho 4 rybníky mimo PO) 1× měsíčně v III.–XI.

Výsledky monitoringu

Kvakoš noční

Po celé období 2011–2013 kvakoši hnízdili ve 4 koloniích, v nichž bylo po hnízdní sezóně 2011 napočítáno 349 hnízd. Na Zlivském rybníku bylo při kroužkování mláďat v VI. 2011 napočítáno 44 hnízd, tj. téměř stejně jako poté v zimě. Naopak na Starohaklovském rybníku bylo zjištěno v červnu 37 obsazených hnízd, v zimě napočítáno 58 hnízd. Ukazuje

se, že pokud počet obsazených hnízd v kolonii meziročně klesá (případ Starohaklovského rybníku), zimní sčítání stav nadhodnocuje, protože jsou započítána i neobsazená, dosud nerozpadlá hnízda. Naopak, pokud je počet hnízd v kolonii stabilní nebo stoupá (Zlivský rybník), v kolonii nejsou neobsazená hnízda a sečtený počet hnízd při zimním sčítání je dobrým ukazatelem počtu obsazených hnízd v dané sezóně.

Počty hnízd v koloniích kvakoše nočního v letech 2011–2013.

Pozn.: V roce 2011 počty hnízd při sčítání v následující zimě, v letech 2012 a 2013 počty hnízd na 2 koloniích zjištěné při kroužkování mláďat.

Numbers of nests in colonies of the Black-crowned Night-heron in 2011–2013.

Note: In 2011 numbers of nests counted in winter after breeding season, in 2012 and 2013 numbers of nests in two colonies at the time of ringing the young.

Rybník – Pond	2011	2012	2013
Zlivský	45	43	55
Starohaklovský	58	29	64
Nový Vrbenský	190	?	?
Domin	56	?	?
Celkem – Total	349	?	?

Rybák obecný

V letech 2011–2013 byl hlavním, v roce 2013 dokonce jediným hnízdištěm rybník Vyšatov. Na rybníku Bezdrev rybáci hnízdili jen v roce 2011. V roce 2012 byl rybník kvůli opravě hráze dlouho do hnízdní sezóny vypuštěn a v následujících několika letech se rybáci ani rackové chechtaví z neznámých důvodů na rybník nevrátili (ostrůvek byl znovu racky i rybáky obsazen až v roce 2016). Dřívější hnízdiště na rybnících Dasenský a Domin nebyla kvůli pokračujícímu rozpadu ostrůvků opět obsazena.

Hnízdiště a počet párů rybáka obecného v letech 2011–2013.

Breeding sites and number of pairs of the Common Tern in 2011–2013.

Rybník – Pond	2011	2012	2013
Bezdrev	23	0	0
Vyšatov	12	36	17–20
Celkem – Total	35	36	17–20

Změny početnosti rybáka obecného v termínech sčítání vodních ptáků v PO Českobudějovické rybníky v letech 2011–2013.

Changes in the numbers of the Common Tern in the terms of water bird counts in 2011–2013.

	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
2011	0	9	47	19	11
2012	8	56	57	71	14
2013	0	24	26	58	22

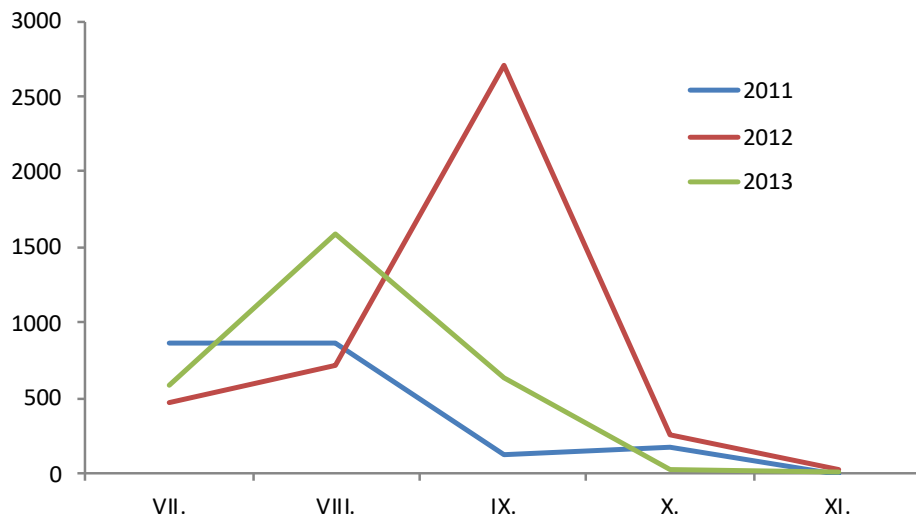
Slavík modráček středoevropský

Bývalé vojenské cvičiště: v obou termínech kontrola negativní.

Sčítání na bodech: v 1. termínu (14.–15. 4.) obsazeno 15 bodů a zaregistrováno celkem 18 ♂♂, tj. frekvence 38,5% a 0,46 ♂/1 bod, v 2. termínu (8.–15. 6.) nezjištěn ani jeden modráček. J. Pykal & T. Bodnár zjistili 22.–24. 4. na stejných lokalitách jen 9 zpívajících ♂♂ a 5. a 7. 6. 1 ♂.

Husa velká

Při monitoringu byl zaznamenán jediný údaj o shromaždišti hus o více než 1 000 ex.: 18. 9. 2012 2 300 ex. na Zbudovském rybníku. Mimo monitoring bylo 28. 7. 2011 1 100 ex. na pastvě u Zbudova, 15. 8. 2012 asi 1 300 ex. u Novosedel (Martin Šálek & M. Kipson), 28. 9. 2012 asi 3 800 ex. za hranicemi PO na poli u České Lhoty (J. Závora) a 12. 8. 2013 1 100 ex. na poli u Malých Chrástů (J. Závora & P. Albert). Každoročně se nacházelo shromaždiště kolem 500 ex. na rybníku Domin v PR Vrbenské rybníky, kde se husy a kachny neloví. Na pastviště v PO Českobudějovické rybníky zalétají i husy ze shromaždiště v PO Dehtář.

Počty husy velké v období letního a podzimního shromažďování v letech 2011–2013.

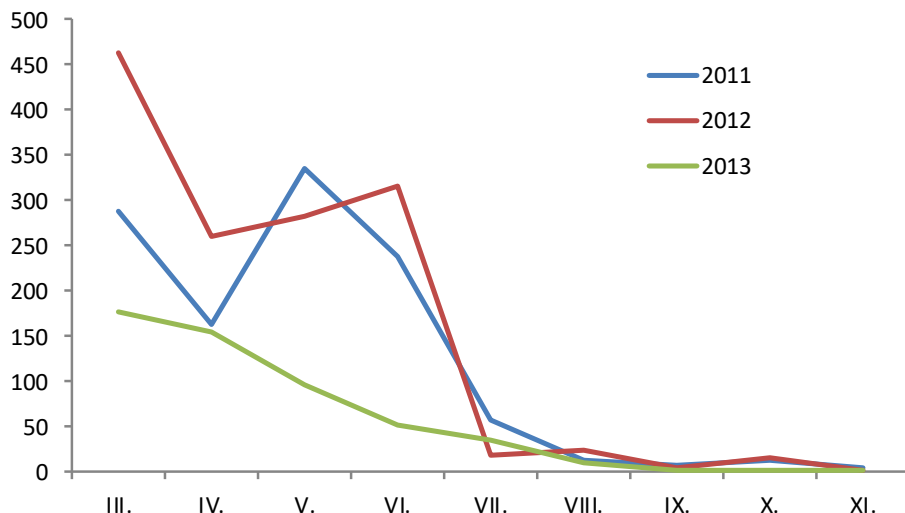
Pozn.: Všechna srpnová sčítání byla provedena před začátkem lovu hus, který připadl na středu 17. 8. 2011, sobotu 18. 8. 2012 a sobotu 17. 8. 2013.

Numbers of the Greylag Goose during the summer and autumn gathering in 2011–2013.

Note: All August counts were performed before the opening of the hunting season, which fell on Wednesday 17-8-2011, Saturday 18-8-2012 and Saturday 17-8-2013.

Kopřivka obecná

V roce 2011 jarní průtah vrcholil v V., v roce 2012 již v III., kdy bylo napočítáno nejvíce jedinců (464 ex.) v historii hladinových sčítání, a v roce 2013 v III., kdy byl však ze všech 3 let nejslabší. Poměrně vysoký stav (3. nejvyšší v období 2011–2013) byl zaznamenán i v polovině VI. 2012 (početnost je v té době ovšem ovlivněna případným výskytem početných hejn ♂♂, shromažďujících se před odletem na pelichaniště). Největší jarní hejna v jednotlivých letech čítala postupně 128, 282 a 90 ex.

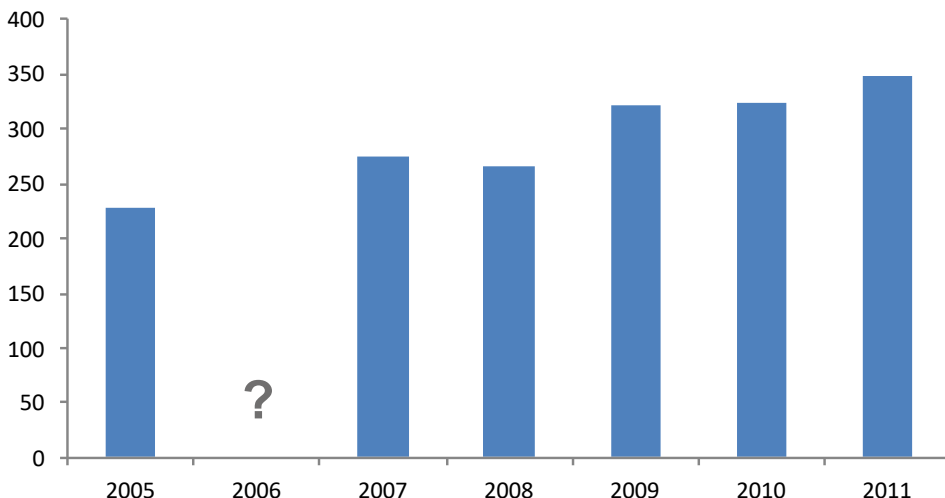
Sezónní změny stavů kopřivky obecné v letech 2011–2013.

Seasonal changes in the numbers of the Gadwall in 2011–2013.

Vývoj populací předmětů ochrany

Kvakoš noční

I když při zimním sčítání hnízd nelze vyloučit částečné nadhodnocení početnosti, lze konstatovat, že velikost populace kvakoše nočního v PO Českobudějovické rybníky vzrostla z 228 párů v roce 2005 na 349 párů v roce 2011, tj. o 121 párů. Nejstarší je kolonie na Zlivském rybníku, kde kvakoši hnízdí od počátku 90. let s přestávkou v roce 2003, když při povodni v roce 2002 odumřely keře na ostrůvcích. Od roku 1997 existuje kolonie na Starohaklovském rybníku, v roce 2004 se kvakoši usadili na Novém Vrbenském rybníku

Vývoj populace kvakoše nočního v letech 2005–2011.

Pozn.: V roce 2010 323–333 párů, v grafu použita spodní hodnota.

Development of the population of the Black-crowned Night-heron in 2005–2011.

Note: 323–333 pairs in 2010, lower value used in the graph.

Ptačí oblasti

a v roce 2005 na rybníku Domin. Podrobně historii hnízdění kvakošů na Českobudějovicku (vč. rybníka Dehtář) popsali KLOUBEC et al. (2015).

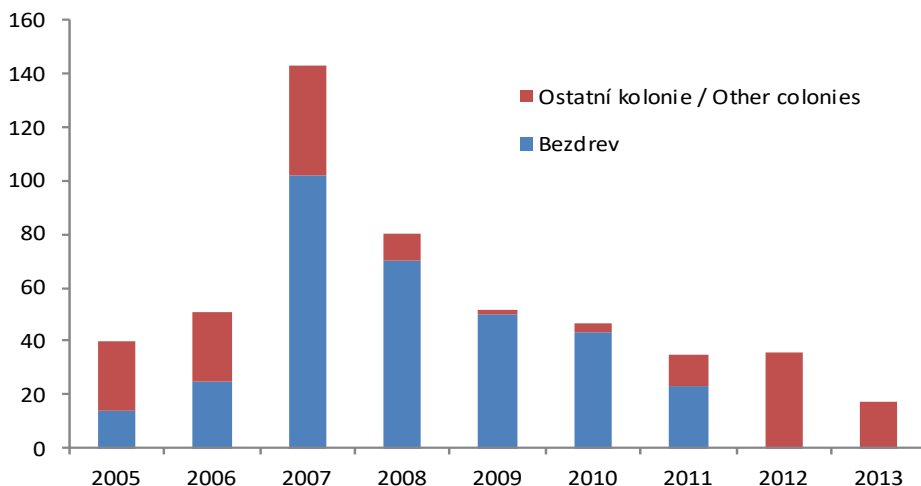
Vývoj kolonií kvakoše nočního v letech 2005–2011.

Development of the colonies of the Black-crowned Night-heron in 2005–2011.

Rybník – Pond	2005	2007	2008	2009	2010	2011
Zbudovský	24	0	0	0	0	0
Zlivský	60	103	83	105	36	45
Starohaklovský	55	77	54	52	67	58
Nový Vrbenský	77	74	112	110	150–160	190
Domin	12	10	13	55	70	56
Blatec (Dívčice)	?	10	4	0	0	0

Rybák obecný

Stavy rybáka obecného v PO klesají. Jednou z příčin může být nedostatek vhodných hnízdních biotopů. Zůstaly už jen 2 obsazené ostrůvky; dříve významné hnízdiště na ostrůvku rybníku Bezdrev bylo z neznámých důvodů po roce 2011 přechodně opuštěno (znovu bylo obsazeno racky chechtavými i rybáky až v roce 2016).

Změny v počtu hnízdicích párů rybáka obecného v letech 2005–2013 v PO a na hlavním hnízdišti na rybníku Bezdrev.

Pozn.: PO v roce 2006 51–66 párů, v roce 2007 143–145 párů, v roce 2008 80–85 párů a v roce 2013 17–20 párů, v grafu použity spodní hodnoty.

Changes in numbers of breeding pairs of the Common Tern in 2005–2013 in the SPA and at the main breeding site at the Bezdrev pond.

Note: SPA hosted 51–66 pairs in 2006, 143–145 pairs in 2007, 80–85 pairs in 2008 and 17–20 pairs in 2013, lower values used in the graph.

Slavík modráček středoevropský

Početnost slavíka modráčka v monitorovaném území se ve všech třech letech 2007, 2010 a 2013 nezměnila. Dalšími významnými lokalitami druhu v PO jsou rybníky v okolí Dívčic. Také zde se početnost slavíka modráčka ve sledovaném období výrazně neměnila (Z. Plet-

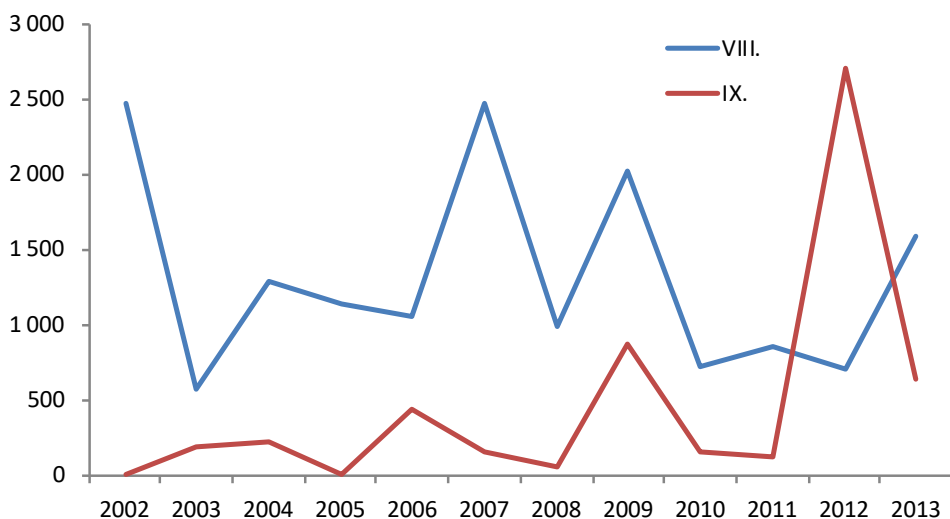
ka in verb.). Stabilní je tedy zřejmě i celá populace v PO, proto odhad zůstává na hodnotě 30–50 párů.

Porovnání výsledků monitoringu slavíka modráčka středoevropského v roce 2007, 2010 a 2013.
Comparison of the results of the White-spotted Bluethroat monitoring in 2007, 2010 and 2013.

Rok Year	Počet obsazených bodů (n = 39) No. of occupied points	F %	Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet ♂♂/1 bod No. of ♂♂ per point
2007	15	38,5	19	0,49
2010	16	41,0	18	0,46
2013	15	38,5	18	0,46

Husa velká

Početnost husy velké na letních shromaždištích v PO výrazně kolísá, ve střednědobé perspektivě ale srpnové počty klesají, zřejmě v souvislosti s časnějším zahájením doby lovu. Zjištěné srpnové počty ve sledovaném období (cca 700–1 600 ex.) tak víceméně odpovídají početnosti místní populace husy velké v Českobudějovické pánvi, imigrace ze vzdálenějších lokalit na letní shromaždiště v PO je už zřejmě pouze sporadická. Stále většího významu nabývá letní shromaždiště v PR Vrbenské rybníky (především na rybníku Domin), kde je vyloučen lov hus. Početnost husy velké zde v VIII. 2011 i 2013 dosahovala 700 ex., zatímco do roku 2006 maximálně několik desítek ex. a v letech 2006–2010 jen 150–500 ex. Vysoká celoroční početnost hus v PR má ovšem negativní vliv na litorální porosty orobince.

Změny početnosti husy velké v polovině srpna a v polovině září od roku 2002.
Changes in the Greylag Goose numbers in the middle of August and the middle of September, since 2002.

Kopřivka obecná

Průměr maximálních počtů kopřivek při hladinovém sčítání vodních ptáků se od období 1991–1994 do 2005–2013 zvýšil z 280 ex. na 320 ex. Během 16 let sčítání (1991–1994

a 2002–2013 byl nejsilnější jarní průtah (více než 400 ex.) zaznamenán ve 4 letech: 464 ex. v roce 2012, 462 ex. v roce 2008, 449 ex. v roce 2002 a 417 ex. v roce 1992. Stoupala i průměrná velikost největších jarních shromaždišť: 1991–1994 101 ex., 2002–2007 103 ex., ale 2008–2013 173 ex., nicméně největší, 325 ex., bylo zaznamenáno už v roce 2002. Výjimečně byla zastižena velká hejna v VI., největší v roce 2006 čítalo 350 ex. V letech 2008–2013 nebylo při podzimním průtahu zastiženo žádné velké hejno, jako tomu bylo každoročně v letech 2005–2007: X. 2005 380 ex., IX. 2006 217 ex., IX. 2007 410 ex. (HORA et al. 2010a). Další informace viz in MACHÁČEK et al. (2008), HORA et al. (2010a, 2015), KLOUBEC et al. (2015).

Nejvyšší počty kopřivky obecné na 26 rybnících v době jarního tahu (III.–V.) v letech 2005–2013.
The highest numbers of the Gadwall during the spring migration (III.–V.) at 26 ponds in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet ex. – No. of individuals	199	249	377	462	434	190	335	464	176
Měsíc – Month	IV.	IV.	III.	IV.	III.	IV.	V.	III.	III.

Největší hejna kopřivky obecné v době jarního tahu (III.–V.) v letech 2005–2013.
The biggest flocks of the Gadwall during the spring migration (III.–V.) in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet ex. – No. of individuals	44	73	69	284	216	38	128	282	90
Měsíc – Month	IV.	IV.	III.	V.	III.	IV.	V.	III.	III.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě 3 druhů přílohy I, které jsou předmětem ochrany, v letech 2008–2010 v PO hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 12 druhů přílohy I: bukáček malý (*Ixobrychus minutus*) 1 pár v roce 2011, volavka stříbřitá (*Egretta garzetta*) 2 páry v roce 2011 a po 3 párech v letech 2012 a 2013, kolpík bílý (*Platalea leucorodia*) 2 páry v roce 2011, 4 páry v roce 2012 a 3 páry v roce 2013, moták pochop (*Circus aeruginosus*) asi 10 párů, tenkozobec opačný (*Recurvirostra avosetta*) 4 páry v roce 2012, pisla čáponohá (*Himantopus himantopus*) 3–4 páry v roce 2012, strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) 10–15 párů, lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) 100–150 párů a dále ledňáček říční (*Alcedo atthis*), žluna šedá (*Picus canus*), datel černý (*Dryocopus martius*) a ťuhýk obecný (*Lanius collurio*), pro které není k dispozici dostatek informací o jejich početnosti. Do PO zasahovaly 2 hnízdní okrsky orla mořského (*Haliaeetus albicilla*), v samotné PO ve sledovaném období nebylo hnízdo nalezeno. Největší hejna volavky bílé (*Egretta alba*) v jednotlivých letech čítala 260, 210 a 230 ex. V letech 2011–2013 byli monitorováni volavka stříbřitá, volavka bílá (shromaždiště), kolpík bílý, tenkozobec opačný a rybák černý, v roce 2011 bukač velký (*Botaurus stellaris*), bukáček malý, chřástal kropenatý (*Porzana porzana*) a chřástal malý (*Porzana parva*) na Vrbenských a Čejkovických rybnících, v roce 2012 moták pochop a v I. a II. 2011 byli sčítáni zimující orli mořští.

Stav z hlediska ochrany přírody

Stav populací 4 druhů, které jsou předmětem ochrany – kvakoše nočního, slavíka modráčka, husy velké a kopřivky obecné – byl v hodnoceném období příznivý.

U rybáka obecného pokračoval nepříznivý vývoj. Hlavní příčinou je postupný rozpad hnízdnic ostrůvků (rybníky Dasenský a Domin) a také opuštění kolonie na ostrůvku rybníku Bezdrev z neznámých důvodů po roce 2011. Proto byl zpracován projekt postupné obnovy ostrůvků na rybníku Domin v PR Vrbenské rybníky v několika etapách. Na ostrůvku Bezdrevu bylo koncem roku 2013 provedeno vyřezání křovitých vrb a pokosena vysoká bylinná vegetace, přesto rybáci ani v následující sezóně ostrůvek neobsadili. Limitujícím faktorem stavu rybáka obecného v PO je každopádně nedostatek vhodných hnízdnic biotopů. Proto je velmi žádoucí obnovit rozplavené ostrůvky a vytvářet nové ostrůvky buď cíleně v rámci krajinných programů, nebo nahrnutím části sedimentů při odbahňování rybníků.

Postupnou sukcesí, zarůstáním dřevinami a zazemněním tůňek zanikla dříve významná hnízdnic lokalita slavíka modráčka na vojenském cvičišti na okraji Českých Budějovic, proto se doporučuje obnovit zde tůňky a odstranit většinu náletů bříz a vrb.

Shromaždiště husy velké jsou zejména v druhé polovině VIII. rušena intenzivním lovem (podrobně HORA et al. 2010b), takže imigrace ze vzdálenějších regionů na letní shromaždiště v PO byla ve sledovaném období velmi omezená a po zahájení lovu i husy místní populace oblast zpravidla rychle opouštěly. Proto bylo doporučeno koordinovat lov husy velké v PO orgánem ochrany přírody ve spolupráci s orgánem státní správy myslivosti tak, aby byly v PO zachovány klidové lokality. Na základě provedené změny územního plánu byl investorem předložen záměr na rozsáhlou zástavbu pozemků v k. ú. Bavorovice mezi PR Vrbenské rybníky a Dasným, které jsou jedním z nejvýznamnějších pastvišť husy velké v PO. Ve sledovaném období 2011–2013 tento záměr nebyl schválen.

Z dalších druhů přílohy I pravidelně plnila kritérium pro PO (shromaždiště více než 120 jedinců) volavka bílá. Kolpík bílý plnil, s výjimkou roku 2011, kritérium (3 páry), malá populace však stále neskýtá záruku další dlouhodobé existence. Při sčítání zimujících orlů mořských v I. a II. 2011 bylo kritérium pro PO (9 ex.) splněno jen v 1. termínu.

Zahájeno bylo zpracování Souhrnu doporučených opatření pro PO a dokončeno v roce 2014 (PYKAL 2014).

Zpracovali: J. Hora, J. Pykal, J. Šebestian

Monitoring zajistili:

Koordinace: J. Pykal

Kvakoš noční: T. Bodnár, J. Pykal • Rybák obecný: J. Pykal, J. Šebestian, Jaroslav Šimek • Slavík modráček střeoevropský: T. Bodnár, J. Pykal, J. Šebestian • Husa velká, kopřivka obecná: T. Bodnár, J. Pykal • Bukač velký, bukáček malý, chřástal kropenatý, chřástal malý: J. Šebestian • Volavka stříbřitá, kolpík bílý: J. Pykal, Jaroslav Šimek a další členové JOK – pobočky ČSO • Volavka bílá: T. Bodnár, J. Pykal a další členové JOK – pobočky ČSO • Orel mořský – zimování: P. Albert, D. Fuka, M. Chaloupka, K. Chmel, M. Kocábek, Vít Kubelka, Vojtěch Kubelka, M. Pakandl, J. Procházka (Bechyně), J. Šebestian, J. Závora • Moták pochop: T. Bodnár • Tenkozobec opačný: J. Pykal a další členové JOK – pobočky ČSO • Rybák černý: T. Bodnár, J. Pykal

Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady

Kód: CZ0511007

Rozloha: 9 408,76 ha

Předměty ochrany: jeřáb popelavý (*Grus grus*), lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*), moták pochop (*Circus aeruginosus*), slavík modráček středoevropský (*Luscinia svecica cyaneola*), skřivan lesní (*Lullula arborea*).

Změny v ptačí oblasti

V roce 2011 schválila rada Středočeského kraje projekt přeměny části Vrchbělské střelnice ve východní části PO ve sportovně rekreační areál. K realizaci došlo začátkem roku 2012 skrytím zeminy a výstavbou zábavního parku (rozhledna, inline dráha, parkoviště, hotel, dětská naučná stezka, lanové centrum, sáňkařské kopce) na rozloze 4,8 ha. Realizace ovlivnila podmínky v části PO tím, že došlo k vymizení některých druhů ptáků (např. pěnice vlašská *Sylvia nisoria*). Zbývající část bývalé střelnice byla ponechána samovolnému vývoji, jehož výsledkem je zarůstání lokality náletovými dřevinami a invazními bylinami, což vede ke snížení početnosti skřivana lesního a lelka lesního. V listopadu 2011 po vypuštění a slovení Novozámeckého rybníka byl vyčištěn Robečský potok v úseku od silnice Jestřebí – Provodín po vtok do rybníka s cílem snížit hladinu spodní vody v obci Jestřebí, a tak splnit podmínku obce k udělení souhlasu s rozšířením CHKO Kokořínsko o Máchův kraj. Bezprostředně po vyčištění potoka měla navazovat oprava výpustního zařízení Novozámeckého rybníku narušeného povodní v roce 2010, ale oprava byla zahájena až v červnu 2012. Po ukončení prací se rybník začal 22. 8. 2012 napouštět. Poté na podzim byla zahájena a v prosinci dokončena stavba pozorovací věže v Karasech. Protože v místě výstavby věže se vyskytly tekoucí písky, bylo nutné vytvořit rošt a zpevnit její základy, takže zpola napuštěný rybník se musel znovu vypustit. Vypuštění rybníka se protáhlo téměř na celý rok 2012, což negativně ovlivnilo populace řady vodních ptáků.

K 1. 7. 2012 byla v nivě Robečského potoka mezi obcemi Jestřebí a Provodín vyhlášena NPP Jestřebské slatiny o výměře 114,4 ha a 35 ha ochranného pásma. Záměr rozšíření CHKO Kokořínsko o Máchův kraj projednávala Správa CHKO a MŽP ČR již od roku 2009. Jedná se o území od Novozámeckého rybníka u obce Zahradky až k Bělé pod Bezdězem a přilehlou část bývalého VVP Ralsko. Rozšíření o rozloze 136 km² bylo schválenou vládou 9. dubna 2014 s účinností od 1. září 2014. Nová chráněná krajinná oblast se jmenuje „CHKO Kokořínsko – Máchův kraj“.

Metodiky a rozsah monitoringu

Moták pochop

V letech 2011–2013 každoročně 3 kontroly 7 lokalit v době toku a stavby hnízda a v době krmení a vyvádění mláďat. Využití 2.–4. termínu monitoringu jeřába popelavého.

Jeřáb popelavý

V letech 2011–2013 kontroly všech vhodných lokalit ve 4 etapách hnízdění:

1. Kontrola známých lokalit a vyhledávání nových na začátku doby hnízdění (pozorování páru, hlasové projevy) – III.
2. Kontrola lokalit v době, kdy ptáci sedí na vejcích (vyhledávání hnízd není povolenou metodou monitoringu) – IV.–V.
3. Ověření úspěšnosti hnízdění (pozorování páru s mláďaty na hnízdní lokalitě) – V.–VI.

4. Ověření úspěšnosti odchovu mláďat (pozorování páru se vzrostlými mláďaty) – VII.

Lelek lesní

V roce 2011 po 2 sčítáních (VI. a VII.) na 5 liniích o celkové délce 45,0 km. Oproti předchozím tříletým obdobím byl na bývalé střelnici Vrchbělá monitoring proveden jen v jednom roce (2011).

Skřivan lesní

V roce 2012 v 2. polovině IV. sčítání na 3 liniích o celkové délce 33,8 km a na přelomu V. a VI. na 2 liniích o celkové délce 24,9 km. Výsledek sčítání 8. 4. 2012 na linii Vrchbělá nebyl zahrnut do souhrnného hodnocení.

Slavík modráček střeoevropský

V roce 2012 2 sčítání (konec IV. a zač. VI.) na Novozámeckém rybníku na 15 bodech vzdálených od sebe přibližně 300 m; na bodu 10 minut, po 5 minutách poslechu bez výsledku použití provokace nahrávkou zpěvu.

Výsledky monitoringu**Moták pochop**

2011: 12 párů,
2012: 9 párů,
2013: 8–9 párů.

Jádrovou lokalitou byl Novozámecký rybník se 6, 4 a 3–4 páry v jednotlivých letech. Celoroční vypuštění Novozámeckého rybníka v roce 2012 se projevilo snížením počtu hnízdících párů nejen v roce 2012, ale i v roce následujícím. Vedlo k přesunu pochopů na jiné menší rybníky v oblasti (Holanské rybníky, Stružnické rybníky). Na Máchově jezeru je hnízdění negativně ovlivňováno rekreací.

Jeřáb popelavý

2011: 11 párů na 4 lokalitách, z toho 4 páry s 5 mláďaty,
2012: 12 párů na 6 lokalitách, z toho 3 páry s 5 mláďaty,
2013: 12 párů na 5 lokalitách, z toho 2 páry se 3 mláďaty.

Jeřábi v PO hnízdili na 6 lokalitách. Jádrovými lokalitami druhu byly Břehyně se 3–6 páry a Novozámecký rybník se 3–4 páry. Po 1 páru hnízdilo na Heřmanickém rybníku a Jestřebských slatinách, nepravidelně na Hradčanských rybnících a Máchově jezeru. V okrese Česká Lípa bylo v jednotlivých letech 2011–2013 napočítáno 21, 23 a 24 párů. V hodnoceném období byl nejčasnější přilet zaznamenán 26. 2. 2012 (Velký Valtínov, Novozámecký rybník), poslední výskyt 1. 12. 2013 (Novozámecký rybník) a přezimování zjištěno nebylo. Na jaře byla každoročně pozorována hejtnka kolem 30 ex., na podzim se jeřábi ve větším počtu zdržovali jen v okolí Novozámeckého rybníku (max. 35–40 ex. v roce 2012).

Lelek lesní

1. termín: 22 teritorií, tj. 4,9 teritoria/10 km,
2. termín: 29 teritorií, tj. 6,4 teritoria/10 km.
Celkem: 34 teritorií, tj. 7,6 teritoria/10 km.

Jádrovou lokalitou lelka lesního v PO zůstala Vrchbělá s 55 % z celkového počtu teritorií v 1. termínu a 45 % v 2. termínu. Významnou lokalitou byl také Pustý rybník s 6,

resp. 10 teritorií, zatímco na dalších 2 místech se lelek vyskytoval jen v malém počtu – na Tokaništi v obou termínech 3 teritoria, v závěru Hradčanského letiště 1 teritorium v 1. termínu a 3 teritoria ve 2. termínu. Na Vrchbělé a v závěru Hradčanského letiště dále pokročilo zarůstání dřevinami.

Samci byli nejčastěji lokalizováni v rozvolněných lesních porostech na vřesovištích, v blízkosti lesních cest a na okraji lesních pasek. Hnízdní teritoria lelků jsou soustředěna v závěru Vrchbělské střelnice, zatímco jižní část střelnice, která je víceméně odlesněná a porostlá vysokým a hustým porostem trav a bylin a umožňuje vývoj velkých nočních motýlů, slouží lelkům jako významné potravní stanoviště, jak to dokládají jejich opakovaná pozorování při lovu.

Skřivan lesní

1. termín: 11 ♂♂, tj. 3,3 teritoria/10 km,

2. termín: 13 ♂♂, tj. 5,2 teritoria/10 km.

Na linii Vrchbělá (8,9 km) byla 8. 4. 2012 zaznamenána za sněhových přeháněk 2 teritoria (při monitoringu 22. 4. 3 teritoria). Na této lokalitě došlo po výstavbě zábavního parku v její přední části a kvůli pokračující sukcesi na ostatních plochách k výraznému snížení početnosti. Další 2 klíčové plochy, tj. Hradčanské stěny a okolí Strážova, poskytovaly díky novějším pasekám pro skřivana lesního dobré podmínky.

Slavík modráček středoevropský

1. termín: na 4 bodech (26,7 %) 6 zpívajících ♂♂,

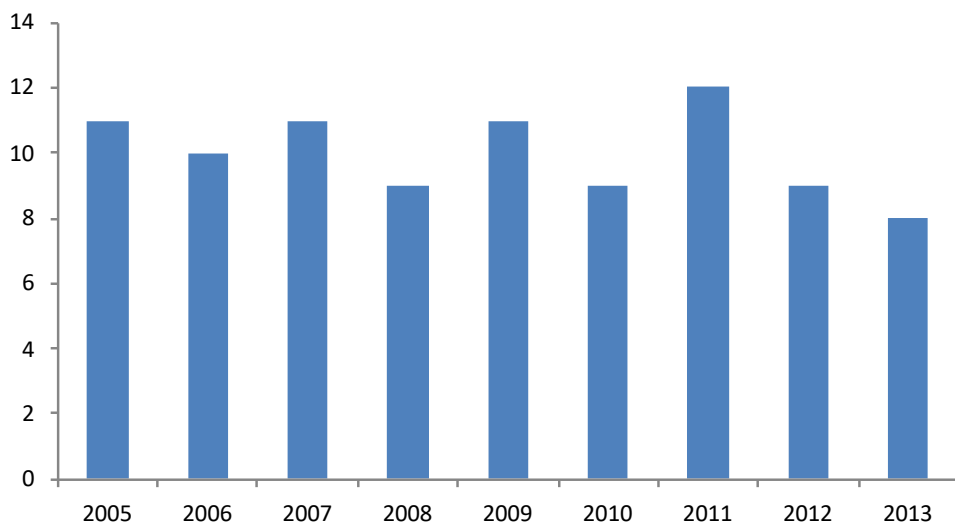
2. termín: na 5 bodech (33,3 %) 5 zpívajících ♂♂.

V roce 2012 byl stav modráčků ovlivněn vypuštěním Novozámeckého rybníka kvůli opravě stavidla a výstavbě pozorovací věže. V rámci projektu CES (P. Lumpe, M. Pudil & M. Tičáčková) bylo odchyceno v roce 2011 12 ad. a 20 juv., v roce 2012 6 ad. a 13 juv. a v roce 2013 12 ad. a 3 juv. Mimo Novozámecký rybník byly v letech 2011–2013 zjištěny až 4 páry na Břežňanském rybníku (K. Filip in verb.), v roce 2011 byl zastižen 1 pár na Heřmanickém rybníku, v dalších 2 letech však odtud zmizel. Po celé období 2011–2013 chyběl pár na Jestřebských slatinách. Mimo PO byl modráček v roce 2013 zaznamenán na rybníku Nohavice u Holan (K. Filip in verb.).

Vývoj populací předmětů ochrany

Moták pochop

Po celých 9 let monitoringu 2005–2013 moták pochop nesplňoval kritérium pro PO (13 párů), zatímco ještě v letech 2000–2004 (před vyhlášením PO) se stavy držely na úrovni 13–14 párů (HORA et al. 2010a). Pokles početnosti v letech 2012 a 2013 na dosud nejnižší stav byl hlavně reakcí na vypuštění Novozámeckého rybníka, který je nejvýznamnějším hnízdištěm druhu v PO (hnízdí tu kolem poloviny populace v PO). Výkyvy v počtu hnízdících párů a úspěšnost hnízdění jsou nejspíš ovlivňovány změnami výšky vodní hladiny i na dalších rybnících v oblasti (Heřmanický rybník, Máchovo jezero).

Počty párů motáka pochopa v letech 2005–2013.

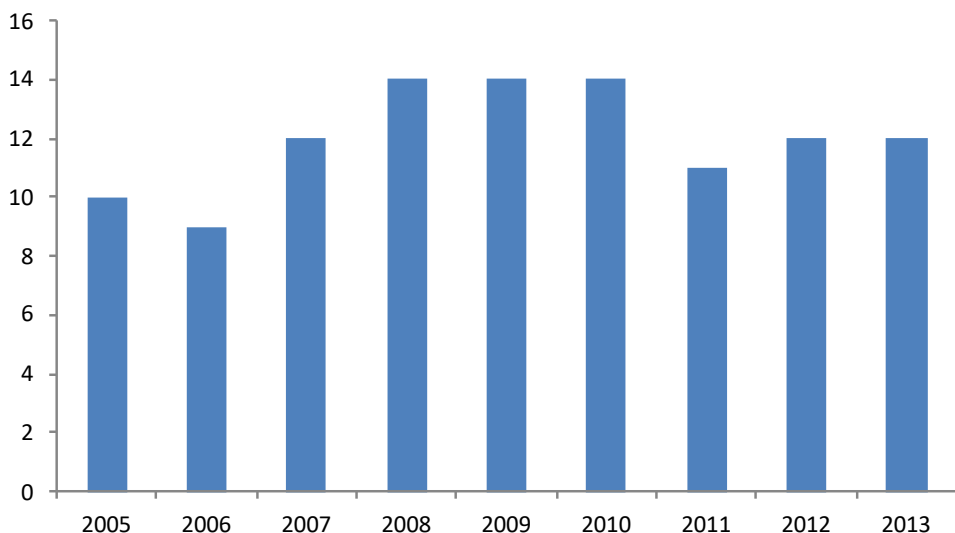
Pozn.: V roce 2006 10–11 párů, v roce 2013 8–9 párů, v grafu použity spodní hodnoty.

Numbers of pairs of the Western Marsh-harrier in 2005–2013.

Note: 10–11 pairs in 2006 and 8–9 pairs in 2013, lower values used in the graph.

Jeřáb popelavý

V tříleté periodě 2005–2007 byl registrován pozvolný nárůst populace, který pokračoval ještě v roce 2008, pak v následujících 2 letech početnost ještě zůstala na úrovni tohoto roku, avšak v tříletém období 2011–2013 byl zaznamenán pokles proti předchozímu období o 2–3 páry. V celém okrese Česká Lípa byly od roku 2008 počty značně vyrovnané: 2008–2010 a 2013 24 párů, 2011 21 párů a 2012 23 párů. PO Českolipsko nadále zůstává nejbohatší lokalitou jeřába popelavého v ČR.

Počty párů jeřába popelavého v letech 2005–2013.

Numbers of pairs of the Common Crane in 2005–2013.

Lelek lesní

První podklady, na jejichž základě byl lelek navržen jako předmět ochrany PO a jeho početnost odhadnuta na 40–55 párů, byly získány v letech 2001 a 2002 (HONCÚ & VOLF 2002). LORENC (2005) v roce 2003 zjistil na ploše o rozloze 1 500 ha celkem 25 lelků (18 ♂♂, 7 ♀♀) a v roce 2004 na ploše 769 ha – po vyčlenění lokalit bez přítomnosti lelka v předchozím roce – 22 ex. (16 ♂♂, 6 ♀♀). Po chudším výsledku monitoringu v roce 2005 způsobeném zřejmě nepříznivým počasím bylo v letech 2008 a 2011 zaznamenáno v obou termínech sčítání celkem 34 teritorií, což naznačuje stabilitu populace. Početnost lelka lesního v PO je odhadnuta na 40–50 párů. Klíčovou lokalitou je dlouhodobě Vrchbělská střelnice.

V monitoringu pokračovali členové patronátní skupiny pro PO i v následujících letech: 6. 7. 2014 na cca 11 km 16 ♂♂ a 7. 7. 2015 na cca 25 km 18 ♂♂ (ŠVEC 2015), 5. 6. a 7. 6. 2016 18, resp. 19 ♂♂ (HONCÚ 2016).

Rozdíly v počtech zjištěných lelků mohou být způsobeny teplotními rozdíly ve dnech sčítání. Pokud se teploty do půlnoci udrží nad 20 °C, létají velcí noční motýli a lelci jsou aktivní, pokud teploty v této době poklesnou na 13–14 °C, lelci se ozývají jen sporadicky nebo vůbec ne.

Porovnání výsledků monitoringu lelka lesního v letech 2005, 2008 a 2011.

Comparison of the Eurasian Nightjar monitoring in 2005, 2008 and 2011.

Rok Year	Délka linií (km) Length of lines (km)	Počet teritorií No. of territories		Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km		Počet teritorií celkem Total no. of territories	Počet teritorií/10km No. of territories/10km
		Termín – Term					
		1.	2.	1.	2.		
2005	47,7	21	X	4,4	X	21	4,4
2008	45,6	32	25	7,0	5,0	34	7,5
2011	45,0	22	29	4,9	6,4	34	7,6

Změny počtu teritorií lelka lesního na lokalitě Vrchbělská střelnice v letech 2005–2011.

Changes in the numbers of territories of the European Nightjar at the abandoned Vrchbělá military shooting range in 2005–2011.

Rok Year	Počet teritorií – No. of territories		
	1. termín – 1 st term	2. termín – 2 nd term	Celkem – Total
2005	7	X	7
2006	7	6	7
2007	X	X	6–7
2008	14	11	14
2009	6	5	9
2010	6	14	14
2011	12	13	?

Skřivan lesní

Pouhé 3 roky monitoringu nejsou dostatečné pro objektivní posouzení vývoje populace druhu v PO. Hodnoty počtu teritorií na 10 km linie z roku 2012 jsou v obou termínech nižší než v předchozích letech, oproti stavu v roce 2009 v 1. termínu dokonce méně než polo-

viční. Tento pokles je ve shodě s výrazným úbytkem skřivana lesního, ke kterému došlo v roce 2013 oproti roku 2009 ve většině monitorovaných oblastí (viz text druhu). Protože jsou v oblasti zachovány vhodné podmínky pro hnízdění druhu (po větrných kalamitách se zvýšil počet nových pasek), razantní snížení populace až o 50 % může být jen dočasným výkyvem v reakci na nepříznivé klimatické podmínky na jaře, případně i na problémy na tahových cestách či zimovišti. Na úbytku v PO se však podílejí také změny na bývalé střelnici Vrchbělá.

Porovnání výsledků monitoringu skřivana lesního v letech 2006, 2009 a 2012.

Pozn.: V 2. termínu 2012 délka linií 24,9 km.

Comparison of the results of the Wood Lark monitoring in 2006, 2009 and 2012.

Note: Length of lines in the 2nd term of 2012 – 24.9 km.

Rok Year	Délka linií (km) Length of lines (km)	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	
		1. termín – 1 st term	2. termín – 2 nd term
2006	33,7	4,2	5,3
2009	35,5	6,8	7,6
2012	33,8	3,3	5,2

Slavík modráček střeoevropský

Nízké hodnoty frekvencí i průměrného počtu ♂♂ na bodu v roce 2012 i nízké počty odchycených modráčků v letech 2012 a 2013 jsou reakcí druhu na vypuštění rybníka, proto je nelze srovnávat s výsledky z předchozích 3 let 2005, 2007 a 2010, které dokládaly stabilitu populace modráčka na Novozámeckém rybníku, odhadnutou J. Klápěšem (in HORA et al. 2010a) na 10–15 párů. Novou lokalitou je Břežný rybník až se 4 páry a jednotlivé páry jsou zjišťovány i na dalších místech (např. Heřmanický rybník, Jestřebské slatiny).

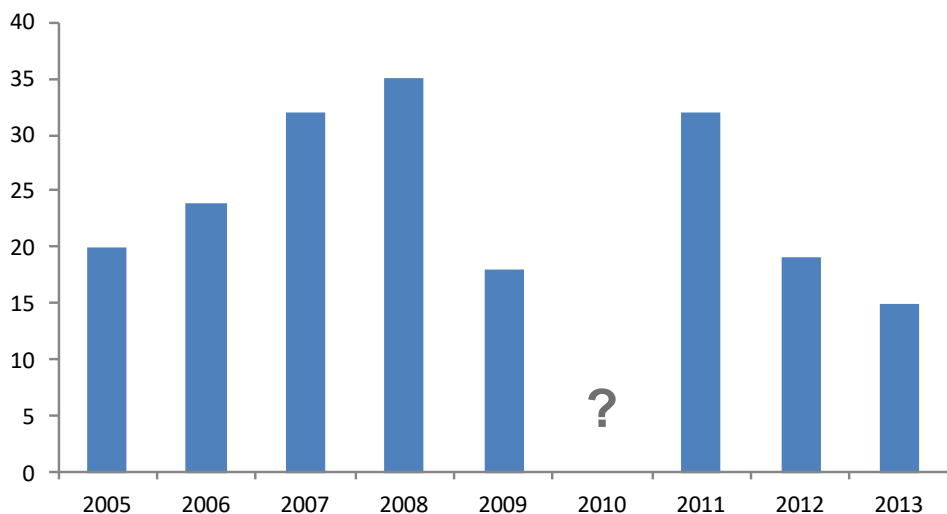
Výsledky monitoringu slavíka modráčka střeoevropského na Novozámeckém rybníku v letech 2005, 2007, 2010 a 2012.

Pozn.: V roce 2012 rybník vypuštěn.

Results of the White-spotted Bluethroat monitoring at the Novozámecký pond in 2005, 2007, 2010 and 2012.

Note: In 2012, the pond was without water.

Rok Year	Počet bodů No. of points	F %		Počet ♂♂ No. of ♂♂		Počet ♂♂/1 bod No. of ♂♂ per point	
		IV.	VI.	IV.	VI.	IV.	VI.
2005	11	54,5	45,5	6	5	0,55	0,45
2007	15	53,3	60,0	10	10	0,67	0,67
2010	15	53,3	33,3	9	5	0,60	0,33
2012	15	26,7	33,3	6	5	0,40	0,33

Výsledky kroužkování slavíka modráčka střeoevropského na Novozámeckém rybníku v letech 2005–2013.

Results of the White-spotted Bluethroat ringing at the Novozámecký pond in 2005–2013.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě 5 předmětů ochrany v letech 2011–2013 v PO hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo 15 dalších druhů přílohy I: bukač velký (*Botaurus stellaris*) 3–4 páry, včelojed lesní (*Pernis apivorus*) 1 pár, luňák červený (*Milvus milvus*) 1 pár, orel mořský (*Haliaeetus al-bicilla*) 2–3 páry, sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*) 1 pár, chřástal polní (*Crex crex*) 2–3 volající ♂♂, výr velký (*Bubo bubo*) 1 pár, kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) 1 pár, sýc rousný (*Aegolius funereus*) 1 pár, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) 4–5 párů, žluna šedá (*Picus canus*) 4 páry, datel černý (*Dryocopus martius*) do 10 párů, lejsek malý (*Ficedula parva*) 1 pár, lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) 2 páry, tuhyk obecný (*Lanius collurio*) 14–15 párů. Proti období 2008–2010 vymizeli bukáček malý (*Ixobrychus minutus*), čáp černý (*Ciconia nigra*) a pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*).

V rámci celostátního monitoringu se monitorovali v roce 2011 bukač velký, bukáček malý, chřástal kropenatý (*Porzana porzana*) a chřástal malý (*Porzana parva*), v letech 2011–2013 orel mořský a sokol stěhovavý a v I. a II. 2013 proběhlo sčítání zimujících orlů mořských. Monitoring chřástala polního v roce 2011 a ledňáčka říčního v roce 2013 provedený v širší oblasti Českolipska částečně zasahoval i na území PO.

Stav z hlediska ochrany přírody

V trvale nepříznivém stavu se nachází populace motáka pochopa, která ani jednou v celém období monitoringu 2005–2013, na rozdíl od období 2001–2004, nesplnila kritérium pro PO (13 párů). Vypuštění Novozámeckého rybníka v roce 2012 kvůli opravě vypouštěcího zařízení a výstavbě pozorovací věže se projevilo dalším snížením početnosti motáka pochopa i úbytkem počtů jeřába popelavého a slavíka modráčka střeoevropského, ale i dalších organismů (podrobněji HONCŮ 2012). Podmínkou pro úspěšné hnízdění uvedených druhů je dodržování potřebné výšky vodní hladiny bez kolísání v celém průběhu hnízdění. Problémy se stabilitou vodní hladiny se projevují rovněž na Máchově jezeru a na Heřmanickém rybníku vypouštěných při výlovu z provozních či rekreačních důvodů pozdě na podzim. Do jara se pak nestačí naplnit dostatečně vodou, takže vodní ptáci tam mají jen omezené podmínky pro hnízdění.

Stav lelka lesního lze hodnotit jako příznivý, početnost skřivana lesního naopak poklesla jak v důsledku změn biotopu na některých lokalitách (sukcese a výstavba zábavního centra), tak v souladu s poklesem početnosti druhu ve většině monitorovaných oblastí na území ČR. Opatření vedoucí k zastavení sukcesních procesů v biotopech lelka lesního a skřivana lesního na Vrchbělské střelnici a v závěru Hradčanského letiště bohužel nebyla realizována.

Zpracovali: M. Honců, J. Hora

Monitoring zajistili:

Koordinace: M. Honců

Moták pochop: M. Honců, P. Kurka, J. Procházka (AOPK ČR), K. Šrubař, S. Valda • Jeřáb popelavý: J. Brožek, Jakub Čejka, K. Hlávka, M. Honců, L. Jeřábková, P. Kurka, P. Lumpe, V. Nedbal, J. Procházka (AOPK ČR), I. Svoboda, D. Šanc, Z. Šanc, K. Šrubař, M. Ticháčková, S. Valda, Z. Veselý • Lelek lesní: J. Procházka (AOPK ČR) • Skřivan lesní: J. Brožek, J. Procházka (AOPK ČR) • Slavík modráček střeoevropský: Jakub Čejka • Bukač velký, bukáček malý: K. Filip, M. Honců, J. Procházka (AOPK ČR), K. Šrubař • Orel mořský – hnízdění: P. Kurka, J. Procházka • Orel mořský – zimování: L. Beran, J. Brožek, M. Honců • Sokol stěhovavý: P. Kurka • Chřástal kropenatý, chřástal malý: K. Filip, M. Honců, J. Procházka (AOPK ČR), K. Šrubař • Chřástal polní: K. Šrubař • Ledňáček říční: J. Brožek • Pěnice vlašská a ťuhýk obecný: J. Brožek, K. Filip, M. Honců

Dehtář

Kód: CZ0311038

Rozloha: 352 ha

Předměty ochrany: rybák obecný (*Sterna hirundo*) – hnízdiště, husa velká (*Anser anser*) – letní a podzimní shromaždiště.

Změny v ptačí oblasti

V období monitoringu 2011–2013 v PO k žádným významným změnám nedošlo.

Metodiky a rozsah monitoringu

Rybák obecný

V letech 2011–2013 každoročně od poloviny IV. do konce VI. nejméně 3 krátkodobé kontroly (1–2 hod.) kolonie ze břehu a sečtení rybáků při hromadném vzletnutí. Od sčítání hnízd bylo upuštěno.

Husa velká

V letech 2011–2013 každoročně 6 hladinových sčítání – 1× v VII., 2× v VIII. (v 1. a 2. polovině měsíce) a po 1 kontrole v IX.–XI.; mimo pravidelný monitoring další sčítání.

Výsledky monitoringu

Rybák obecný

2011: odhad 20–30 párů,

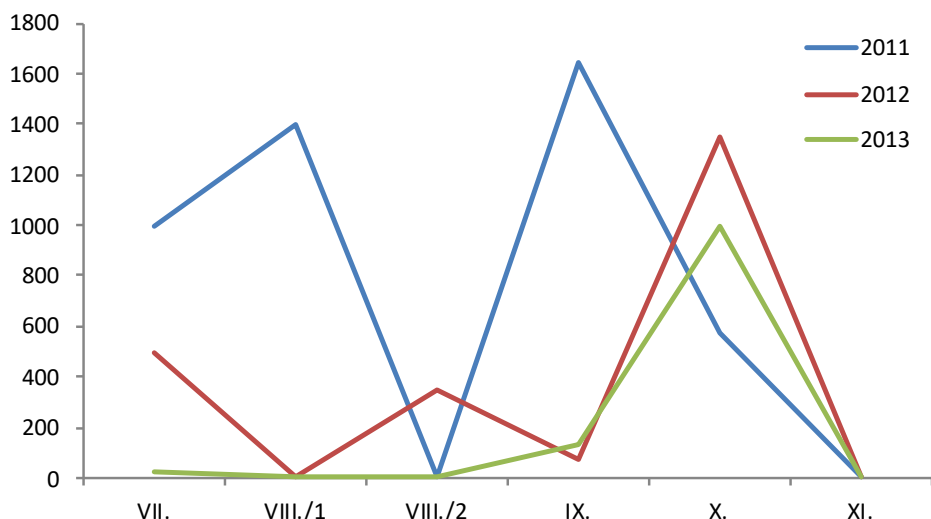
2012: odhad 20–30 párů,

2013: 0–60 párů.

V letech 2011 a 2012 byly pro rybáky obecné na rybníku po celé hnízdní období příznivé podmínky. Stejně tomu bylo i v V. 2013, na ostrůvcích bylo pozorováno mimořádné množství až okolo 100 ex., v polovině VI. po povodních však stoupla vodní hladina velmi vysoko a všechna hnízda byla vytopena; koncem VI. zde bylo zjištěno 30 ex., které zde zřejmě opět zahnízdily.

Husa velká

Po celé tříleté období byl rybník Dehtář nejvýznamnějším letním a podzimním shromaždištěm husy velké v Českobudějovické pánvi. Maximální stavy v jednotlivých letech (vč. údajů mimo hlavní termíny monitoringu) jsou: 2011 – 1 640 ex., 2012 – 1 350 ex., 2013 – 1 000 ex. V průběhu letního a podzimního shromažďování počty na Dehtáři kolísají v závislosti na kolísání početnosti na ostatních shromaždištích v Českobudějovické pánvi a od zahájení lovu také na jeho intenzitě a distribuci v celé pánvi.

Sezónní změny početnosti husy velké na shromaždišti na rybníku Dehtář v letech 2011–2013.
Seasonal changes in the numbers of the Greylag Goose at the Dehtář pond in summer and autumn of 2011–2013.

Vývoj populací předmětů ochrany

Rybák obecný

Velikost kolonie rybáka obecného na Dehtáři rok od roku kolísá v závislosti na stavu vodní hladiny na rybníku a zřejmě i v rámci přesunů mezi koloniemi druhu v Českobudějovické pánvi, případně i na Třeboňsku, či z jiných nezjištěných důvodů. V období 2001–2013 byly nejvyšší stavy dosaženy v letech 2005 a 2006, od té doby se pohybují v počtu okolo několika málo desítek párů.

Výsledky monitoringu rybáka obecného v letech 2005–2013.

Pozn.: V roce 2013 v V. vysoká početnost, po povodních v polovině VI. všechna hnízda vyplavena, koncem VI. asi 30 ex. zřejmě opět hnízdící.

Results of the Common Tern monitoring in 2005–2013.

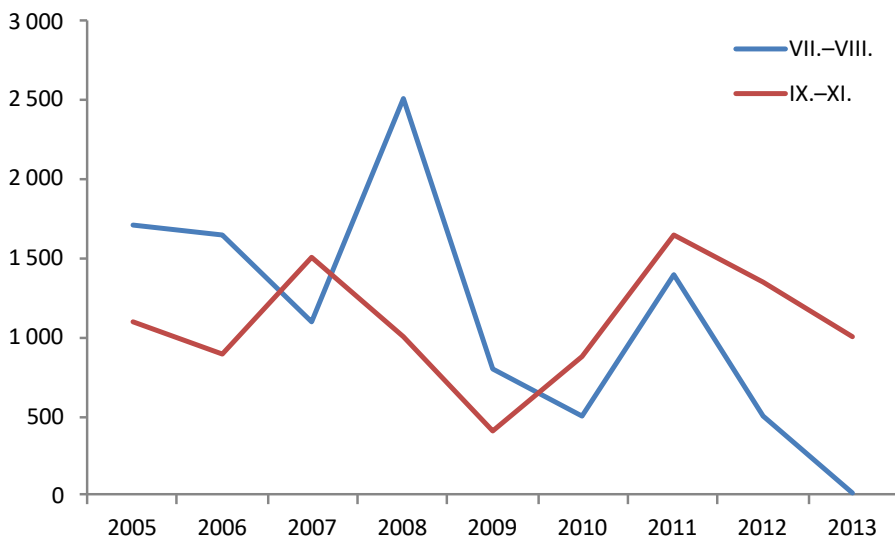
Note: In May of 2013 high number of individuals, during the flood in June all nests were flooded out, and c. 30 individuals probably nested again by the end of June.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Max. počet ad. ex. v době hnízdění Max. numbers of adults in breeding period	80	105	35	70	17	70–80	50	40	100
Počet hnízd No. of nests	68	54	15	36	?	16	?	?	0
Odhad počtu párů Estimated number of pairs	60–80	60–80	10–30	30–50	10–20	20–40	20–30	20–30	0–60

Shromaždiště husy velké

Oproti předchozímu tříletému období 2008–2010 zůstává průměr maximálních stavů obdobný, resp. mírně menší (1 390 vs. 1 330 ex.), avšak stále zaostává za průměry předchozích období 1999–2001 (2 400 ex.) a 2002–2004 (2 133 ex.). K výrazné změně však

došlo v průměrném počtu jedinců zastižených v letním období oproti podzimu: 2008–2010 1 267 vs. 641 ex., 2011–2013 757 vs. 1 330 ex.

Nejvyšší stavy husy velké v době letního a podzimního shromažďování v letech 2005–2013.
The highest numbers of the Greylag Goose during the summer and autumn gathering periods of 2005–2013.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě rybáků obecných z druhů přílohy I hnízdily v letech 2011–2013 na lokalitě nebo v jejím blízkém okolí každoročně 1–2 páry motáka pochopa (*Circus aeruginosus*) a 1 pár ledňáčka říčního (*Alcedo atthis*). Ve stromové vegetaci na okrajích rybníka hnízdí ojediněle žluna šedá (*Picus canus*), datel černý (*Dryocopus martius*) a lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*). V roce 2012 bylo na lokalitě prokázáno hnízdění luňáka hnědého (*Milvus migrans*). Rybáci černí (*Chlidonias niger*) byli každoročně zjištěni při jarním průtahu v počtu několika ex., výjimku tvoří pozorování 34 ex. 6. 5. 2011 (B. Kloubec & J. Kloubcová), 88 ex. 14. 5. 2013 (Martin Šálek, avif.birds.cz) a 36 ex. 15. 5. 2013 (J. Pykal in litt.). Nejvíce volavek bílých (*Egretta alba*) se na Dehtáři shromáždilo 3. 11. a 17. 11. 2012, a to 160, resp. 124 ex. (F. Marec, avif.birds.cz a P. Jakeš, FP JOK 2013/1). Po celý rok se na rybníku i v jeho okolí zdržují orli mořští (*Haliaeetus albicilla*) v počtu až 12 jedinců; v I. a II. se každým rokem uskutečnilo sčítání zimujících orlů současně se sčítáním v PO Českobudějovické rybníky.

Stav z hlediska ochrany přírody

Zatímco nařízení vlády, kterým byla PO Dehtář 25. 11. 2009 vyhlášena, věnuje dostatečnou pozornost ochraně rybáka obecného, k ochraně shromaždiště husy velké není směřováno žádné specifické opatření. Studie věnovaná rušení husy velké na shromaždištích (HORA et al. 2010a) identifikovala jako hlavní zdroj rušení lov hus. Ve srovnání s ostatními hlavními shromaždišti v ČR je však intenzita lovu na Dehtáři malá, a to především z důvodu existence vyhlášené přechodně chráněné plochy, která omezuje vstup i lov kachen

a hus v blízkosti rybníka. Okolí rybníka navíc pro úspěšný lov hus neskýtá příliš dobré podmínky, protože na tomto velkém a do krajiny otevřeném rybníku mají husy dobrý výhled, nicméně intenzivní odstřel odchovaných kachen na blízkém rybníku Posměch i intenzivní střelba na husy mimo ochranné pásmo přechodně chráněné plochy mohou mít na výskyt a početnost hus na rybníku Dehtář vliv. Rekreační činnosti (lodžky, windsurfing, jízda na koních po březích rybníka aj.) zatím rovněž nejsou významným zdrojem rušení, nicméně je vhodné mu předcházet zejména komunikací s uživateli chat u břehu rybníka a dalšími návštěvníky PO. Pro zlepšení hnízdních příležitostí pro rybáka i další druhy vodních ptáků se doporučuje obnovit postupně se rozplavující hnízdní ostrůvky a vybudovat další 1–2 ostrůvky nové.

Zpracovali: J. Hora, B. Kloubec

Monitoring zajistili:

Koordinace: B. Kloubec

Rybák obecný: B. Kloubec, J. Pykal • Husa velká: T. Bodnár, J. Kloubcová, B. Kloubec, J. Pykal, J. Závora • Orel mořský: D. Fuka, J. Havlíček, B. Kloubec, Vojtěch Kubelka, F. Marec

Doupovské hory

Kód: CZ0411002

Rozloha: 63 116,7 ha

Předměty ochrany: čáp černý (*Ciconia nigra*), včelojed lesní (*Pernis apivorus*), moták pochop (*Circus aeruginosus*), chřástal polní (*Crex crex*), výr velký (*Bubo bubo*), lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*), žluna šedá (*Picus canus*), datel černý (*Dryocopus martius*), pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*), lejsek malý (*Ficedula parva*), tuhýk obecný (*Lanius collurio*).

Změny v ptačí oblasti

Oproti předchozím obdobím nedošlo v letech 2011–2013 ve využívání PO k zásadním zjevným změnám. Ve VÚ Hradiště mírně narostla intenzita vojenské činnosti, která se odehrávala celoročně. Pozitivním jevem bylo vyřezání některých zarůstajících ploch na cvičišťích a v jejich okolí, negativním pak rušení při plošně prováděných cvičeních. Dále pokračovala těžba a fragmentace starých listnatých porostů. Mimo VÚ došlo jen k mírnému rozšíření pastevních areálů, zejména na východním a jižním okraji území, a tím i k rozvolnění porostů trnitých křovin. V částech PO vně VÚ se zvýšil turistický ruch.

V letech 2011–2013 začala v rámci optimalizace vojenských újezdů příprava na zmenšení VÚ Hradiště. K přijetí zákona (Zákon o zrušení vojenského újezdu Brdy, o stanovení hranic vojenských újezdů, o změně hranic krajů a o změně souvisejících zákonů – zákon o hranicích vojenských újezdů) došlo až počátkem roku 2015 a v platnost vstoupil 1. 1. 2016. Na jeho základě bylo z VÚ Hradiště (původně 33 161 ha) vyjmuto 5 080 ha (cca 15 % VÚ a 8 % PO) a vznikly 2 obce, a to Bražec (1 460 ha) a Doupovské Hradiště (2 083 ha), a další části VU byly přiřčeny okolním obcím (MO ČR & VHÚ 2015).

Metodiky a rozsah monitoringu

Čáp černý

V letech 2011–2013 v celé PO každoročně kontroly všech známých hnízd a vyhledávání nových hnízd na základě vyhodnocení cílené registrace tokajících párů či krmících ptáků a shromážděných pozorování od zpravodajů; kontrola úspěšnosti hnízdění.

Včelojed lesní

V letech 2011–2013 každoročně kontroly známých hnízd dravců, identifikace teritorií především na základě registrace tokajících, přeletujících nebo i krmících ptáků z vytipovaných pozorovacích stanovišť. S ohledem na časovou náročnost bylo dohledávání nových hnízd pouze doplňkovou formou monitoringu. V období obsazování teritorií a toku (V.–VI.) byla každoročně část území PO jen velmi omezeně přístupná (cvičící vojska).

Moták pochop

V roce 2012 3 kontroly 41 lokalit v době toku a stavby hnízda (IV.), krmení a vyvádění mláďat (3. dekáda V. a přelom VI. a VII.).

Chřástal polní

V roce 2011 sčítání volajících ♂ na 3 automobilových liniích, přičemž linie č. 3 o délce 47,4 km byla v délce 43,8 totožná s 2 liniemi o celkové délce 52,3 km kontrolovanými i v le-

tech 2005 a 2008. Sčítání na liniích č. 1 a 2 proběhlo 19.–21. 5., na linii č. 3 2. 6. a 23. 6. a na linii č. 1 také 1. 7.

Výr velký

V letech 2011–2013 každoročně nejméně 2 noční odposlechy hlasových projevů na známých a potenciálních hnízdištích (15–21 lokalit) v I.–III.; pokryto jádrové území výskytu druhu v PO, tj. 395 km² (zhruba 60 % rozlohy PO).

Lelek lesní

V roce 2011 po 2 sčítáních (přelom 2. a 3. dekády VI. a přelom VI. a VII.) na 6 liniích o celkové délce 15,6 km.

Žluna šedá a datel černý

V roce 2013 po 2 sčítáních (2. polovina III. a 2. polovina IV.) na 7 pěších liniích o celkové délce 24,1 km a na automobilové linii dlouhé 10,5 km s 10 zastávkami. U obou druhů byla na pěších i automobilové linii používána provokace nahrávkami. Mimo termíny monitoringu jsou výskyty obou druhů zaznamenávány při všech návštěvách PO v průběhu roku.

Pěnice vlašská a ůhýk obecný

V letech 2011 a 2012 po 2 sčítáních (1. polovina V. a 1. polovina VI.) na 2 transektech (Zakšov a Žďár) po 20 bodech a v roce 2013 pouze na 1 transektu (Žďár) s 20 body, vzdálenost mezi body 300 m, vizuální i akustická registrace jedinců všech druhů ptáků v neomezené vzdálenosti po dobu 5 minut.

Lejsek malý

V roce 2013 po 2 sčítání (2. polovina V. a 1. dekáda VI.) na 7 liniích o celkové délce 24,1 km.

Výsledky monitoringu

Čáp černý

V letech 2011–2013 bylo každým rokem obsazeno 6 hnízd. Po započítání teritorií s nedohledanými hnízdy bylo v letech 2011 a 2013 evidováno po 12 párech a v roce 2012 jen 8 párů. Tento nižší stav byl ovlivněn jednak špatným počasím v době monitoringu, jednak omezením přístupu do VÚ Hradiště kvůli intenzivnímu využívání k vojenskému výcviku.

Za všechny 3 roky bylo aspoň jednou obsazeno celkem 9 hnízd a z nich 3 hnízda každoročně. Dvě hnízda z roku 2011 na rok 2012 spadla a poté čápi už na lokalitě a v jejím okolí nebyli pozorováni. Byla nalezena 3 nová hnízdiště.

Výsledky monitoringu čápa černého v letech 2011–2013.

Results of the Black Stork monitoring in 2011–2013.

Rok – Year	2011	2012	2013
Počet obsazených hnízd No. of occupied nests	6	6	6
Počet teritorií s nedohledaným hnízdem No. of territories without a traced nest	6	2	6
Počet párů celkem Total no. of pairs	12	8	12
Počet párů/100 km ² No. of pairs /100 km ²	1,9	1,3	1,9

Ptačí oblasti

Včelojed lesní

V letech 2011–2013 bylo na území PO každým rokem zaznamenáno 11–12 párů včelojedů, což představuje 1,7–1,9 páru/100 km². Vzhledem k rozloze území, počtu osob provádějících monitoring a omezené přístupnosti PO je dosti pravděpodobné, že celkový počet párů je spíše podhodnocen.

Výsledky monitoringu včelojeda lesního v letech 2011–2013.

Results of the European Honey-buzzard monitoring in 2011–2013.

Rok – Year	2011	2012	2013
Počet obsazených hnízd No. of occupied nests	0	1	0
Počet teritorií s nedohledaným hnízdem No. of territories without a traced nest	11	11	11
Počet párů celkem Total no. of pairs	11	12	11
Počet párů/100 km ² No. of pairs/100 km ²	1,7	1,9	1,7

Moták pochop

V roce 2012 bylo obsazeno 18 (43,9%) lokalit a na nich zaregistrováno 30 párů v době obsazování lokalit a 21 párů v době hnízdění. Na 1 rybníku byly přítomny 4 páry, na 2 rybnících po 3 párech, na 5 rybnících po 2 párech a na zbývajících lokalitách po 1 páru. Na přelomu VI. a VII. bylo na 14 lokalitách napočítáno celkem 37 vyvedených mláďat. Monitoring potvrdil výskyt motáka pochopa na většině rybníků s dostatečně rozlehlými rákosinami. Tyto rybníky se nacházejí hlavně po obvodu PO.

Chřástal polní

1. termín: linie č. 1 a 2 celkem 44 ♂♂, tj. 8,4 ♂/10 km, linie č. 3 26 ♂♂, tj. 5,5 ♂/10 km,

2. termín: linie č. 3 11 ♂♂, tj. 2,3 ♂/10 km.

Stejně jako na linii č. 3 poklesl počet volajících ♂♂ v 2. termínu i na linii č. 1, a to z 18 ♂♂ v V. na 11 ♂♂ 1. 7., tj. z 5,9 ♂ na 3,6 ♂/10 km. Nejvýznamnější lokalitou chřástala polního v PO byl tradičně Žďár s 16 volajícími ♂♂ v 1. termínu, zatímco v prostoru bývalé osady Dlouhá, dřívějším jádrovém území druhu v PO, volali jen 3 ♂♂.

Výr velký

Ve všech 3 letech byly kontrolovány lokality s nejvhodnějšími podmínkami pro hnízdění, a to jak v údolí Ohře, tak po obvodu PO, zejména v její východní části. Po roce 2011 došlo

Výsledky monitoringu výra velkého v letech 2011–2013.

Results of the European Eagle-owl monitoring in 2011–2013.

Rok – Year	2011	2012	2013
Počet obsazených hnízdišť No. of occupied breeding sites	11	7	6
Počet párů/100 km ² No. of pairs/100 km ²	2,8	1,8	1,5
Obsazená hnízdiště kolem Ohře v PO (45,3 km) Occupied breeding sites around Ohře river in the SPA	8	5	4
Počet párů/10 km toku No. of pairs/10 km of the stream	1,8	1,1	0,9

k náhlému poklesu počtu teritorií na 64 % v roce 2012 a 54 % v roce 2013. Tento úbytek se projevil zejména v údolí Ohře (v roce 2013 na polovinu stavu v roce 2011), které je nejvýznamnější lokalitou výra velkého v PO.

Lelek lesní

1. i 2. termín: 6 teritorií, tj. 3,8 teritoria/10 km.

Celkem: 10 teritorií, tj. 6,4 teritoria/10 km.

Linie Radechovské skály byla prodloužena (z 1,8 na 4,4 km) do prostoru nových pasek v navazujícím území směrem k VN Sedlec. Právě v této nové části volali oba lelci, kteří byli v roce 2011 na linii zjištění. Jedna z linií (Dvrce) zasahovala i mimo PO a stanoviště zjištěných lelků se nacházela již za hranicemi PO.

Žluna šedá

1. termín: 6 teritorií, tj. 2,5 teritoria/10 km,

2. termín: 5 teritorií, tj. 2,1 teritoria/10 km.

Automobilová linie: v 1. termínu 2 teritoria, v 2. termínu 1 teritorium, tj. 1,9, resp. 1,0 teritoria/10 km.

Výsledky obou sčítání na pěších liniích jsou značně vyrovnané, avšak v obou termínech byly žluny šedé zjištěny jen na 2 ze 7 linií. Celkem bylo zaznamenáno 9 teritorií, z toho 6 teritorií jen v 1 termínu. Kvůli těžbám ve starých listnatých porostech se stav biotopů na některých liniích mění a místy, zejména v oblasti Pustého zámku už začínají převládat mladé porosty. Charakter biotopů na automobilové linii, která prochází bývalými obcemi, větších změn nedoznal.

Datel černý

1. termín: 8 teritorií, tj. 3,3 teritoria/10 km,

2. termín: 3 teritoria, tj. 1,2 teritoria/10 km.

Automobilová linie: v obou termínech po 1 teritoriu, tj. 1,0 teritoria/10 km.

Datel černý byl zastižen na 6 ze 7 pěších linií, z toho na 3 liniích v obou termínech, přičemž v 2. termínu nebylo registrováno žádné nové teritorium. V 1. termínu byla hlasová aktivita ve srovnání s 2. termínem téměř trojnásobná.

Pěnice vlašská

V letech 2011 a 2012, kdy se sčítalo na 2 transektech, byl v 2. termínu napočítán téměř dvojnásobek jedinců. Důvodem je zřejmě skutečnost, že v době sčítání v 1. termínu ještě nemusí být celá populace pěnice vlašské v PO přítomna. V roce 2013 proběhlo sčítání jen na 1 transektu. Zatímco v 1. termínu ve všech 3 letech byl výsledek vyrovnaný (4, 5 a 4 ex.), v 2. termínu byl výsledek roku 2013 oproti oběma předchozím letům velmi nízký – 5 ex. oproti 8 ex. v roce 2011 a 12 ex. v roce 2012. Příčinu lze hledat v chladném a deštivém počasí, které panovalo v V. a VI.

Ptačí oblasti

Výsledky monitoringu pěnice vlašské na bodových transektech v letech 2011–2013.
Results of the Barred Warbler monitoring at point transects in 2011–2013.

	1. termín – 1 st term				2. termín – 2 nd term			
	2011	2012	2013	Celkem Total	2011	2012	2013	Celkem Total
Počet bodů No. of points	40	40	20	100	40	40	20	100
Počet obsazených bodů No. of occupied points	6	8	4	18	8	11	5	24
F %	15,0	20,0	20,0	18,0	20,0	27,5	25,0	24,0
Počet ex. No. of individuals	6	9	4	19	11	17	5	33
Počet ex./1 bod No. of individuals per point	0,15	0,23	0,20	0,19	0,28	0,43	0,25	0,33

Lejsek malý

1. termín: 10 teritorií, tj. 4,1 teritoria/10 km,

2. termín: 13 teritorií, tj. 5,4 teritoria/10 km.

Monitoringem byla pokryta cca 1/3 vhodných biotopů v PO. Na všech liniích byly zaznamenány změny skladby a zejména věku lesních porostů, a to kvůli pokračujícímu kácení tzv. „přestárých“ bučin. I v ostatních vhodných porostech v PO, v kterých je lejsek malý sledován namátkově, došlo po částečném odtěžení porostů ke snížení jeho početnosti.

Ťuhák obecný

Charakteristika výsledků u tohoto druhu je podobná jako u pěnice vlašské. Sčítání v 1. termínu spadá ještě do doby přiletu druhu do PO, což se projevuje velice nízkými počty ve srovnání s 2. termínem. Na transektu sčítaném ve všech 3 letech v téměř totožných termínech byly v jednotlivých letech v 1. termínu napočítány 1, 3 a 2 ex., v 2. termínu 10, 7 a 6 ex. I výsledky monitoringu ťuháka ovlivnilo chladné a deštivé počasí v V. a VI. 2013.

Výsledky monitoringu ťuháka obecného na bodových transektech v letech 2011–2013.
Results of the Red-backed Shrike monitoring at point transects in 2011–2013.

	1. termín – 1 st term				2. termín – 2 nd term			
	2011	2012	2013	Celkem Total	2011	2012	2013	Celkem Total
Počet bodů No. of points	40	40	20	100	40	40	20	100
Počet obsazených bodů No. of occupied points	1	4	3	8	13	9	5	27
F %	2,5	10,0	15,0	8,0	32,5	22,5	25,0	27,0
Počet ex. No. of individuals	1	4	3	8	17	11	6	34
Počet ex./1 bod No. of individuals per point	0,03	0,10	0,15	0,08	0,43	0,28	0,30	0,34

Vývoj populací předmětů ochrany

Čáp černý

TEJROVSKÝ (2002) v návrhu PO odhadl početnost čápa černého na 10–15 párů, v období monitoringu 2005–2007 byl odhad mírně zvýšen na 12–16 párů (HORA et al. 2010a) a v letech 2011–2013 klesl na 10–14 párů. V pětiletém období 2005–2009 bylo průměrně zjišťováno 13 párů (12–14), v následujících 4 letech 2010–2013 průměr klesl na 10 párů (7–12). Nejpravidelněji, v 8 z 9 let monitoringu, čápi černí hnízдили na lokalitě Řednice, z toho 5× úspěšně (na hnízdech celkem 13 mláďat), 2× neúspěšně a 2× není výsledek hnízdění znám.

Výsledky monitoringu čápa černého v letech 2005–2013.

Results of the Black Stork monitoring in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet kontrolovaných lokalit No. of controlled localities	25	25	25	27	28	23	28	18	26
Počet obsazených hnízd No. of occupied nests	3	3	8	9	6	3	6	6	6
Počet teritorií s nedohledaným hnízdem No. of territories without a traced nest	9	11	4	5	8	4	6	2	6
Počet párů celkem Total no. of pairs	12	14	12	14	14	7	12	8	12
Počet párů/100 km ² No. of pairs/100 km ²	1,9	2,2	1,9	2,2	2,2	1,1	1,9	1,3	1,9

Včelojed lesní

Populace včelojeda v PO je stabilizovaná. Odhad 10–15 párů z let 1998–2002 (TEJROVSKÝ l. c.) platí i pro celé období monitoringu 2005–2013 a potvrdili ho i BUŠEK & ERNST (2015). Téměř všechna hnízdiště, která byla známa v minulosti (BUŠEK et al. 1990), jsou obsazována dodnes. Hnízdní okrsky se nacházejí hlavně v krajině s mozaikou starších listnatých a smíšených lesů, rozlehlých listnatých remízku a otevřených ploch.

Výsledky monitoringu včelojeda lesního v letech 2005–2013.

Results of the European Honey-buzzard monitoring in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet kontrolovaných lokalit No. of controlled localities	28	29	29	36	37	40	35	39	38
Počet obsazených hnízd No. of occupied nests	3	2	6	1	3	0	0	1	0
Počet teritorií s nedohledaným hnízdem No. of territories without a traced nest	6	13	4	8	8	10	11	11	11
Počet párů celkem Total no. of pairs	9	15	10	9	11	10	11	12	11
Počet párů/100 km ² No. of pairs/100 km ²	1,4	2,4	1,6	1,4	1,7	1,6	1,7	1,9	1,7

Moták pochop

Od 80. let do období 1998–2002 stoupl odhad početnosti motáka pochopa v Doupovských horách z 10 párů (BUŠEK et al. l. c.) na 25–30 párů (TEJROVSKÝ l. c.), v roce 2005 sice zřejmě stav nepřekračoval hranici 20 párů (HORA et al. 2010a), avšak v roce 2009 se vrátil na 25–

30 párů (HORA et al. 2015) a i v roce 2012 zůstal na této úrovni. Vzestup od 80. let minulého století lze přičíst jak skutečnému zvýšení početnosti, tak i nepřesnosti tehdejšího odhadu, protože nebyly kontrolovány veškeré vhodné lokality v oblasti. Od doby zpracování návrhu PO lze populaci motáka pochopa hodnotit jako stabilní.

Chřástal polní

Na částech PO monitorovaných v letech 2005, 2008 a 2011 početnost chřástala polního kolísala, přičemž nejvyšší stavy byly zaznamenány v roce 2008. Oproti tomuto roku poklesl počet ♂♂ na 2 liniích o srovnatelné celkové délce v 1. termínu roku 2011 z 65 na 44 volajících ♂♂. Celkový počet ♂♂ chřástala polního v PO v roce 2011 lze odhadnout nejméně na 60–80 jedinců.

Porovnání výsledků monitoringu chřástala polního v letech 2005, 2008 a 2011 (počet ♂♂/10 km).

Pozn.: Porovnávány 2 linie kontrolované ve všech 3 letech, v 2. termínu roku 2011 kontrolována jen 1 linie.

Comparison of the Corncrake monitoring results in 2005, 2008 and 2011 (♂♂ per 10 km).

Note: Two lines controlled in all three years are compared, in the 2nd term of 2011 only one line was controlled.

Rok – Year	Délka linií (km) – Length of lines (km)	1. termín – 1 st term	2. termín – 2 nd term
2005	50,0	3,2	5,0
2008	58,6	11,1	8,2
2011	52,3	8,4	X

Výr velký

Populace výra velkého v PO Doupovské hory od 80. let minulého století výrazně poklesla, i když tehdejší odhad 25 párů mohl být mírně nadhodnocený. Oproti odhadu v návrhu PO (TEJROVSKÝ l. c.) je odhad stavu v letech 2011–2013 poloviční. V období monitoringu až do roku 2011 byla hustota v monitorované části PO poměrně vyrovnaná, mezi 2,3–3,0 teritoria/100 km² (průměr 2,7), poté v následujících 2 letech klesla až na polovinu oproti maximu 3,0 teritoria/100 km² v roce 2007. Až do počátku 21. století na některých lokalitách hnízdilo několik párů na poměrně malé ploše. Např. na Úhošti hnízdily pravidelně 2–3 páry, na Rašovických skalách 2 páry a podobně tomu bylo i na dalších lokalitách kolem Ohře (zejména kolem Boče a Stráže nad Ohří). V letech 2011–2013 byla již některá hnízdiště obsazována nepravidelně a na všech obsazených hnízdil jen 1 pár. Hustota teritorií kolem Ohře mezi roky 2009 a 2013 klesla z 2,0 na 1,5 teritoria/10 km toku. Příčiny poklesu početnosti výrů v PO nejsou známy. Hnízdiště zůstávají téměř beze změn, nezarůstají, ani nedochází k výraznějším zásahům do okolních porostů. Částečný negativní vliv snad může mít rušení zvýšenou návštěvností údolí Ohře lidmi.

Výsledky monitoringu výra velkého v letech 2005–2013.

Results of the Eurasian Eagle-owl monitoring in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet kontrolovaných lokalit No. of controlled localities	11	15	16	17	18	20	21	17	15
Počet obsazených lokalit No. of occupied localities	8	8	9	9	11	10	11	7	6
%	72,7	53,3	56,2	52,9	61,1	50,0	52,4	41,2	40,0
Počet párů/100 km ² No. of pairs/100 km ²	2,6	2,6	3,0	2,3	2,8	2,5	2,8	1,8	1,5

Hustota teritorií výra velkého v údolí řeky Ohře v letech 2005–2013.

Density of the Eurasian Eagle-owl territories in the Ohře river valley in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet obsazených hnízdišť No. of occupied breeding sites	6	6	6	7	9	8	8	5	4
Počet párů/10 km toku No. of pairs/10 km of the stream	1,3	1,3	1,3	1,6	2,0	1,8	1,8	1,1	0,9

Změny odhadů početnosti výra velkého.

Changes in estimated numbers of the Eurasian Eagle-owl.

Období Period	Odhad (páry) Estimate (pairs)	Zdroj Source
80. léta 20. století The 1980s	25	Bušek et al. 1990
Začátek 21. století (návrh PO) At the beginning of the 21 st century (SPA proposal)	15–20	Tejrovský 2002
2005–2007	10–12	Hora et al. 2010a
2008–2010	12–14	Hora et al. 2015
2011–2013	8–10	V. Tejrovský

Lelek lesní

Při porovnání výsledků z linií z let 2005, 2008 a 2011 se populace lelka v PO jeví jako poměrně stabilní. Linie jsou však vedeny všemi v současné době známými lokalitami s výskytem tohoto druhu. Z několika dalších, v minulosti známých lokalit (Albeřice, Černý vrch u Lestkova, Činov, Dětaň, Kotvína, Nedíl), však lelek zcela vymizel, takže stavy druhu v PO jsou hodnoceny jako klesající. Příčiny lze hledat v zarůstání lokalit křovinami a predaci (hlavně lišky a prasata divoká, zřejmě i mýval severní).

Porovnání výsledků monitoringu lelka lesního v letech 2005, 2008 a 2011.

Comparison of the results of the Eurasian Nightjar monitoring in 2005, 2008 and 2011.

Rok Year	Délka linií (km) Length of lines (km)	1. termín 1 st term	2. termín 2 nd term
2005	8,3	3,6	8,4
2008	10,2	2,9	3,9
2011 ¹⁾	12,7	3,1	4,7
2011 ²⁾	15,6	3,8	3,8

¹⁾ 5 linií kontrolovaných ve všech 3 letech – 5 lines controlled in all three years

²⁾ 6 linií – 6 lines

Žluna šedá

Výsledky monitoringu z 3 let nejsou dostatečné pro stanovení trendu vývoje početnosti ani pro přesnější aktualizaci její početnosti v PO. Lze však předpokládat, že početnost se udržuje na úrovni odhadu z období 2005–2007, tj. 40–60 párů (Hora et al. 2010a). Žluna šedá není v Doupovských horách tolik ovlivněna postupující fragmentací starých a přestárých bučin, neboť osídluje i menší a věkově mladší porosty, pokud tam najde vhodné stromy pro

Ptačí oblasti

tesání dutiny. Ve VÚ Hradiště se také často vyskytuje kolem bývalých obcí a v navazujících stromořadích kolem cest.

Datel černý

I pro tento druh platí, že výsledky monitoringu z 3 let nejsou dostatečné pro stanovení trendu vývoje početnosti ani pro aktualizaci odhadu velikosti populace, kterou HORA et al. (2010a) k roku 2007 odhadli na 60–80 párů. V některých částech PO, zejména v údolí řeky Ohře a kolem Valče, zřejmě dochází k mírnému nárůstu stavů.

Porovnání výsledků monitoringu žluny šedé a datla černého v letech 2007, 2010 a 2013 (počet ♂/10 km).
Comparison of the Grey-faced Woodpecker and Black Woodpecker monitoring in 2007, 2010 and 2013 (No. of ♂/10 km).

Rok Year	Žluna šedá – Grey-faced Woodpecker		Datel černý – Black Woodpecker	
	Termín – Term			
	1.	2.	1.	2.
2007	3,6	1,2	1,8	2,7
2010	3,7	2,0	2,2	3,2
2013	2,5	2,1	3,3	1,2

Pěnice vlašská

Malý rozsah monitoringu neumožňuje stanovit trend početnosti pěnice vlašské, odhadnuté v návrhu PO (TEJROVSKÝ I. c.) na 300–500 párů. Na bodových transektech početnost

Porovnání výsledků monitoringu pěnice vlašské v letech 2005–2013 (n = 40 bodů, v roce 2013 v obou termínech 20 bodů).

Comparison of the results of the Barred Warbler monitoring in 2005–2013 (n = 40 points, 20 points in both terms in 2013).

Rok Year	F %		Počet ex./1 bod – No. of individuals per point	
	Termín – Term			
	1.	2.	1.	2.
2005	55,0	42,5	0,95	0,52
2006	30,0	47,5	0,50	0,67
2007	37,5	37,5	0,50	0,50
2005–2007	40,8	42,5	0,64	0,57
2008	20,0	22,5	0,23	0,23
2009	17,5	27,5	0,20	0,38
2010	15,0	27,5	0,15	0,33
2008–2010	17,5	25,8	0,19	0,31
2011	15,0	20,0	0,15	0,28
2012	20,0	27,5	0,23	0,43
2013	20,0	25,0	0,20	0,25
2011–2013	18,0	24,0	0,19	0,33
2005–2013	25,9	31,2	0,35	0,41

vyjádřená hodnotami frekvence a počtu ex./1 bod po období 2005–2007 poklesla v reakci na postupující zarůstání křovinami i stromy.

Lejsek malý

Na základě výsledků monitoringu ve 3 letech sice nelze stanovit trend početnosti druhu, přesto je možné konstatovat jeho úbytek kvůli zvýšené těžbě a fragmentaci vhodných biotopů, tj. listnatých porostů starších 130 let. Při stávajícím trendu v budoucnu na některých současných lokalitách lejska malého zřejmě vhodné biotopy pro tento druh zmizí. Doporučuje se přesunout některé linie monitoringu do dosud existujících odpovídajících biotopů.

Porovnání výsledků monitoringu lejska malého v letech 2007, 2010 a 2013 (počet ♂♂/10 km).

Comparison of the Red-breasted Flycatcher monitoring in 2007, 2010 and 2013 (No. of ♂♂/10 km).

Rok – Year	1. termín – 1 st term	2. termín – 2 nd term
2007	5,0	4,9
2010	7,9	3,7
2013	4,1	5,4

Ťuhák obecný

Stejně jako u pěnice vlašské i u ťuháka obecného malý rozsah monitoringu neumožňuje vyhodnotit změny v početnosti populace, odhadnuté v návrhu PO (TEJROVSKÝ l. c.) na 450–500 párů a k roku 2007 (HORA et al. 2015) po úpravě odhadu na 300–500 párů. Výsledky sčítání

Porovnání výsledků monitoringu ťuháka obecného v letech 2005–2013 (n = 40 bodů, v roce 2013 v obou termínech 20 bodů).

Comparison of the results of the Red-backed Shrike monitoring in 2005–2013 (n = 40 points, 20 points in both terms in 2013).

Rok Year	F %		Počet ex./1 bod No. of individuals per point	
	Termín – Term			
	1.	2.	1.	2.
2005	37,5	15,0	0,42	0,17
2006	17,5	32,5	0,22	0,37
2007	22,5	42,5	0,27	0,75
2005–2007	25,8	30,0	0,31	0,43
2008	27,5	20,0	0,35	0,25
2009	2,50	55,0	0,03	1,05
2010	10,0	27,5	0,10	0,40
2008–2010	13,3	34,2	0,16	0,57
2011	2,5	32,5	0,03	0,43
2012	10,0	22,5	0,10	0,28
2013	15,0	27,0	0,15	0,30
2011–2013	8,0	27,0	0,08	0,34
2005–2013	16,2	30,6	0,19	0,45

na transektech z roku na rok kolísaly, na rozdíl od pěnice vlašské však pokles zatím ne-
naznačily. Hodnoty v 1. termínu reagují na průběh přeletu tuňáka obecného na území PO.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě 11 předmětů ochrany v letech 2011–2013 v PO hnízdilo nebo pravděpodobně
hnízdilo 15 dalších druhů přílohy I: bukač velký (*Botaurus stellaris*) 1–3 páry, luňák hnědý
(*Milvus migrans*) 1–2 páry, luňák červený (*Milvus milvus*) 8–10 párů, orel mořský (*Halia-
eetus albicilla*) 1 pár, moták lužní (*Circus pygargus*) 1–2 páry (nově prokázáno hnízdění),
sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*) 2–3 páry, tetřívěk obecný (*Tetrao tetrix*) 20–30 ♂♂,
chřástal kropenatý (*Porzana porzana*) 2–5 volajících ♂♂, kulíšek nejmenší (*Glaucidium
passerinum*) 5–10 párů, sýc rousný (*Aegolius funereus*) 5–10 párů, ledňáček říční (*Alcedo
atthis*) 6–8 párů, strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) 10–20 párů, skřivan lesní
(*Lullula arborea*) 8–10 párů, slavík modráček středoevropský (*Luscinia svecica cyanecula*)
5–10 párů, lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) 15–20 párů. Možné je hnízdění chřástala
malého (*Porzana parva*). V zimě se na řece Ohři a na vodních plochách zdržují 2–4 orli mo-
řští. V rámci celostátního monitoringu byli monitorováni v roce 2011 bukač velký, tetřívěk
obecný (v PO sčítán každoročně), chřástal kropenatý a chřástal malý, v roce 2012 luňák
červený a v roce 2013 strakapoud prostřední, slavík modráček středoevropský a v lednu
a únoru orel mořský.

Stav z hlediska ochrany přírody

Stav 7 z 11 předmětů ochrany PO Doupovské hory je dlouhodobě v příznivém stavu. Nepří-
znivý stav přetrvává u lelka lesního, i když pokles početnosti zaznamenaný v období 2008–
2010 již nepokračoval. V místech výskytu sice došlo k dalšímu zarůstání rozvolněných částí
lesa, ale lelek tam začal osídlovat nové paseky vzniklé po těžbě smrkových porostů v na-
vazujících lokalitách (zejména v oblasti Sedlece). U 3 druhů, čápa černého, výra velkého
a lejska malého stavy poklesly. U čápa a lejska je důvodem pokračující těžba a fragmentace
starých listnatých porostů, u výra velkého příčiny nejsou známy.

K největší změně došlo ve starých listnatých porostech, v nichž pokračovala nadměrná
těžba. Na LHC Valeč bylo v roce 2005 72,21 ha listnatých a smíšených porostů ve věku
od 100 do 280 let, v roce 2013, tedy za 8 let, zbylo 50 ha, resp. 38 ha porostů starších 130
let. Na LHC Lomnice zůstalo v roce 2013 jen 150 ha z 267 ha porostů ve stáří 100–220
let v roce 1998. Na LHC Klášterec se u porostů starších 130 let jedná o pokles z 260 ha
v roce 2003 na 245 ha. Pokračování mýcení starých porostů se v budoucnu může výrazně
negativně projevit nejen na stavech čápa černého a zejména lejska malého, ale i všech
šplhavců.

Části významných porostů, zejména květnatých bučin, olšových luhů, ale i suťových lesů
se nacházejí mimo PUPFL. Tyto porosty vznikly převážně samovolným vývojem, často suk-
cesními pochody přes náletové lesy přípravné. Takové lesy, vzniklé bez intervence člověka
mají vysokou biologickou hodnotu a je žádoucí je v budoucnu hospodářsky neovlivňovat.
Z předmětů ochrany jsou tyto biotopy důležité zejména pro včelojeda lesního, žlunu šedou
a datla černého, z ostatních druhů přílohy I směrnice o ptácích pak pro luňáka červeného.

Pokračovalo zarůstání krajiny trnitými křovinami, ale místy se již započalo s jejich redukcí.
Jednalo se zejména o střelnice, cvičiště a jejich okolí a mimo VÚ o oblasti pastevních areálů.

Vodní plochy s navazujícími rákosovými porosty zůstaly bez viditelných změn. Ve vý-
chodní části PO byly redukovány některé menší terestrické rákosiny na zemědělské půdě,
další záměry o eliminaci těchto rákosin nebyly realizovány.

Řešení problémů v PO spočívá zejména ve změně lesnického hospodaření ve prospěch ponechávání starých listnatých porostů. Na lokalitách zarůstajících náletovými dřevinami se doporučuje vyřezávat nálet s maximálně přípustnou pokryvností 20 % rozlohy dotčené plochy a odstraňovat souvisle zapojené porosty křovin větší jak 0,2 ha. Zároveň by se měly ponechávat solitérní stromy a malé skupiny dřevin a křovin v zápoji od 10 do 20 % rozlohy plochy.

Po celé období monitoringu od roku 2005 plní kritérium pro PO luňák červený (v roce 2012 7–10 párů).

Zpracovali: J. Hora, V. Tejrovský

Monitoring zajistili:

Koordinace: V. Tejrovský

Čáp černý: O. Bušek, J. Matějů, V. Melichar, F. Pojer, V. Tejrovský • Včelojed lesní, moták pochop: O. Bušek, V. Tejrovský • Chřástal polní: Pavel Homolka†, Petr Homolka, L. Jeřábková, P. Jiskra, J. Matějů, V. Oušková, E. Vojtěchovská • Výr velký: O. Bušek, P. Jiskra, P. Krása, J. Matějů, V. Melichar, V. Tejrovský • Lelek lesní, žluna šedá, datel černý, lejsek malý: V. Tejrovský • Pěnice vlašská, ťuhýk obecný: O. Bušek, V. Tejrovský • Bukač velký, chřástal kropenatý, chřástal malý: V. Tejrovský • Luňák červený: O. Bušek, J. Matějů, V. Tejrovský • Orel mořský – zimování: V. Tejrovský • Tetřívěk obecný: O. Bušek, P. Jiskra, P. Krása, J. Matějů, V. Melichar, V. Tejrovský • Strakapoud prostřední, slavík modráček střeoevropský: V. Tejrovský

Heřmanský stav – Odra – Poolší

Kód: CZ0811021

Rozloha: 3 100,9 ha

Předměty ochrany: bukáček malý (*Ixobrychus minutus*), ledňáček říční (*Alcedo atthis*), slavík modráček středoevropský (*Luscinia svecica cyaneacula*).

Změny v ptačí oblasti

V roce 2013 byla vyhlášena PP Heřmanický rybník, zahrnující kromě vlastního rybníka i další 4 vodní plochy (rybníky Lesník, Figura, Záblatský a Nový stav), přilehlé rákosiny a mokřadní louky (celkem 465 ha). Hlavním cílem této PP a stejnojmenné EVL je ochrana čolka velkého (*Triturus cristatus*). Plán péče na období 2012–2021 zpracovali KOČVARA et al. (2011). PP je klíčovým územím pro všechny 3 druhy ptáků, které jsou předmětem ochrany PO. Výsadbou rychle rostoucích topolů došlo k faktickému zániku luk východně od Heřmanského stavu, které byly mimo jiné jedním z posledních hnízdišť vodouše rudonohého (*Tringa totanus*) v Moravskoslezském kraji. Pokračovalo intenzivní odtěžování prohořívající haldy bývalého Dolu Heřmanice, provázené extrémní pražností (spadem).

Metodiky a rozsah monitoringu

Bukáček malý

V roce 2011 registrace volajících ♂♂ na 3 liniích o celkové délce 9,0 km: 1. Heřmanský stav a okolní mokřady, 2. rybník Lesník a okolní mokřady a 3. rybníky Nový stav a Figura. Na všech lokalitách 5 nočních kontrol (2× V., 2× VI., 1× začátek VII.). Dále kontroly nad rámec monitoringu na dalších vhodných lokalitách. Současné zjišťování výskytu bukače velkého, chřástala kropenatého a chřástala malého.

Ledňáček říční

V roce 2013 2 kontroly (2.–3. dekáda V., 2. polovina VI. – 1. polovina VII.) 4 úseků vodních toků (Odra, Olše, Vrbická Stružka, Rychvaldská Stružka) o celkové délce 12,5 km (z toho 3,1 km mimo PO) a 6 km břehů štěrkopískovny (Vrbice).

Slavík modráček středoevropský

V roce 2013 po 2 sčítáních (3. dekáda IV. a 1. polovina VI.) na Heřmanském stavu na transektu se 7 body, dále po 4 bodech na rybnících Lesník (s okolními mokřady) a Záblatský a 3 body na rybníku Skučák; na bodu registrace po dobu 10 minut, používání provokace nahrávkou zpěvu. V obou termínech celkem 18 bodů.

Výsledky monitoringu

Bukáček malý

V rámci monitoringu byl druh zaznamenán na 1 ze 3 kontrolovaných lokalit, a to 1× 3 ♂♂ na Heřmanském stavu, a mimo termíny monitoringu 1× 2 ♂♂ na Heřmanském stavu, 2× 1 ♂ a 1× pár na rybníku Lesník. Mimo lokality monitoringu v roce 2011 byla 19. 5. pozorována ♀ v bažině v Pudlově (D. Boucný in litt.), další ♀ 26. 5. na rybnících Gořalčoky v Rychvaldu (M. Mandák unpubl.). Na tradičním hnízdišti na Karvinských rybnících (rybníky Sirotek a Šafář) druh nebyl zjištěn, ale v létě byl 1 ex. pozorován 4× na rybníku Větrov (HALUZÍK 2013). Na Záblatském rybníku, na rybnících Nový stav, Skučák ani na Orlovských rybnících nebyli bukáčci malí v hnízdní době roku 2011 zjištěni vůbec (M. Mandák & Z. Polášek unpubl.).

Výsledky monitoringu bukáčka malého na liniích v roce 2011.
Results of the Little Bittern monitoring at lines in 2011.

Lokalita – Locality	9. 5.	23. 5.	6. 6.	20. 6.	4. 7.	Mimo termíny monitoringu Outside the terms of monitoring
Heřmanský stav a okolní mokřady Heřmanský pond and surrounding wetlands	3 ♂♂	0	1 ♂	1 ♂	1 ♂	
rybník Lesník a okolní mokřady Lesník pond and surrounding wetlands	0	0	0	0	0	Lesník 18. 5. 1 ♂, 13. 6. 1 ♂ a 1 ♀ letí, 11. 7. 1 ♂
rybníky Nový stav a Figura Nový stav and Figura ponds	0	0	0	0	0	

Ledňáček říční

V období 1. termínu monitoringu byly na vodních tocích zjištěny pouhé 2 lokality výskytu (řeka Olše a Vrbická Stružka), tj. 1,6 lokality/10 km, a na stojatých vodách rovněž 2 lokality (Vrbická štěrkovna, Orlovské rybníky u Rychvaldské Stružky). Během 2. termínu monitoringu byl druh nově zjištěn na 2 lokalitách řeky Odry. Hnízda byla nalezena na Vrbické štěrkovně a řece Olši, na zbývajících tocích se je nepodařilo dohledat.

Slavík modráček střeoevropský

1. termín: 8 ♂♂ na 8 bodech (F = 44,4 %),
2. termín: 3 ♂♂ a 1 juv. na 4 bodech (F = 22,2 %).

V 1. termínu zpívalo na Heřmanském stavu 5–6 ♂♂ (nelze vyloučit, že na 2 bodech byl zaznamenán stejný ♂), na rybníku Lesník byli zjištěni 2 ♂♂ a na zbývajících 2 lokalitách slavík modráček zaznamenán nebyl. Během 2. termínu bylo zjištěno jen jedno nové stanoviště ♂ (rybník Lesník).

Mimo termíny monitoringu byla registrována další 2 stanoviště ♂ na Heřmanském stavu a stanoviště ♂ na rybníku Lesník. Hnízdní populaci druhu lze tak na Heřmanském stavu odhadnout na 7–8 párů (resp. ♂♂) a na rybníku Lesník s okolními mokřady na 3 páry (resp. ♂♂). Na jiných lokalitách v PO druh v roce 2013 zaznamenán nebyl (některé lokality však byly kontrolovány nedostatečně).

Vývoj populací předmětů ochrany

Bukáček malý

Hodnocení vývoje populace bukáčka je mírně komplikováno rozdílem rozloh navrhované PO a vyhlášené PO (5 065,8 ha vs. 3 100,9 ha). V roce 2002 byla početnost v návrhu PO odhadnuta nejméně na 16 párů (POLÁŠEK et al. 2002) a na základě výsledků monitoringu v roce 2005 na 13–19 párů (HORA et al. 2010a). Ve vyhlášené PO (k 1. 6. 2008) zůstaly všechny klíčové rybníční soustavy i většina dalších mokřadů, tedy i většina populace bukáčka malého, která byla v roce 2008 odhadnuta na 9–17 párů (HORA et al. 2015). V roce 2011 byl zjištěn pokles početnosti nejméně na 5–7 párů a nejvýše na 8 párů, který může být částečně zapříčiněn vysokou prašností a značným průsakům z haldy důlní hlusiny do Heřmanského stavu (od roku 2008).

Na jádrové lokalitě – Heřmanském stavu – zjistil KONĐELKA (2012) v letech 1988–1989 bukáčka malého jen v roce 1989 v jediném páru, MANDÁK (2004) tamtéž v roce 2002 6 párů, v roce 2005 tam byly 3–4 páry (při monitoringu 2 ♂♂) a při monitoringu v roce 2008 jediný ♂ (HORA et al. 2010a, 2015). Malá hnízdní populace na Heřmanském stavu byla odhadnuta

také v letech 2012 (2 páry) a 2013 (2 páry vč. mokřadu) – (M. Mandák unpubl.). Dalšími lokalitami s výskytem bukáčka malého v letech 2012–2013 byly rybníky Lesník s okolními mokřady (min. 1 pár), Záblatý (1 pár v roce 2013), Gořálčoky (2–3 páry), Skučák (min. 1 pár v roce 2013), Orlovské rybníky (min. 1 pár) a Karvinské rybníky (min. 1 pár) – (M. Mandák unpubl., Z. Polášek unpubl., HALUZÍK 2014, 2015). Dlouhodobě nedostatečně je známa situace zejména na Novém stavu.

Ledňáček říční

Srovnání výsledků monitoringu v roce 2013 s předchozími obdobími je komplikováno značně sníženou délkou sledovaných úseků v obou termínech (2013 12,5 a 6,0 km, 2010 29,0 a 23,5 km, 2007 48,1 a 8,7 km). Početnost druhu se jeví stabilní na řekách Odře a Olši, zatímco na menších vodotečích byl v roce 2013 zaznamenán pokles početnosti (Vrbická Stružka) či úplná absence druhu (Rychvaldská Stružka). Po absenci hnízdění v roce 2010 ledňáček říční opět obsadil štěrkovnu Vrbice.

Slavík modráček středoevropský

Hlavním hnízdištěm slavíka modráčka v PO je dlouhodobě Heřmanický rybník s přilehlými mokřady. Již v letech 1988 a 1989, kdy bylo na této lokalitě prokázáno hnízdění (POLÁŠEK et al. 1994), tam bylo zjištěno 6, resp. 7 párů (KONDĚLKA l. c.), v roce 1990 na lokalitě zpívalo dokonce 10 ♂♂ (J. Stolarczyk, Z. Polášek & M. Jakubec in HUDEČEK, *Acrocephalus* 1991, 12: 75). MANDÁK (l. c.) v roce 2002 předpokládal hnízdění 4 párů (z toho 1 páru na mokřadu), při sčítání na stejném počtu bodů na rybníku v letech 2007, 2010 a 2013 byli zaregistrováni postupně 4 ♂♂ (+ 1 ♂ při přesunu mezi body), 3 ♂♂ a 5–6 ♂♂ a početnost, i s použitím dat získaných mimo monitoring, byla odhadnuta v uvedených letech na 6, 5 a 7–8 párů. Dalšími pravidelnějšími hnízdišti 0–3 párů jsou rybníky Lesník (s okolními mokřady), Nový stav, Záblatý (s mokřadem Mlynčická) a Skučák. Pro navrženou PO (5 065,8 ha) byla v roce 2007 početnost slavíka modráčka odhadnuta na 15–20 párů (HORA et al. 2010a), podobný odhad (cca 15 párů) platí i pro téměř o 2 000 ha menší území vyhlášené PO (3 100,9 ha) k roku 2013.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

V letech 2011–2013 v PO kromě 3 předmětů ochrany hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 13 druhů přílohy I: bukač velký (*Botaurus stellaris*) 0–2 páry, čáp bílý (*Ciconia ciconia*) 2 páry, orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) 1 pár, moták pochop (*Circus aeruginosus*) 4–7 párů, chřástal malý (*Porzana parva*) 1 pár v roce 2012, chřástal polní (*Crex crex*) min. 1 pár, racek černohlavý (*Larus melanocephalus*) 7 párů v roce 2011, 6–7 párů v roce 2012 a 8–9 párů v roce 2013, rybák obecný (*Sterna hirundo*) 35–39 párů v roce 2011, 30–35 párů v roce 2012, 30–34 párů v roce 2013, žluna šedá (*Picus canus*) min. 2 páry, datel černý (*Dryocopus martius*) min. 1 pár, strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) min. 1–3 páry, lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) min. 10 párů, ťuhýk obecný (*Lanius collurio*) min. 10 párů. Pro stanovení přesnějšího odhadu početnosti šplhavců a pěvců není dostatek podkladů. V hnízdní době byl každoročně zastižen na více lokalitách kvakoš noční (*Nycticorax nycticorax*), v roce 2011 na přeletu jeřáb popelavý (*Grus grus*), v roce 2012 na rybníku Lesník a v okolí dospělá volavka stříbřitá (*Egretta garzetta*), v tomtéž roce na více lokalitách (vč. svatebního šatu na rybníku Lesník) volavka bílá (*Egretta alba*), v letech 2012–2013 na Heřmanickém stavu červnový výskyt rybáka černého (*Chlidonias nigra*). Do území zasahují také teritoria druhů hnízdících vně

hranic PO – čápa černého (*Ciconia nigra*) a včelojeda lesního (*Pernis apivorus*). V rámci celostátního monitoringu byli monitorováni v letech 2011–2013 každoročně racek černohlavý a rybák obecný, v roce 2011 bukač velký, chřástal kropenatý (*Porzana porzana*) a chřástal malý, v rámci kvadrátového monitoringu v roce 2012 bukač velký, orel mořský, moták pochop a rybák černý a v roce 2013 rybák černý, ledňáček říční a slavík modráček střeoevropský.

Stav z hlediska ochrany přírody

Ze tří druhů, které jsou předměty ochrany PO, lze hodnotit stav populace jako příznivý pouze u slavíka modráčka střeoevropského. Trend populací bukáčka malého a ledňáčka říčního se v poslední dekádě jeví jako klesající. Jednou z příčin nižší početnosti bukáčka malého na jádrové lokalitě (Heřmanský stav) může být přetrvávající vysoká úroveň prašného znečištění z intenzivního odtěžování přiléhajícího odvalu bývalého Dolu Heřmanice (pozorován výrazný pokles populací některých hladinových nepěvců). Velmi negativní vliv na populaci ledňáčka říčního měly necitlivé zásahy správce toků zejména na řece Odře, kde v roce 2010 došlo na celém říčním úseku mimo ZCHÚ k odtěžování říčních sedimentů, úpravám břehových stěn a kácení stromů. Relativně novou hrozbou pro tento druh je živelná výstavba cyklostezek a jiných forem zpřístupňování břehů vodních toků vedoucích k neúměrné míře rušení. Mezi dlouhodobé nejvýznamnější negativní vlivy nejen na předměty ochrany patří intenzivní chov ryb na většině produkčních rybníků a některé aktivity sportovních rybářů (rušení ptáků, vysekávání průseků v rákosinách, černé skládky) především na Heřmanském a Novém stavu. Pozitivní vliv na populace bukáčka malého a slavíka modráčka lze očekávat realizací aktivního (tvorba tůní, částečné odtěžení stařiny, výřez dřevin) a pasivního (vymezení klidových zón) managementu rákosin v PO. Nejpalčivější problémy Heřmanského stavu popsali MANDÁK & ŠUHAJ (2010).

Zpracovali: J. Hora, M. Mandák, Z. Polášek

Monitoring zajistili:

Koordinace: Z. Polášek

Bukáček malý, bukač velký, chřástal kropenatý, chřástal malý: M. Haluzík, M. Mandák, Z. Polášek • Ledňáček říční, slavík modráček střeoevropský: M. Mandák • Racek černohlavý: M. Haluzík, M. Mandák, Z. Polášek • Rybák obecný: M. Haluzík, J. Kubenka, M. Mandák, Z. Polášek

Hlubocké obory

Kód: CZ0311036

Rozloha: 3 321,57 ha

Předměty ochrany: strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*), lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*).

Změny v ptačí oblasti

Na území PO Hlubocké obory (ve Staré oboře) bylo v roce 2013 Krajským úřadem Jihočeského kraje vyhlášeno nové zvláště chráněné území, a to přírodní památka Kameník o výměře cca 158 ha s ochranným pásmem cca 1 356 ha. Zároveň byla přehlášena už existující zvláště chráněná území v ploše PO (PR Libochovka, PR Karvanice a PP Baba), takže za současného stavu zvláště chráněná území a jejich ochranná pásma pokrývají prakticky celou plochu PO (a zároveň EVL) Hlubocké obory. V roce 2013 také AOPK ČR, regionální středisko České Budějovice, zpracovala Souhrn doporučených opatření pro EVL Hlubocké obory, který však dosud nebyl schválen Ministerstvem životního prostředí ČR.

Metodiky a rozsah monitoringu

Strakapoud prostřední

V roce 2013 po 2 sčítáních (začátkem IV. a začátkem V.) na 2 liniích (po jedné ve Staré oboře a Poněšické oboře) o celkové délce 21,3 km se zastávkami na bodech, používána provokace nahrávkou teritoriálního hlasu. Výsledky jsou počítány jak na délku linie, tak na počet bodů. Nad rámec monitoringu bylo ve Staré oboře začátkem IV. a začátkem V. provedeno sčítání na linii s 30 body a o délce 12,4 km.

Lejsek bělokrký

V roce 2013 2 sčítání na liniích strakapouda prostředního (první společné s 2. sčítáním strakapouda prostředního, druhé v 2. dekádě V., pás 50 m).

Výsledky monitoringu

Strakapoud prostřední

Na rozdíl od předchozích let monitoringu (2007 a 2010) byly výsledky ve 2. termínu sčítání výrazně nižší, v Poněšické oboře dokonce o polovinu. Důvody, proč byla reakce ptáků na nahrávku začátkem května ve srovnání se začátkem dubna tak slabá, nejsou jasné. Zřejmě lze vyloučit vliv počasí, v období IV. – V. 2013 nebyly zaznamenány žádné extrémy. Celá věc je o to podivnější, že na linii, která byla sčítána v roce 2013 nově v severní části Staré obory, nebyl zaznamenán prakticky žádný rozdíl mezi početností v 1. a 2. termínu sčítání: v obou termínech obsazeno 15 (50 %) z 30 bodů, v 1. termínu 16 ♂♂ a v 2. termínu 15 ♂♂, tj. 12,9, resp. 12,1 ♂/10 km.

Výsledky monitoringu strakapouda prostředního v roce 2013.
Results of the Middle Spotted Woodpecker monitoring in 2013.

	1. termín – 1 st term			2. termín – 2 nd term		
	Stará obora	Poněšická obora	Celkem Total	Stará obora	Poněšická obora	Celkem Total
Počet linií No. of lines	1	1	2	1	1	2
Délka (km) Length (km)	11,0	10,3	21,3	11,0	10,3	21,3
Počet bodů No. of points	31	32	63	31	32	63
Počet obsazených bodů No. of occupied points	25	16	41	16	8	24
F %	80,6	50,0	65,1	51,6	25,0	38,1
Počet teritorií No. of territories	27	16	43	17	8	25
Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	24,5	15,5	20,2	16,0	7,8	11,7

Lejsek bělokrký

Na rozdíl od strakapouda prostředního byla početnost druhu ve 2. termínu sčítání zhruba o 20 % vyšší proti 1. sčítání; vyšší hodnoty početnosti byly v obou termínech sčítání zaznamenány ve Staré oboře.

Výsledky monitoringu lejska bělokrkého v roce 2013.
Results of the Collared Flycatcher monitoring in 2013.

	1. termín – 1 st term			2. termín – 2 nd term		
	Stará obora	Poněšická obora	Celkem Total	Stará obora	Poněšická obora	Celkem Total
Počet linií No. of lines	1	1	2	1	1	2
Délka (km) Length (km)	11,0	10,3	21,3	11,0	10,3	21,3
Rozloha pásu (ha) Area of the belt (ha)	55,0	51,5	106,5	55,0	51,5	106,5
Počet párů No. of pairs	39	28	67	50	32	82
Počet párů/10 km No. of pairs/10 km	35,5	27,2	31,5	45,5	31,1	38,5
Počet párů/10 ha No. of pairs/10 ha	7,1	5,4	6,3	9,1	6,2	7,7

Vývoj populací předmětů ochrany

Strakapoud prostřední

Vzhledem k velkým rozdílům ve zjištěné početnosti mezi 1. a 2. sčítacím termínem v roce 2013 je hodnocení vývoje populace poněkud obtížné. Výsledky z prvního termínu sčítání naznačují mírný nárůst populace v období 2011–2013, přesto ponecháváme v platnosti odhad 70–100 párů i pro rok 2013.

Ptačí oblasti

Porovnání celkových výsledků monitoringu strakapouda prostředního v roce 2007, 2010 a 2013.

Comparison of the summary results of the Middle Spotted Woodpecker monitoring in 2007, 2010 and 2013.

Rok Year	F %		Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	
	1. termín – 1 st term	2. termín – 2 nd term	1. termín – 1 st term	2. termín – 2 nd term
2007	55,6	52,4	17,8	15,5
2010	55,6	52,4	16,9	17,8
2013	65,1	38,1	20,2	11,7

Lejsek bělokrký

Proti předchozím rokům monitoringu došlo k mírnému celkovému zvýšení početnosti. Zaznamenány však byly významné rozdíly mezi oběma oborami – Starou a Poněšickou. Zatímco ve Staré oboře došlo k výraznému vzestupu početnosti proti roku 2010 (9,1 páru/10 ha proti 6,0 páru/10 ha ve 2. termínu sčítání), v Poněšické oboře zjištěná početnost proti roku 2010 mírně poklesla (6,2 páru/10 ha proti 6,8 páru/10 ha). Příčinou může být větší rozsah obnovy bukových porostů (clonné seče) v severní části linie v Poněšické oboře, a tedy mírné snížení plochy starých porostů na linii. Naproti tomu na linii ve Staré oboře bylo do porostů v období 2007–2013 zasahováno jen minimálně. V důsledku tohoto vývoje vzrostla početnost druhu na linii ve Staré oboře v období 2007–2013 asi o 75 %, zatímco početnost na linii v Poněšické oboře zůstala v tomto období v podstatě stabilní.

Porovnání celkových výsledků monitoringu lejska bělokrkého v roce 2007, 2010 a 2013.

Comparison of the summary results of the Collared Flycatcher monitoring in 2007, 2010 and 2013.

Rok Year	Počet párů/10 km No. of pairs/10 km		Počet párů/10 ha No. of pairs/10 ha	
	1. termín – 1 st term	2. termín – 2 nd term	1. termín – 1 st term	2. termín – 2 nd term
2007	23,9	26,3	4,8	5,3
2010	30,0	31,9	6,0	6,4
2013	31,5	38,5	6,3	7,7

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Z období 2011–2013 jsou k dispozici pouze údaje získané v termínech monitoringu v roce 2013. Kromě 2 předmětů ochrany v těchto letech v PO hnízdily nebo pravděpodobně hnízdily další 4 druhy přílohy I: orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) 1 pár od roku 1990. Početnost žlutý šedý (*Picus canus*) i datla černého (*Dryocopus martius*), kteří se v roce 2013 sčítali spolu se strakapoudem prostředním, lze odhadnout na 10–15 párů. V Poněšické oboře (v PR Libochovka) byl zaznamenán lejsek malý (*Ficedula parva*).

Stav z hlediska ochrany přírody

Populace obou druhů, které jsou předmětem ochrany PO, i jejich biotopy se nacházejí v příznivém stavu. Hlavní doporučení jsou: (1) zajistit, aby se celkové množství velmi starých dubů nesnižovalo, (2) ponechávat staré duby včetně jejich ležících torz až do úplného rozpadu.

V roce 2011 byl schválen nový lesní hospodářský plán na období 2011–2020. Požadavkem orgánů ochrany přírody bylo zachování dubových výstavků v obnovovaných po-

rostech s přírodě blízkou druhovou skladbou (dub, buk, jedle). Na vhodných stanovištích bude také do obnovovaných porostů vysazován dub, neboť s jeho přirozenou obnovou v dostatečné míře nelze počítat. Zastoupení buku je zajištěno přirozenou obnovou. Obdobné požadavky obsahují také plány péče pro zvláště chráněná území nově vyhlášená (PP Kameník) nebo přehlášená (PR Karvanice, PP Baba, PR Libochovka) v roce 2013. Tato zvláště chráněná území spolu s ochrannými pásmy za současného stavu pokrývají prakticky celou plochu PO.

Zpracovali: J. Hora, J. Pykal

Monitoring zajistili: T. Bodnár, J. Pykal

Horní Vsacko

Kód: CZ0721023

Rozloha: 26 977,7 ha

Předměty ochrany: čáp černý (*Ciconia nigra*), jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*), chřástal polní (*Crex crex*), strakapoud bělohřbetý (*Dendrocopos leucotos*), datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*), lejsek malý (*Ficedula parva*), ťuhák obecný (*Lanius collurio*).

Změny v ptačí oblasti

V roce 2013 byla vyhlášena lesní rezervace PR Malý Javorník na výměře 27,8 ha chránící biotop pro pralesní druhy ptáků, především pro jeřábka lesního, puštíka bělavého a strakapouda bělohřbetého. Ve stejném roce byla rovněž vyhlášena nelesní rezervace PR Losový v k. ú. Huslenky na ploše 14,4 ha s ochranným pásmem 21 ha. Mimo ochrany lučních a pastevních společenství je PR přínosem i pro předmět ochrany PO ťuháka obecného a další druhy přílohy I směrnice o ptácích – pěnici vlašskou, včelojeda lesního a žlunu šedou. Pokračovala fragmentace starých bukových a smrkových porostů. Negativní dopad na ptáky zemědělské krajiny má stále větší uplatňování nových sklizňových technologií v podobě vysoce výkonných senážních linek a mulčování travních porostů.

Metodiky a rozsah monitoringu

Čáp černý

V letech 2011–2013 každoroční kontroly známých hnízd a bývalých hnízdišť.

Jeřábek lesní

V roce 2013 sčítání pozorovaných jedinců a registrace hlasových projevů a pobytových stop (trus, stopy) na liniích: 6 linií o celkové délce 35,6 km v II.–IV. a 1 linie 7,3 km v XII.

Chřástal polní

V roce 2011 pouze 1 noční sčítání volajících ♂♂ na přelomu V. a VI. na 4 liniích o celkové délce 43,3 km.

Strakapoud bělohřbetý

V roce 2013 sčítání od 2. poloviny IV. do začátku VI. na 9 liniích o celkové délce 52,1 km. Jedna z linií (11,1 km) byla mezi 23. 4. a 1. 6. kontrolována 4×, započítán je nejméně úspěšnější termín.

Datlík tříprstý

V roce 2013 datlík nebyl cíleně monitorován, bylo ale po něm pátráno na liniích monitoringu strakapouda bělohřbetého a lejska malého, na kterých se nacházejí místa s jeho potenciálním výskytem (Frňovské – Stanovnice, Tanečnice, Cáb – Halvovský potok, Makyta).

Lejsek malý

V roce 2013 v 1. polovině V. až 1. polovině VI. sčítání na 7 liniích o celkové délce 41,5 km.

Ťuhák obecný

V letech 2011–2013 každoročně sčítání na 2 liniích o celkové délce 7,5 km. V roce 2011 sčítání začátkem VI., 2012 v 3. dekádě VI. a 2013 koncem V. a v 1. dekádě VI.

Výsledky monitoringu

Čáp černý

2011: Kontrolováno celkem 5 hnízd, včetně 1 nově nalezeného, a 3 bývalá hnízdiště s dlouhodobě neobsazenými či zaniklými hnízdy, obsazeno 5 hnízd a z nich vyvedeno 12 mláďat.

2012: Kontrolováno celkem 5 hnízd a 3 bývalá hnízdiště s dlouhodobě neobsazenými či zaniklými hnízdy, obsazena byla 4 hnízda, na jednom z nich proběhlo neúspěšné hnízdění, celkem vyvedeno 9 mláďat.

2013: Kontrolováno celkem 5 hnízd a 3 bývalá hnízdiště s dlouhodobě neobsazenými či zaniklými hnízdy, obsazena 3 hnízda a z nich vyvedeno 7 mláďat.

Každoročně bylo kontrolováno 8 známých hnízdišť s funkčními i zaniklými hnízdy. V roce 2012 čápi černí opustili hnízdo v lokalitě Kýchová. Nově nalezené hnízdo v Malé Stanovnici bylo pravděpodobně vystavěno jako náhrada za opuštěné hnízdo ve Stanovnici.

Jeřábek lesní

II.–IV. 2013: na 35,5 km 7 ex. v 5 teritoriích, tj. 2,0 ex., resp. 1,4 teritoria/10 km,

XII. 2013: na 7,3 km 1 ex., tj. 1,4 ex. i teritoria/10 km.

Všechny registrace výskytu byly v podobě pobytových znaků, tj. trusu nebo stop. Monitoringem bylo pokryto do 20 % příhodných biotopů.

Chřástal polní

V roce 2011 zjištěno na liniích o délce 43,3 km v 1. termínu 18 volajících ♂♂, tj. 4,2 ♂/10 km linie. Některé plochy v nižších polohách byly již v době sčítání posečeny. Monitoringem byla pokryta zhruba 1/3 území.

Strakapoud bělohřbetý

Na 52,1 km bylo zjištěno 8 teritorií, tj. 1,5 teritoria/10 km. Monitoring pokrýval asi 20 % vhodných biotopů. Druh byl přítomen na 5 z 9 linií. I linie s negativními výsledky vedly teritorii v minulosti pravidelně obsazovanými. Z nepotvrzení druhu na těchto liniích ještě nelze usuzovat na jeho nepřítomnost na lokalitách ani na případný pokles početnosti v PO.

Datlík tříprstý

V době hnízdění nebyl datlík při monitoringu bučinových druhů v roce 2013 vůbec zastižen. Dva záznamy pocházejí ze zimy: Cáb 26. 1. 2013 a Tanečnice 3. 12. 2013. Na jižním svahu Tanečnice byl ♂ datlíka pozorován 28. 9. 2012 a ve stejném roce byl 18. 8. zastižen mladý jedinec v závěru údolí Lušová (KŘENEK & PAVELKA 2013).

Lejsek malý

Na 41,5 km bylo zjištěno 11 ♂♂, tj. 2,65 ♂/10 km. Monitoringem bylo pokryto zhruba 20 % vhodných biotopů s výskytem druhu, přičemž monitoring byl směřován do lokalit s tradičně potvrzovaným výskytem.

Řuhýk obecný

Výsledky z let 2011–2013 (v průměru 3 teritoria na 1 km linie) svědčí o stabilitě populace druhu v PO.

Nižší počty zjištěné v roce 2012 mohou souviset s méně příznivým počasím v době procházení linie Huslenky.

Výsledky monitoringu řuhýka obecného v letech 2011–2013.
Results of the Red-backed Shrike monitoring in 2011–2013.

Rok Year	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	Počet teritorií No. of territories	Počet teritorií/1 km No. of territories/1 km
2011	2	7,5	22	2,93
2012	2	7,5	17	2,27
2013	2	7,5	29	3,87

Vývoj populací předmětů ochrany

Čáp černý

Populace druhu se jeví z hlediska obsazených hnízd v letech 2011–2013 jako srovnatelná s předcházejícím obdobím 2008–2010 – v průměru 4 obsazená hnízda/rok. Dvě z pravidelně obsazovaných hnízd se nacházejí v MZCHÚ (NPR Razula a PP Smradlavá), ostatní v hospodářských porostech s možným ohrožením těžbou. U všech opuštěných hnízd s výjimkou hnízda v PR Kutaný byla před jejich opuštěním zaznamenána těžba části lesního porostu v blízkosti hnízda. Vzhledem k tomu, že byla monitorována jen známá hnízdiště a PO nebyla systematicky prozkoumávána s cílem nalézt hnízdiště nová, lze populaci v PO jen odhadovat, a to na 5–7 párů. V blízkosti hranic PO (Střítež, Valašská Bystřice, Lužná) jsou známa 3 další hnízdiště.

Porovnání výsledků monitoringu čápa černého v letech 2005–2013.
Comparison of the results of the Black Stork monitoring in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet kontrolovaných hnízd No. of nests checked	3	3	5	3	5	6	8	8	8
Počet nově nalezených hnízd No. of newly discovered nests	0	0	0	0	2	1	1	0	0
Počet nově zjištěných teritorií No. of newly discovered territories	1	6	2	0	0	0	0	0	0
Počet obsazených hnízd No. of occupied nests	1	0	2	2	4	6	5	4	3
Počet neúspěšných hnízdění No. of unsuccessful nests	1	0	0	0	0	5	0	1	0
Počet vyvedených mláďat No. of fledged young	0	0	7	6	10	2	12	9	7

Jeřábek lesní

Populace jeřábka se vyznačuje velkou disperzí jednotlivých teritorií, což je dáno rozmístěním vhodných biotopů v PO. Přestože se na území PO nenacházejí žádná místa se zřetelně vyšší populační hustotou, lze v delším časovém období a dle výsledků pozorování vytipovat místa se stabilnějším výskytem druhu – ve Vsetínských vrších např. území mezi Kladnatou a Křižným v oblasti Lušové, v Javorníkách např. v okolí Malého Javorníku nebo oblast mezi Čerňanskou Kyčerou a Makytou. Vývoj populace v PO lze ještě obtížně vyhodnotit, ale z monitoringu i náhodných pozorování nelze vyloučit, že početnost vykazuje spíše klesající než stabilní trend.

Porovnání výsledků monitoringu jeřábka lesního v letech 2007, 2010 a 2013.
Comparison of the results of the Hazel Grouse monitoring in 2007, 2010 and 2013.

Rok – Year	2007 (II.–III.)	2010 (I.–III.)	2013 (II.–IV.)
Počet linií – No. of lines	4	5	6
Délka (km) – Length (km)	39,4	47,9	35,6
Počet ex. – No. of individuals	14	6	7
Počet ex./10 km – No. of individuals/10 km	3,6	1,3	2,0
Počet teritorií – No. of territories	9	4	5
Počet teritorií/10 km – No. of territories/10 km	2,3	0,8	1,4

Chřástal polní

Vzhledem k nevyrovnanému rozsahu monitoringu není možné z výsledků statisticky vyhodnotit změny početnosti druhu v PO. V kontextu dalších doplňujících údajů lze ale populační trend chřástala označit jako mírně klesající s odhadem maximálně 60 volajících ♂♂, zatímco KŘENEK (2008) odhadl stav na 60–80 ♂♂. Důvodem poklesu je kromě časnější seče i snaha zemědělců o využívání dřívě sečených ploch jako pastvin, a to i na tradičně chřástalem obsazovaných lokalitách (Tisňavy ve Velkých Karlovicích, Břežítá v Novém Hrozenkově, Stanovnice v Karolince, nivy v Halenkově a Hovězí).

Výsledky monitoringu chřástala polního v letech 2005, 2008 a 2011.
Results of the Corncrake monitoring in 2005, 2008 and 2011.

	2005	2008	2011
Délka linií (km) – Length of lines (km)	28,2	7,8	43,3
Počet ♂♂ – No. of ♂♂	22	3	18
Počet ♂♂/10 km – No. of ♂♂/10 km	7,8	3,8	4,2

Strakapoud bělohřbetý

Výsledky z roku 2013 lze porovnávat pouze s výsledky z roku 2007, kdy se rovněž sčítalo na liniích (v letech 2005, 2006 a 2010 na bodových transektech): v roce 2007 na 48,3 km linií 1,9 teritoria/10 km, v roce 2013 na 41,5 km linií 1,5 teritoria/10 km. Výsledky monitoringu i další údaje z PO o strakapoudovi bělohřbetém dokumentují pokles početnosti. Zatímco k roku 2006 byla odhadnuta na 27–41 párů (KŘENEK 2006), k roku 2012 už jen na 20–25 párů (KŘENEK & PAVELKA 2013). Přitom ještě v roce 1990 byl odhad pro oblast Vsetínských vrchů a Javorníků (částečně přesahující hranice PO) 40–50 párů (PAVELKA 1991). Pokles je evidentní především ve srovnání s 80. léty minulého století, v současné době se stav zdá být přibližně stabilní.

Datlík tříprstý

V letech 1972–1980 PAVELKA (1983) shromáždil z oblasti Vsetínských vrchů a Javorníků 25 údajů o výskytu datlíka z 11 lokalit a počátkem 90. let 20. století stejný autor (PAVELKA 1991) odhadl stav v této oblasti na 10–20 párů. V letech 2005–2007 bylo z výše uvedených 11 lokalit kontrolováno 9 (2 leží mimo PO) a 5 z nich bylo datlíkem obsazeno (HORA et al. 2010a), KŘENEK (2006) odhadl populaci v PO na 7–15 párů. V roce 2010 byl druh při monitoringu zjištěn jen na 2 místech (HORA et al. 2015). K roku 2012 byly v PO známy jen

2 stabilní lokality a na 3 dalších místech byl výskyt nejistý a početnost byla odhadnuta na 5–7 párů (KŘENEK & PAVELKA I. c.). Tradiční lokalitou, známou od 90. let minulého století, je Frňovské v Javornících – byla obsazena v roce 2006, při monitoringu v roce 2010 i při terénním šetření v roce 2012 (KŘENEK & PAVELKA I. c.), ale v roce 2013 datlík na ní zaznamenaný nebyl.

Lejsek malý

Výsledky z roku 2013 lze porovnávat pouze s výsledky z roku 2007, kdy se rovněž sčítalo na liniích (v letech 2005, 2006 a 2010 na bodových transektech): v roce 2007 na 37,7 km linií 2,39 teritoria/10 km, v roce 2013 na 41,5 km linií 2,65 teritoria/10 km. Přestože jde o srovnatelné hodnoty, podle dalších poznatků početnost lejska malého v PO klesá. Zatímco k roku 2002 byla odhadnuta na 100–170 párů (ŠKROTT et al. 2002), k roku 2006 to už bylo jen 60–100 párů (KŘENEK 2006) a k roku 2012 pouhých 30–60 párů (KŘENEK & PAVELKA I. c.). Tuto zdánlivou nesrovnalost mezi výsledky na liniích a uváděným poklesem v celé PO lze vysvětlit tím, že linie monitoringu jsou vedeny optimálními biotopy v rámci PO, kde se celkový pokles neprojevil. Naproti tomu data z celé PO vycházejí z celoplošného monitoringu provedeného v rámci studie (KŘENEK & PAVELKA I. c.), který zahrnul i biotopy, v kterých došlo ke zhoršení jejich stavu.

Ťuhák obecný

V roce 2006 se sčítalo na transektu s 20 body (v 1. termínu F 70 % a 1,5 ex./1 bod, v 2. termínu F 70 % a 0,85 ex./1 bod), v letech 2008–2013 každoročně na liniích v okolí obcí Hovčezí, Huslenky, Halenkov a Nový Hrozenkov, kde se nacházejí optimální biotopy. Získané výsledky i náhodná pozorování ukazují na existenci stabilní populace v PO i mimo sledované linie.

Porovnání výsledků monitoringu ťuháka obecného v letech 2008–2013.

Comparison of the results of the Red-backed Shrike monitoring in 2008–2013.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet linií – No. of lines	3	3	1	2	2	2
Délka linií (km) – Length of lines (km)	9,9	9,9	3,4	7,5	7,5	7,5
Počet teritorií – No. of territories	29	30	7	22	17	29
Počet teritorií/1 km – No. of territories/1 km	2,93	3,03	2,06	2,93	2,27	3,87

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Mimo předměty ochrany v PO Horní Vsacko hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo v letech 2011–2013 dalších 10 druhů přílohy I: čáp bílý (*Ciconia ciconia*) známo 1 obsazené hnízdo, včelojed lesní (*Pernis apivorus*) 5–7 párů, kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) 15–20 párů, puštík bělavý (*Strix uralensis*) 3–5 párů, sýc rousný (*Aegolius funereus*) 10–15 párů, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) 1–5 párů, žluna šedá (*Picus canus*) 15–20 párů, datel černý (*Dryocopus martius*) 15–25 párů a pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*) 15–25 párů a lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) 120–200 párů. Při monitoringu strakapouda bělohřbetého, datlíka tříprstého a lejska malého v roce 2013 byli zaznamenáváni i žluna šedá, datel černý a lejsek bělokrký.

Stav z hlediska ochrany přírody

Pro bučínové druhy (strakapoud bělohřbetý, lejsek malý) i čápa černého zůstává i nadále jako hlavní ohrožující faktor pasečný způsob hospodaření ve spojení s pěstební výchovou pro získání ekonomicky co nejziskovější dřevní produkce. Až na několik fragmentů a PR Halvovský potok byly prakticky dotěženy staré porosty v údolí Červenky u Vsetína.

V PO v 1. a 2. zóně CHKO je negativní dopad fragmentace starých bukových i smrkových porostů částečně zmírňován ve vytipovaných lesních porostech formou vyplácení finančních náhrad vlastníkům za uplatňování některých ochranných opatření ve prospěch chráněných druhů – ponechávání zlomů v porostech nad 70 let, ponechávání 30–50 stromů na hektar do jejich fyzického rozpadu, uplatňování výběrného způsobu do 50 % s ponecháním cílových dřevin nebo náhrada za ponechání porostu samovolnému vývoji (v PO Horní Vsacko činily náhrady za újmy přibližně 3 miliony Kč/rok). V roce 2013 byla vypracována nová studie, v které je vytipováno dalších asi 700 ha starých porostů za účelem ochrany bučínových druhů ptáků formou bezzásahovosti, případně s minimálními zásahy s cílem postupného doplnění v současnosti nedostatečné sítě MZCHÚ.

Stav datlíka tříprstého se v PO nejeví jako příznivý. Kvůli napadání starých smrkových porostů kůrovcem a jejich následnému kácení datlík nemá stabilní lokality a je nucen neustále hledat nové potravní zdroje, včetně mladších porostů. I monitoring druhu je proto v této PO značně problematický.

Ohrožujícím faktorem pro populaci jeřábka lesního je homogenizace hospodářských porostů, přetváření selštin na produkčnější typy porostů a zániky ekotonů na rozhraní lesa a zemědělské půdy ať jejich zalesňováním, nebo naopak vykácením a přiřazením k zemědělské půdě. Významný negativní dopad na populaci lze předpokládat i z důvodu enormního vzrůstu stavu divokých prasat.

Současný rovnovážný stav mezi zánikem i vznikem nových křovitých biotopů prozatím umožňuje zachovat stabilní populaci ťuhýka obecného. U chřástala polního je jednoznačně nejvíce ohrožujícím faktorem ústup od pozdější sklizně travních porostů na seno z důvodu plošně zaváděné technologie senážování, která vyžaduje z dietetických důvodů časný termín seče.

Mimo tyto hospodářské vlivy má nejvíce negativní dopad na stav z hlediska ochrany přírody zástavba volné krajiny, nelegální vjezdy motorových vozidel do lesních porostů a neustále se zvyšující tlaky na využití přírody pro sportovní a rekreační aktivity, včetně enormně narůstajícího konání hromadných akcí.

Zpracovali: J. Hora, M. Škrott

Monitoring zajistili:

Koordinace: M. Škrott

Čáp černý: D. Křenek, M. Škrott • Jeřábek lesní, chřástal polní, strakapoud bělohřbetý, datlík tříprstý, lejsek malý, ťuhýk obecný: M. Škrott • Puštík bělavý: D. Křenek, J. Pavelka • Žluna šedá, datel černý, lejsek bělokrký: M. Škrott

Hostýnské vrchy

Kód: CZ0721034

Rozloha: 5 177 ha

Předměty ochrany: strakapoud bělohřbetý (*Dendrocopos leucotos*), lejsek malý (*Ficedula parva*).

Změny v ptačí oblasti

V období monitoringu 2011–2013 v PO k žádným významným změnám nedošlo. Pokračovaly přípravy na výstavbu rozhledny na vrcholu Kelčského Javorníku (otevřena v roce 2015). Koncem roku 2013 Arcibiskupství olomoucké požádalo o vrácení velké části lesů v oblasti (k úplnému předání došlo v roce 2015).

Metodiky a rozsah monitoringu

Strakapoud bělohřbetý

V roce 2013 v IV. sčítání na 2 liniích o celkové délce 12,8 km a v 2. polovině V. na 4 liniích (2 linie z IV.) o celkové délce 23,9 km.

Lejsek malý

V roce 2013 v 2. polovině V. a na přelomu VI. a VII. sčítání na 4 liniích o celkové délce 23,9 km.

Výsledky monitoringu

Strakapoud bělohřbetý

1. termín: 4 teritoria, tj. 3,1 teritoria/10 km,
2. termín: 3 teritoria, tj. 1,3 teritoria/10 km.

Všechna pozorování strakapoudů bělohřbetých byla v maloplošných zvláště chráněných územích a starých listnatých hospodářských porostech. Z hospodářských lesů patří mezi nejcennější některé plochy v údolí Na Bystřičkách, na jižním úbočí Čerňavy, Ostrý Grůň a z ploch nemonitorovaných v roce 2013 porosty v okolí PR Čerňava (okolí Špulky) a Mořiska na jihovýchodním svahu Kelčského Javorníku. Monitoringem byla pokryta přibližně třetina vhodných biotopů v PO. Nižší úspěšnost monitoringu ve 2. termínu lze vysvětlit slabší odezvou strakapoudů bělohřbetých na provokaci nahrávkou hlasu ke konci hnízdní sezóny.

Lejsek malý

1. termín: 11 teritorií, tj. 4,6 teritoria/10 km,
2. termín: 5 teritorií, tj. 2,1 teritoria/10 km.

Nálezy lejsků malých jsou ostrůvkovité. Nejedná se o souvislou populaci, kde by na sebe navazovalo několik teritorií. Monitoringem bylo pokryto přibližně 20 % vhodných hnízdních biotopů v PO. Podobně jako u strakapoudů bělohřbetých souvisí nižší úspěšnost při 2. termínu monitoringu s horší detektabilitou ptáků.

Vývoj populací předmětů ochrany

Strakapoud bělohřbetý

Výsledky monitoringu v 1. termínu vyjádřené počtem teritorií na 10 km linie jsou dlouhodobě srovnatelné: 2007 3,5, 2010 3,5 a 2013 3,1. Výsledky z 2. termínu monitoringu jsou již

více rozkolísané – 2,6, resp. 0,8 a 1,3 teritoria/10 km. Je to ale zjevně způsobeno výrazně horší detektabilitou druhu v 2. termínu. Věrohodnější 1. termín ukazuje populaci jako celkově stabilní. Odhad se pohybuje okolo 25 párů pro celou PO, což představuje podobnou hodnotu, jako odhadli LUČAN (2000), HORA et al. (2010a), VYMAZAL (2013b) a HORA et al. (2015). Velká část porostů s hnízdišti strakapouda bělohřbetého je však v mytním věku a není jisté, zda je dostatek vhodných mladších porostů, které by je dokázaly nahradit.

Porovnání výsledků monitoringu strakapouda bělohřbetého v letech 2007, 2010 a 2013.

Comparison of the results of the White-backed Woodpecker monitoring in 2007, 2010 and 2013.

Rok – Year	2007		2010		2013	
Termín – Term	1.	2.	1.	2.	1.	2.
Délka linií (km) Length of lines (km)	25,6	19,3	39,7	26,5	12,8	23,9
Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	3,5	2,6	3,5	0,8	3,1	1,3

Lejsk malý

Protože v roce 2010 monitoring nebyl proveden, lze porovnávat jen výsledky z let 2007 a 2013. Ty jsou značně podobné, a to v 1. termínu 4,1, resp. 4,6 teritoria/10 km a v 2. termínu 2,7, resp. 2,1 teritoria/10 km. Z dlouhodobého pohledu, tj. zhruba 20 let zpětně je ovšem evidentní silný pokles. Na trasách, kde bývalo až kolem 15 lejsků malých dnes stěží nalezneme 3 zpívající ♂♂ (Z. Kratochvíl in litt. a vlastní pozorování). Zatímco POLČÁK & KRATOCHVÍL (2002) odhadli početnost v letech 1998–2002 na 60–80 párů, k roku 2007 odhad klesl na 30–50 párů (HORA et al. 2010a), k roku 2010 na 30–40 párů (HORA et al. 2015) a k roku 2013 zůstal na této úrovni. Mezi nejceněnější lokality s pravidelným výskytem patří cca 70leté porosty v okolí PR Tesák, na jihozápadním úpatí Hadího kopce (nad Revírem) a jihovýchodně od PR Sochová.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě 2 předmětů ochrany v roce 2013 v PO nebo v těsné blízkosti jejich hranic hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 10 druhů přílohy I: čáp černý (*Ciconia nigra*) 2 páry, včelojed lesní (*Pernis apivorus*) 1 pár, chřástal polní (*Crex crex*) max. 3 volající ♂♂, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) 1 pár, žluna šedá (*Picus canus*) 10–15 párů, datel černý (*Dryocopus martius*) 15–20 párů, datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*) 5 párů. Pro odhad početnosti pěnice vlašské (*Sylvia nisoria*), lejska bělokrkého (*Ficedula albicollis*) a tuhýka obecného (*Lanius collurio*) není dostatek údajů. Vyloučeno není ani hnízdění jeřábka lesního (*Bonasa bonasia*), jehož výskyt je v PO nepravidelně zjišťován. V roce 2013 byli na jedné linii monitorováni žluna šedá a datel černý. Ve dnech 1.–3. 4. 2011 se v PO uskutečnil Výzkumný terénní víkend (KOLEČEK et al. 2013).

Stav z hlediska ochrany přírody

Populace strakapouda bělohřbetého v PO je dlouhodobě stabilní. Stav druhého předmětu ochrany, lejska malého, zjevně silně poklesl. Monitoring zde ovšem neprobíhá dostatečně dlouho, aby byl schopen pokles zachytit. Zdá se, že pokles nastal již před zahájením monitoringu, tj. před rokem 2007. Zásadní vliv na oba předměty ochrany má skladba lesních porostů a způsob hospodaření v nich. Hospodaření nedoznalo výraznějších změn. Díky spolupráci s Lesy ČR, s. p. se v letech 2009–2012 podařilo označit a ponechat k přiroze-

nému dožití a rozkladu 1 448 stromů v počtech max. 5 ks/ha (VYMAZAL 2013a). Výzkum habitatových nároků strakapoudů bělohřbetých odhalil, že průměrně se v teritoriích strakapoudů bělohřbetých vyskytuje přibližně 20 m³/ha mrtvého a odumírajícího dřeva, což odpovídá přibližně 10 dospělým stromům (VYMAZAL 2013b). Bohužel místy dochází i v hnízdní době k mýtní těžbě v porostech s hnízdním výskytem strakapoudů bělohřbetých. Myšlenka na vybudování lanovky a sjezdovky z Hostýna na Říku není v současnosti aktuální.

Zpracovali: J. Hora, M. Vymazal

Monitoring zajistil:

Strakapoud bělohřbetý, lejsek malý, žluna šedá, datel černý: M. Vymazal

Hovoransko – Čejkovicko

Kód: CZ0621026

Rozloha: 1 411,8 ha

Předměty ochrany: strakapoud jižní (*Dendrocopos syriacus*), pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*), strnad zahradní (*Emberiza hortulana*).

Změny v ptačí oblasti

V období 2011–2013 nedošlo na území PO k žádným zásadním změnám. Neproběhly ani velkoplošné terénní úpravy v souvislosti se zemědělskou výrobou, ani jiné rozsáhlejší změny kultur nebo pozemků. Končí sběr dat k dlouhodobým změnám v systému vinařsko-ovocnářského hospodaření a začíná jejich postupné zpracování. Jedním z výstupů víceleté práce bude i detailní zhodnocení možného vlivu těchto dějů na postupné vymizení strnada zahradního z regionu. V drobném vinařství i sadařství je stále více využívána mechanizace a po období útlumu dochází k nárůstu používání prostředků chemické ochrany porostů a plodin; nově i k nárůstu používání syntetických hnojiv.

Metodiky a rozsah monitoringu

Strakapoud jižní

V roce 2013 ve 2. dekádě V. a ve 2. dekádě VI. 2 kontroly na 4 liniích o délce 31,3 km.

Pěnice vlašská

V roce 2013 sčítání na 3 liniích o celkové délce 19,7 km ve 2 termínech (V. a VI.).

Strnad zahradní

V letech 2011–2013 kontrola všech lokalit v PO ve 3 hlavních termínech (od konce IV. do 2. dekády VI.), navíc každoročně 3–4 další kontroly vybraných částí PO.

Výsledky monitoringu

Strakapoud jižní

V roce 2013 bylo při monitoringu zjištěno celkem 11 párů, tj. 3,5 páru/10 km: 5× prokázáno hnízdění, 4× pravděpodobné hnízdění a 2× možné hnízdění. Do PO zalétaly za potravou nejméně 2 páry hnízdících v obci Čejkovice. Průběh hnízdění v roce 2013 ovlivnilo nepříznivé počasí v hnízdňí době.

Strakapoud jižní prokazuje vysokou věrnost hnízdíštím, distribuce hnízdících párů je dlouhodobě vázaná na stejná místa. Možnou příčinou může být přítomnost vhodných stromů na potravně optimálních lokalitách. Opět bylo předpokládáno opakované hnízdění ve starých (loňských) dutinách – u Čejkovic i u Hovorán – obě vydlabané v ořešáku.

Pěnice vlašská

V roce 2013 bylo na liniích napočítáno 26–30 párů, tj. 13,2–15,2 páru/10 km. Ve 2 případech bylo prokázáno hnízdění. Během začátku hnízdňího období nastalo několik deštivých a chladných period. Pěnice vlašská na takové výkyvy počasí často reaguje odložením začátku hnízdění nebo dokonce nehnízdí vůbec.

Strnad zahradní

V období 2011–2013 byl výskyt zaznamenán jen 1× – 20. 5. 2012 zpívající ♂ u Čejkovic. Monitoring tak potvrdil zánik populace v PO.

Vývoj populací předmětů ochrany

Strakapoud jižní

Početnost na liniích po poklesu v předchozí dekádě mírně kolísala, ale zatím je stabilní. Zřejmě nejdůležitějším a nejvýznamnějším faktorem je distribuce starých ovocných stromů ve volné krajině. Ty kolem sčítacích linií postupně mizí a jedním z důvodů je jejich přirozené odumírání. Snad i proto dochází (možná častěji?) k opakovanému použití ložských dutin.

Porovnání výsledků monitoringu strakapouda jižního v letech 2005, 2007, 2010 a 2013.

Comparison of the results of the Syrian Woodpecker monitoring in 2005, 2007, 2010 and 2013.

Rok – Year	2005	2007	2010	2013
Počet párů – No. of pairs	13–14	10–12	10	11
Počet párů/10 km – No. of pairs/10 km	4,2–4,5	3,2–3,8	3,2	3,5

Vývoj početnosti strakapouda jižního v PO v letech 2005–2013.

Development of the numbers of the Syrian Woodpecker in the SPA in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet párů – No. of pairs	18–22	X	18–22	14–16	16–18	18–20	16–18	14–16	16–18

Pěnice vlašská

Početnost na monitorovaných lokalitách i v celé PO lze po propadu v roce 2008 popsat jako kolísající až klesající s úbytkem nad 15 %. Tento trend zřejmě bude pokračovat. Na některých lokalitách došlo k silnému poklesu početnosti v reakci na úplné zarůstání tradičních hnízdišť. Nejčastěji jsou to ovocné sady na terasách, opuštěné kvůli nerentabilní produkci a ponechané svému osudu, napospas sukcesi. Na jiných místech naopak pěnice obsazovaly nově vysázené liniové pásy dřevin a nové biokoridory nebo světlé okraje lesíků.

Porovnání výsledků monitoringu pěnice vlašské v letech 2005, 2007, 2010 a 2013.

Comparison of the results of the Barred Warbler monitoring in 2005, 2007, 2010 and 2013.

Rok – Year	2005	2007	2010	2013
Počet párů – No. of pairs	21	27–29	28–32	26–30
Počet párů/10 km – No. of pairs/10 km	10,7	13,7–14,7	14,2–16,2	13,2–15,2

Vývoj početnosti pěnice vlašské v PO v letech 2005–2013.

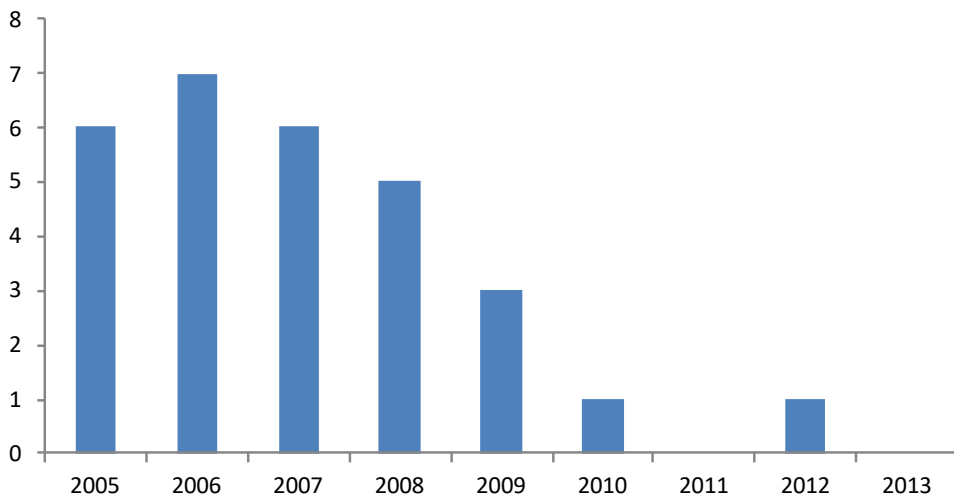
Development of the numbers of the Barred Warbler in the SPA in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet párů – No. of pairs	55–70	X	50–60	42–46	48–52	52–54	46–48	42–46	40–44

Strnad zahradní

Tento druh byl v oblasti poprvé zaznamenán v roce 1992 v počtu 12 párů a svého maxima – 18 párů dosáhl v letech 1997–1998 (ZAŇÁT & ŠIMEČEK 1999). V roce 2002 početnost

náhle poklesla a od té doby nesplňovala kritérium pro PO (12 párů), až nakonec zanikla. V období 2010–2013 byl výskyt zaznamenán jen v letech 2010 a 2012, v obou případech po jediném pozorování zřejmě protahujícího ♂.

Vývoj početnosti strnada zahradního v letech 2005–2013.
Development of the numbers of the Ortolan Bunting in 2005–2013.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Z dalších druhů přílohy I hnízdil v PO v letech 2011–2013 jen tůňák obecný (*Lanius collurio*), jehož odhadovaný stav poklesl na 70–80 párů.

Stav z hlediska ochrany přírody

Úbytek nebo kolísání početnosti strakapouda jižního ovlivňuje, mimo jiné faktory, pozvolné ubývání starých ovocných stromů v otevřené zemědělské krajině. Bylo by vhodné, nejen s ohledem na tento druh, zahájit cílenou obnovu liniových porostů tradičních druhů a odrůd ovocných stromů.

Úbytek početnosti pěnice vlašské přímo kopíruje mizení míst vhodných pro hnízdění. Ukončení hospodaření a následné postupné úplné zarůstání sadů na terasách jí nesvědčí do takové míry, že už pro ni takto pozměněná místa přestávají být atraktivní a nehnízdí tam. Její početnost může meziročně výrazně kolísat. Chladné a deštivé počasí v době po přeletu negativně ovlivňuje průběh hnízdění.

Populace třetího předmětu ochrany PO, strnada zahradního, zanikla. Příčiny vymizení druhu nelze jednoznačně určit. Zřejmě se jedná o vliv kombinace různých faktorů, včetně toho, že izolované populace bývají nestabilní a s převahou lichých ♂♂ (BERNARDY 2009). Na některých hnízdištích došlo ke značným změnám – výsadba vinic, používání zemědělské techniky, změny pěstovaných kultur, na jiných se naopak krajinný ráz i způsob hospodaření výrazně nezměnily.

Zpracovali: J. Hora, K. Šimeček
Monitoring zajistil: K. Šimeček

Jaroslavické rybníky

Kód: CZ0621031

Rozloha: 357,0 ha

Předmět ochrany: kvakoš noční (*Nycticorax nycticorax*).

Změny v ptačí oblasti

Nebyly zaznamenány žádné významné změny.

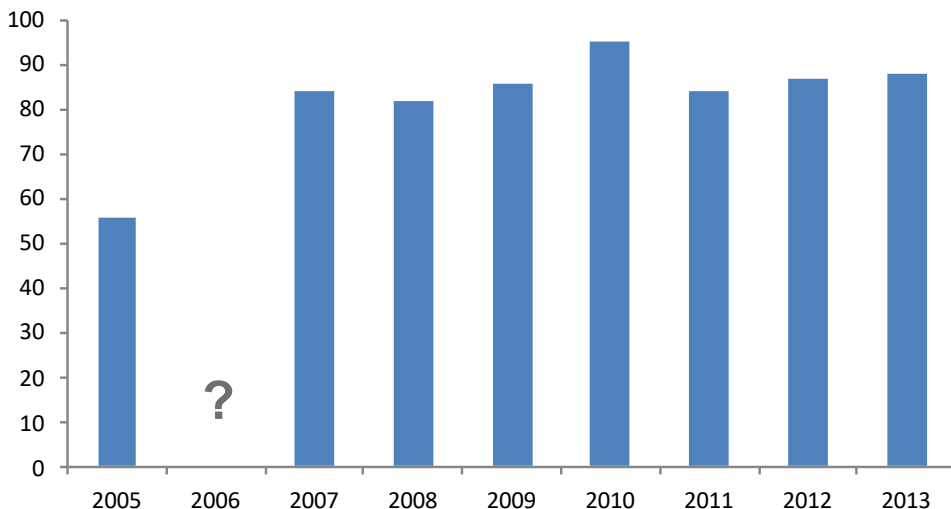
Metodika a rozsah monitoringu kvakoše nočního

Každoročně sečtení hnízd z předchozí hnízdní sezóny po opadu listí a zamrznutí rybníka. V průběhu každé hnízdní sezóny nejméně 5 kontrol kolonie stativovým dalekohledem s cílem sledovat jak průběh hnízdění, tak stav hnízdiště a dodržování ochranných podmínek. Mimo to byla shromažďována data o výskytu kvakošů v širším regionu za účelem zjištění významných potravních stanovišť.

Výsledky monitoringu kvakoše nočního

V období 2011–2013 se velikost kolonie na Horním rybníku udržovala na téměř stejné úrovni: 84, 87 a 88 hnízd. Všechna hnízda byla umístěna na bezech černých.

Mimo vlastní Jaroslavické rybníky a přilehlou řeku byli kvakoši každoročně zaznamenáváni pravidelně také na Vrboveckém rybníku vzdáleném cca 6,5 km západně. Zalétají sem za potravou jak dospělí ptáci, tak posléze vzletná mláďata. Velmi zajímavým byl dlouhý výskyt mladých kvakošů v roce 2011 na Vranovské přehradě v katastru Lančova, kde byli 4 mladí ptáci pozorováni poprvé 15. 7., lovili na břehu nádrže několik dnů a 2 z nich tam vydrželi až do 17. 9. Rozptyl mladých kvakošů z jaroslavické kolonie proti proudu řeky Dyje je známý, existuje více údajů i z území NP Podyjí, na turisticky rušné Vranovské přehradě je však popsán případ zcela výjimečný.

Vývoj kolonie kvakoše nočního v letech 2005–2013.

Development of the Black-crowned Night-heron colony in 2005–2013.

Vývoj populace kvakoše nočního

Po nárůstu počtu párů od vzniku současné kolonie v roce 1993 (FIALA et al. 2007) se stav v letech 1999–2005 stabilizoval na úrovni 46–56 párů (průměr 51 párů) a poté v roce 2007 početnost skokově vzrostla nad 84 párů a až do roku 2013 kolísala mezi 82–95 páry (průměr 87 párů). Rekordní počet hnízd (95) v dosavadní historii hnízdění kvakoše v PO byl zaznamenán v roce 2010.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

V období 2011–2013 v PO hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 6 druhů přílohy I: bukáček malý (*Ixobrychus minutus*) – hnízdění 1 páru bylo prokázáno v roce 2012, možné bylo i v roce 2013, moták pochop (*Circus aeruginosus*) 3–4 páry každoročně, slavík modráček střeoevropský (*Luscinia svecica cyanecula*) 1 pár pravděpodobně hnízdil v roce 2011 a 2013, ledňáček říční (*Alcedo atthis*), datel černý (*Dryocopus martius*) a lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) nebyli cíleně sledováni, avšak dostupné informace svědčí o možném či pravděpodobném hnízdění. V dubnu 2011 tokal v PO pár racků černohlavých (*Larus melanocephalus*), který nakonec nezahnízdil.

Stav z hlediska ochrany přírody

V PO nebyly zaznamenány žádné nové rušivé vlivy. Pokračuje rozplavování ostrůvků, včetně ostrůvku s hnízdní kolonií kvakoše nočního. Zpevnění ostrůvků bylo součástí projektu odbahnění Horního rybníka, který podal vlastník rybníční soustavy, Rybníkářství Pohořelice, a. s., s žádostí o finanční podporu do Operačního programu životní prostředí. Žádost nebyla schválena. Podrobné informace o stavu a opatřeních na ochranu PO poskytuje Souhrn doporučených opatření (ŠKORPÍKOVÁ & KNIŽÁTKOVÁ 2013).

Zpracovali: J. Hora, V. Škorpíková

Monitoring zajistila: V. Škorpíková

Jeseníky

Kód: CZ0711017

Rozloha: 52 164,5 ha

Předměty ochrany: jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*), chrástal polní (*Crex crex*).

Změny v ptačí oblasti

V období 2011–2013 nebyly na území PO realizovány záměry, které by měly významný vliv na předměty ochrany. Záměr většího sportovně rekreačního areálu na Rejvízu (jádrová oblast výskytu chrástala polního) byl prozatím po dohodě plošně redukován a bylo zde nařízeno biologické hodnocení v místě dosavadní výstavby „na zelené louce“. I nadále lze za pozitivní změnu považovat některé přístupy v lesnickém hospodaření. Více je využívána přirozená obnova a podrobný způsob hospodaření, dochází ke zvyšování podílu původních listnatých dřevin včetně přípravných (jeřáb, bříza, vrba) a větší rozrůzněnosti prostorové struktury lesa. V průběhu roku 2013 došlo k finalizaci dokumentu „Souhrn doporučených opatření pro ptačí oblast Jeseníky“, který je přílohou Plánu péče o CHKO Jeseníky na období 2014–2023 (http://www.nature.cz/publik_syst2/files/po_jeseniky.pdf). V roce 2013 probíhal na celém území PO akustický monitoring všech druhů ptáků vyskytujících se zde v hnízdním období.

Metodiky a rozsah monitoringu

Jeřábek lesní

V roce 2013 na jaře (IV.) i na podzim (X.) po 1 sčítání (vč. zjišťování pobytových stop) pouze na jediné linii o délce 9,5 km.

Chrástal polní

V roce 2011 po 2 sčítáních (2× konec V. a 1× polovina VI., 1× 3. dekáda VI. a 2× 1. dekáda VII.) na 3 automobilových liniích o celkové délce 62,4 km a 1 denní kontrola stavu biotopů.

Výsledky monitoringu

Jeřábek lesní

Na linii dlouhé 9,5 km byl na jaře i na podzim zjištěn jen 1 ex. Tento výsledek neumožňuje žádné závěry o stavu populace druhu v PO. Mimo monitoring bylo v letech 2011–2013 zaznamenáno 42 pozorování: 2011 7, 2012 18 a 2013 17 pozorování. Pomocí akustického monitoringu byl jeřábek zaznamenán na 8 lokalitách. Dalších přibližně 20 záznamů je v oblasti bezprostředně navazující na PO Jeseníky. Významná část pozorování je z okolí Vernířovic, Branné a Vrbna pod Pradědem. To koresponduje i s vybranými jádrovými lokalitami uvedenými v souhrnu doporučených opatření pro PO: Skalní potok – Bílý potok, Šumný potok, Videlské sedlo, masív Mravenečníku, údolí Merty, Klepáčského potoka, Hučivé i Divoké Desné.

Chrástal polní

1. termín: 74 ♂♂, tj. 11,9 teritoria/10 km,

2. termín: 33 ♂♂, tj. 5,3 teritoria/10 km.

Značně nižší počet ♂♂ zaznamenaný při 2. kontrole byl dán s největší pravděpodobností pozdějším termínem sčítání (VII.) a k tomu se vztahující skutečnosti, že významná část kontrolovaných pozemků již byla posečena. Významnější počty tohoto druhu v PO byly za-

znamenávají i mimo monitorované území (Heřmanovice 2011 – 4 ♂♂, Ondřejovice 2011 – 3 ♂♂, Ostružná 2011 – 3 ♂♂, 2013 dokonce 7 ♂♂). V roce 2011 byl počet volajících ♂♂ v PO odhadnut nejméně na 100 kusů.

Vývoj populací předmětů ochrany

Jeřábek lesní

Na základě výsledků monitoringu v letech 2005, 2007, 2010 a 2013 nelze vzhledem k malému rozsahu (zejména v roce 2013) a i nízké efektivitě monitoringu stanovit trend vývoje populace. Významný nárůst náhodných pozorování (2008–2009 pouze 5 pozorování, 12 pozorování v roce 2010, 42 pozorování v letech 2011–2013) z celého území PO prozrazuje stabilitu populace i mírně vzrůstající trend. Velikost populace jeřábka lesního v PO Jeseníky je odhadnuta na min. 100 párů.

Chřástal polní

Ve srovnání s počty volajících ♂♂ v roce 2005, kdy byly stavy celkově nízké v celé ČR, byly počty ♂♂ v letech 2008 a 2011 přepočtené na 10 km linie velmi srovnatelné. Zásadní rozdíl (rozdílné počty během 1. a 2. termínu v letech 2008 a 2011) byl pravděpodobně způsoben konkrétním načasováním monitoringu, do kterého se promítá vedle okamžitého stavu počasí také např. stav biotopů po různě probíhajících zimních obdobích se značně rozdílnou sněhovou pokrývkou a tudíž různě vyvinutou vegetací. Přestože jsou stavy tohoto druhu často i meziročně značně rozkolísány, dlouhodobě lze populaci v PO považovat za stabilní. Na základě pravidelného monitoringu a početných nahodilých údajů lze konstatovat, že se počty volajících ♂♂ v PO dlouhodobě pohybují v rozpětí 60–100 kusů.

Porovnání výsledků monitoringu chřástala polního v letech 2005, 2008 a 2011 (počet ♂♂/10 km).
Comparison of the results of the Concrake monitoring in 2005, 2008 and 2011 (♂♂ per 10 km).

Rok Year	Počet linií No. of lines	Délka (km) Length (km)	1. termín – 1 st term	2. termín – 2 nd term
2005	3	66,9	6,7	6,4
2008	2	38,7	5,4	12,9
2011	3	62,4	11,9	5,3

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě 2 předmětů ochrany v období 2011–2013 v PO hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 17 druhů přílohy I: čap bílý (*Ciconia ciconia*) 1 pár, čap černý (*Ciconia nigra*) 6–8 párů, sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*) v roce 2011 7, 2012 8, 2013 8 párů, jeřáb popelavý (*Grus grus*) v letech 2011 a 2013 1 pár, výr velký (*Bubo bubo*) 3–5 párů, sýc rousný (*Aegolius funereus*) 10–50 párů; na základě výsledků podrobnějších průzkumů byly oproti období 2008–2010 zvýšeny odhady kulíška nejmenšího (*Glaucidium passerinum*) na 20–25 párů, žluny šedé (*Picus canus*) na 15–20 párů, datla černého (*Dryocopus martius*) na 80–90 párů, datlíka tříprstého (*Picoides tridactylus*) na 15–20 párů, lejska malého (*Ficedula parva*) na 40–60 párů a lejska bělokrkého (*Ficedula albicollis*) na 30–40 párů. Aktuální údaje o početnosti chybějí pro včelojeda lesního (*Pernis apivorus*) – asi do 5 párů, ledňáčka říčního (*Alcedo atthis*) – asi do 3 párů a tuhyka obecného (*Lanius collurio*) – zřejmě nad 100 párů, strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) a pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*) v PO zřejmě zahnízdí jen nepravidelně. V rámci celostátního monitoringu byli

monitorování každoročně sokol stěhovavý, v roce 2011 tetřívka obecná *Tetrao tetrix* (druh nebyl zjištěn, poslední údaj o výskytu je z roku 2002) a v roce 2013 na 1 linii žluna šedá, datel černý a lejsek malý.

Stav z hlediska ochrany přírody

Populace obou předmětů ochrany jsou v příznivém stavu. Jeřábek lesní má prospěch z postupně zaváděných pozitivních změn ve způsobech lesnického hospodaření a následně ze zlepšení stavu lesních biotopů. Výrazně více je využívána přirozená obnova a na vhodných lokalitách i podrostní způsob hospodaření. Dochází tím ke zvyšování podílu původních listnatých dřevin i k větší rozrůzněnosti prostorové struktury lesa. Přetrvávajícím rušivým prvkem však zůstává i nadále „non-stop“ využívání harvesterové technologie při těžbě. Neslábne ani tlak na rekonstrukce, výstavby nových a rozšiřování stávajících sportovních rekreačních areálů, které následně zvyšují pohyb a další aktivity ve svém okolí. Celoroční a dnes i mnohdy čtyřicetihodinový provoz a vysoká návštěvnost pak přirozeně zatěžují přírodní prostředí v dané lokalitě a mají negativní vliv nejen na jeřábka a chřástala polního. Postupně dohodnuté dílčí změny ve způsobech obhospodařování zemědělských pozemků (omezení kosení ve prospěch pastvy, oplocení vlhkých míst v pastevních areálech apod.) nemají zatím zásadní vliv na „výrazně kolísající“ populaci chřástala polního. I nadále je potřeba informovat zemědělce hospodařící v zájmových lokalitách o možnostech agroenvironmentálních opatření ve prospěch chřástala, seznamovat je s aktuálními odbornými poznatky v této problematice a prezentovat jim „příklady dobré praxe“ ze srovnatelných míst. Situace s výstavbou a rozvojem nových areálů, související i se zábohem dalších vhodných biotopů je obdobná jako u jeřábka lesního. Na atraktivním území PO přetrvává vysoký zájem o konání různých sportovních-rekreačních aktivit, jako jsou závody různé velikosti (orientační běh, cyklistika), hromadné turistické akce, survivalové a outdoorové aktivity především v zimním období (skialpinismus, snowboarding i běžecké lyžování mimo vyznačené trasy). Systematickou koordinací podpořenou správnou argumentací se snaží orgán ochrany přírody průběžně eliminovat negativní vlivy na předměty ochrany plynoucí z nárůstu výše jmenovaných aktivit. Maximum opatření vedoucích k podpoře předmětů ochrany je formou závazných stanovisek ochrany přírody zakomponováno do aktuálně obnovovaných lesních hospodářských plánů.

Populace sokola stěhovavého patří k největším v ČR a má vzrůstající trend (5 párů v roce 2007, 8 párů v roce 2010, 14 párů v roce 2012). Na základě této skutečnosti je potřeba opakovaně podpořit předložený návrh na zařazení sokola mezi předměty ochrany PO (HORA et al. 2010a).

Zpracovali: J. Hora, P. Šaj

Monitoring zajistili:

Koordinace: P. Šaj

Jeřábek lesní: P. Šaj • Chřástal polní: M. Glacner, P. Šaj • Tetřívka obecná: P. Šaj • Žluna šedá, datel černý a lejsek malý: P. Šaj

Jizerské hory

Kód: CZ0511008

Rozloha: 11 671,7 ha

Předměty ochrany: tetřívěk obecný (*Tetrao tetrix*), sýc rousný (*Aegolius funereus*).

Změny v ptačí oblasti

V roce 2012 byla rašeliniště Jizerských hor zapsána do seznamu mezinárodně významných mokřadů pod názvem Horní Jizera (*Jizera Headwaters*). Ve sledovaném období byly započaty managementové práce na některých významných rašeliništích. V roce 2012 a 2013 byla vyřezávána kleč v PR Rybí loučky a NPR Rašeliniště Jizery, její souvislé porosty byly rozvolňovány a také byly odstraňovány některé nevhodné výsadby z minulých let. V letech 2011–2013 byly budovány přehrážky na starých odvodňovacích strouhách v ochranném pásmu NPR Rašeliniště Jizerky. Stále pokračuje odrůstání smrkových mlazín a jednotlivé porosty na většině plochy bývalých imisních holin jsou již zcela zapojeny. V roce 2012 Lesy ČR, s. p. ve svých porostech vytvořily 2 bezlesí s rozvolněnými okraji pro podporu výskytu tetřívka obecného. Projekt byl zamýšlen jako pilotní před realizací podobných opatření ve větším rozsahu. Zarůstání Jizerských hor pak řeší i další akce zaměřená na redukci rozlohy porostů borovice kleče. Tento projekt probíhá každoročně od roku 2012 a je realizován Správou CHKO Jizerské hory společně s Lesy ČR, s. p.

Pokračuje ubývání ptáků otevřených ploch (např. linduška luční *Anthus pratensis*), naopak se zvyšují počty ptáků smrkových mlazín (pěvuška modrá *Prunella modularis*, hýl obecný *Pyrrhula pyrrhula*, ořešník kropenatý *Nucifraga caryocatactes*). V roce 2013 byl poprvé zaznamenán hnízdní výskyt budníčka zeleného *Phylloscopus trochiloides* (PUDIL & JÚNA 2013) zjevně související s rostoucí populací druhu v sousedních Krkonoších.

Metodiky a rozsah monitoringu

Tetřívěk obecný

V roce 2011 jarní sčítání (30. 4. – 8. 5.) na tokaništích v celé PO, v letech 2011–2013 sčítání na modelové ploše v centrální části PO.

Sýc rousný

V letech 2011–2013 každoročně sčítání od konce III. do začátku IV. na 3 liniích o celkové délce 28,1 km a na bodových transektech – v roce 2011 na 8 transektech (99 bodů), v roce 2012 na 9 transektech (113 bodů) a v roce 2013 na 9 transektech (118 bodů). Každoroční kontrola (V.–VII.) 230–250 budek v PO (v případě nálezu hnízda kontrola budek 1–2× v průběhu hnízdění opakována).

Výsledky monitoringu

Tetřívěk obecný

V roce 2011 byl tetřívěk zjištěn na 18 lokalitách a celkem bylo zaznamenáno 45–46 ♂♂ a 12 ♀♀, bylo zjištěno 5 společných tokanišť (3× 2 ♂♂, 1× 4 ♂♂ a 1× 7 ♂♂), ostatní ♂♂ tokali individuálně. V celých Jizerských horách včetně lokalit mimo území PO bylo na 21 lokalitách zjištěno 53–54 ♂♂ a 12 ♀♀. Na modelové ploše byl v letech 2011–2013 zaznamenán pokles početnosti ♂♂, početnost ♀♀ zůstávala téměř shodná: 2011 – 15 ♂♂, 8 ♀♀, 2012 – 13 ♂♂, 9 ♀♀, 2013 – 11 ♂♂, 7 ♀♀.

Sýc rousný

Počty sýců na pravidelně monitorovaných 3 liniích kolísaly od 1 ♂ v roce 2011 po maximum 4 ♂♂ v roce 2012. Na bodových transektech rozložených v celé PO bylo minimum zjištěno v roce 2013 (2 ♂♂) a maximum opět v roce 2012 (15 ♂♂). Na území celé CHKO Jizerské hory (PO zaujímá 32% CHKO) pak bylo v roce 2011 zjištěno 12 hnízdicích párů (BUCHTA et al. 2012), 52 hnízdicích párů v roce 2012 (Dusík et al. 2013) a 24 hnízdicích párů v roce 2013 (Dusík et al. 2014).

Výsledky monitoringu sýce rousného v letech 2011–2013.

Results of the Boreal Owl monitoring in 2011–2013.

Rok – Year	2011	2012	2013
Počet linií – No. of lines	3	3	3
Délka (km) – Length (km)	28,1	28,1	28,1
Celkem teritorií na liniích – Total no. of territories at lines	1	4	2
Počet teritorií/10 km – No. of territories/10 km	0,4	1,4	0,7
Počet bodových transektů – No. of point transects	8	9	9
Počet bodů – No. of points	99	113	118
Počet teritorií na bodech – No. of territories at points	4	15	2
F %	4,0	13,3	1,7
Počet kontrolovaných budek – No. of controlled nest boxes	250	250	230
Počet budek s hnízděním – No. of occupied nest boxes	1	24	9

Vývoj populací předmětů ochrany

Tetřívka obecný

Početnost tetřívka v Jizerských horách stanovená na základě celoplošného monitoringu po roce 2008 stále klesá. Zmenšuje se také počet lokalit, na kterých jsou tetřívci zaznamenáváni. Přesnější údaje jsou získávány každoročně z modelové plochy v jádrovém území výskytu tetřívků v Jizerských horách. Z těchto údajů vyplývá, že po poklesu v druhé polovině 90. let minulého století početnost stagnovala, po roce 2009 opět začalo docházet k poklesu počtu tokajících ♂♂.

Výsledky monitoringu tetřívka obecného na modelové ploše v letech 2005–2013.

Results of the Black Grouse monitoring at a model plot in 2005–2013.

Zdroj – Data source: L. Dostál in HORA et al. 2010a, 2015 a unpubl.

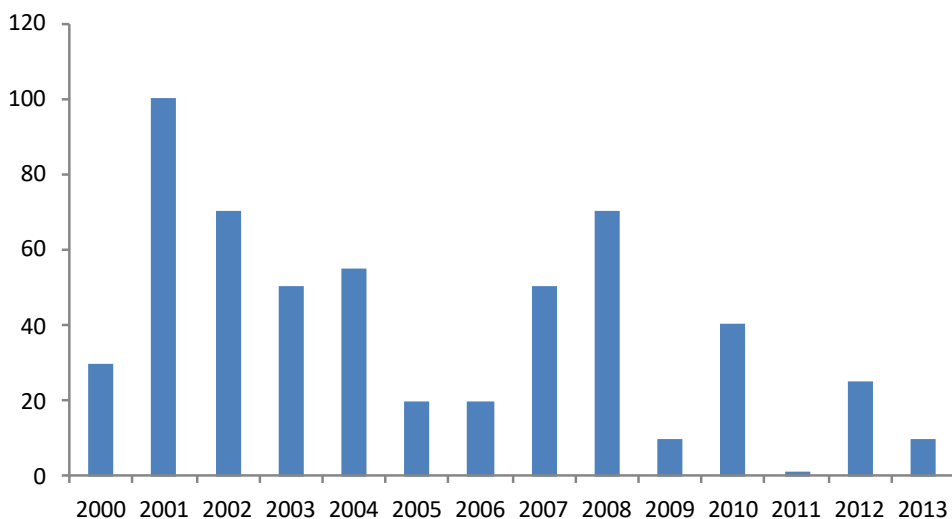
Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet ♂♂ – No. of ♂♂	23	22	20	26	24	15	15	13	11
Počet ♀♀ – No. of ♀♀	13	11	12	14	15	13	8	9	7
Celkem – Total	36	33	32	40	39	28	23	22	18

Sýc rousný

Početnost sýce rousného v PO Jizerské hory stanovená na základě jarního monitoringu i kontrol budek stále klesá. Při srovnání jednotlivých roků jsou patrné výkyvy početnosti související s gradacemi počtu drobných hlodavců. Zřejmý je také trend přesunu sýců ze zarůstajících imisních holin do nižších poloh mimo PO, kde nacházejí dostupnější potravu. Celková početnost sýců na území celých Jizerských hor je pravděpodobně stabilní.

Obsazenost budek sýcem rousným z širšího území Jizerských hor značně přesahujícího hranice PO. Boreal Owl nest box occupancy in the wider area of the Jizerské hory Mts. extending far beyond the boundaries of the SPA.

Rok – Year	2007	2009	2010	2011	2012	2013
Počet budek No. of nest boxes	200	381	495	539	542	538
Počet hnízdění No. of breedings	26	9	14	12	52	24
Počet úspěšných snůšek No. of successful broods	21	1	5	5	28	16
Počet opuštěných snůšek No. of deserted broods	3	7	6	1	15	3
Počet predovaných snůšek No. of predated broods	2	1	3	6	9	5

Odhadované počty hnízdících párů sýce rousného v PO Jizerské hory v letech 2000–2013.

Pozn.: V roce 2002 70–80 párů, v roce 2004 55–60 párů a v roce 2011 1–3 páry, v grafu použity spodní hodnoty.

Estimated numbers of breeding pairs of the Boreal Owl in the Jizerské hory SPA in 2000–2013.

Note: 70–80 pairs in 2002, 55–60 pairs in 2004 and 1–3 pairs in 2011, lower values used in the graph.

Zdroj dat – Data source: M. Dušík in HORA et al. 2010a, 2015 a in litt.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Vedle 2 předmětů ochrany v PO hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo v letech 2011–2013 dalších 12 druhů přílohy I: čáp černý (*Ciconia nigra*) 1–3 páry, včelojed lesní (*Pernis apivorus*) 1–2 páry, sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*) 1 pár, chřástal polní (*Crex crex*) 0–1 pár, jeřáb popelavý (*Grus grus*) 1–2 páry, výr velký (*Bubo bubo*) 2–3 páry, kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) 5–10 párů, žluna šedá (*Picus canus*) – odhad zvýšen na 30–40 párů, datel černý (*Dryocopus martius*) 30–40 párů, strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) 1–2 páry, lejsek malý (*Ficedula parva*) 20–40 párů a řuhák obecný (*Lanius collurio*) 5–10 párů. Nebylo již zjištěno hnízdění motáka pilicha (*Circus cyaneus*) a podobně nadále visí otazník i nad výskytem jeřábka lesního (*Bonasa bonasia*). V roce 2012 (27. 8.) byl ve smrkovém lese nad Josefovým dolem zjištěn 1 ex. datlíka tříprstého

(*Picoides tridactylus*). Přestože se jedná o výskyt v mimohnízdni době, lze vzhledem k faktu, že datlík se obvykle na hnízdišti a v jeho okolí zdržuje po celý rok, uvažovat o možném hnízdění druhu. V letech 2011–2013 byli monitorováni sokol stěhovavý a jeřáb popelavý, v roce 2013 pak žluna šedá, datel černý a lejsek malý.

Stav z hlediska ochrany přírody

Vzhledem k fatálnímu úbytku vhodných ploch pro tetřívky obecné, které zcela zarostly smrkovými mlazinami, dochází stále častěji k vyrušování tokajících tetřívků na náhradních tokaništích (cesty, manipulační plochy, louky na okraji osady apod.). Také hnízdni a potravní možnosti jsou velmi omezené, což se podílí na stále klesajících počtech tetřívků. Rovněž početnost sýce rousného v PO klesá vlivem absence vhodných biotopů. Sýcové se však zčásti pouze přesunuli do vzrostlých smrčín v nižších polohách hor mimo PO. Zde mají větší nabídku potravy, která je pro ně mnohem dostupnější než v hustých mlazinách. Nadále trvá problém s vysokou mírou predace hnízd v budkách kunou. Do budoucna lze očekávat zlepšení podmínek a postupný návrat sýců na území PO. Celková populace sýců v Jizerských horách (tj. na území i mimo PO) je pravděpodobně stabilní.

Z hlediska ohrožujících faktorů předmětů ochrany PO Jizerské hory je kromě zarůstání hor zásadním problémem nárůst rekreační aktivity (turistika, sportovní akce atd.). Masový rozvoj volnočasových aktivit nutí návštěvníky stále více opouštět tradiční značené trasy a magistrály a vyhledávat do té doby relativně klidné a odlehlé části hor. Na dříve nevyužívaných lesnických cestách je především o dnech pracovního volna velké množství turistů, čemuž napomáhá budování nových cest a zkapacitnění dopravních možností do hor jak pro individuální, tak hromadnou dopravu.

Zpracovali: J. Hora, M. Pudil, V. Tomášek

Monitoring zajistili:

Koordinace: Jakub Čejka, V. Tomášek

Tetřívek obecný: Jakub Čejka, L. Dostál, K. Hanzlík, T. Klimovič, T. Korytář, M. Krestová, P. Menclová, M. Pudil, P. Šťastný, V. Tomášek, A. Vacátková, V. Vacek • Sýc rousný: T. Brinke, Jakub Čejka, J. Feřtová, K. Gdulová, J. Hanel, T. Klimovič, T. Korytář, Š. Mazánková, P. Menclová, M. Prokopová, M. Pudil, J. Rýzlerová, P. Řehánek, K. Stručková, J. Tobíková, V. Tomášek • Sokol stěhovavý: Jakub Čejka, J. Feřtová, P. Menclová, M. Pudil, V. Tomášek • Jeřáb popelavý: Jakub Čejka, M. Pudil • Žluna šedá, datel černý, lejsek malý: Jakub Čejka, M. Pudil, V. Tomášek

Komárov

Kód: CZ0531013

Rozloha: 2 030,8 ha

Předměty ochrany: moták pilich (*Circus cyaneus*), kalous pustovka (*Asio flammeus*) – zimující ptáci.

Změny v ptačí oblasti

V období 2011–2013 v PO nedošlo k žádným zásadním změnám v hospodaření. Hlavními pěstovanými plodinami zůstaly kukuřice a řepka olejná; ve východní části obilí. Travní porosty byly udržovány na zhruba stejné ploše a k jejich kosení dochází pravidelně. Vynechána jsou zpravidla jen podmáčená místa, která pak mohou být využívána jako denní úkryt pro kalouse pustovku nebo nocoviště pro motáka pilicha. Jejich plocha je však zanedbatelná.

Metodiky a rozsah monitoringu

Moták pilich

V zimách 2011/2012–2013/2014 v X.–IV. sčítání při přiletu na společné nocoviště, případně při ranním rozletu z nocoviště; sčítání ptáků na lovištích.

Kalous pustovka

V zimách 2011/2012–2013/2014 v X.–IV. sčítání při večerním rozletu z hromadných denních úkrytů. 2011/2012 10 kontrol (X.–IV.), 2012/2013 7 kontrol (I.–IV.), 2013/2014 13 kontrol (X.–III.).

Výsledky monitoringu

Moták pilich

V zimě 2011/2012 PO Komárov využívali nejvíce 2 piliši při lovu a jen jednou nejméně 1 noc v X. 2011 tam nocoval 1 ex., v následující zimě tam lovily 1–3 ex. a v zimě 2013/2014 1 ex. V blízkém okolí PO Komárov bylo zaznamenáno nocování 1 ex. 5. 1. 2014 u Dolních Ředíc a 2 ex. 23. 2. 2014 u Drahoše.

Kalous pustovka

Ve všech 3 zimách 2011/2012–2013/2014 nebyla v PO v termínech monitoringu zjištěna ani jedna pustovka, avšak 2. 2. 2012 tam V. Lemberk (in litt.) zastihl 18 ex. a M. Pešata (NDOP) 31. 12. 2012 6 ex., 31. 1. 2013 16 ex. a 2. 2. 2013 5 ex.

Vývoj populací předmětů ochrany

Moták pilich

Lovící motáci piliši byli v PO pozorováni v 9 z 10 zim 2004/2005–2013/2014, ale větší společné nocoviště tu bylo zaznamenáno jen v polovině XI. 2005 (8 ex.) a v XII. 2007 (10 ex.), poté jen krátce nocovaly 2 ex. v X. 2010 a 1 ex. v X. 2011. Evidentní je snižování početnosti zimujících pilichů, což koreluje se snižováním hnízdní populace na sever (např. ŁAWICKI et al. 2013) i na západ od našeho území (GEDEON et al. 2014). Změny prostředí v PO však také mají zajisté vliv na menší využívání oproti dřívějšímu.

Kalous pustovka

Podobně jako piliši i pustovky zimovaly na přelomu 20. a 21. století ve velkém počtu, např. v zimě 2001/2002 odhadem 60 ex. (BĚLKA 2002). Poté došlo k prudkému snížení početnosti

a za dobu existence PO se pustovky objevily jen nepravidelně (ve 4 z 10 zim) a krátkodobě. Pustovky v ČR sice zimují v kolísajících počtech, avšak v PO lze situaci druhu přičíst na vrub změn prostředí.

Výsledky monitoringu motáka pilicha a kalouse pustovky v zimách 2004/2005–2013/2014 (maximální počty ex. v zimě).

Pozn.: V závorkách max. počet mimo monitoring.

Results of the Northern Hen Harrier and Short-eared Owl monitoring in the winters of 2004/2005–2013/2014 (maximal numbers of individuals).

Note: In parentheses maximal numbers outside monitoring.

Zima Winter	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Moták pilich Northern Harrier	2	8	0	10	2	1	4	2	3	1
Kalous pustovka Short-eared Owl	0	0	0	3	2	0	0	0 (18)	0 (16)	0

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

V letech 2011–2013 v PO hnízdily pravidelně 3 druhy přílohy I: moták pochop (*Circus aeruginosus*) stabilně 1–2 páry, dále pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*) a ťuhák obecný (*Lanius collurio*), pro něž odhad početnosti chybí. PO je v posledních letech téměř každé jaro pravidelně využívána migrujícími jeřáby popelavými (*Grus grus*) k odpočinku a jako potravní stanoviště (pole po sklizené kukuřici). V roce 2011 bylo 21. 3. na louce u Dašic zastiženo hejno 10 ex.

Stav z hlediska ochrany přírody

Moták pilich i kalous pustovka dlouhodobě nesplňují kritérium pro vyhlášení PO (v obou případech 9 ex.). Změny v zemědělském hospodaření natolik změnily charakter území, že není v současné době vhodné jako zimoviště pro oba druhy. Piliši a pustovky zde nemají dostatek vhodných ploch k lovu potravy (stabilní luční porosty a strniště), ale některé zimy chybějí i vhodná místa pro noční, resp. denní hromadná shromaždiště (vyšší travní porosty či podmáčené ostřicové plochy).

Souhrn doporučených opatření pro PO Komárov (BĚLKA & LACINA 2007) není od svého vzniku vůbec využíván.

Zpracovali: T. Bělka, J. Hora

Monitoring zajistili:

Koordinace: T. Bělka

Moták pilich, kalous pustovka: T. Bělka, V. Koza

Králický Sněžník

Kód: CZ0711016

Rozloha: 30 191,7 ha

Předmět ochrany: chřástal polní (*Crex crex*).

Změny v ptačí oblasti

Pokračovala modernizace a rozšiřování lyžařských areálů (Dolní Morava, Kunčice, Hynčice a Stříbrnice), včetně zvyšování nabídky jejich využívání k různým sportovním aktivitám i v letních měsících. Koncem roku 2013 byly instalovány dvě 150 m vysoké větrné elektrárny nad obcí Kopřivná.

Metodika a rozsah monitoringu chřástala polního

V letech 2011–2013 každoročně 2 noční sčítání (přelom V. a VI. a přelom VI. a VII.) volajících ♂♂ na 1 linii, a to v letech 2011 a 2013 na linii o délce 21,0 km a v roce 2012 na jiné linii o délce 25,8 km. V 2. termínu denní kontrola biotopů. Oproti letům 2005–2010 sčítání nebylo každoročně provedeno na 2 liniích.

Výsledky sčítání volajících samců chřástala polního na liniích v letech 2011–2013.

Pozn.: V roce 2012 jiná linie než v letech 2011 a 2013.

Results of calling Corncrake male counts at lines in 2011–2013.

Note: In 2012, a different line from that of 2011 and 2013.

Rok Year	Délka linie (km) Length of line (km)	1. termín – 1 st term		2. termín – 2 nd term	
		Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet ♂♂/10 km No. of ♂♂/10 km	Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet ♂♂/10 km No. of ♂♂/10 km
2011	21,0	34	16,2	41	19,5
2012	25,8	38	14,7	43	16,7
2013	21,0	64	30,5	47	22,4

Výsledek monitoringu chřástala polního

Na stejné linii byla v roce 2013 v obou termínech zaznamenána vyšší početnost volajících ♂♂ než v roce 2011, v 1. termínu téměř dvojnásobná. V roce 2011 bylo zjištěno během hnízdní doby celkem 223 stanovišť volajících ♂♂ a 106 ♂♂ bylo chyceno a kroužkováno, v roce 2012 to bylo celkem 214 stanovišť ♂♂ a 84 okroužkovaných ♂♂ a v roce 2013 273, resp. 97 ♂♂. Ve všech 3 letech byla klíčovými územími především katastrální území obcí Kopřivná, Hynčice-Prameny, Staré Město, Vikantice, Vojtíškov, Vysoká, Křivá Voda, Podlesí a části Malé Moravy a Skleného.

Vývoj populace chřástala polního

Početnost chřástala polního v PO meziročně i sezónně kolísá, dlouhodobě však zůstává na úrovni odhadu 150–200 volajících ♂♂, stanoveného v návrhu PO (BĚLKA et al. 2002). V období 2005–2013 byly nejvyšší stavy na linii č. 1 zaznamenány v roce 2007 a na linii č. 2. v roce 2008. V letech 1999–2013 R. Chaloupek v PO a blízkém okolí kroužkoval 1 653 chřástalů.

Ptačí oblasti

Porovnání počtu volajících samců chřástala polního na 10 km linie č. 1 (21,0 km) v letech 2005–2013.
Comparison of the numbers of calling Corncrake males per 10 km of line No. 1 (21.0 km) in 2005–2013.

Termín Term	Počet ♂♂ – No. of ♂♂					Počet ♂♂/10 km – No. of ♂♂/10 km				
	2005	2007	2009	2011	2013	2005	2007	2009	2011	2013
1.	38	77	59	34	64	18,1	36,7	28,1	16,2	30,5
2.	80	70	69	41	47	38,1	33,3	32,9	19,5	22,4

Porovnání počtu volajících samců chřástala polního na 10 km linie č. 2 (25,8 km) v letech 2006–2012.
Comparison of the numbers of calling Corncrake males per 10 km of line No. 2 (25.8 km) in 2006–2012.

Termín Term	Počet ♂♂ – No. of ♂♂				Počet ♂♂/10 km – No. of ♂♂/10 km			
	2006	2008	2010	2012	2006	2008	2010	2012
1.	19	57	34	38	7,4	22,1	13,2	14,7
2.	27	58	41	43	10,5	22,5	15,9	16,7

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

V průběhu let 2011–2013 v PO hnízdlilo nebo pravděpodobně hnízdlilo dalších 12 druhů přílohy I: čáp bílý (*Ciconia ciconia*) pravidelně 6 párů, čáp černý (*Ciconia nigra*) max. do 3 párů, včelojed lesní (*Pernis apivorus*) 1–2 páry, jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*) 10–20 párů, sýc rousný (*Aegolius funereus*) do 10 párů, žluna šedá (*Picus canus*) do 5 párů, datel černý (*Dryocopus martius*) do 10 párů, pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*) 8–10 párů. U výra velkého (*Bubo bubo*), kulíška nejmenšího (*Glaucidium passerinum*), skřivana lesního (*Lullula arborea*), lejska bělokrkého (*Ficedula albicollis*) a ťuhýka obecného (*Lanius collurio*) nejsou k dispozici údaje umožňující odhady početnosti.

Stav z hlediska ochrany přírody

Populace chřástala polního v PO Králický Sněžník se nachází v příznivém stavu. V letech 2009–2011 v PO proběhl monitoring přínosu agroenvironmentálního opatření „Ptačí lokality na travních porostech – hnízdiště chřástala polního“. Výsledky (ZÁMEČNÍK & ČÍŽKOVÁ 2012) prokázaly, že přihlášené půdní bloky ♂♂ chřástala obsazovali přednostně pro obě hnízdění. Současně byly ověřované možnosti ochrany hnízdišť ponecháním části půdního bloku s volajícím ♂ do poloviny VIII. Tento model ochrany může vhodně doplňovat stávající model ochrany za předpokladu, že velikost ponechané plochy bude alespoň 3 ha. V IX. 2013 MŽP ukončilo na základě žádosti oznamovatele záměru „Větrný park Lichkov a Mladkov“ (7 větrných elektráren vysokých 150 m) proces posuzování vlivů na životní prostředí. Tento záměr by měl podle naturového posudku vypracovaného projektovou kanceláří HBH v VII. 2013 (www.cenia.cz/eia) na populaci chřástala polního významně negativní vliv.

Zpracovali: T. Bělka, J. Hora, R. Chaloupek

Monitoring zajistili:

Chřástal polní: R. Chaloupek, P. Šaj

Krkonoše

Kód: CZ0521009

Rozloha: 40 938,9 ha

Předměty ochrany: čáp černý (*Ciconia nigra*), tetřívka obecná (*Tetrao tetrix*), chřástal polní (*Crex crex*), sýc rousný (*Aegolius funereus*), datel černý (*Dryocopus martius*), slavík modráček tundrový (*Luscinia svecica svecica*), lejsek malý (*Ficedula parva*).

Změny v ptačí oblasti

Ve srovnání s předchozím obdobím 2008–2010 nedošlo v PO k zásadním změnám v biotopech významných pro ptáky. V lesích 1. zóny NP zůstává převážná část porostů bezzásahových (zhruba 3 000 ha), lesy 2. a 3. zóny NP a jeho ochranného pásma jsou obhospodařovány v souladu s platným Plánem péče o KRMAP a jeho ochranné pásmo 2010–2020 (http://www.krnap.cz/data/File/legislativa/plan_pece_2010_2020/pp-krnap_cast-b_text-final.pdf). Připravovány byly podklady pro 3 nové lesní hospodářské plány v Krkonoších (LHC Harrachov, LHC Vrchlabí, LHC Maršov – podrobněji viz <http://www.krnap.cz/lhp>), s platností pro období 2015–2024, vycházející z uvedeného plánu péče a respektující řadu opatření navržených k ochraně předmětů ochrany PO (včetně např. bezzásahovosti v některých porostech s výskytem lejska malého, mimo 1. zónu NP).

Běžně se hospodaří rovněž ve většině lučních porostů, opět pokud možno s ohledem na předměty ochrany PO. K příznivému hospodaření na vybraných horských loukách Krkonoš přispívá probíhající projekt LIFE Corcontica (<http://life.krnap.cz>), v jehož rámci je konzultováno i optimální sladění managementových zásahů ve prospěch rostlinných společenstev a druhů na jedné straně a chřástala polního na straně druhé.

Na řadě míst NP jsou v rámci změn příslušných územních plánů řešeny návrhy dalšího rozvoje lyžařských areálů, které se částečně dotýkají i lokalit s výskytem tetřívky obecné (např. rozšíření skiareálu v oblasti Medvědína a Pláně ve Špindlerově Mlýně, nebo propojení Lesního a Pomezního hřebene v Horní Malé Úpě), následně posuzované v procesech SEA nebo EIA, hodnotících vlivy na životní prostředí včetně předmětů ochrany soustavy Natura 2000.

Metodiky a rozsah monitoringu

Čáp černý

V letech 2011–2013 každoroční kontroly známých hnízd a vyhledávání nových hnízd na základě sledování dospělých ptáků, kontrola úspěšnosti hnízdění.

Tetřívka obecná

V roce 2011 jarní sčítání na tokaništích v celé PO.

Chřástal polní

V roce 2011 po 1 nočním sčítání volajících ♂♂ s použitím automobilu na 4 liniích o celkové délce 66,1 km; kromě toho v letech 2011–2013 nad rámec monitoringu pravidelné sčítání volajících ♂♂ na celém území KRMAP a jeho ochranného pásma.

Sýc rousný

V roce 2012 koncem IV. až začátkem V. sčítání na 10 liniích o celkové délce 103,6 km, v 2. termínu v 2. polovině V. opakování sčítání na 8 liniích o délce 73,3 km a v VI. na

5 liniích o délce 56,1 km. Kromě toho v letech 2011–2013 nad rámec monitoringu pravidelná kontrola obsazenosti 447–490 budek pro sýce rousného.

Datel černý

V roce 2013 (konec IV. až V.) 1 sčítání na 12 pěších liniích o celkové délce 160 km ve vhodných porostech.

Slavík modráček tundrový

Sčítání ♂♂ i ♀♀, mapování hnízdních okrsků, sledování hnízdní úspěšnosti. V letech 2011–2013 kontrolována celá plocha vhodných biotopů nad horní hranicí lesa v Krkonoších: Pančavské rašeliniště, Labská louka a prameniště Malé Mumlavy, Čertova louka a rašeliniště Stříbrné bystřiny, Úpské rašeliniště a Bílá louka.

Lejsek malý

V roce 2013 po 2 sčítáních (V. a VI.) na 8 bodových transektech ve vhodných biotopech s celkem 68 body, po dobu 10 minut na bodu.

Výsledky monitoringu

Čáp černý

2011: kontrolováno 9 hnízd – 5 obsazeno (ze 4 hnízd vyvedeno 13 mláďat, 1× neúspěšné hnízdění), 1× pár hnízdící zřejmě nedaleko neobsazeného hnízda, 1× zřejmě hnízdění v okolí spadlého hnízda, 2 hnízda neobsazená, 1 hnízdo spadlé. Další 3 hnízdění předpokládána.

2012: kontrolováno 7 hnízd – 2 obsazená (vyvedeno celkem 6 mláďat), u 1 hnízda po několika dnech 1 pták, 2 neobsazená, 2 spadlá. Na 3 lokalitách pravděpodobné hnízdění.

2013: kontrolováno 6 hnízd – 2 obsazená (obě neúspěšná) a 1 nově postaveno, ale čápi nezahníždili, 2 neobsazená, 2x zřejmě hnízdění nedaleko neobsazeného a spadlého hnízda. Na 2 lokalitách pravděpodobné hnízdění.

Tetřívka obecná

Při kontrole všech tokanišť v celé PO v roce 2011 bylo zjištěno 116 ♂♂, 52 ♀♀ a 13 jedinců s neurčeným pohlavím, tj. celkem 181 ex. Naprostá většina ♂♂ (111) tokala jednotlivě, na společných tokaništích byli zjištěni pouze 1× 2 a 1× 3 ♂♂.

Chřástal polní

Na 4 liniích o celkové délce 66,1 km bylo v roce 2011 zjištěno 51 volajících ♂♂, což představuje 7,7 ♂/10 km linie. Na celé ploše NP a ochranného pásma byl v jednotlivých letech zaznamenán následující počet volajících ♂♂: 2011 – 111, 2012 – 61, 2013 – 73.

Sýc rousný

1. termín: 13 teritorií, tj. 1,3 teritoria/10 km,
2. termín: 11 teritorií, tj. 1,4 teritoria/10 km,
3. termín: 3 teritoria, tj. 0,5 teritoria/10 km.

Na 5 liniích procházených v VI. byl v 1. termínu napočítán dvojnásobek teritorií – 6. Na celé ploše NP a ochranného pásma byl v jednotlivých letech zaznamenán následující počet obsazených budek: 2011 – 21 (ze 447 vyvěšených budek), 2012 – 74 (484), 2013 – 22 (490).

Datel černý

V roce 2013 na 12 liniích o celkové délce 160,6 km při jedné kontrole zaznamenáno 30 teritorií, což představuje 1,9 teritoria/10 km.

Slavík modráček tundrový

2011: 24 ♂♂, 17 ♀♀, min. 24 vyvedených mláďat,

2012: 19 ♂♂, 18 ♀♀, min. 85 vyvedených mláďat,

2013: 17 ♂♂, 20 ♀♀, min. 44 vyvedených mláďat.

Podrobné hodnocení výsledků monitoringu viz samostatný text věnovaný tomuto poddruhu.

Lejsek malý

1. termín: 11 ♂♂ na 10 bodech (na 1 bodu pár, na 1 bodu 2 ♂♂), tj. F 14,7%,

2. termín: 12 záznamů na 12 bodech (11 ♂♂, 1 ex. neurčeného pohlaví), tj. F 17,6%.

Vývoj populací předmětů ochrany**Čáp černý**

Počty párů čápa černého se od prvního hnízdění v Krkonoších v roce 1952 postupně zvyšovaly (GRÚZ 2012), současná populace se zdá být dlouhodobě stabilní. V KRNAP a jeho ochranném pásmu byla početnost odhadnuta na 12–15 párů (FLOUSEK et al. 2015), z toho v PO Krkonoše asi 7–11 párů.

Hnízdění čápa černého na celém území KRNAP a v jeho ochranném pásmu v letech 2005–2013.

Breeding of the Black Stork in the Krkonoše National Park and its buffer zone in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet kontrolovaných hnízd No. of nests checked	8	11	9	10	8	9	9	7	6
Počet obsazených hnízd No. of occupied nests	2	3	3	5	4	3	5	2	2
Počet úspěšných hnízdění No. of successful broods	1	1	3	4	3	3	4	2	0
Počet dalších teritorií No. of additional territories	0	1	2	2	2	4	5	3	4

Tetřívka obecná

Ve srovnání s vrcholem 135 ♂♂ v roce 2001 stavy tetřívky k roku 2011 poklesly na 116 ♂♂ (o 14 %), od roku 2000 však kolísají zhruba kolem průměru 120 ♂♂. Populace tet-

Dlouhodobé změny početnosti tetřívky obecné na území KRNAP v letech 1998–2011.

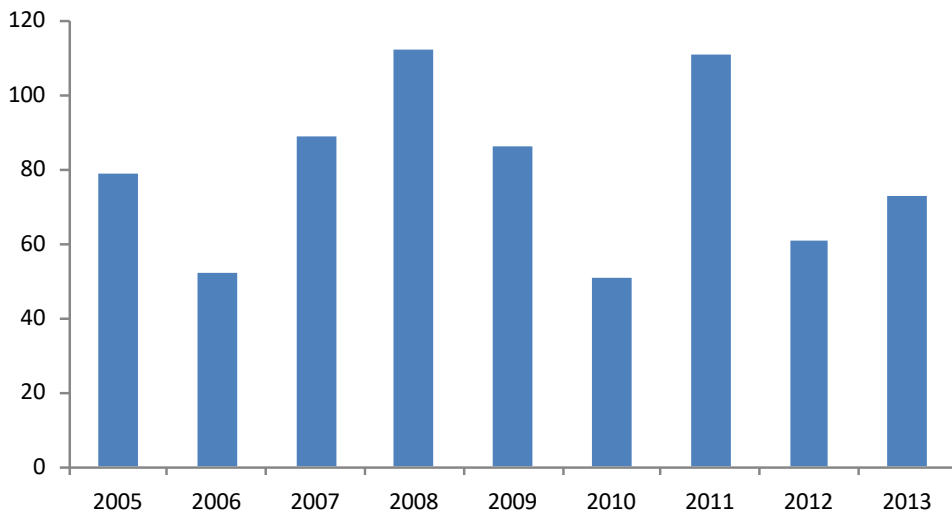
Long-term changes in numbers of the Black Grouse from the whole area of the Krkonoše National Park in 1998–2011.

Rok – Year	1998	2000	2001	2005	2008	2011
Počet ♂♂ – No. of ♂♂	84	111	135	128	112	116
Počet ♀♀ – No. of ♀♀	45	47	68	74	37	52
Pohlaví neurčeno – Undetermined sex			16	20	19	13
Celkem – Total	129	158	219	222	168	181

řivků v Krkonoších a Jizerských horách (ptáci z obou sousedních pohoří mezi sebou pravděpodobně stále komunikují) tak zůstává po Krušných horách druhou nejpočetnější v ČR.

Chřástal polní

Zatímco v letech 1991–1994 byla početnost odhadnuta na 55–75 ♂♂, v roce 1998 už to bylo nejméně 100 ♂♂ (FLOUSEK & GRAMSZ 1999) a současný odhad je 100–140 ♂♂ (FLOUSEK et al. l. c.). Od konce 90. let lze populaci charakterizovat jako stabilní, avšak meziročně výrazně kolísající, s maximálními stavy v letech 2008 a 2011 (odpovídajícími zhruba početnosti v období 2000–2004) a s minimy v letech 2006 a 2010.

Celkové počty volajících samců chřástala polního na celém území KRNAP a jeho ochranného pásma v letech 2005–2013.

Total number of calling males of the Corncrake from the whole area of the Krkonoše National Park and its buffer zone in 2005–2013.

Sýc rousný

Použitá metodika monitoringu je v horských podmínkách Krkonoš zatížena velkou chybou (obtížný pohyb v komplikovaném zimním terénu, často nevhodné počasí apod.) a porovnání výsledků z tříleté periody monitoringu (tj. bez kontinuální řady dat) je navíc významně ovlivněno i cyklickým kolísáním početnosti drobných savců, důležité složky potravy sýce rousného. Dlouhodobé změny početnosti však vhodně dokumentuje každoroční kontrola hnízdních budek, jejichž obsazenost (v %) se pohybovala v období 2006–2013 následovně: 14,6 (2006) – 14,1 – 17,6 – 4,3 (2009) – 10,6 – 4,7 – 15,3 (2012) – 4,5 %, se zřetelnými maximy v letech 2008 a 2012 a s minimy v letech 2009, 2011 a 2013. I přes výše uvedené limity metodiky, použité k monitoringu sýců na transektech, však získaná data odpovídají výsledkům sledování budkové populace, se zvýšenou početností v letech 2006 a 2012 a s minimem v roce 2009.

Velikost populace sýce rousného na české straně pohoří byla nově odhadnuta na 120–160 párů (FLOUSEK et al. l. c.).

Porovnání počtu samců sýce rousného v PO Krkonoše v letech 2006, 2009 a 2012.

Comparison of the numbers of Boreal Owl males in the Krkonoše SPA in 2006, 2009 and 2012.

Rok Year	Termín Term	Délka linií (km) Length of lines (km)	Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet ♂♂/10 km No. of ♂♂/10 km
2006	1.	58,5	11	1,9
2009		103,6	3	0,3
2012		103,6	13	1,3
2006	2.	58,5	9	1,5
2009		103,6	1	0,1
2012		73,3	10	1,4

Datel černý

Velikost populace datla černého ve srovnání se stavem před 20 lety vzrostla, jak doložilo mapování hnízdního rozšíření ptáků v letech 2012–2014 (FLOUSEK et al. l. c.). Na monitorovaných transektech však došlo po dvojnásobné hustotě v roce 2010 oproti roku 2007 (ale při nesrovnatelné délce linií; ŠIMURDA et al. 2012) k jejímu mírnému poklesu v roce 2013. Aktuální velikost populace datla černého v českých Krkonoších je zhruba odhadována na 110–180 párů (FLOUSEK et al. l. c.).

Výsledky monitoringu datla černého v PO Krkonoše v letech 2007, 2010 a 2013.

Results of the Black Woodpecker monitoring in the Krkonoše SPA in 2007, 2010 and 2013.

Rok Year	Délka linií (km) Length of lines (km)	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km
2007	62,5	0,8
2010	160,6	2,2
2013	160,6	1,9

Slavík modráček tundrový

Vývoj populace je podrobně komentován v samostatném textu věnovaném tomuto poddruhu.

Lejsek malý

Mapování v letech 1991–1994 a 2012–2014 dokumentovala nárůst početnosti, který je však aspoň zčásti důsledkem zvýšené pozornosti věnované tomuto druhu. DIVIŠ (2011) odhadl pro KRNP a jeho ochranné pásmo pro klimaticky nepříznivý rok početnost 30–40 párů, zatímco pro „normální“ rok 50–60 párů. Na základě výsledků mapování 2012–2014 byl odhad stanoven na 70–100 párů, tj. zhruba o 25 % více než před 20 lety (FLOUSEK et al. l. c.).

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

V letech 2012–2014 probíhalo v celých Krkonoších na české i polské straně pohoří (tj. i ve 2 krkonošských PO) opakované mapování hnízdního rozšíření ptáků (FLOUSEK et al. l. c.), které mimo jiné umožnilo aktualizovat zastaralé odhady početnosti. Kromě 7 druhů – předmětů ochrany české PO, bylo v české části mapovaného území zaznamenáno možné,

Výsledky monitoringu lejska malého v PO Krkonoše v letech 2007, 2010 a 2013.

Results of the Red-breasted Flycatcher monitoring in the Krkonoše SPA in 2007, 2010 and 2013.

Rok Year	Termín Term	Počet bodů No. of points	F (%)	Počet teritorií/1 bod No. of territories per point
2007	1.	63	28,6	0,30
2010		68	23,5	0,26
2013		68	14,7	0,16
2007	2.	63	19,0	0,19
2010		68	20,6	0,21
2013		68	17,6	0,18

pravděpodobné nebo prokázané hnízdění dalších 18 druhů z přílohy I: jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*) 1–2 páry, včelojed lesní (*Pernis apivorus*) 11–16 párů, luňák hnědý (*Milvus migrans*) 2–4 páry, luňák červený (*Milvus milvus*) 3–5 párů, moták pochop (*Circus aeruginosus*) 2–3 páry, moták pilich (*Circus cyaneus*) 0–1 pár, sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*) 4–5 párů, výr velký (*Bubo bubo*) 9–12 párů, kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) 60–80 párů, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) 3–4 páry (převážně na okraji PO nebo v její bezprostřední blízkosti), žluna šedá (*Picus canus*) 15–25 párů, datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*) 7–11 párů, ťuhýk obecný (*Lanius collurio*) 400–700 párů, skřivan lesní (*Lullula arborea*) 2–4 páry, pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*) 3–5 párů, lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) 5–10 párů a strnad zahradní (*Emberiza hortulana*) 2–3 páry. Možné hnízdění nebylo vyloučeno u kalouse pustovky (*Asio flammeus*).

Naopak po 20 letech, uplynulých od minulého hnízdního mapování v období 1991–1994 (FLOUSEK & GRAMSZ 1999), nebylo zjištěno celkem 5 druhů – v celých Krkonoších již prokazatelně vyhynulý tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*) a dále orel křiklavý (*Aquila pomarina*), kulík hnědý (*Charadrius morinellus*), lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*) a strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*).

Ze všech výše uvedených druhů byl pravidelně každým rokem monitorován sokol stěhovavý.

Stav z hlediska ochrany přírody

Nejsou známy žádné zásadní faktory negativně ovlivňující populace čápa černého, sýce rousného a datla černého v PO. Stávající způsob péče o lesní porosty, na které jsou uvedené druhy vázány, lze považovat za vyhovující a reflektující opatření k jejich ochraně, uvedená v aktuálním plánu péče a navržená i pro nové lesní hospodářské plány (viz výše Změny v ptačí oblasti). Početnost čápa černého a sýce rousného lze považovat za dlouhodobě stabilní, v případě datla černého patrně mírně vzrůstá.

Prostorové rozšíření tetřívka obecného v Krkonoších je v dlouhodobé perspektivě ovlivňováno zarůstáním imisních holin. Rozsáhlá stanoviště nad horní hranici lesa a na lučních enklávách v montánním stupni však stále tomuto druhu nabízejí vhodné podmínky pro další existenci. Zásadním problémem pro tetřívky v PO tak zůstávají sportovní a rekreační aktivity, zejména lyžování a zimní pohyb návštěvníků na tetřívčích lokalitách. Postupně zmizela či zanikají izolovaná tokaniště při jižní hranici NP, jádrová populace se pravděpodobně dělí do tří částí – západní (asi 30 % tetřívků) na hřebenech západních a středních Krkonoš, centrální (asi 60 %) s těžištěm zhruba mezi Špindlerovým Mlýnem a Pecí pod Sněžkou

a jižně od ní, a východní (asi 10 %, ale s rychle se snižující početností) v severovýchodním cípu pohoří. Početnost druhu dlouhodobě mírně klesá (o 14 % v období 2001–2011).

Přetrvávajícím problémem pro chřástala polního v PO je nevhodná péče o některé luční porosty na lokalitách s jeho výskytem. Správa KRNP v případě nejceněnějších lokalit, zejména v jádrových územích vymezených plánem péče, průběžně dojednává s příslušnými hospodáři optimální způsob managementu zajišťující vhodné podmínky pro hnízdění chřástalů i pro dlouhodobou existenci dotčeného hospodáře. Početnost volajících samců na dlouhodobě sledovaných lokalitách výrazně kolísá, s mírně sestupným trendem.

Hnízdní populaci slavíka modráčka tundrového neovlivňují žádné viditelné negativní faktory. Dlouhodobý pokles jeho početnosti (od roku 1989 zhruba o 60 %) patrně souvisí s poklesem početnosti tohoto druhu ve skandinávské části jeho areálu, s izolovaností krkonošské populace a patrně i s klimatickou změnou. Stále se nedaří plnit opatření z plánu péče, upozorňující na nutnost legislativního zákazu volného pobíhání domácích zvířat, zejména koček, chovaných na hřebenových boudách.

Krkonošská populace lejska malého se zdá být dlouhodobě stabilní; nejsou známy žádné zásadní faktory, které by ji negativně ovlivňovaly. Probíhající management lesních porostů, na které je uvedený druh vázán, lze považovat za vyhovující; nejvýznamnější bukové a smíšené porosty s výskytem tohoto druhu jsou ponechávány jako bezzásahové.

Zpracovali: J. Flousek, J. Hora

Monitoring zajistili:

Koordinace: J. Flousek

Čáp černý: M. Dusík, J. Fišera, J. Flousek, J. Grúz, M. Jakoubek, P. Kafka, J. Kalenský, L. Petrilák, J. Vrána • Tetřívka obecná: V. Berka, M. Blažek, T. Brejša, P. Čermák, M. Dvořák, J. Flousek, J. Hanuš, P. Havlíček, P. Hintner, K. Hochman, K. Hroch, P. Jindříšek, P. Jiříčka, F. Jon, A. Kobr, A. Kubát, P. Mach, J. Marek, Z. Novák, J. Patzelt, M. Prokop, A. Ramach, J. Rus, P. Slavíček, V. Svoboda, Jan Šimek, P. Urban, R. Vacek, B. Vašíček, O. Vihan, Petr Volf, J. Zapadlo, L. Zavřel, P. Zázvorka, M. Zděnek, J. Zilvar, M. Zrzavý a pracovníci LS Horní Maršov • Chřástal polní: M. Banaš, J. Bašta, T. Diviš, J. Fišera, J. Flousek, Z. Flousková, J. Franc, J. Grúz, J. Harčarik, L. Harčariková, V. Horáková, J. Hřebačka, J. Chytil, M. Jakoubek, T. Janata, R. Kočvara, F. Krahulec, M. Lubas, K. Pohlodková, S. Popule, O. Ptáčková, M. Skalka, P. Skřivan, pí. Staňková, A. Svobodová, J. Šimurda, I. Špatenková, P. Šťastná, D. Vodnárek, J. Zahradníková • Sýc rousný: L. Dusík, M. Dusík, E. Netušilová, S. Šimek, I. Tláškal, V. Tláškal, M. Volek • Datel černý: M. Dusík, J. Flousek, J. Šimurda, D. Vodnárek • Slavík modráček tundrový: B. Chutný, V. Pavel • Lejska malý: T. Diviš, J. Flousek • Sokol stěhovavý: J. Vrána

Křivoklátsko

Kód: CZ0211001

Rozloha: 31 960,2 ha

Předměty ochrany: včelojed lesní (*Pernis apivorus*), výr velký (*Bubo bubo*), kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*), ledňáček říční (*Alcedo atthis*), žluna šedá (*Picus canus*), strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*), lejsek malý (*Ficedula parva*), lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*).

Změny v ptačí oblasti

Pokračovala holosečná těžba v listnatých porostech (hlavně buk a dub) ve věku nad 140 let jak na území všech lesních správ Lesů ČR, s. p. (Lužná, Křivoklát, Nižbor), tak na území Lesní a rybníční správy Zbiroh. Výsledkem je značná fragmentace dřívějších komplexů těchto porostů (např. v oblasti Strážova, Bušohradu, Malé Bukové aj.). Razantně se zvýšil objem těžby ve starých bučinách v Lánské oboře.

V období 2011–2013 probíhala další jednání a diskuze na různých úrovních (ministerstva, kraj, obce, Lesy ČR, s. p., občanská sdružení a další) k záměru vyhlásit NP Křivoklátsko. Záměr se nesetkal s dostatečnou podporou, a to ani v letech následujících po roce 2013.

Metodiky a rozsah monitoringu

Včelojed lesní

V letech 2011–2013 každoroční kontroly známých hnízd a vyhledávání nových hnízd a teritorií na základě sledování dospělých ptáků ze stálých pozorovacích stanovišť v území o rozloze přibližně 200 km² (zhruba 60 % PO) v letech 2011 a 2012 a jen na 100 km² (30 % PO) v roce 2013.

Výr velký

V letech 2011–2013 každoročně opakované odposlechy hlasových projevů na známých a potenciálních hnízdištích při soumraku a v 1. polovině noci v I.–III., denní kontrola hnízdišť a hledání pobytových stop koncem V. a v 1. polovině VI. V roce 2011 bylo kontrolováno území o rozloze přibližně 200 km² a v roce 2012 asi 190 km², tj. zhruba 63 %, resp. 60 % PO, avšak v obou letech až 90 % vhodných lokalit v PO. V roce 2013 monitoring proběhl v omezeném rozsahu, a to jen zhruba na 90 km² (necelých 30 % PO), přičemž hnízdiště kolem toku Berounky byla kontrolována jen na 25,8 km z 34,4 km toku v hranicích PO.

Kulíšek nejmenší

Registrace hlasových projevů před a po setmění od 2. poloviny III. do IV. V roce 2012 s použitím dopravního prostředku kontrolováno 9 transektů s celkem 90 body, které pokryly zhruba 15 % vhodných biotopů kulíška v PO. Pokud se na bodu kulíšek neozýval spontánně, byla použita provokace nahrávkou hlasu.

Ledňáček říční

Druh nebyl monitorován.

Žluna šedá, strakapoud prostřední

V letech 2011–2013 po 2 sčítáních v termínech JPSP (20. 4. – 15. 5. a 20. 5. – 15. 6.) na 4–6 klasických bodových transektech (20 bodů, sčítání po dobu 5 minut). Na 2 tran-

sektech JPSP bylo v roce 2013 přidáno ještě 3. sčítání v IV. a ve stejném roce se 7. 4. na dalším 20bodovém transektu sčítalo s dobou pobytu na bodu 10 minut.

Lejsek malý

V letech 2011–2013 1–2 sčítání (začátek V. – polovina VI.) na klasických bodových transektech (20 bodů, 5 minut sčítání): v roce 2011 v 1. termínu 2 a v 2. termínu 4 transekty, 2012 v obou termínech po 3 transektech a 2013 po 2 transektech. Navíc ve 2 termínech (V. a VI.) sčítání na transektech s dobou pobytu na bodu 10 minut: 2011 2 transekty s celkem 17 body, 2012 a 2013 1 transekt s 10 body. Do hodnocení nejsou zahrnuty transekty JPSP Křivoklát – Městečko a Otročiněves – Nižbor, které nejsou pro výskyt lejska vhodné.

Lejsek bělokrký

V letech 2011–2013 každoročně po 2 sčítáních (3. dekáda IV. – polovina VI.) na bodových transektech (20 bodů, 5 minut na bodu, sčítání všech druhů ptáků): v roce 2011 6 transektů, 2012 5 transektů a 2013 4 transekty. V jednotlivých letech kontrolováno 112, 108 a 131 budek.

Výsledky monitoringu

Včelojed lesní

Hodnoty hustoty se pohybovaly mezi 3,0 až 4,7 teritoria/100 km², průměrná hodnota činila 3,8 teritoria/100 km². Na rozdílech se můžou částečně podílet i nepřesnosti při vymezení monitorovaného území. Během 3 let 2011–2013 bylo nalezeno celkem 6 hnízd. Výsledky roku 2013 byly ovlivněny jak malým rozsahem monitoringu, tak nepříznivými klimatickými podmínkami.

Výsledky monitoringu včelojeda lesního v letech 2011–2013.

Results of the European Honey-buzzard monitoring in 2011–2013.

Rok – Year	2011	2012	2013
Počet kontrolovaných lokalit – No. of localities checked	15	15	11
Počet prokázaných hnízdění – No. of confirmed breedings	3	3	0
Počet pravděpodobných hnízdění – No. of probable breedings	2	1	1
Počet možných hnízdění – No. of possible breedings	4	3	2
Počet teritorií celkem – No. of territories in total	9	7	3
Rozloha (km ²) – Area (km ²)	200	200	100
Počet teritorií/100 km ² – No. of territories/100 km ²	4,5	3,5	3,0

Výr velký

Výsledky roku 2013 byly ovlivněny malým rozsahem monitoringu (zhruba polovina plochy předchozích let), který byl však soustředěn převážně do okolí Berounky, proto je celková hodnota hustoty vyšší než v předchozích 2 letech. Většina teritorií byla tradičně soustředěna kolem toku Berounky: 2011 2,3 teritoria/10 km, 2012 2,0 teritoria/10 km a 2013 na kratším úseku toku jen 1,6 teritoria/10 km.

Ptačí oblasti

Výsledky monitoringu výra velkého v letech 2011–2013.
Results of the Eurasian Eagle-owl monitoring in 2011–2013.

Rok – Year	2011	2012	2013
Počet kontrolovaných lokalit – No. of localities checked	44	30	18
Počet teritorií – No. of territories	11	11	6
Rozloha (km ²) – Area (km ²)	200	190	90
Počet teritorií/100 km ² – No. of territories/100 km ²	5,5	5,8	6,7

Kulíšek nejmenší

Na jaře roku 2012 bylo registrováno 6–7 ♂ na 5 bodech, tj. F 5,6 %. Jeden ♂ se ozval až po použití provokace nahrávkou, ostatní ♂ se ozývali spontánně. Výskyt ♂ byl doložen i v čistě listnatém lese (Sírská hora).

Žluna šedá

Na specifickém transektu pro monitoring šplhavic 7. 4. 2013 byla žluna šedá zjištěna na 3 bodech v počtu 3 ex., tj. F 15,0 % a 0,15 ex./1 bod. Naopak na 2 klasických bodových transektech sčítaných 3× nebyla v 1. termínu v IV. její přítomnost vůbec zaznamenána. Termíny JPSP nejsou už pro zjišťování výskytu žluny šedé ideální, protože vrchol hlasové aktivity tohoto druhu spadá do období od začátku III. do 2. poloviny IV.

Nad rámec monitoringu proběhly v období 2011–2013 v 7 MZCHÚ PO Křivoklátsko inventarizační průzkumy avifauny, při nichž byly odhadnuty následující počty párů žluny šedé: PR Jezírka 1–2, NPR Kohoutov 1, NPR Velká Pleš 2–3, PR Brdatka 1–2 a PR Stříbrný luh 1–2, v PR Kabečnice a PR Na Babě druh zjištěn nebyl. Monitoringem, inventarizačními průzkumy a návštěvami dalších lokalit bylo v letech 2011–2013 pokryto celkem 20 % území PO.

Výsledky monitoringu žluny šedé na klasických bodových transektech v termínech JPSP v letech 2011–2013.

Results of the Grey-faced Woodpecker monitoring at regular point transects in the terms of the Breeding Bird Monitoring Programme in 2011–2013.

	1. termín – 1 st term				2. termín – 2 nd term			
	2011	2012	2013	Celkem Total	2011	2012	2013	Celkem Total
Počet transektů No. of transects	6	5	4	15	6	5	4	15
Počet bodů No. of points	120	100	80	300	120	100	80	300
Počet obsazených bodů No. of occupied points	6	4	3	13	1	0	0	1
F %	5,0	4,0	3,8	4,3	0,8	0	0	0,3
Počet ex. No. of individuals	6	5	3	14	1	0	0	1
Počet ex./1 bod No. of individuals per point	0,05	0,05	0,04	0,05	0,01	0	0	0,003

Strakapoud prostřední

Na 2 klasických transektech (celkem 40 bodů, 5 minut sčítání na bodu) v IV. 2013 bylo zaznamenáno na 13 (32,5%) bodech 15 ex., tj. 0,38 ex./1 bod. Na transektu s 20 body a 10minutovým sčítáním na bodu bylo 7. 4. na 6 bodech (F 30,0%) napočítáno 8 ex. (0,40 ex./1 bod). Hodnoty na transektech JPSP jsou podhodnoceny, protože sčítání probíhalo v termínech mimo hlavní dobu toku strakapouda prostředního. Pokud nedochází k vytěžení porostů, jsou hnízdní okrsky stále a dlouhodobě obsazené bez výraznějších výkyvů. Rozdíly ve výsledcích spíše naznačují, že vzhledem k řídké hlasové aktivitě nemusí být druh na bodě zaznamenán.

Nad rámec monitoringu proběhly v období 2011–2013 v 7 MZCHÚ v CHKO Křivoklátsko inventarizační průzkumy avifauny, při nichž byly odhadnuty následující počty párů strakapouda prostředního: PR Jezírka 4–8, PR Kabečnice 1–3, PR Na Babě 2–4, NPR Kohoutov 2–4, NPR Velká Pleš 10–15, PR Brdatka 8–15 a PR Stříbrný luh 5–10. Tyto průzkumy potvrdily silnou vazbu na porosty dubu letního.

Výsledky monitoringu strakapouda prostředního na klasických bodových transektech v termínech JPSP v letech 2011–2013.

Results of the Middle Spotted Woodpecker at regular point transects in the terms of the Breeding Bird Monitoring Programme in 2011–2013.

	1. termín – 1 st term				2. termín – 2 nd term			
	2011	2012	2013	Celkem Total	2011	2012	2013	Celkem Total
Počet transektů No. of transects	6	5	4	15	6	5	4	15
Počet bodů No. of points	120	100	80	300	120	100	80	300
Počet obsazených bodů No. of occupied points	11	6	6	23	9	9	6	24
F %	9,2	6,0	7,5	7,7	7,5	9,0	7,5	8,0
Počet ex. No. of individuals	14	9	6	29	10	11	6	27
Počet ex./1 bod No. of individuals per point	0,12	0,09	0,08	0,10	0,08	0,11	0,08	0,09

Lejsek malý

Na 2 transektech (17 bodů) s pobytem 10 minut na bodu v roce 2011 v 1. termínu obsazený 4 body (F 23,5%) a v 2. termínu 2 body (11,8%), na 1 transektu (10 bodů) v letech 2012 a 2013 v 1. termínu obsazený 2 (20,0%), resp. 1 bod (10,0%) a v 2. termínu obsazen jen 1 bod (10,0%) v roce 2012. Výsledky na transektech JPSP v 1. termínu mohou být ovlivněny rozdílným průběhem přeletu lejska malého v jednotlivých letech.

Ptačí oblasti

Výsledky monitoringu lejska malého na klasických bodových transektech v letech 2011–2013.
Results of the Red-breasted Flycatcher monitoring at regular point transects in 2011–2013.

	1. termín – 1 st term				2. termín – 2 nd term			
	2011	2012	2013	Celkem Total	2011	2012	2013	Celkem Total
Počet transektů No. of transects	1	3	2	6	4	3	2	9
Počet bodů No. of points	20	60	40	120	80	60	40	180
Počet obsazených bodů No. of occupied points	1	4	1	6	3	1	1	5
F %	5,0	6,7	2,5	5,0	3,8	1,7	2,5	2,8
Počet ex. No. of individuals	1	4	1	6	4	1	1	6
Počet ex./1 bod No. of individuals per point	0,05	0,07	0,03	0,05	0,05	0,02	0,03	0,03

Lejsek bělokrký

Početnost lejska bělokrkého na transektech vyjádřená počtem jedinců na 1 bodu v letech 2011–2013 kolísala, v 1. termínu s minimem v roce 2011 (zřejmě souvislost s pozdějším příletem) a 1,7× vyšším maximem v roce 2012. Roky 2012 a 2013 byly již poměrně vyrovnané. Průměrný počet ex./1 bod v tříletém období celkem (n = 300 bodů) byl v 1. termínu 2,5× vyšší než v 2. termínu, což je dáno značným poklesem zpěvní aktivity ♂♂ v VI. Průměrná obsazenost budek lejsem bělokrkým v letech 2011–2013 byla 47,9 % (43,8–51,9 %). Do budoucna by bylo vhodné upravit metodiku tak, aby 2. termín sčítání byl stanoven maximálně do konce V.

Výsledky monitoringu lejska bělokrkého na klasických bodových transektech v letech 2011–2013.
Results of the Collared Flycatcher monitoring at regular point transects in 2011–2013.

	1. termín – 1 st term				2. termín – 2 nd term			
	2011	2012	2013	Celkem Total	2011	2012	2013	Celkem Total
Počet transektů No. of transects	6	5	4	15	6	5	4	15
Počet bodů No. of points	120	100	80	300	120	100	80	300
Počet obsazených bodů No. of occupied points	48	59	43	150	38	19	23	80
F %	40,0	59,0	53,8	50,0	31,7	19,0	28,8	26,7
Počet ex. No. of individuals	75	109	78	262	54	24	26	104
Počet ex./1 bod No. of individuals per point	0,63	1,09	0,98	0,87	0,45	0,24	0,33	0,35

Vývoj populací předmětů ochrany

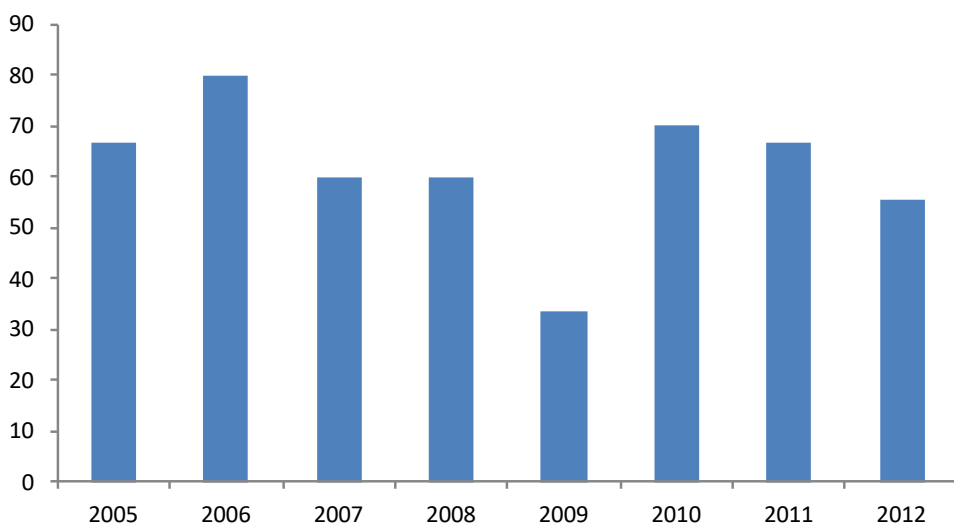
Včelojed lesní

Početnost z roku na rok sice kolísá, v devítiletém období 2005–2013 ji lze však hodnotit jako stabilizovanou. Za tu dobu bylo nalezeno 13 hnízd. K roku 2012 byla početnost odhadnuta v PO na 10–15 párů a v CHKO Křivoklátsko na 12–20 párů, k roku 2010 to bylo 10–13, resp. 15–20 párů, tj. stejně jako v období 2005–2007 (HORA et al. 2015). Obsazenost 9–10 pravidelně monitorovaných lokalit (rok 2013 nezhodnocen) kolísala mezi 33,3% v roce 2009 a 80,0% v roce 2006. Jedna lokalita byla obsazena ve všech 8 letech, v kterých byla kontrolována, další lokalita byla obsazena v 8 z 9 let.

Porovnání výsledků monitoringu včelojeda lesního v letech 2005–2013.

Comparison of the results of the European Honey-buzzard monitoring in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Rozloha (km ²) – Area (km ²)	160	212	224	220	220	270	200	200	100
Počet teritorií/100 km ² No. of territories/100 km ²	3,1–4,4	4,7–5,7	2,2	3,6	2,7	4,1	4,5	3,5	3,0

Obsazenost (%) 9–10 lokalit, které byly v letech 2005–2012 kontrolovány každým rokem, včelojedem lesním.

Pozn.: V letech 2006–2008 a 2010 10 lokalit, v letech 2005, 2009, 2011 a 2012 9 lokalit. Rok 2013 kvůli omezenému rozsahu monitoringu není hodnocen.

European Honey-buzzard occupancy (%) of 9–10 localities annually controlled in 2005–2012.

Note: Ten localities in 2006–2008 and 2010, nine localities in 2005, 2009, 2011 and 2012. Year 2013 is not evaluated because of the reduced extent of the monitoring.

Výr velký

Početnost výra velkého v PO od začátku 21. století do roku 2007 kolísala mezi 10–18 páry (HORA et al. 2010a), v období 2008–2010 byla odhadnuta na 13–19 párů (HORA et al. 2015) a v letech 2011 a 2012 na 10–16, resp. 12–16 párů. Výsledky z 8 let monitoringu naznačují menší pokles početnosti v letech 2011–2013 oproti předchozímu tříletému období, meziroční rozdíly však mohou být aspoň zčásti ovlivněny metodickými problémy (rozdílné

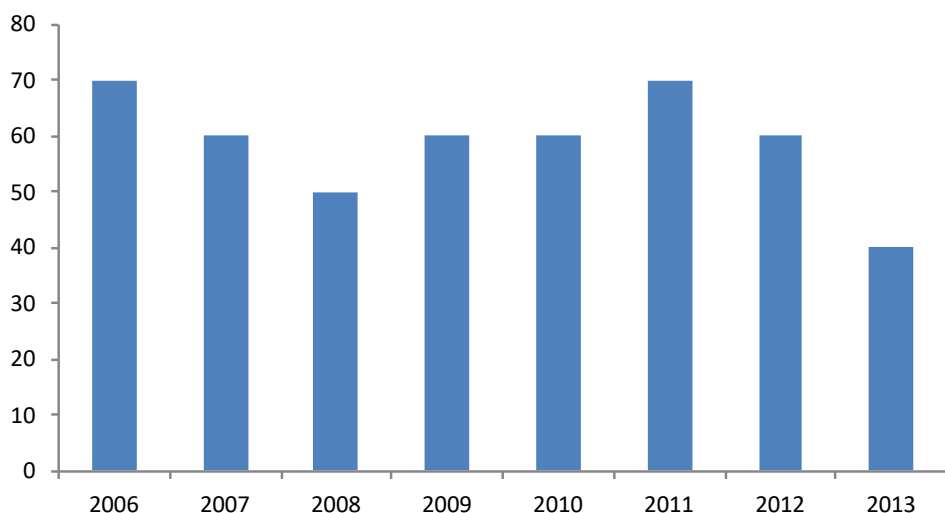
Ptačí oblasti

počty kontrolovaných lokalit i kontrol na jednotlivých lokalitách) i přesností vymezení monitorovaných území v jednotlivých letech. Porovná-li se obsazenost 10 lokalit kontrolovaných ve všech 8 letech, nejnižší hodnota byla zaznamenána v roce 2013 – 57 % maxim v letech 2006 a 2011.

Porovnání hustot výra velkého v letech 2006–2013.

Comparison of the Eurasian Eagle-owl densities in 2006–2013.

Rok – Year	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Rozloha (km ²) – Area (km ²)	176	176	110	203	202	200	190	100
Počet teritorií/100 km ² No. of territories/100 km ²	5,7	5,1	6,4	6,9	6,9	5,5	5,8	6,0

Obsazenost (%) 10 lokalit, které byly v letech 2006–2013 kontrolovány každým rokem, výřem velkým.

European Eagle-owl occupancy (%) of 10 localities annually controlled in 2006–2013.

Počty teritorií výra velkého kolem toku Berounky (34,4 km) v letech 2006–2013.

Pozn.: V roce 2013 25,8 km toku.

Numbers of the European Eagle-owl territories around the Berounka river (34.4 km) in 2006–2013.

Note: 25.8 km of the river in 2013.

Rok – Year	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet teritorií – No. of territories	8	7	5	10	9	8	7	4
Počet teritorií/10 km toku No. of territories/10 km of the river	2,3	2,0	1,5	2,9	2,6	2,3	2,0	1,6

Kulíšek nejmenší

Výsledky ze tří let nejsou dostatečné pro hodnocení změn v početnosti druhu v PO. V návrhu PO v roce 2002 byl stav kulíška odhadnut na 30–40 párů (TICHAI & TUČKOVÁ 2002), na základě výsledků monitoringu v roce 2006 se však ukázalo, že odhad byl podhodnocen, a proto byl zvýšen na 40–70 párů (HORA et al. 2010a). V roce 2009 byl konstatován mírný

úbytek druhu a odhad snížen na 30–60 párů (HORA et al. 2015) a na této úrovni zůstala početnost kulíška nejmenšího i v roce 2012. Stabilní, i když meziročně kolísající početnost potvrdilo i několik lesních pracovníků, kteří na určitých pravidelně navštěvovaných lokalitách druh sledují. Kulíšek nejmenší dává v PO přednost jehličnatým lesům s dostatkem pasek nebo lučních enkláv a zpravidla s přítomností pramenišť a horních částí malých vodních toků (např. revíry Tři Stoly, Lužná, Pareziny a Krušná hora).

Porovnání početnosti kulíška nejmenšího na bodových transektech v letech 2006, 2009 a 2012.

Comparison of the Eurasian Pygmy-owl numbers at point transects in 2006, 2009 and 2012.

Rok Year	Počet bodů No. of points	Počet obsazených bodů No. of occupied points	F (%)	Počet ♂♂ No. of ♂♂
2006	98	14	14,3	14
2009	110	8	7,3	8
2012	90	5	5,6	6–7

Žluna šedá

Na základě výsledků monitoringu a postupného mapování PO (např. v roce 2013 zjištěno 6 nových lokalit) lze populaci žluny šedé hodnotit jako stabilní až mírně stoupající a odhad její velikosti upřesnit z 40–50 párů v návrhu PO (TICHAI & TUČKOVÁ l. c.) na 65–95 párů. Na specifickém transektu pro šplhavce byly výsledky monitoringu 10. 4. 2010 a 7. 4. 2013 srovnatelné – v obou letech obsazeny 3 body ($F = 15\%$) a na nich v roce 2010 4 ex. (0,20 ex./1 bod) a v roce 2013 3 ex. (0,15 ex./1 bod). Vzhledem k vzrůstající těžbě přestárých listnatých porostů holosečným způsobem lze v budoucnu očekávat spíše mírný pokles. Žluna šedá v PO preferuje 2 různé typy prostředí, a to bukové nebo smíšené

Porovnání výsledků monitoringu žluny šedé v termínech JPSP v letech 2005–2013.

Comparison of the results of the Grey-faced Woodpecker monitoring in the terms of the Breeding Bird Monitoring Programme in 2005–2013.

Rok Year	Počet bodů No. of points		F %		Počet ex./1 bod No. of individuals per point	
	Termín – Term					
	1.	2.	1.	2.	1.	2.
2005	100	80	3,0	0	0,03	0
2006	80	120	5,0	0	0,05	0
2007	100	80	3,0	1,3	0,03	0,01
2005–2007	280	280	3,6	0,4	0,04	0,004
2008	80	60	6,3	5,0	0,08	0,05
2009	100	100	3,0	1,0	0,04	0,01
2010	100	100	3,0	0	0,03	0
2008–2010	280	260	3,9	1,5	0,05	0,02
2011	120	120	5,0	0,8	0,05	0,01
2012	100	100	4,0	0	0,05	0
2013	80	80	3,8	0	0,04	0
2011–2013	300	300	4,3	0,3	0,05	0,003
2005–2013	860	840	4,0	0,7	0,04	0,01

listnaté lesy ve věku nad 120 let a okraje lesů všech typů vyjma čistě jehličnatých, s přílehlou krajinou s roztroušenou zelení a dostatkem lučních porostů. Častěji se v posledních letech vyskytuje i na okrajích obcí.

Strakapoud prostřední

Početnost strakapouda prostředního byla při vyhlášení ptačí oblasti podhodnocena, podrobnějším průzkumem došlo k upřesnění (navýšení) počtu hnízdících párů (z 85–140 v roce 1998 na 250–350 párů v roce 2007 – HORA et al. 2010a) a tento stav je nyní stabilní. Vzhledem k vzrůstající těžbě přestárých listnatých porostů holosečným způsobem je předpokladem dalšího vývoje spíše mírný pokles.

Porovnání výsledků monitoringu strakapouda prostředního v letech 2005–2013.

Comparison of the results of the Middle Spotted Woodpecker monitoring in 2005–2013.

Rok Year	Počet bodů No. of points		F %		Počet ex./1 bod No. of individuals per point	
	Termín – Term					
	1.	2.	1.	2.	1.	2.
2005	100	80	9,0	10,0	0,10	0,10
2006	80	120	8,8	6,7	0,10	0,08
2007	100	80	25,0	17,5	0,31	0,21
2005–2007	280	280	14,6	10,7	0,18	0,12
2008	80	60	10,0	13,3	0,18	0,15
2009	100	100	8,0	8,0	0,09	0,09
2010	100	100	14,0	11,0	0,18	0,12
2008–2010	280	260	10,7	10,4	0,15	0,12
2011	120	120	9,2	7,5	0,12	0,08
2012	100	100	6,0	9,0	0,09	0,11
2013	80	80	7,5	7,5	0,08	0,08
2011–2013	300	300	7,7	8,0	0,10	0,09
2005–2013	860	840	10,9	9,6	0,14	0,10

Lejsek malý

Výsledky monitoringu lejska malého od roku 2005 dokumentují pokles početnosti, který je v souladu s ústupem tohoto druhu na celém území ČR. Přítomnost druhu nebyla prokázána při inventarizačních průzkumech realizovaných po roce 2000 v NPR Velká Pleš a PR Stříbrný luh, kde ho v 80. letech minulého století v hnízdní době prokázal ŠMAHA (1989). Vzhledem k tomu, že ve všech rezervacích s výskytem druhu nedochází ke změnám v prostředí (bezzásahové zóny), lze se domnívat, že pokles početnosti může spíše souviset s jinými příčinami. Na transektu procházejícím NPR Týřov bylo během 9 let 2005–2013 napočítáno v 1. termínu průměrně 2,3 ex. ročně (0–4 ex.) a v 2. termínu 2,0 ex. (0–4 ex.). Doporučuje se zajistit cílený monitoring výskytu lejska malého také mimo ZCHÚ v místech identifikovaných z porostních map.

Porovnání výsledků monitoringu lejska malého v letech 2005–2013.

Pozn.: Výsledky z let 2009 a 2010 a celkové výsledky 2008–2010 přepočítány po vyřazení transektu Křivoklát – Městečko, který se ukázal pro výskyt lejska malého jako nevhodný.

Comparison of the results of the Red-breasted Flycatcher monitoring in 2005–2013.

Note: Results from 2009 and 2010 and summary results 2008–2010 are recalculated after the deletion of the transect Křivoklát – Městečko because it is inappropriate for the Red-breasted Flycatcher.

Rok Year	Počet bodů No. of points		F %		Počet ex./1 bod No. of individuals per point	
	Termín – Term					
	1.	2.	1.	2.	1.	2.
2005	40	80	0	5,0	0	0,05
2006	40	120	15,0	5,0	0,15	0,07
2007	98	78	7,1	3,8	0,08	0,04
2005–2007	178	278	7,3	4,7	0,08	0,05
2008	20	80	15,0	6,2	0,20	0,06
2009	40	80	2,5	7,5	0,03	0,08
2010	40	80	7,5	5,0	0,10	0,05
2008–2010	100	240	7,0	6,3	0,09	0,06
2011	20	80	5,0	3,8	0,05	0,05
2012	60	60	6,7	1,7	0,07	0,02
2013	40	40	2,5	2,5	0,03	0,03
2011–2013	120	180	5,0	2,8	0,05	0,03
2005–2013	398	698	6,5	4,7	0,07	0,05

Porovnání výsledků monitoringu lejska malého na specifických bodových transektech (10 minut na bodu) v letech 2010–2013.

Comparison of the results of the Red-breasted Flycatcher monitoring at specific point transects (10 minutes at a point) in 2010–2013.

Transekt Transect	Počet bodů No. of points	Termín Term	Počet teritorií – No. of territories			
			2010	2011	2012	2013
Sirská	7	1.	2	1	X	X
		2.	1	0	X	X
Týřov	10	1.	2	2	2	1
		2.	2	2	1	0

Lejsek bělokrký

Meziroční výkyvy v průběhu 9 let monitoringu byly spíše způsobeny vlivem počasí a hlasové aktivity během sčítání. Snížení obsazenosti budek ve druhé periodě monitoringu (44,1 % oproti 51,5 % v letech 2005–2007) lze přisoudit hlavně zvýšení nabídky budek. Lejsek bělokrký hnízdí v nejvyšších hustotách v porostech dubu letního nad 80 let věku, v menších hustotách pak i v dalších typech listnatých a smíšených porostů. Vyšších početností dosahuje na jižně orientovaných svazích s nižší nadmořskou výškou. Místy bylo zaznamenáno navýšení holosečné těžby dubových porostů, lze tedy předpokládat, že došlo k mírnému po-

Ptačí oblasti

klesu stavů, a proto byl odhad 3 600–6 200 párů z let 2007 a 2010 (HORA et al. 2010a, 2015) k roku 2013 snížen na 3 000–6 000 párů. Poznatky z desetiletého sledování (2005–2014) hnízdění lejska bělokrkého v budkách na Křivoklátsku shrnul TICHAI (2014).

Porovnání výsledků monitoringu lejska bělokrkého v letech 2005–2013.

Comparison of the results of the Collared Flycatcher monitoring in 2005–2013.

Rok Year	Počet bodů No. of points		F %		Počet ex./1 bod No. of individuals per point	
	Termín – Term					
	1.	2.	1.	2.	1.	2.
2005	100	80	55,0	58,8	0,94	1,13
2006	80	120	53,8	57,5	1,20	1,19
2007	138	118	59,4	66,1	1,38	1,36
2005–2007	318	318	56,6	61,0	1,20	1,24
2008	80	60	57,5	55,0	1,38	0,83
2009	100	100	59,0	43,0	1,06	0,73
2010	100	100	53,0	40,0	1,09	0,59
2008–2010	280	260	56,4	44,6	1,16	0,70
2011	120	120	40,0	31,7	0,63	0,45
2012	100	100	59,0	19,0	1,09	0,24
2013	80	80	53,8	28,8	0,98	0,33
2011–2013	300	300	50,0	26,7	0,87	0,35
2005–2013	898	878	54,3	44,4	1,08	0,77

Změny v obsazenosti budek lejskem bělokrkým v letech 2005–2013.

Changes in Collared Flycatcher nest box occupancy in 2005–2013.

Rok Year	Počet budek No. of nest boxes	Počet obsazených budek No. of occupied nest boxes	%
2005	68	35	51,5
2006	82	48	58,5
2007	120	56	46,7
2005–2007	270	139	51,5
2008	120	50	41,7
2009	141	55	39,0
2010	122	64	52,5
2008–2010	383	169	44,1
2011	112	49	43,8
2012	108	51	47,2
2013	131	68	51,9
2011–2013	351	168	47,9
2005–2013	1 004	476	47,4

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě 8 předmětů ochrany v letech 2011–2013 v PO hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 10 druhů přílohy I: čáp černý (*Ciconia nigra*) 3–6 párů, luňák červený (*Milvus milvus*) 2–4 páry, orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) 2–3 páry, moták pochop (*Circus aeruginosus*) 3–5 párů, chřástal polní (*Crex crex*) 3–8 volajících ♂♂, sýc rousný (*Aegolius funereus*) 5–10 párů, datel černý (*Dryocopus martius*) 70–100 párů, skřivan lesní (*Lullula arborea*) 6–12 párů a ůuhýk obecný (*Lanius collurio*) 250–400 párů; pro stanovení odhadu pěníce vlašské (*Sylvia nisoria*) nejsou konkrétní podklady, nicméně její početnost značně poklesla, zřejmě v důsledku postupného zániku vhodného biotopu (přeměna na pastviny, nebo naopak sukcese). Oproti období 2008–2010 nebyli v hnízdní době zaznamenáni luňák hnědý (*Milvus migrans*), moták lužní (*Circus pygargus*) a sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*). V rámci celostátního monitoringu byl v roce 2012 monitorován sýc rousný a v roce 2013 čáp černý, datel černý, pěníce vlašská a ůuhýk obecný.

Stav z hlediska ochrany přírody

Stav 7 z 8 druhů, které jsou předměty ochrany PO, je příznivý. Jejich populace jsou stabilní či v případě žluny šedé a strakapouda prostředního dokonce mírně narůstající. Početnost posledního předmětu ochrany, lejska malého, mírně klesá, i když ve všech jeho lokalitách nedošlo ke zjevným změnám. Úbytek tohoto druhu byl hlášen i z jiných hnízdišť v ČR a jeho důvod zatím není známý. I druhy s příznivým stavem se potýkají s většími či menšími problémy. V důsledku těžby ve starých listnatých porostech jsou tyto biotopy fragmentovány, klesá jejich rozloha, a tudíž lze očekávat pokles početnosti druhů obývajících tyto biotopy. Proto klíčovou roli pro tyto druhy hrají ZCHÚ s bezzásahovými porosty. Přirozené obnovy lesa, zejména v Lánské oboře, brání vysoké stavy spárkaté zvěře. Neobnovuje se hlavně dub a je nahrazován jinými dřevinami. V PO, vč. dříve málo navštěvovaných míst, vzrůstá intenzita rekreačního, turistického i sportovního využívání. Místa tak dochází ke zvýšenému rušení hnízdicích výrů obecných a ledňáčků říčních.

Ve spolupráci s LS Křivoklát a LS Lužná bylo v období 2011–2013 vyvěšeno více než 400 ptačích budek s cílem podpořit především lejska bělokrkého v listnatých porostech s nedostatkem dutin (věková skupina 70–100 let) a zároveň bylo označeno 560 doupných stromů a stromů s hnízdy dravců nebo čápa černého. Tyto stromy by měly být ponechány na stanovišti do úplného rozpadu. Předměty ochrany PO mají prospěch z EVL, kterých je na území PO 13 o celkové rozloze 6 230 ha.

Zpracovali: J. Hora, M. Tichai

Monitoring zajistili:

Koordinace: M. Tichai

Včelojed lesní: A. Fuchsová, M. Haifler, H. Hubáčková, R. Remar, M. Tichai • Výr velký: A. Fuchsová, M. Haifler, H. Hubáčková, R. Remar, M. Tichai, E. Vojtěchovská • Kulíšek nejmenší: M. Haifler, R. Remar, M. Tichai, E. Vojtěchovská • Žluna šedá, strakapoud prostřední: A. Fuchsová, R. Remar, M. Tichai, E. Vojtěchovská • Lejska malý: A. Fuchsová, M. Tichai, E. Vojtěchovská • Lejska bělokrký: A. Fuchsová, M. Haifler, S. Lepič, R. Remar, V. Sova, J. Škorpíková, M. Tichai, E. Vojtěchovská • Čáp černý: M. Haifler, H. Hubáčková, I. Karhánková, F. Pojer, R. Remar, M. Tichai • Sýc rousný: M. Haifler, R. Remar, M. Tichai, E. Vojtěchovská • Datel černý: A. Fuchsová, I. Karhánková, R. Remar, M. Tichai, E. Vojtěchovská • Pěníce vlašská, ůuhýk obecný: R. Remar, M. Tichai

Labské pískovce

Kód: CZ0421006

Rozloha: 35 479,98 ha

Předměty ochrany: sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*), chřástal polní (*Crex crex*), výr velký (*Bubo bubo*), datel černý (*Dryocopus martius*).

Změny v ptačí oblasti

Na území NP, části PO, pokračovaly lesnické zásahy s cílem nahradit smrkové monokultury a nepůvodní druhy dřevin (např. vejmutovka a douglaska) dřevinnou skladbou odpovídající potenciální přirozené vegetaci. Imisní plochy, kde se v minulosti vyskytovalo velmi zajímavé ptačí společenstvo s tetřívkem obecným, již zanikly a mají dnes charakter vzrostlého lesa. Bohužel pokračovala nevhodná praxe na území CHKO Labské pískovce, kdy byly cíleně odstraňovány staré buky z lesních porostů (zejména okolí obce Sněžník), a tím došlo k negativnímu ovlivnění početnosti hnízdících datlů černých, holubů douprňáků (*Columba oenas*), sýců rousných (*Aegolius funereus*) a žlun šedých (*Picus canus*). V roce 2013 PO postihly v době hnízdění povodně.

Metodiky a rozsah monitoringu

Sokol stěhovavý

V letech 2011–2013 každoročně nejméně 2–3 kontroly všech známých a potenciálních hnízdišť (16 lokalit) v III. až V.

Chřástal polní

V roce 2011 po 2 nočních sčítáních ♂♂ (3. dekáda V. a 3. dekáda VI.) na 5 liniích o celkové délce 135,2 km, ve 2. termínu denní kontrola biotopů. Dílčí úseky 3 linií (celkem 49,1 km) vedly po hranicích PO, takže byli registrováni také ♂♂ volající vně hranic PO.

Výr velký

V letech 2011–2013 každoročně 2 noční kontroly všech známých a potenciálních hnízdišť (2011 a 2012 35 lokalit, 2013 36 lokalit) v I. až III. a denní kontrola hnízdišť dalekohledem a hledání pobytových stop v V.

Datel černý

V roce 2013 po 1 sčítání (IV.) na 4 automobilových transektech se 160 body (95,5 km) a na 1 pěší linii o délce 7,9 km (12 bodů). Nad rámec monitoringu proběhlo mapování výskytu datla černého v celé PO.

Výsledky monitoringu

Výsledky monitoringu předmětů ochrany PO i dalších druhů přílohy I byly každý rok uveřejněny ve Zpravodaji Ornitologického klubu při Labských pískovcích (BENDA 2011a, b, 2012a, b, 2013a, c) a v Ročenkách Správy Národního parku České Švýcarsko (2011: 32–33, 2012: 33–34, 2013: 31–32).

Sokol stěhovavý

2011: 10 teritorií, 9 hnízd, 7 (78 %) úspěšných hnízd, vyvedeno 21 mláďat, v nehnízdícím páru byla pohlavně nedospělá ♀.

2012: 10 teritorií, 10 hnízd, 8 (80 %) úspěšných hnízd, vyvedeno 22 mláďat.

2013: 11 teritorií, 10 hnízd, 6 (60 %) úspěšných hnízd, vyvedeno 14 mláďat, 1 hnízdo se nepodařilo dohledat.

V období 2011–2013 byla populace stabilizovaná, s nižší hnízdni úspěšností v roce 2013. Početnost hnízdících párů se již blíží nabídce hnízdnicích možností oblasti. Stále ještě nejsou obsazena historická hnízdiska v oblasti Tisé a Rájce. V sousedním NP Saské Švýcarsko hnízilo v roce 2013 17 párů sokolů.

Chřástal polní

1. termín: 48 volajících ♂♂ (27 ♂♂ vně PO), tj. 3,5 ♂/10 km,

2. termín: 76 volajících ♂♂ (35 ♂♂ vně PO), tj. 5,6 ♂/10 km.

V roce 2011 (stejně jako v roce 2008) monitoring pokrýval všechny významné travnaté enklávy na území PO, všechny vhodné plochy pro chřástala, spolu s plochami, které přiléhají k PO. Většina volajících ♂♂ byla soustředěna při hranici PO, zatímco v centrálních oblastech PO druh chyběl. V rámci vymezování ploch pro zavedení agroenvironmentálního opatření pro chřástala se Správa CHKO Labské pískovce cíleně snažila podchytit jádrová území a také vytvořit vhodné podmínky i mimo jádrová území tak, aby došlo ke stabilizaci početnosti a zejména pozitivnímu ovlivnění plošné distribuce tohoto druhu.

Výr velký

2011: 20 teritorií, tj. 5,6 teritoria/100 km² rozlohy PO,

2012: 15 teritorií, tj. 4,2 teritoria/100 km²,

2013: 15 teritorií, tj. 4,2 teritoria/100 km².

V roce 2011 byl zjištěn rekordní počet obsazených teritorií. V roce 2013 byla část lokalit kvůli dlouhé zimě s vydatnou sněhovou pokrývkou nepřístupná ve vhodné době, takže některá místa vykázaná jako negativní mohla být ve skutečnosti výrem obsazena. Na území PO jsou stále ještě poměrně rozsáhlá území (Mikulášovicko a část PO na levém břehu Labe), na nichž zatím výr prokázán nebyl či je zaznamenáván jen nepravidelně.

Datel černý

V roce 2013 zjištěno 87 teritorií, z toho 78 teritorií na automobilových bodových transektech (F 48,7 %, 7,8 teritoria/10 km transektu) a 9 teritorií na pěší linii (11,4 teritoria/10 km). V celé PO bylo zaznamenáno celkem 138 teritorií a populace druhu odhadnuta nejméně na 150 párů. Protože u datla mají obě pohlaví totožné hlasové i instrumentální projevy a partneři v páru je běžně používají k vzájemné komunikaci, jsou zřejmě počty teritorií zjištěné při monitoringu i celoplošném mapování mírně nadhodnocené.

Vývoj populací předmětů ochrany

Sokol stěhovavý

Po prvním novodobém prokázání hnízdění v roce 1996 (BENDA 2007) a postupném osídlování území PO se početnost od roku 2007 ustálila na úrovni 10–11 párů. V období monitoringu 2005–2013 v PO zahnízdilo celkem 84 párů a z nich 56 (66,7 %) párů úspěšně. Vyvedeno bylo 146 mláďat, tj. 1,7 mláděte/1 hnízdo a 2,6 mláděte/1 úspěšný pár. Odchov 22 mláďat v roce 2012 je rekordní v historii novodobého hnízdění sokola stěhovavého v Labských pískovcích v letech 1996–2013.

Ptačí oblasti

Výsledky monitoringu sokola stěhovavého v letech 2005–2013.
Results of the Peregrine Falcon monitoring in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet lokalit obsazených párem No. of localities occupied by a pair	8	9	10	11	10	10	10	10	11
Počet hnízd No. of nests	7	9	10	10	9	10	9	10	10
Počet úspěšných párů No. of successful pairs	5	7	6	7	3	7	7	8	6
Počet vyvedených mláďat No. of fledged young	14	19	15	15	6	20	21	22	14

Chřástal polní

Výsledky z let 2005, 2008 a 2011 potvrzují nejen sezónní i meziroční kolísání početnosti, které je pro chřástala polního typické, ale i změny distribuce druhu v PO. Jak v roce 2008, tak v roce 2011 bylo napočítáno více volajících ♂♂ v 2. termínu. V 1. termínu byl nejvyšší počet chřástalů zjištěn v roce 2008, v 2. termínu naopak v roce 2011. V oblasti Sněžníku (linie č. 1) chřástal v roce 2011 zcela vymizel, zatímco v roce 2005 tu bylo přítomno 10, resp. 8 volajících ♂♂.

Porovnání výsledků monitoringu chřástala polního v letech 2005, 2008 a 2011.
Comparison of the results of the Corncrake monitoring in 2005, 2008 and 2011.

Rok Year	Délka linií (km) Length (km)	1. termín – 1 st term		2. termín – 2 nd term	
		Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet ♂♂/10 km No. of ♂♂/10 km	Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet ♂♂/10 km No. of ♂♂/10 km
2005	17,1	27	15,8	24	14,0
2008 – linie z roku 2005 2008 – lines from 2005	17,1	19	11,1	28	16,4
2011 – linie z roku 2005 2011 – lines from 2005	17,1	7	4,1	7	4,1
2008 – celkem 2008 – total	135,2	58	4,3	67	5,0
2011 – celkem 2011 – total	135,2	48	3,5	76	5,6

Změny početnosti volajících samců chřástala polního na linii č. 1 (6,8 km) z roku 2005.
Changes in the numbers of Corncrake calling males at line No. 1 (6.8 km) from 2005.

Rok Year	1. termín – 1 st term		2. termín – 2 nd term	
	Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet ♂♂/10 km No. of ♂♂/10 km	Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet ♂♂/10 km No. of ♂♂/10 km
2005	10	14,7	8	11,8
2008	1	1,5	2	2,9
2011	0	0	0	0

Změny početnosti volajících samců chřástala polního na linii č. 2 (10,3 km) z roku 2005.
Changes in the numbers of Corncrake calling males at line No. 2 (10.3 km) from 2005.

Rok Year	1. termín – 1 st term		2. termín – 2 nd term	
	Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet ♂♂/10 km No. of ♂♂/10 km	Počet ♂♂ No. of ♂♂	Počet ♂♂/10 km No. of ♂♂/10 km
2005	17	16,5	16	15,5
2008	18	17,5	26	25,2
2011	7	6,8	7	6,8

Výr velký

Populace výra velkého v PO Labské pískovce je dlouhodobě stabilní. Vzhledem k celkové rozloze a členitosti terénu je s velkou pravděpodobností i podhodnocená. Podle kvalifikovaného odhadu by se reálná početnost mohla pohybovat v rozmezí 20–25 párů. Pro tento druh je důležitá i distribuce nelesních ploch jako významného prvku úživnosti území.

Vývoj početnosti výra velkého v letech 2006–2013.
Changes in the numbers of the Eurasian Eagle-owl in 2006–2013.

Rok – Year	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet teritorií No. of territories	13	12	14	12	10	20	15	15
Počet teritorií/100 km ² No. of territories per 100 km ²	3,7	3,4	3,9	3,4	2,8	5,6	4,2	4,2

Datel černý

Přestože výsledky z automobilového transektu i z krátké pěší linie jsou zřejmě nadhodnocené, dokumentují nárůst početnosti druhu, který je v souladu s mírným nárůstem početnosti v ČR (jpsp.birds.cz). Linie procházely prakticky výhradně lesními porosty ve velkých lesních komplexech, které byly ale v různém stádiu vývoje a složení. Pozitivním trendem je přeměna lesních porostů v NP na přírodě blízké a existence NPR Kaňon Labe. Nedobrá stav je bohužel v oblasti Sněžník – Tisá, kde těžby zasáhly do tamních zbytků bukových porostů.

Porovnání výsledků monitoringu datla černého v letech 2007, 2010 a 2013.
Comparison of the results of the Black Woodpecker monitoring in 2007, 2010 and 2013.

	Automobilový transekt Car point transect		Linie Line		Počet teritorií v PO No. of territories in SPA
	Počet bodů No. of points	F %	Délka (km) Length (km)	Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	
2007	170	25,3	7,9	3,8	?
2010	180	32,2	7,9	7,6	143
2013	160	48,7	7,9	11,4	138

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě 4 předmětů ochrany v letech 2011–2013 v PO hnízilo nebo pravděpodobně hnízilo dalších 17 druhů přílohy I: čáp černý (*Ciconia nigra*) do 10 párů, včelojed lesní (*Pernis apivorus*) do 5 párů, luňák červený (*Milvus milvus*) 1–3 páry, moták pochop (*Circus aeru-*

ginosus) do 5 párů, jeřáb popelavý (*Grus grus*) 2–3 páry, kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) 25–45 párů, sýc rousný (*Aegolius funereus*) 30–50 párů, lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*) do 3 párů, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) 10–15 párů (tento stav je dosahován jen po několika po sobě jdoucích mírných zimách, po tuhých zimách početnost výrazně klesá, např. v roce 2013 zjištěny jen 4 páry), žluna šedá (*Picus canus*) 10–15 párů, strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) 5–8 párů, skřivan lesní (*Lullula arborea*) 1 pár, pěnice vlažská (*Sylvia nisoria*) do 5 párů, lejsek malý (*Ficedula parva*) 1–3 páry, lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) 1–3 páry a tuhýk obecný (*Lanius collurio*) asi 100 párů. Tetřívka obecná (*Tetrao tetrix*) téměř vymizel: v roce 2011 v oblasti Rájce 11. 5. tokající ♂ a 29. 3. ♀ a 16. 4. 2012 1 ♂ u Sněžníku. Vyloučeno nebylo hnízdění páru orla mořského (*Haliaeetus albicilla*) – BENDA (2013d); prokázáno bylo v roce 2014 (BENDA 2014). Kromě předmětů ochrany se monitorovali v roce 2011 tetřívka obecná a nad rámec koordinovaného monitoringu ČSO a AOPK ČR v roce 2012 čáp černý, kulíšek nejmenší a sýc rousný, v roce 2013 žluna šedá a ledňáček říční a každoročně jeřáb popelavý.

Stav z hlediska ochrany přírody

Stav všech 4 druhů, které jsou předmětem ochrany PO Labské pískovce, byl v období 2011–2013 příznivý. Populace sokola stěhovavého a výra velkého jsou stabilizované a blíží se hranici kapacity území. Pro chřástala polního se v rámci agroenvironmentálních opatření cíleně vymezují plochy tak, aby se pozitivně ovlivnila jeho distribuce v oblasti. Stavy datla černého sice vzrostly, nicméně lokálně (mimo NP) se negativně projevují nevhodné těžební zásahy.

Zpracovali: P. Benda, J. Hora

Monitoring zajistili:

Koordinace: P. Benda

Sokol stěhovavý, výr velký, datel černý: P. Benda, V. Sojka, V. Šena • Chřástal polní: P. Bauer, P. Benda, V. Sojka, V. Šena • Čáp černý, kulíšek nejmenší, sýc rousný, žluna šedá: P. Benda, V. Sojka, V. Šena • Jeřáb popelavý: P. Lumpe, V. Šena • Ledňáček říční: P. Benda

Lednické rybníky

Kód: CZ0621028

Rozloha: 685,1 ha

Předměty ochrany: kvakoš noční (*Nycticorax nycticorax*), husa velká (*Anser anser*), lžičák pestrý (*Anas clypeata*), zrzohlávka rudozobá (*Netta rufina*).

Změny v ptačí oblasti

V roce 2011 byly rybníky předány novému nájemci – Rybářství Hodonín, který přešel z jednohorkového hospodaření na dvouhorkové. Ve všech třech letech období 2011–2013 byl alespoň 1 rybník spuštěný. V roce 2011 to byl Prostřední rybník, v roce 2012 byl částečně letněn Nesyt, pro nedostatek srážek v průběhu roku ale nebyl zcela naplněn žádný rybník a v roce 2013 byl částečně letněn Hlohovecký rybník. Vliv úplného letnění Nesytu v roce 2007 a částečného letnění v roce 2012 vyhodnotil MACHÁČEK (2012). Na podzim roku 2013 byly u rybníka Nesyt postaveny 2 ornitologické pozorovatelný.

Metodiky a rozsah monitoringu

Kvakoš noční

V letech 2011–2013 sečtení hnízd z předchozí hnízdní sezóny po opadu listů, v hnízdní době nejméně 3 kontroly kolonie stativovým dalekohledem s cílem sledovat jak průběh hnízdění, tak stav hnízdiště a dodržování ochranných podmínek.

Husa velká, lžičák pestrý a zrzohlávka rudozobá

V celé PO s výjimkou Zámeckého rybníka v letech 2011–2013 v I.–XII. většinou 2–3 sčítání vodních ptáků měsíčně. V roce 2011 29, v roce 2012 30 a 2013 26 sčítání.

Výsledky monitoringu

Kvakoš noční

V období 2011–2013 kvakoši hnízdili pouze na Zámeckém rybníku. V jednotlivých letech bylo napočítáno postupně 169, 194 a 190 hnízd.

Husa velká

V roce 2011 se od léta nejvíce hus zdržovalo na spuštěném Prostředním rybníku – již 8. 7. 1 135 ex., max. 2 100 ex. 2. 9. V roce 2012 byly obzvlášť vysoké počty na letněném Nesytu (max. 7 200 ex. 17. 8.) a v roce 2013 bylo nejvíce hus opět na Nesytu, max. 3 500 ex. 16. 8., v obou případech před zahájením lovu (18. 8., resp. 17. 8.).

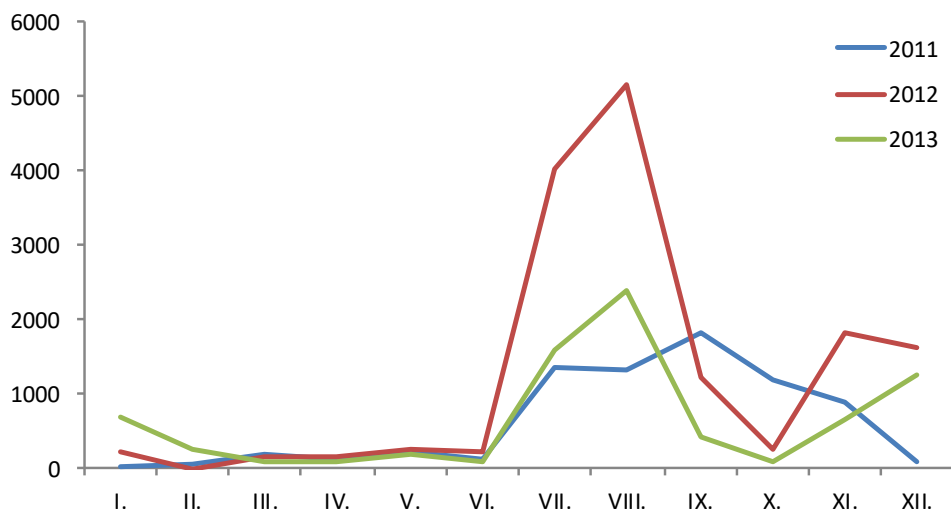
Lžičák pestrý

Po celé tříleté období monitoringu počty lžičáků protahujících na podzim byly mimořádně nízké, s maximy 432 ex. v roce 2011 a 206 ex. v roce 2013. V roce 2012 nebyl zaznamenán téměř žádný podzimní tah (max. 94 ex.), zatímco jarní průtah byl v tomto roce nejsilnější (max. 316 ex., z toho 288 ex. na Nesytu). Jako obvykle protahující lžičáci vyhledávali především vypouštěné rybníky.

Zrzohlávka rudozobá

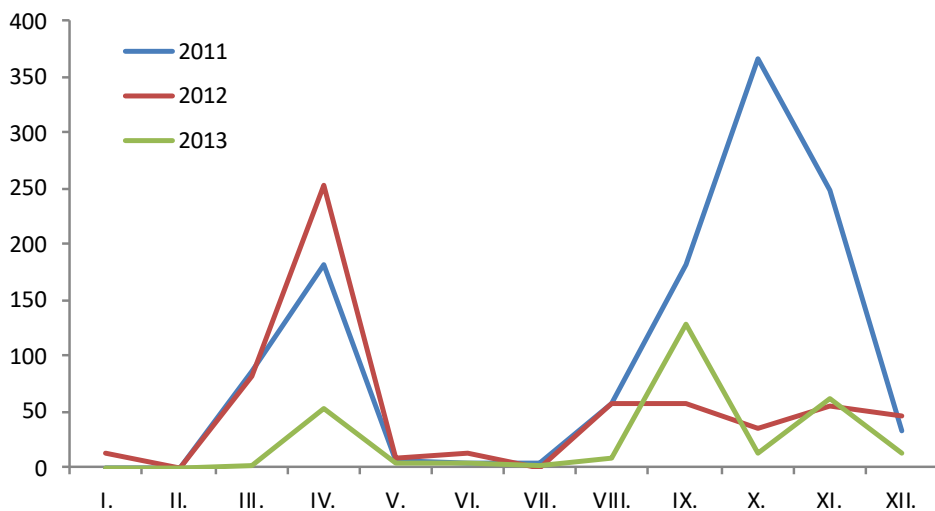
Celkové počty zrzohlávek v PO dosahovaly nejvyšších hodnot v V.–VI. (VII.). Hlavním shromaždištěm byl rybník Nesyt a největší hejna čítala v jednotlivých letech 117 ex. (Nesyt 10. 6.), 854 ex. (Nesyt 20. 6.) a 152 ex. (Nesyt 16. 7.).

Ptačí oblasti

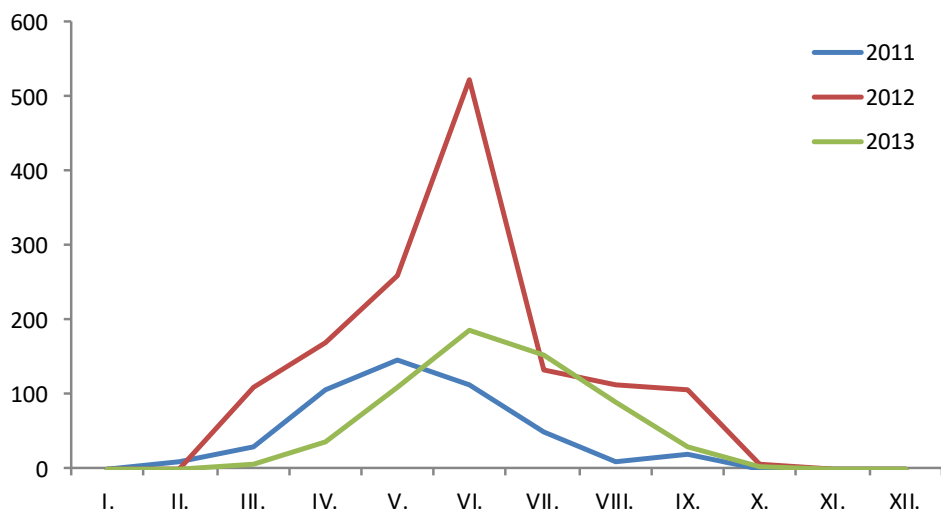
Sezónní změny početnosti husy velké v letech 2011–2013 znázorněné prostřednictvím průměrných počtů při všech sčítáních v jednotlivých měsících.

Seasonal changes in the numbers of the Greylag Goose in 2011–2013; averages of all counts in each month are compared.

Sezónní změny početnosti lžičáka pestrého v letech 2011–2013 znázorněné prostřednictvím průměrných počtů při všech sčítáních v jednotlivých měsících.

Seasonal changes in the numbers of the Northern Shoveler in 2011–2013; averages of all counts in each month are compared.

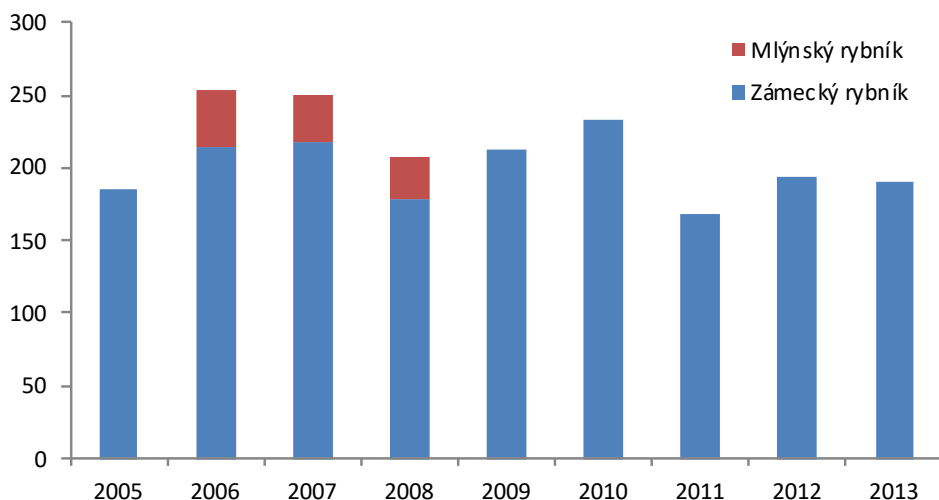
Sezónní změny početnosti zrzohlávky rudozobé v letech 2011–2013 znázorněné prostřednictvím průměrných počtů při všech sčítáních v jednotlivých měsících.

Seasonal changes in the numbers of the Red-crested Pochard in 2011–2013; averages of all counts in each month are compared.

Vývoj populací předmětů ochrany

Kvakoš noční

Populace kvakoše nočního na ostrůvcích Zámeckého rybníka je poměrně stabilní, kolísající během 9 let monitoringu 2005–2013 kolem průměru 200 hnízd (min. 169 v roce 2011, max. 233 v roce 2009). Maximum od roku 1974 je 273 hnízd v roce 1989 (MACHÁČEK 2009).

Výsledky zimního sčítání hnízd kvakoše nočního v koloniích v letech 2005–2013.

Results of the winter count of the nests of the Black-crowned Night-heron in colonies in 2005–2013.

Ptačí oblasti

Husa velká

Nejvyšší počet 7 880 ex., zaznamenaný v roce 2012, je vůbec nejvyšším od roku 1973. Předešlé maximum 6 475 ex. bylo zaznamenáno v roce 2008. V 8 z 9 let monitoringu byla maxima dosažena před zahájením lovu hus.

Nejvyšší počty husy velké v době shromažďování v letech 2005–2013.

Pozn.: V roce 2010 na Nesytu mimo termíny monitoringu (11. 8.) 4 500 ex.

The highest numbers of the Greylag Goose recorded during the gathering period in 2005–2013.

Note: 4,500 individuals at the Nesyt pond in 2010 outside the regular terms of monitoring (11th August).

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Datum – Date	11. 8.	9. 8.	26. 7.	30. 7.	7. 8.	17. 8.	4. 10.	17. 8.	16. 8.
PO celkem – SPA total	3 304	1 620	6 001	6 475	5 054	3 153	2 560	7 880	3 646
Nesyt	2 940	1 580	5 800	5 200	5 000	3 000	980	7 200	3 500

Lžičák pestrý

Nejvyšší počty na jaře byly v dosavadních 9 letech monitoringu zaznamenávány v 1. polovině IV. a na podzim ve 2. polovině X. a 1. dekádě XI. Zatímco jarní maxima byla po celé období monitoringu s výjimkou roku 2013 poměrně vyrovnaná, podzimní počty lžičáků na Lednických rybnících od roku 2008 a zejména v letech 2012 a 2013 jsou jen zlomkem ve srovnání s dřívějšími hodnotami, např. s 2 110 ex. v XI. 1985 (MACHÁČEK et al. 2008, MACHÁČEK 2009).

Nejvyšší počty lžičáka pestrého v době jarního a podzimního průtahu v letech 2005–2013.

The highest numbers of the Northern Shoveler during the spring and autumn migration in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Max. ex. na jaře Spring max. numbers	254	239	267	245	220	182	305	316	96
Max. ex. na podzim Autumn max. numbers	1 260	1 030	906	460	313	538	432	94	206

Zrohhlávka rudozobá

Historicky nejvyšší početnost byla zaznamenána na částečně letněném Nesytu v roce 2012: 20. 6. 791 ex., spolu s ostatními 3 rybníky soustavy celkem 854 ex. (J. Chytil). Jde o mimořádný počet zcela se vymykající běžným hodnotám maximálních počtů zrzhhlávek na Lednických rybnících (průměr 2005–2013 vyjma roku 2012 230 ex.). Viz též MACHÁČEK et al. (2008), MACHÁČEK (2009 a 2012).

Nejvyšší počty zrzhhlávky rudozobé v letech 2005–2013.

The highest numbers of the Red-crested Pochard in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Datum – Date	9. 6.	20. 6.	17. 5.	17. 6.	16. 6.	2. 7.	31. 5.	20. 6.	14. 6.
Max. ex. Max. of individuals	323	252	188	254	219	237	150	854	222

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě kvakoše nočního v letech 2011–2013 v PO hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 17 druhů přílohy I: bukáček malý (*Ixobrychus minutus*) 2–5 párů, volavka stříbřitá (*Egretta garzetta*) pravděpodobně 1 pár v roce 2012, volavka červená (*Ardea purpurea*) 2 páry v roce 2011 a 1 pár v roce 2013, čáp bílý (*Ciconia ciconia*) v roce 2011 10 párů, v roce 2012 12 párů a v roce 2013 11 párů, moták pochop (*Circus aeruginosus*) 7–10 párů, chřástal kropenatý (*Porzana porzana*) 0–1 pár, chřástal malý (*Porzana parva*) 1–3 páry, tenkozobec opačný (*Recurvirostra avosetta*) nejméně 10 párů v roce 2012, rybák obecný (*Sterna hirundo*) 2 páry v roce 2012, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) 1–2 páry, žluna šedá (*Picus canus*) 1 pár, strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) 5–6 párů, strakapoud jižní (*Dendrocopos syriacus*) 2–3 páry, slavík modráček střeoevropský (*Luscinia svecica cyaneola*) 2–5 párů, pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*) 1–2 páry, lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) 10–20 párů, tuhyk obecný (*Lanius collurio*) 2–3 páry. V rámci celostátního monitoringu v roce 2011 proběhl monitoring bukače velkého a bukáčka malého.

Stav z hlediska ochrany přírody

Populace kvakoše nočního se dlouhodobě nachází v příznivém stavu. Stavy shromažďujících se hus velkých jsou negativně ovlivňovány intenzivním lovem v okolí rezervace. Po zahájení lovu výrazně klesají. Příčina mimořádně slabého podzimního tahu lžičáka pestrého (v letech 2009, 2012 a 2013 dokonce nebylo splněno kritérium pro PO – 400 ex.) zůstává nejasná. Maximální počty rzozhlávky rudozobé během 9 let monitoringu 5× nesplnily kritérium pro PO (250 ex.), naopak v roce 2012 se rzozhlávky v PO shromáždily v mimořádně vysokém, historicky nejvyšším počtu. Velice pozitivní vliv na ptáky má snížená hladina (MACHÁČEK 2007 a 2012, VÍTEK 2007, SYCHRA et al. 2008). A v letech 2011–2013 vždy alespoň jeden rybník na nižší hladině byl.

Zpracovali: J. Hora, P. Macháček

Monitoring zajistil:

Kvakoš noční, husa velká, lžičák pestrý, rzozhlávka rudozobá, bukač velký, bukáček malý, volavka bílá a čáp bílý: P. Macháček

Libavá

Kód: CZ0711019

Rozloha: 32 723,8 ha

Předmět ochrany: chřástal polní (*Crex crex*).

Změny v ptačí oblasti

V letech 2011–2013 začala v rámci optimalizace vojenských újezdů příprava na zmenšení VÚ Libavá o 31 %. K přijetí zákona (Zákon o zrušení vojenského újezdu Brdy, o stanovení hranic vojenských újezdů, o změně hranic krajů a o změně souvisejících zákonů – zákon o hranicích vojenských újezdů) došlo až počátkem roku 2015 a v platnost vstoupil 1. 1. 2016. Na jeho základě bylo z VÚ Libavá vyjmuto 10 014 ha (30,6 % PO) a vznikly 3 obce: Město Libavá (katastr 2 932 ha), Kozlov (4 576 ha) a Luboměř pod Strážnou (956 ha). Menší části VÚ byly přičleněny k obcím za dřívějšími hranicemi VÚ: Domašov nad Bystřicí (3 ha), Vítkov (7 ha), Hlubočky (111 ha), Jívová (5 ha), Mrsklesy (301 ha) a Budišov nad Budišovkou (262 ha) – vše MO ČR – VHÚ (2015).

Metodika a rozsah monitoringu chřástala polního

V letech 2011 a 2012 po 2 nočních sčítáních (1. polovina VI. a 1. dekáda VII.) volajících ♂♂ na 2 liniích o celkové délce 47,8 km, v roce 2013 2 sčítání jen na 1 linii, 2. linie kontrolována jen v 1. termínu.

Výsledky monitoringu chřástala polního

Celkové počty volajících ♂♂ chřástala polního v období 2011–2013 meziročně kolísaly, přičemž nejvyšší byly v obou termínech v roce 2011. Na jednotlivých liniích měly změny stavů rozdílný průběh.

Výsledky sčítání volajících samců chřástala polního na liniích v letech 2011–2013.

Results of the Corncrake calling male counts at lines in 2011–2013.

Číslo linie Line No.	Délka (km) Length (km)	1. termín – 1 st term (♂♂)			2. termín – 2 nd term (♂♂)		
		2011	2012	2013	2011	2012	2013
1.	24,9	27	28	16	77	9	16
2.	22,9	33	8	30	37	6	X
Celkem – Total	47,8	60	36	46	114	15	16

Počty volajících samců chřástala polního na 10 km linie v letech 2011–2013.

Numbers of Corncrake calling males per 10 km of line in 2011–2013.

Číslo linie Line No.	Počet ♂♂/10 km – 1. termín No. of ♂♂/10 km – 1 st term			Počet ♂♂/10 km – 2. termín No. of ♂♂/10 km – 2 nd term		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
1.	10,8	11,2	6,4	30,9	3,6	6,4
2.	14,4	3,5	13,1	16,2	2,6	X
Celkem – Total	12,5	7,5	9,6	23,8	3,1	6,4

Vývoj populace chřástala polního

Početnost chřástala polního kolísá mezi 150–300 volajícími ♂♂, přičemž stavy sezónně i meziročně značně kolísají. Mimořádně vysoké stavy na liniích byly zaznamenány v 2. termínech let 2006 a 2011 – 165, resp. 114 ex., naopak nejnižší stav 15 ex. v roce 2012. Nejvyšší počty jsou zjišťovány na plochách s aktivní vojenskou činností, zejména na dopadových dělostřeleckých plochách, zatímco na zemědělsky využívaných pozemcích v okrajových částech PO je početnost výrazně nižší.

Porovnání výsledků sčítání volajících samců chřástala polního na liniích v letech 2005–2013.

Pozn.: V 1. termínu roku 2009 celková délka linií 43,3 km místo 47,8 km v 2. termínu a v ostatních letech. V 2. termínu roku 2013 kontrolována jen 1 linie (24,9 km).

Comparison of the counts of Corncrake calling males at lines in 2005–2013.

Note: In the 1st term in 2009, the total line length was 43.3 km instead of 47.2 km in the 2nd term and in all other years. Only one line (24.9 km) was controlled in the 2nd term in 2013.

	Termín – Term	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet volajících ♂♂ No. of calling ♂♂	1.	61	89	80	56	60	34	60	36	46
	2.	56	165	31	92	79	79	114	15	16
Počet volajících ♂♂/10 km No. of calling ♂♂/10 km	1.	12,8	18,6	16,7	11,7	13,9	7,1	12,5	7,5	9,6
	2.	11,7	34,5	6,5	19,2	16,5	16,5	23,8	3,1	6,4

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Vedle chřástala polního v letech 2011–2013 hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo na území PO dalších 18 druhů přílohy I: čáp černý (*Ciconia nigra*) 3–5 párů, orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) pravděpodobně 2 páry, orel skalní (*Aquila chrysaetos*) 1 pár vypuštěných ptáků neúspěšně hnízdění v roce 2011, 1 pár divokých ptáků v roce 2013, první úspěšné hnízdění v ČR po více než 100 letech (OREL 2013), tetřívka obecná (*Tetrao tetrix*) – v roce 2011 napočítáno 15 ♂♂ a 5 ♀♀, jeřáb popelavý (*Grus grus*) 1 pár, lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*) 5–10 párů, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) maximálně do 10 párů. Pro včelojeda lesního (*Pernis apivorus*), výra velkého (*Bubo bubo*), kulíška nejmenšího (*Glaucidium passerinum*), sýce rousného (*Aegolius funereus*), žlunu šedou (*Picus canus*), datla černého (*Dryocopus martius*), skřivana lesního (*Lullula arborea*), pěnice vlašskou (*Sylvia nisoria*), lejska malého (*Ficedula parva*), lejska bělokrkého (*Ficedula albicollis*) a ůhýka obecného (*Lanius collurio*) nejsou k dispozici údaje umožňující odhad početnosti. V rámci celostátního monitoringu proběhlo v roce 2011 sčítání tetřívka obecného.

Stav z hlediska ochrany přírody

Populace chřástala polního v PO se v letech 2011–2013 nacházela v příznivém stavu, její perspektiva však závisí na intenzitě vojenského výcviku, zejména na používání těžké techniky. Kvůli nízké intenzitě výcviku nejsou plochy dostatečně disturbovány, takže postupně zarůstají náletovými dřevinami. To představuje ohrožení nejen pro předmět ochrany PO, tj. chřástala polního, ale také pro tetřívka obecného. Naopak dočasný prospěch mohou mít jiné druhy přílohy I směrnice o ptácích, např. pěnice vlašská a ůhýk obecný. Řešením by byl řízený management klíčových lokalit, tj. využívání výcviku s použitím vojenské techniky k cíleným disturbancím. Plochy vyčleněné z území VÚ Libavá od 1. ledna 2016 měly pro chřástala polního vždy jen menší význam, přesto by se v katastrech nových obcí měla monitoringu a ochraně tohoto druhu věnovat trvalá pozornost.

Zpracovali: J. Hora, R. Petro, Z. Polášek

Monitoring zajistili:

Koordinace: R. Petro

Chřástal polní: R. Kočvara, V. Koutecká, Z. Polášek • Tetřívěk obecný: pracovníci VLS ČR, s. p.

– L. Beneš, J. Brlka, L. Janásek, J. Jeniš, V. Jeřábek, J. Kašpar, V. Kuchař, M. Šebela

Litovelské Pomoraví

Kód: CZ0711018

Rozloha: 9 318,7 ha

Předměty ochrany: ledňáček říční (*Alcedo atthis*), strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*), lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*).

Změny v ptačí oblasti

V roce 2012 Správa CHKO Litovelské Pomoraví udělila výjimku ze zákazu rušit a usmrčovovat kormorána velkého na rybářském revíru Morava 19, zahrnující horní část NPR Ramena řeky Moravy nad Střením a další přilehlá MZCHÚ, nad Litovlí procházející po hranici NPR Vrapač, PR Novozámecké louky a PR Templ a sahající k jezu nad Novými Mlýny, každoročně pro období od 1. 11. do 31. 3., s platností do konce roku 2014, s odůvodněním ochrany ichtyocenózy řeky Moravy a přilehlých vodních toků. V roce 2011 bylo prokázáno první hnízdění morčáka velkého (*Mergus merganser*) v PO (♀ s mláděty v NPR Ramena řeky Moravy pod Střením, J. Chytil & V. Holec in verb.).

Metodiky a rozsah monitoringu

Ledňáček říční

Vyhledávání obsazených hnízdních nor na řece Moravě a vybraných úsecích břehů štěrkopískových jezer. V roce 2011 po 2 sčítáních (1. polovina VI. a 1. dekáda VIII.) z člunu na řece Moravě v NPR Ramena řeky Moravy (11,1 km) a v úseku Mohelnice – počátek NPR Ramena řeky Moravy (19,1 km). Dále na 2 štěrkopískových jezerech – na PR Chomoutovském jezeru (pochůzka po 1,6 km břehu jezera a z člunu 0,3 km břehu ostrova) a PR Moravičanské jezero (pochůzka po 2,0 km břehu jezera).

Strakapoud prostřední, lejsek bělokrký

V letech 2011 a 2012 po 3 sčítáních (IV., V. a VI.) na transektu o 20 bodech v PR Litovelské luhy. Vzdálenost mezi body min. 300 m, vizuální i akustická registrace jedinců všech druhů ptáků v neomezené vzdálenosti po dobu 5 minut.

Výsledky monitoringu

Ledňáček říční

V roce 2011 v PO hnízdilo 15 párů, z nichž 3 páry hnízdily 2× v roce. Z uvedeného počtu v NPR Ramena řeky Moravy (11,1 km) hnízdilo 10 párů, 4 páry na dalších úsecích toku Moravy a 1 pár na Chomoutovském jezeru. Nejvíce párů však každoročně hnízdí na přirozeně meandrujícím toku Moravy v úseku Litovel – PP Kurfürstovo rameno (13,0 km), jehož jsou NPR Ramena řeky Moravy součástí. V roce 2011 zde hnízdilo 12 párů, z toho 3 páry 2× v roce.

Strakapoud prostřední

Hnízdní populace je vázána na starší listnaté či smíšené porosty a limitována dostatkem starších stromů, vhodných pro hloubení hnízdních dutin a získávání potravy. Jádrové území se nachází v komplexu lužního lesa mezi Litovlí a Horkou nad Moravou, mezi Mladčí a Novými Zámky, hnízdí také po celé Doubravě.

Ptačí oblasti

Výsledky monitoringu strakapouda prostředního na bodovém transektu PR Litovelské luhy (20 bodů) v letech 2011–2012.

Results of the Middle Spotted Woodpecker census at the point transect Litovelské luhy Nature Reserve (20 points) in 2011–2012.

Rok Year	Počet obsazených bodů No. of occupied points			Počet ex. No. of individuals			F %			Počet ex./1 bod No. of individuals per point		
	Termín – Term											
	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.
2011	9	1	0	10	1	1	45,0	5,0	0	0,50	0,05	0
2012	5	0	1	6	0	1	25,0	0	5,0	0,25	0	0,05
Celkem Total	14	1	1	16	1	2	35,0	2,5	2,5	0,40	0,025	0,05

Lejsek bělokrký

Hnízdní populace je vázána na starší listnaté či smíšené porosty a limitována nabídkou vhodných doupných stromů a potravy. V 2. termínu let 2011 a 2012 byl lejsek bělokrký na transektu Litovelské luhy s hodnotami dominance 9,24 a 7,91 % třetím, resp. čtvrtým nejpočetnějším druhem.

Výsledky monitoringu lejska bělokrkého na bodovém transektu PR Litovelské luhy (20 bodů) v letech 2011–2012.

Results of the Collared Flycatcher census at the point transect Litovelské luhy Nature Reserve (20 points) in 2011–2012.

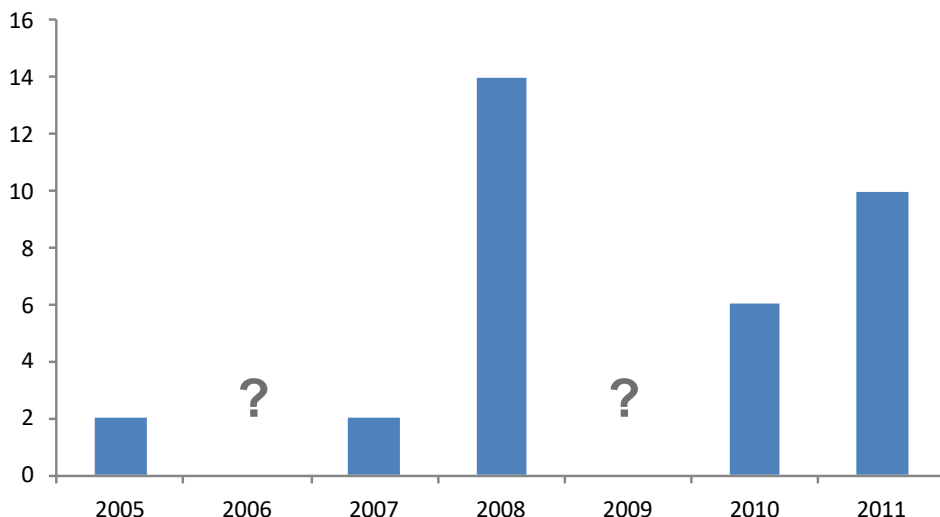
Rok Year	Počet obsazených bodů No. of occupied points			Počet ex. No. of individuals			F %			Počet ex./1 bod No. of individuals per point		
	Termín – Term											
	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.
2011	3	14	9	5	17	10	15,0	70,0	45,0	0,25	0,85	0,50
2012	3	13	0	3	17	0	15,0	65,0	0	0,15	0,85	0
Celkem Total	6	27	9	8	34	10	15,0	67,5	22,5	0,20	0,85	0,25

Vývoj populací předmětů ochrany

Ledňáček říční

V NPR Ramena řeky Moravy byly zaznamenány významné změny v počtu hnízdicích párů. V období 1987–1996 zde hnízdilo 1–6 párů, v letech 2003–2011 2–14 párů. Nejvyšší počet hnízdicích párů byl zjištěn v roce 2008 (14 párů), kdy 85,7 % párů ledňáčků opakovaně zahnízdilo i podruhé v roce. V celé PO hnízdní početnost významně kolísá od 4 do 17 párů. Počet párů je každoročně závislý na klimatických podmínkách: průtoku, stavu a zakalení vody ovlivňující dostupnost potravy a na termínu a četnosti povodní (faktor významně ovlivňující úspěšnost hnízdění). Za období 1987–2012 bylo v NPR Ramena řeky Moravy zjištěno celkem 100 případů hnízdění ledňáčka říčního (první hnízdění v daném roce). Denzita se pohybovala od 0,09 do 1,26 hnízdicích párů na 1 km říčního toku. U lokalizovaných hnízd v letech 2005–2012 byla zjištěna celková výška hnízdní stěny v říčním břehu od 1,3 m do 4 m (n = 55, ar. průměr 2,39 m), s kulminací hodnot od 1,6 do 3 m (78 % obsazených hnízdních nor). Vzdálenost vstupu do hnízdní nory od hladiny řeky byla zjištěna v rozmezí od 0,7 m do 3,5 m (n = 55, ar. průměr 1,86 m), s kulminací hodnot v intervalu

0,7–2,0 m (73 % obsazených hnízdních nor). U umístění vstupu do hnízdní nory vzhledem k vzdálenosti od povrchu terénu břehu bylo zjištěno rozmezí od 0,2 do 1,3 m ($n = 55$, ar. průměr 0,53 m), s kulminací hodnot v intervalu 0,5–1,0 m (61,8 % obsazených hnízdních nor) – (POPRACH & MACHAR 2015).

Výsledky monitoringu ledňáčka říčního v NPR Ramena řeky Moravy v letech 2005–2011.

Results of the Common Kingfisher monitoring in the Ramena řeky Moravy National Nature Reserve in 2005–2011.

Strakapoud prostřední

Početnost druhu v PO je stabilní a platí odhad 240–260 párů, stanovený na základě analýzy rozlohy vhodných lesních porostů k roku 2007 (HORA et al. 2010a). Dominance na transektu Vrapač (1993–2003, 2005–2010) byla 1,00 %, na transektu Litovelské luhy (2005–2012) 1,61 %. Na obou transektech byla nejvyšší v 1. termínu (1,48, resp. 2,92 %), nejnižší pak ve 3. termínu (0,48, resp. 0,72 %), což je v souladu s hlasovou aktivitou druhu (POPRACH & VRBKOVÁ 2014).

Souhrnné výsledky monitoringu strakapouda prostředního na dvou bodových transektech (po 20 bodech) v letech 2005–2012.

Pozn.: V roce 2005 v 1. termínu sčítání neproběhlo.

Summary results of the Middle Spotted Woodpecker census at two point transects (20 points each) in 2005–2012.

Note: Census did not take place in the 1st term of 2005.

Transekt Transect	Období Period	F %			Počet ex./1 bod No. of individuals per point		
		Termín – Term					
		1.	2.	3.	1.	2.	3.
Vrapač	2005–2010	23,0	5,0	2,5	0,28	0,05	0,025
Litovelské luhy	2005–2012	30,0	10,0	6,25	0,37	0,11	0,08
Oba transekty – Both transects	2005–2010	25,5	9,17	5,0	0,32	0,10	0,05

Lejsek bělokrký

Pro populaci druhu v PO platí odhad 1 900–2 100 párů stanovený na základě analýzy rozlohy vhodných lesních porostů k roku 2007 (HORA et al. l. c.). V lužním lese v PO lejsek bělokrký patří mezi dominantní druhy – na transektech Vrapač (1998–2003 a 2005–2010) a Litovelské luhy (2005–2012) byla hodnota dominance 5,59, resp. 5,58 %, při rozlišení jednotlivých termínů pak byl tento druh dominantní na transektu Vrapač jen v 2. termínu (9,24 %) a na transektu Litovelské luhy v 1. a 2. termínu (5,72, resp. 8,00 %) – (POPRACH & VRBKOVÁ l. c.).

Souhrnné výsledky monitoringu lejska bělokrkého na dvou bodových transektech (po 20 bodech) v letech 2005–2012.

Pozn.: V roce 2005 v 1. termínu sčítání neproběhlo.

Summary results of the Collared Flycatcher census at two point transects (20 points each) in 2005–2012.

Note: Census did not take place in the 1st term of 2005.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Vedle 3 předmětů ochrany hnízdlilo v PO v letech 2011–2013 dalších 12 druhů přílohy I: bukáček malý (*Ixobrychus minutus*) 1–2 páry, čáp černý (*Ciconia nigra*) 3–5 párů, čáp bílý (*Ciconia ciconia*) 1 pár, včelojed lesní (*Pernis apivorus*) 2–4 páry, moták pochop (*Circus aeruginosus*) 3–4 páry, rybák obecný (*Sterna hirundo*) 1 pár, výr velký (*Bubo bubo*) 0–1 pár, žluna šedá (*Picus canus*) 6–10 párů, datel černý (*Dryocopus martius*) 10–15 párů, strakapoud jižní (*Dendrocopos syriacus*) 2–4 páry a ůhýk obecný (*Lanius collurio*) 20–30 párů. Každoročně byl monitorován racek černohlavý (*Larus melanocephalus*) se silně kolísajícím počtem hnízdících párů: 2011 – 17 párů (všechny neúspěšné!), 2012 – pravděpodobně hnízdění 1 páru a 2013 – 7 párů. Racek černohlavý hnízdí v PO od roku 1997, v dvanáctiletém období 2002–2013 celkem 10× splnil kritérium min. 6 párů pro PO.

Stav z hlediska ochrany přírody

Pro všechny 3 kritériové druhy je v PO zajištěna ochrana hnízdních biotopů a jejich populace jsou v příznivém stavu. Celkový počet hnízdících párů ledňáčka říčního významně kolísá v závislosti na klimatických podmínkách a dostupnosti potravy. Z hlediska hnízdního výskytu strakapouda prostředního a lejska bělokrkého je vhodné preferovat podrostní a skupinovitě výběrný způsob obnovy lesa, z lesa nevyklízet souše, zlomy a odumírající starší stromy, při obnově těžbě ponechávat výstavky odrostlých stromů, vč. stromů starých, v počtu min. 10–15 ks/ha.

Zpracovali: J. Hora, K. Poprach

Monitoring zajistili:

Koordinace: K. Poprach

Ledňáček říční: P. Kovařík, I. Machar, K. Poprach, P. Šin • Strakapoud prostřední, lejsek bělokrký:
K. Poprach • Racek černohlavý: K. Poprach

Nádrž vodního díla Nechanice

Kód: CZ0421003

Rozloha: 1 191,5 ha

Předměty ochrany: husa polní (*Anser fabalis*) a vodní ptáci na zimním shromaždišti v počtu vyšším než 20 000 ex.

Změny v ptačí oblasti

V průběhu sledovaného období nedošlo v PO k žádným významným změnám, jež by měly vliv na předměty ochrany. Vodní nádrž je využívána stále stejným způsobem. Jak z hlediska nakládání s vodami, tak rekreačně. V oblasti pastvišť hus mimo PO byl setrvalý stav – 50–60 % bývalé plochy obilovin bylo oseto řepkou.

Metodika a rozsah monitoringu

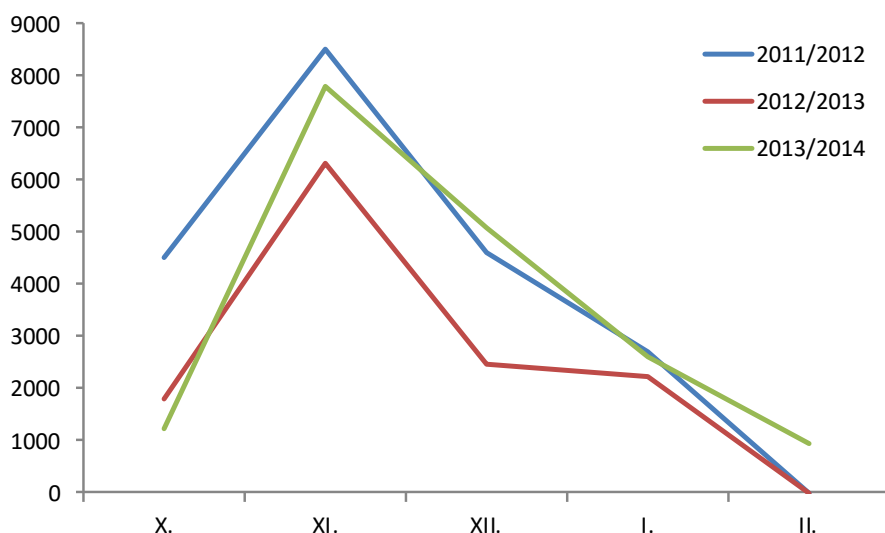
V letech 2011–2013 každoročně v X.–II. 1× za měsíc hladinové sčítání všech vodních ptáků a sčítání hus při rozletu nebo na pastvištích či při návratu z pastvišť.

Výsledky monitoringu

Stavy hus polních i všech vodních ptáků byly ve všech 3 zimách nejvyšší v XI., vodní ptáci však ani jednou nepřekročili hranici 20 000 ex. Opakovaně byly zaznamenány neobvyklé počty hus běločelých, nejvíce 16. 11. 2012 2 400 ex. a 23. 11. 2013 2 100 ex. V zimách 2011/2012 a 2012/2013 byla nádrž v II. zamrzlá z 95, resp. 100 %.

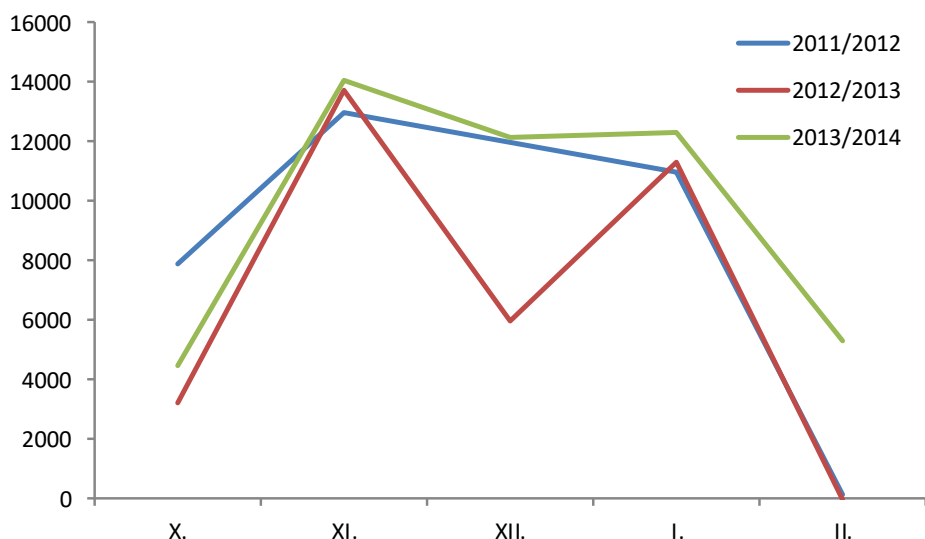
Vývoj populací předmětů ochrany

Pokles počtů hus polních i všech vodních ptáků se zastavil, naopak oproti předchozím zimám 2007/2008–2010/2011 stavy narostly. Nedosáhly však úrovně z konce 90. let 20. století a z počátku tohoto století – u husy polní více než 10 000 ex., max. 20 000 ex.

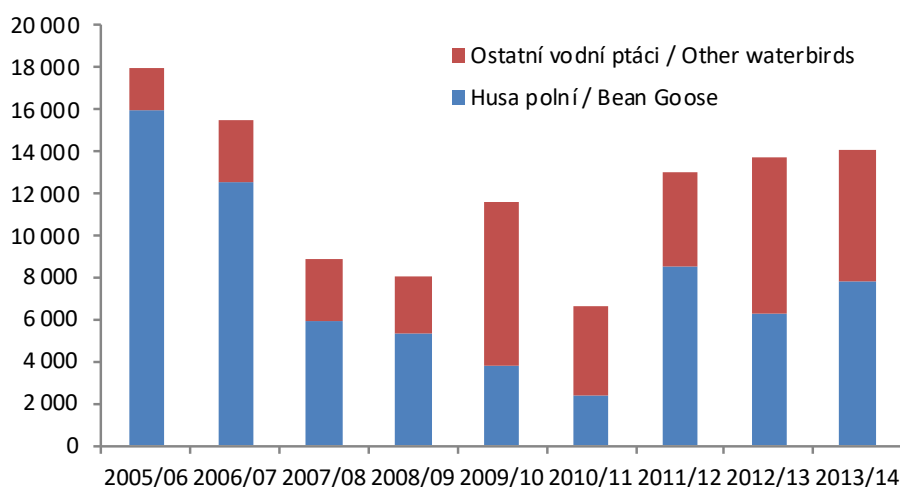
Změny početnosti husy polní v zimách 2011/2012–2013/2014.

Changes in the numbers of the Bean Goose in the winters of 2011/2012–2013/2014.

Změny početnosti vodních ptáků v zimách 2011/2012–2013/2014.
Changes in the numbers of water birds in the winters of 2011/2012–2013/2014.

a u vodních ptáků kolem 20 000 ex., max. 30 000 ex. (HORA et al. 2010a). Na úbytku vodních ptáků se podílí hlavně pokles početnosti husy polní. Příčina není zřejmě jen ve změně skladby zemědělských plodin ve prospěch řepky na úkor obilnin v okolí nádrže. Počty tohoto druhu totiž klesly i na dalších středoevropských shromaždištích, např. na Střední nádrži VDNM (MACHÁČEK et al. 2012). Nápadné je zvýšení počtů husy běločelé, které se až do zimy 2010/2011 objevovaly jen v nízkých počtech (0–250 ex.), v následujících 3 zimách maxima dosáhla postupně 500, 2 400 a 2 100 ex. V průběhu jednotlivých zim stavy vodních ptáků kolísají v závislosti na rozsahu zamrznutí vodní hladiny.

Nejvyšší počty husy polní a všech vodních ptáků v zimách 2005/2006–2013/2014 (zaokrouhleno na stovky).
The highest numbers of the Bean Goose and of all water birds in the winters of 2005/2006–2013/2014 (rounded to hundreds).

Druhy přílohy I směrnice o ptácích

Z druhů přílohy I na lokalitě hnízdí pouze ledňáček říční (*Alcedo atthis*) v počtu 2–4 páry. Pravidelně zimuje orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) – ve všech zimách 2–5 ex. Vzácně se v PO objevoval morčák bílý (*Mergellus albellus*), nejvíce 9 ex. 15. 1. 2012.

Stav z hlediska ochrany přírody

PO dlouhodobě neplní kritérium jako shromaždiště vodních ptáků (> 20 000 ex.) zejména kvůli nižším stavům husy polní ve srovnání se situací ze začátku tohoto století. Na nádrži nedošlo k žádným změnám, které by měly vliv na předměty ochrany, a stavy vodních ptáků hlavně ovlivňuje průběh zim. Možnosti pastvy hus jsou však omezeny změnou skladby zemědělských plodin – zvýšením osevní plochy řepky. Necelých 30 km od PO vzniklo na místě po těžbě uhlí jezero Most, které se stalo významným tahovým a zimním shromaždištěm vodních ptáků (HOLCOVÁ & HOLEC 2012, BAŽANT 2014, 2015), proto je důležité sledovat možné vazby mezi oběma lokalitami, případně i s dalším novým jezerem Milada, vzdáleným od PO zhruba 50 km.

Zpracovali: J. Hora, V. Tejrovský

Monitoring zajistil: V. Tejrovský

Novodomské rašeliniště – Kovářská

Kód: CZ0421004

Rozloha: 15 962,6 ha

Předměty ochrany: tetřívěk obecný (*Tetrao tetrix*), žluna šedá (*Picus canus*).

Změny v ptačí oblasti

Co se týče celkového charakteru krajiny v PO, nedošlo k žádným významným změnám. Nebyly zde ani realizovány žádné významné investiční záměry. K zásadním změnám, i když pozvolným, dochází v lesních porostech, když původní výsadby náhradních dřevin na imisních plochách jsou postupně nahrazovány smrkem ztepilým. Jeho porosty rychle odrůstají a zahušťují se a klesá tak zastoupení otevřených ploch uvnitř lesních porostů. Na zemědělské půdě postupně roste intenzita pastvy dobytka, a to i v časném jarním období. V celé PO se zvyšuje turistický ruch, a to v létě i zimě. Zahájeno bylo několik menších projektů revitalizace rašelinišť.

Metodiky a rozsah monitoringu

Tetřívěk obecný

V letech 2011–2013 každoročně jarní sčítání na tokaništích v celé PO. Mimo toto období mapování výskytu, včetně zaznamenávání pobytových stop.

Žluna šedá

V roce 2013 po 2 sčítáních (1. dekáda a 2. polovina IV.) na 7 liniích o celkové délce 23,7 km.

Výsledky monitoringu

Tetřívěk obecný

2011: 91 ♂♂, 14 ♀♀,

2012: 63 ♂♂, 19 ♀♀,

2013: 79 ♂♂, 12 ♀♀.

Počet tokajících ♂♂ v průběhu uvedených 3 let poměrně významně kolísá. Nejvyšší počet byl zaznamenán v roce 2011, v roce 2012 pak téměř o třetinu méně a v roce 2013 byl naopak zaznamenán mírný nárůst. Výsledky sčítání v jednotlivých letech mohou být ovšem ovlivněny počtem sčítatelů a zejména klimatickými podmínkami. Po celé 3 roky v PO převažovali individuálně tokající ♂♂ a bylo jen málo míst, kde tokalo více ♂♂ na menší ploše, avšak ne na klasických společných tokaništích. Jednalo se o Novoveské rašeliniště (3–5 ♂♂), Polské rašeliniště (2–4 ♂♂) a Novodomské rašeliniště (2–4 ♂♂).

V nejzápadnějším cípu PO došlo k opouštění zarůstajících pasek a porostů náhradních dřevin a návratu na otevřené plochy při lesních okrajích. Ptáci tak byli zjištěni na loukách u Vápenky v Kovářské a v rezervaci Horská louka u Háje, zatímco v lesích v oblasti Vysoké seče severovýchodně od Meluzíny došlo k výraznému úbytku. Tento trend je zřejmý v celé PO – tetřivci zřejmě zmizeli z okolí Mezilesí, na loukách u Výsluní se ještě vyskytují poslední jednotlivě tokající ptáci. Zcela klíčovými lokalitami jsou všechna rašeliniště v oblasti Červené bláto, komplexy západně i východně od Hory svatého Šebestiána, Jelení a Klikvové rašeliniště u Kalku apod.

Žluna šedá

1. termín: na 4 liniích 5 teritorií, tj. 2,1 teritoria/10 km,

2. termín: na 2 liniích 4 teritoria, tj. 1,7 teritoria/10 km.

V PO jsou monitorovány všechny významné lokality s výskytem žluny šedé, tzn. rozsáhlejší starší porosty s vhodnou skladbou dřevin. Mimo liniová sčítání jsou v průběhu roku v celé PO, zejména ve starších bukových a smíšených porostech, zaznamenávána všechna pozorování, která doplňují poznatky o distribuci druhu v PO a umožňují upřesňovat odhad početnosti.

Vývoj populací předmětů ochrany

Tetřívka obecná

Po pozvolném úbytku tetřívků po roce 2006 došlo ve vývoji populace v PO v roce 2009 k prudkému zlomu, když počet tokajících ♂♂ poklesl oproti roku 2008 zhruba o třetinu. Poté až do roku 2013 už stavy byly poměrně vyrovnané. V období 2005–2008 byl roční průměr 124 ♂♂, v letech 2009–2013 jen 72 ♂♂. V roce 2013 v PO tokalo 36 % z celkového počtu ♂♂ v celých Krušných horách.

Ústup druhu z rozsáhlých území je reakcí na přeměnu porostů náhradních dřevin za smrkové monokultury a jejich odrůstání. K zásadní změně v letech 2005–2013 nedošlo v oblasti Meluzíny a Macechy v nejzápadnější části PO. Nízké, ale poměrně stabilní jsou počty tetřívků v oblasti prameniště Pruněrovského potoka, rezervace Na loučkách, Měděnce a Kovářské. Na území rozsáhlých rašelinišť ve střední části PO (Pod Jelení horou, Novoveské, Polské, Novodomské rašeliniště) je početnost sice stabilní, avšak vzhledem k příhodnému biotopu nepříliš vysoká. V území jihozápadně od obce Kalek přibyla zjištěná místa výskytu, kde tetřívka dříve nebyl zaznamenáván. Jde o reakci na vývoj lesních porostů a vznik nových pasek. Razantní pokles pokračoval v dříve početně obsazené oblasti v okolí Medvědí skály.

Porovnání výsledků sčítání tetřívka obecného v letech 2005–2013.
Comparison of the results of the Black Grouse counts in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet ♂♂ – No. of ♂♂	103	145	121	103	65	63	91	63	79
Počet ♀♀ – No. of ♀♀	35	30	25	35	8	9	14	19	12

Oprava – Correction:

V publikacích HORA et al. 2010 a 2015 byly údaje o početnosti v roce 2005 v PO Novodomské rašeliniště – Kovářská a PO Východní Krušné hory zaměněny. Správné počty jsou 103 ♂♂ a 35 ♀♀ v první PO a 128 ♂♂ a 24 ♀♀ v druhé PO.

The numbers of ♂♂ and ♀♀ in 2005 in the Novodomské rašeliniště – Kovářská and Východní Krušné hory SPAs were confused in publications HORA et al. 2010 and 2015. The correct numbers are 103 ♂♂ and 35 ♀♀ in the first SPA and 128 ♂♂ and 24 ♀♀ in the second SPA.

Žluna šedá

Výsledky monitoringu ze 3 let nejsou dostatečné pro stanovení trendu početnosti. Zatímco celkové hodnoty počtu teritorií na 10 km na 8 liniích kontrolovaných v letech 2007 a 2013 jsou poměrně vyrovnané, na 5 liniích (13,2 km) kontrolovaných v 1. termínu ve všech 3 letech kolísaly: 4,5 v roce 2007, 2,3 v roce 2010 a 3,0 v roce 2013. Přihlédne-li se k údajům o výskytu žluny šedé v dalších částech v PO, lze usoudit, že ve stavu tohoto druhu v PO, odhadovaného k roku 2007 na 30–40 párů (HORA et al. 2010a), došlo k menšímu poklesu.

Porovnání výsledků monitoringu žluny šedé v letech 2007, 2010 a 2013.

Comparison of the results of the Grey-faced Woodpecker monitoring in 2007, 2010 and 2013.

Rok Year	Délka linií (km) Length of lines (km)	Počet teritorií No. of territories		Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	
		Termín – Term			
		1.	2.	1.	2.
2007	23,7	6	X	2,5	X
2010	13,2	3	3	2,3	2,3
2013	23,7	5	4	2,1	1,7

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

V PO vedle 2 předmětů ochrany v letech 2011–2013 hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 12 druhů přílohy I: čáp černý (*Ciconia nigra*) 2–4 páry, moták pochop (*Circus aeruginosus*) 1–3 páry, moták pilich (*Circus cyaneus*) 1–2 páry, chřástal polní (*Crex crex*) 50–60 volajících ♂♂, výr velký (*Bubo bubo*) 1–2 páry, kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) 10–20 párů, sýc rousný (*Aegolius funereus*) 20–30 párů, lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*) 1–3 páry, datel černý (*Dryocopus martius*) 40–60 párů, skřivan lesní (*Lullula arborea*) 5–10 párů, lejsek malý (*Ficedula parva*) pokles z 10–20 na 5–10 párů a tuhýk obecný (*Lanius collurio*) 100–150 párů. Oproti období 2008–2010 nebyl v letech 2011–2013 zaznamenán výskyt datlíka tříprstého (*Picoides tridactylus*) a jeřábka lesního (*Bonasa bonasia*). V rámci celostátního monitoringu byl v roce 2011 monitorován chřástal polní, v roce 2012 kulíšek nejmenší a sýc rousný a v roce 2013 datel černý.

Stav z hlediska ochrany přírody

Stav populace tetřívka obecného v PO Novodomské rašeliniště – Kovářská v letech 2011–2013 zůstal stejně jako v období 2005–2008 nepříznivý, nedošlo však k jeho dalšímu zhoršování. Obdobná situace je v celých Krušných horách, s výjimkou lokalit mimo PO západně od Klínovce (Boží Dar, Hřebečná, Přebuz, Rolava), kde došlo k mírnému nárůstu. Důvodem je nepříznivý vývoj vhodných biotopů, zejména postupná přeměna lesních porostů na hospodářský les a nedostatečné, jen velmi pozvolna a pouze ostrůvkovitě prováděné revitalizace rašelinišť. Nelesní biotopy jsou negativně ovlivňovány zejména celoroční pastvou dobytka, nebo naopak zarůstáním náletovými dřevinami. Stejně nepříznivé je působení již realizovaných projektů větrných elektráren při okrajích PO nebo těsně za jejími hranicemi. Ohrožení představují i narůstající stavy predátorů, zejména prasete divokého, jezevce lesního a myšava severního.

V lokalitách žluny šedé dochází pomístně k těžbám starých porostů. Nejedná se však o plošně velké zásahy, navíc obnova je ve většině případů realizována ve prospěch listnatých dřevin. V některých částech PO se uskutečnilo několik projektů na obnovu listnatých stromů a keřů kolem lesních cest.

Zpracovali: J. Hora, V. Tejrovský

Monitoring zajistili:

Koordinace: V. Tejrovský

Tetřívka obecný: V. Bejček, O. Bušek, E. Drahoňovská, V. Dvořák, M. Chaloupka, S. Janů, M. Ježek, M. Ježková, P. Kaňková, M. Kopečková, J. Matějů, V. Melichar, P. Šimová, V. Tejrovský, O. Volf, E. Volfová • Žluna šedá: V. Tejrovský • Chřástal polní, kulíšek nejmenší, sýc rousný, datel černý: V. Tejrovský

Novohradské hory

Kód: CZ0311039

Rozloha: 9 052,5 ha

Předměty ochrany: jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*), datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*).

Změny v ptačí oblasti

V období 2011–2013 nedošlo v lesích v PO k významnějším změnám. V PO převládají hospodářské lesy s převahou smrku, v nichž probíhá hospodaření podle platného LHP. Přírodě blízké porosty se vyskytují ostrůvkovitě a jsou zpravidla chráněny formou MZCHÚ. Plochy postižené v lednu 2007 orkáнем Kyrill byly v následujících letech postupně zalesněny, v NPR Žofínský prales, kde byly rozsáhlé polomy ponechány bez sanace, dochází k postupnému přirozenému zarůstání vzniklých holin.

Metodiky a rozsah monitoringu

Jeřábek lesní

V roce 2013 na jaře (IV.–V.) po 1 sčítání na 4 pěších liniích o celkové délce 35,4 km.

Datlík tříprstý

V roce 2013 sčítání na jaře (konec III. – začátek V.) a na podzim (konec IX. – začátek XI.) na 8 transektech se 173 body; na bodu 10 minut, po 5 minutách bez spontánního projevu použití provokace nahrávkou.

Výsledky monitoringu

Jeřábek lesní

Při monitoringu jeřábek nebyl zastížen na žádné ze 4 linií, ani nebyly nalezeny jeho po-
bytové stopy. Při monitoringu datlíka a pojezdech po PO bylo zaznamenáno 7 pozorování
jednotlivých ptáků, z toho 3 na jaře a 4 na podzim.

Datlík tříprstý

Jaro: obsazeno 60 bodů, tj. F 34,7 %, celkem 60 teritorií.

Podzim: obsazeno 71 bodů, tj. F 41,0 %, celkem 77 ex.

Celkově (jaro + podzim) byl datlík tříprstý zjištěn na 90 ze 173 kontrolovaných sčítacích bodů, z toho na 41 bodech v jarním i podzimním období, na 19 bodech pouze na jaře a na 30 pouze na podzim.

Výskyt datlíka byl potvrzen jak v přírodě blízkých porostech ponechaných samovolnému vývoji (zejména NPR Žofínský prales), tak ve vhodných hospodářských porostech s převahou smrků, alespoň s minimálním zastoupením mrtvého dřeva nebo odumírajících stromů. Trochu jiný charakter má výskyt v podzimním období, kdy kromě výše zmíněných biotopů byl datlík častěji zjištěn i na místech pro tento druh ne zcela typických – např. mladé porosty s významným podílem odumřelých stromů nebo porosty rozfragmentované těžbou nebo větrnou kalamitou, kde se v jarním období nevyskytoval.

Většina zjištěných jedinců reagovala na hlasovou provokaci, např. v jarním období byl druh bez hlasové provokace zaznamenán pouze na 4 sčítacích bodech. Monitoring v jarním období byl komplikován chladným průběhem jara (zejména IV.), po oteplení počátkem V. se pak hlasová aktivita rychle snižovala. Vzhledem k tomu, že sčítací body

jsou na linii umístěny v některých případech i ve vzdálenosti pouze 300 m od sebe, mohlo dojít na některých bodech k opětovnému sečtení téhož jedince.

Vývoj populací předmětů ochrany

Jeřábek lesní

Malý rozsah monitoringu a negativní výsledky v roce 2013 a nízký počet teritorií zjištěných v letech 2007 a 2010 (v obou letech 0,2 teritoria/10 km) neumožňují aktualizovat odhad 30–40 párů z návrhu PO (ZASADIL 2002), ani stanovit trend změn početnosti. Podle náhodných pozorování a informací místních lesníků a s přihlédnutím ke skutečnosti, že jde o velmi nenápadný a špatně zjištělný druh, je možné předpokládat, že uvedený odhad početnosti je spíše na spodní hranici reálného stavu.

Datlík tříprstý

Nárůst početnosti datlíka tříprstého se v PO odvíjí od větrné kalamity způsobené orkámem Kyrill v lednu 2007. Jednou z nejvíce zasažených lokalit v PO byla i NPR Žofínský prales, která je dlouhodobě ponechána samovolnému vývoji a tedy i rozsáhlé polomy způsobené orkámem Kyrill nebyly nijak sanovány a následný rozpad těchto porostů vytvořil vhodnou potravní základnu mj. i pro nárůst populace datlíka tříprstého. V menším měřítku se podobný efekt projevil i v jiných lesních chráněných územích v PO a dokonce i v hospodářských lesích. Zatímco v jarním období 2007 byl datlík tříprstý zaznamenán na 8 ze 175 sčítacích bodů a velikost populace v PO byla odhadnuta na 20–30 párů, v jarním období 2010 už byl datlík tříprstý zaznamenán na 41 ze 185 sčítacích bodů a odhad velikosti populace byl zvýšen na 40–60 párů (HORA et al. 2015).

Po významném nárůstu počtu obsazených bodů mezi roky 2007 až 2010 byl v následujícím období očekáván spíše pokles, to se však nepotvrdilo. Naopak, byl zjištěn vyšší počet obsazených bodů v jarním (zjištěn na 60 ze 173 kontrolovaných bodů) i podzimním období. Přestože na první pohled ukazují výsledky na stoupající tendenci ve srovnání s minulým obdobím, odhad velikosti populace byl ponechán na stejné výši, tj. 40–60 párů. Populaci datlíka tříprstého v PO je tedy možné v současné době považovat za stabilizovanou.

Porovnání výsledků jarního a podzimního sčítání datlíka tříprstého na bodech v letech 2007, 2010 a 2013.

Comparison of results of the spring and autumn census of the Three-toed Woodpecker at point transects in 2007, 2010 and 2013.

Rok Year	Jaro – Spring		Podzim – Autumn	
	Počet bodů – No. of points	F %	Počet bodů – No. of points	F %
2007	175	4,6	150	26,0
2010	185	22,2	175	21,7
2013	173	34,7	173	41,0

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě 2 předmětů ochrany v PO v letech 2011–2013 hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 8 druhů přílohy I: chřástal polní (*Crex crex*) 15 párů, kulíšek nejmenší (*Glaucoideus passerinum*) 30–40 párů, sýc rousný (*Aegolius funereus*) 20–30 párů, žluna šedá (*Picus canus*) 20–40 párů, datel černý (*Dryocopus martius*) 20–40 párů. Pro odhady počet-

ností dalších druhů – čápa černého (*Ciconia nigra*), lejska malého (*Ficedula parva*) a tuhý-ka obecného (*Lanius collurio*) nejsou k dispozici potřebné údaje. Výskyt tetřívka obecného (*Tetrao tetrix*) a strakapouda bělohřbetého (*Dendrocopos leucotos*) nebyl zjištěn. V roce 2011 byli monitorováni tetřívek obecný a chřástal polní, v roce 2012 kulíšek nejmenší a sýc rousný a v roce 2013 žluna šedá a datel černý. V jarním období 2013 proběhl v rámci diplomové práce hlasový monitoring kulíška nejmenšího a sýce rousného (PLASSOVÁ 2014). Na 66 bodech bylo zjištěno 18 obsazených teritorií kulíška nejmenšího a 6 teritorií sýce rousného. Nahrávky byly pořizovány v průběhu celého jara, na každém bodu 3 noci.

Stav z hlediska ochrany přírody

I když rozsah a výsledky monitoringu neposkytují dostatek informací pro hodnocení stavu populace jeřábka lesního, lze na základě dalších poznatků stav tohoto druhu v PO hodnotit jako příznivý. Změny v lesích po orkánu Kyrill by jeřábkovi měly dlouhodobě prospět, takže lze očekávat vzestup jeho početnosti.

Také stav populace datlíka tříprstého je příznivý a od posledního monitoringu v roce 2010 se jeví jako stabilizovaný. Těžištěm výskytu jsou zejména lesní porosty ve zvláště chráněných územích (zejména NPR Žofínský prales). V nich je potřeba i nadále zachovat bezzásahový režim, který je z hlediska ochrany druhu optimální. V hospodářských porostech, kde převažují především monokultury smrku, je potřeba podporovat ponechávání odumírajících nebo odumřelých stromů (souší) na stanovišti, jako významnou potravní základnu datlíka i dalších šplhavců. Při obnově porostů by bylo vhodné ponechávat vybrané stromy na dožití.

Zpracovali: J. Hora, J. Pykal, P. Zasadil

Monitoring zajistili:

Jeřábek lesní: T. Bodnár, J. Pykal • Datlík tříprstý: P. Zasadil • Chřástal polní: P. Bürger, J. Pykal, J. Šebestian • Kulíšek nejmenší, sýc rousný: T. Bodnár, J. Bureš, R. Janák, J. Pykal, J. Šebestian • Žluna šedá, datel černý: P. Zasadil

Orlické Záhoří

Kód: CZ0521015

Rozloha: 903,9 ha

Předmět ochrany: chřástal polní (*Crex crex*).

Změny v ptačí oblasti

V PO Orlické Záhoří v letech 2011–2013 žádné významné změny nenastaly. Na většině plochy PO hospodaří velký zemědělský subjekt (družstvo EKOLIFE), který při své činnosti využívá extenzivní ekologické techniky. Trvalé travní porosty jsou spolu s bývalými loukami většinou střídavě spásány a koseny. Větší zamokřené pozemky, které nelze sklízet mechanizací, zůstávají nepokosené, případně jsou koseny bez použití těžší mechanizace v rámci dotačních titulů. Ve vybraných případech pevné ohrazení zabraňuje vstupu pasoucího se dobytka na tyto zamokřené plochy.

Významným faktorem ovlivňujícím úspěšnost hnízdění chřástala zůstává v letech 2011–2013 modernizace strojového parku uživatele pozemků, které výrazně zrychlilo sekání trávy. Většina travních ploch v PO je tak posekána najednou, což jednak zničí hnízdění probíhající na sekaných plochách, ale také výrazně omezí možnosti přesunu chřástalů na nové hnízdní plochy v PO.

Metodika a rozsah monitoringu chřástala polního

V letech 2011–2012 patronátní skupina pro výzkum ptáků v PO Orlické Záhoří (ČSO) realizovala mapování stanovišť volajících ♂ na celém území PO. V případě, že se volající ♂ zdržoval na místě nejvýše 5 dní, jedná se o stanoviště, pokud přesáhla doba pobytu na místě 5 dní a zároveň byl ♂ na stanovišti zastižen nejméně 3×, jedná se o hnízdiště. Samostatně jsou vyčleněny výsledky z 2 nočních sčítání volajících ♂ v rámci termínů celostátního monitoringu chřástala polního. V letech 2011–2013 každoročně tento monitoring zajišťovala také Správa CHKO Orlické hory.

Výsledek monitoringu chřástala polního

Početnost chřástalů v PO Orlické Záhoří v průběhu tříleté periody monitoringu výrazně kolísala, přičemž v roce 2011 nejprve počet chřástalů překročil dlouhodobý průměr, poté v roce 2012 poklesl na podprůměrný stav a v roce 2013 se vrátil do nadprůměrných hodnot. Celkově počet chřástalů v tříletém cyklu 2011–2013 mírně převyšoval průměr za sledované období od roku 2005.

Výsledky sčítání volajících samců chřástala polního na celém území PO v základních termínech sčítání v letech 2011–2013.

Results of the Corncrake calling male counts on the whole SPA area in the general census terms in 2011–2013.

Rok Year	Datum Date				Počet ♂♂ No. of ♂♂				Počet ♂♂/10 km ² No. of ♂♂/10 km ²			
	ČSO		CHKO		ČSO		CHKO		ČSO		CHKO	
2011	31. 5.	23. 6.	16. 6.	13. 7.	7	15	22	0	7,7	16,6	24,3	0
2012	2. 6.	22. 6.	19. 6.	12. 7.	11	6	8	0	12,2	6,6	8,8	0
2013	–	–	5. 6.	27. 6.	–	–	13	22	–	–	14,4	24,3

Počty hnízdišť a stanovišť chřástala polního v letech 2011–2012.
Numbers of Corncrake breeding sites and calling sites in 2011–2012.

Rok – Year	Hnízdiště – Breeding sites	Stanoviště – Calling sites	Celkem – Total
2011	14	48	62
2012	10	15	25

Vývoj populace chřástala polního

Počty chřástalů polních v PO Orlické Záhoří zjištěné při jednorázových sčítáních dosahují zpravidla 10–20 volajících ♂♂ (v rozmezí 3–29; tj. 3,3–32,1 ♂/10 km²). Počet volajících ♂♂ během celé sezóny se dlouhodobě udržuje na 30–40 (s kolísáním mezi 16–62). Počet obsazených hnízdišť kolísá v průměru mezi 10–20 (4–29). Ačkoli dochází k výrazným výkyvům mezi jednotlivými sezónami, dlouhodobě lze populaci hodnotit jako stabilní. Výrazné změny v početnosti mezi jednotlivými sezónami jsou způsobené pravděpodobně především variabilními klimatickými podmínkami a výkyvy v přežívání chřástalů během migrace a na zimovištích.

V PO chřástal obsazuje především extenzivně obhospodařované trvalé travní porosty, neobhospodařované louky v údolní nivě, mokřiny a prameniště. Stanoviště svými podmínkami velmi dobře odpovídají potřebám chřástala polního. Důležitým faktorem je přítomnost mokřin a pramenišť, kterých v poslední době přibývá i díky dožívajícímu melioračnímu systému. Kromě přítomnosti mokřin a pramenišť má zásadní význam i extenzita hospodářského využití prováděná uživatelem pozemků. Stav nejčastějších stanovišť chřástala polního lze označit jako vyhovující, i když část vhodných hnízdišť bývá každoročně v průběhu hnízdního období vysečena. Uspokojivý stav nastal zejména díky částečně upravenému hospodaření a aktivitám patronátní skupiny pro výzkum ptáků, která po dohodě s hospodářícím subjektem individuálně chrání vybraná hnízdiště. Účinnost standardních agroenvironmentálních opatření je diskutabilní, protože pozemky vybrané hospodářícím subjektem pro tyto dotační programy chřástal obsazoval jen sporadicky. V případě efektivnějšího využívání dotačních titulů a eliminaci negativních jevů (např. vysečení obsazených hnízdišť) lze předpokládat udržení stavů při horní hranici odhadů.

Změny počtu hnízdišť i stanovišť chřástala polního v letech 2005–2012.
Changes in the numbers of Corncrake breeding and calling sites in 2005–2012.
Zdroj – Source: Výsledky patronátní skupiny ČSO – Results from CSO caretaker group.

Rok Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Průměr Average
Hnízdiště Breeding sites	21	18	29	13	19	4	14	10	16,0
Stanoviště Calling sites	11	12	10	35	23	12	48	15	20,8
Celkem Total	32	30	39	48	42	16	62	25	36,8

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Z ostatních druhů přílohy I hnízdí v PO žluna šedá (*Picus canus*) v počtu 1–3 páry a tuhýk obecný (*Lanius collurio*) 20–30 párů. Příležitostně se v PO objevuje jeřáb popelavý (*Grus grus*). Při pravidelných odchycích ptáků v lokalitě Bedřichovka byla zaznamenána pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*).

Stav z hlediska ochrany přírody

Pro výskyt chřástala polního jsou zásadní vhodné vlhké luční biotopy a způsob hospodaření na nich. V PO Orlické Záhoří se jedná zejména o obhospodařované louky a pastviny. Důležitými stanovišti jsou i hnízdiště umístěná v rezervacích, v ohrazených prameništích na pastvinách a ve vlhkých nivních loukách řeky Orlice, což je zhruba 25 % hnízdních lokalit v PO.

Optimální způsob hospodaření v těchto biotopech by měl být charakterizován pravidelnou údržbou zamezující mimo jiné zarůstání prostředí dřevinami, zabránění nadměrné fragmentace krajiny novými výsadbami dřevin, nepoužívání chemie a udržování vhodných luk ve stavu podmáčenosti přiměřenými vodohospodářskými zásahy. Na zemědělsky obhospodařovaných loukách a pastvinách je zásadní odložení seče a pastvy na hnízdních stanovištích až po ukončení hnízdění chřástalů, optimálně až po 15. 8., případně ohrazení nejvýznamnějších hnízdních lokalit v době hnízdění (ochrana před pastvou). Po ukončení seče potřebují mláďata pro svůj vývoj a dospělí ptáci pro pelichání vhodné nepokosené lokality, které mohou být lokalizovány jinde než hnízdiště. V PO jsou to nivní louky řeky Orlice a potoků, rezervace (především PR Bedřichovka) a ohrazená prameniště.

Tyto optimální způsoby hospodaření v biotopech chřástala se v letech 2011–2013 dařilo realizovat jen v omezených částech PO. Část hnízdišť chřástalů byla neudržovaná (nesečená nebo nepasená, zarůstající náletem dřevin), nebo nevhodně obhospodařovaná (intenzivní sečení a pastva některých vhodných stanovišť v 2. polovině VI. a začátkem VII., kdy chřástal v PO hnízdí).

Také nastavení agroenvironmentálních programů (AEO) v období 2011–2013 nebylo vyhovující. V roce 2004 přihlásil uživatel pozemků část travních porostů v PO do AEO pro chřástala polního (se sečí po 15. 8.) a část do programu extenzivního obhospodařování (s posunem seče po 15. 7.). V roce 2009 byl dokončen první pětiletý cyklus AEO a pro další pětileté období byl mimo původní vybrán jeden nový půdní blok. Bohužel podstatná část pozemků vybraná pro tyto dotační programy nebyla zvolena ideálně a hnízdní stanoviště chřástalů na nich byla zaznamenána jen sporadicky. Výsledky monitoringu naznačují, že těmito dotačními programy bylo ochráněno jen přibližně 10 % hnízdišť. Do budoucna je třeba pečlivěji vybírat vhodné půdní bloky do programu, zejména s ohledem na dříve zdokumentovaný výskyt chřástalů.

Jelikož chřástal často mění hnízdiště, jeví se jako vhodná strategie individuální ochrana hnízdišť – vyhledávat hnízdiště přímo v terénu, označovat je a zajistit jejich ochranu po celou dobu hnízdění. V letech 2011–2013 začala patronátní skupina pro výzkum ptáků v PO Orlické Záhoří vybraná, jinak nechráněná hnízdiště chřástalů individuálně označovat. Místa (plocha 3–5 ha), na kterých byl chřástal na začátku sezóny opakovaně zaznamenán, a předpokládalo se hnízdění, byla označena obarvenými tyčkami a po dohodě s uživatelem pozemků bylo na nich odloženo sečení až do doby předpokládaného vyvedení mláďat chřástala. Výsledkem bylo snížení předpokládaných ztrát hnízdišť vysečením až o 40 %.

Zpracoval: V. Pavel

Monitoring zajistili:

Koordinace: M. Hromádko (ČSO), D. Rešl a V. Pavel (CHKO)

Chřástal polní: J. Bartoníček, K. Čihák, B. Droz, O. Dušek, K. Hromádko, M. Hromádko, Z. Karafiát, L. Klečková, J. Kult, F. Laštovic, M. Pátková, V. Pavel, A. Rulfová, D. Rymešová, J. Schovánek, V. Sládeček, T. Sládek, O. Šreibr, T. Telenský, L. Turčoková, M. Vymazal a Správa CHKO Orlické hory

Pálava

Kód: CZ0621029

Rozloha: 8 539,4 ha

Předměty ochrany: čáp bílý (*Ciconia ciconia*), včelojed lesní (*Pernis apivorus*), orel mořský (*Haliaeetus albicilla*), strakapoud jižní (*Dendrocopos syriacus*), strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*), pěnice vlažská (*Sylvia nisoria*), lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*), ůuhýk obecný (*Lanius collurio*).

Změny v ptačí oblasti

V období 2011–2013 neproběhly na území PO významné změny, které by výrazně ovlivnily předměty ochrany a jejich biotopy. I nadále však docházelo k zakládání nových vinogradů na orné půdě i na pozemcích s křovinami. Do rozsáhlých keřových porostů nebo sadů se starými ovocnými stromy nebylo až na jednotlivé excesy zasaženo. Cílený management zaměřený na podporu předmětů ochrany neprobíhá, nicméně i jim prospívá běžný management realizovaný zejména ve zvláště chráněných územích ve prospěch cenných rostlinných stanovišť a druhů. Jedná se o mozaikové sečení lučních porostů, rozčleňování keřových porostů a uvolňování starých soliterních ovocných dřevin. Do poslední fáze projektové přípravy dospěl záměr na obnovu tzv. Klentnických sadů (14,5 ha) u údolí Klentnického potoka, spočívající v obnově lučních porostů, uvolnění a zdravotních ořezech stávajících ovocných dřevin a výrazné dosadby vysokokmenných ovocných dřevin krajových odrůd.

Metodiky a rozsah monitoringu

Čáp bílý

V letech 2011–2013 každoročně opakované kontroly NPR Křivé jezero a známých hnízd v obcích.

Včelojed lesní

V letech 2011–2013 v IV.–VI. kontrola známých hnízd, sledování toku a vyhledávání hnízd nových, v VII.–VIII. záznamy pohybu krmících ptáků a zjišťování úspěšnosti hnízdění, v XI.–II. dohledávání hnízd po opadu listů. V roce 2011 kontrolována celá oblast Milovického lesa (obory Bulhary a Klentnice) a NPR Děvín (celkem 2 571 ha), v letech 2012 a 2013 jen obě obory (2 221 ha), protože nebylo předpokládáno, že by včelojedi hnízdili v NPR Děvín. Kromě stupňů průkaznosti hnízdění (prokázané, pravděpodobné a možné hnízdění) je při hodnocení používán termín produktivní pár (u kterého bylo nalezeno hnízdo s mláděty, nebo jehož hnízdo nalezeno nebylo, ale rodiče opakovaně nosili potravu pro mláďata) a nehnízdící pár (vyskytoval se v definovaném hnízdním okrsku zpočátku pravidelně a s malou frekvencí, později již výjimečně, nebo pozorován nebyl).

Orel mořský – hnízdění

V letech 2011–2013 kontrola známých hnízd. V zimách 2011/2012–2013/2014 sčítání v NPR Křivé jezero a nepravidelné kontroly v Milovickém lese.

Strakapoud jižní, strakapoud prostřední

Oba druhy nebyly monitorovány.

Pěnice vlašská, ťuhýk obecný

V letech 2011–2013 po 2 sčítáních (15.–20. 5. a 1.–7. 6.) na transektu o 20 bodech, vzdálenost mezi body 300 m, vizuální i akustická registrace po dobu 5 minut na bodu.

Lejsek bělokrký

V letech 2011–2012 po 2 sčítáních (14. a 4. 6., 15. a 30. 5.) na transektu o 20 bodech, vzdálenost mezi body 300 m, vizuální i akustická registrace po dobu 5 minut na bodu.

Výsledky monitoringu**Čáp bílý**

Stará hnízda v NPR Křivé jezero rozpadlá, hnízdiště po celé tříleté období opuštěno. V obcích v roce 2011 obsazena 4 hnízda a ze všech vyvedeno celkem 12 mláďat, v roce 2012 obsazena rovněž 4 hnízda ze 3 z nich vyvedeno 7 mláďat, v roce 2013 vlivem velmi nepříznivého počasí pouze na 1 ze 3 obsazených hnízd vyvedeno jediné mládě.

Včelojed lesní

2011: 9 teritorií (10,5 teritoria/100 km², resp. 35,0 teritoria/100 km² lesa), z toho 6 hnízdění prokázaných, 2 pravděpodobná a 1 pár nehnízdil, 6 (67 %) párů produktivních, z 1 nalezeného hnízda vyvedena 2 mláďata.

2012: 6 teritorií (7,0 teritoria/100 km², resp. 27,1 teritoria/100 km² lesa), z toho 4 hnízdění prokázaná, 1 pravděpodobné a 1 nehnízdící pár, 5 (83 %) párů bylo produktivních, ze 3 nalezených hnízd vyvedeno 5 mláďat (2× 2, 1× 1).

2013: 7 teritorií (8,2 teritoria/100 km², resp. 31,5 teritoria/100 km² lesa), z toho 5 hnízdění prokázaných, 1 pravděpodobné a 1 pár nehnízdil, 3 (43 %) páry produktivní, ze 3 nalezených hnízd vyvedena 2 mláďata (2× 1, 1× 0).

Distribuce párů včelojeda lesního v PO je nerovnoměrná, soustředěná do lesních komplexů. Také lovecké aktivity jednotlivých párů jsou soustředěny mnohem více do těchto komplexů a na paseky v nich rozestě, než do okolní, řídké zalesněné krajiny. Nízká hnízdní úspěšnost produktivních párů v roce 2013 měla několik příčin. V 1. hnízdě bylo hluché vejce, ve 2. hnízdě bylo vyvedeno z 1 vejce 1 mládě a 3. hnízdo bylo prázdné, opuštěné v době, kdy bývají v hnízdech malá mláďata. Je možné, že šlo o reakci na suché lokální klima a jím ovlivněnou potravní nabídku, která mohla mít na hnízdní výsledky fatální důsledky. Tomu by nasvědčovalo i vysoké procento neproduktivních a nehnízdících párů (57 %).

Orel mořský

2011: 1× neúspěšné hnízdění (příčina neznámá),

2012: 1 hnízdo, vyvedena 2 mláďata,

2013: 1 hnízdo, vyvedena 2 mláďata.

Zima 2011/2012: v NPR Křivé jezero 2 dospělí a 1 nedospělý ex.

Zima 2012/2013: v NPR Křivé jezero 22. 1. nocování 2 dospělých a 3 mladých ptáků (D. Horal, P. Heralt & V. Riedl in litt.).

Zima 2013/2014: v NPR Křivé jezero 10. 1. a 14. 2. orli nepozorováni, 14. 2. v oboře Bulhary nocování 10–15 ex. (V. Riedl & P. Dedek in litt.).

Po celé tříleté období orli mořští hnízdili v NPR Křivé jezero na hnízdě postaveném v roce 2009 na topolu. Tento pár se zdržoval v lokalitě i v zimě, spolu s 1–3 nedospělými jedinci.

Ptačí oblasti

Pěnice vlašská

Výsledky z let 2011–2013 ukazují na stabilní stav populace, alespoň na monitorovaném transektu, který prochází optimálními typy biotopů pro pěnici vlašskou (které se navíc mění v čase jen zcela minimálně). Tomu odpovídají i vysoké počty jedinců i obsazených bodů ve všech třech letech. Vhodné hnízdní biotopy, tj. otevřené plochy s roztroušenými, hlavně trnitými keři, jsou roztroušeny prakticky po celém území PO.

Výsledky sčítání pěnice vlašské na bodovém transektu Turoid v letech 2011–2013.

Results of the Barred Warbler counts at the point transect "Turoid" in 2011–2013.

	1. termín – 1 st term				2. termín – 2 nd term			
	2011	2012	2013	Celkem Total	2011	2012	2013	Celkem Total
Počet bodů – No. of points	20	20	20	60	20	20	20	60
Počet obsazených bodů No. of occupied points	10	9	10	29	10	11	16	37
F %	50,0	45,0	50,0	48,3	50,0	55,0	80,0	61,7
Počet ex. – No. of individuals	14	12	14	40	16	13	18	47
Počet ex./1 bod No. of individuals per point	0,70	0,60	0,70	0,67	0,80	0,65	0,90	0,78

Lejsek bělokrký

Výsledky sčítání na bodovém transektu procházejícím oborou Bulhary v Milovickém lese byly v obou letech téměř totožné. Milovický les představuje pro lejška bělokrkého optimální typ biotopu s dostatkem potravy i hnízdních možností.

V roce 2011 byl lejsek bělokrký zjištěn na 20bodovém transektu Tabulová – v 1. termínu na 6 bodech v počtu 9 ex. (F 30 %, 0,45 ex./1 bod) a v 2. termínu na 7 bodech v počtu 7 ex. (F 35 %, 0,35 ex./1 bod.).

Výsledky sčítání lejška bělokrkého na bodovém transektu Bulhary v letech 2011–2012.

Results of the Collared Flycatcher counts at the point transect "Bulhary" in 2011–2012.

	1. termín – 1 st term			2. termín – 2 nd term		
	2011	2012	Celkem – Total	2011	2012	Celkem – Total
Počet bodů – No. of points	20	20	40	20	20	40
Počet obsazených bodů No. of occupied points	13	14	27	9	8	17
F %	65,0	70,0	67,5	45,0	40,0	42,5
Počet ex. – No. of individuals	15	16	31	10	11	21
Počet ex./1 bod No. of individuals per point	0,75	0,80	0,78	0,50	0,55	0,53

Ťuhák obecný

Výsledky z období 2011–2013 ukazují na stabilní stav populace, alespoň na monitorovaném transektu. Ten představuje pro ťuháka obecného optimální typ biotopu (který se navíc mění jen zcela minimálně), čemuž odpovídají vysoké počty i hodnoty frekvence. Pokles početnosti při 2. sčítání v roce 2012 je pravděpodobně jen náhodným jevem.

Výsledky sčítání řúhýka obecného na bodovém transektu Turolď v letech 2011–2013.
Results of the Red-backed Shrike counts at the point transect "Turolď" in 2011–2013.

	1. termín – 1 st term				2. termín – 2 nd term			
	2011	2012	2013	Celkem Total	2011	2012	2013	Celkem Total
Počef bodů – No. of points	20	20	20	60	20	20	20	60
Počef obsazených bodů No. of occupied points	10	11	12	33	13	9	11	33
F %	50,0	55,0	60,0	55,0	65,0	45,0	55,0	55,0
Počef ex. – No. of individuals	13	16	19	48	21	11	16	48
Počef ex./1 bod No. of individuals per point	0,65	0,80	0,95	0,80	1,05	0,55	0,80	0,80

Vývoj populací předmětů ochrany

Čáp bílý

Situace druhu v PO se po celé období 2005–2013 neměnila. V obcích hnízďily pravidelně 3–4 páry a hnízďišťe v NPR Křivé jezero je opuštěné kvůli hnízďení orlů mořských.

Včelojed lesní

PO Pálava představuje pro včelojeda lesního velmi vhodnou lokalitu, kde jeho populace dosahuje vysokých hustot, a to i ve srovnání s jinými místy v zahraničí: např. v Německu domovský okrsek 12,3 a 17,4 km² a hnízďní hustota 5,7–8,1 teritoria/100 km² (MEYBURG et al. 2010), v Nizozemsku okrsek 21 a 25 km² a hnízďní hustota 4,0–4,8 teritoria/100 km² (VAN DIERMEN 2009). V PO Pálava to podle našich zjištění umožňuje především velmi dobrá nabídka potravy, kterou zde reprezentuje hlavně hmyz (larvy vos), ale rovněž obojživelníci a plazi (ještěrky). Odhady hnízďní početnosti 5–8 párů z let 1985–1989 (P. Voříšek in ŠTASTNÝ et al. 2006), či 7–9 párů v období 1998–2001 (CHYTIL & MACHÁČEK 2002), stejně 4–10 párů při monitoringu v letech 2006–2010 (HORA et al. 2010a, 2015, MRLÍK & CHOBOUŠ 2011) a 6–9 párů v letech 2011–2013 ukazují, že velikost hnízďní populace včelojeda v PO Pálava může být považována snad za stabilní, avšak se zřetelným meziročním kolísáním. Počet teritorií v letech 2006–2013 se měnil v rozmezí 4–10. Zřetelné byly jak meziroční výkyvy počtu teritorií, tak meziroční výkyvy počtu produktivních párů v rozmezí 2–7 párů. Kolísala i hnízďní úspěšnost vyjádřená počtem vyvedených mláďat na zjištěný počet párů (resp. hnízďních okrsků), a to v jednotlivých letech 2006–2013 v rozmezí 0,2–1,0 (průměr 0,52, n = 54).

Počef produktivních párů, stejně jako hnízďní úspěšnost, mohly být ovlivněny lokálními klimatickými podmínkami, a s tím i související potravní nabídkou. Výsledky nás však k tomuto konstatování zatím příliš neopravňují. V období 2006–2013 můžeme za klimaticky mimořádné považovat snad jen roky 2011 a 2013, kdy bylo v období výchovy mláďat značné sucho, a roky 2009, 2010 a 2012, kdy bylo v tomtěž období naopak značné vlhko. Počet produktivních párů činil v prvních 2 letech průměrně 56 % (n = 16), což bylo méně než v dalších 3 letech, kdy činil průměrně 68 % (n = 25). Rovněž hnízďní úspěšnost činila v prvních 2 případech pouze 0,25 vyvedených mláďat na 1 teritoriální pár (n = 16), zatímco v dalších 3 případech tato hodnota byla vyšší a činila 0,6 (n = 25). Zdá se tedy, že pro místní populaci včelojedů byla ve sledovaném osmiletém období problematictější dlouhotrvající sucha.

Ptačí oblasti

Porovnání výsledků monitoringu včelojeda lesního v letech 2006–2013.

Comparison of the results of the European Honey-buzzard monitoring in 2006–2013.

Rok – Year	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet teritorií No. of territories	8	4	9	10	9	9	6	7
Počet teritorií/100 km ² No. of territories/100 km ²	9,4	4,7	10,5	11,8	10,5	10,5	7,0	8,2
Počet teritorií/100 km ² lesa No. of territories/100 km ² woodlands	?	18,0	35,0	38,9	40,5	35,0	27,1	31,5
Počet produktivních párů No. of productive pairs	?	2	6	7	5	6	5	3
Počet vyvedených mláďat No. of fledged young	?	4	5	4	6	2	5	2

Orel mořský

K prvnímu úspěšnému hnízdění orlů mořských na území PO Pálava (i na celé jižní Moravě) došlo v roce 2004 v Milovickém lese (vyvedeno 1 mládě), když před tím už v letech 1991–2003 docházelo k pokusům o zahrnutí či neúspěšným hnízděním v NPR Křivé jezero (HORÁK 2003, 2004). V letech 2005–2013 orli v PO hnízili každoročně, z toho v 6 letech úspěšně a vyvedli celkem 10 mláďat. Stavy zimujících orlů mořských značně kolísají. Ovlivňují je blízká zimoviště na Novomlýnských nádržích a v PO Soutok – Tvrdonicko. V NPR Křivé jezero zimuje (a nocuje) v posledních letech dospělý pár a 1–3 mladí ptáci, ze zimního nocoviště v Milovickém lese jsou k dispozici jen ojedinělé údaje.

Pěnice vlašská

Početnost pěnice vlašské na transektu Turolď po celou dobu monitoringu mírně kolísala. Prostředí, kterým transekt prochází, tj. vinohrady, křovinaté meze mezi nimi, menší skupiny keřů na chráněných stepních lokalitách, představují pro pěnici vlašskou ideální hnízdní prostředí. V PO Pálava je těchto biotopů poměrně velká rozloha – optimální biotopy obklopují národní přírodní rezervace vápencového bradla Pavlovských vrchů, vyskytují se ale i na bývalých vojenských cvičištích a na řadě dalších, plošně menších míst. Aktuální odhad velikosti populace v PO ale není k dispozici.

Porovnání výsledků sčítání pěnice vlašské na bodovém transektu Turolď v letech 2006–2013 (n = 20 bodů).
Comparison of the results of the Barred Warbler counts at the point transect “Turolď” in 2006–2013 (n = 20 points).

Rok – Year	2006	2007	2008	2009	2011	2012	2013
F % – 1. termín F % – 1 st term	50,0	65,0	55,0	65,0	50,0	45,0	50,0
F % – 2. termín F % – 2 nd term	40,0	50,0	X	60,0	50,0	55,0	80,0
Počet ex./1 bod – 1. termín No. of individuals per point – 1 st term	0,55	1,00	0,65	0,85	0,70	0,60	0,70
Počet ex./1 bod – 2. termín No. of individuals per point – 2 nd term	0,45	0,55	X	0,80	0,80	0,65	0,90

Lejssek bělokrký

Početnost lejska bělokrkého zjišťovaná na transektu v Milovickém lese, jádrovém území výskytu druhu v PO, je dlouhodobě stabilní, s mírnými meziročními výkyvy početnosti. Vysoká hnízdní hustota je zjišťována ve stejné lokalitě v místech vyvěšení budek mimo sledovaný transekt (P. Voříšek in litt.). Další početnější populace lejska bělokrkého obývá biotop suťových lesů (lípové javořiny) v NPR Děvín-Soutěska-Kotel.

Porovnání výsledků sčítání lejska bělokrkého na bodovém transektu Bulhary v letech 2005–2012 (n = 20 bodů).

Comparison of the results of the Barred Warbler counts at the point transect “Bulhary” in 2005–2012 (n = 20 points).

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
F % – 1. termín F % – 1 st term	35,0	65,0	65,0	50,0	75,0	55,0	65,0	70,0
F % – 2. termín F % – 2 nd term	35,0	60,0	40,0	X	55,0	50,0	45,0	40,0
Počet ex./1 bod – 1. termín No. of individuals per point – 1 st term	0,40	0,70	0,80	0,60	0,95	0,75	0,75	0,80
Počet ex./1 bod – 2. termín No. of individuals per point – 2 nd term	0,40	0,75	0,40	X	0,70	0,70	0,50	0,55

Ťuhýk obecný

Podobně jako pěníce vlašská je druh monitorován v prostředí optimálního biotopu. Mírný pokles početnosti v letech 2011–2013 není vysvětlitelný změnami v prostředí na hnízdišti; situace je na lokalitě dlouhodobě stabilní, s nepatrnými změnami. Úbytek je však v souladu s celostátním trendem, který od maxima zjištěného pro rok 2007 má poměrně prudce klesající tendenci (jpsp.birds.cz). Podobně jako u pěníce vlašské existuje v PO řada jiných vhodných lokalit; mimo zmíněné lemové biotopy pálavských rezervací a vojenských cvičišť hnízdí ťuhýk obecný početně i na rozsáhlých pasekách v oblasti Milovického lesa. Aktuální odhad početnosti v celé PO není k dispozici.

Porovnání výsledků sčítání ťuhýka obecného na bodovém transektu Turoid v letech 2006–2013 (n = 20 bodů).

Comparison of the results of the Red-backed Shrike counts at the point transect “Turoid” in 2006–2013 (n = 20 points).

Rok – Year	2006	2007	2008	2009	2011	2012	2013
F % – 1. termín F % – 1 st term	85,0	85,0	90,0	85,0	50,0	55,0	60,0
F % – 2. termín F % – 2 nd term	65,0	75,0	X	90,0	65,0	45,0	55,0
Počet ex./1 bod – 1. termín No. of individuals per point – 1 st term	1,45	1,40	1,35	1,20	0,65	0,80	0,95
Počet ex./1 bod – 2. termín No. of individuals per point – 2 nd term	0,85	1,10	X	1,35	1,05	0,55	0,80

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě 8 předmětů ochrany v letech 2011–2013 v PO hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 8 druhů přílohy I. Stejná početnost jako v předcházející tříleté periodě monitoringu byla zaznamenána u druhů: čáp černý (*Ciconia nigra*) v roce 2012 hnízdo s 2 mláďaty,

pravděpodobné hnízdění v letech 2011 a 2013, luňák hnědý (*Milvus migrans*) 1 pár v roce 2011, luňák červený (*Milvus milvus*) každoročně 1 pár, moták pochop (*Circus aeruginosus*) 4–7 párů, výr velký (*Bubo bubo*) 3–4 páry, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) 2–4 páry, žluna šedá (*Picus canus*) 10–15 párů a datel černý (*Dryocopus martius*) 20–30 párů. V roce 2012 byli v rámci celostátního monitoringu sledováni luňák červený a luňák hnědý.

Stav z hlediska ochrany přírody

Stav čápa bílého v PO je nepříznivý od roku 2005, kdy zanikla stromová kolonie na Křivém jezeru po zahnízdění páru orla mořského. Orli mořští hnízdí v PO v jediném páru a v zimě tu hlavně nocují, avšak z nocovišť není dostatek údajů. Stav včelojeda lesního jsou stabilní, na meziroční kolísání počtu teritorií i úspěšnosti hnízdění působí zřejmě i místní klimatické podmínky a s nimi související potravní nabídka. V životním prostředí druhu nebyly zjištěny žádné výrazné negativní jevy, které by jeho populaci ohrožovaly. Rovněž nebyly zjištěny další faktory antropického charakteru, které by mohly mít na populaci včelojedů negativní vliv. Přestože se monitoring strakapouda jižního a strakapouda prostředního neuskutečnil, lze konstatovat, že stav obou druhů je příznivý a v jejich prostředí nedošlo k významným změnám. Stejně hodnocení stavu populace i prostředí platí i pro lejska bělokřkého. Přestože v PO místy dochází k likvidaci křovin jak za účelem získávání štěpky a zakládání nových vinogradů, tak v rámci managementu lokalit ve prospěch cenných botanických fenoménů, je stále stav hnízdních biotopů pěnice vlašské a ťuhýka obecného vyhovující.

Zpracovali: J. Hora, J. Chytil, V. Mrlík, V. Sajfrt

Monitoring zajistili:

Čáp bílý: P. Macháček • Včelojed lesní: V. Mrlík • Orel mořský: D. Horal, V. Mrlík • Pěnice vlašská, lejsk bělokřký, ťuhýk obecný: J. Chytil • Luňák hnědý, luňák červený: D. Horal, V. Mrlík

Podyjí

Kód: CZ0621032

Rozloha: 7 665,7 ha

Předměty ochrany: strakapoud jižní (*Dendrocopos syriacus*), pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*).

Změny v ptačí oblasti

Pokračovaly změny v území nastartované brzy po vyhlášení národního parku. Jde především o zásahy ve druhé zóně, kde jsou odstraňovány nepůvodní dřeviny, přičemž velký podíl tvoří jehličnany (smrk, modřín, borovice). S tím se výrazně mění podmínky pro ptáky, kteří jsou na ně vázaní. Mnoho úsilí je věnováno údržbě otevřených stanovišť, kde probíhají probírky keřových porostů, obnova vřesovišť, rozšiřuje se pastva ovcí, koz a koní, vzrůstá plocha pozemků ponechaných ladem nebo zatrávněných. Na zemědělské půdách jsou na vhodných místech vysazovány aleje stromů, bohužel vzrůstá i výměra vinic. Průkopnickým způsobem péče o pestrost biotopů je zavedení pastvy v lese a obnova tzv. středního lesa (převážná část obnovy je výmladková) – obě tyto aktivity probíhají ve východní části území.

Metodiky a rozsah monitoringu

Strakapoud jižní

V roce 2013 v rámci mapování ve čtvercích v IV. sčítání na 2 liniích o celkové délce 10,2 km (Hradiště 7,3 km, Kraví hora 2,9 km), přičemž byla pokryta plocha 76,2 ha. Linie procházely dvěma nejvýznamnějšími místy výskytu strakapouda jižního v PO.

Pěnice vlašská

Sčítání na bodových transektech po 20 bodech (metoda JPSP), vzdálenost mezi body 300–1 500 m, na každém bodu vizuální a akustická registrace všech druhů ptáků po dobu 5 minut. V roce 2011 2 transekty – Mašovická střelnice sčítání 19. 5. a 16. 6., Východ NP Podyjí 12. 5. a 14. 6., v roce 2012 jen 1 transekt – Východ NP Podyjí, 1 sčítání 22. 5. Popis obou transektů a mapka umístění jednotlivých bodů viz VALÁŠEK (2012). Pro srovnání jsou v tabulce k transektu Východ NP Podyjí uvedena i vlastní data jednoho z autorů (M. Valášek) ze 3 sezón 2002–2004, jež předcházely zahájení monitoringu v ptačích oblastech. Sčítání byla provedena na stejných bodech, stejnou metodou a se shodným primárním zaměřením na pěnici vlašskou.

Výsledky monitoringu

Strakapoud jižní

Na 10,2 km linií procházejících plochou 76,2 ha byla v IV. 2013 zjištěna 3 teritoria, tj. 2,9 teritoria/10 km linie, resp. 3,9 teritoria/1 km². V průběhu monitoringu bylo dne 8. 4. 2013 v zahrádkách na Hradišti pozorováno páření ♀ strakapouda jižního se ♂ strakapouda velkého. Výskyt kříženců obou druhů v širší oblasti není neobvyklý.

Pěnice vlašská

Výsledky sčítání v roce 2011 na transektu Mašovická střelnice jsou srovnatelné s výsledky v předchozím monitorovacím období (viz tabulka), zatímco v případě transektu Východ NP Podyjí je v letech 2011 a 2012 patrný mírný celkový pokles v obou základních charak-

teristikách (frekvence a počet jedinců na 1 bod) oproti předchozím sezónám. Výraznější je tento pokles ve srovnání s prvním monitorovacím obdobím (2005–2007), jakož i s jemu předcházejícím „před-monitorovacím“ obdobím (2002–2004). Výsledky monitoringu jsou shrnuty v tabulkách níže.

Vývoj populací předmětů ochrany

Strakapoud jižní

Při monitoringu v roce 2005 bylo v jihovýchodní části PO zaznamenáno na 6 plochách o celkové rozloze 855 ha 8 teritorií (0,9 teritoria/1 km²) a v roce 2007 7 teritorií (0,8 teritoria/1 km²) – HORA et al. (2010a), což doložilo stabilitu populace již od období 1990–1994, kdy MARTIŠKO et al. (1995) zjistili strakapouda jižního na 9 lokalitách (viz též ŠKORPIKOVÁ et al. 2012). V letech 2010 a 2013 byly rozdílnými metodami kontrolovány jen 2 nejvýznamnější lokality (Hradiště a Kraví hora), přičemž v prvním roce bylo registrováno 6 teritorií (HORA et al. 2015) a ve druhém jen 3 teritoria. Rozdíl mohl být způsobem mimo jiné tím, že v roce 2013 byl monitoring časově méně intenzivní. Výsledek 2,9 teritoria/10 km v roce 2013 je téměř totožný s hodnotou 2,8 teritoria/10 km zaznamenanou v roce 2007 na jiné linii (HORA et al. 2010a). Populace strakapouda jižního je soustředěna jen do východní části NP, resp. PO, a byla odhadnuta na 8–12 párů (ŠKORPIKOVÁ et al. l. c.).

Pěnice vlašská

Výskyt pěnice vlašské je soustředěn převážně do jihovýchodní části PO Podyjí, avšak s ojedinělými výskyty až v nejzápadnějších výspách (srov. ŠKORPIKOVÁ et al. l. c.). Vedle zřejmě podhodnocených odhadů z dřívějších let byl na základě monitoringu v letech 2005–2007 a na základě podrobnějšího průzkumu území odhad stanoven nejméně na 75 párů (HORA et al. 2010a, ŠKORPIKOVÁ et al. l. c.). Od té doby zatím pro celé území PO (NP) zpřesňován nebyl, pouze na několika lokalitách došlo k podrobnějšímu mapování teritorií. Z porovnání výsledků za všechna 3 monitorovací období v tabulkách vyplývá, že populace pěnice vlašské v PO vykazuje celkový pokles od první tříleté periody monitoringu 2005–2007. Zejména v případě transektu Východ NP Podyjí je tento pokles zvláště patrný v obou základních charakteristikách (frekvence a počet jedinců na 1 bod), a to i ve srovnání s obdobím 2002–2004, jež předcházelo zahájení první periody monitoringu. Vzájemný rozdíl mezi druhou (2008–2010) a třetí (2011–2013) periodou není již tak markantní, ačkoliv i zde je nepatrný pokles. To může souviset jednak s přirozeným kolísáním početnosti druhu, jednak s lokálními změnami prostředí. Vývoj populace v PO lze na základě dosavadních znalostí hodnotit jako klesající. Výsledky sčítání na obou transektech (do roku 2011 včetně) pro všechny zjištěné druhy shrnul VALÁŠEK (l. c.), a to spolu se 3 sezónami pro transekt Východ NP Podyjí navíc (2002–2004), jež předcházely započetí monitoringu. Bylo by vhodné v brzké době provést nový podrobný odhad počtu hnízdících párů pro celý NP Podyjí, resp. pro PO Podyjí.

Poznámka k metodice: Za celou dobu sledování (2002–2012, v rámci Podyjí) se ukazuje – vedle celkového poklesu početnosti a frekvence pěnice vlašské na sledovaných transektech – i jasný trend, kdy při 1. sčítacím termínu v daném roce je vždy zjištěno více jedinců a více obsazených bodů než při 2. termínu (až na jedinou výjimku v roce 2010 na transektu Mašovická střelnice). Vzhledem k postupnému poklesu hlasové aktivity (a tím i zjistitelnosti) pěnice vlašské s postupující sezónou by bylo vhodnější, aby 2. sčítací termín pokud možno nepřekročil 1. dekádu VI., ideálním se pro 2. sčítání jeví přelom V. a VI.

Výsledky sčítání pěnice vlašské na bodovém transektu Východ NP Podyjí (20 bodů) v letech 2002–2004, 2005–2007, 2009–2010 a 2011–2012.

Pozn.: Bodový transekt z roku 2005 uvedený v publikaci HORA et al. (2010a) jako transekt Východ NP Podyjí byl ve skutečnosti transektem Mašovická střelnice. X – sčítání nebylo provedeno, za 10 let v 1. termínu celkem 200 bodů, v 2. termínu 180 bodů.

Results of the Barred Warbler counts at the point transect "Východ NP Podyjí" (20 points) in 2002–2004, 2005–2007, 2009–2010 and 2011–2012.

Note: The point transect from 2005 presented in HORA et al. (2010a) as transect „Východ NP Podyjí“ was in fact the transect „Mašovická střelnice“. X – monitoring was not performed; during 10 years a total of 200 points were monitored in the 1st term and 180 points in the 2nd term.

Rok Year	Počet obsazených bodů No. of occupied points		F %		Počet ex. No. of individuals		Počet ex./1 bod No. of individuals per point	
	Termín – Term							
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
2002	12	6	60,0	30,0	15	7	0,75	0,35
2003	10	9	50,0	45,0	17	10	0,85	0,50
2004	12	8	60,0	40,0	13	11	0,65	0,55
Celkem – Total	34	23	56,7	38,3	45	28	0,75	0,47
2005	11	9	55,0	45,0	19	12	0,95	0,60
2006	13	6	65,0	30,0	18	9	0,90	0,45
2007	11	5	55,0	25,0	18	12	0,90	0,60
Celkem – Total	35	20	58,3	33,3	55	33	0,92	0,55
2009	9	7	45,0	35,0	12	10	0,60	0,50
2010	7	1	35,0	5,0	12	1	0,60	0,05
Celkem – Total	16	8	40,0	20,0	24	11	0,60	0,28
2011	5	3	25,0	15,0	11	4	0,55	0,20
2012	7	X	35,0	X	7	X	0,35	X
Celkem – Total	12	3	30,0	15,0	18	4	0,45	0,20
10 let celkem 10 years total	97	54	48,5	30,0	142	76	0,71	0,42

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě strakapouda jižního a pěnice vlašské v letech 2011–2013 v PO hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 14 druhů přílohy I: čáp černý (*Ciconia nigra*) 2–3 páry, včelojed lesní (*Pernis apivorus*) 8–10 párů, moták pochop (*Circus aeruginosus*) 1–2 páry, chřástal polní (*Crex crex*) 2–4 volající ♂♂, výr velký (*Bubo bubo*) 8–12 párů, lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*) 1–3 páry, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) 1–3 páry, žluna šedá (*Picus canus*) 15–20 párů, datel černý (*Dryocopus martius*) 20–25 párů, strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) 30–40 párů, skřivan lesní (*Lullula arborea*) 12 párů, lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) 150–200 párů, lejsek malý (*Ficedula parva*) 2–5 párů, ťuhýk obecný (*Lanius collurio*) 95–120 párů. V rámci celostátního monitoringu byli monitorováni v roce 2011 lelek lesní a v roce 2012 čáp černý a včelojed lesní.

Oproti období 2005–2010 nebylo přes opakovaná pozorování jednotlivých ptáků v letech 2011–2013 prokázáno hnízdění rohožníka velkého (*Falco cherrug*). Pokračoval pokles početnosti čápa černého, podařilo se prokázat hnízdění maximálně 2 párů. U obou dru-

Ptačí oblasti

Výsledky sčítání pěníce vlašské na bodovém transektu Mašovická střelnice (20 bodů) v letech 2005 a 2007 a 2009–2011.

Pozn.: Bodový transekt z roku 2005 byl v publikaci HORA et al. (2010a) mylně veden jako transekt Východ NP Podyjí. Za 5 let celkem 100 bodů v obou termínech.

Results of the Barred Warbler counts at the point transect "Mašovická střelnice" (20 points) in 2005, 2007 and 2009–2011.

Note: In 2005 the point transect was mistakenly presented as transect „Východ NP Podyjí“ in HORA et al. (2010a). During 5 years a total of 100 points were monitored in both terms.

Rok Year	Počet obsazených bodů No. of occupied points		F %		Počet ex. No. of individuals		Počet ex./1 bod No. of individuals per point	
	Termín – Term							
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
2005	13	3	65,0	15,0	17	4	0,85	0,20
2007	9	5	45,0	25,0	12	6	0,60	0,30
Celkem – Total	22	8	55,0	20,0	29	10	0,73	0,25
2009	9	1	45,0	5,0	15	1	0,75	0,05
2010	7	8	35,0	40,0	8	8	0,40	0,40
Celkem – Total	16	9	40,0	22,5	23	9	0,58	0,23
2011	8	3	40,0	15,0	12	3	0,60	0,15
5 let celkem 5 years total	46	20	46,0	20,0	64	22	0,64	0,22

hů lze však situaci považovat spíše za návrat k normálu, protože Podyjí nikdy nebylo tradičním hnízdištěm raroha a v minulosti uváděné denzity čápa černého byly pro ČR nadprůměrné. Naopak byli na minimálně 2 lokalitách zaznamenáni zpívající ♂♂ lejska malého, který několik let v místní avifauně chyběl. Významně narostl počet pozorování sokola stěhovavého (*Falco peregrinus*), hnízdění v daném období však zjištěno nebylo. U dalších druhů nebyly zaznamenány výraznější změny.

Stav z hlediska ochrany přírody

Malá populace strakapouda jižního v PO Podyjí je dlouhodobě stabilní. Je vázána na staré zahrady a rozptýlenou zeleň v obcích ochranného pásma, kde k výrazným změnám nedochází. U pěníce vlašské lze naopak zaznamenat pokles, a to především ve východní části sledované oblasti. Příčinu lze hledat v tom, že část lokalit s dřívějším výskytem pěníce vlašské na území PO poměrně rychle zarůstá a přestává být pro tento druh atraktivní. Proto probíhají managementové zásahy řízené Správou NP Podyjí, které ploškovitě znovu a znovu „startují“ sukcesi ve vhodných křovinných biotopech. Než dorostou do optima, zabere to obvykle několik sezón. Dalším nezanedbatelným faktorem je rozšiřování vinic, zvláště na úkor křovin, při němž za posledních asi 13 let (počínaje přibližně rokem 2003 nebo 2004) zmizelo poměrně velké množství křovinných pásů, ale i rozptýlené křovinné mozaiky. Tento problém je zmiňován i v posledním plánu péče o NP Podyjí, který byl schválen v roce 2012 (REITEROVÁ & ŠKORPÍK 2012). Přesto však k dalšímu rozšiřování vinic na úkor křovin dochází i nadále. Zjištěný pokles zdejší populace pěníce vlašské by měl být pádným důvodem k radikální změně.

Zpracovali: J. Hora, V. Škorpíková, M. Valášek

Monitoring zajistili:

Koordinace: V. Škorpíková

Strakapoud jižní: V. Škorpíková • Pěnice vlašská: M. Valášek • Čáp černý, včelojed lesní: V. Škorpíková • Lelek lesní: V. Škorpíková, M. Valášek

Poodří

Kód: CZ0811020

Rozloha: 8 042,6 ha

Předměty ochrany: bukač velký (*Botaurus stellaris*), moták pochop (*Circus aeruginosus*), ledňáček říční (*Alcedo atthis*), kopřivka obecná (*Anas strepera*).

Změny v ptačí oblasti

Pokračuje tlak na zábory zemědělské půdy v PO i v jejím okolí, v rámci průmyslové zóny u letiště Mošnov dochází k zastavování dalších ploch. Při povodních v letech 2009 a 2010 došlo k přeplavení mnoha rybníků vodou z Odry od Bartošovic po Jistebník, přičemž porosty orobince a rákosu především na rybníku Kotvice byly silně poškozeny. Na mnohých rybnících byly poškozeny hráze, opraveny byly zatím pouze na rybníku Kotvice. Začala příprava nového vyhlášení PR Kotvice (došlo k němu v II. 2014), přičemž původní rezervace byla rozšířena o Nový rybník, přilehlé zaplavované louky a slepá ramena, bývalou zámeckou oboru v Horce a dubohabiny na terase Odry nad rybníky; rozloha PR se zvětšila z původních 60,56 ha na 140,39 ha.

Metodiky a rozsah monitoringu

Bukač velký

V letech 2011–2013 registrace volajících ♂♂ ze stabilních bodů, v letech 2011 a 2013 4 noční kontroly (2× IV., V. a VI.), v roce 2012 kontrola v VI. neprovedena, sledováno 23 lokalit ve 4 soustavách rybníků (Bartošovice, Jistebník, Albrechtický, Studénka).

Moták pochop

V roce 2012 3 kontroly 26 rybníků (1 za hranicemi PO) v době toku, stavby hnízda a krmení mláďat. V době vyvádění mláďat již lokality kontrolovány nebyly. Hnízdiště v nivě Odry mimo rybníky (terestrické rákosiny, mokřady, rákosím zarostlé odvodňovací kanály) do monitoringu zahrnuta nebyla.

Ledňáček říční

V letech 2011–2013 monitoring proveden nebyl.

Kopřivka obecná

Po 4 sčítáních prováděných obcházením po obvodu rybníků v době jarního tahu a hnízdění (III.–VI.), v roce 2011 na 8 rybnících ve 2 soustavách (Bartošovice, Albrechtický) a v letech 2012 a 2013 na 17 rybnících ve 3 soustavách (Bartošovice, Albrechtický, Studénka) – celkem 335 ha z cca 700 ha 58 rybníků v PO.

Výsledky monitoringu

Bukač velký

2011: Výsledek negativní, mimo monitoring 15. 4. (K. Pavelka) a v pohnízdni době 15. 8. (L. Šimurdová) pozorován 1 ex. na Dolním Bartošovickém rybníku, 18. 4. hlas ♂ na Horním Bartošovickém rybníku (M. Mandák in MANDÁK, *Acrocephalus* 2012, 27: 77).

2012: 1 ♂ hlas 9. 4. na Dolním Bartošovickém rybníku, mimo monitoring žádný známý údaj.

2013: Výsledek negativní. Na Jezerním rybníku u Studénky 13. 4. 1 mrtvý ex. (P. Szymonik in MANDÁK, *Acrocephalus* 2014, 29: 29).

Přetrvává nízká početnost, je však skutečností, že na obsazených lokalitách v Poodří je hlasová aktivita bukače tradičně nízká. Povodněmi porušené porosty orobince i rákosu a také značné kolísání vodní hladiny v jarním období v PR Kotvice jsou zřejmě příčinou absence druhu na lokalitě, kde se dříve druh pravidelně vyskytoval.

Moták pochop

V roce 2012 bylo obsazeno 13 (50,0%) z 26 kontrolovaných rybníků celkem 22 páry. Druh hnízdí hlavně na větších rybnících s porosty rákosu nebo orobince. Nevyhýbá se ani malým, hodně zarostlým rybníkům. Téměř třetina párů (7) hnízdila na největší rybníční soustavě PO u Jistebníku, další velká část (5 párů) hnízdila na rybnících u Bartošovic.

Kopřivka obecná

Podle výsledku sčítání na 3 ze 6 rybníčních soustav lze předpokládat, že početnost druhu ani v jednom termínu nedosáhla počtu 300 ex. jako ve většině let monitoringu kromě roku 2005. Na jarním tahu byl druh ve sledovaném období nejpočetnější na rybníční soustavě u Albrechtic, rovněž tak vyjma roku 2013 v hnízdním období.

Výsledky sčítání kopřivky obecné na jarním tahu a v době hnízdění v letech 2011–2013 (počet ex.).
Results of counts of the Gadwall during the spring migration and in the breeding season in 2011–2013 (individuals).

Soustava Pond complex	Počet rybníků No. of ponds	1. termín 1 st term			2. termín 2 nd term			3. termín 3 rd term			4. termín 4 th term		
		2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Bartošovice	4	8	10	3	34	14	26	17	25	6	14	21	4
Albrechtický	4	21	30	28	64	30	56	74	44	10	27	31	0
Studénka	9	X	0	2	X	29	10	41	12	52	16	32	47
Celkem – Total	17	29+	40	33	98+	73	92	132	81	68	57	84	51

Hnízdní populace kopřivky obecné na monitorovaných soustavách rybníků v letech 2011–2013.
Breeding population of the Gadwall at monitored pond complex in 2011–2013.

Soustava Pond complex	Počet rybníků No. of ponds	Počet párů v hnízdní době No. of pairs in breeding season			Počet rodinek No. of families		
		2011	2012	2013	2011	2012	2013
Bartošovice	4	17	8	5	2	0	3
Albrechtický	4	24	15	5	5	4	3
Studénka	9	18	12	26	6	3	5
Celkem – Total	17	59	35	36	13	7	11

Vývoj populací předmětů ochrany

Bukač velký

Nejvyšší stavy v PO, 3–5 teritorií, byly zjišťovány v letech 2000–2002 (PAVELKA et al. 2002, HORA et al. 2010a). Od roku 2005 je trvale nižší početnost než před vyhlášením PO.

Odhad stavu na monitorovaných lokalitách za sledované období je 1 pár každoročně, v celé PO 1–2 páry. Není však kontrolována další možná hnízdní lokalita na rybnících u Po-

lanky nad Odrou. Negativní změny oproti období před započítáním monitoringu jsou patrné na rybníčních soustavách u Studénky a Albrechtic (především rybník Kotvice).

Moták pochop

Oproti roku 2009 bylo zaznamenáno v roce 2012 zvýšení početních stavů o 22% na 22 párů hnízdicích na 13 lokalitách (50 %). Početnost druhu ovšem nedosáhla stavu z roku 2006, kdy bylo registrováno 27 hnízdních párů na 18 lokalitách. V letech 2000–2004 před zahájením pravidelného monitoringu kolísala počet hnízdních párů v rozmezí 22–24 (průměr 23,4 páru), což je jen nepatrně vyšší početnost než v roce 2012. Pokud se týká negativních změn na lokalitách uvedených výše, neměly na tento druh výrazný vliv i s ohledem na to, že velkou část potravy loví druh mimo rybníky.

Kopřivka obecná

V období 2011–2013 početní stavy kopřivky na tahu i v hnízdním období dále poklesly oproti předchozímu období. I z pohledu celého období monitoringu je patrný pokles početnosti. V období před jeho počátkem v letech 1992–1998 se hnízdní populace zvyšovala, až dosáhla maxima v letech 2002–2004. Poté nastal pozvolný pokles stavů druhu s minimálními počty v letech 2012–2013.

Druh nachází v oblasti vhodné hnízdní příležitosti (ostrovní deponie), ovšem jejich využitelnost pro hnízdění může negativně ovlivňovat přemnožená populace prasete divokého, která se usazuje na ostrovních deponiích především na rybnících u Bartošovic. Je pravdě-

Výsledky dubnových sčítání kopřivky obecné na 17 rybnících ve třech rybníčních soustavách v letech 2005–2013.

Pozn: V roce 2011 nebylo provedeno sčítání na 9 rybnících

Results of April counts of the Gadwall at 17 ponds in three pond complexes in 2005–2013.

Note: Census was not carried out at nine ponds in 2011.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet ex. – No. of individuals	250	224	165	168	110	138	98	73	92
%	100	89,6	66,0	67,2	44,0	55,2	39,2	29,2	36,8

Výsledky květnových sčítání kopřivky obecné na 17 rybnících ve třech rybníčních soustavách v letech 2005–2013.

Pozn.: Hodnoty procent jsou ve skutečnosti ještě nižší, protože v roce 2005 nebylo provedeno sčítání na 9 rybnících.

Results of May counts of the Gadwall at 17 ponds in three pond complexes in 2005–2013.

Note: The actual percentages are even lower as the census was not carried out at 9 ponds in 2005.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet ex. – No. of individuals	255+	188	138	123	115	65	132	81	68
%	100	73,7	54,1	48,2	45,1	25,5	51,8	31,8	26,7

Změny v hnízdní populaci kopřivky obecné na 17 rybnících ve třech soustavách v letech 2005–2013.
Changes in the breeding population of the Gadwall at 17 ponds in three pond complexes in 2005–2013.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet párů – No. of pairs	126	74	50	57	44	58	59	35	32
%	100	58,7	39,7	45,2	34,9	46,0	46,8	27,8	25,4

podobné, že prasata se vyskytují i na dalších rybníčních soustavách s většími lesními porosty a ovlivňují hnízdění nejen kopřivky na rybnících. To je hlavní negativní změna oproti období před zahájením monitoringu.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě 3 druhů přílohy I, které jsou předmětem ochrany, v letech 2011–2013 v PO hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 14 druhů přílohy I: bukáček malý (*Ixobrychus minutus*) 1–2 páry, kvakoš noční (*Nycticorax nycticorax*) 0–3 páry, čáp bílý (*Ciconia ciconia*) 10–14 párů, čáp černý (*Ciconia nigra*) 0–3 páry, včelojed lesní (*Pernis apivorus*) 2–3 páry, luňák hnědý (*Milvus migrans*) 0–1 pár, orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) v letech 2011 a 2012 hnízdil úspěšně 1 pár na jiném místě než v roce 2010 (K. Pavelka vlastní zjištění), chřástal kropenatý (*Porzana porzana*) 2–3 páry, chřástal malý (*Porzana parva*) 1–3 páry, chřástal polní (*Crex crex*) 10–20 volajících ♂♂, žluna šedá (*Picus canus*) 10–15 párů, datel černý (*Dryocopus martius*) 5–10 párů, strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) 8–12 párů, lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) 250–350 párů, tuhýk obecný (*Lanius collurio*) 10–15 párů. Vyloučeno též není hnízdění páru jeřába popelavého (*Grus grus*) a až 2 párů racka černohehlavého (*Larus melanocephalus*). Spolu s bukačem velkým byli každoročně monitorováni bukáček malý, chřástal kropenatý a chřástal malý.

V letech 2011–2013 se početnost severských hus na jarním tahu v březnu snížila u husy polní asi na polovinu, když největší hejna čítala 1 200–2 600 ex. U husy běločelé se vyskytovala jen hejna o velikosti 100–500 ex. (K. Pavelka, M. Šindel, Z. Chromek a další unpubl.) V pohnízním období se v PO shromažďovalo 200–300 ex. husy velké (*Anser anser*) především na rybníku Kotvice u Studénky (J. Heryán unpubl.).

Stav z hlediska ochrany přírody

Bukač velký stále neplní kritérium nejméně 3 páry v PO. Početnost motáka pochopa na rybnících se oproti předcházejícímu období zvýšila v počtu párů asi o 20 %, přičemž počet obsazených lokalit zůstal stejný. Změny na některých rybníčních lokalitách nejspíše neměly na tento druh vliv. Kolísání početnosti za celé období monitoringu je poměrně malé vyjma roku 2009, kdy počty dosáhly minima. U kopřivky obecné došlo k dalšímu poklesu počtu hnízdících párů. K tomuto negativnímu jevu může přispívat i přemnožená populace prasete divokého především na rybnících u Bartošovic, kde se prasata vyskytují v hnízdním období nejen v rákosině Dolního Bartošovického rybníka, ale především na ostrovních deponiích Horního Bartošovického rybníka. Vzhledem k havarijnímu stavu hrází byly v hnízdním období s trvale sníženým stavem vody rybníky Velký a Malý Okluk a Bažantula v rybníční soustavě u Studénky. Hladina vody na rybníku Kotvice je trvale udržována na nízkém stavu, aby došlo k obnově porostů orobince poškozených při povodních v letech 2009–2010. Tyto jevy mohou mít negativní vliv na početnost hnízdních párů kopřivky obecné na uvedených rybnících. Vývoj hnízdních stavů ledňáčka nelze posoudit, protože jeho monitoring byl naposledy proveden v roce 2010. Dále pokračuje zastavování volných ploch zemědělské krajiny v průmyslové zóně u letiště Mošnov již za hranicí PO, což zmenšuje potravní možnosti pro motáka pochopa hnízdícího v PO.

Zpracovali: J. Hora, K. Pavelka

Monitoring zajistili:

Koordinace: K. Pavelka

Bukač velký: K. Pavelka • Moták pochop: J. Heryán, K. Pavelka • Kopřivka obecná: J. Heryán, P. Krečmer, K. Pavelka • Bukáček malý, chřástal kropenatý, chřástal malý: K. Pavelka

Rožďalovické rybníky

Kód: CZ0211010

Rozloha: 6 613,1 ha

Předmět ochrany: moták pochop (*Circus aeruginosus*), jeřáb popelavý (*Grus grus*).

Změny v ptačí oblasti

V průběhu let 2011–2013 nedošlo v PO Rožďalovické rybníky k žádným významným změnám na lokalitách, ani v režimu obhospodařování. Po dohodě s Rybářstvím Chlumec nad Cidlinou, a. s. od roku 2006 nedochází ke kolísání výše vodní hladiny v hnízdním období. Projekt plánovaného rekreačního střediska v blízkosti Pílského rybníka se v dohledné době neuskuteční.

Metodiky a rozsah monitoringu

Moták pochop

V letech 2011–2013 každoročně 3 kontroly na 16 lokalitách v době toku a stavby hnízda (IV. a začátek V.), krmení a vyvádění mláďat (konec V. a VI.–VII.). Využití 2.–4. termínu monitoringu jeřába popelavého.

Jeřáb popelavý

V letech 2011–2013 každoročně kontroly 16 lokalit ve 4 etapách hnízdění (podrobně viz text druhu).

Výsledky monitoringu

Moták pochop

2011: 11 párů na 9 lokalitách, z toho 8 párů s mláďaty, 28 mláďat,

2012: 11 párů na 9 lokalitách, z toho 9 párů s mláďaty, 33 mláďat,

2013: 10 párů na 9 lokalitách, z toho 8 párů s mláďaty, 21 mláďat.

Početnost druhu v tříletém monitorovacím období byla velmi vyrovnaná, avšak ani jednou nesplnila kritérium pro PO (13 párů). Z 16 kontrolovaných lokalit bylo každoročně obsazeno 9 lokalit. Hladina vody na většině rybníků byla po celé 3 roky pod normálem.

Jeřáb popelavý

2011: 6 párů, z toho 2 páry hnízdící na Pílském rybníku, vyvedena 3 mláďata (2 + 1),

2012: 6 párů, z toho 2 páry hnízdící na Pílském ryb., 2 (1 úhyn) + 1 juv.,

2013: 4 páry, z toho 1 pár hnízdící na Pílském ryb., 2 juv.

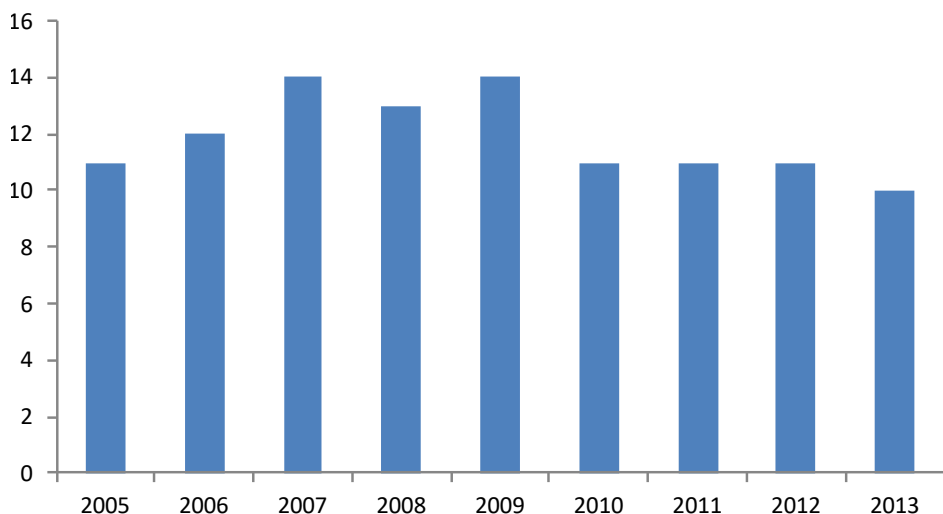
Kromě Pílského rybníka se po páru jeřábů každoročně zdržovalo na rybních Lohovský, Holský a Kojetín, v letech 2011–2013 tam však nebylo doloženo hnízdění. Nicméně na Lohovském rybníku je hnízdění pravděpodobné, ale lokalita je značně nepřehledná, což potvrzení hnízdění, včetně případného pozorování páru s mládětem, komplikuje.

Vývoj populací předmětů ochrany

Moták pochop

Zatímco v letech 1998–2003 bylo v PO zjišťováno 15–17 párů, v období 2004–2006 to bylo 11–12 párů, tedy méně, než je kritérium pro PO, v letech 2007–2009 početnost vzrostla na 13–14 párů a od roku 2010 opět poklesla pod úroveň kritéria 13 párů. Protože podmínky na lokalitách jsou co do rybářského hospodaření i rozloh rákosin dlouhodobě stabilní, výky-

vy v počtu hnízdících párů a úspěšnosti hnízdění ovlivňuje především počasí – vysoké teploty snižující vodní hladinu, déletrvajících deště a chladné počasí zvyšující mortalitu mláďat.

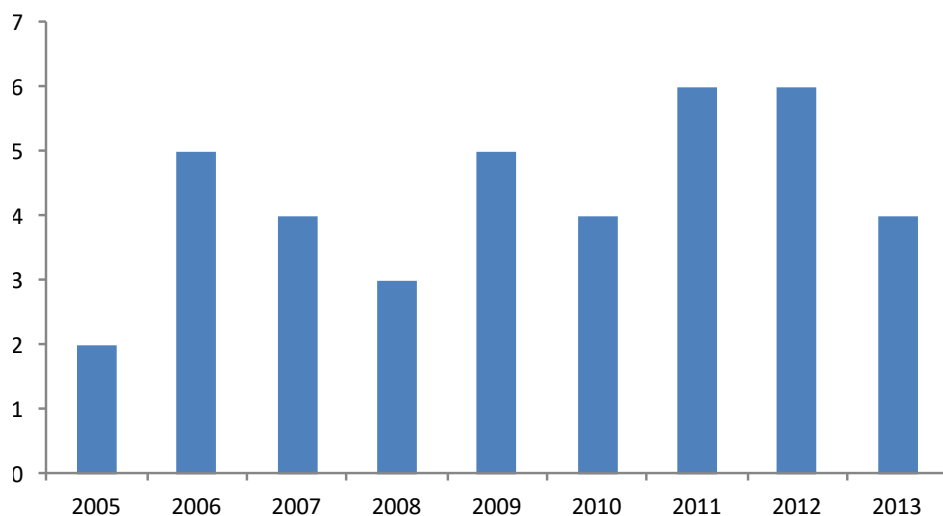

Počty párů motáka pochopa v letech 2005–2013.

Numbers of pairs of the Western Marsh-harrier in 2005–2013.

Jeřáb popelavý

V 90. letech minulého století byly prokázány 3 hnízdní lokality tohoto druhu (rybníky Pilský, Lohovský a Holský). V současné době se počet stabilních hnízdních lokalit snížil na 2 (Pilský, Lohovský). Vzhledem k nepřehlednosti hnízdní lokality na Lohovském rybníku je velmi těžké zdejší hnízdění prokázat. Pravidelně se zde ale v hnízdní době zdržuje pár, který v některých letech bývá pozorován na loukách u Mrliny u železničního viaduktu s vyvedeným mládětem.

Počty párů jeřába popelavého v letech 2005–2013.

Numbers of pairs of the Common Crane in 2005–2013.

Proto je zde hnízdění uváděno jako pravděpodobné. Na Holský rybník se pár jeřábů popelavých každoročně vrací, zahnízdění ale v tomto sledovaném období bránil nízký stav vodní hladiny, který je v hnízdním období 1–1,5 metru pod normálem. V oblasti se na některých lokalitách každoročně pohybují několikačlenné skupinky nehnízdících jedinců a jsou pozorovány na místech, která poskytují vhodné podmínky pro hnízdění v PO (rybníky Krčský a Jakubský) i jejím blízkém okolí (rybníky Smrkovský u Vysokého Veselí a Smíchov u Slavhostic). Velmi nadějnou lokalitou se pak jeví rybník Kojetín, kde se každoročně zdržuje v hnízdním období 1 pár. Hnízdění zatím doloženo nebylo.

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Mimo předměty ochrany hnízdilo v letech 2011–2013 v PO dalších 16 druhů přílohy I: bukač velký (*Botaurus stellaris*) 0–2 páry, bukáček malý (*Ixobrychus minutus*) 1 pár, čáp černý (*Ciconia nigra*) 3–4 páry, včelojed lesní (*Pernis apivorus*) 1 pár, luňák hnědý (*Milvus migrans*) 1 pár, luňák červený (*Milvus milvus*) 1 pár, orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) 2 páry, chřástal kropenatý (*Porzana porzana*) až 18 párů, chřástal malý (*Porzana parva*) 0–1 pár, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) 1 pár, žluna šedá (*Picus canus*) 2 páry, datel černý (*Dryocopus martius*) 10 párů, strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) 5 párů, slavík modráček středoevropský (*Luscinia svecica cyanecula*) mírně zvýšení na 4 páry, lejsek bělokříký (*Ficedula albicollis*) 50–70 párů a tuhyk obecný (*Lanius collurio*) 20 párů. V rámci celostátního monitoringu byli v roce 2011 monitorováni bukač velký, bukáček malý, chřástal kropenatý a chřástal malý.

Stav z hlediska ochrany přírody

V letech 2011–2013 byly v PO dodržovány podmínky stanovené nařízením vlády a nedocházelo k výrazným rušivým vlivům v oblasti. Hlavní 2 požadavky obou předmětů ochrany, tj. přítomnost rozlehlých porostů rákosin a stabilní vodní režim na rybnících, jsou v PO zatím splněny. Na velkých rybnících (Zrcadlo, Pilský) je však připravován záměr subjektů hospodařících na těchto rybnících (Rybářství Chlumec nad Cidlinou, a. s.) na redukci porostů rákosy, což by se mohlo dotknout i hnízdišť sledovaných druhů. Pro hnízda obou druhů představují možné ohrožení poměrně vysoké stavy prasete divokého. Stále se zvyšující rekreační využívání oblasti se v budoucnu může stát významným zdrojem rušení jeřába popelavého. Pro rekreační provozování vodních sportů jsou nejčastěji využívány hlavně velké rybníky se snadným přístupem k vodní hladině (Zrcadlo, Bučický a Nečas). Rekultivace rybníka Kojetín byla připravena s ohledem na požadavky ochrany přírody.

Poměrně zásadním problémem na většině lokalit je nízký stav vodní hladiny v důsledku velmi suchých jarních i letních měsíců. Vzhledem k tomu, že většina vodních ploch leží mimo jakýkoliv vydatný vodní tok (jedná se o tzv. nebesáky), dochází v tomto období k nenaplnění některých vodních nádrží a ty se stávají nevhodné pro hnízdění sledovaných druhů. To je zřejmě hlavním důvodem poklesu počtu párů motáka pochopa, který po celé období 2010–2013 neplnil kritérium pro PO a jeho stav je tudíž hodnocen jako nepříznivý.

Jeřáb popelavý spíše dává přednost rákosinám obklopeným rozvolněným listnatým lesem a nabídka takových lokalit je v PO větší, než dosud využívá (např. Komárovský rybník).

Podrobné informace poskytuje souhrn doporučených opatření (LACINA et al. 2011).

Zpracovali: J. Hora, V. Šoltys

Monitoring zajistili:

Koordinace: V. Šoltys

Moták pochop, jeřáb popelavý: Z. Smolík, F. Stránský, V. Šoltys • Bukač velký, chřástal kropenatý a chřástal malý: Z. Smolík, F. Stránský, V. Šoltys

Řežabinec

Kód: CZ0311035

Rozloha: 108,63 ha

Předmět ochrany: husa velká (*Anser anser*) – letní a podzimní shromaždiště.

Změny v ptačí oblasti

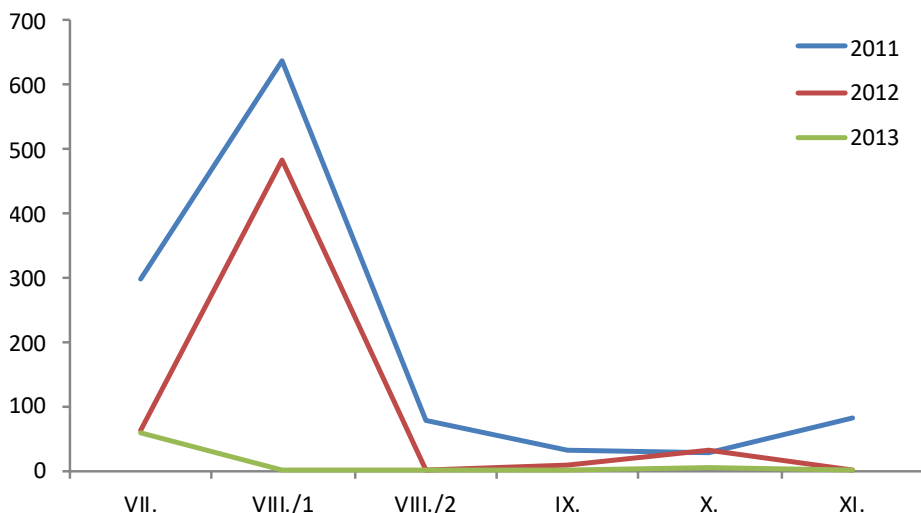
V letech 2012 a 2013 bylo navrženo přehlášení NPR Řežabinec a Řežabinecké tůně na NPP Řežabinec. Rozloha chráněného území by vzrostla na 116,4158 ha. V roce 2011 byly nasazeny jen dravé ryby (obdobně tomu bylo i v roce 2008), ale v rybníku se přesto objevili velcí kapři (údajně přetekli při lokální povodni) a musel být proveden výlov. Proto byla obsádka jen s dravci, tj. bez kapra, stanovena opět pro rok 2013.

Metodika a rozsah monitoringu husy velké

V letech 2011–2013 každoročně 6 hladinových sčítání – po 1 kontrole v VII. a IX.–XI. (zpravidla kolem poloviny měsíce), 2× v VIII. (1. a 2. polovina měsíce, tj. před a po začátku doby lovu).

Výsledky monitoringu husy velké

I v letech 2011–2013 pokračoval úbytek počtů. Shromaždiště hus na rybníku Řežabinec prakticky zaniklo a v VIII. se na rybníku jen na krátkou dobu (1–2 dny) zastavovaly přeletující husy v počtu do 500 ex. (např. mimo termín monitoringu 21. 8. 2012 418 ex.).

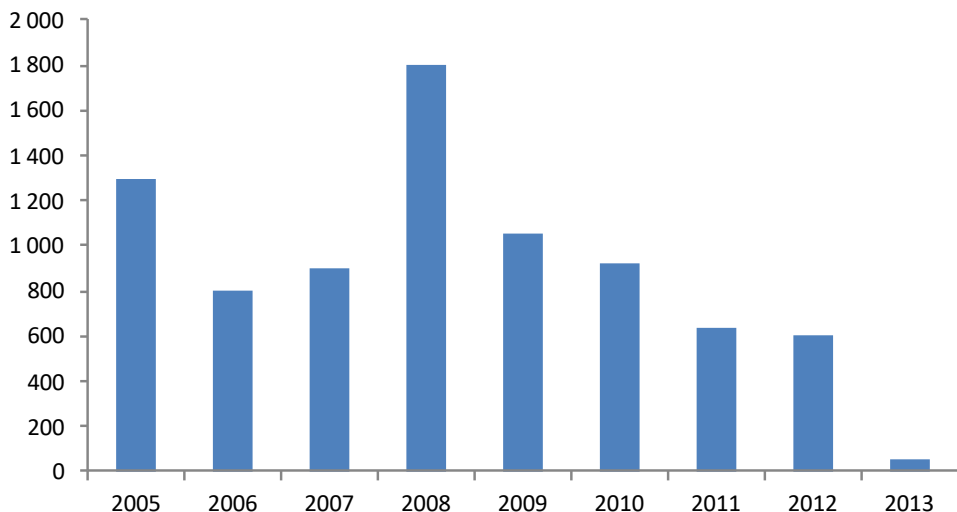

Sezónní změny početnosti husy velké na letním a podzimním shromaždišti v letech 2011–2013.
Seasonal changes in the numbers of the Greylag Goose congregations at the Řežabinec pond in summer and autumn of 2011–2013.

Vývoj shromaždiště husy velké

Za dobu sledování shromaždiště (od roku 1980) se maximální počty hus pozorovaných na Řežabinci pohybovaly nejprve v rozmezí 100–500, s maximem v roce 1985 (523 hus).

Po roce 1989 poklesla intenzita lovu a docházelo k nárůstu počtů shromažďujících se hus s maximy 1 700 hus (1991) a 2 100 hus (1994). V té době se Řežabinec stal největším shromaždištěm hus v Českobudějovické pánvi. Po roce 2000, zejména po posunu zahájení lovu hus z 1. září na 16. srpna v roce 2002 (Vyhl. MZe č. 245/2002 Sb.), opět začal narůstat jejich lov a počty shromažďujících se hus začaly klesat. Od roku 2010 pak nastává již velmi rychlý pokles. Po prvním lovu v polovině VIII. zmizí všechny husy a jen občas se zde na několik dní zastaví protahující hejno cizích hus. Pro místní husy a husy z Českobudějovicka shromaždiště v podstatě zaniklo.

Maximální počty na shromaždišti husy velké v letech 2005–2013.

The highest numbers of the Greylag Goose congregations at the Řežabinec pond in 2005–2013.

Zdroje dat – Data sources: 2005–2010 HORA et al. (2015), 2011, 2013 monitoring J. Šebestian, 2012 M. Frencl (avif.birds.cz).

Druhy přílohy I směrnice o ptácích

V letech 2011–2013 v PO hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo 11 druhů přílohy I: bukač velký (*Botaurus stellaris*) každoročně 1 pár, bukáček malý (*Ixobrychus minutus*) každoročně 3 páry, luňák hnědý (*Milvus migrans*) 1 pár v roce 2012, luňák červený (*Milvus milvus*) 1 pár v roce 2013, moták pochop (*Circus aeruginosus*) 1–2 páry, chřástal kropenatý (*Porzana porzana*) 1–2 páry, chřástal malý (*Porzana parva*) každoročně nejméně 3 páry, rybák obecný (*Sterna hirundo*) 29 hnízd v roce 2011, 27 hnízd v roce 2012, 35 hnízd v roce 2013, žluna šedá (*Picus canus*) 1–2 páry, slavík modráček středoevropský (*Luscinia svecica cyanecula*) 5–7 párů, ůuhýk obecný (*Lanius collurio*) 1–3 páry. Rybáci černí (*Chlidonias niger*) se v hnízdním období vyskytovali pravidelně, ale o hnízdění se ani nepokusili. Nejvyšší počty volavek bílých (*Egretta alba*) se na Řežabinci shromáždily 22. 10. 2011 a 5. 11. 2012 – 110, resp. 105 ex. (M. Frencl, resp. J. Pykal, avif.birds.cz). Každý den lze v PO obvykle zastihnout 1–2 orly mořské (*Haliaeetus albicilla*), nejvíce 13 ex. napočítal 16. 2. 2012 a 21. 2. 2013 J. Šebestian v rámci pravidelného monitoringu. V rámci celostátního monitoringu byli monitorováni v roce 2011 bukač velký, bukáček malý, chřástal kropenatý a chřástal malý, v letech 2011–2013 rybák obecný a rybák černý a v I. a II. 2013 proběhlo sčítání orlů mořských. Výsledky jsou uvedeny v textech dotčených druhů.

Stav z hlediska ochrany přírody

Shromaždiště hus v PO zaniklo, předmět ochrany je tedy ve velmi nepříznivém stavu. Nejpravděpodobnější příčinou zániku shromaždiště se jeví rušení lovem, protože bývají pravidelně využívány všechny zákonem dovolené termíny pro lov (středa, sobota i neděle – vždy ráno i večer) a intenzita střelby bývá velmi vysoká (až 800 výstřelů za hodinu). Po takovémto rušení se husy pochopitelně na shromaždiště nevrací. Řešením by mohlo být omezit podmínky lovu hus v PO nad rámec vyhlášky a povolovat lov jen jednou týdně (buď ráno, nebo večer). Po navržení nového ostrůvku v listopadu 2010 se opět zvýšily počty hnízdících rybáků obecných, rekordní počet hnízd v roce 2013 potom v červnu bohužel zlikvidovala povodeň, nicméně příznivý vliv vybudování nového ostrůvku na populaci rybáka obecného je zjevný.

Zpracovali: J. Hora, J. Šebestian

Monitoring zajistili:

Koordinace: J. Šebestian

Husa velká: J. Šebestian • Bukač velký, bukáček malý, chřástal kropenatý, chřástal malý, rybák obecný: J. Šebestian • Orel mořský – zimování: M. Frencl, J. Šebestian

Soutok – Tvrdonicko

Kód: CZ0621027

Rozloha: 9 575,61 ha

Předměty ochrany: čáp bílý (*Ciconia ciconia*), včelojed lesní (*Pernis apivorus*), luňák hnědý (*Milvus migrans*), luňák červený (*Milvus milvus*) – hnízdění, podzimní nocoviště, raroh velký (*Falco cherrug*), ledňáček říční (*Alcedo atthis*), žluna šedá (*Picus canus*), strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*), lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*).

Změny v ptačí oblasti

Výskyt ptáků i jejich hnízdní úspěšnost byl každoročně ovlivněn počasím. V roce 2011 a zejména 2013 došlo k záplavám, které vytvořily dobré podmínky např. pro hnízdění vodních a mokřadních druhů ptáků na zaplavených polích u Lanžhota i na dalších lokalitách. Rok 2012 byl (až na krátkou a rozsahem nevelkou jarní záplavu) spíše suchý, ale v květnu až červnu se objevily bouřky a přívalové deště. Podobně v roce 2013 mělo dopad na výsledky hnízdění dravců nebo čápů chladné počasí s nadprůměrnými srážkami a letními povodněmi. Poměrně tuhé zimy (resp. období velmi silných mrazů během zim) 2010/2011 a 2011/2012 mohly ovlivnit (negativně) početnost hnízdní populace ledňáčka říčního v následujících letech, jakož i (pozitivně) početnost zimující populace orla mořského. V letech 2011–2013 bylo při lesním hospodaření vytěženo každoročně několik desítek hektarů starých porostů na obou polesích, což se – vzhledem k nevyrovnané věkové skladbě – nepochybně odrazilo či odrazí na početnosti lesních druhů ptáků, včetně předmětů ochrany PO.

Metodiky a rozsah monitoringu

Čáp bílý

V letech 2011–2013 každoročně kontroly všech existujících hnízd v době jejich obsazování (IV.), sezení na vejcích (V.) a krmení vzrostlých mláďat (1. polovina VII.).

Včelojed lesní, luňák hnědý, luňák červený, raroh velký

V letech 2011–2013 každoročně kontrola známých hnízd a dohledávání nových hnízd na základě identifikace teritorií v době toku a krmení mláďat. U včelajeda lesního jen v omezené míře (z roku 2013 minimum údajů).

Ledňáček říční

Cílený monitoring nebyl proveden, byly využity údaje rakouských ornitologů z pohraničního úseku řeky Dyje od Břeclavi po soutok s Moravou z let 2011 a 2012 (v roce 2013 druh nesledován).

Žluna šedá, strakapoud prostřední

Cílený monitoring nebyl proveden. U žluny šedé byla pouze zaznamenávána faunistická data.

Lejsek bělokrký

V letech 2011–2012 v rámci JPSP po 2 sčítáních (kolem pol. V. a na přelomu V. a VI.) na transektu s 20 body, vzdálenost mezi body 300 m, vizuální i akustická registrace po dobu 5 minut na bodu; v letech 2011–2013 monitoring populace hnízdící v budkách – kontrola 1 703–1 725 budek.

Výsledky monitoringu

Čáp bílý

Početnost čápa bílého během celé periody monitoringu byla stabilní. Lesní kolonie na Sekulské Moravě byla opuštěna již během předchozí periody (poslední hnízdění 1 páru v roce 2010, HORA et al. 2015), poslední obsazenou lesní kolonií tak zůstává PR Skařiny u Mikulčic, kde v letech 2011–2013 hnízilo 14, 17, resp. 15 párů (viz též HORAL 2014b). Ve „volné stromové kolonii“ v lučním komplexu Pohansko – Lány (včetně přilehlých lokalit, jako jsou Pajdové kúty, Dlouhý hrúd a Držkův hrúd) byl počet hnízdících párů stabilní.

Početnost čápa bílého v lučních lesích v PO Soutok – Tvrdonicko v letech 2011–2013.

HPa: hnízda obsazená párem, HPm: páry s vyvedenými mláďaty.

Numbers of the White Stork in the floodplain forests of the Soutok – Tvrdonicko SPA in 2011–2013.

HPa: nests occupied by a pair, HPm: pair with fledged young.

2011		2012		2013	
HPa	HPm	HPa	HPm	HPa	HPm
33	28	36	26	34	23

Včelojed lesní

Výsledky monitoringu v letech 2011 a 2012 naznačují stabilní nebo mírně klesající početnost, kvalita dat (minimum prokázaných hnízdění) však neumožňuje podrobnější interpretaci. Na hnízdění úspěšnost má velký vliv počasí v daném roce, lze tedy předpokládat, že v letech 2012 (bouřky a přívalemé deště v VI.–VII.) nebo 2013 (chladný a deštivý VI.) nebyla vysoká. Např. v roce 2012 byla 2 z 3 dohledaných hnízd neúspěšná (1× predace výrem a 1× příčina neznámá).

Výsledky monitoringu včelojeda lesního v letech 2011–2013.

Results of the European Honey-buzzard monitoring in 2011–2013.

Rok Year	Počet teritorií – No. of territories		
	Soutok	Tvrdonicko	Celkem – Total
2011	6	4	10
2012	7–8	?	min. 7–8
2013	?	?	?

Luňák hnědý

Během tříleté periody monitoringu byla velikost populace luňáka hnědého v PO víceméně stabilní.

Výsledky monitoringu luňáka hnědého v letech 2011–2013.

Results of the Black Kite monitoring in 2011–2013.

Rok Year	Soutok			Tvrdonicko			Celkem párů Total number of pairs
	Počet hnízd No. of nests	Počet teritorií No. of territories	Celkem Total	Počet hnízd No. of nests	Počet teritorií No. of territories	Celkem Total	
2011	10	3	13	1	1–4	2–4	15–17
2012	12	2	14	2	0	2	16
2013	9	3	12	2	0	2	14

Luňák červený

Během tříleté periody monitoringu byla velikost populace luňáka červeného v PO víceméně stabilní.

Výsledky monitoringu luňáka červeného v letech 2011–2013.

Results of the Red Kite monitoring in 2011–2013.

Rok Year	Soutok			Tvrdonicko			Celkem párů Total number of pairs
	Počet hnízd No. of nests	Počet teritorií No. of territories	Celkem Total	Počet hnízd No. of nests	Počet teritorií No. of territories	Celkem Total	
2011	10	2	12	2	0	2	14
2012	8	4	12	1	0	1	13
2013	8	2	10	2	0	2	12

Raroh velký

U raroha velkého došlo během sledovaného období k zásadní změně. Zatímco v předchozích letech zde pravidelně hnízdily až 3 páry (na stromových hnízdech, příp. v budkách, v lužním lese), po roce 2012 tento druh vymizel jako hnízdící z PO Soutok – Tvrdonicko (poslední hnízdění 2012). V roce 2011 byly instalovány umělé podložky na vedení velmi vysokého napětí (220 kV) v prostoru tradičních lovišť všech 3 párů v zemědělské krajině na rakouské straně (oblast Bernhardsthaler Ebene) v rámci společného projektu Veterinární univerzity ve Vídni a distribuční společnosti Austrian Power Grid (např. ZINK et al. 2015, nebo <https://saker-info.at/results.php>). Tři podložky v úrovni bývalých hnízdišť na Soutoku jsou následně každoročně obsazovány. Je zde důvodný předpoklad se domnívat, že se jedná o páry, které v minulosti hnízdily v oblasti Soutoku. V oblasti jsou rari z nadále pozorováni, jejich bývalá hnízdiště jsou zřejmě nadále součástí jejich aktuálních teritorií.

V roce 2011 bylo na území PO prokázáno hnízdění jediného páru, které však bylo z neznámého důvodu (nikoli vyrušováním) neúspěšné. Ptáci obsadili staré hnízdo luňáka červeného, umístěné v korunní vidlici dubu. Na bázi vylomené mrtvé větve přímo pod hnízdem bylo při přímé kontrole nalezeno hnízdo mravence lužního (*Liometopum microcephalum*). Agresivita mravenců lužních v bezprostřední blízkosti hnízda raroha byla předpokládanou příčinou opuštění hnízda inkubující samicí (ve hnízdě byla nalezena zastuzená snůška 2 vajec). Páry z 2 dalších tradičních hnízdních lokalit byly na hnízdištích pozorovány pouze zjara, nakonec však zřejmě oba přesídlily na nově instalované umělé hnízdní podložky na rakouské straně. Ani jeden z nich však rovněž úspěšně nevyhníždil (T. Zuna-Kratky in litt.).

V roce 2012 bylo na území PO prokázáno hnízdění jediného páru, které bylo s největší pravděpodobností neúspěšné (úhyn mláďat po pádu hnízda těsně před vyvedením, ve věku

Výsledky monitoringu raroha velkého v letech 2011–2013.

Results of the Saker Falcon monitoring in 2011–2013.

Rok Year	Počet hnízd No. of nests	Počet teritorií No. of territories	Celkem párů Total no. of pairs	Počet vyvedených mláďat No. of fledged young
2011	1	2*	3	0
2012	1	1*	2	0
2013	0	1	1	0

* hnízdění na rakouském území – nesting on the territory of Austria

asi 1 měsíc). Na dalším tradičním hnízdišti byl pár opakovaně pozorován, ale ke hnízdění nedošlo. Na třetím tradičním hnízdišti nebyl rarah vůbec pozorován. Na rakouské straně obsadili rariozi zjara 3 podložky, zahníždili však pouze na jedné z nich a hnízdění bylo opět neúspěšné; zbylé 2 podložky byly nakonec obsazeny poštolkami (T. Zuna-Kratky in litt., K. Edelbacher in litt.).

V roce 2013 byl již rarah na Soutoku pozorován pouze na 1 z 3 tradičních hnízdišť, a to v době od I. do IV. (celkem 7–8 pozorování), byl pozorován i tok. Na rakouské straně byly obsazeny všechny 3 podložky v úseku přilehlém k PO Soutok – Tvrdonicko, úspěšné však bylo pouze 1 hnízdění a vyvedeno bylo jediné mládě (T. Zuna-Kratky et al. in litt.).

Ledňáček říční

Na hraničním úseku řeky Dyje (15,5 km) zjistili rakouští ornitologové (M. Schmidt et al. in litt.) v roce 2011 4 páry a další pár na Moravě těsně pod soutokem s Dyjí, tj. na slovensko-rakouském úseku, a jeho teritorium pravděpodobně zasahovalo i na řeku Dyji a tedy i na česko-rakouský úsek. V roce 2012 byly napočítány rovněž 4 páry. V roce 2013 druh nebyl sledován, každopádně je předpoklad, že žádné z hnízdění nebylo úspěšné kvůli povodňovým průtokům v řece koncem VI.

Žluna šedá

Z časových důvodů nebyl plánovaný monitoring sčítáním linií metodou v roce 2013 proveden. Podle zcela náhodně, nesystematicky sbíraných faunistických dat byla žluna šedá pravidelně zjišťována na tradičních známých lokalitách, tzn. především v rozsáhlejších komplexech starých lesních porostů. Takto byl tento druh v období monitoringu (tj. II.–V.) zjištěn v roce 2011 na 14–15 lokalitách, v roce 2012 na 7 lokalitách (z toho na 4 „nových“ oproti předchozímu roku), v roce 2013 při nižší intenzitě terénní práce ještě na další „nové“ lokalitě oproti předchozím 2 letům. Celkem tedy byla žluna šedá v letech 2011–2013 zjištěna na 19–20 lokalitách. Publikovaný odhad min. 30 hnízdících párů pro celou PO (HORA et al. 2010a) je proto možno považovat za mírně podhodnocený.

Lejsek bělokrký

Výsledky sčítání na bodovém transektu dokumentují meziroční pokles početnosti, avšak výsledek z jediného transektu nelze interpretovat pro celou populaci druhu v PO. Obsazenost budek v jednotlivých letech 2011–2013 byla postupně 42,0 % (n = 1 703), 41,9 % (n = 1 710) a 46,4 % (n = 1 725).

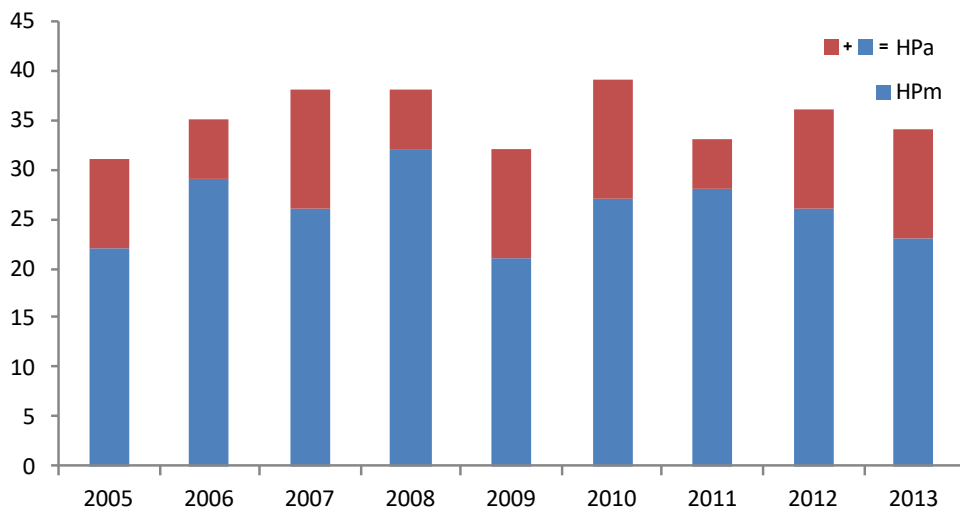
Výsledky sčítání lejska bělokrkého na bodovém transektu (20 bodů) v letech 2011–2012.
Results of the Collared Flycatcher monitoring at the point transect (20 points) in 2011–2012.

Termín – Term	1.		2.	
Rok – Year	2011	2012	2011	2012
Počet obsazených bodů No. of occupied points	13	10	12	11
F %	65,0	50,0	60,0	55,0
Počet ex. – No. of individuals	20	11	15	12
Počet ex./1 bod No. of individuals per point	1,00	0,55	0,75	0,60

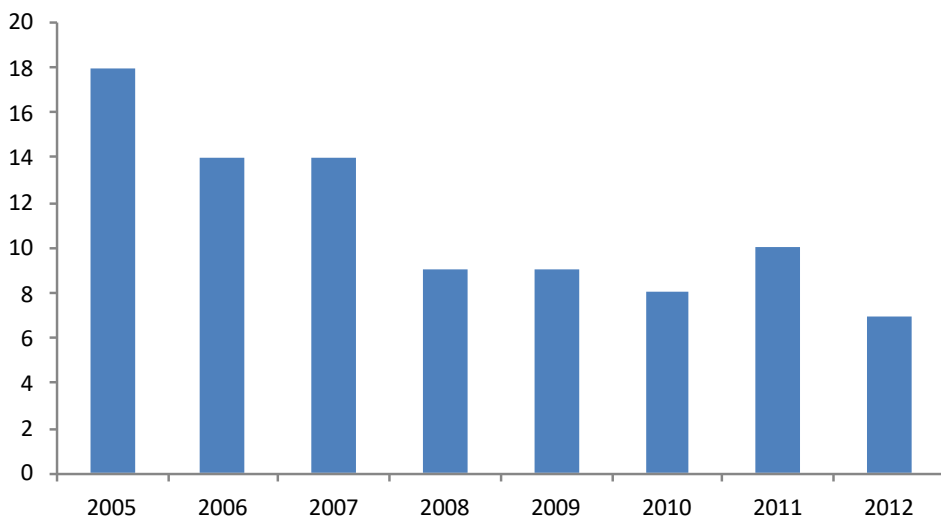
Vývoj populací předmětů ochrany

Čáp bílý

Během 9 let monitoringu byla populace čápa bílého v PO stabilní, předchozí výrazný pokles (způsobený mj. opuštěním některých lesních kolonií a postupným rozpadem starých solitérních „starodubů“ – dominantních hnízdních stromů na loukách) se tedy již zastavil a fluktuace byly spíše způsobeny počasím v jednotlivých letech, popř. průběhem záplav, které zase ovlivňují potravní nabídku.

Počty obsazených (HPa) a úspěšných (HPm) hnízd čápa bílého v letech 2005–2013.
Numbers of occupied (HPa) and successful (HPm) nests of the White Stork in 2005–2013.

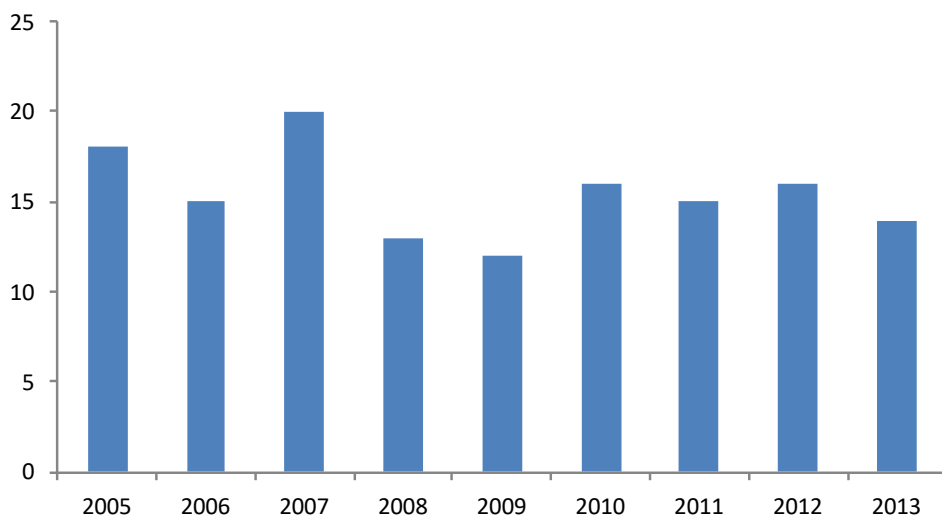
Počty párů včelojeda lesního v letech 2005–2012.
Pozn.: V roce 2006 14–15 párů, v roce 2008 9–12 párů a v roce 2012 7–8 párů, v grafu použity spodní hranice.
Numbers of pairs of the European Honey-buzzard in 2005–2012.
Note: 14–15 pairs in 2006, 9–12 pairs in 2008 and 7–8 pairs in 2012; lower values used in the graph.

Včelojed lesní

V období od roku 2005 zřejmě došlo k poklesu početnosti tohoto druhu, vzhledem ke kvalitě dat s nízkým podílem prokázaných hnízdění je ovšem obtížné jej podrobněji interpretovat. Včelojed lesní byl považován za druh, který by ze změn lužních lesů na Břeclavsku mohl spíše profitovat (blíže viz HORA et al. 2010a); je ovšem možné, že fragmentace biotopu lužního lesa obnovními těžbami i rušení související s probíhajícím intenzivním lesním hospodařením již dosáhly míry, která se odráží v poklesu početnosti.

Luňák hnědý

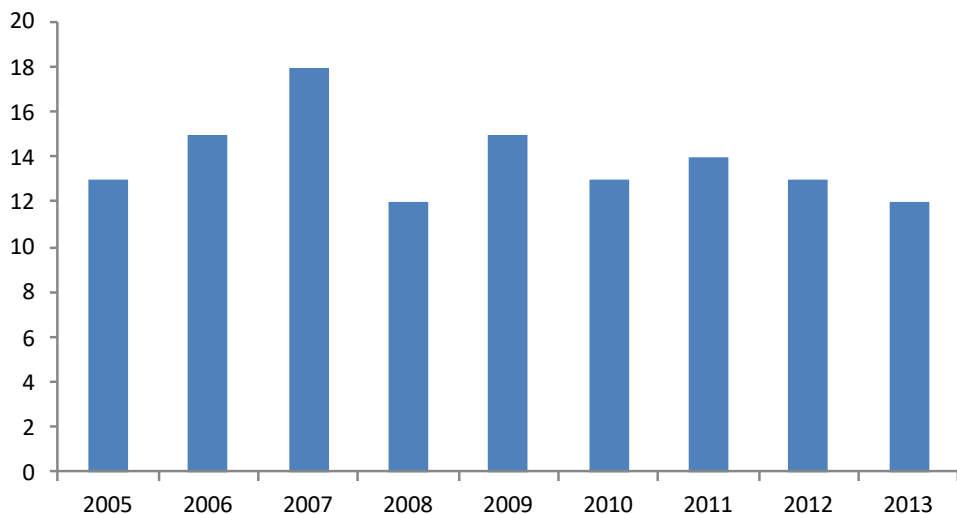
Během 9 let monitoringu byla velikost populace luňáka hnědého v PO kolísající či mírně klesající. Vrcholu početnosti dosáhl tento druh na území dnešní PO v letech 1987–1990 (19–22 párů), po výrazném poklesu v první polovině 90. let (až na 9 párů v roce 1993) se jeho stavy (snad i díky důslednější ochraně hnízdišť) po roce 2003 opět zvýšily, někdejších maxim však již nedosáhly. Luňák hnědý je oproti luňáku červenému více vázán na staré lužní porosty, především v bezprostřední blízkosti vodních toků, a jako takový je tedy více ohrožen intenzivním lesnickým hospodařením (např. HORÁK 2002). V posledních letech je pravidelně zjišťováno zimování jednotlivých luňáků hnědých na společných nocovištích luňáků červených (LITERÁK et al. 2017b).

Počty párů luňáka hnědého v letech 2005–2013.
Numbers of pairs of the Black Kite in 2005–2013.

Luňák červený

Během 9 let monitoringu byla populace luňáka červeného v PO přes určité meziroční výkyvy stabilní. Z dlouhodobého pohledu populace tohoto světově ohroženého druhu v rámci PO Soutok – Tvrdonicko narůstá – jedná se o relativně nového hnízdiče (první prokázané zahnízdění v roce 1974, maximum 18 párů dosaženo v roce 2007). Vývoj počtů luňáků červených na společných podzimních a zimních nocovištích v PO je popsán v textu tohoto druhu v kapitole Druhy přílohy I směrnice o ptácích.

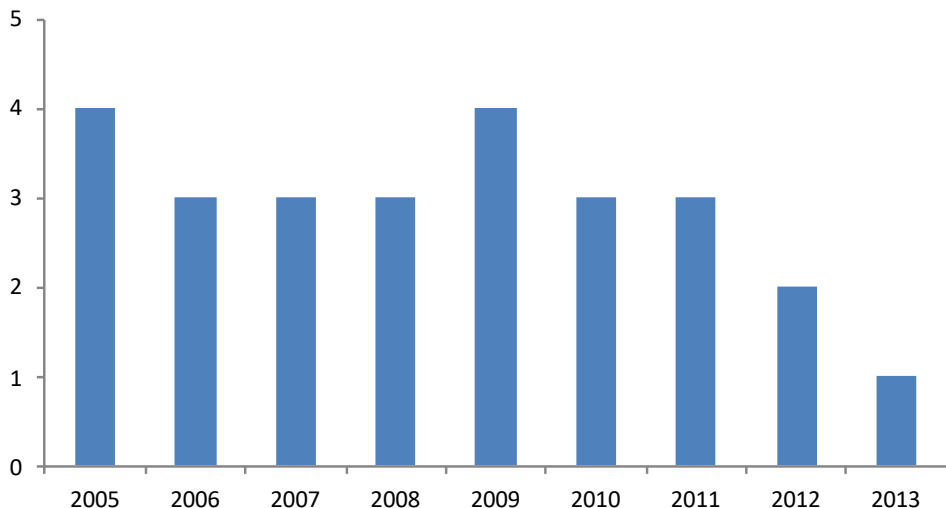

Počty párů luňáka červeného v letech 2005–2013.

Numbers of pairs of the Red Kite in 2005–2013.

Raroh velký

Raroh velký během třetí periody monitoringu z PO jako hnízdič vymizel, poslední doložené hnízdění 1 páru v roce 2012, v roce 2013 jen obsazené teritorium od I. do IV. (podrobněji viz výše ve výsledcích monitoringu).

Počty párů raroha velkého v letech 2005–2013.

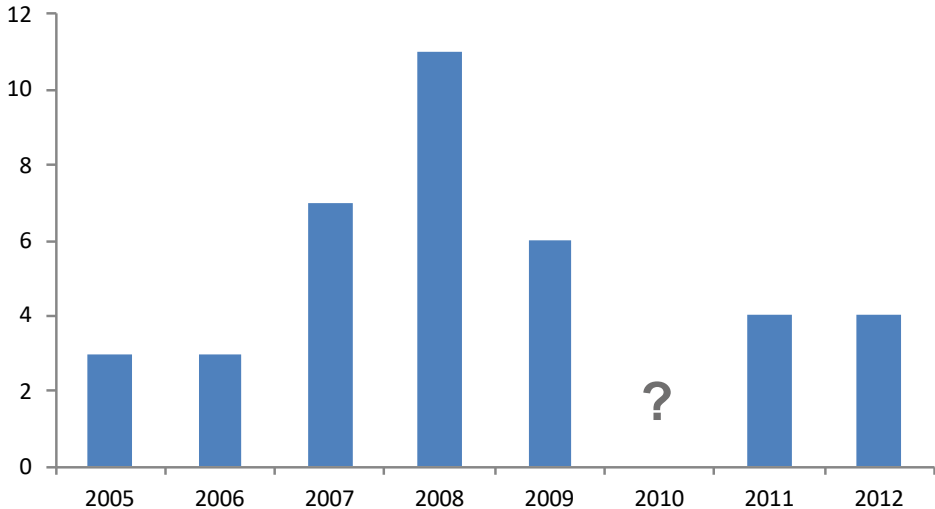
Pozn.: V roce 2011 2 hnízdění a v roce 2012 1 hnízdění na rakouském území.

Numbers of pairs of the Saker Falcon in 2005–2013.

Note: In 2011 two nestings and in 2012 one nesting on the territory of Austria.

Ledňáček říční

Populace ledňáčka v PO velmi výrazně kolísá v závislosti na teplotním průběhu zim a průběhu záplav v jednotlivých letech; záplavy navíc znemožňují důsledný monitoring. Relevantní údaje jsou k dispozici pouze z pohraničního úseku řeky Dyje díky monitoringu rakouských kolegů. Početnost v období 2005–2012 kolísala mezi 3 až 11 páry, tj. v rozmezí 1,9–7,1 páru/10 km toku. V letech 2000–2004 to bylo 1–8 párů, tj. 0,6–5,2 páru/10 km (HORA et al. 2010a).

Počty párů ledňáčka říčního na hraničním úseku Dyje v letech 2005–2012 (M. Schmidt et al. in litt.).
Numbers of pairs of the Common Kingfisher along the border section of the Dyje river in 2005–2012.

Lejsek bělokrký

Výsledky ze sčítání na bodovém transektu v rámci JPSP v letech 2011–2012 jsou srovnatelné s výsledky z 2. periody monitoringu (2008–2010), trend výrazného poklesu početnosti oproti 1. periodě monitoringu 2005–2007 tedy nepokračoval. Výsledky z jediného transektu však nelze zobecnit pro celou PO. Obsazenost budek se dlouhodobě pohybuje kolem 40–50 % ze všech budek instalovaných pro dutinové pěvce, v letech 2011–2013 to bylo 42,0–46,4 %. V jednotlivých letech tak bylo lejsky obsazeno 715, 717 a 801 budek, z toho bylo 105, 62 a 60 náhradních snůšek (KRAUSE 2016). Dříve publikovaná data z let 2007 a 2010 (HORA et al. 2010a, 2015) byla upravena podle článku KRAUSE (l. c.).

Porovnání výsledků sčítání lejska bělokrkého na bodovém transektu v letech 2005–2012.

Comparison of the results of the Collared Flycatcher counts at point transects in 2005–2012.

Rok – Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
F % – 1. termín / 1 st term	85,0	85,0	80,0	55,0	55,0	55,0	65,0	50,0
F % – 2. termín / 2 nd term	X	55,0	55,0	X	40,0	X	60,0	55,0
Počet ex./1 bod – 1. termín No. of individuals per point – 1 st term	1,10	1,15	0,95	0,55	0,70	0,55	1,00	0,55
Počet ex./1 bod – 2. termín No. of individuals per point – 2 nd term	X	0,70	0,95	X	0,45	X	0,75	0,60

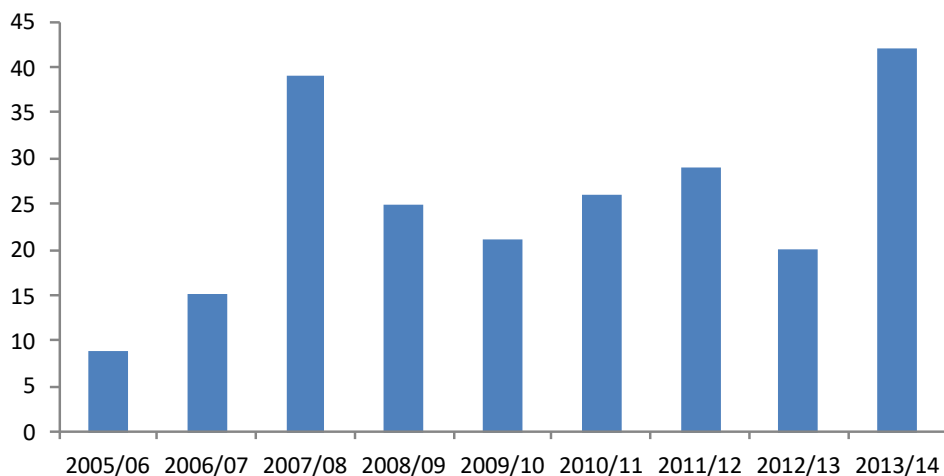
Porovnání obsazenosti budek lejskem bělokřkým v letech 2005–2013 (KRAUSE 2016).

Comparison of the numbers of nest-boxes occupied by the Collared Flycatcher in 2005–2013 (according to KRAUSE 2016).

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet budek No. of nest-boxes	1 391	1 491	1 551	1 602	1 649	1 674	1 703	1 710	1 725
Počet obsazených budek No. of occupied nest-boxes	715	775	792	781	854	769	715	717	801
%	51,4	52,0	51,1	48,8	51,8	45,9	42,0	41,9	46,4

Další druhy přílohy I směrnice o ptácích

Kromě 9 předmětů ochrany v letech 2011–2013 v PO Soutok – Tvrdonicko hnízdilo nebo pravděpodobně hnízdilo dalších 9 druhů přílohy I: čáp černý (*Ciconia nigra*) každoročně 3 prokázaná hnízdění (v roce 2011 však 8 alespoň „užívaných“ či „navštěvovaných“ hnízd a další 1–2 předpokládaná teritoria), orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) každoročně 3 páry (přičemž u 3. páru se v letech 2011 a 2012 pravděpodobně jednalo pouze o fenomén tzv. „zimního hnízda“, v roce 2013 však tento pár poprvé úspěšně zahrnil), orel královský (*Aquila heliaca*) každoročně 2 páry (podrobně HORAL 2014a), chřástal kroupnatý (*Porzana porzana*) pouze v roce 2011 (prokázané hnízdění 1 páru a na 3 dalších lokalitách 1, 1 a 1–2 volající ♂♂), chřástal polní (*Crex crex*) v roce 2011 max. volajících 16 ♂♂, v roce 2013 max. 24 volajících ♂♂, v roce 2012 druh nebyl podrobně sledován, ale byl přítomen na tradičních lokalitách, výr velký (*Bubo bubo*) každoročně úspěšné hnízdění 1 páru a pozorování i na dalších lokalitách a dále datel černý (*Dryocopus martius*) a řihák obecný (*Lanius collurio*), u kterých není dostatek dat pro přesnější odhad. Nově byl v roce 2011 zaznamenán neúspěšný pokus o zahrnilžení 3 párů rybáků obecných (*Sterna hirundo*) na zaplavených polích u Lanžhota. Pouze v kategorii možné hnízdění byli na stejné lokalitě registrováni v roce 2011 i bukač velký (*Botaurus stellaris*, 2 volající ♂♂) a bukáček malý (*Ixobrychus minutus*, 1 ♂) a v roce 2013 slavík modráček středoevropský (*Luscinia svecica cyaneola*, 1 zpívající ♂). Na samém okraji PO se na několika místech pravidelně vyskytuje strakapoud jižní (*Dendrocopos syriacus*), doklad o hnízdění přímo v PO ovšem stále chybí. Oproti předchozím letům zřejmě nehnízdili chřástal malý (*Porzana parva*) a pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*). U čápa černého stojí za zmínku i početná shromaždiště nehnízdících ptáků (max. 35 ex. 8. 6. 2011 na zaplavených polích u Lanžhota), resp. pohnízdni (max. 26 ex. 16. 8. 2012 na Soutoku). V území zimuje ve velmi významném počtu orel mořský – v jednotlivých zimách 2011/2012–2013/2014 byla při lednovém sčítání při záletech na nocoviště zjištěna maxima 29, 28 a 42 ptáků. V některých zimách byly zjištěny vysoké počty motáků pilichů (*Circus cyaneus*) – v zimě 2011/201

Nejvyšší počty orla mořského v zimách 2005/2006–2013/2014.

The highest numbers of the White-tailed Eagle in the winters of 2005/2006–2013/2014.

Stav z hlediska ochrany přírody

Na základě vyhodnocení tří period monitoringu je stav z hlediska ochrany přírody nepříznivý u všech rozptýleně hnízdících lesních druhů vázaných na staré lužní porosty, tj. žluny šedé, strakapouda prostředního a lejska bělokrkého. Zde se jednoznačně odráží nevyrovnaná věková skladba a setrvalý úbytek starých porostů při lesních těžbách. Stav čápa bílého je možno považovat za příznivý – úbytek se zastavil, populace je stabilní a odráží se na ní pouze vlivy počasí. Opuštění kolonie na Sekulské Moravě (poslední hnízdění 2010) kvůli blízkému nocovišti orlů mořských a hnízdu orla královského se na celkové početnosti čápa bílého neprojevilo. Podobně příznivý je stav ledňáčka říčního, jehož populaci ovlivňuje především průběh záplav a průběh zim, ale s výjimkou plánů na regulace řek, popř. na povolení turistického splavnění řeky Dyje, není tento druh antropicky ohrožen. Z dravců lze stav z hlediska ochrany přírody považovat za příznivý u včelojeda lesního (pokles během 2. periody monitoringu lze přisoudit především počasí), luňáka hnědého (pokles ve 2. oproti 1. periodě již dále nepokračoval) a luňáka červeného. Naopak raroh velký jako hnízdič z PO zcela vymizel a pravděpodobnost jeho návratu není vysoká. Místní páry se přesunuly na nově instalované podložky na rakouské straně, nejbližší pár na české straně hnízdí v agrocenóze mimo PO. Z dalších druhů zcela splňují kritéria pro zařazení mezi předměty ochrany PO orel královský a orel mořský. Orel královský stále nebyl zařazen mezi zvláště chráněné druhy živočichů, což představuje úskalí při zajištění jeho účinné ochrany.

Pro období 2010–2019 platí nový lesní hospodářský plán, který však byl schválen v polovině roku 2011. Do jeho přípravy aktivně zasahovala i AOPK ČR, které se podařilo do něj zapracovat některé, zdaleka však ne všechny potřebné požadavky. Vybrané starší porosty – významná ptačí hnízdiště – jsou ponechány bez zásahu (cca 220 ha) nebo je v nich obnova odložena nejméně o 1 decenium (cca 350 ha). Při veškerých obnovních těžbách jsou od podzimu 2007 ponechávány výstavky v průměrném počtu 10 ks na hektar (HORAL & R

hospodářských dřevin, především u dubu (ze 140 na 160 let), který z hlediska ochrany ptáků považujeme rovněž za klíčový (HORAL 2014c). Navíc je třeba si uvědomit, že výše uvedená opatření nepatří mezi tzv. závazné ukazatele LHP.

Příprava vyhlášení nové chráněné krajinné oblasti „Soutok“ (viz např. HORAL, RIEDL a kol. 2010) byla zastavena, v současné době je – jako forma zajištění legislativní ochrany evropsky významné lokality – připravováno vyhlášení mozaiky zvláště chráněných území (v kategoriích NPR, NPP, PR i PP).

Zpracovali: J. Hora, D. Horal

Monitoring zajistili:

Koordinace: D. Horal

Čáp bílý: D. Horal, P. Macháček, H. Matušík, J. Zaňát • Včelojed lesní, luňák hnědý, luňák červený, raroh velký: D. Horal, H. Matušík • Ledňáček říční: M. Schmidt • Žluna šedá: D. Horal • Lejsek bělokrký: J. Chytil, F. Krause • Čáp černý, orel mořský, orel královský: D. Horal, H. Matušík • Moták pilich a kalous pustovka (zimní nocoviště): D. Horal • Chřástal kropenatý, chřástal malý, chřástal polní: D. Horal

Střední nádrž Vodního díla Nové Mlýny

Kód: CZ0621030

Rozloha: 1 047,5 ha

Předměty ochrany: orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) – zimování, rybák obecný (*Sterna hirundo*), shromaždiště vodních ptáků: husa velká (*Anser anser*), husa běločelá (*A. albifrons*), husa polní (*A. fabalis*), vodní ptáci v počtu vyšším než 20 000 ex.

Změny v ptačí oblasti

Pokračovalo zarůstání ostrůvků, a proto byla v letech 2011–2013 realizována opatření na podporu hnízdění rybáka obecného, která finančně podpořil Jihomoravský kraj a Operační program cezhraničnej spolupráce SR – ČR 2007–2013, a která zajistily Rybníkářství Pohořelice, a. s. a občanské sdružení Krok (podrobně ČAMLÍK et al. 2014). Výsledky dlouhodobého monitoringu ptáků celého VDNM uveřejnili MACHÁČEK et al. (2012).

Metodiky a rozsah monitoringu

Orel mořský – zimování

V zimách 2011/2012–2013/2014 v období XI.–III. 1× měsíčně, přičemž jsou sčítáni orli nejen v PO, ale i na dalších 2 nádržích VDNM.

Rybák obecný

V letech 2011–2013 každoročně 2× sčítání hnízd v koloniích (začátek V., konec V. – 1. dekáda VI.), dále 3 kontroly stavu hnízdišť z břehu v rámci sčítání vodních ptáků. Využity jsou rovněž údaje, které publikovali ČAMLÍK et al. (l. c.).

Vodní ptáci (vč. husy velké, husy běločelé a husy polní)

V letech 2011–2013 celoročně a v I.–III. 2014 1× měsíčně (většinou okolo poloviny měsíce) hladinové sčítání.

Výsledek monitoringu

Orel mořský – zimování

V zimách 2011/2012–2013/2014 bylo při sčítání vodních ptáků nejvíce zimujících orlů mořských napočítáno v I. a II. 2012. Na avif.birds.cz jsou zaznamenány ve všech 3 zimách vyšší počty než při monitoringu: 20. 1. 2012 18 ex. (V. Škorpíková et al.), 19. 2. 2012 20 ex. a dalších 7 ex. na dolní nádrži VDNM (K. Šimeček & A. Prágr, avif.birds.cz), 27. 12. 2012

Počty zimujících orlů mořských při sčítání na nádržích Vodního díla Nové Mlýny v průběhu jednotlivých zim a počátkem jara.

Numbers of wintering White-tailed Eagles at counts at the Nové Mlýny reservoirs throughout the winters/beginning of springs.

Zima Winter	PO Střední nádrž Střední nádrž SPA (Middle Reservoir)					Všechny 3 nádrže celkem Total for all three reservoirs				
	XI.	XII.	I.	II.	III.	XI.	XII.	I.	II.	III.
2011/201										

21 ex. (G. Čamlík & Š. Zápotočný) a 8. 2. 2014 min. 24 ex. (K. Šimeček & A. Prágr). Orli neustále přeletují mezi všemi 3 nádržemi VDNM, proto jejich počet na Střední nádrži značně kolísá.

Rybák obecný

2011: 4. 5. 44 hnízd, 5. 6. 49 hnízd a 22 okroužkovaných mláďat, další mohla být skryta v hustém porostu.

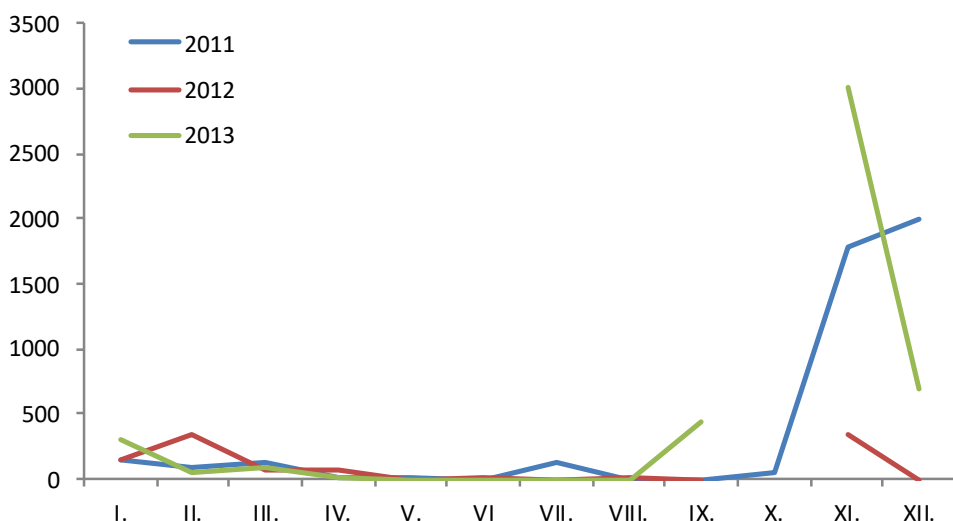
2012: 4. 5. 74 hnízd, 9. 6. 30 hnízd s vejci, 12 mrtvých mláďat, 31 živých mláďat, 40 volných vajec.

2013: 3. 5. jen kontrola Deponie I a III – 12 hnízd na Deponii I, 6. 6. celkem 38 hnízd s vejci, 16 živých mláďat, 17 mrtvých mláďat, 39 volných vajec.

Celkový počet hnízdících párů je skoro nemožné přesně stanovit kvůli hnízdění ve vlkách, velkému počtu neúspěšných hnízdění a náhradních hnízdění a možným přesunům mezi jednotlivými hnízdíšti. V roce 2011 hnízdilo na Střední nádrži odhadem 80 párů, v roce 2012 celkem 74 párů a v roce 2013 asi 70 párů. Poslední odhad vznikl společným vyhodnocením výsledků monitoringu a stavu, který zjistili ČAMLÍK et al. (l. c.): Deponie I max. 42 párů, Deponie III 9 párů a piliře max. 46 párů – tyto hodnoty byly stanoveny na základě všech kontrol, přičemž byly zohledněny délka inkubace, případně i délka péče o mláďata, ale nebyla zohledněna náhradní hnízdění značného počtu neúspěšně hnízdících párů.

Husa velká

V letech 2011–2013 letní shromaždiště husy velké na Střední nádrži prakticky neexistovalo: v VII.–VIII. 2011 max. 135 ex., v roce 2012 jen 21 ex. a v roce 2013 v červencovém i srpnovém termínu dokonce nebyla přítomna ani jedna husa. Vyšší stavy byly dosahovány až na podzim, přičemž maxima se pohybovala v rozmezí 345–3 000 ex. a všechna byla zaznamenána v XI., maxima mimo monitoring byla napočítána koncem X. a začátkem XI. Druhý nejvyšší počet ve sledovaném období (2 000 ex.) byl zaznamenán 15. 12. 2011.

Nejvyšší počty husy velké v době letního a podzimního shromažďování (VII.–XI.) v letech 2011–2013. The highest numbers of the Greylag Goose recorded during the summer and autumn congregation periods (July – November) of 2011–2013.

	2011		2012		2013	
	Datum Date	Počet ex. No. of individuals	Datum Date	Počet ex. No. of individuals	Datum Date	Počet ex. No. of individuals
Monitoring	15. 11.	1 780	14. 11.	345	8. 11.	3 000
Mimo monitoring Outside the monitoring	26. 10.	1 800	2. 11.	3 000	7. 11.	350

Husa běločelá, husa polní

Pravidelně zimovalo několik desítek tisíc hus běločelých, nejvíce jich bylo zaznamenáno 16. 2. 2012 – celkem na střední a dolní nádrži VDNM 53 000 ex. (40 + 13 tisíc). Hus polních bylo zastiženo nanejvýš několik tisíc, max. 2 800 ex. 15. 12. 2011. Je zajímavé, že na ne-dalekých Lednických rybnících jich bývá v III. podstatně více – max. 8 660 ex. 8. 3. 2011. Mimo termín hladinového sčítání bylo při sčítání hus (husa běločelá, polní a velká) na střední nádrži na rozletu 20. 1. 2012 pozorováno 70 000 ex a 25. 1. 2012 80 000 ex. (V. Škorpíková et al., resp. J. Závora et al., avif.birds.cz).

Změny početnosti severských hus (husy běločelé a husy polní) v průběhu jednotlivých zim 2011/2012–2013/2014 (vč. XI. a III.).

Changes in the numbers of the northern goose species (Greater White-fronted Goose, Bean Goose) throughout the winters of 2011/2012–2013/2014 (including November and March).

Zima – Winter	XI.	XII.	I.	II.	III.
2011/2012	895	28 000	31 100	40 000	2 720
2012/2013	2 900	0	18 012	260	2 000
2013/2014	9 700	23 070	7 850	8 000	1 403

Změny početnosti husy běločelé v průběhu jednotlivých zim 2011/2012–2013/2014 (vč. XI. a III.).

Changes in the numbers of the White-fronted Goose throughout the winters of 2011/2012–2013/2014 (including November and March).

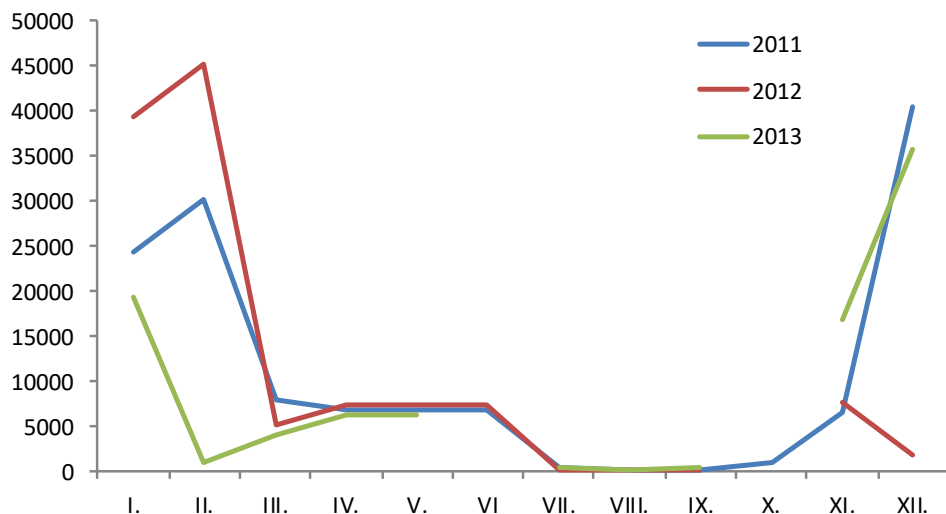
Zima – Winter	XI.	XII.	I.	II.	III.
2011/2012	890	25 200	31 000	40 000	2 400
2012/2013	2 700	0	18 000	210	500
2013/2014	9 500	23 000	7 700	7 000	3

Změny početnosti husy polní v průběhu jednotlivých zim 2011/2012–2013/2014 (vč. XI. a III.).

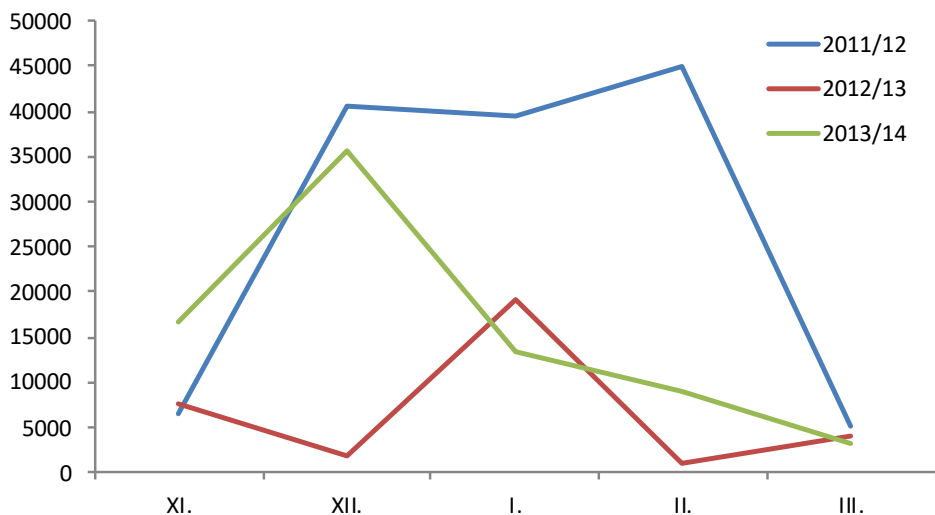
Changes in the numbers of the Bean Goose throughout the winters of 2011/2012–2013/2014 (including November and March).

Vodní ptáci

Kritérium nejméně 20 000 vodních ptáků bylo překročeno v I. a II. 2011, XII. 2011 až II. 2012 a poté až v XII. 2013, přičemž největší podíl na celkových počtech měly zejména husy běločelé a kachny divoké (*Anas platyrhynchos*). Největší počty kachen divokých byly zaznamenány v I. 2011 a II. 2011 – 11 100, resp. 19 300 ex. a mimo monitoring 15 000 ex. 16. 1. 2011 (M. Šebela in MACHÁČEK et al. l. c.). V hnízdním období byli tradičně dominantní hnízdní rackové chechtaví (*Larus ridibundus*): 2011 3 290 hnízd, 2012 3 510 hnízd a 2013 2 950 hnízd.

Sezónní změny početnosti shromažďujících se vodních ptáků v letech 2011–2013.
Seasonal changes in the numbers of congregating water birds in 2011–2013.

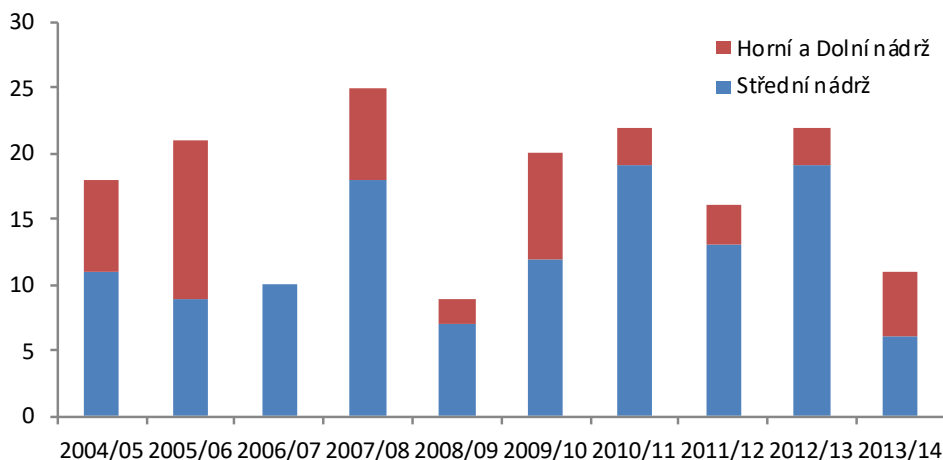

Změny početnosti vodních ptáků v zimách 2011/2012–2013/2014 (vč. XI. a III.).
Seasonal changes in the numbers of waterbirds in the winters of 2011/2012–2013/2014 (including November and March).

Vývoj populací předmětů ochrany

Orel mořský

Střední nádrž začali orlí mořští využívat ihned po jejím napuštění. Ve vývoji zimních stavů lze dokumentovat 3 etapy: v zimách 1985/1986–1994/1995 průměr 13,2 ex. (10–17 ex.), 1995/1996–2003/2004 průměr 26,1 ex. (18–44 ex. 18. 2. 1997) a 2004/2005–2013/2014 průměr 12,3 ex. (6–19 ex.). Vzestup početnosti souvisí mimo jiné s nárůstem populace orla mořského na jižní Moravě, následný pokles pak se vznikem zimoviště na Soutoku v zimě 2004/2005 (viz graf v textu PO Soutok – Tvrdonicko) a zimováním na dalších lokalitách (např. Milovický les v PO Pálava). Výsledky sčítání zimujících orlů mořských na Střední nádrži shrnuli MACHÁČEK et al. (l. c.).

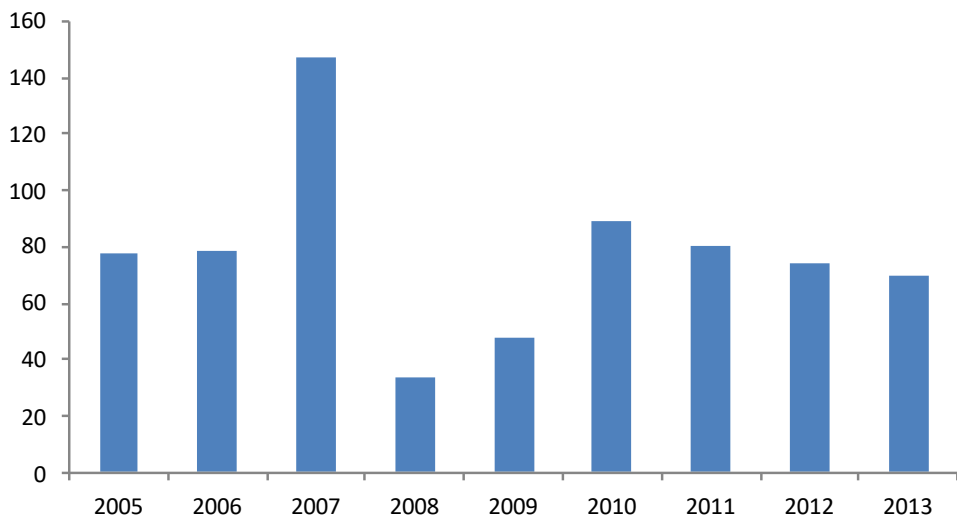
Nejvyšší počty orlů mořských v zimách 2004/2005–2013/2014.

The highest numbers of the White-tailed Eagle in the winters of 2004/2005–2013/2014.

Rybák obecný

Rybáci obecní na Střední nádrži VDNM pravidelně hnízdí od roku 1981 (M. Šebela in MACHÁČEK et al. l. c.). Od roku 1986 až do poloviny 90. let hnízdilo na nádrži 100–150 párů, poté v letech 1995–2001 každoročně více než 200 párů (průměr 233 párů), v roce 2002 počet poklesl pod 100 párů a od té doby se přes tuto hranici dostal jen nepatrně 2×. Hnízdiště se postupně měnila, zejména v závislosti na výši vodní hladiny a vývoji vegetace na vnořených plochách. Zpočátku rybáci hnízdili hlavně na písčitých ostrůvcích, v současné době obsazují deponie u Kostelního ostrova a zejména zbytky mostu přes Dyji.

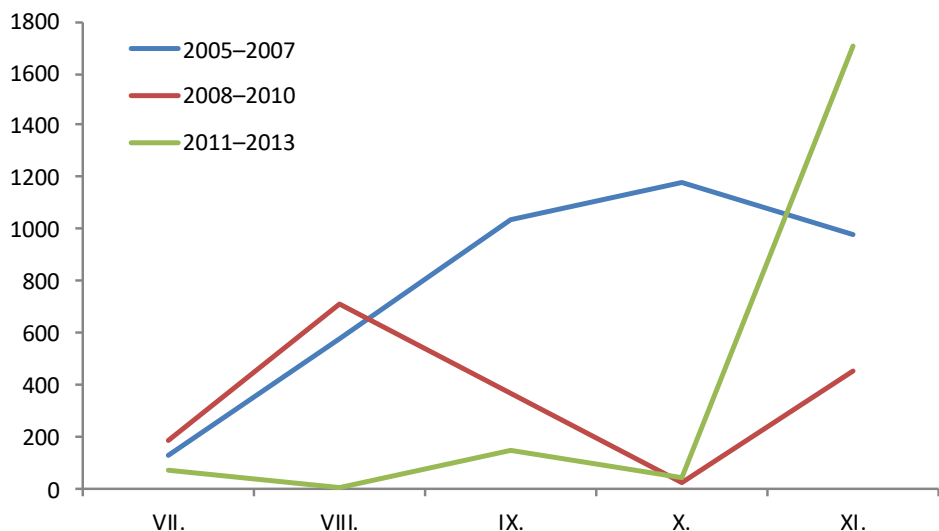
Poznatky o hnízdění rybáka obecného na Střední nádrži VDNM od doby její výstavby shrnuli CHYTL

Počty hnízd rybáka obecného v letech 2005–2013.
Numbers of nests of the Common Tern in 2005–2013.

Husa velká

Po napuštění Střední nádrže VDNM vzniklo významné letní a podzimní shromaždiště, na kterém v letech 1980–1984 maxima v VIII. dosahovala až 12 000 ex. a v IX.–X. až 6 000 ex. (HUDEC & PELLANTOVÁ 1985). Po roce 1999 se význam Střední nádrže jako letního a podzimního shromaždiště výrazně snížil (MACHÁČEK et al. l. c.). V letech monitoringu PO 2005–2013 se maxima v jednotlivých letech v VII.–VIII. pohybovala v rozpětí 0–1 230 ex. a v IX.–XI. mezi 345–3 000 ex. a letní průměr byl 2,7× nižší než podzimní průměr

Sezónní změny početnosti husy velké v době shromažďování, vyjádřené třiletými měsíčními průměry v letech 2005–2007, 2008–2010 a 2011–2013.

Seasonal changes in the numbers of the Greylag Goose during the gathering expressed as monthly averages over the three-year periods of 2005–2007, 2008–2010 and 2011–2013.

(523 vs. 1 434 ex.). Zvyšuje se početnost zimujících jedinců, 17. 1. 2014 bylo zaznamenáno dokonce 1 100 ex.

Nejvyšší stavy husy velké v době letního a podzimního shromažďování v letech 2005–2013.

The highest numbers of the Greylag Goose during the summer and autumn gathering periods of 2005–2013.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
VII.–VIII.	1 070	560	370	900	420	1 230	135	21	0
IX.–XI.	2 500	1 500	2 100	556	640	550	1 780	345	3 000

Husa běločelá, husa polní

Početnost obou druhů severských hus se v průběhu let výrazně změnila. Zpočátku převažovaly husy polní, po roce 1995 jejich stavy začaly klesat a od počátku 21. století výrazně převažují husy běločelé. Nejvyšší počet zimujících severských hus, odhadem 80 000 až 100 000 ex., se na Střední nádrži zdržoval v polovině I. 1995, z toho zhruba 90 % hus polních. Vysoké počty hus (až 80 000 ex.) byly také zaznamenány na Střední nádrži v lednu 2012, tentokrát však s výraznou převahou hus běločelých, jako je tomu již od roku 2002. Hlavním faktorem limitujícím přezimování hus je výška sněhové pokrývky, která znemožňuje přístup k potravě. Podrobně viz MACHÁČEK et al. (I. c.).

Nejvyšší stavy severských hus v zimách 2005/2006–2013/2014.

Pozn.: 16. 2. 2012 dalších 13 000 ex. na dolní nádrži.

The highest numbers of the northern goose species in the winters of 2005/2006–2013/2014.

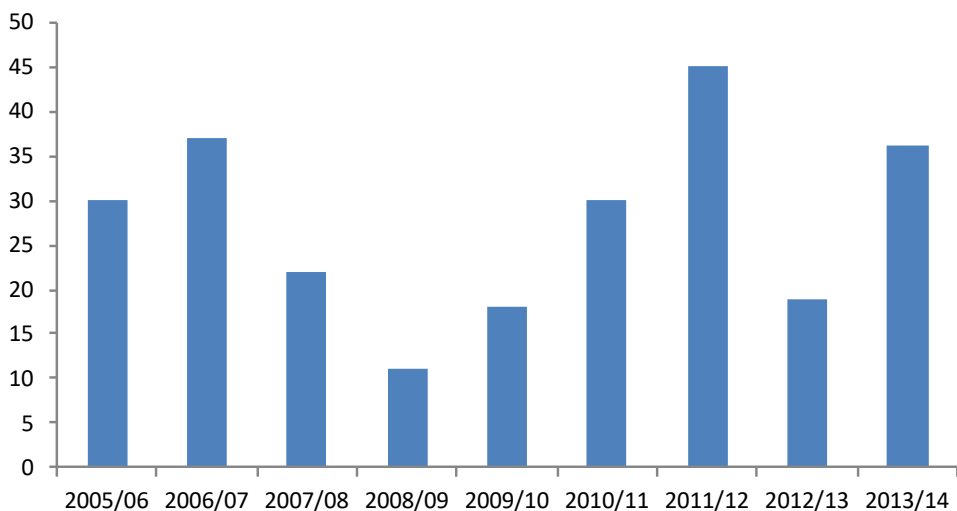
Note: On 16-2-2012 there were an additional 13,000 individuals at the lower reservoir.

Zima Winter	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Datum Date	19. 3.	19. 12.	11. 01.	17. 2.	11. 12.	14. 1.	16. 2.	4. 1.	11. 12.
Počet ex. No. of individuals	25 000	20 200	14 500	8 900	14 500	12 000	40 000	18 000	23 000

Vodní ptáci

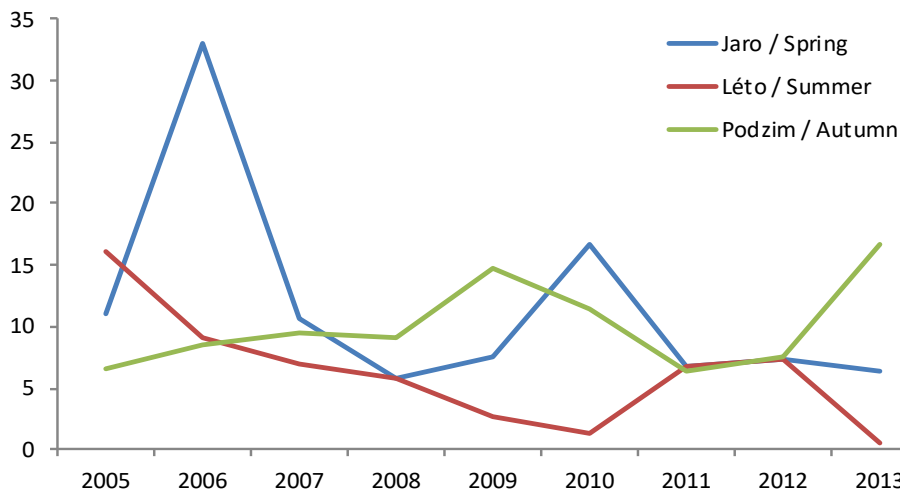
V zimách 2005/2006–2013/2014 byla hranice 20 000 ex. překročena 6×, tj. ve dvou třetinách zim. V hnízdním období není tato hranice překračována už od roku 2003. Hlavní příčin

Ptačí oblasti

Nejvyšší počty vodních ptáků (v tisících) v zimách 2005/2006–2013/2014.

The highest numbers of waterbirds (in thousands) in the winters of 2005/2006–2013/2014.

Nejvyšší počty vodních ptáků (v tisících) na jaře, v létě a na podzim v letech 2005–2013.

The highest numbers of water birds (in thousands) in the spring, summer and autumn in 2005–2013.

8 hnízd v roce 2012 a 1 hnízdo v roce 2013, ledňáček říční (*Alcedo atthis*) 1 pár, slavík modráček střeoevropský (*Luscinia svecica cyaneola*) 1 pár. V roce 2012 bylo v PO poprvé prokázáno hnízdění kvakoše nočního – 16 párů na Ivaňském ostrově (MACHÁČEK et al. I. c.) a následujícího roku tamtéž hnízdilo 9 párů. Možné je i hnízdění volavky stříbřité (*Egretta garzetta*) v roce 2012 (G. Čamlík in MACHÁČEK et al. I. c.).

Každou zimu byli v PO zaznamenáni berneška bělolící (*Branta leucopsis*) max. 20 ex. 14. 1. 2011, ber

– (M. Šebela in MACHÁČEK et al. l. c.); nejvíce rybáků černých (*Chlidonias niger*) na průtahu, 90 ex., bylo zastiženo 3. 5. 2012. Každoročně byl monitorován racek černohlavý.

Stav z hlediska ochrany přírody

V letech 2011–2013 pokračovala realizace opatření na podporu rybáka obecného (a racka chechtavého) s cílem vylepšit a rozšířit podmínky pro hnízdění (podrobně ČAMLÍK et al. l. c. a MACHÁČEK et al. l. c.). Efektivitu těchto zásahů je nutno v dalších letech monitorovat a vyhodnocovat. I když počty zimujících orlů mořských poklesly v souvislosti s novým zimovištěm a nocovištěm v PO Soutok – Tvrdonicko, lze stav tohoto druhu v PO Střední nádrž VDNM hodnotit jako příznivý. Totéž platí i pro severské husy, jejichž počty kolísají v závislosti na průběhu zim, zejména na výšce sněhové pokrývky. Dále klesl význam nádrže jako letního shromaždiště husy velké, její stavy se zvyšují až na podzim. Celkové stavy vodních ptáků splňují kritérium 20 000 ex. jen v zimách, přičemž nejvíce jsou zastoupeny severské husy. Důvodem úbytku vodních ptáků na nádrži na jaře a v létě je výrazný pokles počtu hnízdících párů racka chechtavého (v roce 1991 19 853 hnízd, 2013 2 950 hnízd), ke kterému z dosud neobjasněných příčin dochází v celé ČR.

Zpracovali: J. Hora, J. Chytil, P. Macháček

Monitoring zajistili: J. Chytil, P. Macháček

Šumava

Kód: CZ0311041

Rozloha: 97 492,99 ha

Předměty ochrany: čáp černý (*Ciconia nigra*), jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*), tetřívka obecná (*Tetrao tetrix*), tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*), chřástal polní (*Crex crex*), kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*), sýc rousný (*Aegolius funereus*), datel černý (*Dryocopus martius*), datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*).

Změny v ptačí oblasti

V rámci postupující kůrovcové gradace po orkánu Kyrill v roce 2007 usychaly převážně horské smrčiny ve vrcholových partiích PO a na mnoha místech, včetně 1. zón, byly kůrovcové porosty asanovány. Tehdejší vedení Správy NP Šumava se snažilo otevřít nové přeshraniční přechody, či vyznačit nové turisticky značené trasy v dřívějších klidových částech NP, resp. PO. Projednáván byl záměr vybudování lanovky a evakuační sjezdovky v oblasti Hraničnicku, mimo jiné procházející jádrovým územím tetřeva hlušce, a záměr cyklostezky Kvilda – Horská Kvilda procházející tokaništěm tetřívka obecného.

Metodiky a rozsah monitoringu

Čáp černý

V letech 2011–2013 kontrola známých hnízd, registrace teritorií a vyhledávání nových hnízd. V roce 2013 monitoring proběhl v omezeném rozsahu, kontrolována byla jen 3 známá hnízdiště. V rozsáhlém území PO je časově zvládnutelná jen kontrola známých hnízd. Identifikace teritorií a dohledávání nových hnízd se neprovádí cíleně, jsou registrována na základě náhodných pozorování.

Jeřábek lesní

V roce 2013 po 1 sčítání v hnízdním období (V.) na 10 liniích o celkové délce 100,7 km a na podzim (3. dekáda IX.) na 6 liniích o celkové délce 48,0 km. Při hodnocení výsledků monitoringu jsou rovněž využity výsledky získané v letech 2011–2013 na modelových plochách (Poledník, Smrčina – Hraničník, Plechý – Třístoličník) pro výzkum reakcí ptačích společenstev na větrné a kůrovcové disturbance a na různé přístupy k řešení následků těchto disturbancí (HORA 2011, 2013a, b).

Tetřívka obecná

V letech 2011–2012 proběhlo sčítání na tokaništích. V roce 2013 cílený monitoring neproběhl a kontrolována byla jen některá tokaniště. Proto jsou využity údaje z myslivecké statistiky, přičemž jde pouze o údaje z území NP Šumava. Sčítání v honitbách probíhalo během jednoho dne a využita byla i náhodná pozorování z cel

da). Využity jsou i údaje z myslivecké statistiky, výsledky vyhledávání pobytových známek na ploše o rozloze cca 350 ha v oblasti Černé hory (J. Porkert & M. Hromádka) a údaje o výskytu tetřeva zjištěné při monitoringu ptačích společenstev komplexů Smrčina – Hraňčnick, Plechý – Třístoličnick a Poledník (HORA 2011, HORA 2013a, b).

Chrástal polní

V roce 2011 po 2 sčítáních (poslední dekáda V. a poslední dekáda VI.) na 4 liniích o celkové délce 125,9 km (2 linie zčásti mimo PO, na části další linie vedoucí po hranici PO započítání i ♂♂ vně této hranice). Na dlouhodobé modelové ploše bylo provedeno sčítání také jen v roce 2011. Nad rámec pravidelného monitoringu bylo provedeno sčítání ve 2 termínech (v polovině VI. a začátkem VII.; kvůli suchu nebyla vegetace koncem V. ještě dostatečně vysoká) v západní části Šumavy v okolí řeky Křemelné na ploše 68 km² (17 km² bezlesí) v 1. termínu a 90 km² (21 km² bezlesí) v 2. termínu.

Kulíšek nejmenší a sýc rousný

Na jaře roku 2012 po 1 sčítání na 26 liniích o celkové délce 121,0 km. Na podzim též po 1 sčítání kulíška nejmenšího na 11 liniích o celkové délce 42,7 km a sýce rousného na 12 liniích o celkové délce 49,0 km. V západočeské části Šumavy byl monitoring soustředěn do okolí Křemelné, Svojší, na Poledník a Modravské slatě, v jihočeské části pak na Stožecko, včetně lesů mezi Jeleními Vrchy a Stožcem, na širší oblast Plechého a Třístoličnicku a na Smrčinu. Linie byly rozmístěny v bezzásahových i obhospodařovaných lesních porostech, od nižších poloh až po vrcholové partie.

Datel černý a datlík tříprstý

V roce 2013 po 1 sčítání v hnízdním období (V.–VI.) na 19 liniích o celkové délce 105,2 km a na podzim na 6 liniích o celkové délce 48,0 km. Jarní linie byly umístěny do jihočeské části PO do prostoru Smrčiny, Plechého a Třístoličnicku, Stožecka (vč. Radvanovického hřbetu) a porostů mezi Stožcem a Jeleními Vrchy, v západní části pak na Poledník. Na podzim byl monitoring směřován jen do jihočeské části PO. Při hodnocení výsledků monitoringu jsou rovněž využity výsledky získané v letech 2011–2013 na modelových plochách pro výzkum reakcí ptačích společenstev na větrné a kůrovcové disturbance a na různé přístupy k řešení následků těchto disturbancí (HORA 2011, 2013a, b).

Výsledky monitoringu

Čáp černý

Při sčítání na bodech ve 3 modelových plochách se hodnoty frekvence pohybovaly v rozmezí 0,6–2,0%. Jak při sčítání na liniích, tak na bodech jsou výsledky podhodnocené, protože obě metody mají nižší úspěšnost.

Tetřívěk obecný

2011: sečteno 40 a odhad 45–50 ♂♂,

2012: sečteno 39 a odhad 45–50 ♂♂,

2013: v NP sečteno 27 a odhad pro PO 45–50 ♂♂.

V období 2011–2013 se početnost tokajících ♂♂ udržovala zhruba na úrovni 50 jedinců. V západočeské části PO se tetřívci vyskytovali jen na 2 lokalitách – v oblasti Vysokých Lávek a Skelné (2011 a 2012 3 ♂♂ a 1 ♀, v roce 2013 0 ex.) a Jezerní slati (2011 3 ♂♂ a 3 ♀♀, 2012 5 ♂♂ a 2 ♀♀, 2013 2 ♂♂ a 2 ♀♀). V jihočeské části byl tradiční klíčovou oblastí Vltavský luh s kolísajícími počty na jednotlivých tokaništích. V roce 2011 tam bylo napočítáno 20 ♂♂ a 12 ♀♀, v roce 2012 jen 12 ♂♂ a 2 ♀♀, v roce 2013 15 ♂♂ a 1 ♀. Další významnější tokaniště se nacházejí v okolí Borové Lady, na Stráženské slati a na Pestřici.

Tetřev hlušec

V letech 2011–2012 bylo na modelových plochách napočítáno celkem 21 ♂♂ a 13–14 ♀♀. Mimo tento monitoring bylo v letech 2011–2013 z celého území PO nahlášeno celkem 81 ♂♂, 89 ♀♀, 19 mláďat z 6 hnízdění a nalezena byla 2 hnízda. Shromážděno bylo rovněž množství záznamů pobytových známek při monitoringu i mimo něj, např. v roce 2011 v komplexu Smrčina – Hraničník (Čížková et al. 2011) či v letech 2012–2013 v oblasti Černé hory (PORKERT & HROMÁDKO 2014), a v roce 2011 také při cíleném sběru trusu pro účely analýzy stresového zatížení v rámci společného projektu NP Bavorský les a NP Šumava. Podrobné údaje o výsledcích sčítání v modelových plochách v letech 2011–2012 a o výskytu tetřeva hlušce v celé PO mimo monitoring v letech 2011–2013 jsou uvedeny v tabulkách v textu druhu.

Chřástal polní

1. termín: 44 volajících ♂♂, tj. 3,5 ♂/10 km,

2. termín: 61 volajících ♂♂, tj. 4,8 ♂/10 km.

Sýc rousný

Jaro: 12 teritorií, tj. 1,0 teritoria/10 km.

Podzim: 3 teritoria, tj. 0,6 teritoria/10 km.

Oproti kulíškovi byla hlasová aktivita sýce rousného vyšší na jaře. U tohoto druhu se v bezzásahových porostech (na 14,8 % celkové délky linií) nacházelo také 7 teritorií, což je 46,7 % z celkového počtu 15 teritorií zaznamenaných na jaře a na podzim.

Datel černý

Hnízdní období: 7 teritorií, tj. 0,7 teritoria/10 km.

Podzim: 2 stanoviště, tj. 0,4 stanoviště/10 km.

Stejně jako v předchozích letech byl datel monitorován na liniích určených prioritně pro datlíka tříprstého, tedy na liniích vedených převážně ve vyšších polohách, kam datel vystupuje častěji až po vyvedení mláďat a na podzim. Na modelových plochách se v letech 2011, 2012 a 2013 nacházely v nadmořské výšce nad 1 200 m pouze 3 z celkového počtu 15 bodů s výskytem druhu (HORA 2011, 2013a, b). Na jihovýchodní Šumavě (vč. území mimo PO) byl datel nejčastěji zjištěn v nadmořských výškách 800–1 100 m (KLOUBEC et al. 2015).

Datlík tříprstý

Hnízdní období: 19 teritorií, tj. 1,8 teritoria/10 km.

Podzim: 5 ex. na 5 stanovištích, tj. 1,0 ex./10 km.

V hnízdním období byla nejvyšší hustota, 4,5 teritoria/10 km zjištěna na Poledníku, kde vyvrcholilo odumření stromového patra v bezzásahových porostech. V jihočeské části Šumavy většina linií procházela v polohách pod 1 200 m n. m., buď porosty se zásahy proti kůrovci, nebo porosty v pokročilém stádiu rozpadu, což se projevilo v nízké hustotě 0,7 teritoria/10 km. Rozdíly mezi hnízdním a podzimním obdobím roku 2013 jsou dány rozdíly v lokalizaci monitoringu – na podzim byl proveden jen v jihočeské části. Na rozdílech mezi modelovými plochami (Poledník 6,0 %, Smrčina – Hraničník 5,4 % a Plechý – Třístoličník 1,5 % obsazených bodů; HORA 2011, 2013a, b) se podílejí jak rozsah větrné a kůrovcové disturbance, velikost bezzásahových ploch a

Výsledky monitoringu čápa černého v letech 2005–2013.

Pozn. V závorkách počty mláďat na jednotlivých hnízdech.

Results of the Black Stork monitoring in 2005–2013.

Note: The number of young per individual nests in parentheses.

Rok Year	Počet kontrolovaných hnízd No. of nests checked	Počet obsazených hnízd No. of occupied nests	Počet mláďat No. of young	Počet teritorií No. of territories	Celkem párů Total number of pairs
2005	3	2	3 (3 +?)	0	2
2006	3	1	3	1	2
2007	3	1	2	2	3
2008	3	2	3 (2 + 1)	2	4
2009	3	2	6 (4 + 2)	4	6
2010	4	1	3	3	4
2011	5	2	5 (1 + 4)	1	3
2012	5	1	2	0	1
2013	3	1	2	2	3

Jeřábek lesní

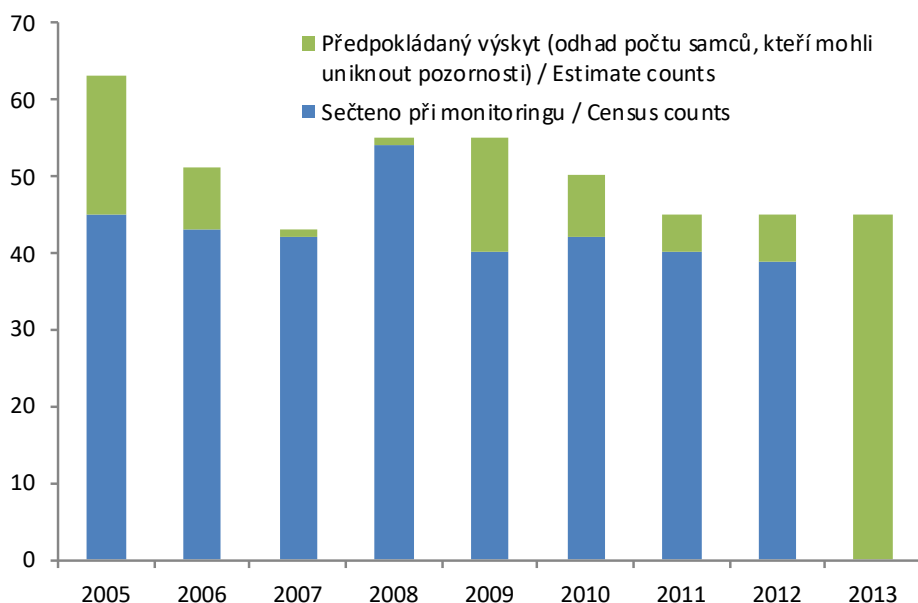
Výsledky monitoringu z pouhých 3 let (2007, 2010 a 2013) nejsou dostatečné jak pro aktualizaci odhadu populace jeřábka v PO, tak pro stanovení trendu vývoje početnosti.

V letech 1972–2014 byly na ploše 100 km² (600–1 253 m n. m.) v západní části Šumavy stavy jeřábka po dlouhou dobu, až do roku 2010 stabilní, od roku 2011 však začaly hustoty klesat zejména v reakci na změny v prostředí způsobené nárůstem lesnických zásahů (KLAUS 2014, KLAUS & LUDWIG 2015).

Porovnání výsledků monitoringu jeřábka lesního v letech 2007, 2010 a 2013 (počet teritorií/10 km).

Comparison of the results of the Hazel Grouse monitoring in 2007, 2010 and 2013 (number of territories/10 km).

	2007	2010	2013
Jaro – Spring	0,4	0,3	0,1
Podzim – Autumn			

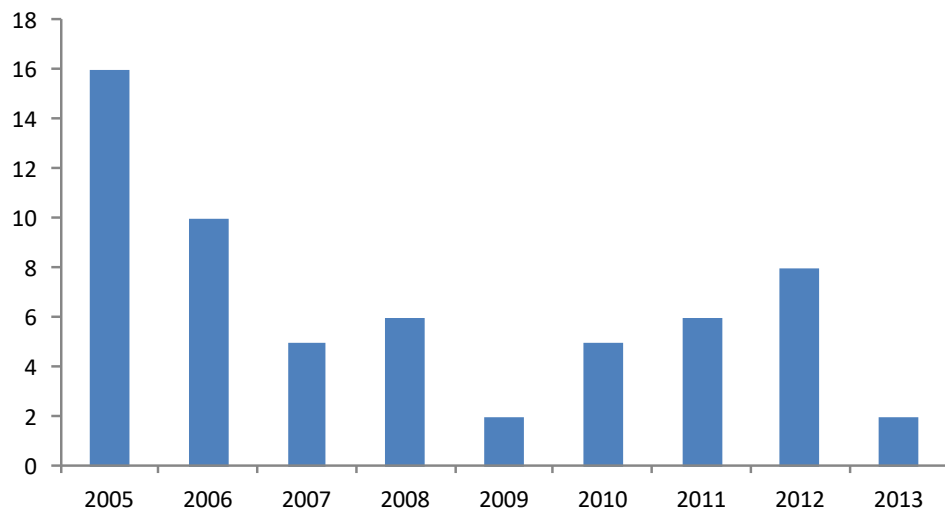

Výsledky sčítání tokajících samců tetřívka obecného v PO Šumava v letech 2005–2013 a odhadované stavy na základě analýzy přesnosti sčítání.

Pozn.: V letech 2011–2013 odhady 45–50 ♂♂, v grafu použity spodní hodnoty.

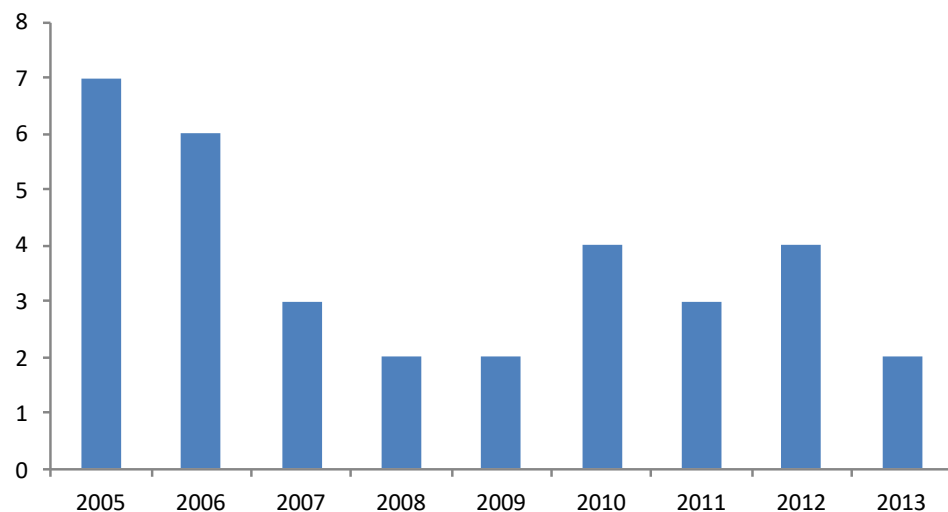
Results of the census of lekking Black Grouse males in the Šumava SPA in 2005–2013 and population estimates based on census accuracy analysis.

Note: Estimates 45–50 ♂♂ in 2011–2013, lower values used in the graph.

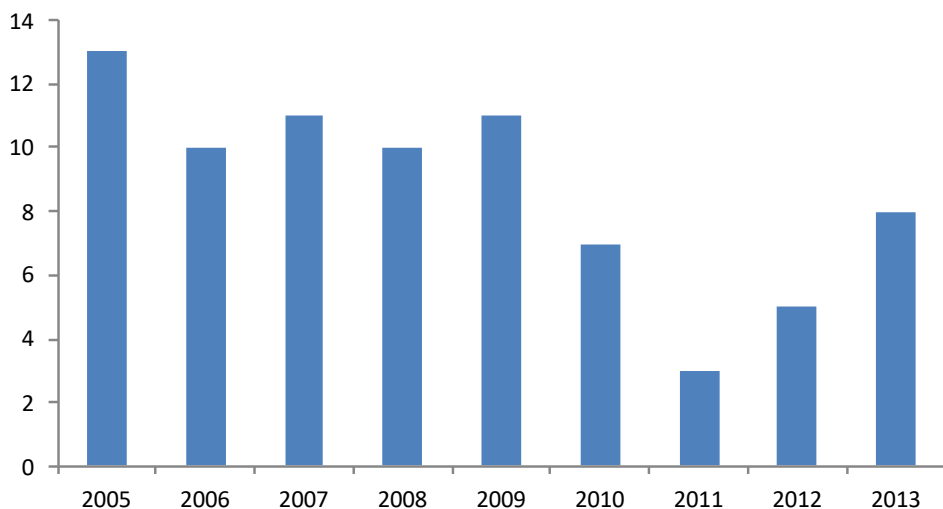

Změny počtu tokajících samců tetřívka obecného v západní části Šumavy v letech 2005–2013.

Changes in the numbers of lekking Black Grouse males in the western section of Šumava in 2005–2013.

Změny počtu tokajících samců tetřívka obecného na Jezerní slati v letech 2005–2013.
Changes in the numbers of lekking Black Grouse males at the Jezerní slat' locality in 2005–2013.

Změny počtu tokajících samců tetřívka obecného u osady Dobrá na Šumavě v letech 2005–2013.
Changes in the numbers of lekking Black Grouse males next to the settlement Dobrá na Šumavě in 2005–2013.

Tetřev hlušec

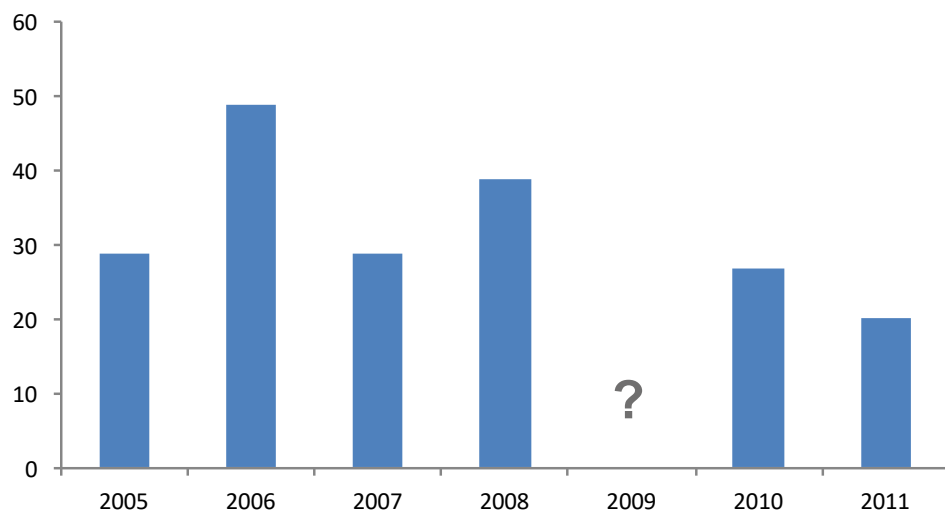
Monitoring v letech 2011–2013 potvrdil další pozvolný nárůst stavů i šíření tetřeva hlušce na Šumavě. Na základě genetické analýzy trusu, který byl sbírán na české i německé straně Šumavy (vč. oblastí výskytu vně obou NP), byla stanovena velikost šumavské populace na cca 500 jedinců (RÖSNER et al. 2014a). Upraven tak byl odhad z roku 2011, tj. 450–480 ex., z toho 300–350 ex. v obou NP (RÖSNER 2011). Podle stochastického modelu (GRIMM & STORCH 2000) byla šumavská populace tet

Chřástal polní

Výsledky roku 2011 byly ve srovnání s předchozími roky monitoringu 2005 a 2008 nejnižší v obou termínech – hodnoty počtu ♂♂/10 km linie oproti maximu v roce 2008 v 1. termínu 2,3× a v 2. termínu 1,9× nižší, v obou termínech shodně o 4,4 ♂. Červnový stav 20 ♂♂ v roce 2011 na modelové ploše byl podprůměrný (průměr 1993–2011 34,3 ♂), oproti maximu 59 ♂♂ v letech 2000 a 2003 třetinový. Výsledky sčítání na šumavské modelové ploše, v Novohradských horách a Krkonoších vyhodnotili PYKAL & FLOUSEK (2016) a konstatovali, že dlouhodobé trendy ve všech 3 oblastech jsou shodné. Po nárůstu početnosti v 90. letech minulého století a dosažení maxima v období 1998–2003 stavy klesaly ve shodě se změnou intenzity zemědělství.

Porovnání výsledků monitoringu chřástala polního v letech 2005, 2008 a 2011 (počet ♂♂/10 km). Comparison of the results of the Corncrake monitoring in 2005, 2008 and 2011 (No. of ♂♂/10 km).

1. termín – 1 st term			2. termín – 2 nd term		
2005	2008	2011	2005	2008	2011
7,1	7,9	3,5	5,8	9,2	4,8

Změny

Ptačí oblasti

stoličník (20,1 km²) v letech 2007 a 2009 a na Poledníku (9,1 km²) v roce 2010: na jaře 3,5 – 0 – 6,6 teritoria/10 km² a na podzim 2,5 – 4,0 – 2,2 teritoria/10 km² (HORA et al. 2015).

Porovnání výsledků monitoringu kulíška nejmenšího v letech 2006, 2009 a 2012.
Comparison of the results of the Eurasian Pygmy-owl monitoring in 2006, 2009 and 2012.

	Jaro – Spring			Podzim – Autumn		
	2006	2009	2012	2006	2009	2012
Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	0,4	0,9	0,7	0,3	3,5	2,3

Sýc rousný

Výsledky monitoringu ze všech 3 let (2006, 2009 a 2012) dokumentují spíše silné kolísání hlasové aktivity, než kolísání početnosti, a nejsou dostatečné pro stanovení trendu vývoje populace druhu a aktualizaci odhadu její velikosti. Na modelových plochách v komplexu Plechý – Třístoličník (20,1 km²) v letech 2007 a 2009 a na Poledníku (9,1 km²) v roce 2010 byly jarní výsledky téměř totožné (3,5 – 3,5 – 3,3 teritoria/10 km²), vždy vyšší než podzimní (2,0 – 1,0 – 1,1 teritoria/10 km²) – HORA et al. (2015).

Porovnání výsledků monitoringu sýce rousného v letech 2006, 2009 a 2012.
Comparison of the results of the Boreal Owl monitoring in 2006, 2009 and 2012.

	Jaro – Spring			Podzim – Autumn		
	2006	2009	2012	2006	2009	2012
Počet teritorií/10 km No. of territories/10 km	0	2,4	1,0	2,1	0,7	0,6

Datlík tříprstý

Výsledky monitoringu z 3 let spolu s výsledky sčítání na bodech ve 3 modelových plochách doložily, že datlík citlivě reaguje na větrné a kůrovcové disturbance a na různé řešení následků těchto disturbancí, tj. od ponechání bez zásahu až po velkoplošné asanace. Početnost druhu se v reakci na gradaci kůrovce v horských smrčínách zvyšuje a následně po odeznění této gradace a s postupujícím rozpadem a obnovou porostů klesá. Změny neprobíhají v celém území PO současně.

Vliv kůrovcové gradace na rozšíření a potravní ekologii datlíka studoval NAVRÁTIL (2014) v rámci diplomové práce v západní části Šumavy v letech 2013–2014. Potvrdil mimo jiné, že datlík vyhledává hlavně bezzásahové porosty a jako svá potravní stanoviště preferuje ještě živé, nebo čerstvě mrtvé smrky napadené kůrovcem.

Porovnání výsledků monitoringu datlíka tříprstého v letech 2007, 2010 a 2013.

Comparison of the results of the Three-toed Woodpecker monitoring in 2007, 2010 and 2013.

	Rok Year	Délka (km) Length (km)	Počet stanovišť No. of stands	Počet stanovišť/10 km No. of stands/10 km
Hnízdní období Breeding season	2007	131,3	20	1,5
	2010	169,4	32	1,9
	2013	105,2	19	1,8
Podzim Autumn	2007	65,5	20	3,1
	2010	72,1	33	4,6
	2013	47,9	5	1,0

Změny početnosti datlíka tříprstého v horských smrčínách (nad 1 200 m n. m.) na modelových plochách.

Pozn.: Výsledky z vrcholu Polední

Změny početnosti jeřábka lesního (Bb), datla černého (Dm) a datlíka tříprstého (Pt) na modelových plochách vyjádřené hodnotami frekvence.

Changes in the numbers of the Hazel Grouse (Bb), Black Woodpecker (Dm) and Three-toed Woodpecker (Pt) at model areas expressed by values of frequencies.

Plocha Area	Rok Year	Nadm. výška (m) Elevation (m)	Počet bodů No. of points	Bb	Dm	Pt	Zdroj Source
Smrčina – Hraničník	2006	930–1 338	156	1,3	1,3	1,3	ČSO 2006
	2009		146	0,7	0,7	3,4	ČSO 2009
	2011		147	1,4	2,0	5,4	HORA 2011
Plechý – Trístoličník	2007	880–1 378	545	0,6	2,0	5,0	ČSO 2006
	2009		416	1,7	1,9	5,5	ČSO 2009
	2012		334	0,6	2,7	1,5	HORA 2013a
Poledník	2010	1 000–1 315	240	0	0,8	7,5	ČSO 2010
	2013		150	2,0	2,0	6,0	HORA 2013b

moták pilich (*Circus cyaneus*) 1–3 páry, sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*) po 6 párech v letech 2011 a 2013, 7 párů v roce 2012, chřástal kropenatý (*Porzana porzana*) 3–6 párů, jeřáb popelavý (*Grus gr*

